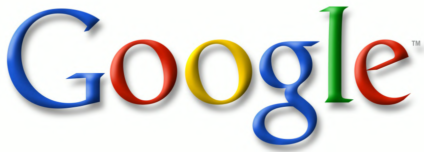

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

Ю. И. ВЕНЕЛИНЪ.

(Georgius Hutza)

КРИТИЧЕСКЫ ИЗДЫРЕНІЯ

ЗА

ИСТОРІѬ-ТѪ БЛЪГАРСКѪ

НА

Ю. И. ВЕНЕЛИНА

От приходжденіе-то на Блъгаре-ты на Ѳракыйскый полуостровъ до 968 годинѫ, или до покореніе-то Блъгаріѭ отъ Великый Князь Русскый, Святослава.

ПРѢВЕДЕ ОТЪ РУССКЫЙ

БОТЮ ПЕТКОВЪ.

ЧЯСТЬ ПРЬВА.

ВЪ ЗЕМУНЪ,

ВЪ I. К. СОПРОНОВА-ТА БРЪЗОТИСКА КНИГОПѢЧАТНИЦА

1853.

СЪДРЬЖАНІЕ.

КРИТИЧЕСКЫ ИЗДЫРЯНІЯ

ЗА

ИСТОРІѬ-ТѪ БЛЪГАРСКѪ.

ЖИЛИЩА БЛЪГАРСКЫ.

Блъгарскы-ты жилища, въ историческо отношеніе, можемъ да раздѣлимъ: 1-о на стары, сирѣчь при Волгѫ. 2-о на Россійскы, сир. когато Блъгаре-ти, като прѣминувахѫ изъ Волжскѫ Блъгаріѭ въ Дунавскѫ, нахождахѫ ся нѣколко врѣмя въ юго-источнѫ-тѫ или черноморскѫ чясть на Россіѭ и 3-о на Дунавскы, въ които ся поселихѫ послѣ като излязохѫ изъ Россіѭ.

Мы ще начнемъ тоя поглядъ на Блъгарскѫ-тѫ исторіѭ отъ Дунавскы-ты имъ жилища.

ДУНАВСКЫ-ТЫ ЖИЛИЩА НА БЛЪГАРЕ-ТЫ.

Блъгарско-то спущаніе къмъ Югъ ся въспря отъ Дунава и отъ защитницы-ты Византійскѫ-тѫ Имперіѭ. До тогава тя трѣбвало да сѫ доволни отъ области-ты отъ самъ Дунавскы и да ся населятъ въ Влахыѭ, Молдавіѭ, Темешкый Банатъ и въ въсточнѫ-тѫ чясть на Унгаріѭ.

Изъ ново-то това отечество воинственный той народъ наносяше удары на околны-ты си съсѣды: на Грьцкѫ тѫ Имперіѭ, на Иллирикъ, на Адріатическѫ-тѫ Украйнѫ, на Италіѭ, на Моравіѭ, на Чехы-ты, на Германіѭ, и друго не можяше да въспре далечны-ты успѣхы на тѣхно-то орѫжіе, освѣнъ Рейнъ и саби-ты Франкскы. Готъ Іорнандъ (който живя около 550 год. въ Равеннѫ) наричя гы наказаніе на народа си за грѣхове-ты му; найстары-ты Франкскы и Германскы лѣтописи чясто споменувать заради занустяванія-та, които правили Блъгаре-ти въ различны области на Германіѭ, и Несторъ ся оплаква отъ тѣхнѫ-тѫ жестокость, съ коѭто проминували съ Словене-ты и Дулѣбы-ты и казва, чи тіи были тѣломъ велици, а умомъ горди.

Прьво то нападнуванье Блъгаре-ти направихѫ въ края на V столѣтіе (498), въ царуванье-то на Императоръ Анаста-

сія; отъ това врѣмя тіи чясто прѣминувахѫ прѣзъ Дунава и ся врьщахѫ съ грабежь въ свои-ты жилища. Прѣдпріиманье-то и юначество-то и'мъ отваряше пѫтя на успѣхы-ты, които не можяхѫ да въспрѫтъ Византійци-ти отъ вѫтрешни-ты си безпокойства, и отъ чясты-ты си войны' въ Азіѭ, Африкѫ и Италіѭ.

Скоро имъ ся откри благопріятенъ случяй да ся утврьдятъ въ прѣдѣлы-ты на Грьцкѫ-тѫ Имперіѭ. Виталіанъ, родомъ Славянинъ, единъ отъ прьвы-ты Генералы въ Имперіѭ-тѫ, като ся възмѫти срѣщу Анастасія, и като усѣщаше слабость-тѫ на възмѫтены-ты отъ него войскы, покани Блъгаре-ты при себе си на помощь. Като спечяли побѣдѫ-тѫ, подстѫпи да обсади Константинополь. Анастасій като не бѣше възможенъ да отпѫди силѫ-тѫ съ силѫ, не можя' инакъ да склони Виталіана на покорность, освянь съ новы милости, и като подписа прѣдложенны-ты му условія, между които бѣше и всепрощеніе-то (амнестія) на всичкы-ты войскы, что го послѣдвахѫ, които по' много-то бѣхѫ Блъгаре, и не ся врьнахѫ вече въ Влахыѭ, нъ подъ покровителство-то на Виталіана, който стана Генералъ-губернаторъ въ Ѳракыѭ, поселихѫ ся въ Мизіѭ, коѭто прѣди малко врѣмя бѣхѫ оставили Готи-ти, като отидохѫ въ Италіѭ подъ прѣдводителство на Ѳеодорика.

Като останахѫ на землѭ-тѫ Имперскѫ, Блъгаре-ти трѣбваше да признаѭтъ нейнѫ-тѫ власть; покорявахѫ ся обаче на свои-ты начялници; или трьсяхѫ своѭ-тѫ независимость въ горы-ты, въ които бѣгахѫ по дружинѫ, като Кавказскы-ти горци, или Морейскы-ти Майньо-ти, за да ся хранятъ въ различны области на Имперіѭ-тѫ, както направихѫ това слѣдъ три годины на Виталіаново-то възмѫщеніе въ Македоніѭ, Ѳессаліѭ и Епиръ и отхождахѫ напрѣдъ.

Слѣдъ смрьть-тѫ на Анастасія, като възлязохѫ на престола Славяне, Іустинъ I, Іустиніанъ Великый, Іустинъ II, мѫчехѫ ся да гы привлекѫтъ съ пары, съ дарбы, съ привиллегіи, а повыше съ чинове и титлы, които прѣдлагахѫ на начялници-ты имъ, за да усмирятъ колко годѣ нападеніята имъ срѣщу жителе-ты на равнины-ты.

Императоръ Іустиніанъ сполучи да приврьже къ себе си голѣмж часть отъ тыя Мизійскы Блъгаре, на които даде земи въ Ѳракыж и Македоніж да ся поселятъ, и отъ това станахж поддании на Имперіж-тж. А друзи отъ тѣхъ като ся покорявахж на свои-ты прѣдводители, ако и да бѣхж нѣкакъ независими, обаче зачто то купувахж отъ тѣхны-ты началници прѣданость-тж си на Имперіж-тж, нахо'ждахж ся така да кажемъ подъ нейно покровителство, което малко по малко прѣминуваше въ подданство.

Както тія, така и прьви ти служяхж на Имперіж-тж съ цѣлы плъкове войскж. Іустиніанъ съ ползж употрѣбяваше тѣхный корпусъ въ войны-ты си срѣщу Готы-ты въ Италіж, срѣщу Вандалы-ты въ Африкж, срѣщу Персы-ты въ Азіж.

И така като ся прѣселихж нѣколко Блъгаре отъ вждъ (а) Дунава, распространихж тѣхны-ты жилища, а не власть-тж си; и на противъ съ това като ся покорихж на чюждж власть, ущрьбихж цѣлинж-тж на политическо-то си състояніе и обще на народно-то Блъгарско могущество.

За да не сж толкова приврьзани къмъ единоплеменны-ты си отвждъ Дунава братія, правителство-то ся мжчяше да гы обрьне въ Христіанство, и естественно е, че Блъгаре-ти като слу'жяхж въ рядове-ты на Византійскж-тж арміж и въ области-ты между Грьци-ты, не можяхж да не пріемжтъ ученіе-то Спасителево и высокж-тж имъ гражданственность. Обаче все ся нахождахж въ Мизіж такыви патріоти, които всякж годинж съ малко или много дружинж нападахж на обилны-ты около Грьцкы градове и села, за да събиратъ нужды-ты за войнж и за въ пазвж потрѣбности.

Въ това врѣмя Блъгаре-ти въ Влахыж, Банатъ, Унгаріж ся управлявахж отъ единъ врьховенъ повелитель, и ся находяхж въ таково могущество, което можяше да подкрѣпява тѣхно-то вліяніе на другы-ты имъ съсѣды. Тія закрилихж Словене-ты въ крайнж и въ Сѣвернж Италіж отъ Готы-ты.

(а) Мы трѣбва да разумѣваме отъ са'мъ Дунава. Това като пише Русецъ, трѣбва да каже отъ вждъ Дунава. Зачто Блъгаре-ти на Руссы-ты сж отъ вждъ Дунава.

Германія ся раздираше отъ къмъ Встокъ отъ Блъгаре-ты, а отъ къмъ Западъ отъ Францы-ты; два-та тія народа привлачяхѫ къмъ себе си вассалы-ты; нъ не ся удрьжяхѫ Блъгаре-ти за много врѣмя и отъ Византійскѫ-тѫ Имперіѭ.

Забереганъ, тѣхный повелитель съ много войскѫ като прѣминѫ прѣзъ Дунава, стѫпи въ прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ; като раздѣли свои-ты пълчища на три, повелѣ два отдѣла да опустошѭтъ Грьціѭ; а той самъ съ 7,000 человѣци подстѫпи подъ Константинополь. За да освободи столицѫ-тѫ отъ всякаквѫ опасность, Велисарій въ стары-ты си вече годины трѣбваше да го посрѣщне съ скорошенъ и рѣшителенъ срѣщу него излазъ (559). Тоя бѣ послѣденъ подвигъ на юнака. Заберeганъ, като отстѫпи отъ столицѫ-тѫ, и като ся награби въ Өракыѭ до колкото можя, и като ся съедини съ другы-ты отдѣлы, врьна ся прѣзъ Дунава.

Като ся минахѫ нѣколко годины, Блъгаре-ти ся обрьнахѫ въ Германіѭ (571); въ Турингыѭ поразихѫ Франкы-ты.

Боянъ, прѣемникъ-тъ Заберегановъ, като прѣминѫ прѣзъ рѣкѫ тѫ Савѫ въ Далмаціѭ съ 12,000 чел., завладѣ нѣколко градове на Имперіѭ-тѫ въ Иллирикъ и като порази Римскѫ-тѫ войскѫ, надъ коѭто командоваше Цесаревичь Тиберій, принуди Императора Іустина II да му плаща всякѫ годинѫ 80,000 жьлтицы дарбѫ (дань) (574), за да му врьне назадъ колко-то мѣста бѣ завладѣлъ, и да стои миренъ, което Боянъ уварди доклѣ възлезе на престола Имп. Маврикый, отъ когото поиска да му въскаче дань-тѫ до 100,000 жьлтицы. Сговори-ти бѣхѫ безполезни, и за тва ся начна между Блъгаре-ты и Византійци-ты

18 ГОДИШНЯТА ВОЙНА.

Тѫѭ войнѫ начна Боянъ, като привзе имперскы-ты градове: Сингыдунъ, Августѫ и Виминіацій. Въ тѫѭ войнѫ съюзници на Блъгаре-ты бѣхѫ Словене-ти, които живѣяхѫ въ Крайнѫ и Панноніѭ, и Блъгаре-ти Мизійскы. Тая борба въ сичкото си продлъженіе бяше кръвопролитна, и щастіе-то прѣминуваше ту' на еднѫ-тѫ, ту' на другѫ-тѫ странѫ. Императоръ-тъ прѣдаваще работѫ-тѫ на най отличны-ты

си генералы; Боянъ началствоваше на войскѫ-тѫ си всегда самъ, запустява нѣколко пѫти Иллирикъ, Македоніѭ, Ѳракыѭ до самѫ-тѫ столицѫ, привзима градове и гы губи, надвиваше и му надвивахѫ. Византійци-ти, които неможяхѫ да вдигнѫтъ врьхъ, обрьнахѫся кымъ Франкы-ты, на които посланници-ти достигнахѫ въ Константинополь въ 591 год. заключихѫ съѭзъ срѣщу Блъгаре-ты, които отъ това врѣмя трѣбваше да ся дрьжѭть на двѣ страны, срѣщу Фран-кы-ты въ Германіѭ и срѣщу Грьци-ты.

Воеводы-ти Боянови ся бихѫ съ успѣхъ съ Франкы-ты, (596) и гы испобихѫ въ Турингыѭ; и само за голѣмѫ сумѫ пары ся врьнахѫ въ Унгаріѭ. А самъ повелитель-тъ имъ продлъжяваше войнѫ-тѫ съ Грьци-ты, които най напоконъ му надвихѫ на сбиваніе-то въ Темешкый Банатъ; въ послѣдній отъ тыя боюве Боянъ загуби до 11,000 человѣци (600) убиты и ранены и троица сынове.

Нъ съ това война-та ся не свьрши; Боянъ съ новы силы прѣмипа въ Мизіѭ, и като ѭ опустоши, врьна ся въ Влахыѭ. Маврикый прати новѫ войскѫ срѣщу Блъгаре-ты подъ командѫ на брата-си. Той бѣ послѣденъ,нъ безуспѣшенъ за Имперіѭ-тѫ военный врьвежь; зачто армія-та едвамъ достигна Дунава, възмѫтися и ся врьна бѣжишкомъ въ столицѫ-тѫ, и нанесе конецъ както на царуванье-то Маврикыево, така и на войнѫ-тѫ съ Блъгаре-ты.

Фока, похититель-тъ на престола, за да ся укрѣпи на него, прѣсече войнѫ-тѫ, като подписа всичкы-ты исканія на Бояна, който и самъ желаяше вече да даде отдѫхнованіе на народа.

Въ тѭѭ войнѫ ся отличихѫ отъ Византійцы-ты най много Генерали ти: Коменціолъ и Прискъ; а отъ Блъгаре-ты, тѣхный повелитель Боянъ и Радогастъ, князь на съѭзны-ты му Словене.

Императоръ Ираклій като начна войнѫ тѫ съ Персы ты (619), желаяше да ся не бои отъ Блъгаре-ты за Европейскы-ты си владѣнія; затва ся помоли на прѣемника Бояновъ да ся види съ него лично въ градъ Иракліѭ. Условія-та обаче не ся пріяхѫ отъ Блъгарина, и сговори-ти ся свьршихѫ съ ка-

ранье, слѣдъ което бѣше избита всичка та дружина на Императора, който едвамъ пристигна да ся избави отъ плѣнъ. Блъгаре-ти, като ся награбихѫ съ много плѣнны, отидохѫ си. Нъ слѣдъ малко врѣмя пакъ опустошихѫ Имперіѭ-тѫ, обсадихѫ Константинополь, като съѭзници на Персы-ты, нъ като не могохѫ да го привземѫтъ, благодарихѫ ся само да ся награбятъ и да ся врьнѫтъ у дома-си (626). До сега Блъгаре-ти ся находяхѫ въ голѣмо могущество, което отслабня отъ вътрешни-ты имъ раздоры, на които сѣтнина-та бѣше раздѣлъ-тъ между Блъгаре-ты Влашкы и Унгарскы, които начнахѫ да ся покорявать на особенны повелители.'

Това даде доволно врѣмя на Византійци-ты да си поотдѫхнѫтъ отъ Блъгаре-ты. Императоръ Ираклій, като ся въсползова отъ тоя случяй, склони Кобрата, който стана независимъ повелитель на Блъгаре-ты въ Влахыѭ, на своѭ си странѫ, и заключи съ него пріятелскый сговоръ (636), който уварди Кобратъ въ всичкый си животъ.

ПРЕСЕЛЕНІЕ-ТО НА БЛЪГАРЕ-ТЫ ОТЪ ВЛАХІѬ ВЪ МИЗІѬ, И НАЧЯЛО НА СЕГАШНѪ-ТѪ БЛЪГАРІѬ.

Въ това врѣмя Блъгаре-ти въ Мизіѭ ся усилювахѫ съ съединеніе-то на свои-ты единоплемянници, които безпрѣстанно прѣминувахѫ изъ Влахыѭ. Отъ това усилюванье ся бояше Имперія-та да не изгуби съ всѣмъ Мизіѭ, въ коѭто още ся дрьжяхѫ въ нѣкои мѣста Византійци ти.

Аспарухъ, прѣемникъ-тъ Кобратовъ доврьши най напоконъ прѣселеніе-то на Блъгаре-ты въ Мизіѭ, дѣто отня останалы-ты мѣста отъ Грьци-ты. Безуспѣшно то срѣщу него военно ходенье на Импер. Константина Погоната, и поразенье то Грьцкѫ-тѫ арміѭ, утврьди на Блъгаре-ты за всегда тѫѭ странѫ (679), която отъ тогава насамъ по имя-то на новы-ты владѣтели, начна да ся нарычя Блъгарія.

Младый, нъ безпокойный, наслѣдникъ на Константина Погоната, Іустиніанъ II. въ начяло-то на свое-то царуванье, съ надеждѫ да отнеме Мизіѭ отъ Блъгаре-ты, нападна на тѣхъ

съ войнѫ (687). Добрѣ начна тѫѭ работѫ Императоръ-тъ, нъ злѣ ѭ сврьши, и самъ съ бѣганье ся избави. Заключи миръ съ тѣхъ, въ който припозна Блъгаре-ты господаре на зафанаты-ты отъ тѣхъ мѣста.

Скоро имъ ся показа случяй, въ който Блъгаре-ти показахѫ своѭ-тѫ политическѫ тежнинѫ. Сваленъ отъ престола Іустиніанъ отъ плъководеца си Леонтія (635), и като проживя десять години въ Херсонъ, дѣто намѣри прибѣжище подъ покровителство-то на Козарскый Каганъ, и като ся бояше отъ гоненія-та на Императора Тиберія, който отня царскѫ-тѫ власть отъ Леонтія, или зачтото ся надѣяше още да възлязе на престола, бѣга на корабъ въ Блъгаріѭ, за да испроси помощь отъ нейный повелитель Трѣбеля. Блъгаринъ-тъ прія неговѫ-тѫ странѫ, и като събра доста войскѫ, отиде съ него въ Цариградъ, привзя града, свали Тиберія отъ престола, и възведе на него Іустиніана.

Императоръ-тъ възблагодари Трѣбеля за услуженіе-то, което му направи. Освянь голѣмѫ-тѫ суммѫ пары, остави му въ Македоніѭ область-тѫ Загорѫ, и го провозгласи Цезарь (царь) на Блъгаріѭ. на коѭто отъ това врѣмя както въ историческо, така и въ политическо отношеніе, ще глѣдаме като на царство, или кралество, което ся прѣпира довольно врѣмя съ прѣемници-ты Константина Великаго.

ГОСПОДСТВО НА БЛЪГАРЕ-ТЫ ВЪ УНГАРІѬ ДО ПРИХОЖДАНЬЕ-ТО НА МАДЯРЕ-ТЫ (УГРЕ-ТЫ). 634 — 910.

Като ся прѣселихѫ Влашкы-ти Блъгаре въ сѫщѫ-тѫ сега Блъгаріѭ, съ това още повече ся отдѣлихѫ отъ свои-ты еднородци, что живѣяхѫ въ Унгаріѭ, които отъ своѭ странѫ начнахѫ да ся покорявать на свои правители. Сѫщи-ты жилища на Блъгаре-ты въ Унгаріѭ ся заключявахѫ между Дунава и Трансилваніѭ, и ся раздѣляхѫ на урѣди или окрѫгы, изъ които всякый имаше своѭ-тѫ столицѫ и въ неѭ правитель, който ся опредѣляваше отъ врьховный господарь. И до сега още основани-ты отъ Блъгаре-ты градове носять своиты названія, както: Великый Варадинъ, Арадинъ, Се-

гединъ, Боянъ, Доброчинъ, Будинъ, Бѣлградъ, Землинъ, Моравица, Вершецъ и пр.

А въ отвѫдъ-Дунавскѫ тѫ часть на Унгарія, (Панноніѭ) и Австріѭ до рѣкѫ-тѫ Иннъ; живѣяхѫ **Словене**, които ся управлявахѫ отъ свои князове, вассалы на Блъгарскы-ты господаре. Едни отъ тыя знязове живѣяхѫ въ града **Блатенскъ**, който ся нахождаше при езеро-то **Блатень**, и ся наричяхѫ князове Блатенскы. Область-та на тыя князове ся заключяваше, както ся види, между рѣкы-ты Дунавъ и Дравѫ, Каринтіѭ и Штиріѭ. Друга-та область Словенска ся простираше отъ сѣверозападнѫ-тѫ чясть на Унгаріѭ, по Дунава до прѣдѣлы-ты Баварскы (рѣкѫ-тѫ Иннъ) и съставяше сѣвернѫ-тѫ чясть на Адріатическѫ-тѫ Украйнѫ. Столица та и мѣстопребываніе то на князове-ты и' бяше градъ-тъ **Видинъ** или **Видень**. Така и другы-ты области на тѫѭ Украйнѫ имахѫ свои-ты князове; раздѣленіе-то на тѫѭ Словенскѫ земѭ на удѣлны княжества разслабяше силы-ты и', и раздѣленный народъ на чясти прѣклоняваше шіѭ-тѫ си подъ ярмо-то на силны-ты си съсѣды, какви то бѣхѫ отъ еднѫ-тѫ странѫ Блъгаре-ти, а отъ другѫ-тѫ Франци-ти.

Могущество то на два-та тыя народа не растяше успорядно; разскѫсванье-то на Блъгаре ты принесе чувствително ослабяванье помежду имъ; тія, които ся прѣселихѫ отвѫдъ Дунава, едни ся боряхѫ съ Имперіѭ-тѫ, като друзи въ това врѣмя и' служяхѫ. Които останахѫ въ Унгаріѭ продлъжявахѫ още да подкрѣпяватъ вліяніе-то или господство-то си надъ съсѣдны-ты Словене. А въ това врѣмя единство-то на Франци-ты ся пазяше, и могущество-то имъ растяше. Тіи въспряхѫ власть-тѫ на Арабы-ты, която ся распростираше съ исполински стѫпкы, начнахѫ да ся показватъ страшни на въсточны-ты си съсѣды: на Нѣмци-ты въ Баваріѭ, на Словене-ты въ Астріѭ, Штиріѭ, Каринтіѭ, Крайнѫ, на Лонгобарды-ты въ Саво'йѭ. Папы-ти имъ отворихѫ пѫтя въ Италіѭ; Піемонтъ и Савойѭ отняхѫ Франци-ти отъ Лонгобарды ты, Равенскый екзархамъ отъ трьци-ты; Словенскы-ти князове въ Фріулъ и Крайнѫ станахѫ вассали на Франкы-ты (732). Опасность прѣдстояваше и на Блъгаре-ты; тіи ся уловихѫ за орѫжіе-то

и прибрьзахж съ помощь на Славене-ты и испждихж Франкы-ты изъ Штиріж за нѣколко врѣмя (736); нъ да ж освободятъ не можяха, зачто-то сами не бяхж възможни да дрьжятъ длъговрѣменнж борбж съ народъ, отъ когото останахж назадъ въ народнж-тж силж, и у когото слѣдъ двамина господаре-юнаци, Карла Мартелла и Пипина послѣдова Монархъ и пльководецъ великъ (Карлъ Великый).

Сждба-та на заробваніе-то най напрѣдъ пристигна Нѣмскы-ты племена, които ся заключяватъ въ двѣ главны вѣтъви: Бои (Баварци) и Саксы (Саксонци); тѣхни-ти повелители: Тассило и Витекиндъ ся свалихж отъ престолы-ты, а управленіе-то на земи-ты имъ ся прѣдаде на намѣстници-ты Карловы.

Тассило обаче възстана, прати въ Унгаріж да иска помощь отъ Господаря Блъгарскый. Двѣ арміи, които пратихж Блъгаре-ти, еднж-тж на помощь на Баварци-ты, а другж-тж въ Крайнж на помощь на Словене-ты, никакъ не могохж да поулеснятъ състояніе-то имъ, нъ побудихж Карла Великый на тяжкж войнж съ Блъгаре-ты, (791 — 797), въ която послѣдни-ти изгубихж Виденеко то Словенско княжество и области-ты между Сава и Дравж.

При по' голѣмо-то това надтяганье на могущество-то Франкско, Блъгаре-ти, ако и да не могохж да избавятъ Словянскж-тж земж, нъ защитихж поне както свож-тж независимость, така и независимость-тж на свои-ты вассалы, Блатенскы князове. Той успѣхъ на Франкско то оржжіе не можяше го въспре само Блъгарско-то господарство, ако да не бы му ся силно опрѣла и съсѣдница-та му Велика Моравія, която тогава ся простираше въ сѣвернж Унгаріж до истый Дунавъ.

Скоро, за щастіе-то и на двѣ-ты тыя господарства, Франкска-та дрьжява, като достигна най высокъ стжпъ на своето могущество, падна пакъ въ стары-ты си прѣдѣлы. Карлъ Великый раздѣли голѣмж-тж монархыж Франкскж на трима-та си сынове. Франція ся падна дялъ на едного отъ тѣхъ; а завладѣны ты Нѣмскы и Словенскы области ся раздѣлихж между двама-та послѣдни, и за тва станахж независимы отъ Франціж. Угаснѣ военный духъ на Карла Великый въ неговы-ты потомцы, и ся вдигна опасность-та, която бяще

страшна на господарство-то Блъгарско, на Моравіж и на о-станалы-ты Словенскы княжества. Обаче Словенскы-ты области, които Карлъ Великый бѣ привзялъ останахж на всегда подъ неговы-ты прѣемници.

Отъ врѣмя-то на Карла Великый Блъгаре-ти живѣ-яхж по' спокойно; історія-та споменува за тѣхъ по' рѣдко, подробности-ты на вътрешній имъ домашній животъ сж покрыты съ миракъ, извѣстны сж само имена-тѣ на нѣкои тѣхны господаре, както Туданъ (Tudun, Tudan), Каранъ (Capanus, Karam), Жоданъ (Zodan, Zodanus). Грижа та на Карла Великый да гы обрьне въ Христіанство, бяше суетна, ако и нѣкои отъ тѣхны-ты началници, които бѣгахж при него, ся крьстихж. Като ся обрьна цѣло-то господарство, тогова ся крьстихж Блъгаре-ти Дунавски; зачто Унгарети, като влязохж въ Унгаріж, найдохж гы вече Христіане на Грьцко-то вѣроисповѣданіе.

Господарство-то въ Унгаріж ся относяше къмъ Блъгарско-то царство съ грижж; зачто, като ся натисна отъ Франкско-то орлжіе, то трѣбваше да прибѣгне къмъ помощь-тж на Дунавскы-ти си еднородци, и Карамъ или Каранъ (съ когото ималъ работж Карлъ Великый) въ Франкскы-ты лѣтописи е истый Крумъ (кралъ Блъгарскый) който е въ Византійскы-ты. Прѣемници-ти Карлови въ Германіж, за работы-ты си, что имахж съ Тиссо-Блъгаріж, относяхж ся къмъ царье-ты Блъгарски; отъ тукъ ся види, че Блъгарско-то Господарство въ Унгаріж зависѣло пакъ отъ царство-то Блъгарско, за това правители-ты му можемъ да считаме за вассалы на Блъгарскы-ти царье. Това господарство сжществова въ Унгаріж до прихожданье-то на Мадяре-ты, отъ които ся развали съ всѣмъ, каквото ще видимъ по' долу. Нъ нека ся врьнемъ къмъ работы-ты на истж-тж Блъгаріж.

ЦАРСТВО-ТО БЛЪГАРСКО ДО КРЕЩЕНІЕ-ТО МУ.
отъ 705 — 870.

Зарадъ нѣманье-то чисто Блъгарскы писатели, мжчно е сега да изобразимъ истиннж-тж историческж картинж на вътрешно-то състояніе на Блъгаріж. Източници-ти на нейж-тж исторіж ся находятъ на откжсляци въ лѣтописи-ты на тыя

чюжды народы, съ които тія ся нахождали въ неприятелско отношеніе, както въ Франкскы-ты, Германскы-ты, Унгарскы-ты, Срьбскы-ты, Россійскы-ты, а най выше въ Византійскы-ты. Обаче всичко, что можемъ да съставимъ отъ речены-ты чюжды свидѣтелства, заключава въ себе си, токо речи, само воинскы събытія, и затова можемъ да прѣдставимъ само еднѫ военнѫ и, така да кажемъ, вънкашнѭ исторіѭ на Блъгаре-ты. Нъ исторія-та на тѣхнѫ-тѫ гражданственность, образованность, на успѣхы-ты имъ въ искуства-та и въ поминока, или, кѫсо да речемъ, исторія-та на вътрешній имъ животъ трѣбва да ся открыва още съ прилѣжно издирьванье. Объемъ-тъ на прѣдпріятый ми кратъкъ погледъ на исторіѭ-тѫ на тоя народъ не може дапма въ себи си такыва трудове; това принадлежи на пространнѫ исторіѭ. Мы тука ще фанимъ само най главны-ты и' чрьты, и малко ще ся простираме само тамъ, отъ дѣто ще можемъ да почерпемъ нѣчто за обясненіе-то Россійскѫ-тѫ Исторіѭ.

Правленіе то на Блъгаре-ты было монархыческо, важны-ты работы рѣшалъ врьховный съвѣтъ, който былъ отъ боѧре и воеводы, и гы подносилъ на царя за подтвьрдяванье. Статскы-ты чинове зафащали Блъгаре-ти; воеводы сѫ наричяли само началници-ти на войскы-ты, или коменданти-ти на градове-ты, или на крѣпости-ты. Князове сѫ наричяли само членове-ти на царскѫ-тѫ фамиліѭ.

Блъгарія весма рано начна да има постояннѫ войскѫ, зачто като нѣмаше всегдашнѫ дипломатическѫ сврьзкѫ съ Византійци-ты, и като гдѣдаше регулярны-ты имъ войскы расположены въ Өракыѭ, а повече на прѣдѣлы-ты Блъгарскы, принуждавашеся за своѭ-тѫ безопасность и тя да дрьжи на прѣдѣлы-ты корпусы, надъ които, спорядъ свидѣтелство то на Византійци-ты командовали вънкашни-ти воеводы (Bocladеs ab extus), сир. стояли срѣщу вънкашны-ты непріятели.

Всичкы-ты тѣсни проходи (буази) прѣзъ Балканскы-ты и Гемускы горы ся защитявахѫ и отъ двѣ-ты страны съ крѣпости (калета), завалы, или само съ войскѫ. Блъгаре ти много обычяли да зидатъ крѣпости, а по'выше на проходы-ты, които въ послѣдне врѣмя въ Блъгаріѭ бяхѫ множество: най-главны-ты отъ тѣхъ сѫ были: непобѣдимый Берникъ; Прѣ-

копъ на прохода на исто-то имя; Тріадица, близо до Софіѭ; Прилапъ, и пр. като приложишъ още и Македонскы-ты и знаменитый Бѣлградъ въ Срьбіѭ.

Византійци-ти съ голѣмѫ зависть глѣдахѫ на Блъгаріѭ, и враждѫ вѣчнѫ имахѫ два-та тія народа; и Іустиніанъ II, или по естественно-то си непостоянство, или за да избѣгне натяканье-то за изгубѫтѫ Загорье, и обвиненіе-то, че ималъ лоши мысли съ Блъ-гаре-ты, прати срѣщу тѣхъ както по сухо така и по море голѣмѫ Експедиціѭ, нъ като ся надви въ главно-то сбиванье при Анхыалъ, едвамъ можя самъ самниничякъ да избѣгне изъ града, който Блъгаре-ти бѣхѫ забиколили, и да влезе въ корабъ и да ся врьне въ столицѫ-тѫ. Безуспѣшный край на войнѫ-тѫ побуди Императора, да ся обрьне къмъ Требеля и да проси отъ него миръ; и тука заключихѫ и двѣ-ты дрьжявы помежду си бранителенъ съѭзъ; зачто Византійци-ти ся бояхѫ вече отъ Арабы-ты (Сарацинеты), а пакъ Влъгаре-ти обрьщахѫ вниманіе на работы-ты на Унгаро-Блъгарско-то господарство и на съсѣдны-ты си Словянскы вассалы, които гы безпокояхѫ то' Лонгобарди ти, то Моравяне-ти а най выше Франци-ти.

Въ сѣтнинѫ-тѫ на тоя съѭзъ, Блъгарскый кра'лъ въ царуванье-то на Изаврійскый Львъ разби излязлѫ тѫ въ Өракыѭ войскѫ на Сарацине-ты, които загубихѫ 22,000 человѣци, както казватъ, убиты и ранены, и гы принуди да свалятъ осадѫ-тѫ отъ Константинополь.

Блъгаре-ти бѣхѫ спокойни отъ Византійци-ты до 755 год. Сынъ-тъ на Изавріискый Львъ Константинъ Копронимъ повелѣ да зидѫтъ крѣпости (калета) на границы-ты Блъгарскы. За да пресѣче непосрѣдственно-то съобщеніе на Өракыйскы-ты и Македонскы Блъгаре, неговы, подданниций, съ кралевство то, той прѣсели много Блъгаре, отъ които живѣяхѫ на прѣдѣлы-ты Блъгарскы, въ южны-ты чясти на тыя области, и мѣста-та имъ засели съ Азійскы прѣселенци.

Прѣдставленія-та на Блъгаре-ты бѣхѫ суетны, за тва нападнахѫ на които правяхѫ крѣпости-ты (756), изсѣкохѫ гы, съсипахѫ крѣпости-ты, и като ограбихѫ околности-ты, врьнахѫ ся у дома си, като ся гоняхѫ отъ отряды-ты на Византійскы-ты войскы.

Тутакси слѣдъ това послѣдва между особна война въ Блъгаріѭ, въ коѭто ся изсякохѫ всичкы-ти членове на царскѫ-тѫ фамиліѭ, освянь Сабина, който бѣга въ Константинополь. На царскый престолъ ся избра младый бояринъ Тѣлецъ.

ТѢЛЕЦЪ.

Императоръ-тъ за да ся намѣси въ работы-ты Блъгарскы, прія странѫ-тѫ Сабиновѫ. Експедиція беззабавно ся приготви, и 24,000 Византійци побрьзахѫ въ Анхыалъ, дѣто новый царь гы посрѣщна съ 20,000 Блъгаре. Сбиванье-то стана кръвопролитно (762), а побѣда-та на Императора стана весма скѫпа, слѣдъ коѭто Сабинъ съ помощь-тѫ на Грьци-ты възлязе на престола Блъгарскый; а Тѣлецъ като падна въ капаня на гонителе-ты си, убися.

Нъ народъ-тъ не щя да пріеме тогова, който докара врагове-ты въ отечество-то, и стана причина да ся пролѣе кръвь-та на неговы-ты еднородци; за това като ся врьна императоръ-тъ въ Цариградъ 763, на новый съвѣтъ избрахѫ Бояна.

БОЯНЪ.

Сабинъ, като видя, че не може да ся удрьжи въ своѭ-тѫ власть, бѣга вторый пѫвь при императора, дѣто и остана. Той бяше послѣденъ отъ потомци-ты Кобратовы. Начятѫ-тѫ войнѫ Константинъ продлъжява до край царуванье-то си; нъ като ся надви и загуби флота си въ Анхыалско-то пристанище, врьна ся въ столицѫ-тѫ. Въ подырни-ты годины, той ся удрьжяваше отъ лични военны врьвежи, и тая работа съ Блъгаре-ты ся продлъжяваше то' съ прѣмируванье, то' съ малкы удрянія; а въ послѣдны-ты три годины Константинъ възобнови войнѫ-тѫ съ голѣмо ожесточеніе.

ТЕЛЕРИКЪ.

Преемникъ-тъ Бояновъ ся приготви на войнѫ; Грьцката армія влязе вече въ прѣдѣлы-ты Блъгарскы и главно-то стояніе на императора ся прѣнесе отъ Анхыалъ въ Варнѫ.

Царь-тъ му прати дванина бояре да прѣдложятъ миръ; императоръ-тъ като усѣщаше себе си, че нѣма силж да доврыши привзиманье-то Блъгаріж, съгласися на прѣмиріе, и послѣ даде повелѣніе на войскы-ты си да излезнжтъ изъ прѣдѣлы-ты на царство-то (773), нъ съ много робы. Обаче царь-тъ ся научи за тайно-то и рѣщително-то намѣреніе на императора да привземе Блъгаріж, и принужденъ приготвися и самъ тайно да забрани отечество-то си. Като му бяше жялно, че много Блъгаре ся находятъ подданници на имперіж-тж, и като забѣлежи, че Византійци-ти ся мжчяхж да направятъ слабж Блъгаріж въ народонаселеніе то и', като изваждахж и прѣселявахж плѣнны-ты жителе въ области-ты на Имперіж-тж, рѣшися да срѣщудѣйствува на мѣркы-ты, които прѣдпрііимаше Цареградскый Дворъ.

За тва испрати тайно 12,000 корпусъ, за да врьне плѣнны-ты, които императоръ-тъ бяше извелъ. Мѣркы-ты щяхж да сж спасителны за отечество-то, ако велможи-ты (големци ти) на господарство-то, кои-то бяхж раздѣлени на факціи, не бы сторили прѣпятствіе. Императоръ-тъ не жялеше нито иждивенія, нито трудове, за да направи зломыслители между Блъгаре-ты, които не желаяхж добро-то на царя си и на отечество-то си.

Правленіе-то на Телерика весма приличяше на царуванье-то на Станислава Понятовскый. Прѣдадници-ти извѣстихж на Константина, какво царь-тъ прати 12,000 душ. войскж срѣщу Брѣговь (а). Събрани ти тутакси 80,000 Византійци распрѣдѣлихж ся въ засадж и съ ненадѣяно нападнуванье, изловихж и избихж непазливы-ты Блъгаре.

На другж-тж годинж императоръ-тъ ся вдигна срѣщу Блъгаре-ты съ всичкы-ты силы на Имперіж-тж (775), съ трьдо намѣреніе да ся не врьща въ столицж-тж, доклѣ не завладѣе цѣло-то кралество. Голѣма-та армія брьзаше къмъ Анхыалъ, като 12,000 пѣша войска на много хубавы малкы

(а) Така сж наричяли Блъгаре-ти приморскж-тж странж между Варнж и Анхыалъ, а инакъ Брѣжіе, а у Византійци-ты Berzetia.

корабы фрьчяхѫ изъ Азіѭ къмъ пристанище-то Мезембрійско.

Провидѣніе-то избави Блъгаре-ты отъ голѣмѫ-тѫ тѫѭ опасность. Буря-та не пустна флота да достигне пристанище-то; войска-та, която трѣбваше да излязе на брѣга въ Мезембріѭ, поглъная отъ влъны-ты, и императоръ-тъ, който заболѣ въ Адріанополь, на врьщанье-то си умрѣ, и достигна столицѫ-тѫ само бренна-та му полвина, а страшната армія ся разсели по напрѣшни-ты си квартиры (конаци); зачтото прѣемникъ-тъ императоровъ, Львъ Козарскый тутакси заключи миръ съ царя.

А Телерикъ, като наказа много бояре, умножи и разяри срѣщу себе си непріятели недоброжелатели, така что то като ся готвеше възстаніе, принуди ся да бяга въ Константинополь, а мѣсто-то му зафана

КАРДАНЪ.

Въ правленіе-то Карданово ся успокои и си попочина Блъгарія. Львъ Козарскый уварди мира съ новый Краль до край живота си (780); така и супруга-та му Ирина, правителница на имперіѭ-тѫ и попечителница на малолѣтный наслѣдникъ на престола, Константина, поддрьжя това спокойствіе, много нужно за исцѣленіе-то раны-ты на Блъгаріѭ въ сичко-то врѣмя на регенство-то си.

Блъгарско-то правителство като ся находяше спокойно отъ странѫ-тѫ на Византійци-ты, обрьна всичко-то си вниманіе на събытія-та на западъ, които го направихѫ да ся погрижи много за да направи безопасно отъ Франкы-ты Тиссо-Блъгарско-то господарство и които още ся покровителствовахѫ отъ него Словянскы княжества.

Между това и императрица-та ся грижяше да направи безопасны свои-ты Италянскы владѣнія. Папы-ты, които бяхѫ подданни на Всточнѫ-тѫ имперіѭ, мѫчяхѫ ся всякакъ да станѫтъ независими отъ Византійци-ты, и за това ся обрьщахѫ къмъ Францы-ты. Ирина направи съѭзъ съ Карла Великый, зачтото желаяше да е безгрижна за Равенскый ексархатъ, който въ противенъ случяй весма лесно можяше да ся падне

на Франкы-ты. За това въ 781 год. прати му посланници, които освянь заключеніе-то трактата, искахѫ дъщерѭ-тѫ на Карла Великый, Гертрудѫ, за наслѣдника на Византійскый престолъ, Константина. Церемонія-та на сгудяванье-то ся свръши, и единъ отъ посланници-ты остава при Двора Франкскый, за да учи невѣстѫ-тѫ Грьцкый языкъ и обычяи-ты Цареградскы.

Това сношеніе и съѭзъ на Византійскый Дворъ съ Франкскый обрьна всичко-то вниманіе на Кардана, и за това испрати посланничество на Карла Великый, нъ то, както ся види, бѣше безъ успѣхъ, зачто тутакси като ся врьнахѫ посланници-ти, двѣ Блъгарскы арміи излязохѫ изъ Унгаріѭ, една-та въ Крайнѫ на помощь на Словене-ты срѣщу Франкы-ты, а друга-та по Дунава въ Баваріѭ на помощь на Баварскый князь Тассилона (784), който ся възмѫти срѣщу Карла, нъ въ подырни-ты годины ты'я арміи ся отпѫдихѫ отъ Франкы-ты съ голѣмѫ изгубѫ.

Най послѣ Блъгаре-ти ся скарахѫ и съ Византійци-ты; въ начяло-то на тѫѭ войнѫ (789) Блъгаре-ти поразихѫ Өракыйскѫ-тѫ арміѭ, въ коѭто ся уби и начялникъ-тъ и' Филетъ, а въ заключеніе-то избихѫ повече-то отъ другѫ-тѫ, на коѭто командоваше младый Константинъ, (791) и завладѣхѫ всичкый и' станъ и военны-ты принадлежности, което докара на императора заговоръ, за да го свалятъ отъ престола.

Блъгаре-ти не можяхѫ да продлъжяватъ успѣхы-ты на войнѫ-тѫ съ Византійци-ты, зачто то имъ направи спънѫ начята-та въ истѫ-тѫ годинѫ шестогодишня война (791 — 796) съ Карла Великый, въ коѭто цѣла Украйна ся присъедини на голѣмы-ты владѣнія Франкскы, както рѣкохме по' отгорѣ. А Блатенскы-ти князове Словенскы останахѫ въ покровителство на Блъгаре-ты, а Краинскы-ти и Фріолскы-ти бѣхѫ вассали на Франкы-ты; най напоконъ миръ-тъ прѣсѣче борбѫ-тѫ, и направи да си попочинѫтъ Блъгаре-ти за нѣколко врѣмя.

КАРАНЪ.

Събирателе-ти Византійскы-ты извѣстія обще мыслятъ, че на Кардана или Кардама въ правленіе-то наслѣдникъ былъ Крумъ; а западны-ты извѣстія, още въ 797 год. правитель на

ы наричятъ Карама или Крема, който дѣй-
ь-тъ Блъгарскый Карданъ. Както ся види, и
вено имя отъ Карданъ, което всякога почти
Византійскы-ты лѣтописи, и Карданъ, който
а отъ 775 год. или, както нѣкои казватъ, отъ
лесно можя' да проживѣе въ правленіе-то 40 г.
ж, въ която ся полага смрть-та на Крума. Нъ
е по' право или Каранъ, достовѣрно не можемъ
можемъ и припозна' имена-та за сѫщи и чисты
ъ такъвъ видъ, въ какъвъ-то тія ся нахождатъ
извѣстія.

е-ти, като произвождахѫ имена-та на свои-ты Ца-
хны-ты качества, или отъ нѣкаквы събытія, свршн-
а любимы-ты свои окончянія на анъ. Ако имя-то
было дѣйствително, то е еднакво съ имена-та Про-
огданъ, и е произведено отъ думѫ-тѫ кара —
отмьстяванье и данъ. Обаче може да е по' право
, което е произведено само отъ кара, и знаменува
ль, мьститель, което е по' вѣроятно, зачто той царь
явенъ примѣръ на мьсть, каквото ще видимъ по' долу.
ъ обаче да повѣрваме и това, да сѫ были два царя, единъ
другый съ едно имя; намъ тука е все едно, зачто обрь-
вниманіе на историѭ-тѫ на народа, а не на едны-ты

Блъгаре-ти, можемъ да кажемъ, че си почивахѫ отъ Грь-
ы, отъ вътрешни-ты безпокойства и войны, които Грьци-
имахѫ въ Италіѭ и Азіѭ. Най послѣ Никифоръ, който
на отъ министръ на финансы-ты Императоръ, като ся би
зъ успѣхъ съ Сарацине-ты, обрьна орѫжіе-то си на Блъ-
ріѭ, и начна осемьгодишнѭ-тѫ войнѫ.

Прьвы-ты години (807 — 810) на губителнѫ-тѫ тѫѭ
войнѫ Никифоръ прѣкара безъ голѣмы успѣхы, зарадъ безпо-
рядоци-ты, които ся нахождахѫ въ Византійскѫ-тѫ армiѭ, и
зарадъ тврьдо-то опиранье на Блъгаре-ты. Нъ усили четвьр-
тый военный врьвежь като набра много рекруты (новосъбра-
нѫ войскѫ), и като присъедини на Адріанополскѫ-тѫ армiѭ
много Азіатскѫ войскѫ, така что то съ войскы-ты си можя-
ше да напльни цѣлѫ Блъгаріѭ. Многочисленнѫ-тѫ тѫѭ армiѭ

умножявахж дхъги возове съ машини обсадны и стѣнобитны. Императоръ-тъ врьвяше слѣдъ войскж-тж съ плънж надеждж да покори цѣло кралевство-то, и за свидѣтели на свои-ты бждны великы изврьшванiя водяше съ себе си цезаря Ставракыя, и много цареградскы големци. Въ Iюнь мѣсяцъ Грьцка-та армiя стжпи въ прѣдѣлы-ты Блъгарскы.

Царь-тъ, слѣдъ нѣколко суетны малкы сбиванiя, като глѣдаше голѣмо-то надминуванье на непрiятелскы-ты силы, обрьна ся къмъ императора съ молбж за миръ, нъ като не получи надежный отвѣтъ, отстжпи, и като подбѣгна къмъ своjж-тж столицж, за да развлече непрiятелскы-ты силы, даде повелѣнiе на свои-ты воеводы да зафанжтъ всичкы-ты проходы, прѣзъ които ся минува изъ Блъгарiж въ Империж-тж, а самъ глѣдаше на главны-ты силы на императора, който удари право къмъ столицж-тж Блъгарскж. Спорядъ тогавашнiй духъ, (който и до сега ся е увардилъ между въсточны-ты народы, Турци и Грьци), непрiятель-тъ, кога былъ свободенъ отъ сбиванье, упражнявалъ ся на грабежь, на запустяванье и на убiйства. Като прѣдвиждаше това нещастiе, краль-тъ вторый пжть пристжпи къмъ императора съ молбж, да ся умилостиви поне за живота на безорхжны-ты му подданници, нъ пѣяше на глухъ. Грькъ-тъ горяше отъ мьсть, зачтото Блъгаре-ти въ 808 год. отнявахж 100,000 фунта злато, което Грьци-ти бѣхж донесли въ лагера (военный станъ) да го раздадатъ на събраны-ты въ Македонiж за приглѣдованье войскы, и самъ императоръ-тъ като ся възнятихж войскы-ты, че имъ не дава заплатж-тж, даде имъ примѣръ на грабителство и повелѣ, като привземжтъ столицж-тж и палатнж-тж тврьдинж, да запечятатъ на негово имя царскж-тж хазнж и всичкы-ты другы драгоцѣнности. Всичка-та войска ся спустна на грабенье, и не глѣдаше ни на годины ни на полъ. Нъ съ това не ся свршши още работа-та. Блъгаре-ти ся стичахж подъ пряпорцы-ты на царя си и на воеводы-ты, трѣбвало още да ся бiжтъ, зачто то царь-тъ ся приближяваше; на 25 Iюлiя стана главно то сбиванье; Византiйци-ти ся изсѣкохж, на убитый императоръ царь-тъ повелѣ да отсѣкжтъ главж-тж, и отъ нейный чирянь да направятъ чяшж позлатенж, която послѣ на пиршества-та му съ воеводы-ты и бояре-ты бѣше рядна-черпател-

на; малцина ся избавихѫ съ бѣгство, между които бяше и цезарь Ставракый, който обаче слѣдъ два мѣсяца умря отъ раны въ Адріанополь. Всичкый лагерь и добывка останахѫ въ рѫцѣ-ты на побѣдители-ты.

Въ Константинополь провъзгласихѫ императоръ зетя Никифоровъ Михаила Куропалата; а Каранъ като наказа Византійци-ты, брьзаше още да имъ отмьсти. Повече то Македонскы и Ѳракыйскы градове едни ся привзяхѫ (812), а друзи ся прѣдадохѫ съ капитуляціѭ, както: Дебелтъ, Верея, Филиппополь, Анхыалъ и пр. и знаменитый по свое-то пристанище, многолюдство и тръговіѭ градъ Мезембріѭ ся обложи съ блокадѫ. Царь-тъ изъ расположенный при него лагерь прати въ Константинополь воеводѫ Драгомира съ условія на миръ:

1-о Мелеонъ да е въ Ѳракыѭ граница между двѣ-ты дрьжавы.

2-о Да е дльженъ императоръ-тъ да праща на царя всякоѭ годинѫ пурпоровѫ (алянѫ) и другы драгоцѣнны матеріи за облекло да струватъ 50 фунта злато.

3-о Да врьне назадъ всичкы-ты плѣнны (робы), които отвелъ въ прѣминалы-ты войны и бѣжянци-ты.

4-о Каквы то Грьцкы естественны произведенія и стокы ся возятъ въ Блъгаріѭ да имѫтъ печяти, а трьговци-ти да имѫтъ свидѣтелство отъ Блъгарскы-ты началства, и слободно да тръгуватъ Блъгарскы-ти подданници въ градове-ты на имперіѭ-тѫ.

Повелителенъ тонъ и тяжкы условія! нъ въ тѣсны обстоятелства нѣма что да ся стори, и страшливый и изнѣженный отъ любовь-тѫ на младѫ-тѫ си супругѫ Михаилъ самъ не знаяше на какво да ся рѣши. Пунктове-ти за тръговіѭ-тѫ и за катагодишни-ты дарбы можяхѫ още да ся прѣтрьпятъ, нъ да загуби полвинѫ-тѫ Ѳракыѭ и Македоніѭ, а изъ останалѫ-тѫ южнѫ чясть да испрати что то отдавна живѣѭтъ тамъ Блъгаре-Христіане, това бяше жестоко нестрьпимо.

Императоръ-тъ като ся чюдяше, на какво да ся рѣши, искаше мнѣніе-то на духовенство-то, да ли да даде подданны-ты Христіане, и мнѣніе-то на Сената за другы-ты пунктове. Съвѣти-ти не ся заминахѫ безъ каранія. Патрі-

вигнати отъ мѣсть, разграбихѫ съ всѣмъ и съсипахѫ околности-ты на столицѫ-тѫ, които до тогава бѣхѫ оставили невредимы: мѣста-та дѣто ся правяхѫ кораби (терсханы) извънъ-градскый сарай на императоры-ты, великолѣпны-ты зданія на велможи-ты, обилны-ты градины изразвалихѫ; статуи-ты и всичко, что ся двига отнесеся; градове-ти Селиврія, Ираклея, Даонъ, Аѳира, Родосто развалихѫ ся. Освянь тѣхъ и Адріанополь, най важный слѣдъ столицѫ-тѫ, градъ на Имперіѭ-тѫ, прѣдадеся на побѣдители-ты. Краль-тъ отиде за зимѫ-тѫ въ Блъгаріѭ, дѣто поведе слѣдъ себе си много робы Блъгаре-Христіане; така той искаше да си искара вреда, който му бѣхѫ направили, и да усили отечество-то си съ голѣмо-то населеніе.

Като направи да надмине така много Блъгарско-то орѫжіе надъ Грьцко то, Каранъ и въ борбы-ты си ся мѫчяше за вътрешне-то процвѣтяванье на свое-то отечество; на Блъгаре-Христіане-ты ся опрѣдѣлихѫ поселенія между жители-ты на кралевство-то, въ което исправихѫ земледѣліе-то и винодѣліе-то, распространихѫ искуства-та, рѫкодѣлія-та и занаяты-ты, които пріяхѫ отъ Грьци-ты, и любогрижный царь писа́ да му пратятъ нѣколко Арабы за да научятъ Блъгаре-ты не само на корабостроеніе и на осадны орѫдія, нъ да правятъ и различны машины, които сѫ нужны за общежитіе-то. Не по́ малко ся грижяше и за народнѫ-тѫ трьговіѭ; успѣси-ти на орѫжія-та му давахѫ причинѫ на голѣмы планове: като Константинъ Великый, или като Петръ Великый стори намѣреніе да прѣнесе столицѫ-тѫ отъ Прѣславѫ въ нѣкакъвъ приморскый градъ; затова прѣнесе столицѫ-тѫ си въ Анхыалъ, който ся славяше съ свой лиманъ и съ корабоправны-ты мѣста.

Между това война-та ся продлъжяваше: Блъгаре-ти, които ся въспряхѫ отъ стѣны-ты Цареградскы (814), продлъжявахѫ да ся распорѣждатъ както искахѫ въ Ѳракыѭ и Македоніѭ, сирѣчь, прѣселява-хѫ които ся нахождахѫ тамъ отъ давна тѣхны единоплемянници въ Блъгаріѭ, и въ единъ само пѫть изведохѫ 50,000 души, и защитявахѫ ся срѣщу прѣдпріиманія-та Леоновы, и между това завладѣхѫ още нѣкои мѣста, между които бяше и Аркадіополь.

При таквж изгубж Византійци-ти бяхж принудени да напрѣгнжтъ всичкы-ты си силы. Анатолска-та армія бяше готова вече да тръгне; важность-та на изгубены-ты приморскы градове, вселяваше въ тѣхъ желаніе да отмьстятъ на непріятели-ты: затова испратихж голѣмж експедиціж и по море и по сухо срѣщу Анхыалъ, при кой то имъ ся случи да избіжтъ Блъгарскый корпусъ и да отведжтъ не́ малко плѣнны. Както ся види, въ тоя случяй ся плѣни и малолѣтняя-та княгиня, дъщеря-та царска.

Най послѣ Каранъ за да довръши своѭ-тж мьсть съ привзиманье-то Константинополь, начна да събира многочисленж войскж; прѣзъ всичкж-тж зимж ся правяхж приготовленія (815). Армія-та вече ся нахождаше въ пжть, и 5,000 возове (коля), натоварени съ стѣнобитны орждія и машины, подъ удары-ты на които трѣбваше да ся разваляятъ стѣны-ты Цареградскы, вече тръгнахж отъ мѣсто-то си слѣдъ него; нъ царь-тъ нечаянно ся разболѣ и умрѣ на 13-й на Априллія, и докара неописаннж скръбь на Блъгаре-ты и радость на Византійци-ты, и остави двамина сынове, Владиміра и Бориса; а на престола Блъгарскый възлязе братъ му

МУДРАКЪ.

Като научи тжѭ случкж, Императоръ-тъ за да отвръгне тжѭ бурж, която ся готвяше срѣщу него, обърнася тутакси къмъ новый, тихонравый повелитель Блъгарскый съ прѣдлаганье за миръ. Царь-тъ комуто ся не щяше да подпада на опасность, коѭто докарватъ военны-ты дѣйствія, лесно ся сговори на това, и миръ дѣйствително ся заключи между двѣ-ты Господарства за 30 годины.

Тоя миръ съ имперіѭ-тж твърдѣ вардяше Мудракъ, и дору прати послѣ арміѭ въ Ѳракыѭ (824) на помощь императору, Михаилу Балбу, срѣщу възникнало-то срѣщу него възмжщеніе, която армія като распръсна възмжтителе-ты, утвръди императора на престола, и съ славж ся връна въ отечество-то.

Въ това врѣмя Блъгарія, слѣдъ раздѣленіе-то на Франкскж-тж Монархыѭ бяше една отъ пръвостъпны-ты госпо-

дарства въ Европѫ; въ пространство-то на нейно-то владычество влазяхѫ области-ты около неѭ, които послѣ станахѫ извѣстны подъ имя-то Влахыя, Унгарія, Срьбія, Боснія, Кроація, Славонія; а въ послѣдній миръ съ Грьци-ты Блъгарія придоби въ имперіѭ-тѫ область Брѣговь и Загорско-то княжество.

Невластолюбивый прѣемникъ на великаго Карана благодаренъ бяше мирно да управя монархыѭ тѫ, която му ся падна, и, вмѣсто военны прѣдпріиманія, да ся упражнява съ умствованія и влъхвованія, за което му давахѫ обилнѫ хранѫ народны-ты суевѣрства и идолопоклонство-то, на което той стана силенъ покровитель и ревнитель. Каранъ, разяренъ срѣщу Христіане-ты отъ поведеніе-то на Византійци-ты въ военны-ты дѣйствія, inеможя́ да испълни свое-то намѣрѣніе, да принуди изведены-ты изъ имперіѭ-тѫ Блъгаре-Христіане да пріемѫтъ пакъ идолопоклонство-то, и пристигнатъ отъ напраснѫ смрьть, остави тѫѭ работѫ на брата си, когото за любовь-тѫ му къмъ язычество-то и за тлъкованіе-то тайны-ты му, народа-тъ го нарече Мудранъ или Мудракъ.

На много прѣселены Христіане стана той сѫщій Діоклитіанъ; и тукъ ся проля много кръвь за ученіе-то Христово, и тая страна има́ свои-ты мѫченици, отъ които най много сѫ достойни за забѣлежваніе: Епископъ Мануилъ съ свои-ты роднины и другаре.

При тыя вътрешни обстоятелства, Блъгарія ся принуди да пріеме сношеніе съ Франкы-ты. Лудовикъ Благочестивый, сынъ-тъ на Карла Великый, ревностенъ распространитель на Христіанство-то, като владѣяше Украйнѫ, спорядъ папскы-ты интересы, обрьна свое-то вниманіе и на пограничны-ты Словене, които живѣяхѫ подъ Блъгарскѫ-тѫ власть, и на исты-ты Кроаты. Зарадъ това стана караніе за границы-ты на двѣ-ты господарства. Прѣдставленія-та и посланства-та на Блъгаре-ты къмъ императора бѣхѫ безуспѣшны, и работа-та достигна до орѫжіе. Блъгаре-ти зафанахѫ мѣста-та, за които ся карахѫ (между рѣкы-ты Савѫ и Дравѫ (827) и сегашнѫ-тѫ Кроаціѭ), положихѫ въ тѣхъ свои-ты началства и гарнизоны. Vid. annal. Eginhard ad. ann. 827.

Тыя области останахѫ на Блъгаріѭ, както и напрѣдъ бяхѫ нейны, ако и да станахѫ нѣколко малкы нападенія отъ Франкскы-ты погранични началници; и въ послѣдны-ты двѣ годины (829) Блъгаре-ти опустошявахѫ тѣхны-ты ближны области съ огънь и ножь. Vid. annal. Fuldenses ad. ann. 819, apud Bouquet. Tom. VI· pag. 209. Engel's Geschichte des alten Pannoniens. pag. 280, in not.

Значителни-ти успѣси въ распространеніе-то Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ, които направи Карлъ Великый, бяхѫ само начяло на това всеобще прѣобразованіе на вѣрѫ-тѫ, което послѣ обня цѣлѫ Европѫ. Нъ зачто-то бяхѫ начяти съ силѫ-тѫ на орѫжіе-то, за това ся въспрѣхѫ за нѣколко врѣмя отъ кончинѫ-тѫ на тоя герой.

Словене-ти въ Крайнѫ и Сѣвернѫ Италіѭ бяхѫ Христіане още отъ давна и принадлежяхѫ на Медіоланскѫ-тѫ (Миланскѫ-тѫ) Епархыѭ; послѣ ся отряди за тѣхъ епископство въ Лавреакъ (Laureacum) или Лархъ, което послѣ ся прѣнесе въ Пассавѫ, и Франци-ти гы найдохѫ вече Христіане: или ако и да ся нахождахѫ между тѣхъ още язычници, то Франци-ти доврьшихѫ тѣхно-то обращенье.

Обаче Паннонскы-ти или Блатенскы-ти Словене, Кроати и Срьби, които принадлежяхѫ на Блъгаріѭ бяхѫ още язычници. И така до това врѣмя, отъ воичкы-ты, что ся наричяхѫ Славянскы народы бяхѫ Христіане: 1-о Блъгаре-ти, които живѣяхѫ въ Ѳракыѭ, а по̕вече въ Македоніѭ; 2-о Словене-ти, нѣкои въ Сѣвернѫ Италіѭ, а нѣкои въ Украйнѫ; прьви-ти подданни на Грьци-ты, а послѣдни-ти на Христіанскы-ты власти, които господствовахѫ попрѣменно въ Италіѭ; прьви-ти принадлежяхѫ на Патріаршество-то Константинополско; спорядъ правила-та на Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ, тіи мо̕жяхѫ да ся молятъ Богу, да читѫтъ истины-ты на Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ, и да слушятъ Божественнѫ-тѫ литургыѭ на свой языкъ; а послѣдни-ти въ исто-то врѣмя трѣбваше да сѫ благодарни на раждясалый и непонятный за тѣхъ языкъ Латинскый.

И така ученіе-то Христово най напрѣдъ ся прія отъ Словене-ты, които бяхѫ подданни на Христіанскы-ты власти; у тѣхъ то̕ слѣдъ нѣкое врѣмя и процвѣтаваше, нъ

не можяше тутакси да ся прѣдаде и на други-ты Славянскы народы, които бяхѫ независими и си имахѫ свои Господарства; и много годины ся прѣминахѫ, доклѣ най на'поконъ различны обстоятелства гы приготвихѫ да пріемѫтъ новѫ-тѫ тѫѭ вѣрѫ.

Карлъ Великый, като пріимаше императорскѫ-тѫ коронѫ изъ рѫцѣ-ты на Папѫ-тѫ, закляся да распространява ученіе-то Христово; нъ това распространяванье не прѣминуваше по' нататакъ отъ дѣто ся простираше ножь-тъ му въ Баваріѭ и Саксоніѭ, дѣто той доврьши обращеніе-то всичкы-ты Немци.

Това обращеніе ся въспря въ прѣдѣлы-ты на неговы-ты завладѣнія, на границы-ты или на длъгѫ-тѫ линіѭ на Славянскы-ты Господарства. Най Сѣверно-то отъ тѣхъ е было 1-о царство-то Вандалско, или на Балтійскѫ Славоніѭ, което ся простираше къмъ западъ до рѣкѫ-тѫ Везеръ; 2-о Сорабія или Сорбія, къмъ югъ отъ Вандалы-ты; това е сегашня-та Саксонія, която ся простираше по рѣкѫ-тѫ Саалѫ до Турингыѭ; по' нататакъ: 3-о Чеси-ти и Велика Моравія, която къмъ югъ граничяше съ Дунава и съ Блъгарскы-ты владѣнія въ Унгаріѭ и най послѣ 4-о, Блъгарія.

Ето Славянскы-ты языческы Господарства, които граничяхѫ съ голѣмѫ-тѫ дрьжявѫ (Христіанскѫ) Франкскѫ. А останало-то къмъ въстокъ зафащахѫ Поляци-ти и Росси-ти. Нѣмци-ти изгубихѫ свое-то политическо сѫществованіе и оживяхѫ само слѣдъ 100 годины. Обращеніе-то на силны-ты и независимы Славянскы народы бяше невъзможно. Карлъ Великый испытова' свое-то орѫжіе по всичкѫ-тѫ горѣреченѫ линіѭ, като начна отъ Балтійско до Адріатическо море, нъ безъ важны успѣхы; зачто на сѣверъ достигна само до рѣкѫ-тѫ Лабѫ (Ельбѫ), на коѭто направи укрѣпленный градецъ Гамбургъ, начяло на сегашній Гамбургъ. Цвѣтѫще-то състояніе на тогавашнѫ Балтійскѫ Славоніѭ положи срѣщу него силно опиранье. Видися обаче, че които Славяне Вандали живѣяхѫ задъ Ельбѫ, а найпаче въ Гановеръ, испытахѫ участь-тѫ, която постигна Нѣмци-ты. На югъ мы го видяхме съ Блъгаре-ты. Сирьть-та (814) прѣсѣче неговы-ты по' далечны прѣдпріиманія за ползѫ-тѫ на пропагандѫ-тѫ.

Сынъ му Лудовикъ, който наслѣди страны-ты приближены до Славянскы-ты, отличися повече въ благочестіе-то, нежели въ юначество-то, и обилна-та съ богове и съ народны увеселенія Словянска Митологыя, която храняше и въсхищаваше въображеніе-то и която покровителствоваше страсти-ты, не можяше да ся не прѣдпочте отъ онжж вѣрж, която приписваше дльгы и сухоѣдны посты, въздрьжяніе отъ хубавы-ты дѣвойкы и рядовнж-тж дань на Папы-ты. Въобще, работа-та съ Славяне-ты, а най много съ Балтійскы-ты, Воллинскы-ты и Винетскы-ты республиканци, които ся надваряхж съ граждане-ты Римскы или Цареградскы въ тънкотіж-тж на общежитіе-то, тая работа, казвамъ, не бяше иста-та, каква-то бяше съ Саксонци-ты, които живѣяхж подъ димны-ты колибы.

И така въ обращеніе-то Славяне-ты бяхж голѣмы мжчнотіи, обаче ся обрьнахж. Отъ двѣ точкы имъ огрѣя свѣтъ-тъ Евангелскый, и на' двѣ ся раздѣли міръ-тъ на Славянскы-ты племена, едни-ти отидохж къмъ Цареградъ, а други-ти къмъ Римъ; едни послѣдва'хж Блъгаре-ты, а друзи Словене-ты подъ сладко-то иго на ученіе-то Христово, нъ съ какъвъ срѣщуположенъ ищахъ!!

Никой още не е забѣлежилъ вѣрны чрьты, до кои то ся простиратъ заслугы-ты и на двѣ-ты Црьквы въ обращеніе-то Славянскый міръ. Прѣпирны-ты зарадъ крьщеніе-то на Унгаре-ты, Моравяне-ты и Чехы-ты още не сж свръшены. Тая работа иска прѣкрасенъ подвигъ на историкъ-изыскатель. Като оставимъ това, което не ся относя на Блъгарскж-тж историж, да кажемъ само, че и двѣ-ты Црьквы врьвяхж срѣщуположенъ пжть въ Апостолскж-тж работж.

Като ся прѣкрати царствующій Франкскый домъ на Каролингы-ты, за възврьщаніе-то независимость-тж и за възраждаміе-то на Нѣмщинж-тж не ся проля нито капка кръвь отъ нейны-ты сынове. Малко е това: тіи наслѣдова'хж отъ Франкы-ты не' само привзяты-ты Славянскы области отъ самъ рѣкж-тж Елбж, нъ и заслуженно-то отъ Франкы-ты императорско достоинство; освянь това Франци-ти гы научихж на стройнж службж и на по' добрж гражданственность.

Като получи своиж-тж политическж независимость, Нѣмщина-та стана обаче зависима отъ папы-ты, и бяше оржділ

на пропагандѫ-тѫ въ нейны-ты интересы. Мѣсто-то на Франкы-ты въ Германіѭ застѫпи Нѣмска-тѫ Имперія.

Между това Римска-та Консисторія непрѣстанно желаяше да обрьне Славянскы-ты Господарства; като не знаяше языка, трѣбваше да ся фани за ножя, за да принуди жители-ты на Лабѫ и Оддорѫ да повѣрватъ това, което имъ говоряхѫ Римскы-ти и Нѣмскы-ти монаси съ искривенъ Славянскый языкъ за истинѫ-тѫ на Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ и за достоинства-та на негово Святѣйшество.

Нѣмци-ти отъ своѭ странѫ скрьцахѫ зѫбы, като гдѣдахѫ на Балтійскѫ-тѫ Славоніѭ, която бяше обилна съ дарове885ты на природѫ-тѫ, съ съкровища-та на всичкый Сѣверъ, съ строенъ, хубавъ народъ и съ богаты градове. На късо: Апостолска-та работа у Германскы-ты Славяне бяше прѣдоставена тямъ; вдигнахѫ ся крьстови военно-врьвежи срѣщу Елбѫ. Борба-та между Нѣмци-ты и Славяне-ты въ Германіѭ бяше продлъжителна; ни единъ народъ не прія Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ, така тяжко, така забавно, както Балтійскы-ти Славяне. Въ продлъженіе-то на IX, X, XI и XII столѣтіе защищавахѫ ся съ отчяяніе. Най напоконъ Нѣмци-ти, като заминахѫ послѣденъ пѫть Елбѫ, зафанахѫ Украйнѫ, Сьрбіѭ и нѣкои другы области, и като истрѣбихѫ жители-ты на тыѭ странѫ, както казва Шлецеръ, до корень, въведохѫ въ развалины-ты нейны Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ не инакъ, освянь съ Нѣмскы-ты прѣселенія.

Кога то Балтійци-ти и Сьрби-ти пріяхѫ Христіанскѫ-тѫ вѣрѫ, друзи-ти Славянскы народи отъ давна вече бяхѫ Христіане; а това стана така за тѫѭ причинѫ, че въ онова врѣмя, като Западна-та Црьква употрѣбяваше ножь и проливаше кръвь, Въсточна-та съ своѭ-тѫ кротость и трьпимость, съ силѫ-тѫ на слово-то Божіе, а не съ орѫжіе, покори силны-ты господаре, и не вдигна на тѣхъ рѫцѣ, освянь за благословеніе. Примѣра на Блъгарскый монархъ послѣдовахѫ князове-ти на Паннонскы-ты Словене, господаре-ти на Моравія и на Чехы-ты, а слѣдъ тѣхъ, въ едно почти врѣмя Стефанъ, Краль Унгарскый, и Владиміръ Великый Россійскый.

Всичко, что рекохме тука на късо за обращеніе-то на Славянскы-ты народы обще, смыслихме го за това, за да обрь-

немъ пльно внимание на заслугы-ты и на двѣ-ты Црькви въ толькъ спасителенъ за народа подвигъ.

Нѣма съмнѣніе, че Въсточна-та Црьква въ късо и мирно врѣмя два́ пѫти или три́ пѫти повече успѣ отъ Западнѫ-тѫ. Това трѣбва да има свои-ты си причины: не можемъ обаче допустна, че една-та кротость, трьпимость, краснорѣчіе на Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ е была една-та и достаточна-та причина на нейны-ты успѣхы, зачто не можемъ въобрази, че само съ едно-то това срѣдство еднопдеменни-ти и царствующи народи мо́жяхѫ изеднѫжь да ся рѣшятъ доброволно на толкова промѣняванье на нравственно-то и́мъ бытіе, безъ да сѫ были приготвени отъ напрѣдъ за това съ другы причины, съ другы обстоятелства.

Постъпно-то обращеніе не само на Славянскы-ты племена, нъ и на Влашко-то и Маджарско-то стана слѣдъ крьщеніе-то на Блъгаре-ты, което повлече слѣдъ себе си крьщеніе-то на Срьбы-ты, Кроаты-ты, Паннонскы-ты Словене, Власы-ты, Моравяне-ты, Чесы-ты, Маджяре-ты и Россіяне-ты. Тія народи като гы отдѣляше Блъгарска-та Монархыя отъ Византійскѫ-тѫ Имперіѭ, твърдѣ малко зна́яхѫ Грьци-ты, за да пріемѫтъ тѣхно-то вѣроисповѣданіе, и не можемъ да повѣрваме, че тія Христіане (Грьци) да сѫ направили по́ напрѣдъ и по́ голѣмо впечатлѣніе на отдалеченны-ты, на примѣръ, Маджяре или Россіяне, нежели на тѣсны-ты си съсѣды, Блъгаре, и, че Христіанство-то напрѣдъ ся начнало далечь отъ Христіане-ты между язычници-ты, и съ обрьнатъ пѫть ся распространило до прѣдѣлы-ты на тѫѫ Дрьжявѫ, отъ дѣто ся то́ занесе.

Единъ проповѣдникъ може да прѣувѣри само едного или нѣколко человѣци, нъ не може да дѣйствува на цѣлъ народъ, ако той е чюждъ и независимъ. Колко ся мѫчихѫ Езуити-ти до сегашно-то врѣмя да обрьнѫтъ Китайци-ты! нъ напусто. Нека обрьне нѣкой Бухарци-ты, или Великый Ханъ Монголскый! Доказателство на това е трагыческа-та смрьть на много проповѣдници, като начнемъ отъ Святы-ты Апостолы, които ся увѣнчяхѫ съ вѣнецъ на мѫченическѫ славѫ. Дѣйствіе-то на проповѣдници-ты тогава само е успѣшно, велико, когато духъ-тъ на народа получи вътрешно движеніе за това прѣраждanье.

И така на единъ народъ най напрѣдъ трѣбва да дѣйствува народъ; подъ това дѣйствіе на Христіанскѫ дрьжавѫ ся нахождаше Блъгарія, която отъ своѭ странѫ като бяше Христіанска, дѣйствоваше на ближни-ты народы, и свѣтило-то на истинѫ-тѫ вѣрѫ ся прія постѫпно, като нѣкой пожяръ, къмъ сѣверъ: дѣйствителность-тѫ на естественный тоя рядъ показва История-та.

Заради това обращеніе-то на речены-ты племена бяше сѣтнина на най напрежне-то крыщеніе на Блъгарско-то Господарство.

Всякакво събытіе, всякакво дѣяніе има си своѭ-тѫ побудителнѫ причинѫ, което пакъ, като ся стекѫтъ новы обстоятелства, става причина на другы събытія, зачто естественно е, че новы ты събытія произраждахѫ новы обстоятелства, а за това и новы-ты обстоятелства новы причины, и така непрѣстанно нататакъ. Дългый тоя рядъ на причины-ты направи пѫтя на това произшествіе, за което тука говоримъ, и което е най важна епоха въ исторіѭ-тѫ на всякый Христіанскый народъ.

Всичкы-ты тыя причины и събытія прѣдставятъ историческѫ картинѫ на обращеніе-то на народы-ты. Тѫѭ историческѫ картинѫ трѣбва да снемемъ отъ политическѫ-тѫ исторіѭ, която като е вѣрна и усъврьшенна, бива вѣрна и історія-та на обращеніе-то, и наопакы: історія-та на обращеніе-то допльня и обяснява исторіѭ-тѫ гражданскѫ. Отъ тука е явно:

1-о. Колко е недостаточенъ за начрьтанье-то вѣрнѫ историческѫ картинѫ такъвъ источникъ, въ който е речено само: въ еде коѭ годинѫ ся крьсти еде кой царь, или князь, или народъ и н. т. Това е само послѣденъ актъ, послѣдня чрьта на обрщеніе-то.

2-о. Зачто то повече-то обстоятелства, които готвяхѫ напр. Россіѭ да пріеме Христіанство-то проистичяхѫ отъ вънъ, то за да е пльна історія-та на обращеніе-то на Россіяне-ты, нужно е да знаемъ и тыя источници, подъ вліяніе-то на който ся е съврьшило това събытіе, сир. трѣбва да знаемъ обращеніе-то на Блъгаріѭ, отъ коѭто много, много нѣчто е прѣминало къмъ Срьбы-ты, Власы-ты, Унгаре-ты и Россіяне-ты.

Нъ нека съ врьнемъ къмъ Мудрака, и къмъ начяло-то на Христіанство-то въ Блъгаріж. Мѣркы-ты, които прѣдпрія той Монархъ да възврьне Христіане-ты къмъ идолопоклонство-то съ притѣсненія, съ жестокость и гоненія срѣщу дѣйствовахж на неговж-тж цѣль; зачто, мухы ся не ловять съ оцетъ, и — колкото повече срьдишь нѣкого, толкова повече усилювать негово-то опиранье. Освянь това и страхъ-тъ отъ геенж былъ по' силенъ, нежели плашенье-то на Негово Величество. Всичко-то това Тертуліанъ добрѣ чювствоваше въ свое-то изрѣченіе: Sanguis martyrum cemen est Christianorum.

Въ Константинополь обаче пріимахж живо участіе въ състояніе-то на Христіане-ты въ Блъгаріж, и царь-тъ неполитикъ възбуди желаніе-то на много юнаци да бѣгжть назадъ въ прѣдѣлы-ты на Имперіж-тж. Нъ духъ-тъ на Блъгарско-то Правителство скоро ся промѣни съ всѣмъ, като възлязе на престола (около 830) кроткый, добрый, благосклонный

ВЛАДИМІРЪ.

Заключенный отъ неговый прѣдшественикъ тріисятъ-годишенъ миръ съ Византійци-ты, той го подтврьди тръжественно, и ся съгласи на исканіе-то на Императора Θеофила, да врьне назадъ извѣстно число плѣнны Блъгаре, които бяше прѣселилъ още Каранъ изъ Македоніж въ Влахыж, за врьщаніе-то на които напусто до сега ся моляше Грьцко-то Правителство. На това Владимірово рѣшеніе ся опряхж послѣдователе-ти системж-тж Карановж и Мудраковж, съ кои-то Господарственный Съвѣтъ бяше плънъ, и освобожденіе-то на тыя Македонци отлагаше отъ день на день.

Като ся мина малко врѣмя, царь-тъ ся потегли на пжтуваніе въ Имперіж-тж; като огледа нѣкои градове въ Македоніж, най послѣ ся упжти въ Θессалоникъ. Тая страна най много бяше населена съ Блъгаре. които бяхж най главни граждане въ Θессалоникъ. Като бяхж Христіане и поданни, тіи служяхж на Имперіж-тж, и ся ползовахж съ прѣимущества и правдины наедно съ Грьци-ты; мнозина отъ тѣхъ като прѣминувахж срѣдны-ты чинове, достигахж до най правы-ты до-

стоинства въ Господарство-то: и Блъгаре-ти съ удоволствія считахѫ свои-ты едноплеменници то' въ генералитета, то' между сенаторы-ты, то' между Перы-ты (патриціи-ты) на Имперіѭ-тѫ; и дору, какво-то по' долу ще видимъ, една Блъгарска фамилія, като възлязе на престола, въ продлъженіе 162 год.' подрьжя услабѣлы-ты силы на Имперіѭ-тѫ, и даде и' правители, съ които толкова ся горди Византійска-та Имперія.

Не е извѣстно, что' накара царя на това пѫтуваніе въ Имперіѭ-тѫ; нъ то подѣйствова на него пріятно за Христіанство-то. Както ся види, той ся е видялъ нѣкадѣ съ императора, дѣто е испросено да ся врьнѫтъ Блъгаре-ти изъ Влахыѭ въ Македоніѭ. Като остана нѣколко врѣмя въ Θессалоникъ, дѣто можяше и трѣбваше ако и неволно да ся запознае съ истинѫ-тѫ на Вѣрѫ-тѫ, коѭ-то исповѣдвахѫ негови-ти едноплеменници по всичкѫ Македоніѭ, той, може, да е измѣнилъ образа на мысли-ты си за баснословны-ты богове Перуна, Позвизда и др.

Още доклѣ го нѣмаше въ Блъгаріѭ, дойде, както ся види по сговоръ, Грьцкый флотъ въ устіе-то Дунавско, за да пріеме отъ брѣгове-ты Влашкы 12,000 Блъгаре-Македонскы. Блъгарскы-ты Воеводы по границы-ты ся противяхѫ на това прѣминуванье до прихожданье-то на царя; обаче Македонци-ти, слѣдъ нѣколко удрянія, сполучихѫ да наскакѫтъ въ корабы-ты, и да ся упѫтятъ въ Константинополь, а отъ тамъ въ напрѣшни-ты си жилища въ Македоніѭ.

Нѣкои отъ тѣхъ останахѫ въ столицѫ-тѫ, между които бяше и единъ младъ человѣкъ, на имя Василій, който постѫпи въ службѫ при единъ Сенаторъ, и като достигна най высокъ чинъ въ Сарая, най послѣ въ 867 год. възлязе на престола Константинополскый и е извѣстенъ подъ имя-то Василій Македонскый: Негови-ти синове, Леонъ Философъ Александръ, унукъ-тъ му Константинъ Багрянородный, друзи-ти потомци: Романъ II, Василій II и Константинъ царувахѫ съ славѫ. Тая е втора-та Славянска династія, отъ коѭто Имперія-та имаше по' добры-ты си Господаре.

Сѣтнина-та на царско-то пѫтуванье още по́ силно ся показа слѣдъ врьщаніе-то на Царя въ Блъгаріѭ, въ коѭ-то той показа всеобщѫ трьпимость. Тая благосклонность къмъ Христіане-ты направи му много недоброжелатели, и за това повече, че нѣкои го сякахѫ да е потаенъ Христіанинъ. Обаче и това може да бѫде, че той дѣйствително въ пѫтуванье-то си да ся е крьстилъ тайно, нъ още tis penes judicem.

Останало-то врѣмя на царуванье-то Владимірово бяше спокойно, или поне нѣмаме источници, въ които да видимъ картинѫ-тѫ на тыя събытія, които сѫ ставали вътрѣ въ Блъгаріѭ и въ царскый Дворъ. Пріятелско-то отношеніе между него и Императора бяше едно отъ главны-ты условія, кои то подкопавахѫ господарствующѫ-тѫ вѣрѫ въ Блъгаріѭ. Человѣколюбіе-то и трьпимость-та Владимірова обезорѫжихѫ мѫчителскѫ-тѫ власть на язычество-то; тія неговы качества дадохѫ высоко надтягнуванье на негово-то господство, и съ това ся възвыси състояніе-то на Христіане-ты, и Христіанинъ-тъ не ся имаше вече за прѣстѫпникъ. Прѣемникъ-тъ Владиміровъ,

БОРИСЪ,

Не отстѫпаше отъ правила-та на свой прѣдшественникъ. Между това императоръ-тъ Ѳеофилъ (842 год.) ся скончя, и остави настоятелство-то на Имперіѭ-тѫ и малолѣтный си сынъ, Михаила, на супругѫ-тѫ си, императрицѫ Ѳеодора. Скоро (въ 845 год.) трійсятъ-годишній миръ приближи на края. Борисъ като глѣдаше жезъла на Имперіѭ-тѫ въ рѫцѣ-ты на женѫ, и като ся сврьши вече врѣмя-то на мира, обрьна ся къмъ императрицѫ-тѫ съ нѣкаквы исканія, и за да ѭ устраши, приготви ся на войнѫ.

Историци-ти повтарятъ дилеммѫ-тѫ, съ коѭ-то была отвѣщала императрица-та на плашянье-то на царя: „Ако ми надвіешь, то малко славѫ ще спечялишь отъ надвитѫ женѫ; ако ли ся надвіешь отъ мене, отъ това ще придобіешь голѣмъ срамъ.“ Както да е было, нъ работа-та не достигна до войнѫ, прѣговори-ти успѣвахѫ, и продлъженіе-то на мира ся подтврьди и отъ двѣ-ты страны.

Между другы-ты условія на тоя трактатъ най главны-ты ся 1-о. Врьщанье-то нѣкои плѣнны и отъ двѣ-ты страны. Царь-тъ искаше отъ Θеодо'ръ да му врьне княжнѫ-тѫ, сестрѫ му, която, както видѣхме по' отгорѣ, въ царуванье-то Караново ся плѣни отъ Грьци-ты, и ся отхрани при Императорскый Дворъ въ правила-та на Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ, а отъ своѭ си странѫ трѣбваше да отпустне знаменитый монахъ, Θеодора Кифарѫ. 2-го. Да остави на Блъгаріѭ еднѫ страницѫ, която бяше на княжество-то Загорско.

Притисната-та отъ всичкы-ты страны, а най наче отъ Сарацине-ты и отъ Блъгаре-ты, Въсточна-та Имперія, трѣбваше да пріеме силны мѣркы за да удрьжи или да отврьтне тыя воинственны съсѣды. Правители-ти нейни неможяхѫ да ся избавятъ отъ тѣхъ съ войнѫ, надѣяхѫ ся поне да гы усмирятъ съ кротко-то ученіе на Црьквѫ-тѫ. Той интересъ всегда одушевляваше Византійско-то Правителство.

Въ прѣминалы-ты военны врѣмена не можяше нито да смысли человѣкъ за обращеніе-то на Блъгаре-ты, освянь подданны-ты имъ братья на Имперіѭ-тѫ, които истый той интересъ по' отнапрѣдъ ѭ подкани да гы присъедини на стадо-то Христово. Трѣбваше да чякатъ благопріятно врѣмя и случяй. Не трѣбваше ли рано или късно създадены-ты божества отъ въображеніе-то и подкрѣпяваны отъ суевѣрства-та и отъ заблужденіе-то на ума да ся съборятъ, и като огрѣе истина-та да исчезнѫтъ, като привидѣнія? Като ся просвѣти, най послѣ, той народъ, не ще ли да отстѫпи отъ Перуна, който не обѣщаваше заплатѫ за добрины-ты, нито бѫденъ блаженъ животъ, най высокѫ-тѫ тѫѭ цѣль на нашъ земный животъ, и да ся обрьне къмъ Истиннаго, Всемогущаго, Вѣчно-добраго Бога, подателя на всичкы-ты добрыны? Благопріятный поводъ, който ускори това обращеніе, заключявашеся въ трактата на царя съ императрицѫ-тѫ, по който Борисъ подтврьди трьпимость-тѫ, коѭто въведе неговъ-тъ прѣдшественникъ; а най повече го ускори врьщанье-то на сестрѫ му въ Блъгаріѭ.

Не щяхѫ ли Византійци-ти да ся въсползуватъ отъ благопріятный тоя случяй? Какъ не? Прѣблагочестива-та Императрица, която безпрѣстанно ся трудяше да обрьща еретици-ты къмъ Православіе-то вътрѣ въ Имперіѭ-тѫ си, не пропу-

стия и това обстоятелсто. Тя имаше весма силно оржйе въ ржцѣ-ты си Блъгарскж-тж Царевнж; и можяше ли да помысли добрый Борисъ, че, като ся възобнови мирный трактатъ съ Византійци-ты въ Цариградъ, двѣ высокы господаркы направихж срѣщу него силенъ сговоръ, сир. да го прѣувѣрятъ, че Перунъ нѣма ни уши, ни очи, ни брадж, и че него никога не го имало, и че всичко что е приписано нему е лъжя? Може обаче, откровеніе-то на тыя истины да е станало на Бориса отъ нѣкакъвъ случяй още отъ напрѣдъ, сир. въ врѣмя-то на княжество-то му, както не безъ причинж можемъ да ся съмняваме отъ постжпкы-ты Владиміровы, комуто, както и на наслѣдника му, може да ся открыли очи-ты му ревностни-ти къмъ Христіанство-то негови пріятели и ближни, Дворъ-тъ Цареградскый и Людовикъ Благочестивый.

Обаче Борисъ никакъ ся не срьдяше на Христіане-ты, което ще ся докаже послѣ, и усрьдно покани сестрж си Христіанкж да дойде при него. Нъ каквы сж были тоя пжть тайны-ты негови чювствованія, не можемъ каза, зачто съврѣменни-ти не оставихж за това намъ никаквы извѣстія, а мы тврьдѣ късно сме ся родили, за да можемъ да докажемъ подробно тайно-то негово поведеніе. Обаче да уничтожи господствующж-тж отечественнж вѣрж, не бяше лесна работа. Нъ както и да е было, Царевна-та като е излазяше изъ Константинополь, воистина прія за тжж цѣль нужны-ты наставленія, и освянь това, взя съ себе си и духовникъ, монахъ, Өессалонитскый житель, Меөодія.

Стояніе-то нейно при Двора на брата си е най любопытно и най важно мѣсто въ исторіж-тж на обращеніе-то на Блъгарскый народъ; то е послѣдне-то и най силно-то явленіе, което докара скоро-то промѣняваніе на болѣсть-тж на народный умъ, и причини ново-то и здраво-то негово прѣраждане. Нъ что́ прави́ла, что́ доказва́ла, какъ постжпала княжня-та вътрѣ въ Двора Прѣславскый, не знаж. Нъ и безъ това, мы несъмнѣнно трѣбва да вѣрваме, че княжня-та е была главна причина на обращеніе-то на Блъгаріж, и това не е удивително, зачто и Унгарія, Польшя, Литва, Россія, Англія ся обрьнахж отъ жены.

Като не можемъ да прѣбронмъ по имя всичкы-ты дребнотіи, заради какъ ся приготвихж Блъгаре-ти постжпно да промѣнятъ вѣрж-тж си, мы да неприбѣгнуваме къмъ единъ или два анекдота, които ся упазихж у Византійци-ты, и гы пріяхж послѣ чюжди-ти списатели за побудителны причины на крьщеніе-то Блъгарско; зачто отъ горѣречено-то видимъ, че сж твърдѣ маловажны и недостаточны за да могжтъ да произведжтъ изеднжжь онова, което инакъ не може да ся произведе, освянь съ дльговрѣменно дѣйствіе на много обстоятелства.

Прьвый отъ тыя анекдоты е за живописаніе-то Меѳодіево. „Зачто-то Меѳодій былъ искусенъ живописецъ" казва г. Енгелъ (Allgemeine Weltgeschichte XLIX Theil. pag. 332), „то Борисъ му порачялъ да изобрази удаи-ты на извънъ-градный му домъ. Прѣдмета на изображенія-та оставилъ на волж-тж на живописеца, съ съгласіе обаче, да испиши нѣчто весма страшно. Меѳодій прѣдставилъ изображеніе-то страшный сждъ, което Борисъ като видялъ, така ся уплашилъ, что-то тутакси ся рѣшилъ да ся научи тайно отъ Меѳодія Христіанскж-тж Вѣрж, и да ся крьсти подъ имя-то Михаилъ."

1. Твърдѣ страшна и противна на себе си е была тая причина на обращеніе-то на царя, който ся уплашилъ отъ страшно-то, зачто-то желалъ страшно-то.

2. Меѳодій не можяше да изобрази единъ отъ най главны-ты догматы на Христіанскж-тж Вѣрж въ царскы-ты палаты, безъ да ся съгласи Царь-тъ на това, или дору да пожелае. Ако царь-тъ му позволи, или пожела това, то явно ся показва вътрешне-то му разположеніе къмъ Христіанство-то, отъ дѣто и да е произлязло то'. Отъ тжж склонность ся вижда че е произлязло това изображеніе, а не инакъ.

3. Той анекдотъ прьвъ пжть ся расказа отъ Продлъжятеля Ѳеофановъ, и до сега ся повтаря отъ събирателе-ты Византійскы-ты извѣстія. Непроницателный продлъжитель, като слѣдовалъ духа на другы-ты Грьцкы писатели, които твърдѣ чясто прибѣгнувахж къмъ причины-ты чюдесны, ненадѣяны, необыкновенны, като не умѣлъ да каже нѣчто естественно, прія за причинж събытіе-то, което може да е было сѣтнина.

Вторый анекдотъ ся нахожда у Нестора (по Кенегсберскѫ-тѫ копіѭ стр. 15): „Въ лѣто 6366 (858 год.) Михаилъ Царь изыде съ вои своими брѣгомъ и мореиъ на Блъгары; Блъгары же видѣвше не могоша стати противу ему, и просиша крьститися и покоришася Грекомъ. Царь же Михаилъ крьсти Князя ихъ и Бояры вся, и миръ сътвори съ Блъгары въ седмое лѣто царства своего.“

Не е право: 1-о. Блъгарія въ всичко-то царуванье Борисово нахожда ся въ голѣмъ миръ съ Имперіѭ-тѫ. Обаче това мѣсто е прѣсадилъ въ Русскы-ты лѣтописи (Несторъ ли, или другъ нѣкой не знаѭ,) отъ Симеона Логотета, у когото едного ся нахожда, а друзи-ти Византійскы писатели ничто не знаѭтъ за това прѣдпріиманье Михаилово. Единъ Леонъ Грамматикъ казва: че една горска хайдутска дружина Блъгарска нападнала на нѣкои Имперскы градове; нъ това не было война, нъ было нѣкакво нападанье отъ странѫ на Блъгаре-ты, а не отъ странѫ-тѫ на Михаила; и това ся случи въ царуванье-то на Императрицѫ Өеодорѫ, сирѣчь, доклѣ Михаилъ былъ малолѣтенъ (Vid. Orient. ad ann. 845).

2-о. Това мѣсто не е съобразно въ лѣтосчисленіе то: Михаилъ прія жезъла на правленіе-то въ края на 855 год. или въ начяло-то на 856,: то 858-та година ще бѫде втора или третя година на негово-то царуванье, а Борисъ ся крьсти послѣ.

3-о. Мѫчно може да повѣрва человѣкъ, че Блъгаре-ти, които бяхѫ бичь на Имперіѭ-тѫ, покорили ся на Грьци-ты, безъ да ся хванѫтъ за орѫжіе, и ся молили сами да ся крьстятъ, които не щадяхѫ живота си за да избѣгнѫтъ новѫ-тѫ вѣрѫ!

4-о. Обаче Симеонъ Логотетъ не казва да е покорена Блъгарія, и казва, Михаилъ да е плашилъ Блъгаре-ты отъ далечь. Ако нито народъ-тъ нито Дворъ-тъ не былъ склоненъ къмъ Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ, то тіи съ никакво плашянье не можяхѫ гы принуди да ѭ пріемѫтъ; ако ли сѫ были склонни, то това трѣбваше да стане и безъ войнѫ-тѫ: а военно-то нападанье и свяка вражда не само че не щяхѫ да ускорятъ обращеніе-то на народа, нъ още щяхѫ да смалятъ,

или дору щяхж съ всѣмъ да истрѣбятъ тжж склонность, и щяхж да забавятъ обращеніе-то за много врѣмя, зачто нравственнò-то завладѣніе става съ мѣркы съ всѣмъ срѣщуположны на образа на политическо-то (физическо) завладѣніе.

Миръ-тъ, съюзъ-тъ, пріятелство-то, доброжелателства-та, благосклоность-та, кртость-та, безкорыстіе-то — ето пжтища-та, прѣзъ кои-то Всточна-та Црьква правяше пространны свои-ты привзиманія, въ което тя за тва успѣваше, зачто то прѣдлогаше на народы-ты иго-то Христово легко и спасително, никога не посягаше на гражданскж-тж имъ независимость. Вътрешне-то имъ само убѣжденіе е было вѣнчятелно условіе на нейны-ты желанія, условіе, sine qua non.

5-о. Михаилъ бяше весма развратенъ, и не можяше да ся грижи за нарастюваніе-то на Црьквж-тж. Конье-ти, ловъ-тъ, циркъ-тъ, хубавици-ты, чяши-ты — ето любимо-то негово привзиманье; а жезъла на правленіе-то дрьжяше вуйка му, Цесарь Варда. Нещастна-та война съ Сарацине-ты, и вътрешни-ты каранія и безпокойства не позволявахж му нито да ся смысли за войнж съ Блъгаріж. Леонъ Грамматикъ, писатель и философъ, единъ отъ прьвы-ты приближенны на Вардж, въ това врѣмя директоръ на учебны-ты заведенія въ Константинополь, съ всѣмъ мълчи за военны приготовленія срѣщу Блъгаріж, и крьщеніе-то на Блъгаріж, което скоро ся случи, явно доказва мирнж-тж тишинж, коижто сж имали и двѣ-ты дрьжявы.

Обаче, че Борисъ ся крьсти въ царуванье-то Михаилово, това е истинно; нъ зачто не напрѣдъ, зачто не въ царуванье-то на Өеодóрж? Оставямъ въ отвѣтъ всякому да разсжди, каквы мжчнотіи сж имали прѣобразователи-ти на народы-ты: да ся истрѣбятъ народны-ты суевѣрства, е мжчна работа, а колко повече да ся истрѣби народна-та вѣра? За това лесно може да въобрази нѣкой прѣпънкы-ты, които царь-тъ посрѣщна.

Въ това врѣмя Борисъ направи сношенія съ Германскый Царь Людовика, съ когото (въ 848) заключи миренъ трактатъ. Въ 852 год. подновихж ся тыя сношенія, а въ другж-тж годинж произлязе раздоръ между двѣ-ты дрьжявы, и Борисъ заключи съюзъ съ Французскый Царь Карла. Тыя сношенія

бяхѫ за неграничны работы на Блъгарскы-ты владѣнія съ Германскы-ты, и ся свръшихѫ съ войнѫ, която скоро стана и скоро ся свръши. Най послѣ Борисъ ся наздраво рѣши да постѫпи въ число-то на Христіанскы-ты дрьжявы, което и скоро послѣ ся случи.

КРЬЩЕНІЕ-ТО НА БЛЪГАРІѬ.

Крьщеніе-то на Блъгаріѭ ся начна отъ крьщеніе-то на Двора; станахѫ приготовленія за великый обрядъ; Императоръ Михаилъ проводи свой полномощный посланникъ за да стане на мѣсто него крьстникъ на Бориса; священнодѣйствіе-то е врьшилъ, както ся види, съ помощь-тѫ на другы-ты священници, Отецъ Меѳодій, духовникъ-тъ на княжнѫ-тѫ, който ся кріяше до тогава подъ имя-то на придворенъ образописецъ, и Борисъ утврьденъ въ начяла-та на истиннѫ-тѫ Вѣрѫ, съ всичкый си домъ и дворъ тръжественно ся отрѣче отъ Перуна (863), и отъ всичкы-ты заблужденія на старѫ-тѫ вѣрѫ.

Царь-тъ, за да покаже искреннѫ-тѫ си любовь, прія имя-то на свой крьстникъ Михаила. Какъ ся нарѣче голѣмый му сынъ Бережянъ (или Пружянъ), не е извѣстно; нъ по малкый му сынъ Владиміръ ся нарѣче Симеонъ.

Слѣдъ това Царь-тъ прати нарочно посланници къмъ высокы-ты си сѫюзници: въ Константинополь, въ Германіѭ, въ Францію и дору въ Римъ, за да извѣсти велико-то това събытіе, и издаде манифестъ или указъ на свои-ты подданници както въ Блъгаріѭ, така и въ които области бяхѫ нейны за въвожданье-то публично Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ.

Могѫтъ да кажѫтъ правдолюбиви-ти читатели, че любопытно щяше да е, да знаемъ на примѣръ: церемоніѭ-тѫ на крьщеніе-то, или да видимъ картинѫ-тѫ на пиршества-та, които сѫ станали слѣдъ него, или да прочетемъ копіѭ-тѫ на царско-то повелѣніе, или да ся научимъ, какво сѫ говорили слѣдъ обнародваніе-то указа по всичкы-ты кѫщя, по всичкы-ты градове, по всичкы-ты области на Господарство-то. Казвамъ, че подробности нито на това нито на друго-то не знаѭ; зачто Блъгаре-ти, ако извадимъ Христіане-ты, до това врѣмя не сѫ знаяли още да пишѫтъ, и всичко е прѣдадено на вѣчно забравянье. Отъ

всичко-то това извѣстны сѫ намъ сѣтнины-ты, които самы по себе си слѣдватъ, сир. че крьщеніе-то е станало, както ся види, въ тайнѫ-тѫ кѫщнѫ црькѫ на Княжнѫ-тѫ, че царь-тъ, който ся бяше приготвилъ за него съ пость и молитвѫ, не можя да не яде и да не піе за здравіе-то на высокый си въспріемникъ, а които слѣдовахѫ неговый примѣръ, — за негово-то здравіе; че бяше прѣдписано на всичкы-ты и на всякадѣ да пріиматъ крьщеніе-то, и че на всякадѣ като ся яви това повелѣніе, което много врѣмя ся тяаше въ Сарая, и тутакси ся обнародва, хладнокръвни-ти ся прозявахѫ, а срьдити-ти ся срьдяхѫ.

Види ся обаче, че тука лесно можяше да ся испълни Латинска-та пословица: Regis ab exemplum totus componitur orbis, както ся тя испълни при възникналѫ-тѫ Реформаціѭ въ сѣверны-ты Господарства въ Европѫ; нъ това нѣмаше въ Блъгаріѭ. Разлика-та на двѣ-ты тыя прѣобразованія бяше въ срѣщуположнѫ посокѫ. Въ Реформаціѭ-тѫ ся отврьлихѫ пости-ти, прѣкратися гласно-то исповѣдваніе грѣхове-ты и проче и проч. и народъ-тъ лесно ся улови за по' легко-то. А на противъ у Блъгаре-ты, а най паче у голѣмци-ты царуваше старый вкусъ Азіатскый. И не е было лесно, съ всичкы-ты доказателства на закона Божій, на природѫ-тѫ и на здравый умъ, да увѣри нѣкой тыя ягкы, здравы и закъснѣлы язычници, че по' хубаво, по' прилично е да имѫтъ по еднѫ женѫ, на коѭто трѣбва да отдаватъ правдины равны съ мѫжье-ты, и освянь това да ѭ' ся заклънѫтъ на вѣчнѫ вѣрность. Не е было лесно изеднѫжь да подкане всякаго да прихожда доброволно при духовны-ты сѫдници, и да обвинява самъ себе си въ злы-ты и прѣстѫпны работы, или самоволно да остави страсти-ты и чювственны-ты наслажденія и да ся покори на различны законы на въздрьжяніе, които прѣдписва нова-та Вѣра.

Славянскы-ты фантастическы боговчета не щяхѫ таково нѣчто; родены отъ плодовито въображеніе, тіи покровителствовахѫ страсти-ты; като нѣмахѫ съврьшенѫ власть, тіи не наказвахѫ прѣстѫпници-ты съ вѣчнѫ гееннѫ; и добри-ти Блъгаре тврьдѣ лесно ся примиряли съ тѣхъ за свои-ты си грѣхове, сирѣчь, клали и посвящали и'мъ овенъ или быкъ, така

обаче, еднѫ-тѫ половинѫ (по' добрѫ-тѫ и която ся яде) изядали за тѣхно-то здравіе, а другѫ-тѫ, (търбоха, чрьва-та, тумбака, кокалы-ты, кожѭ-тѫ, упашкѫ-тѫ и рога-та). изгаряли гы за тѣхнѫ-тѫ честь на священны-ты огнища. а)

И така весма мѫчно. быше прѣминуванье-то отъ мягко-то язычество къмъ еднѫ вѣрѫ много по' тврьдѫ, която, като туряше юздѫ-тѫ на страсти-ты, отнимаше имъ любострастнѫ-тѫ слободѫ, и на противъ тыя исты-ты похоти и невѣжество бѣхѫ силны-ты врьзкы, съ които быше врьзанъ разумъ-тъ въ рабство у страсти-ты, язычество-то и суевѣрства-та.

Рѣшително-то постѫпванье на Двора въ такывы обстоятелства, го завлече въ опасно положеніе, зачто да врязуми нѣкой изеднѫжь цѣлъ народъ быше невъзможно. Трѣбваше да ся чякатъ трагыческы сцены; слаба-та дѣятелность на царя можяше да уничтожи всичкы-ты надежды на Христіанство-то, и да докара лоши сѣтнины и на истый Дворъ; нужда стана да ся пріематъ спасителны мѣркы, за да ся прѣвари поне събраніе-то на силнѫ-тѫ бурѭ.

Нѣма да издыряме по тънко подробности-ты и причины-ты, които побудихѫ народа срѣщу царя; зачто това не е възможно да направимъ, че нѣмаме источници; да притуримъ само това на речено-то горѣ, че една-та мысъль: „царь-тъ не е патріотъ," можяше да произведе въ народа силно срѣщу него възмѫщеніе.

а) Въ Блъгаріѭ, както и въ другы-ты Славянскы языческы страны, въ извѣстны мѣста имало общенародны капища, въ които простый народъ врьшяше божественны-ты си обряды. Богати-ти, велможи-ти и обще голѣмци-ти, и тіи въздигахѫ идолы въ свои-ты чифлици, градины, ливады, такыва божества, каквы-то всякый обычяше. Въ прѣминалы-ты войны и запустяванія въ Грьціѭ, между другы-ты грабежи изнесохѫ и много статуи изъ извънъградскы-ты сараи и градины Константинополскы, изъ Мезембріѭ, Адріанополь, Атины, и изъ другы-ты градове въ Блъгаріѭ, и не е чудно, че отъ биковскы-ты или овенскы-ты остаткы ся възносяше смрадный и несносный дымъ подъ носа на мермерный Платона, Сократа, Димосѳена, Венерѫ и пр.

Възстаніе ся готвяше по всичко-то царство; отъ всичкы-ты страны начна да става движеніе къмъ срѣдоточіе-то, за да угаси свѣтило-то на истинніж-тж Вѣрж въ стѣны-ты на истый Сарай. Между това въ столицж-тж, дѣто по' напрѣдъ и по' силно дѣйствоваше повелѣніе-то царско, най напрѣдъ плана възмжщеніе-то. Граждане-ти и извънъ-градскый простъ народъ възмжтени отъ голѣмици-ты, забиколихж Сарая; какво сж искали размирници-ти, и какво е правилъ побѣснѣлый народъ подъ стѣны-ты на Сарая, знае той, който е былъ на тѣхно-то съгласіе и е глѣдалъ на сборища-та народны. Нѣмаше какво да правятъ жителе-ти на сарая, и единъ отрядъ царскы тѣлохранители съ рѣшителенъ напрѣгнжтъ натискъ и съ избиванье-то главны-ты противници прогнахж гы отъ тамъ, и изловихж много голѣмици, отъ които наказахж до 52 челов. а друзи за да избѣгнжтъ наказаніе-то, и да придобіжтъ благоволеніе-то на Царя, крьстихж ся.

Много по' лесно бяше да привлекжтъ подъ крьста простьі-ты, които и безъ това често постяхж, и едвамъ можяхж да прихранятъ еднж женж, и освянь това не мысляхж злѣ, че негово Величество по' добрѣ знае, кое трѣбва да вѣрватъ, нежели бояре-ти. Слѣдъ това, спорѣдъ повелѣніе-то начнахж да разваляхтъ кумиры-ты както въ столицж-тж, така и въ околности-ты нейны. И работа-та съ това ли ся свръши?

Не! до това врѣмя Крьстъ-тъ бяше поставенъ само на стѣны-ты на столицж-тж; трѣбваше да ся распространи по всичкы-ты градове и области на царство-то. Нъ на всякадѣ ся срящахж спъны, на всякадѣ възмущеніе, и религіозна-та тая вътрешня война ся продлъжява седемь или осемь годины на'радъ съ промѣнителенъ успѣхъ, доклѣ най напоконъ въ 869 годинж, или 870, Христіанство-то пріи съврьшенно надтягнуванье. Ето вече нужда за учители, ето поприще за проповѣдници, ето поле на Апо'столскж жятвж!

Всичкы-ты случкы, всичкы-ты сцены на тжж вътрешнж борбж Блъгарскж сж скрыты отъ нашн-ты по'глѣды, нъ и това, что горѣ рекохме за крьщеніе-то на Блъгарскый Дворъ, знаемъ го само отъ Византійци-ты. Влъненіе-то и каранія-та въ Константинополь обрьнахж всичко-то вниманіе на мнщина-та тогавашны Грьцкы списатели. Подробности-ты на събы-

тія-та въ Блъгаріѭ или не катнѫли никакъ тѣхно-то вниманіе или недохождалы до тѣхны-ты уши: както ся види, было е и това и онова. Освянь това тыя подробности зачто-то бяхѫ чюжды за Византійскѫ-тѫ Исторіѭ, не ся упражнявахѫ съ тѣхъ, и вѣчны-ты смутны при Двора, каранія-та на Патріарха Фотія съ Игнатія, Съборъ-тъ, процессъ-тъ Фотіевъ, Богословскы-ты прѣпиранія, войны′-ты съ Сарацине-ты, трагедія-та на Цесаря Вардѫ, трагедія-та на Имп. Михаила — колко силны и обилны прѣдмети за тѣхно-то вниманіе!

Обаче писатели-ти Византійскы все′ ся пакъ достойни за благодарность поне за това, че спомянахѫ за замѣчятелный случяй за Христіанство-то въ Блъгаріѭ, сирѣчь, за съвршенно-то уничтоженіе язычество-то, и за крьщеніе-то на народа. Несторъ забѣлежи това мѣсто въ своѭ-тѫ лѣтопись: „Въ лѣто 6375 — 6 — 7 (сир. въ 867 — 8 — 9) крещена бысть земля Болгарская. Това мѣсто, нѣкои писатели, между които е и Шлецеръ, нарычятъ го (нъ не′ право) второ крьщеніе на Блъгаріѭ, нъ воистина то′ е продлъженіе на начяло-то отъ Двора Апостолско дѣло, и знаменува само значителны-ты неговы успѣхы. Това дѣто иностранни-ти писатели, Грьци и Русскый два пѫти спомянуватъ за крьщеніе-то на Блъгаріѭ знаменува, че тіи сѫ взяли двѣ-ты главны точкы неговы, между които, като сѫ дрьжяли хронологыческый радъ, поставили сѫ отечественны събытія; нъ никой нѣма да ся съмнява, че между това непрѣстанно ся е продлъжявало обращеніе-то на господарство-то, зачто инакъ не можяше то′ да достигне свое-то свршъванье, ако и всякѫ годинѫ да сѫ были равны или не′ негови-ти успѣси.

Сега ся ражда пытанье: въ 869 или 870 год. всичкы-ты ли Блъгаре до единъ ся крьстихѫ? Не възможно е да по′вѣрваме, че слѣдъ тыя годины въ истѫ-тѫ Блъгаріѭ да не сѫ ся нахождали още самъ тамъ послѣдователи на идолопоклонство-то; освянь това пространны-ты владѣнія Блъгарскы въ Влахыѭ, Унгаріѭ, Срьбіѭ, Славоніѭ, Далмаціѭ, Кроаціѭ ся крьстихѫ слѣдъ това врѣмя. На тыя годины не можемъ инакъ да глядаме, освянь на епохѫ, въ коѭто Христіанска-та Вѣрѫ слѣдъ борбѫ-тѫ си съ язычество-то стана господарственна, обща, царствующа.

Нъ съ сичко-то това, Блъгарія не можяше още въ това врѣмя да ся нарече съвршенно Христіанска, ако и да бяше крьстена; зачто да крьсти нѣкой единъ народъ, и да го научи на догматы-ты на Вѣрж-тж и на длъжности-ты, които гы прѣдписва Црьква-та, сж работы различны. Да крьсти е лесно; нъ да научи нѣколко ученици иска трудъ и врѣмя: нъ за да научи нѣкой цялъ народъ что трѣбва? Каквы трудове сж испытали за двѣ-ты тыя работы Борисъ и Меѳодій и тѣхнити сподвижници не е извѣстно, нъ че сж испытали много, това е несъмнѣнно.

Ето что можемъ да кажемъ съ достовѣрность за крьщеніе-то на тоя народъ. Като не знаемъ подробности-ты на голѣмж-тж тжж работж, тя естественно ся показва намъ тьмна, затова и сѣтнины-ты нейны въ други-ты области на Въсточнж Европж сж тьмны. Какъ, при каквы обстоятелства, при какво вліяніе, истый той Грьцкый обрядъ прѣмина въ Срьбіж, Иллирикъ, Влахыж, Трансилваніж, Унгаріж, Моравіж, Богеміж и Россіж на скоро начнахж да обясняватъ, нъ побрькахж всичко, и всичко като напрѣдъ останува тьмно. Нѣмаме вѣрны источници, свидѣтели, а които имаме, тіи не достигатъ за да рѣшятъ истинж-тж, или поне вѣроятность-тж. Отъ неясны и срѣщурѣчны свидѣтелства не можемъ извади вѣрно слѣдствіе, и работа-та до тогава останува подъ сждъ, доклѣ не изнамѣрятъ сказванія близо до онова врѣмя, въ кое-то ся е крьстила Блъгарія, или поне да проникнжтъ въ политическы-ты съотношенія и взаимно-то вліяніе между Имперіж-тж, Блъгарско-то Господарство и горѣречены-ты народы, и да издырятъ тыя обстоятелства и причины, които бяхж на Христіанскж-тж Вѣрж, така да кажемъ, като мостъ, за да прѣминува изъ Блъгаріж въ речены-ты земи. Съ това ще ся пояснятъ малко-то свидѣтелства на съврѣменны-ты писатели, и ще ся замѣни това сжще-то признаніе на тоя народъ, за крьщеніе-то на който трѣбва да ся говори.

Весма малко-то источници и свидѣтелства, които имаше за тжж работж, могжтъ нѣколко само да подтврьдятъ това, което е вече доказано. На тыя трѣбва да обрьнемъ весма испытно вниманіе, за да издыримъ, не срѣщудуматъ ли

тія на дѣйствителны-ты събытія, съгласны ли сѫ съ естественно-то и обще теченіе на дѣла-та на народно-то обращеніе; освянь това зачто то умраза-та, смутны-ты, прѣпирны-ты между Въсточнѫ-тѫ и Западнѫ Црьквѫ бѣхѫ голѣмы, то да ся увѣримъ, да не сѫ прѣправены или лъжевны. Обаче като размыслимъ всичкы-ты потрѣбности за истиненъ свидѣтель, речены-ты свидѣтелства неволно изгубватъ свое-то, достоинство, и Несторъ ли, или Деклейскы пресвитеръ, или кой да е другъ Римскый монахъ, който е начрьталъ въ XIII или XIV вѣкъ Латинскы-ты легенды, много късно ся явихѫ, за да можемъ да гы пріемемъ за вѣрны свидѣтели; тія можахѫ около 1112 год. или 1230 год. да сбрькатъ това, което ся е случило прѣди 150 годины, както и нія слѣдъ 1800 годины. И така въ правъ смысълъ, тѣхна милость не сѫ свидѣтели, не сѫ такыви человѣци, които най напрѣдъ въ потомство-то сѫ обрьнали вниманіе на неописанно-то и отъ давна забравено обращеніе, и отъ тѣхъ ся начналъ дългъ рядъ писатели, които слѣдовахѫ тѣхный примѣръ, и които мы слѣдваме; за това въ тѫѭ за прѣпиранье сега работѫ, тія собственно могѫтъ да бѫдѫтъ сѫдници, а не свидѣтели.

Ако нѣкой Грькъ, който да е былъ отъ 860 до 870 год. въ Блъгаріѭ, или другъ нѣкой въ сѣтнешни-ты годины да е ходилъ въ Унгаріѭ, Моравіѭ и пр. и да е описалъ не само всичкы-ты събытія, нъ и да бяше проникналъ и въ всичкы-ты причины на крьщеніе-то. на тоя или на другъ народъ . . . . Ето свидѣтели, които щяше да повѣрва вече и Шлецеръ, ѭ, не щяше да сѫществува десята-та глава (въ 2-тѫ чясть на тлъкованія-та Нестора), въ коѭто той ся отличи, като искусенъ, проницателенъ, безпристрастенъ, нъ не и съ всѣмъ пазливъ сѫдникъ.

Обаче пространно-то, издырюванье за обращеніе-то на оныя народы, които ся крьстихѫ слѣдъ Блъгаре-ты, не ся относя собствено на исторіѭ-тѫ на това господарство; обаче мы ще смыслимъ и за всякый народъ на свое-то мѣсто, а тука ще обрьнемъ още вниманіе на крьщеніе-то на Блъгаріѭ. Нъ какъ Апостоли-ти на тѫѭ странѫ ся пріяхѫ за главны дѣйствующа лица и въ обращеніе-то на Моравіѭ, то нека видимъ на късо сѣтнины-ты, които испытатели-ти извлякохѫ

отъ произлязло-то отъ тука побрькваніе. Зачто то ми не достига врѣмя-то, мѣсто-то и случаи-ти, азъ не могѫ да привождамъ разсѫжданія-та на всичкы-ты писатели за тоя прѣдметъ, и щѫ да сьмь доволенъ съ издырянія-та на най новы-ты критици, на мнѣніе-то на които почива сега тая работа.

И така да ся обрьнемъ къмъ крьщеніе-то на Блъгаріѭ. Главно-то условіе за въвожданіе-то Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ въ тѫѭ странѫ бяше: 1-о, Изученіе-то народа, проповѣданіе-то; 2-о, Въвожданіе-то Богослуженіе-то и преводъ-тъ на Священно-то Писаніе. Това ставаше съ залягань-то на Правителство-то и съ непрѣстанны-ты трудове на учители-ты.

Заради това спорядъ нуждѫ-тѫ трѣбваше да найдѫтъ за тѫѭ работѫ нужно-то число Священници; отъ дѣка? а) отъ своѭ-тѫ си Христіанскѫ область, сирѣчь, отъ отвѫдъ Балканскы-ты горы въ Княжество 'Загорье, което бяше на Блъгаре-ты, и бяше населено съ Блъгаре-Христіане; б) Отъ Имперіѭ-тѫ: Борисъ ся отнесе на Византійско-то Правителство за да му прати искусны проповѣдници и учители; али Грьци ли? Зачто Грьци, кога имало въ Ѳракыѭ, Ѳессаліѭ, а най выше въ Македоніѭ толкова много Блъгарско духовенство?!, Шлецеръ не може доволно да нахвали благоразуміе-то на Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ, че тя никога не пущала такывы проповѣдници на крьстены-ты отъ неѭ народы, които не знаяли нужны-ты языци. Той има голѣмѫ правдѫ. Какъ неблагоразумно щяхѫ да постѫпятъ Царь-тъ и Императоръ-тъ, ако употрѣбяхѫ такывы человѣци, които не знаяхѫ народный языкъ! Това щяше да е много по' злѣ, отъ да употрѣбятъ за тѫѭ работѫ сѫщи-ты Блъгарскы невѣжды. Искривены-ты Блъгарскы думы въ уста-та на Грьци-ты, щяхѫ да направятъ народа да не вѣрва тыя иноплеменници, да имъ ся смѣѭтъ, да гы намразятъ, или да имъ ся разгнѣвятъ: а отъ другѫ странѫ, кой но ще да ся съгласи, че ученіе-то изъ уста-та, изъ които истичятъ родни гласове, родны думы, родны израженія, че ще да е по' силно, по' убѣдително? И така щѫ повторѭ: Грьцка-та Црьква бяше благоразумна, сир. не испрати въ Блъгаріѭ Грьци, нъ Блъгаре.

Освянь това испращани-ти отъ Имперіѭ-тѫ проповѣдници трѣбваше да зафанѫтъ въ Блъгаріѭ пастырскы мѣста,

ставахж вече подданни на новый свой Господарь. Не вѣрвамъ, че Грьци-ти доброволно можяхж да ся рѣшятъ да оставятъ свои-ты роднины, познайници, свой языкъ, свой нѣженъ климатъ, свое-то отечество, за да отидѫтъ въ по' студенѫ, не толкова плодороднѫ, другоязычнѫ, иноплеменнѫ землѭ, и тамъ на чюждѫ странѫ, подъ чюждо правленіе да останѫтъ за всегда. Съ всѣмъ срѣщуположно бяше отношеніе-то на Блъгаро-Имперско-то духовенство, което ся тегляше въ роднѫ-тѫ си странѫ, гдѣто правленіе-то бяше родно, съ надеждѫ, която много обѣщаваше; зачто въ Блъгаріѭ трѣбваше да ся учрѣдятъ Епископства, Архіепископства, и проч. Та и Византійско-то Правителство по' добрѣ ся съгласяваше да изгуби нѣколко Блъгаре, нежели Грьци, както по' горѣ отъ благоразуміе, така тука отъ патріотизмъ. Тврьдѣ е естественно. И така тука не можемъ каза нищо по' добрѣ и по' вѣроятно, както че Борисъ, освянь свое-то Загорско духовенство, выка изъ Имперіѭ-тѫ Блъгарскы священници и учители, и дано не сгрѣшимъ да кажемъ, че къмъ тѣхъ ся присъединихѫ и нѣколко Грьци.

Нъ какъ ся избирахѫ и испращахѫ тія грамотни духовни? Както ся види, царь-тъ прѣдостави тѫѭ работѫ на Отца Меѳодія, който като е былъ роденъ въ Македоніѭ, знаялъ е тврьдѣ добрѣ тамошни-ты обстоятелства, и е ималъ познайници, — та и каквы? сродници, и между тѣхъ свой братъ и проч. Друго яче не можяше да бѫде. А Грьцко-то Правителство отъ своѭ странѫ обяви, че които желаѭтъ да отидѫтъ въ Блъгаріѭ, да ся явятъ (за да научятъ условія-та, разумѣвася, че трѣбвало да гы привлекѫтъ съ нѣчто; зачто всякый не отхождаше на такова пѫтуваніе и да прѣдава себе си на опасности,) гдѣ и прѣдъ кого? Воистина Меѳодій отъ своѭ си странѫ е порачялъ нѣкому отъ свои-ты познайници да въ Македоніѭ приканюва проповѣдници; и той най ближній неговъ познайникъ бяше братъ му въ Ѳессалоникъ, Константинъ, комуто най напрѣдъ и най добрѣ отъ всякаго можяше да ввѣри тѫѭ работѫ, коѭто прѣдаде нему Монархъ-тъ, и съ когото той можяше за тѫѭ работѫ да има прѣпискѫ още прѣди крьщеніе-то на Двора. Чини ся, че двама-та тія братья и съ тѣхъ всичкы-ти Имперскы Блъгаре отъ душѫ желаяхѫ

4

да ся обрьне Царь-тъ и цѣлый единоплеменен съ тѣхъ народъ на истинный и спасителный пжть. И така трѣбвало да ся явяватъ прѣдъ Константина въ Ѳессалоникъ.

Ами какъвъ человѣкъ е былъ той Константинъ? Всичкыти, които описватъ живота му, наричятъ го братъ на Меѳодія, роденъ въ Ѳессалоникъ и Философъ, вънстина, не такъвъ, каквы-то ся славятъ въ новы-ты врѣмена майсторе-ти на Силлогыстическы-ты формы a' la atqui et ergo, или человѣци съ Енциклопедическж главж и съ събраніе остры думы за всяки случяй; ами какъвъ? Простодушный съчинитель на четьж-тж, (Русскый ли или Блъгаринъ былъ неизвѣстно), като знаялъ, че Грьцка-та дума, φιλοσοφία, произлазя отъ φιλῶ любж и σοφία мждрость, растлъкова, че Константинъ, като былъ още малъкъ, съновалъ, че ся нахождалъ въ сборъ дѣвици, и ся влюбилъ въ най прѣкраснж-тж на имя Софіж, и направилъ да ся усѣтятъ родители-ти му, че Софія щяло да каже мждрость, а намъ наумява, че философъ щяло да рече, любитель на софіж, сир. на мждрость-тж. Види ся, че знаменованіе-то на тжж думж даде причинж на съчинителя на исторіж-тж на тоя сънъ.

Нъ мы трѣбва да познаемъ не' знаменованіе-то на думжтж, нъ съ какво имянно ся е упражнявалъ нашъ Константинъ. Ученнѣйшій дю Канжъ въ свой безцѣнный словарь за срѣднжтж и най новж-тж Грьцкж Словесность, весма добрѣ обясни думж-тж: философъ. Съ исто-то обясненіе украси Шлецеръ свои-ты тлъкованія Нестора, дѣто казва: „φιλόσοφος ще рече у Византійци-ты монахъ: а φιλοσοφεῖν да ся пострижe' монахъ, или да живѣе въ монашеско състояніе. Ректоръ-тъ въ Грьцкы-ты Патріаршескы училища още до сега ся нари'чя глава на философы-ты. Въ сжщій смысълъ и западни-ти писатели пріимжтъ думы-ты: Philosophus philosophari.“ Нъ зачто-то дю Канжъ на мѣста доказва, че дума-та philosophia зимася още за писменность въобще, то въ тоя случяй дума-та philosophus ще знаменува това, което мы сега наричяме ученъ человѣкъ. Въ Капитулы-ты (сегашни-ты Семинаріи, или духовны училища,) той, който прѣдстоявалъ за прѣподаваніе-то ученіе-то, нари-

чяася philosophus. Ясно е, че това слово ся зима тука въ исто-то знаменованіе.

Какъ философъ знаменува ученъ человѣкъ, или любитель на мѫдрость-тѫ, или на науки-ты, и какъ философія знаменува ученность, или все едно писменность, знаено е и безъ доказателства, зачто въ това знаменованіе тая дума ся е употрѣблявала въ всичкы-ты врѣмена. Нъ наричахѫ ли Грьци-ти всякый монахъ философъ, не знаѭ; или ако Ректоръ-тъ на Патріаршескы-ты училища былъ глава на философы-ты, то да ли́ сѫ ся наричяли така ученици-ты? Не́ ученици-ти, а учителе-ти, които ся нахождахѫ подъ настояніе-то на Ректора.

Работа-та на учены-ты сирѣчь на философы-ты отъ незапамятны врѣмена е была учителска; така е рядъ-тъ на нѣчта-та, зачто неучени-ти не учятъ. Кой не знае, че Платонъ, Пиѳагоръ, Аристотель и друзи-ти философи имахѫ си своиты училища? Професори-ти не́ само на высокы-ты Аѳинскы училища, нъ и на другы-ты школы въ Александріѭ, Антіохыѭ, Пергамъ и проч. въ всичкы-ты послѣдны столѣтія слѣдъ Рождество Христово наричяхѫ ся философи. Философи-ти, които ся почитахѫ отъ Императора Іуліана: Плотинъ, Порфирій, Ямвлихъ, Едезій, Хризантъ и Евсевій, учители на Пергамскы-ты школы, въ които ся учи́ въ младость-тѫ си той монархъ, направихѫ знаменитый свой въспитанникъ чюждъ отъ истины-ты на Христово-то ученіе; послѣ като ся прѣведе, въ Ефесскѫ-тѫ школѫ, утврьди го въ язычество-то главный тамъ учитель (философъ) Максимъ; послѣ като ся прати въ Аѳинскѫ-тѫ Академіѭ, побуди ся отъ ученіе-то на тамошни-ты философы (професоры) да стане врагъ на Христіане-ты. Императоръ Ѳеодосій II ся ожени за дъщерѭ-тѫ на Аѳинскый философъ (професоръ) Леонтія. Всякому е извѣстно, че отъ прьвы-ты още столѣтія учители-ти Христіанскы непрѣстанно ся прѣпирали съ професоры-ты (философы) языческы.

Весма е естественно, че както на врѣмя-то на язычество-то, така и слѣдъ истрѣбяванье-то му, това наричянье на учителе-ты остана и у Христіане-ты, ако и да наричяхѫ тіи великы-ты си духовны учители съ имя-то отци, затова нари-

чаньє-то философы ся прѣдостави повыше на учителе-ты не отъ духовно званіе, както виждаме въ врѣмя-то Константиново.

Просвѣщеніе-то, което политаше да падне въ Имперіѫ-тѫ, подкрѣпися въ царуванье-то на Өеодорѫ и Михаила. Освянь благочестіе-то на Императрицѫ-тѫ, главна причина на това бяше братъ и' и вуйка Михаиловъ, Цесарь Варда, истиненъ покровитель на наукы-ты и просвѣщеніе-то. Съ прилѣжяніе-то негово и на ученѣйшій мѫжь, Патріарха Фотія отана прѣобразованіе-то и усъврьшеніе-то на училища-та въ сичкѫ-тѫ Имперіѫ, и на отличны человѣци ся прѣдаде както ученіе-то. така и настояніе-то за него. Знаменитый Леонъ Грамматикъ носяше имя-то философъ за това, че въ исто-то врѣмя учяше въ Константинополскѫ-тѫ Академіѫ Логыкѫ и Діалектикѫ и бяше, директоръ въ неѭ. а)

И така достигаше, че нашъ Константинъ, като бяше Өессалонитскый философъ, той былъ професоръ, или може да е былъ директоръ на Өессалонитскы-ты училища. Това е потрѣбно было на Царя Блъгарскый, сирѣчь человѣкъ ученъ, професоръ, философъ, учитель, наставникъ; за което 1-о, примѣръ му подаде Грьцко-то Правителство, 2-о, може да го е възбудилъ истый Меөодій, 3-о, принуждавала го е иста-та необходимость. Отъ тука е явно намѣреніе-то на Блъгарското Правителство. Можемъ ли повѣрва, че на Царя и на неговы-ты знамениты Бояре не е было срамотно, че не умѣли да пишѫтъ, а пакъ всякый Грькъ, дору и Западни-ти му съсѣди твърьдѣ добрѣ шарили!

Сега неволно ся ражда питаніе: Константинъ и братъ му Меөодій Грьци ли сѫ были? Той въпросъ никому още не е

а) Послѣ кога то вторый пѫть паднахѫ училища-та, просвѣщеніе-то и заедно съ него щастіе-то на Имперіѫ-тѫ, обще-то ученіе ся нахождаше още въ мънастыреты, за това и называніе-то философы припадна на учителе-ты монахи; — и праведно, зачто не само ся упражнявахѫ съ наукы-ты, нъ и съ искуства-та, и дору съ художества. Най ближенъ примѣръ на това е намъ Меөодій, като искусенъ живописецъ.

доходилъ на умъ, зачто всичкы-ты мыслили, да сѫ были тіи Грьци, и между другы-ты Шлецеръ именно гы величява съ това имя; зачто така? Ето зачто: всякий, който ся е родилъ и живѣе въ Грьцкѫ-тѫ Имперіѭ, е Грькъ; atqui Константинъ ся родилъ и живялъ въ Грьцкѫ-тѫ Имперіѭ; ergo Константинъ е Грькъ (!!!). Другѫ поне причинѫ по' добрѫ не можемъ прѝве.

Обаче всякий ще ся съгласи, че такова разсѫжденіе и доказателство е прѣдосѫдително за критикъ человѣкъ, зачто е основано на лъжливо положеніе, отъ което и слѣдствіе-то излазя лъжливо. Кой не знае, че Европейска-та часть на Въсточнѫ Имперіѭ баше населена съ Блъгаре, ако не съ повыше, а то поне на равно съ Грьци-ты, като не считаме и Блъгарскы-ты поселенія въ Анатоліѭ, които давалы на Имперіѭ-тѫ до 30,000 войны. Ако нѣкой ся уплаши да ся не загуби въ пространный лѣсъ (куріѭ) на Грьцкы-ты фоліанты, той, за да избѣгне опасность-тѫ съвѣтувамъ го, да земе въ рѫцѣ-ты си най добрѫ-тѫ картѫ на Турскѫ-тѫ Имперіѭ, дѣто ще види разсѣяны Славянскы мѣста, като начне изъ-подъ Цариградъ, до исты-ты прѣдмѣстія Аѳинскы.

Разумѣвася, че азъ не щѫ да оставѭ симлогыстическѫ-тѫ книжкѫ, съ която ся придрьжамъ отъ Константина, за да потичамъ по сегашнѫ-тѫ Турскѫ Имперіѭ, на която нито вѣрно описаніе, нито картѫ досега още нямаме. Обаче, за да не останемъ безъ примѣръ, като разглѣдамъ мѣста-та на около, азъ щѫ да споменѫ за тыя, които забѣлѣжихъ съ очи-ты си, а тыя 1-о, на които по благость-тѫ на Турци-ты и на врѣмя-то не остана ни слухъ ни дыря, 2-о, на които имена-та сѫ потурчены и 3-о, които и до сега гы още има, нъ азъ зачто-то гы не знаѭ, не могѫ гы прѣброя, ще гы прибавѭ подъ обще-то заглавіе „и прочяя.“

И така да забѣлѣжимъ: Адріанополь стои на рѣкѫ-тѫ Моравицѫ (Марицѫ), която, като истичя изъ горы-ты Балканскы, тече по Ѳракыѭ (Румиліѭ, Романіѭ) къмъ Въстокъ, и изеднѫжъ като ся обрьне, край Адріанополь, спуща ся къмъ Югъ, дѣто, като ся събире между градове-ты Чернычь и Траянополь, съ рѣкѫ-тѫ Чернѫ, влива ся въ Архипелагъ. Освѣнъ нея рѣкы-ты на Македоніѭ: Струмица, Сту-

жница, Врѣдица, Быстрица, Яница една слѣдъ друга ся спущатъ въ Архипелагъ. Това можемъ да забѣлѣжимъ и въ Тессалія и дору въ Лувадія, безъ да говоримъ вече за тая часть на Имперія-та, която лежи при Адріатическо-то море и за другы-ты Словянскы земи.

Естественно, че имена-та на рѣкы-ты повече-то сж увардены, зачто нито Турци-ти, нито врѣмя-то могли да гы истрѣбятъ; обаче и съ жестокость-тж на тыя неприятели, уцѣляхж и много мѣста, както на примѣръ паланкы-ты около Өессалоникъ, Погоряны, Пещера, Ровнякъ, Яница, и проч.

И така при прьвый погледъ още не можемъ да дадемъ рѣшителенъ отвѣтъ на прѣдложенно-то питаніе; зачто Константинъ и Меөодій така лесно можахж да сж Блъгаре, както и Грьци, затова по́вече, че Өессалоникъ бяше столица на Имперскы-ты Блъгаре и срѣдоточіе на трьговія-тж не само тѣмъ, нъ и на Мизійскы-ты си събратія, което отъ давна вече отъ Византійци-ты го показа Стриттеръ, а отъ него го повтори Шлецеръ.

Може обаче нѣкой да заключява отъ не Славянскы-ты имена на Константина и Меөодія, че тія въистина не сж Славяне. Нъ това сж само имена, а не знамъ прякоры-ты имъ, които въ това врѣмя бѣхж вече мода въ Имперія-тж. А можемъ ли да заключяваме отъ имена-та, които сж дадены въ крьщеніе-то, че еде кой человѣкъ происхожда отъ това или друго племя? Познайте, отъ какъвъ народъ е Г. Генрихъ Вилгелмъ, съ когото азъ наскоро ся запознахъ по случяй? Ще кажете: Нѣмецъ. Не́, той ся нарича Ставровскый, и е чистъ Чехъ Славянинъ, а пакъ е житель на Нѣмскж-тж дрьжявж. И така ся види, че такова умствованіе прилича на baculus stat in angulo, ergo pluit.

Обаче нахождася едно мѣстце у Кедрина и Багрянородный, въ което много испытатели сж ся спъновали, и което, спорядъ потрѣбж-тж, прѣминовало отъ книгж въ книгж, отъ разсжжданье въ разсжжданье и до днешній день, и което, както ся чини, като че ли назва да е Меөодій Грькъ, зачто-то го нарича монахъ Римскый живописецъ. Нъ отъ дѣ да знаемъ, че монахъ Римскый или Римлянинъ знаменува

Грькъ? Лесно е; стига само да направимъ тѫѭ мысль на силлогизмъ, и слѣдствіе-то само отъ себе си ще излезе, на' какъ: Грьци-ти ся нарицахѫ Римляне; и зачто-то Меѳодія нарицатъ Римскый, то той е Грькъ(!).

За да разумѣемъ сѫщѫ-тѫ цѣнѫ на това доказателство, трѣбва да знаемъ, ка'къ имя-то Римляниатъ прѣминѫ у Грьци-ты, отъ кое врѣмя, и само тіи ли можяхѫ да ся наричятъ съ това имя?

Да начнемъ отъ края. Знайно е, че на врѣмя-то на Римскѫ-тѫ Республикѫ, отъ всичкы-ты и' подданны, най интересны-ты и най добры-ты правдины и прѣимущества ся прѣдоставяхѫ на жителе-ты или на граждане-ты Римскы; за това Римскый гражданинъ въ области-ты щяло да рече дворянинъ. Кога растяше могущество-то и ся разширявахѫ владѣнія-та Римскы, тыя правдины, въ заплатѫ за заслугы-ты, давахѫ ся на различны лица (чиновници) въ Испаніѭ, кои-то зарадъ това начнахѫ да ся наричятъ „Римскы граждане,“ „Римляне,“ ако и да ся сѫ раждали и откранювали въ долины-ты Алпійскы или Апеннинскы. И какъ да ся не придрьжятъ съ сичкѫ-тѫ си силѫ отъ това толкова голѣмо имя! Италянскы-ты подвластни градове единъ слѣдъ другъ ся мѫчяхѫ да достигнѫтъ тыя прѣимущества: които и придобивахѫ, зачто-то съединявахѫ свои-ты плъкове (socios) съ плъкове-ты, които ся набирахѫ въ Римъ.

Колоніи-ты, които ся извождахѫ отъ тыя градове и изъ столицѫ-тѫ въ Галліѭ и Испаніѭ, удрьжявахѫ съ себе си правдины-ты на тыя мѣста, изъ които ся прѣселявахѫ. Най послѣ ся прѣсѣче Республика-та, и всичкы-ты прѣимущества, които заслуженни-ти желаяхѫ, градове-ти и области-ти искахѫ, народи-ти ся мѫчяхѫ да придобіѭтъ, начнахѫ да зависятъ отъ едного Императора, и разумѣвася, много по' лесно е было да гы достигне нѣкой отъ едного человѣка, нежели отъ шейсеть или седемдесять горды, скѫпы, властолюбивы, закъснѣлы старци (Patres Conseripti, Senatus).

Истинно-то величіе на Римско-то могущество ся начина отъ прьвый день на Монархіѭ-тѫ. Императори-ти начнахѫ да даватъ прѣимущества-та Римскы не само на различны-ты градове Италянскы, нъ и на колоніи-ты, които ся извождахѫ

ни тѣхно имя. Това бѣше най жестоко-то иго, което Римъ можяше да наложи на привзяты-ты народы; нито данъ-та, нито квартиры-ты (конаци-ти) на Римскы-ты легіоны не бѣхѫ за тѣхъ толкова чювствителны, както тыя сънъ, что имъ срѣщуполагахѫ на всичкы-ты тѣхны обществении работы дадены-ты на поселены-ты между тѣхъ прѣселенци правдини и прѣимущества на Римскы-ты граждане, безъ да споменувамъ за прѣзрѣніе-то и присмивкы-ты, които прѣтрьпявахѫ отъ горделивы-ты тыя Латинскы патріоты. Великый другородецъ былъ по' доленъ отъ послѣдній Италянецъ; трѣбвало или да остави нещастно-то отечество, или да остане рабъ, или да заслужи достоинство-то Римлянинъ, което ставало още толкова привлекателно, че никой не можялъ да закачи Римлянина, нежели да го удари. Высоко-то мнѣніе за могущество-то, за образованность-тѫ, за достоинство-то и за благородіе-то на Римскѫ-тѫ кръвь, бѣда-та, нужда-та, обстоятелства-та причинявахѫ, что то мнозина Испанци, мнозина Галли, мнозина Славяне начнахѫ да ся прилѣпяватъ къмъ множество-то на свои-ты Господаре. Това и желаяхѫ на брѣгове-ты Тибрскы. Италія сама не можяше да роди толкова Латинци, колко-то бяхѫ нужни да наплънятъ съ гарнизонъ всичкый Римскый міръ. Трѣбваше да въздигнѫтъ умноженіе-то народа.

Римляне-ти за тѫж работѫ бѣхѫ твьрдѣ смыслени политици. Привзяты-ты области полатинявахѫ съ прѣселенія, оставено-то мѣсто въ Господарство-то доплънявахѫ съ много плѣнны, на които дѣца-та или унуци-ти излазяхѫ изъ Италіѭ Римляне подъ прѣпорци-ты на легіоны-ты. Чюжди-ти племена ся допущахѫ въ военнѫ-тѫ службѫ, и като имъ ся дадяше правдина-та гражданска, тыя тогава трѣбваше да сѫ душя и тѣло на Римляне-ты, сир. да знаѭтъ добрѣ Латинскы, да оставятъ народно-то си имя и да пріемѫтъ Римско-то.

Грьцкы-ти и Въсточни-ти градове и тіи подпадахѫ на тѫж учясть; прѣимущество-то на Римлянство-то на всякадѣ имаше прьвенство. За да гы укрѣпятъ на собе си и да въведѫтъ въ тѣхъ Римско-то Правленіе, Августъ още и Тиберій Императори много отъ тѣхъ взяхѫ подъ свое особенно покровителство, като имъ давахѫ имя-то си, правдинѫ-тѫ гражданскѫ, и съ неѭ заедно длъжности-ты и'. Тіи градове

ся нарячяхж Neopolites. Отъ тука бяше произлѣло, че какъвъ да е старъ житель на брѣгове-ты Іорданскы или Архипелажскы, Гдадалквивирскы или Сенскы и пр. ималь право да вика Ягна-та: Азъ съмъ Римлянинъ. На' зачто и Св. Павелъ Апостолъ выкаше на Римскый Офицеръ, че быть Римлянинъ.

И така отъ тука ся вече ясно види, че въ врѣмя-то веке на прьвы-ты Императоры имя-то Римлянинъ не знаменуваше народность, нъ гражданско прѣимущество, макаръ и всякый крѣпостныи житель Римскый или роденъ тамъ можяше и той да ся нарича, нъ съ всѣмъ въ другъ смысълъ.

Въ послѣдны-ты столѣтія тая правдина малко по малко ся распространяваше и на другы-ты градове и области, докле въ царуванье-то на Антонина ж' присвоихж всичкы-ты поддании на Имперіж-тж, и съ това вече ся уничтожи рабство-то, което до тогава сѫществуваше. Съ това еднообразіе и уравнаванье на правдины-ты ся уничтожи прѣимущество-то имъ. Италянецъ, Грькъ, Славянинъ, Галлъ равно ся покоряваха на указы-ты Императорски, еднакво бяхж одлъжени да служятъ на Имперіж-тж и да бѫдятъ ней вѣрни поддании, затова и видимъ много Римскы плъкове, които съ всѣмъ не бяхж съставени отъ человѣци Латинско племя.

Когато ся въведе чисто-то военно правленіе, когато начяхж да въсхождатъ на престола генерали, то съ това исто-то ся отвори пѫть-тъ къмъ него и на народы-ты не отъ Латинско племя: такыви бяхж Пробъ, Галенъ, Діоклитіанъ и нѣкои друзи повече-то родени въ Дунавскы-ты страны. Господство-то на Латинци-ты почти изчезна вече, зачто дѣло-то на отечество-то или на Имперіж-тж бяше имъ обще съ другы-ты племена. Сѣнка-та на господство-то на Италіж състояше въ това, че Императори-ти живѣяхж въ Римъ, и указы-ти излазяхж на Латинскый языкъ, зачто това бяше старо въвожданье, и нито Славяне-ти, нито Галли-ти, нито Испанци-ти или Бритти-ти имахж още своиж писменность. Обаче стигаше само да смысли нѣкой нѣколко на Латинскы, и лесно ся растълкувоваше на Славянскы, Галскы и пр. За това въ Атины или Смирнж укози-ти ся погрѣбвахж въ Присѫтственны-ты Архивы, зачто ся прѣвождахж и ся обнаро'двахж на Грьцкы таблици.

Нъ и на тѫя сѣнкѫ нанесе ударъ Константинъ Великый. Баща му *Χλωρος*, Грькъ, женинъ за Грькынѭ Еленѫ, родомъ изъ Вѳенніѭ, като служаше въ Имперіѭ-тѫ, прія имя-то Constantinus. Той бяше военный Губернаторъ на странѫ Славянскѫ, живѣяше на брѣгове-ты на рѣкѫ-тѫ Нишавѫ, въ града на исто-то имя, който градъ Грьци-ти наричахѫ *Ναϊσσος* или *Ναϊσσὸ*, а Латинци-ти Nissa (тамъ ся роди Константинъ).

Константинъ, като стана Самодрьжецъ, прѣнесе столицѫ-тѫ на Имперіѭ-тѫ въ отечественнѫ-тѫ си странѫ, и Римъ, повелитель-тъ на свѣта', начна да слуша съ покорность повелѣнія-та на Византъ. Исчезна послѣдня-та сѣнка на владычество-то на Римъ, отъ който остана на народы-ты въ наслѣдство мрьтвый сѫдебенъ Латинскый языкъ, който трѣбваше да го учи не' само Грькъ-тъ или Славянинъ-тъ, нъ и истый Италянецъ. Ѳеодосій I раздѣли Имперіѭ-тѫ на двѣ, западна-та и' часть ся наводни отъ Славяне, и Готы, и Римъ ся завладѣ отъ варвары; а Въсточна-та, коя-то повыше упѣяѣ отъ удары-ты, остана населена съ Славяне, Грьци, Армяне, Сирійци, Копты. Тіи народи като ся нахождахѫ подъ едно обще правленіе и, така да кажемъ, като нѣмахѫ право да нарѣкѫтъ всичко-то Господарство съ свое имя, удрьжяхѫ за себе си старо-то, нъ което вече ничто не знаменоваше, имя Римляне. Нъ зачто-то столица-та ся нахождаше между Грьци и Славяне, то тіи наедно ся распорѣждахѫ въ останало-то си слѣдъ Римляне-ты отечество, и Грьци и Славяне възлазяхѫ на престола. Трѣбваше да ся чяка отъ врѣмя-то, кой кого ще замине съ взаимно-то вліяніе. Слѣдъ прихожданье-то на Блъгаре-ты, и въ царуванье-то на Іустина и Іустиніана Великый, Славяне-ти начнахѫ да вдигатъ врьхъ надъ Грьцы-ты. Армія-та, която ся испращаше въ Африкѫ, Италіѭ срѣщу Готы-ты, състояше повыше отъ Славяне; безсмрьтный нейнъ началникъ бяше и той Славянинъ както и Императоръ-тъ, на когото гвардія-та въ столицѫ-тѫ състояше само отъ едны Славяне. И всичко, что то тія человѣци направихѫ добро или зло, славися подъ имя-то Римляне!!

Обаче колко-то и да е былъ по голѣмъ четъ-тъ на Славяне-ты, нъ въ борбѫ-тѫ на взаимно-то имъ вліяніе тіи ни-

мога не можахж да вдигнатъ врьхъ надъ старый класически народъ, зачто въ такыва обстоятелства каквина-та на народа още по' сивно дѣйствува, нежели четъ-тъ. Просвѣщеніе-то, искуства-та и образованность-та на Грьци-ты бяхж тыя орждія, съ които той народъ силно дѣйствоваще на отдаленный Римъ дору и въ время-то на най голѣмо-то му испадванье, и не единъ проницателенъ Римлянинъ повтаряше тыя думы: Victorem Romam victa Graecia superavit, сир. Побѣдена-та Грьція надмина побѣдителя Римъ.

Естествено е, че тыя исты-ты орждія още по' силно можяхж да дѣйствуватъ въ тжж Грько-Славянскж Имперіж. Мѣсто-то на мрьтвый Латинскый языкъ, който едвамъ ся удрьжяваше въ сждилища-та и скоро съ всѣмъ исгаснѣ, трѣбваше да зафане Грьцкый: 1-о зарадъ правднж-тж на класическж-тж му ветхость и на образованность-тж му. 2-о Зачто-то Славянска-та писменность, ако и да е сжществовала тогава, трѣбваше да даде мѣсто на Грьцкж-тж за еднж само политическж леснинж; сир. между разноплеменны-ты жители на Въсточнж Имперіж трѣбваше да има языкъ срѣденъ и общъ, на който можяше да врьши своіж-тж работж, на примѣръ Славянинъ-тъ, трьговецъ-тъ Өессалонитскый съ Копта Александрійскый, или Варнанецъ-тъ съ Грузинеца или Арменеца.

И така това достоинство не можяше да има другъ языкъ, освянъ само Грьцкый, като най достоинъ за тжж общность и за това повече, че столица-та на Имперіж-тж и най ближниты до неж области бяхж населены' повече-то съ Грьци, а съ другоплеменници бяхж населени повече отдалеченны-ты провинціи на Господарство-то.

Нъ ако и да стана Грьцкый языкъ прьвъ въ Имперіж-тж, обаче и друзи-ти языци си останахж пакъ въ употрѣбленіе и имахж своіж-тж писменность, както ж имахж: Копти-ти въ Африкж, Евреи-ти, Сирійци-ти, Армяне-ти, Грузинци-ти въ Азіж; ами въ Европж? Славяне-ти. Ето слово, което ще приведе въ жялость срьдце-то на всякый Русскый, и всякый ще ся съгласи, че книга-та: За начяло-то, врьвежя и успѣхы-ты на Славянскж-тж писменность весма е достойна за любопытство; нъ не щяше да е тука мѣсто-то и'...

Обаче ако и да бѣхѫ Грьци-ти прьви между народы-ты на Въсточнѫ Имперіѭ, обаче, въ точно знаменуванье, никога не сѫ господствовали. Всичко-то имъ господство ся заключяваше въ влiянiе-то, което произлазяше отъ качественно-то имъ надминуванье надъ другы-ты. Обаче тiи никога не присвояваxѫ само на себе си работы-ты и распорѣжданье-то на останалѫ-тѫ слѣдъ Римляне-ты Имперiѭ, и никога не мысляхѫ за тыя безчеловѣчны срѣдства на притѣсненiе и истрѣбяванье, които употрѣбявахѫ Нѣмци-ти срѣщу Германскы-ты Славяне, като наслѣдвахѫ Германiѭ отъ Франкы-ты.

Безкорыстiе-то (неинтерезликъ) е най главенъ признакъ на политическо-то проминуванiе на Грьци-ты съ другы-ты имъ съотечественници, исто така и въ религiозно отношенiе къмъ иностранци-ты, както спомяняхме по' отгорѣ. Всичката Имперiя бяше съюзъ отъ различны племена, слипены по между си съ стары-ты Римскы законы. Всякый подданникъ на Имперiѭ-тѫ ся наричяше Римлянинъ, какъвъ то да былъ, Грькъ ли, Славянинъ ли, или другъ инородецъ все едно, и всякый можяше и трѣбваше да служи на обще-то дѣло.

Отъ всичкы-ты племена на Имперiѭ-тѫ, подырь Грьци-ты, най главни сѫ были Славяне-ти.

И така явно ся види, че монахъ Римскый не знаменува монахъ Грькъ, нъ монахъ подданникъ на Господарство-то, което ся наричя Римско, по имя-то на отколѣшни-ты му владѣтели; за това още не знаемъ: Константинъ и Меѳодiй Грьци ли сѫ были, или Славяне.

Рѣчено-то поне по' горѣ за духовенство-то, което Борисъ употрѣби за ученiе-то народа, простирася и на тыя братiя, които като бяхѫ отъ число-то на тоя народъ, станахѫ по' замѣчятелни и безсмрьтни, зачто то бяхѫ повече дѣятелни. Това, ми ся чини, е доволно да ся усѣтимъ, че тiи бяхѫ Славяно-Блъгаре.

Да притуримъ още нѣкои забѣлежванiя: 1-во. Что рѣкохме отъ горѣ за духовенство-то, което ся проводи на Бориса, най вѣрно отъ всичко ся относя на Меѳодiя, който отиде въ Блъгарiѭ още въ царуванье-то на Императрицѫ Ѳеодорѫ, около 846 год. слѣдователно 16 годины до крьщенiе-

то на царскый домъ, и който за това трѣбваше да отвори и да приготви пжтя на речено-то духовенство. Не могж да повѣрвамъ, че благоразумна-та Императрица е могла да ся рѣши да прати въ язическый Дворъ Грькъ, който трѣбвало да ся учи тамъ Блъгарскый языкъ. Нъ, ще кажете, той знаялъ Блъгарскы и ся научилъ между Имперскы-ты Блъгаре. Не', милостиви Господаре, Грькъ-тъ всегда бы вонялъ на Грькъ, и произношеніе-то му остапало бы всегда не народно Блъгарско, — и Царь-тъ отъ еднж-тж само прѣдпазливость не пріялъ бы Грькъ вътрѣ въ Палата си. Зачто да не рѣчемъ по' добрѣ, че той като бяше родомъ отъ Блъгарскж-тж столицж Ѳессалоникъ, бяше сжщій Блъгаринъ?

Обстоятелства-та на язическый Дворъ принуждавахж Княжнж-тж да не зима съ себе си Грькъ, който, като иноплеменникъ и друговѣрецъ можяше да произвожда непріятны чювствованія въ бояре-ты, царедворци-ты Борисовы, и въ истый дору народъ, и можяше да стане причинж на различны непріятности, както на Княжнж-тж, така и на самъ себе си. Чини ся, че въ Константинополь, гдѣто усѣщахж всичкж-тж важность и мжчнотіж на прѣобразованіе-то толкова голѣмо Господарство, като Блъгаріж, всичко е было прѣброено. Доста: пратихж Блъгаринъ, та и подъ образа на живописецъ.

2-о. Ако Меѳодій бяше Грькъ, той никой не повѣрваше, да ся е мжчилъ той съ такавж ревность за прѣвода Священно-то Писаніе на чюждый языкъ, и за въвожданье-то Богослуженіе-то на него. Патріотизмъ-тъ, и естественно-то надуванье Грьцко (не казвамъ за неспособность-тж имъ за тжы работж) щяше да го направи да остави тоя трудъ на истыты Блъгаре, зачто като дѣйствува срѣщу интереса на отечественнж-тж си словесность, щяше да подпадне на народно-то си самоотврьлянье, което не бяше възможно да чякаме отъ Грькъ.

Като рѣкохме, по' горѣ за благоразуміе-то и безкорыстіе-то на Въсточнж-тж Црьквж, мы показахме, че Грьци-ти, кога проповѣдвахж на народы-ты, употрѣбявахж человѣци, които зна'яхж добрѣ тыя языци, (зачто тіи имахж за това срѣдства, че въ Имперіж-тж ся нахождахж много единоплеменници на тыя народы, които трѣбваше да ся обрьнжтъ), и

Грьци-ти имъ не забраняхѫ да въвождатъ богослуженіе-то на отечественный си языкъ. Нъ да имъ прѣведѫтъ тіи всичко-то нужно, това не можемъ докаॅза.

3-о. Независими-ти народи, които ся нахождахѫ около Имперіѭ-тѫ просвѣтихѫ ся въ ученіе-то Христово отъ своиты Имперскы единоплеменници. Всичкы-ти тіи сами си прѣвождахѫ священно-то писаніе и Литургыѭ-тѫ; отъ помежду си имахѫ Апостолы. Ами трѣбваше ли Славяне-ти да чякѫтъ, всичко да направятъ за тѣхъ Грьци-ти? Не щѫ обаче да утвьрдявамъ, че ни единъ Грькъ не е ходилъ въ новообрьнаты-ты страны; ходили сѫ, и не единъ, такыва сѫ были, дѣто сѫ трьсили щастіе-то си.

4-о. Трудове-ти, които Меѳодій понесе както въ въдворяванье-то истинно-то ученіе Христово, така и въ въвожданіе-то писменность-тѫ, и тая любовь и ревность къмъ народно-то слово, коѭто внуши той на новообрьнатый Монархъ и на неговый наслѣдникъ на престола, явно и несумнително го показватъ истиненъ патріотъ — Блъгаринъ. Разумѣвася, че речено-то за Меѳодія простирася и на брата му Константина.

Явно е, че голѣмы-ты и безсмрьтны-ты услугы Меѳодіевы, които направи на царя и на народа, дадохѫ му нетьмнатѫ правдинѫ на любовь-тѫ Царскѫ и на цѣло-то негово отечество, и новообразованна-та отъ него Блъгарска Іерархія, Блъгарска Црьква трѣбваше и можяше да ся управлява нѣколко врѣмя отъ великый си основатель, Апостолъ, Отецъ, главѫ-Меѳодія. Помощникъ неговъ бяше достойный му братъ, Константинъ, нареченъ въ монашество-то Кириллъ.

Тыя понятія мя докарватъ на важно-то събытіе, сирѣчь на

а) Прѣвода Св. Писаніе, Славянско-то богослуженіе, начяло-то на Славянскѫ-тѫ писменность, и б) на крѫга на дѣйствія-та Меѳодіевы и Кирилловы.

Ето главны-ты историческы чрьты на происхожданіе-то на Блъгарскѫ-тѫ Црьквѫ. Тая точка на исторіѭ-тѫ Блъгарскѫ мя кара да ся докачѫ отъ издыряніа-та на человѣци, достойны за всякакво почитаціе и уваженіе, тіи сѫ Добров-

скый, Шлецеръ и много друзи, които, като отричятъ отъ Блъгаріѫ нейны-ты Апостолы, приписватъ гы на Моравіѫ.

Сегашни-ти Блъгаре, отдѣлени отъ съобщество-то съ Европейскы-ты просвѣщенны народы, нищо не знаѭтъ за прѣпирни-ты, които до сега ставахѫ въ Богеміѫ, Моравіѫ и пр. зарадъ проповѣданіе-то и работы-ты Меѳодіевы и Кирилловы, за които тіи до сега не сѫ ся прѣпирали, види ся, за това, че отъ благодареніе на Турци-ты и на сѫдбѫ-тѫ на просвѣщеніе-то, тіи не знаѭтъ историко-сѫднѫ-тѫ діалектикѫ.

Като ся зафащамъ за историѭ-тѫ Блъгарскѫ само за да принесѫ нѣкаквѫ ползѫ на Россійскѫ-тѫ, азъ сѫмь принужденъ да ся намѣсѭ малко въ тѣѭ прѣпирнѭ (прѣпирнѭ ли? не прѣпирнѭ: Блъгаре-ти още не сѫ подавали гласъ, а тѣхна милость иностранци-ти ся упражнявахѫ само да повѣрватъ свои-ты легенды съ безгрижнѫ увѣренность за тяхнѫ-тѫ правдинѫ), докλѣ възстанѫтъ исти-ти Блъгаре.

Да мя простятъ всичкы-ти велици и мали тлъкователи на лѣтописи-ты и легенды-ты за дрьзость-тѫ ми срѣщу историческы-ты суевѣрства. Въ мене ся всели искусително невѣрванье къмъ писателскы-ты авторитеты, и питанье-то: отъ дѣ ся взя у насъ той чюждый не Русскый языкъ, който отъ врѣмя-то на Нестора, съ таково мучителство притѣсняваше Русскѫ-тѫ Словесность до самѫ-тѫ смрьть на Тредяковскый, и който още и сега владѣе въ црьквы-ты не само въ пространнѫ-тѫ Русійскѫ Имперіѭ, нъ и въ чрьвенѫ Россіѭ (Галиціѭ, (и у Карпато-Россы-ты (въ Сѣверовъсточнѫ Унгаріѭ) и въ много црьквы на природны-ты Унгаре (Мадяре, не Славяне)? Какъ той завладѣ Россіѭ? Да ли той ся прѣсели въ неѭ безъ важны обстоятелства, безъ силно вліяніе? Да ли той не е былъ народенъ языкъ, и на какъвъ народъ? натиска мя като единъ вапирь, отъ който могѫ да ся избавѭ само съ обстоятенъ отвѣтъ. Казвамъ си, че за да ся избавѭ отъ тѫѭ напасть, азъ сьмь прибѣгновалъ къмъ историѭ-тѫ на Россійско-то Господарство и къмъ тлъкованія-та Несторовы, нъ напраздно. Както ся види, подобны-ты

пытанія не сѫ искушивали почтенны-ты съдатели на тыя творенія, или ако и да сѫ гы безпокоили, то тіи не сѫ имали врѣмя да имъ отвѣщаѭтъ, прьвый въ продлъженіе-то на дванадесять, а послѣдный на четыредесять годины, които тіи посвятихѫ за обясненіе-то, издыряніе-то и съчиненіе-то Россійскѫ-тѫ Исторіѭ; а въ пространнѫ-тѫ Русскѫ Граммматикѫ нѣмало мѣсто за да потълкуватъ за тѫѭ работѫ по' пространно.

Всякый разумява, че тыя пытанія сѫ тврьдѣ важны за Россійскѫ-тѫ Исторіѭ, и не можемъ ся избави отъ тѣхъ съ късы и ефтины отвѣты, безъ да не останемъ длъжни на здравый умъ. Всякый ще ся съгласи, че иностранный той языкъ прѣмина у насъ наедно съ книгы-ты на Св. писаніе и Богослужебны-ты, и че за това трѣбва да издыримъ обстоятелства-та за прѣвода тыя книгы на истый языкъ. И така всякый види, че отвѣти-ти на тыя пытанія произтичятъ и зависятъ отъ обясненіе-то на горѣречено-то заглавіе на това отдѣленіе, което може да фрьли добрь свѣтъ на Русскѫ-тѫ Исторіѭ.

Нъ колко е мѫчно да обяснимъ това заглавіе, колко е мѫчно да вникнемъ въ подробности-ты безъ потрѣбны-ты източници, види ся отъ тука, че на най проницателни-ти испытатели потъмня погледъ-тъ отъ тоя камень прѣтъкновенія, и истый Шлецеръ, като тлъкова както можя', най послѣ заря'зва тѫѭ работѫ, и ѭ оста'вя да ѭ дыри и да ѭ исправи, кому то ся и'ска да ся труди за неѭ.

Ако и знаменитый Добровскый ся мѫчи' да утврьди Меѳодія и Кирилла въ Моравіѭ, на което му помага' и Шлецеръ, и да гы накара да прѣведѫтъ Св. Писаніе на Моравскый, сир. Чешскый языкъ, обаче отъ всичко-то това не може ся искара нищичко за отвѣтъ и за обясненіе Россійскы-ты пытанія; нъ това, че нашъ-тъ Црьковный языкъ така е чюждъ на Чехы-ты и на Моравяне-ты, както и на Руссы-ты, е вѣрно, както два пѫти по двѣ четыре: нъ не е по' малко вѣрно и това, че той языкъ не прѣмина у насъ, изъ Моравіѭ или Богеміѭ.

Ако ли Меѳодій и Кириллъ най много и напрѣдъ сѫ ся трудили за Чехы-ты (все едно Моравяне-ты), то какъ и

зачто да прѣвождатъ тіи зарадъ тѣхъ Св. Писаніе, не на тѣхно, нъ съ всѣмъ на чюждо, Блъгарско, както казва Г. Добровскый, нарѣчіе? Възможно ли е, тіи человѣци, Кириллъ и Меѳодій, на които легенды-ты не даватъ да си отдъхнѫтъ, като гы каратъ да ходятъ отъ Ѳессалоникъ въ Константинополь, отъ тамъ въ Херсонъ, въ Крымъ, а отъ тамъ при Козары-ты, за да ся каратъ съ Евреи-ты и Магометане-ты, а отъ тука пакъ, както другы казватъ, въ Аравіѭ, за да ся прѣпиратъ съ учены-ты Сарацине, а спорядъ другы, прѣзъ пространны-ты пусты полета Русскы и Полшскы въ Моравіѭ, или прѣзъ Блъгаріѭ и Унгаріѭ въ Моравіѭ, за да проповѣдватъ на царя и на народа, и да ся каратъ съ Нѣмско-то духовенство, и да гы испѫдѭтъ отъ тамъ, послѣ да отидатъ въ Римъ, за да умре тамъ Кириллъ, и за да ся врьне Меѳодій пакъ въ Моравіѭ, послѣ въ Блъгаріѭ, отъ тамъ пакъ въ Римъ, за да ся прѣпира съ Папѫ-тѫ, отъ тукъ пакъ въ Моравіѭ, за да ся скаратъ съ Царя Святоподка, и да го отлѫчи отъ Црьквѫ-тѫ, въ коѭто той го былъ привелъ, и съ срьднѭ да ся врьне пакъ въ Римъ, и зачто? за да умре тамъ! Възможно ли е, казвамъ, тіи человѣци въ безпрѣстанно-то си пѫтуванье и упражняванье въ проповѣданіе, крьщеніе и каранія (ако то бы было така) да могѫтъ и да помыслятъ за прѣвожданье такывы голѣмы книгы (най напрѣдъ трѣбвало да имъ прѣведѫтъ служебны-ты, безъ които тіи не моглц да врьшятъ Богослуженіе-то, а послѣ Библіѭ-тѫ, безъ коѭто народъ-тъ най напрѣдъ можяше да промине; всичкы-ты тыя воистина ставатъ много книгы), за прѣвожданье които, спорядъ тогавашне-то искуство да пишѫтъ, не достигалъ всичкый животъ, който трѣбвало да е спокоенъ и безработенъ, а още съ такывы буквы, които още нѣмало, нъ трѣбвало напрѣдъ да изнамѣрятъ?

Или, възможно ли е, Царь-тъ на Блъгаріѭ и новонасадена-та въ неѭ Црьква да пустнѫтъ доброволно тыя человѣци, които той нарочно выка изъ Имперіѭ-тѫ, и безъ които нито той, нито народъ-тъ можяхѫ да проминѫтъ, възможно ли е, да пустне тыя драгоцѣнны и нужни мѫжи за Царство-то и за Црьквѫ-тѫ да ходятъ въ Моравіѭ и нататакъ?

Явно е, че тука е много криво, много забъркано, и на испытъ излазя, че или не ся е прѣвело Св. Писаніе, и Блъгаре-ти трѣбвало да паднжтъ пакъ въ идолопоклонство, младата имъ Црьква да загуби свой Отецъ и Пастырь, народъ-тъ да остане въ варварство, или да ся пукнжтъ всичкы-ты легенды и основанны-ты на тѣхъ мнѣнія и догадкы.

Обаче мы знаемъ, че Блъгарія не само ся укрѣпи въ Христіанскж-тж Вѣрж, не само прія Св. книгы прѣведены на бащиный и' языкъ, нъ незабавно начна да цьвти и въ литтературно отношеніе. Извѣстно е, че наричамый така прѣводъ Св. Писаніе на Кирилла и Меѳодія былъ прьвъ, и че най напрѣдъ отъ всичкы-ты, плодове-ты му сж ѣли Блъгаре-ти, за които исты-ты той былъ свършенъ, и трѣбвало непрѣменно и незабавно да ся свърши, зачто млада-та Црьква не могла да проживѣе безъ тжж хранж, както и съчинители-ти на легенды-ты безъ хлѣбъ.

Като влязе еднажь Св. Писаніе въ едно нарѣчіе на пространный Славянскый языкъ, не прѣминуваше скоро въ друго нарѣчіе, нъ ся прія отъ нѣколко Славянскы племена заедно съ нарѣчіе-то, на което бяше прѣведено най напрѣдъ. Ами какво е было това Славянско нарѣчіе, на което прьвъ пжть было прѣведено Св. Писаніе? Какъвъ Славянскый народъ е говорилъ него? Мжчно ли е да ся усѣтимъ?

Азъ можяхъ изеднжжь да отговорж на това питанье, което и самъ Добровскый прѣдлагаше на себе си; нъ зачто-то той, прѣди да приложи свой отвѣтъ, на късо изброи различны отвѣты на неговы прѣдшественници, то тврьдѣ любопытно ще бжде да испишемъ напрѣдъ тыя отвѣты, въ които мой отвѣтъ ще бжде заключеніе-то. И така исписвамъ думы-ты на почтенный аббатъ.

„Какъ трѣбва да нарычяме спорядъ нарѣчіе-то языка, на който сж написаны книгы-ты Славяно-Срьбскы, Славяно-Русскы (съ Кирилловскы-ты буквы), Славяно-Далматскы (съ Глаголическы-ты буквы)? 1) Коль находя криво да ся нарыча това писмо Моравско или Русско.

2) „Той чюлъ, (което разсказва на стран. 10), отъ единъ Русскый пжтуватель въ Славонія (между Дравж и Савж?), че тамъ говорили още съ това нарѣчіе, или малко нѣ-

что съ отличенъ языкъ отъ оный, който той нары́чя (старъ) Славянскый книженъ языкъ. На стр. 11-тѫ той казвѫ пакъ, че Кіевско-то нарѣчіе въ Украйнѫ и въ странѫ-тѫ на Востокъ отъ Москвѫ весма прилича на старый книженъ языкъ, както слушялъ Дедерлейнъ отъ единъ знаменитъ Россіянинъ.“

3) „Христофоръ Іорданъ (Чехъ) дума, че Кириллъ може да ся е въсползовалъ отъ Блъгарско-то нарѣчіе, което ся научилъ въ Константинополь, и казва, че Морави-ти лесно могли да разумѣватъ това нарѣчіе, ако и разговорный имъ языкъ е различялъ отъ него.“ Виждь: Orig. Slav. part. IV. p. 126.

4) „Луцій и Шенлебенъ показватъ на околности-ты Солунскы. Весма естественно.

5) Стефанъ Роза Рагузанецъ почита дору Кириллова прѣводъ, зарадъ смѣсены-ты въ него Ѳракыйскы думы, не чистъ Славянскый.

6) „Матеій Мѣховита нарычя право языка на Рускы-ты црьковны книгы Срьбскый, ако и общеупотрѣбителный Срьбскый языкъ на негово време бяше вече весма много смѣсенъ съ Турскы думы и дору въ много формѣ ся бяше отклонилъ отъ старо-Славянскый, или старо-Срьбскый. Най нови-ти Срьби нарычятъ старо-Срьбскѫ-тѫ црьковнѫ книгѫ Srbulia, която спорядъ замѣчяніе-то на Вука, по́ близо дохожда до Срьбско-то нарѣчіе, нежели новы-ты Русскы изданія. Тамъ, напримѣръ, ся пише перстъ безъ е солнце безъ о и кнезъ, ме, те, се спорядъ най новый народенъ изговоръ, вмѣсто най старыты князь, мя тя, ся. За това глаголическы-ты книгы сѫ произлязли отъ Срьбскы-ты:

7) „И азъ, като обработювахъ Славянскѫ-тѫ Граммятикѫ, и като сравнихъ прилѣжно новы-ты изданія съ най стары-ты прѣписи, безпрѣстанно ся увѣрявахъ повыше, че Кириловскый языкъ е былъ старо-то, още не смѣсено-то Срьбо-Блъгаро-Македонско нарѣчіе, при което увѣряванье азъ трѣбва и сега да останѫ, като прочетохъ дору и ново-то разсѫжданіе на Г. Калайдовича за старый Црьковный языкъ. Ако и да мо́жяхъ азъ да допустнѫ, че Блъгаре-ти, Срьби-ти и Русси-ти говоряхѫ единъ языкъ въ IX столѣтіе, и не образова́хѫ на себе си никакво отлично нарѣчіе отъ оный языкъ,

то това никакъ не могѫ каза за Моравы-ты (и сегашни-ты Словене), и за това не могѫ да разумѣѭ, какъ можя той да утврьдява за Моравскый языкъ, че негово-то приличіе помогнало да го пріемѫтъ Блъгаре-ти и Русси-ти. Языци-ти: Моравскый, Славянскый (правилно трѣбваше да го рече Словенскый), Богемскый, Полскый ся относятъ съ всѣмъ на другъ разрядъ, нежели Блъгарскый, Срьбскый, Далматскый, Рускый, макаръ и два-та тія разряда на языци-ты принадлежятъ обще на Словенскый языкъ. Словенскы-ты црьковны книгы прѣминахѫ не изъ Моравіѭ въ Блъгаріѭ, нъ наопакы прѣзъ Кирилла и Меѳодія отъ Блъгаріѭ въ Моравіѭ, а послѣ пакъ непосрѣдственно изъ Блъгаріѭ и Срьбіѭ въ Россіѭ."

Воистина така, воистина така, почтенный аббате! Прѣди да приложѭ и мой отвѣтъ, вы ми позволете да притурямъ нѣкои мои забѣлежванія на приведенны-ты ви мнѣнія.

1) Въпросъ-тъ е истый, който е и у мене; азъ щѫ го прѣдставѭ инакъ: „Какъ ся нарыча онова нарѣчіе на Славянскый языкъ, на което сѫ написаны црьковны-ты книгы, които употрѣбяватъ Срьби-ти, Далмати-ти, Россіяне-ти (и притурямъ), Блъгаре-ти, и два-та не Славянскы народа: Власи-ти,*) (въ Влахыѭ, Трансилваніѭ, Молдавіѭ и Унгаріѭ) и Унгаре-ти?

*) Ако и да правятъ сега Власи-ти богослуженіе-то си на свой языкъ, нъ азъ гы приложихъ за това, че общій тоя Црьковенъ языкъ употрѣбявахѫ и тіи до начяло-то, както ся чини, на прѣминало-то столѣтіе. Зачто-то Блъгарія падна подъ власть-тѫ на Турци-ты още прѣди да ся въведе книгопечятаніе-то, и Магометане-ти не позволявахѫ да ся въведе въ тѫѭ странѫ: то много чястни Блъгаре, за да не оставятъ нещастно-то си отечество и което начна да тъне въ тъмнотѫ-тѫ на невѣжество-то, дрьжяхѫ въ Букорещь Типографіѭ, коя то даваше црьковны книгы не само на Блъгаріѭ, Македоніѭ, Срьбіѭ, Влахыѭ, нъ и на Трансилваніѭ и нѣкогажь на Унгаріѭ. Скоро ся появихѫ помощници въ Краковъ, Венеціѭ, Кыевъ, Львовъ и по другы мѣста въ Влохыѭ и Трансилваніѭ. На всякадѣ тыя книгы ся прѣпечятвахѫ съ нѣкои само исправкы или погрѣшкы; языкъ-тъ имъ или нарѣчіе-то имъ на всякадѣ бяше едно.

Зачто влязе това Славянско писаніе и на престолы-ты на Влашкы-ты Цркввы, мы ще видимъ послѣ; нъ кой и кога го е прѣвелъ на Влашкый языкъ, не знаѫ.

2) Естественно е, че не можемъ да наречемъ Црьковный языкъ нито Моравскый, нито Русскый, зачто той и въ двѣ-ты тыя страны е чюждъ.

3) Свидѣтелство-то на Русскый пѫтуватель, че въ Славоніѭ говорятъ още тоя языкъ, или малко нѣчто отличенъ отъ оный языкъ, който той наричя (сирѣчь въ Россіѭ) старъ Славянскый книженъ языкъ, е неосновател҄ю, и произлязя отъ неопредѣлены познанія за извънъ-граничны-ты Славянскы народы. До сега обаче въ Россіѭ не знаяхѫ на кой отъ тыя народы да отнесѫтъ Црьковный языкъ. Мнозина ся обращахѫ въ Срьбіѭ, като най ближнѭ странѫ до Имперіѭ-тѫ (ами Срьби-ти най близо ли сѫ до Имперіѭ-тѫ отъ всичкы-ты Славянскы племена?!).

4) Зачто имянно въ Константинополь Кириллъ (ако бяше той Грькъ) трѣбваше да научи Блъгарскый языкъ?

5) Зачто да не покаже по' право, както говори Луцій и Шенлебенъ, на околности-ты Солунскы, или, което е все едно, на градъ Солунъ?

6) Что ще да рече: „Ѳракыйскы думы?" Грьцкы ли или Блъларскы? Тѫѭ странѫ сѫ ѭ населяли само тія двата народа, ако извадимъ нѣкои поселенія Сирійци. Нъ Кириллъ, като бяше членъ на единый или на другый господствующій народъ, щяше ли да ся рѣши да заима думы отъ тыя прѣселенци?

Тврьдѣ сьмь съгласенъ, че оригиналный прѣводъ Кирилловъ или Меѳодіевъ да не сѫ го разумявали въ много израженія и думы другы-ты Славянскы племена, или дори и истити Блъгаре, зачто като ся прѣведе отъ человѣкъ родомъ отъ тѫѭ или отъ другѫ область на Господарство-то, можяше, или по' добрѣ да кажемъ, трѣбваше да ся напьстри съ думы и провинціализмы, свойственны на отечество-то на прѣводителя; и трѣбва ли тыя думы и тыя провинціализмы да наричяме Ѳракыйскы и прѣвода нечистъ Славянскый?

7) Че сегашній Срьбскый языкъ ся е отдалечилъ отъ старо-Срьбскый, за тва нѣма да ся говори. Че сегашній

Срьбскый языкъ не е по′ малко далечь отъ Црьковный, както и Русскый или Чешскый, това е така, и че за това той не е по′ малко чюждъ отъ него, това е несъмнѣнно. А пакъ да сравняваме или да догаждаме отдалеченіе-то на сегашній Срьбскый языкъ отъ Црьковный, това не е възможно, и тука не е нужно, зачто мнѣніе-то, че „Св. писаніе е прѣведено на Срьбскый языкъ, и че сегашній Црьковный е старо-Срьбскый,“ е едно само прѣдполаганье, което нито исторія-та, нито любословіе-то (философія-та) може да го подтврьди.

8) Что ще да рече: несмѣсено Срьбо-Блъгаро-Македонско нарѣчіе? Отъ това неопрѣделено заключеніе излазя само неопрѣделенно смѣсено понятіе за наричянье-то Црьковный языкъ. Че Срьбскый и Блъгарскый языкъ сѫ два различни языка или нарѣчія, за това нѣма никакво съмнѣніе: Това различіе и на два-та языка, като начне отъ сега, възлазя въ древность къмъ свои-ты стары прадѣды въ паралелно отдаленіе, сир. тіи языци сѫ были различни помежду си въ всичкы-ты врѣмена, зачто въ всичкы-ты врѣмена Блъгаре-ти си бѣхѫ Блъгаре, а Срьби-ти Срьби, сир. и два-та народа не бѣхѫ все едно.

И така да наричяме Црьковный языкъ съ двѣ различны имена нито е нужно, нито възможно. Трѣбва да ся отнесе на кой да е отъ тыя той прѣводъ, който на единъ само языкъ, на тоя или на другый ся свршши. Мы долу ще видимъ по′ ясно, че дума-та: „Срьбо,“ не трѣбва тука да ся приплита.

И така останува намъ „Блъгаро-Македонско-то.“ Нъ да ли′ и тая послѣдна дума знаменува нѣкой новъ языкъ или нарѣчіе? Не′: Македонія ся наричя една страна, а жители-ти и′ сѫ Блъгаре, които могѫтъ да ся нарычятъ Македонци, зачто-то живѣѭтъ въ Македоніѭ. За това Македонско ще каже Блъгарско. А спорядъ въпроса нашъ, по който трѣбва да наречемъ вида на общій Славянскый языкъ, доволно е да наречемъ едно-то само Блъгарско. А думѫ-тѫ Македонско за по′ ната′такашно и по′ право опрѣдѣленіе прѣвода на Св. Писаніе можемъ тогава само да ѭ притуримъ, кога бы знаяли, че Блъгарскый языкъ ся подраздѣля още на свои си нарѣчія.

Обаче азъ не могѫ да допустна, че Блъгарскый языкъ ся е раздѣлялъ на нарѣчія, като бяше той самъ нарѣчіе на

който нарычаме Славянскый языкъ: азъ го познавамъ на всякадѣ цѣлъ и сѫщій; обаче трѣбва да кажѫ, че въ различны-ты части на колко-то пространство е обиималъ, подпадалъ е, както и на всякадѣ става, на различны провинціализмы. Нъ какви и дѣ сѫ былв тіи провинціализми не можемъ зная; а да гы раздѣляме по имена-та на области-ты, които зафащали Блъгаре-тѣ; на Унгарскый, Краевскый, въ Влахыѫ, Мизійскый. Македонскый и проч., това было бы продрьзливо и за осѫждание безъ достаточны за това доказателства.

Всичко, что можемъ на тоя пѫть да кажемъ съ голѣмѫ вѣроятность, е това, че Имперскы-тѣ Блъгаре въ Ѳракыѫ, а повиште въ Македоніѫ, като бѣхѫ Христіане много напрѣдъ до крьщеніе-то на истѫ-тѫ Блъгаріѫ, като живѣяхѫ подъ особенны законы, обряды и навици, които ся въведохѫ заедно съ Христіанство-то, неволно трѣбваше да пріематъ новы думы, новы израженія, или да пріематъ дору и Грьцкы.

Ако ли Добровскый съ думѫ-тѫ: Македонско показва на странѫ, на коѭто съ думы-ты, или въ коѭто е направенъ прѣводъ-тъ, (както това и само отъ себе си слѣдва, затова повыше, че наши-ти Апостоли бѣхѫ родомъ Македонци), то азъ въ това сьмь съврьшенно съгласенъ.

И така Кириллъ и Меѳодій прѣведохѫ Священно-то Писаніе на никакъвъ другъ языкъ, освянь на Блъгарскый, несъмнѣнно на Блъгарскый; или, което е все едно, Црьковный языкъ, който ся употрѣбява сега въ Россіѫ, Унгаріѫ, Срьбіѫ, Далмаціѫ и въ истѫ-тѫ Блъгаріѫ, е языкъ-тъ Блъгарскый, който въ другы-ты страны е мрьтъвъ, нъ е живъ и народенъ още и до сега въ Блъгаріѫ.

На другъ языкъ, или нарѣчіе Св. Писаніе не можяше да ся прѣведе, освянь само на Блъгарскый; това показва и исторія-та и само-то языкознаніе, сир.

а) Блъгаре-ти пріяхѫ Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ много по напрѣдъ отъ другы-ты Славянскы племена на Въсточно-то Вѣроисповѣданіе.

б) Прѣводителе-ти бѣхѫ родомъ отъ Блъгарскѫ странѫ, или Блъгаре.

в) Исто-то крьщеніе на независимы-ты Блъгаре стана нѣколко десятилѣтія по напрѣдъ отъ крьщеніе-то на Срьбы-

ты, като вторый слѣдъ тѣхъ близкенъ народъ до Имперіѭ-тѫ.

г) Срьбія тогава още не бяше отдѣлно Господарство: тя бѣше область на Блъгарско-то Господарство, и ся обрьна послѣ съ прилѣжаніе-то на Христіанско-то Блъгарско Правителство.

д) Преводъ-тъ, ако и да го не е имало до Меѳодія, по естественный рядъ и по исканье-то на Царя, трѣбваше да ся свършы на языка или нарѣчіе-то на цаѣствующій Блъгарскый народъ.

е) Най послѣ вѣрно доказателство и подтврьденье на всичко, что рекохме, е сегашній Блъгарскый языкъ, който е живъ и истиненъ отпечятъкъ на црьковный. Земете и сравнете всичкы-ты сегашны Славянсы языци: Рускый, Чешкый, Моравскый, Кроатскый, Срьбскый, Блъгарскый, (говорѭ само за видове-ты, кои-то ся склонихѫ къмъ Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ; за тва и оставямъ: Словенскый, Сорабскый и пространный Вандалскый); сравнете гы съ Црьковный, и ако сте проницателенъ филологъ — философъ; ще ся увѣрите въ истинѫ-тѫ на думы-ты ми. (Виждь 5-тѫ и 7-мѫ стран. Древніе и нынѣшне Болгаре. 1841.)

9) Весма право говори почтенный Добровскый, че Св. Писаніе, сир. Црьковны-ты книгы прѣминахѫ не изъ Моравіѭ въ Блъгаріѭ, а напротивъ изъ Блъгаріѭ въ Моравіѭ; (нъ чрѣзъ Кирилла ли или Меѳодія, не е извѣстно), а послѣ така непосрѣдственно изъ Блъгаріѭ въ Россіѭ. Дума-та: „и Срьбія" тука не е нужна; зачто не можемъ каза' за неѭ това, което за Блъгаріѭ.

И така Кириллъ и Меѳодій (ако сѫ тіи) прѣведохѫ Св. Писаніе на Блъгарскый языкъ и за Блъгарскый народъ.

Сега пытамъ, не новы-ты господари испытатели, нъ исты-ты съчинители на легенды-ты и лѣтописи-ты: какъ ся случи да ся выкатъ тіи Апостоли изъ Имперіѭ-тѫ, по мнѣніе-то имъ, отъ троица или двамина Князове въ Моравіѭ за да учятъ народа, та прѣведохѫ Библіѭ-тѫ за Блъгаре-ты, а не за Моравы-ты?? Зачто-то той въпросъ ся дрьжи отъ крѫга на дѣйствія-та на тыя великы и трудолюбивы учители и има нуждѫ отъ издыряніе достоинство-то на легенды-ты и на

буквы-ты, на кои-то до сега ся основавахѫ критическы-ты издырянія, то, за да ся придрьжѭ отъ теченіе-то на работы-ты, азъ ся тука запирамъ, за да ся обрьнѫ къмъ прьвѫ-тѫ половинѫ на заглавіе-то на това отдѣленіе, сир. къмъ начяло-то на Славянскѫ-тѫ писменность, на Славянско-то Богослуженіе и прѣвода на Св. Писаніе, а послѣ щѫ прѣминѫ къмъ вторѫ-тѫ половинѫ.

ЗА ПИСМЕННОСТЬ-ТѪ.

Да бѣлежимъ прѣдметы-ты и мысли-ты съ знакове, — ето ти писменность. Кой най напрѣдъ изнамѣри това искуство? Казватъ: Финикыяне-ти; нека, нъ тіи гы изнамѣрихѫ само зарадъ себе си. Не, не така: нужда-та гы накара да изнамѣрятъ такывы знакове, и всякий главенъ народъ имаше свой родъ по лесенъ, или по мъчьнъ писменность; Финикыяне-ти писали така (кой знае какъ?); Египтяне-ти инакъ (съ іероглифы); Кытайци-ти инакъ (съ свои знакове); Грьци-ти пакъ отъ всѣхъ инакъ; и както стари-ти, така и новикы-ти тіи; Славяне-ти пакъ инакъ (съ рѣзкы). На народы-ты писменности, на сѫще Славянска-та!

Отъ всичкы-ты тыя народны писменности най лекы-ты и най лесны-ты бѣхѫ двѣ: 1) Финикыйска-та, у жителе-ты на Сиріѭ или Ассиріѭ; 2) Грьцка-та, у едины-ты Грьци. И двѣ-ты тыя бѣхѫ прилични на лесностиѭ-тѫ да правятъ слогове, думы, за тва и прѣдложенія, нъ съ нѣщо сѫ различни въ образованіе-то и въ писмо-то: едно отъ тыя различія е, че прьва-та врьви отъ дѣснѫ-тѫ рѫкѫ къмъ лѣвѫ-тѫ, а друга-та отъ лѣвѫ-тѫ къмъ дѣснѫ-тѫ. Обаче всякый ся съгласява, че много по лесно и по скоро може да ся научи нѣкой да пише и да чете по послѣднѭ-тѫ тѫмъ методѫ на писмо-то, сир. че послѣдня-та по износя намъ.

Тыя леснота и надминуванье на писменность-тѫ Сирійскѫ и Грьцкѫ бяше причина, та съсѣдни-ти народи пріяхѫ отъ тѣхъ това прѣполезно искуство. Така много рано го пріяхѫ отъ Ассирійци-ты съсѣди-ти имъ, Евреи и Перси, кога монархія-та Ассирійска прѣмина на тыя послѣдни-ты; а послѣ Арапи-ти, обаче съ нѣкои промѣненія, които обаче въ отно-

шеніе на единиця-тѫ на дѣло-то, сѫ малы работы, което можемъ да забѣлежимъ и за Еврейскый.

Не' по' малко отъ това и Грьцка-та метода на писмо-то постѫпно ся прѣсаждаше на окрѫжны-ты свои съсѣды; нъ нека забѣлежимъ, че не така рано, както Сирійска-та. Най напрѣдъ отъ всички-ты Европейци, сир. нѣколко столѣтія прѣди Рождество Христово, Грьцкы-ты буквы прѣминахѫ изъ Великѫ Грьціѭ (която е сега южна Италія), къмъ непосрѣдственно съсѣдній, бѣдный, дѣбелый, нъ юнашкый народъ Латышкый) да не сякаме, че това е сбрькано на мѣсто Латинскый), който послѣ стана извѣстенъ подъ имято Римляне, или Италянци, сорядъ имя-то на странѫ-тѫ, която Грьци-ти нарекохѫ Италіѭ. Бѣдный той народъ ся научи отъ Грьци-ты всяко добро въ всякакво отношеніе; бѣдность-та и здраво-то надзиранье за нравы-ты подкрѣпявахѫ имѣнство-то му, а успѣси-ти въ просвѣщеніе-то му отваряхѫ пѫтя къмъ военны-ты успѣхы, сир. да привземе своѭ-тѫ учителницѫ.

Воистина тыя буквы ся промѣнихѫ малко подъ рѫцѣ-ты на Римляне-ты, нъ съзретеся добрѣ въ тѣхъ, и ще видыте на всякадѣ въ тѣхъ Грьцкы дыри.

Нъ въ това врѣмя на Востокъ: въ Атины, въ Александріѭ, въ Пергамъ и проч. и пр. Грьцка-та ученость и писменность ся удостои за вниманіе-то и подражаніе-то на ближни-ты племена. Армяне-ти до V-то столѣтіе пишяхѫ съ чисты Грьцкы буквы, доклѣ ся намѣри знаменитый Месровъ, който имъ измысли буквы-ты, които сега употрѣбяватъ. Жители-ти на Колхыдѫ (Грузіѭ) и Понтъ употрѣбявахѫ исты-ты Грьцкы, доклѣ съ непрѣстанны-ты успѣхы въ чистописаніе-то достигнахѫ до това състояніе, въ което ся сега нахождатъ. Готи-ти при Черно море още въ IV-то столѣтіе пріяхѫ отъ Грьци-ты и вѣрѫ-тѫ и буквы-ты и Аріанизма, кои-то занесохѫ съ себе си въ истѫ-тѫ Италіѭ и Испаніѭ.

Да забѣлежимъ тука, че Грьцкы-ты буквы ся распространявахѫ заедно съ распространеніе-то на Христіанство-то, което обаче за нѣколко столѣтія ся въспря и ся възобнови съ по' голѣмо усилованье отъ врѣмя-то на Карла Великый,

сир. отъ начяло-то на IX-то столѣтіе. Нъ понеже то' произхождаше отъ двѣ страны, отъ Грьціж и Италіж, то' затова и два вида буквы ся распространявахж, сир. чисты Грьцкы у тыя народы, които си паднахж дялъ на Восточнж-тж Католическж Црьквж, и Грьцкы прѣобразованы и наречены, отъ правдинж-тж на присвояванье-то, Латински, у тыя народы, които ся паднахж дялъ на Римскы-ты Патріархы.

Между това Готическы-ты въ Италіж и Испанія ся изгубихж, както и Господаре-ти имъ; а Литинскы-ты вдигнахж врьхъ на всякадѣ, и колкото ся разширявахж владѣнія-та Папскы въ земи-ты на Въсточнж-тж Црьквж, толкова повече изго'няхж Грьцкы-ты у дома имъ, както въ Богеміж, Моравіж и Унгаріж. Обаче и Латинскы-ты ся промѣнихж въ еднж странж въ свой си почеркъ, и ся нарычятъ Нѣмскы, зачто ся нахождатъ само у едны-ты Нѣмци.

И така Славянскый родъ, като ся раздѣли на двѣ религіозны страны, прія буквы на два почерка на Грьцкый и Латинскый. Ами кое и отъ кои врѣмена е начяло-то на Славянскж-тж писменность? Да ли кога пріяхж тыя или другы-ты буквы? Нека да е така. Или това врѣмя, отъ което Славяне-ти начнахж да пишжтъ на свой языкъ? Нека така: И това и друго-то ся заключява въ понятіе-то за писменность-тж. Въ прьво-то отношеніе ся заключява писменность-та на древни-ты-ты и наведены към земж-тж Западны Славяне, които не можя'хж да ся въсползуватъ съ буквы-ты, за да оставятъ намъ паметници на старо-то си слово; а и въ двѣ-ты отношенія по' рано и по' добрѣ успѣхж щастливи-ти Въсточни.

Между това като ся распространихж по всичкж Европж и на нѣкож чясть на Азіж неусмѣшни-ти знакове на Грьцкы-ты буквы, на Въстокъ и Сирійско-то писмо зимаше свож-тж прѣдниж. Мы напрѣдъ ся заприхме на Арабы-ты, на които писменны-ты криволичкы ся пріяхж на всякадѣ въ Азіж и Европж, дѣто само можя да проникне Исламизмъ-тъ, както у Турци-ты, Персидскы-ты Татаре, Бухарци-ты и пр. и пр. сжще така, както Грьцко-то прѣмина към Блъгаре-ты, Срьбы-ты, Кроаты-ты, Моравы-ты, Россы-ты и проч.

Сега питамъ: измышлявали ли сѫ Блъгаре-ти зарадъ себе си буквы, или изнамѣрилъ ли е Кирилъ и Меѳотій така нарячины-ты Славянскы буквы? Всякый види, чи буквы-ты, съ които начнахѫ да пишѫтъ Блъгаре-ти, а послѣ и Россіяне-ти, сѫ чисты и сѫщи Гръцкы, и да говоримъ, че измыслилъ тыя буквы Кириллъ и Меѳодій е голѣма несмысленность, отъ коѭто и исти-ти тіи безсмъртни мѫжи щяхѫ да ся отврътнѫтъ по чювство-то на свято-то си смиреніе и правдинѫ.

Нека сега читатель-тъ обрьне вниманіе-то си на понятія-та и историческы-ты таланты на почтенны-ты съчинители на легенды-ты, на извѣстія-та, и на така наричяны-ты источници: Ето, на примѣръ, думы-ты на Гръка, біографа на Блъгарскый Архіепископъ Климента:

„Нъ зачто-то народъ-тъ Словенскый (??) или Блъгарскый не разумѣваше писаніе-то, което му ся прѣдложи на Грьцкый языкъ, то на Святіи-ты ся показа това голѣма мѫчнотія. Тіи ся молихѫ на Утѣшителя, отъ кого-то произлази дарба-та на языци-ты и помощь-та на слово-то, да имъ испрати способность-тѫ да изнамѣрятъ буквы, които да съотвѣтствуватъ на грубый Блъгарскый языкъ; молитва-та имъ ся услыша, и тіи изнамѣрихѫ Словенскы-ты (!!) буквы, прѣведохѫ отъ Бога дарованны-ты писанія отъ Грьцкый языкъ на Блъгарскый, и ся трудихѫ да съобщятъ Божественны-ты слова на достойны-ты си ученици. Между оныя, които черпяхѫ отъ источника на тѣхно-то ученіе, бѣхѫ линоначялници-тѣ Тораздъ, Климентъ, Наумъ, Ангеларь и Савва.“

Или мѣсто-то отъ мнимѫ-тѫ булѫ на Папѫ Іоанна VIII къмъ Святополка, Великый Господарь Моравскый, която казва, че „Славянскы-ты буквы ся изнамѣрихѫ отъ нѣкой Константина философъ,“ а Constantino (Litteras Slavicas, quodam Philosopho repertas) и другы приличны на това извѣстія, въ които ся казва за това мнимо изнамираніе. Дору и истый знаменитый Добровскый, прилично на легенды-ты много пѫти употрѣбява думы-ты: изнамѣрили, изнамира-тель, кога говори за тыя Блъгарскы Апостолы; и Шлецеръ ся обрьща къмъ тѣхъ съ поклонъ: „Поздравлявамъ вы, безсмъртни изнамиратели на Славянскѫ-тѫ грамотѫ!“

Истина е, че на Грьцкый алфавитъ притурихж нѣкои буквы, за да изобразятъ останалы-ты Българскы звукове; нъ това ще ли да рече, че изнамѣрилъ нѣкой тжж азбукж, която воистина е само допълнена отъ кого да е? Зачто да не думаме по' естественно и по' прилично, че ся е въведа Грьцката азбука, или че ся е пріяла отъ Българе-ты, вмѣсто безсмысленнж-тж думж изнамѣрили?

И така нито Кириллъ, нито Меѳодій, нито другъ кой да е Българинъ не е изнамиралъ, нито е можялъ да изнамѣри азбукж, коюто ж имало още прѣди хилядж годины, и която за това само ся нарича Славянскж, зачто то е влязла въ употребленіе у нѣколко Славянскы народы, и зачто то е допълнена съ нѣколко новы знакове.

Прилично на тыя понятія да прѣдложимъ друго пытаніе, което е по' важно и по' ближне на тжж работж: кой и кога е въвелъ Грьцкы-ты буквы въ употрѣбленіе у Българе-ты?

Отговоръ-тъ на това пытанье ся находжа съ всѣмъ въ аналогыческо отношеніе съ отвѣты-ты на пытанія-та, кой, какъ и кога прѣнесе Грьцкы-ты буквы у Латине-ты, Копты-ты, Готы-ты и проч., или Арабскы-ты у Турци-ты, у Татаро-Персы-ты, у Бухарци-ты и проч.? Ако обрьнемъ вниманіе на принадлежности-ты на това прѣносянье, то не можемъ да не забѣлежимъ, че най главня-та отъ тыя принадлежности е было прѣхожданье-то на Религыж-тж, и второ непосрѣдственно-то съсѣдство, и тѣсно-то сближаванье на два-та народа, между които трѣбваше да ся случи това прѣхожданье или съобщеніе на писменность-тж. Дѣйствіе-то на образованный Грьцкый народъ не можаше да ся съсрѣдоточи на единого или на двамина само Българе, зачто това не е възможно, нъ происхождаше на всичкы-ты точкы на сближеніе-то му съ Българскый народъ, спр. не могж да кажж, че на единого само Кирилла, или Меѳодія могло да дойде на умъ да пишжтъ Българскы-ты думы съ Грьцкы буквы.

Като отфрьлиме неосновательно-то понятіе на съчинители-ты легенды-ты и извѣстія-та, които писахж както ся щяхж за изнамираніе-то Славянскж-тж грамотж, обрьщаме ся къмъ нѣкои свидѣтелства, въ които тая Славянска азбука ся пріима за Грьцкый допълненъ алфавитъ, и за това ся разумѣва, че

ся е въвелъ само между Блъгаре-ты, което е много по' естественно.

И така ще кажете съобразно на тыя извѣстія: Кириллъ и Меѳодій въвели ли сѫ между Блъгаре-ты Грьцкы-ты буквы? Съврьшенно така, нъ това да разумѣваме само въ отношеніе-то на независимѫ-тѫ Блъгаріѭ: естественно е, че тіи мѫжи, като правяхѫ познаты на народа истины-ты на Св. Писаніе, запознахѫ го и съ буквы-ты; мы поне така мыслимъ, зачто не знаемъ по имя всичкы-ты тыя человѣци, които Блъгарско-то Правителство е употрѣбявало като орѫдія въ проповѣданіе-то, ученіе-то и крьщеніе-то на всичкѫ-тѫ Дрьжавѫ; за това всичко ся пада на тыя человѣци, за които донесохѫ намъ источници-ти. Таково е свойство-то на человѣческы-ты сѫжденія, че оныя лица, които най напрѣдъ отъ всичкы-ты ся наповладятъ, оставуватъ виновны на всичкѫ-тѫ работѫ до тогава, докѣ безпристрастный и проницателный сѫдникъ не разбере всичкы-ты тънкотіи на тѫѭ работѫ. Нъ щете ли повѣрва, че тоже да ся направи истинно заключеніе и право рѣшеніе безъ истинны и правы свидѣтелства? Сякате ли, че е възможно въ издыряніе-то да ся употрѣбятъ само едны голы, каквы да сѫ (правы ли или лъжливы) свидѣтелства, безъ да ся сличятъ съ естественность-тѫ на работѫ-тѫ, съ теченіе-то на обстоятелства-та, съ рѣда на нѣща-та и съ здравый разумъ?

Като нѣмаме точны и подробны свидѣтелства за въвожданье-то Грьцкы-ты буквы въ Блъгаріѭ, мы ще бѫдемъ доволни съ Меѳодія и Константина, който въ монашество-то ся нарече послѣ Кириллъ, като най главны виновници на голѣмѫ-тѫ и спасителнѫ-тѫ тѫѭ работѫ. Обаче нѣма нищо по' естественно, че въ богатѫ-тѫ тѫѭ жятвѫ тіи сѫ имали нужно-то число помощници. И така не можемъ припи'ша въвожданье-то писменность-тѫ въ Блъгаріѭ другому нѣкому, освѣнь на Меѳодія и Кирилла. Това е така.

Нъ съ всѣмъ другъ въпросъ има: кой прьвъ изъ Блъгаре-ты начна да употрѣбява Грьцкый алфавитъ? Това тогава само можятъ да приписватъ на Кирилла и Меѳодія, ако докажятъ, че никому отъ многочисленны-ты Блъгаре, отъ които най много бѣхѫ плѣнни не само Европейскы-ты области на

Въсточнѫ Имперіѭ, нъ весма много бѣхѫ населени въ Малѫ Азіѭ, които, казвамъ, отъ давна живѣяхѫ смѣсено съ Грьци-ты, бѣхѫ граждане на Имперіѭ-тѫ, въ голѣмѫ почесть у Грьци-ты, силны, отъ давна Христіане, на които бяше отворенъ пѫть-тъ къмъ всичкы-ты чинове, достоинства и къмъ истый тронъ на Господарство-то, не ся е случило, щото на ума имъ е дохождало, да пишѫтъ народны-ты си Блъгарскы думы съ Грьцкы буквы. Това никакъ не е възможно да докажемъ, а на противъ трѣба да допустнемъ, че Блъгаре-ти (Имперскы) още прѣди Кирилла и Меѳодія ся писали съ тыя буквы, зачто пріиманье-то тыя буквы бяше неотлѫчно и необходимо съ пріиманье-то Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ.

Като знаѭ, че писменность-та у Въсточны-ты Славянскы племена ся распространи заедно съ Христіанство-то, и че начяло-то на тѣхно-то обращеніе доволно врѣмя ся заключява въ прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ между Блъгарскы-ты и́ жители, азъ сьмь съ всѣмъ увѣренъ, че писменность-та между тѣхъ много врѣмя е была въ употрѣбленіе, доклѣ най послѣ при благопріятенъ случяй ся распространи изъ задъ Балканскы-ты горы и на другы-ты страны. Явно доказателство на това е, че двама-та Македонскы жителе (безъ да смышлявамъ другы съмнителны) Кириллъ и Меѳодій учяхѫ въ Блъгаріѭ да читѫтъ и да пишѫтъ и проч.

Прилично на понятіе-то, че писменность-та ся нахождаше между Имперскы-ты Блъгаре още прѣди крьщеніе-то Борисово, щѫ прѣдложѫ пытаніе: да ли тіи Блъгаре, които, прѣди да ся обрьне Царь-тъ, бѣхѫ всичкы-ти Христіане, не сѫ имали едно какво да е училище? Да отричяме това категорическы за всяка го бы прѣдосѫдително, и азъ не могѫ да ся принудѭ да повѣрвамъ, че тіи Христіане да не сѫ имали поне нѣколко такыва заведенія. Поне образованіе-то на духовенство-то, ако и срѣдно, за Блъгарскый народъ въ различны области на Имперіѭ-тѫ, непрѣмѣнно е было потрѣбно. Освянъ това, ако и да не обрьнемъ вниманіе на нуждѫ-тѫ да ся учрѣдятъ училища, то единый само примѣръ на образованны-ты Грьци не сѫ могли да го не послѣдуватъ Блъгаре-ти въ въвожданье-то тыя заведенія, и ми ся чини, че мо́жяхѫ да ся найдѫтъ не́ малко знаменити Блъгаре (а отъ тѣхъ мнозина,

както казахъ, заемащахж высоки мѣста въ Имперіж-тж), които можяхж да познажтъ нуждж-тж и ползж-тж на такива заведенія, и можяхж, като патріоти, да спомоднжтъ за учрѣжденіе-то и распространеніе-то имъ.

Обаче много ли сж были тыя училища, въ какво състояніе сж были, само въ едны-ты монастыри ли сж ся нахождалы, или и въ градове-ты, тука нѣма да издырямъ; щж забѣлежж само, че въ каквы-то мѣста и да сж былы тыя училища най много, обаче тыя трѣбвало по въ съвршенно състояніе да ся нахождатъ въ столицж-тж на Имперскы-ты Блъгаре, въ Θессалоникъ, която е была и столица на Македонскж-тж Епархіж. Това ся подтвръдява отъ тука, че Константинъ (Кириллъ) е былъ философъ Θессалонитскый, сирѣчъ профессоръ, може и директоръ на Θессалонитскы-ты училища; на Грьцкы ли? нъ, на Блъгарскы. Това исто-то ся повтаря и въ вложено-то мѣсто въ лѣтопись-тж Несторовж, дѣто е речено, че въ Θессалоникъ философъ Львъ ималъ двама сынове (Меθодій и Константинъ), които знаяли Славянскый (Блъгарскый) языкъ, весма учени и философи. Да не е былъ за това и баща имъ профессоръ?

И така начяло-то на писменность-тж въ Блъгарскж-тж Дрьжявж дѣйствително ся начина отъ Кирилла и Меθодія, и е само сѣтнина и распространеніе на писменость-тж на Имперскы-ты Блъгаре; нъ кога ся начна у тѣхъ, не можемъ опрѣдѣли, сега можемъ каза само това, че тіи пріяхж отъ своиты добры съграждане Грьци и буквы-ты и вѣрж-тж заедно, и че това не ся случи изеднжжь, и не ся въведе отъ единъ человѣкъ, нъ постжпна, и е влязало въ употрѣбленіе у различны лица въ исто-то врѣмя.

Истина, че нѣмаме никаквы особенны паметници за писменность-тж на Имперскы-ты Блъгаре, сир. до врѣмена-та на Константина и Меθодія, зачто врѣмя-то яде, и мы нѣмаме подлинници и на начяло-то на XI-то столѣтіе.

Понятія-та, които изложихъ за Блъгарскж-тж писменость сж еднаквы почти съ понятія-та за прѣвода Св. Писаніе и служебны-ты книгы на Блъгарскый языкъ; зачто едно-то не е могло да ся случи безъ друго-то: обращеніе-то въ Христі-

анство, въвожданіе-то писменность-тѫ, прѣводъ-тъ Црьковны-ты книгы, сѫ принадлежности на едно събытіе.

Съобразно на това положеніе, Имперскы-ты Блъгаре трѣбвало да имѫтъ прѣведена, ако и не всичко-то Св. Писаніе, то поне каквѫ да е най нужнѫ часть неговѫ. Прѣводъ-тъ всичкѫ-тѫ Библіѭ и дору другы-ты служебны книгы, който источници-ти приписватъ на Кирилла и Меѳодія, заключява въ себе си нѣчто невѣроятно, неестественно. Истый Добровскый, като основава свои-ты издырянія само на свидѣтелства-та на така наричямы-ты источници, говори за тѫѭ работѫ весма нерѣшително и необстоятелно, а Шлецеръ, като тлъкователь, за да не прѣскочи ни единъ рѣдъ безъ обясненіе, пущася на забѣлежванія отстранены, а сѫщность-тѫ на работѫ-тѫ оставя още подъ пытаніе.

Мене безпрѣстанно е въ ума подозрѣніе, да не сѫ ся сбрькали съчинители-ти источници-ты и легенды-ты зарадъ прѣвода на Св. Писаніе, както ся сбрькахѫ и за изнамираніе-то наричямы-ты Славянскы буквы. Неясны-ты имъ свидѣтелства гы правятъ недостаточны, а противорѣчіе-то гы лишява отъ сѫдебно-то достоинство; а да ся основаваме на тыя или на другы-ты не можемъ до тогава, доклѣ гы не сравнимъ съ естественно-то събытіе, за да ся покажѫтъ достойны за вниманіе.

Като ся основава на тыя извѣстія, Добровскый ни прѣдлага пытаніе: „какво сѫще е прѣвелъ Кириллъ, и какво Меѳодій?“ и ся отчяюва да отвѣщае на него рѣшително, и казва: „кой може да отвѣщае на това пытаніе удовлетворително? Единъ казва, че Кириллъ прѣвелъ всичкы-ты Славянскы книгы, а другъ че и Меѳодій ималъ въ това намясѫ;“ а азъ казвамъ: можемъ ли обясни тѫѭ работѫ удовлетворително до тогава, доклѣ ся придрьжяме отъ едны-ты само извѣстія, които сѫ съчинены въ срѣдны-ты врѣмена?

Обаче това пытанье въ здравъ смысълъ ся относя на біографіѭ-тѫ на наши-ты Апостолы; а мы за исторіѭ-тѫ на распространеніе-то Славянскѫ-тѫ писменность трѣбва да обяснимъ пытанье-то, кой прѣведе Св. Писаніе, дѣ и кога и, най послѣ, колко? Ето четыре пытанія, които трѣбва да обяснятъ събытіе-то съврьщенно, на което врьвежь-тъ, както врьвежь-

тъ и на всичкы-ты другы, които ся заключіават въ врѣмя-то и пространство-то, трѣбва да има свои-ты побудителны причины, число-то на дѣйствующи-ты лица, и качество-то на дѣйствіе-то; това сж категоріи, безъ обясненіе-то на които не можемъ има́ прилично-то понятіе за прѣпирателнж-тж тжж работж.

Като желаж да проникнж, колко-то е възможно, въ естественный врьвежь на това събытіе, щж прѣдложж едно по едно горны-ты пытанія.

Ако е и прѣведено дору отъ Кирилла́ и Меѳодія Св. Писаніе, то гдѣ, въ каквж странж ся е случилъ той прѣводъ?

а) Мы видѣхме по́ горѣ, и самъ Добровскый така мысли, че Св. книгы въ Моравіж сж внесены изъ Блъгаріж: инакъ не е могло да бжде; зачто тыя книгы не сж были на Моравскый языкъ.

б) Ако е прѣводилъ Кириллъ и Меѳодій Св. Писаніе на Моравскый языкъ, то кой го е прѣводилъ на Блъгарскый, или на тоя истый языкъ, на който сж писаны сегашни-ты Црьковны книгы? Тука трѣбва да отврьлимъ едно-то или друго-то. Моравяне-ти сами си обаждатъ, че прѣвотъ-тъ Кирилловъ не е былъ на тѣхный языкъ.

„Прьва-та Латинска легенда (пише Добровскый) говори имянно: „Морави-ти ся зарадвахж, като чюхж, че учители-ти, които тіи испросихж, носятъ съ себе си мощи-ты на Св. Климента и Евангеліе-то, прѣведено на тѣхный (??) языкъ отъ горѣреченый философъ.“

Какво противорѣчіе! Самъ напрѣдъ казва, че Кириллъ не е прѣвождалъ на Моравскый языкъ, а тука пакъ закрыва очи-ты си на сбрькано-то мѣсто на легендж-тж. Какъ Кириллъ и Меѳодій, ако тіи на истина сж ходили въ Моравіж, носили сж съ себе си Евангеліе, готово, прѣведено, съгласенъ сьмь; нъ възможно ли е прѣводители-ти да прѣведжтъ Евангеліе на языка на такъвъ народъ, когото тіи още не знаяли, и при когото като что отидохж, и слѣдователно языка му още не зна́яхж??

Нъ може да кажете, че тіи, като были опредѣлени за Апостолы въ Моравіж, могжтъ да сж го прѣвели на языка имъ, като сж ся нахождали между тѣхъ.

Ами кой е прѣвелъ исто-то за Блъгаре-ты на Блъгарскый языкъ? Вы пакъ ли ще речете, че Кириллъ или Меѳодій? Да ли ще ся намѣри нѣкой толкова несмысленъ, да дрьзне да отдаде двапжтный прѣводъ Св. Писаніе, единъ на Блъгарскый, а другъ на Моравскый языкъ, на единого или на двамина человѣци, като за прѣвода това исто-то писаніе безъ Новый Завѣтъ и безъ другы-ты служебны книгы на единъ Грьцкый языкъ нѣкогa сж ся трудили много врѣмя седемдесять тлъковници?

Наистинж всякый ще ся съгласи, че прѣводъ-тъ е можялъ да ся случи само на единъ языкъ, и че Св. Писаніе много врѣмя е стояло на тоя единъ языкъ, доклѣ въ по́ новы-ты врѣмена ся прѣведе и на другы-ты видове на общій Славянсскій. Всичкы-ти най ветхы паматници на Црьковнж-тж Словесность сж писаны на единъ Блъгарскый языкъ, и всякый Чехъ, или Моравянинъ трѣбва да си обаде, че негови-ти праотци прѣди да имъ натикатъ Латинщинж-тж, пѣли сж тропари-ты и кондаци-ты на истый тоя чюждый зарадъ тѣхъ языкъ, исто така, както и сега пѣжтъ Россіяне-ти.

И така слѣдува, че Св. Писаніе е прѣведено за Блъгаре-ты, зачто то е на Блъгарскый языкъ, и че то́ е готово прѣнесено въ Моравіж, както и въ Россіж. И така Св. Писаніе никога не ся е прѣводило въ Моравіж. Или да не мыслите да кажете, че Кириллъ го е прѣводилъ въ Моравіж за Блъгаре-ты? или на Блъгарскый языкъ въ Моравіж за Моравы-ты? Нека извади, който ще, здравъ смысълъ отъ нарычаны-ты така источници! Какво знаменува лъжливо-то мѣсто у Нестора: „Симъ бо первое преложена книга въ Моравѣ, яже прозвася грамота Словенская, яже грамота есть въ Руси и въ Болгарѣхъ Дунайскыхъ“? Да ли ся е прѣносла назадъ Христіанска-тж Вѣра и съ нея Св. Писаніе изъ Моравіж въ Блъгаріж и Россіж, и забѣлежете още на Блъгарскый языкъ??! Или какъ да разумѣемъ това: „Въ Моравы бо ходилъ и Апостолъ Павелъ, и училъ ту; ту бо есть Иллирикъ, егоже дошелъ Апостолъ Павелъ“? Моравіж въ Иллирикъ, или Иллирикъ въ Моравіж!! И Шлецеръ можа да ся рѣши да тлъку-

на нé на шягж, че Кириллъ и Меѳодій дѣйствително прѣвождахж Св. Писаніе въ Моравіж!!

Стига, най прьва-та легенда казва, че Евангеліе-то готово ся прѣнесло въ Моравіж отъ другж странж; а на Добровскый „прѣводъ-тъ на всичкый Вехтъ Завѣтъ е твърдѣ съмнителенъ, зачто ся не находятъ стары прѣписи.“ Ако сямамый Блъгарскый Ексархъ Іоаннъ въ прѣдисловіе-то си на книгжтж „Небеса,“ приписва на едного Меѳодія прѣвода на шестьдесятѣхъ Цръковны книгы, то мжчно е да гы изброи нѣкой по имя. „Меѳодій като Архіепископъ“ (дѣ? въ Моравіж ли?) „давалъ едно да го прѣвожда другъ“ (кому давалъ? на Моравяне-тѣ ли? кои-то не знаяли Грьцкый языкъ, и да прѣвождатъ не на тѣхный, нъ на Блъгарскый языкъ?): „нъ да ся упражнява той самъ въ тыя прѣводы, това не може да ся докаже и не е вѣроятно.“

Истина; че Меѳодій прьво да прѣвожда Св. Писаніе въ Моравіж не е възможно да ся докаже; второ да го прѣвожда той самъ единъ, было дѣ было, е мжчно да ся повѣрва. Обаче, работа-та останува фактъ, че В. Завѣтъ е прѣнесенъ на Моравяне-ты отъ Меѳодія ли, или было отъ кого было, все едно е, отъ тамъ, отъ дѣто е прѣнесенъ и Н. Завѣтъ.

И така Св. Писаніе е прѣведено въ Блъгаріж. Сега слѣдва друго пытаніе:

Кога ся е случилъ прѣводъ-тъ на тыя книгы? Зачто-то не сж ся трудили за него въ Моравіж, то той трѣбва да е свършенъ въ Блъгаріж още прѣди 861, или 863 годинж, въ кожто сравнители-ти легенды-ты каратъ двама-та Апостолы да ходятъ въ Моравіж, въ Римъ и назадъ, и пакъ да ся връщатъ и проч. Добровскый ясно види че „тіи тутакси като дойдохж въ Моравіж, слѣдователно нѣколко годины прѣди 867 год. (и така въ истж-тж още 863 год.) въвели тамъ Славянско-то (Блъгарско) богослуженіе. Какво друго можяхж да знаменуватъ думы-ты: coeperunt itaque ad id, quod venerant, studiose peragendum insistere, et parvulos eorum literas edocere, officia ecclesiastica inseruere“.? Какъ можяхж тіи да въведатъ тутакси богослуженіе-то, безъ да иматъ съ себе си изъ Блъгаріж готовъ прѣводъ?

Ами каквы книгы трѣбвало да сѫ готовы кога ся начни това дѣйствіе? Легенда-та казва, че то' было Евангеліе-то, а вставникъ-тъ Несторовъ притуря и Апостола; а служебныты книгы: Псалтыря, Осмогласника, Литургыѭ-тѫ и Ветхый Завѣтъ, казва, прѣвели послѣ (!!). Ами какъ мо'жяхѫ тіи да въведѫтъ тутакси богослуженіе-то, ако нѣмахѫ нужны-ты за това книгы, за прѣвода на кои-то всичкый останалъ животъ на Меѳодія не стигаше, който и безъ това като ся упражняваше, спорядъ легенды-ты, съ другы работы и съ пѫтуванія въ Римъ, нѣмалъ врѣмя да прѣвожда?

Приказваніе-то, че ся е 'прѣвело Св. Писаніе въ Моравіѭ, влачи слѣдъ себе си голѣмѫ несъобразность съ естественность-тѫ на събытіе-то. Шлецеръ мысли, че книгы-ты сѫ прѣведены въ Моравіѭ, зачто той буквално обяснялъ вставника Несторовъ.

Да забѣлежимъ обаче тука, че всичко зависи не отъ обясненія-та Шлецеровы, нъ отъ достоинство-то на понятія-та на вставника Несторовъ. Ето текстъ-тъ на вставника:

„Меѳодій же посади два попа борзые писца велми, и преложиста вся книга исполно отъ Греческа языка во Славенскъ въ шесть мѣсяцъ, наченше отъ Марта мѣсяца до 26 дня Октобря.“

Ето тлъкованіе-то: „види ся почти, казва Шлецеръ, че всичко-то това мѣсто е вложено не отдавна.“ Това е така.

„Нъ между това, тыя извѣстія отъ дѣто и да сѫ земены, важны сѫ и достойны за всякакво вѣрванье; зачто каква полза да лъже нѣкой така на тънко?“

а) Какъ това извѣстіе было бы весма важно, е правда; нъ какъ е достойно за всякакво вѣрванье — не е правда. б) За какво е това пытаніе? Шлецеръ да ли' не е искалъ да докаже съ него, че вставникъ-тъ не е можялъ да ся излъже въ свои-ты понятія, и че той е зналъ право това събытіе, кое-то ся случило четыре или пять столѣтія прѣди него?

„Нъ повече мѫчнотіи ся прѣдставятъ отъ другѫ' странѫ. I. Начяло-то на прѣвода направихѫ двама-та братья наедно въ четыре и половинѫ години. които тіи прѣкарахѫ въ Моравіѭ а); Доста работа за таково късо врѣмя, ако и да сѫ прѣве-

ли тій само Нов. Завѣтъ, Псалтыря и Осмогласника б); Нъ още оставаше Ветхый Завѣтъ в)."

а) Отъ дѣ знае той, че два-та братьи стояли четыре годины и половина въ Моравіѭ? Дали Морава, която е при Иллирикъ споредъ вставника, по Шлецера ще рече Моравія при Богеміѭ? б) Не, не прѣвождахѫ въ това кѫсо врѣмя, зачто съ себе си донесохѫ готовъ прѣводъ. в) Нъ зачто говори, заключява, че останѫлъ още Ветхый Завѣтъ? Да не е затова раздѣлилъ работѫ-тѫ на прѣвода на двѣ, че вставникъ-тъ говори за него въ двѣ мѣста, и казва, забѣлежете, исто-то? Другѫ причинѫ не виждамъ. И така, споредъ Шлецера, оставалъ още В. Завѣтъ за това само, че вставникъ-тъ още еднѫжь спомяна за това, което рече по горѣ: „преложиста Апостолъ и Евангеліе, по семъ же Псалтырь, Октоихъ и прочяя книги."

II „Азъ полагамъ, че тукъ ся говори само за послѣдне-то а). Нъ вѣроятно ли е, двамина человѣци въ шесть мѣсяца да могѫтъ да прѣведѫтъ тѫй много по голѣмѫ-тѫ и по мѫчнѫ-тѫ чясть на Библіѭ-тѫ? б). Меѳодій ся трудилъ надъ своѭ-тѫ работѫ 30 годины; въ всичко-то това врѣмя е вѣрно прѣвождалъ той съ помощници-ты си книгы-ты еднѫ по еднѫ; и послѣ, както мене ся види, близо до своѭ-тѫ смрьть събра всичкы-ты тыя чясти и гы приведе въ рядъ. Слѣдователно два-та попа, дѣто ся спомянуватъ тука, сѫ были прѣписатели, които прѣписахѫ готовъ прѣводъ, а не сѫщи прѣводители, както криво е речено за тѣхъ въ прѣписи-ты" в).

а) Можемъ ли да полагаме, че тукъ ся говори само за Ветхый Завѣтъ? Да ли думи-ты: Исполнь вся книги (сир. пълно всичкы-ты книгы) знаменуватъ само еднѫ чясть на Св. Писаніе, само единъ Ветхый Завѣтъ? Това ли ще рече тлъкуванье? б) Какво противорѣчіе на самъ себе си! Горѣ той прѣдставя думы-ты на вставника достойны за всяко вѣрванье, а тукъ гы обяснява за невѣроятны!

Че свидѣтелство-то на вставника не струва никакъ за вѣрванье, и безъ тлъкованія-та Шлецеровы всякый ще разумѣе; зачто нѣма никаква възможность за да ся испълне.

в) Шлецеръ за да подкрѣпи сякано-то достоинство на това мѣсто, обяснява, че два попа борзописца — пре-

ложиста знаменува не прѣведохѫ, нъ прѣписахѫ! Ами израженіе-то на вставника: преложиста съ Греческаго языка въ Славенскъ, не ли знаменува прѣвожданье, а не просто прѣписванье?? Какво безмысліе.

Нъ виждте по' нататакъ: за да обясни или да докаже, че дума-та преложиста знаменува прѣписовахѫ, той си прѣдставя, че Меѳодій ся трудилъ на своѭ-тѫ работѫ (въ Моравіѭ, разумѣва) около 30 годины, и ето съ какво доказва това: „въ всичко-то това врѣмя той види ся, е прѣводилъ съ помощници-ты си книгы-ты еднѫ по еднѫ“ (!! idem per idem;);“ и сега само, както ми ся чини, малко нѣчто прѣди сирть-тѫ си той събра всичкы-ты тыя откѫсяци и гы турна на рядъ.“

Зачто прави такыва забикаляніія, и привожда доказателства само от „сякамъ, чини ми ся,“ за да истлъкува думы-ты на вставника? Зачто не рече по' добрѣ, че тіи прѣписатели прѣписовахѫ отъ готовъ Блъгарскый прѣводъ? Ветхый Завѣтъ е писанъ на истый Грьцкый языкъ, на който и Новый и всичкы-ты другы Црьковны книгы.

III. Шлецеръ сяка, че прыводъ-тъ е свръшенъ около 897 год. нъ това, както нему сявга ся чини, стана за Моравы-ты. Ами че Блъгаре-ти въ продлъженіе на 35 годины, а въ Имперіѭ-тѫ въ продлъженіе до двѣ столѣтія, да не сѫ были безъ прѣводъ?

Всичка-та е работа тая, че Шлецеръ ся е отрѣкълъ да обрьне вниманіе на Блъгаре-ты, и всичкы-ты си издыранія е основалъ на лъжливо-то и тъмно-то приказваніе на вставника, което той наричя чисто, просто. Това мѣсто, което е притурено въ послѣдны-ты врѣмена, и което е произлязло, както ся види, отъ единъ источникъ заедно съ легенды-ты и другы-ты извѣстія, и което си е было неоснователно, още повече е прѣтлъкувано. Дума-та Морава даде причинѫ на испытатели-ты да заключятъ за Чешскѫ-тѫ Моравіѭ, въ коѭто като да сѫ прѣводили наши-ти Апостоли, зачто въ источници-ты ся говори и за прѣвода. Сѣтнинѫ-тѫ докарахѫ, че тіи проживѣли въ Моравіѭ четыре и полвинѫ годины, дѣто прѣведи Св. книгы.

Обаче отъ дѣто и да сѫ земены свидѣтелства-та, които и до сега има, мы тоя пѫть гы оставяме, и ся обрыщаме въ Блъгаріѭ.

Както и да заключява нѣкой по думы-ты на источници-ты и легенды-ты, работа-та си е фактъ, че тутакси слѣдъ крьщеніе-то на Царь Бориса, трудолюбиви-ти наши Апостоли, заловихѫ ся да въведѫтъ и да распространятъ въ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ Христіанско-то Богослуженіе, и това ся случи около 862 или 863 годинѫ.

Явно ся види, че въ това врѣмя всичко трѣбвало да е готово, за да дѣйствуватъ съ успѣхъ подъ покровителство на Правителство-то. За това прѣводъ-тъ, който легенды-ты пращатъ слѣдъ 35 годины въ Моравіѭ, естественно трѣбвало непрѣмѣнно да ся яви въ Блъгаріѭ прѣди 862 год. Нъ Кириллъ ли или Меѳодій го начна и доврьши, съ всѣмъ е неизвѣстно и весма съмнително. Да отдаваме това само тѣмъ, не е възможно, зачто не можемъ да го докажемъ; онова, дѣто рекохъ поне за начяло-то на буквы-ты тѣсно е съединено и съ прѣвода на Св. Писаніе.

Истина, здраво ако мыслимъ, и не сѫ могли тіи да го прѣвождатъ; зачто за това тіи трѣбвало да проминуватъ живота си съ сѣдѣнье у дома си, а тіи бяхѫ опрѣдѣлени отъ Провидѣніе-то за голѣмѫ работѫ, безсмрьтнѫ, и бяхѫ принуждени да понесѫтъ всичкы-ты трудове и грижи, които бяхѫ нуждны за обращеніе-то цѣлъ народъ: крьщеніе-то, проповѣданіе-то, изученіе-то, отрѣжданіе-то Црькві-ты, освященіе-то имъ, съ еднѫ думѫ, образованіе-то новѫ іерархіѭ, съобщеніе-то законы съотвѣтственны на новѫ-тѫ Вѣрѫ, и на много другы обстоятелства, които можяхѫ да ся случятъ, не имъ позволявахѫ да сѣдятъ да прѣвождатъ, отъ който прѣводъ тіи трѣбваше да ся отрѣкѫтъ отъ истый день, въ който постѫпихѫ да служятъ на Царя и на Блъгаріѭ. И така отъ 861 или 863 годинѫ не можемъ и помысли дору за прѣводъ.

Може обаче Меѳодій, като е живялъ при Двора на Царя, да е прѣвелъ нѣчто; нъ да прѣведе той исключително такъвъ голѣмъ купъ книгы, това не е възможно да ся рече.

Да попытаме сега: ако и да прѣводилъ дору Меѳодій при Двора Царскый, то многочисленни-ти Имперскы Блъгаре,

които отъ давна врѣмя ся били Христіане и сѫ имали нѣколко свои епархіи, да ли сѫ били тіи до крьщеніе-то Борисово безъ Священ. Писаніе, безъ Богослуженіе?

Явно е, че тогава само могѫтъ приписа на Кирилла и Меѳодія прѣвода на Св. Писаніе, и на всичкы-ты другы служебны Црьковны книгы, кога докажѫтъ съ истинны доказателства, че Имперскы-ти Блъгаре до крьщеніе-то Борисово ничто не сѫ имали на свой языкъ. И така

1-о Като видимъ, че естественно не сѫ могли Кириллъ и Меѳодій да свръшятъ такъвъ трудъ, мы неволно сме принуждени да кажемъ, че той прѣводъ и Блъгарско-то Богослуженіе сѫ были още прѣди просвѣтители-ты Блъгарскы, които обаче сѫ го распространявали, като сѫ го въвождали въ страны-ты, които тіи обращали.

2-о Прѣсажданіе-то Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ не е могло лесно да ся случи безъ готовъ вече прѣводъ Богослуженіе-то и Св. Писаніе, и едно-то отколѣшно желаніе на Византійскый Дворъ да приведе воинственны-ты и неукротимы-ты Царье Блъгарскы къмъ Христіанскѫ-тѫ кротость трѣбвало да е непосрѣдственна причина на существованіе-то отъ Давна на Блъгарскый прѣводъ Богослужебны ты книгы и Св. Писаніе между Имперскы-ты Блъгаре.

3-о. Всичкы-ти други поданници Въсточнѫ-тѫ Римскѫ Имперіѭ още прѣди Кирилла и Меѳодія сѫ имали Св. Писаніе и Богослуженіе-то на свой языкъ: а зачто да не сѫ го имали и Блъгаре-ти, отъ които е была плъна по вече-то Европейска область на тѫѭ Имперіѭ?

4-о. Военны-ты обстоятелства и ревностна-та на Блъгарскы-ты Царье прѣданность на язычество-то принуждавахѫ Византійци-ты да прѣдадѫтъ незабавно на Блъгарскый народъ въ Имперіѭ-тѫ прѣвода Св. книгы и да го утврьдятъ въ црьквѫ-тѫ имъ, като въведѫтъ Богослуженіе-то на Блъгарскый языкъ: инакъ той щяше да сѫ отврьща отъ Грьцкѫ-тѫ литургыѭ, и, като я не разумѣва, лесно можяше да отстѫпи отъ црьквѫ-тѫ пакъ язычество-то, и като е прилѣпена дума-та му къмъ Блъгаріѭ, щяше да е врагъ на Имперіѭ-тѫ, к[illegible] [illegible]къ подданникъ. И така политика-та, интерессъ-

тъ на Имперія-тѫ да утврьди на себе си подданници-ты Блъгаре, и интерессъ-тъ Црьковный, въвожданіе-то Богослуженіе-то на народный языкъ да улесни съобщеніе-то и прѣсажденіе-то Христіанство-то отвѫдъ горы-ты Балкански, бяхѫ тыя условія, на които сѣтнина-та трѣбваше да е начялото и отколяшне-то сѫществованіе на Славянско-то Богослуженіе и на прѣвода Св. книгы.

5-о. Понятія-та, които по̀ на горѣ обяснихъ за начяло-то и распространеніе-то Славянскѫ-тѫ писменность, и естественный рядъ въ врьвежя и успѣхы-ты му искатъ и потврьдяватъ, че Славянско-то (Блъгарско-то) Богослуженіе открлѣ ся е нахождало задъ Балкана въ прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ наедно съ буквы-ты и Христіанство-то. За това

6-о. Грьцка-та Словесность е имала силно влияніе на словесность-тѫ на Имперскы-ты Блъгаре; за това наше-то Св. Писаніе, както мнозина учени сѫ забѣлежили, има много Грьцизмы. И инакъ тіи Грьцизми явно показватъ, че то̀ не е прѣведено въ Моравіѭ, нъ въ истѫ-тѫ Имперіѭ.

И така тія забѣлежванія мя утврьдяватъ въ мысль-тѫ, срѣщу мнѣніе-то на събиратели-ты историческы свидѣтелства, че Св. Писаніе е преведено, и Богослуженіе-то е въведено между Имперскы-ты Блъгаре много врѣмя прѣди наши-ты Апостолы. Обаче бѣто и да е свршенъ той прѣводъ, все едно е, и въ истый Констатинополь може да ся е свршилъ, както и въ Адріанополь или Солунь. Още въ врѣмя-то Меѳодієво Солунскый Архіепископъ Ѳеодоръ, както бѣлежи Добровскый, Шлецеръ и пр. повелѣлъ да прѣпишѫтъ Псалтиря, на който прѣпись-тъ послѣ стана съ глаголическы буквы. Повелѣлъ да препишѫтъ; зачто тогава типографій не е имало, и нужда-та гы правяше да прѣписватъ нужны-ты книгы. Разумѣва ся, че той Псалтырь прѣписанъ за нѣкаквѫ Блъгарскѫ Црьквѫ въ Солунъ.

Тыя книгы слѣдъ врѣмя ся прѣписвахѫ непрестанно не само въ Имперіѭ-тѫ, нъ и въ Бльгаріѭ и другы-ты страны, които пріяхѫ слѣдъ неѭ Христіанско-то вѣроисповѣданіе, като на примѣръ, на брѣгове-ты на Моравѫ въ Блъгаріѭ, Савѫ, на Дравѫ, на Дунавъ, на Тиссѫ, на Днѣпръ и проч. И тыя прѣписи съчинителе-ти извѣстія-та наричатъ прѣводъ!!

Обаче нѣма да утврьдяваме рѣшително, че Меѳодій и Кириллъ не сѫ превождали съвсѣмъ нищо, зачто това бы было безразсѫдно. Може въ тѣхно-то врѣмя да не е имало всичкѫ-тѫ Црьковнѫ библіотекѫ на Блъгарскый языкъ, и, като живѣяхѫ при Царскый Дворъ, или у дома си въ Имперіѭ-тѫ, подканени отъ ревность къмъ своѭ-тѫ Црьквѫ, да сѫ прѣвели что е недостигало, или ако и да ся доврьшили всичко тѣхни-ти прѣдшественници, то тіи, като истинно учени мѫжи, могли сѫ да исправятъ недостатоци-ты, които можяхѫ да ся вмѣстятъ въ толкова много Црьковны книгы; и това само по себе си е голѣмъ трудъ и голѣма заслуга. Обаче рѣшително не можемъ каза' нито това, нито онова, зачто нѣмаме истиннѫ съ врѣменнѫ біографіѭ на тыя Апостолы. Всичкы-ты свидѣтелства, что сѫ писаны за тѣхъ въ нѣкои послѣдны съчиненія съ свои-ты срѣщурѣчія уничтожяватъ едно друго.

Не ся знае, гдѣ, отъ кого и кога тіи знаменити мѫжи сѫ причислени къмъ лика на Святіи-ты.

„По извѣстіе-то на Гайка, Чеси-ти най напрѣдъ почели двама-та Словенскы учители, зачто по думы-ты му, Герцогъ Вратиславъ въ 915 год. направилъ Црькнѫ въ Болеславль (сега Бунцлавъ) за честь-тѫ на Св. Кирилла и Меѳодія. Това неосновагелно приказванне отврьля Добнеръ въ лѣтописи-ты (III. 447), и бѣлежи, че за тѫѭ Црьквѫ млъчятъ всичкы-ты най стары извѣстія. Да не е челъ за това Гаекъ въ свой Неплахъ? Той (у Добнера „in Man. IV. 98) пише: „in Wratislau aedificavit eclesiam C. Georgi Martyri (въ Прагѫ) et in Boleslau S. S. Cyrillo et Metudio.“ Обаче, види ся, че той прѣписъ, който е былъ съобщенъ на Добнера, былъ е тврьдѣ лошъ, и въ подлинника не сѫ стояли Кириллъ и Меѳодій, нѫ Кузма и Даміанъ, зачто ветха-та црьква въ Бунцлиу е посвятена на тыя Святіи. До четырнадесято столѣтіе нѣма никакво извѣстіе за црьквѫ въ Богеміѭ на имя-то на Кирилла и Меѳодія. Нѫ Императоръ Карлъ IV. наричя въ грамотѫ-тѫ на 1347 годинѫ, Кирилла и Меѳодія Святіи, за честь-тѫ на които построи монастырь въ прѣдмѣстіе-то на Прагѫ за Далматинскы-ты Бенедиктинци, които правяхѫ Богослуженіе-то на Славянскый языкъ по Римскый обрядъ: „ad honorem Dei, Je-

нонуми Praefati Cyrillique, Methudio etc." и най после слѣдъ Іеронима тіи ся нарекохѫ още еднаждь Святія, на които проклятіе-то ще навлече на себе си той, кой то ще укорява горне-то основаніе.

„Слѣдъ това ся въ ведохѫ вече имена-та на двама-та Св. братія въ мѣсясловы-ты на служебници-ты и трѣбници-ты на 9-й Марта, както опрѣдѣли Епископъ Іоанъ Ольмюцкый на 1380 год. въ свой окрѫкъ."

„За формалмо-то причитанье Кирила и Меѳодія къмъ лика на Святіи-ты въ Западнѫ-тѫ Црьквѫ, не можемъ каза нищо. Само Стрѣдовскый, когото Добнеръ наричя loquacissimus (блищеревникъ), за много-то си неосноватолны приказванія, казва, че Папа Іоаннъ X. гы причелъ къмъ лика на Святіи-ты въ 914 год."

Отъ всичко-то това става явно: 1-о че почетохѫ наши-ты Апостоли за Святіи въ Богеміѫ и Моравіѫ отъ врѣмя-то на Императора и Царя на Чехы-ты Карла IV, сир. отъ вторѫ-тѫ половинѫ на XIV столѣтіе; 2-о. че не Папы-ты, не Римска-та Црьква гы причете къмъ лика на Святіи-ты, зачто ся не нахождахѫ въ служебници-ты по Римскый обрядъ. Затова тіи сѫ познаты за Святіи отъ Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ; нъ кога и гдѣ? И на това е мѫчно да отвѣщаемъ; като нѣмаме за това истинны свидѣтелства, то можемъ да ся догадимъ поне вѣроятно по стары-ты мѣсяцословы, отъ които ся бы видяло, отъ кога начнахѫ да празднуватъ тѣхнѫ-тѫ память. Азъ щѫ пакъ да приведѫ тука думы-ты на знаменимый Добровскый.

„Кой може да ся съмнява, казва той, че въспоминаніе-то за Кирилла (ами за Меѳодія!) было священно за Словене-ты? По мѣсяцослова на Остромирово-то Евангеліе, 1056. год. негова-та память начнала да ся празнува вече на 14 Февруарія. Слѣдъ Чюдотворца Авксентія е турено: преподобнаго Отца нашего Константина философа, нареченнаго въ черьньчествѣ именьемъ Кирилла. На вторѫ-тѫ копиоміевѫ дъскѫ на живописный Срьбскый мѣсяцословъ подъ 14 день на Февруарія, Кириллъ е изобразенъ прѣдъ Авксентія, и надъ него е ясно написано: „П. Кириллъ", сир.

Преподобный Кириллъ. Въ старж-тж Словенскж (??Блъгарскж *) Ассеманіевж ржкопись, писанж съ Глаголически буквы, подъ 14 число на Февруарія ся споменува Кириллъ: S. P. N. Cyrilli Philosophi. както го прѣвожда Ассемани. Въ живописный Русскый календарь у Папеброха между Авксентія и Евлогыя стои Кириллъ. Дору у Глаголиты-ты (Славенскы священници по Римскый обрядъ) въ Далмаціж Кириллъ и Меѳодій ся празновахж наедно съ Валентина на 14 Февруарія, както гы показвать стари-ти трѣбници, които привожда Мат. Караманъ Архіепископъ Зарскый въ свой Considerazioni XXXIV.

Отъ тука ся види, че Кириллова-та память начнала да ся почита вече отъ 1056 год. 14 Февруарія, съ имя Преподобный. Ами дѣ Меѳодія? Както ся види, послѣ е сврьшена тръжественна-та канонизація на двама-та братія, спорядъ която тіи сж причислени къмъ лика на Святіи-ты.

Ако мѣсяцословъ-тъ Остромировскый е така старъ, както и Евангеліе-то, то можемъ ся увѣри, че Всточна-та Црьква отъ 1056 вече годинж е почела память-тж на тыя великы и незабравены мжжи. Ами коя Всточна? Млада-та имъ въспитанница, Блъгарска Црьква. И така най на прѣдъ отъ всички-ты, Блъгаре-ти начнахж да праздноватъ тѣхно-то въспоминаніе въ Блъгаріж; послѣ начнахж да почитатъ тѣхнж-тж память и друзи-ти народи, у които преминахж Блъгарскы-ты книгы и мѣсяцослови, както: Срьби-ти, Кроати-ти, Далмати-ти, Власи-ти, нѣкои отъ Словене-ты и Чеси-ти, Унгарети и Россіяне-ти. Исто то 14-то число на Февруарія у всичкы-ты тыя народы показва, че всичкы-ти сж прѣписвали свои-ты книги отъ общій Блъгарскый источникъ, Зачто нито въ Руссіж, нито Срьбіж или Илирикъ никой не ся нае да ся зафане отъ многолѣтний трудъ, да прѣвожда Св. Писаніе и другы-ты книгы отъ Грьцкый на

---

*) Въ сжщж-тж ржкопись подъ 30 Іануарія ся споменува за намирванье-то мощи-ты на Св. Климента. И зачто то тамъ подъ 25 Іюлія слѣдъ Пантелеймона ся сряща Климентъ, Епископъ Бѣлградскый съ притуряньe нашъ, то слѣдва да заключимъ, че Ассеманіева-та Глаголическа ржкопись е прѣписана отъ Блъгарскый Прим. на Добровскый.

свой народный языкъ, нъ всичкы ся ползовахѫ отъ готовый, Блъгарскый прѣводъ, който тія доволно добрѣ разумѣвахѫ.

Нъ кой имянно и кога направи тѫѭ канонизацiѭ, не можемъ опредѣли, зачто политическый животъ на Блъгарiѭ, ахъ! отъ давна ся прѣсѣче, а исторiя-та и' както политическа-та така и црьковна-та е забравена. За това историческы-ти испитатели до сега ся губятъ по неизвѣстны-ты пустини за едни догадкы, и тогава само ще ся пролѣе новъ свѣтъ на Русскѫ-тѫ исторiѭ, кога ся обясни по тънко исторiя-та на Блъгарскѫ-тѫ Црьквѫ и на Литературѫ-тѫ,

А сега мы дасме доволни на положенiе-то, че наши-ти Апостоли сѫ причислени на лика на Святiи-ты отъ Блъгарскѫ-тѫ Црьквѫ, а послѣ ся прiяхѫ и отъ другы-ты народы, които прiяхѫ Блъгарскы-ты книгы и Богослуженiе-то.

Не можемъ рѣшително каза', почитали ли сѫ ся тiи и въ Моравiѭ и въ Богемiѭ, доклѣ още ся е удрьжявало и въ тыя страны Богослуженiе-то на Блъгарскый языкъ и по Грьцкый обрядъ. Нъ макаръ и да сѫ ся почитали, то тая память за тѣхъ трѣбва да е испѫдена наедно съ обряда и съ мѣсяцословы-ты на Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ тогава, когато Западна-та завладѣ тыя страны, като истрѣби въ тѣхъ всичко что имаше въсточно; за това продлъжявахѫ да гы празднуватъ всичкы-ты другы страны, дѣто не проникна владичество-то на Римскѫ-тѫ Црьквѫ.

Обаче Италянскы-ты и Нѣмскы-ти монаси не можяхѫ да сѫ толкова безсъвѣстни, за да не възобновятъ въ привзятый отъ тѣхъ Чешскый народъ справедливый длъгъ на тыя безсмрьтны мѫжи. Ревностный Чехъ, Императоръ Карлъ IV най напрѣдъ подаде на това примѣръ; а Ольмюцкый Архiепископъ около 1380 год. повелѣ въ своѭ-тѫ си Епархиѭ имянно да празднуватъ память-тѫ имъ на 9-й на Марта. Ето кога гы прiя Римска-та Чрьква въ вторѫ-тѫ половинѫ на XIV столѣтiе! — И така тiи постанихѫ и въ число-то на Святiи-ты на Западнѫ-тѫ Црьквѫ (трѣбва да забѣлежимъ, че Римска-та Црьква прiя въ свои-ты мѣсяцословы не' само едного-то отъ двама-та, когото опрѣдѣли Въсточна-та), и за това ся почитахѫ и отъ двѣ-ты Црькви, отъСлавано-Въсточнѫ-тѫ на 14 Февруарiя, а отъ Славяно-Западнѫ-тѫ на 9-й на Марта.

Отъ тѣхно-то врѣмя произлазя начяло-то на Четьѭ-тѫ и на легенды-ты. Зачто-то и въ двѣ-ты Црькви начна да става обыкновеніе да ся поучяватъ отъ святый и достойный за подражяванье животъ на почитаемы-ты отъ тѣхъ великы и Богоугодны мѫжи, затова имъ правяхѫ жизнеописанія и гы четяхѫ въ опрѣдѣленный день за праздника имъ, не само въ црьквы-ты, нъ дору и въ кѫщя-та, (прекрасенъ и поучителенъ примѣръ за въспоминаніе!), и за това ся наричяхѫ, четья, отъ четѫ, а у Латинци-ты Legenda, отъ lego, четѫ.

И така трѣбваше да ся съчини біографіѭ-тѫ и на нашиты учители; въсточни-ти да ѭ съчинятъ зарадъ себе си, а пакъ Латинци-ти за своѭ-тѫ црьквѫ. Нъ бѣше вече късно; нѣколко столѣтія ся минахѫ, и всичко ся пропустна, всичко ся изгуби: и прьви-ти и втори-ти съчинявахѫ, като извадимъ историческо-то истинно основаніе, своето расказваніе, както ся случяше.

И въ двѣ-ты Црьквы Четьи-легенды-ты толкова сѫ искривены едны отъ другы, толкова много сѫ сложны и противны, что то истый Шлецеръ ся отчяя въ издыряніе-то имъ: „Кой ще има толкова трьпѣніе, казва той, да прочете много то тыя рѫкописны листове рѣдъ по рѣдъ, и кой може да бѫде толкова ученъ, дѣто да отдѣли злато-то на историческѫ-тѫ истинѫ отъ благочестивы-ты измышлyванія?

Въистина и въ прьви-ты и въ вторы-ты има много благочестивы измышлyванія, зачто инакъ не можяхѫ да станѫтъ тыя знамениты срѣщурѣчія между двѣ-ти, и произлязло-то отъ тамъ побрькванье въ понятія-та на цѣло-то. А да сравняваме едны-ты съ другы-ты иска много трьпѣніе и врѣмя, а едно-то исказванье срѣщурѣчія-та, които произлазятъ отъ това сравняванье не могѫтъ рѣши работѫ-тѫ, зачто неможемъ позна кой отъ тѣхъ е правъ, и кой не е правъ, ако не сравнимъ и двѣ-ты съ исторіѭ-тѫ Блъгарскѫ и съ естественность-тѫ на събытіе-то. Затова да ся трудимъ да разумѣемъ по едны-ты само срѣщурѣчны на себе си легенды, това ще каже: oleum et operam pendere.

Въ сравненіе-то легенды-ты съ исторіѭ-тѫ и съ естесвенность-тѫ главно-то имъ прѣимущество е ветхость-та; то-

на сравненіе легенды-ты трѣбва да стане отдѣлно, напрѣдъ на Въсточнж-тж, а послѣ на Западнж-тж Црьквж.

Разумѣва ся, че четьи-ты на Въсточнж-тж Црьквж трѣбватъ да имжтъ по' голѣмо достоинство, зачто нейни-ты легенды, като наши-ти Апостоли ся канонизовахж напрѣдъ въ неж, трѣбва да сж по' ветхы и по' вѣрны, че тая работа е была за нейны-ты синове. А Латинскы-ты сж съчинены не' по напрѣдъ отъ 1380 год. и имжтъ свое-то начяло отъ вторж-тж половинж на XIV. столѣтіе, като ся преправяхж и умножява'хж въ послѣдующити-ты вѣкове.

Като желаж да приложж на исторіж-тж свидѣтелства-та на легенды-ты и на двѣ-ты Црьквы, трѣбва да начнж отъ четьи-ты на Въсточнж-тж, които сж по' стары, а послѣ да обрьнж вниманіе-то си и на Латинскы-ты.

Пдъ четьж-тж на Въсточж-тж Црьквж, като най старж, азъ разумѣвамъ четьж-тж сжще Блъгарскж-тж, сир. тжж, която сж чели Блъгарети, кога сж праздновали свои-ты Апостолы: нъ такжвж четьж, да кажемъ право, още не е открита; ако да бяше тя поне знаена, то трѣбваше да е най достойна отъ всичкы-ты.

И така като нѣма тыя четьи Въсточна-та Црьква, мы трѣбва да ги трьсимъ у другы-ты и' Славянскы народы, и затова дума-та ми е за Руссы-ты.

Преведена-та отъ Шлецера Русска четья (у неговъ Нестора) не можемъ сяка за Блъгарскж, зачто нейный языкъ съ всѣмъ не е Блъгарскый, нъ Рускый, само че Русскый и' съчинитель е слѣдовалъ, колко-то можялъ, грамматическы-ты измѣненія на Блъгарскый языкъ. Второ тая четья е умножена съ прѣвода на Латинскж-тя, за това на наши-ты Апостолы ся набрахж толкова пжтуванія, трудове и грижи, что то не можемъ повѣрва да сж ся случили. Зачто тая четья е по млада и отъ истж-тж Латинскж, която нито тя е толкова стара.

За това четья-та на Въсточнж-тж Црьквж ся опредѣлява отъ Русскж-тж којжто, спорядъ хронологическый рядъ, трѣбва да приглѣдаме слѣдъ Латинскж-тж. Тука нека забѣлежимъ, че съчинители-ти на Легенды-ты и на двѣ-ты страны произвождатъ всяко добро отъ тамъ, дѣто тіи ся принадле-

жявали спорядъ вѣроисповѣданіе-то, сир. Руссъ-тъ кара наши-ты Апостолы да дѣйствуватъ па Встокъ и да ся врьтятъ около Константинополь; а Латинскы-ты монаси не гы е грижя за това, тіи всичко производжатъ изъ Римъ; естественно, че той е былъ тѣхный Іерусалимъ.

Това показва, че и прьви-ти и втори-ти сѫ сьчиняваля историѭ-тѫ, както си сѫ щяли, въ свои-ты благочестивы измышлявапія сѫ ся обращали къмъ оныя мѣста, къмъ които тіи сѫ были привръзани, което тука показва нѣкакво пристрастіе. И какъ да не разумѣемъ, че еде кой Римскый монахъ производждалъ всичко изъ Римъ, или поне приплеталъ Римъ на всякадѣ, дѣто само е былъ интерессъ на Папы-ты?

Кого сега да повѣрваме, Русскый ли, който производжда дѣйствія-та на наши-ты учители подъ вліяніе-то на Константинополь, или Латинци-ты, които всичко приписватъ на Римъ? явно е, че нѣкой отъ двама-та е лъгалъ; като ся съгласимъ съ мнѣніе-то на едного-то, другый трѣбва да остане лъжливъ.

Обстоятелство-то, че въ това исто-то врѣмя е ставало обращеніе-то на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, съвршенно говори за ползѫ-тѫ на тѫѭ мысълъ, че крѫгъ-тъ на дѣйствія-та на наши-ты учители (въ 1380 год. въ мѣсяцословы-ты на Латинскѫ-тѫ Црьквѫ), сир. знанія-та за сѫщи-ты дѣйствія Кирилловы и Меѳодіевы были сѫ вече изгубены за тѣхны-ты съчинители. 2-о. Писаны сѫ отъ человѣци пристрастны, привръзаны на Римъ, и въ таково врѣмя, кога-то Римско-то духовенство ся нахождаше въ борбѫ за да истрѣби въ Богеміѭ и Моравіѭ Славянско-то Богослуженіе, за това трѣбва да заключяватъ въ себе си свидѣтелства съ всѣмъ лъжливы.

Какъ Кириллъ и Меѳодій были выкани отъ Моравскы-ты Князове, което весма тъмно описватъ Легенды-ты, и какъ тіи сѫ были Епископи въ Моравіѭ, което е измыслена приказка, весма ясно го доказа Г. Блумбергеръ въ свои-ты критическы забѣлежвенія на книгѫ-тѫ на Добровскый: Кириллъ и Меѳодій Словенски Прьвоучители на това приложи и М. Погодинъ свои-ты доста значителны догадкы; и

пръвый и вторый весма естествено говорятъ, нъ ся колебаѫтъ надъ легенды-ты.

Нъ най замѣчятелно-то въ тѣхъ е това, че като говорятъ за сякано-то ходянье Меѳодіево и Кириллово въ Моравіѫ, почти и нищо не казватъ за дѣто ся случи въ това исто-то врѣмя голѣмо религыозно прѣобрьщаніе въ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, съсѣдницѫ на Моравы-ты, изъ коѭто и наши-ти учители и Богослуженіе-то ся прѣнесе въ Моравіѫ!! а на мѣсто това говорятъ за козары-ты въ крымъ!!

Това не показва ли ясно, че съчинители-ти сѫ описвали историческы-ты подробности на таково врѣмя, на което не само дребны-ты, нъ и най важны-ты събытія не сѫ знаяли? Обаче тогавашни-ты работы можяхѫ да сѫ доста извѣстны отъ Византійци-ты, нъ Моравскы-ты сѫ съврьшенно тъмны.

Крѫга на дѣйствія-та Кирилловы и Меѳодіевы по́ добрѣ можемъ съзрѣ, ако обрьнемъ вниманіе на тогавашни-ты прѣдѣли на Блъгарско-то Царство.

Страны-ты, които населявахѫ Блъгаре-ти, освянъ сѫщѫ-тѫ така наричянѫ Блъгаріѫ, състояхѫ отъ по́ голѣмѫ-тѫ чясть на сегашнѫ Влахыѫ, и всичкѫ Унгаріѫ отъ вѫдъ *) Дунава. Блъгарска-та тврьдина Будинъ (която послѣ стана столица на Унгаріѫ, а въ Россіѫ е извѣстна по Нѣмскы-ты карты Offen), бяше погранично Блъгарско укрѣпленіе (не споменувамъ за другы-ты) срѣщу Моравы-ты, на които владѣнія-та прѣзъ сѣверо-западны-ты графства на Унгаріѫ, тогава ся простирахѫ до самый Дунавъ. Блъгарія бяше непосредственна съсѣдница на Моравіѫ; линія-та на тѣхно-то сближеніе ся продлъжяваше отъ Карпатскы-ты горы къмъ Будинъ. Това е было жилище то на царствующій народъ — на Блъгаре-ты.

Другы-ты владѣнія на Блъгарско-то Царство състояхѫ отъ страны-ты, които бѣха населены не отъ Блъгаре, и послѣ станахѫ извѣстны подъ имя-то Срьбіѫ; Богеміѫ, Кроаціѫ, и още отъ странѫ-тѫ между рѣкы-ты Савѫ и Дравѫ. Въ двѣ-ты тыя послѣдны страны Блъгарско-то Господарство граничя-

*) Мы трѣбва да разумѣваме отсамъ Дунава.

ше съ Краинскы-ты Словенскы вассалы на Франкы-ты; область-та между Дунавъ и Украинскы-ты (Штиріо-Каринтскы) горы, която е населена съ Словены, и ся наричяше нѣкога отъ Римляне-ты Паннонія, и тя зависяше одъ Блъгарія, на която Царье-ти опрѣдѣляваха ней правители, или Блъгаре, или Словене. Тыя правители мы виждаме подъ имя-то КнязовеБлатенскы.

И така линія-та на сближеніе-то между Блъгаре-ты и Франкы-ты отъ Дунавъ преминуваше прѣзъ Словенскый народъ, който бяше раздѣленъ помежду имъ едно въ подданство, а друго въ покровитетство. Работы-ты на тыя Словене чясто даваха причинѫ да става война между Блъгаре-ты и Франкы-ты.

Най послѣ подъ влияніе-то на Блъгарія влазяше още единъ народъ не Славянскый, който населяваше Трансилванія, извѣстенъ по Іорнанда и други нѣкои (въ VI столѣтіе) подъ имя-то Гепиди, на Византійци-ты въ това врѣмя и на Нестора подъ имя-то Печенѣгы (Pacinaci), а въ послѣдны-ты столѣтія на Славянскы-ты племена, а чрѣзъ тѣхъ на Грьци-ты и на другы-ты Европейци, подъ имя-то Власи, а той народъ самъ себе си нарычя Румане (Римляне). Отъ той народъ нѣкои были сѫщи раби на Блъгаре-ты въ мѣста-та равны, и ближни до Блъгаре-ты, а нѣкои съ свои-ты Князчета ся нахождаха въ покровителство у Блъгаре-ты, а едни оставаха независими въ отдалеченны-ты горы на Трансилванія. Колко силно влияніе на Блъгарско-то владичество е прѣтрьпѣлъ нѣкога той народъ, показва языкъ-тъ му, който има много думы и названія на чинове-ты сѫщи Блъгарскы. За това щемъ каза на друго мѣсто. За владѣнія-та имъ въ Империѭ-тѫ мы споменахме по горѣ.

Ето пространство-то на Блъгарско-то Господарство, около което ся нахождаха: Византійци-ти, Италія, Франци-ти, Морави-ти, Россія. Пространство-то му и военни-ти му подвизи ясно доказватъ, че Блъгарія въ това врѣмя е была една отъ прьвы-ты Дрьжявы въ Европѫ.

Сношенія-та и съ тыя съсѣды отдѣлно сѫ были силны, зачто трѣбвало да съотвѣствуватъ съ дѣятелный и воинственный духъ на Блъгаре-ты. Тыя сношения, както ся види, по силны сѫ былы съ Грьци-ты, зачто сѫ запечатаны съ дльго-

[illegible] като [illegible]

[illegible]

ка Бльгарскж. Кой може доказа, че Бльгаре-ты не сж
дили на Донъ и Волгж, на напрѣшни-ты си жилища за
ондобывкж? Россія сь какво-то была богата, на това ся и
благодарила; и, види ся, че Бльгаре-ти гы подружихж съ
търговіж-тж Мезембрійскж и Цареградскж. Какъ то ся усѣща, Бльгаре-ти имахж ветхы-ты си познайници Руссы повыше пріятели, нежели врагове. И два-та народа бяхж ближни единъ до другый въ Моравіж и Карпаты-ты; а по' дѣятелно сношеніе между тѣхъ е было на море-то, и Руссскы-ты търговскы или нетърговскы каици и корабчета, ако искахж да не отхождатъ прѣзъ далеченъ пжть до Константинополь, то по' лесно и по' близо сж излѣзали изъ устіе-то на Днѣпръ въ устіе-то на Дунавъ. О, ако да бѣхж продумалы воды-ты на Черно Море, или брѣгове-ти му, за да изобразятъ намъ сжщж-тж картинж на съеытія-та и явленія-та, които ставахж въ всичкы-ты врѣмена между Бльгаре-ты и Руссы-ты, и съ това да направятъ да си попочинатъ великы-ти и трудолюбиви-ти историческы испытатели и прѣпускачи слѣдъ историческы-ты свидѣтелства, источници и догадкы!! Съ еднж думж, свръзка-та между два-та народа е была силна, на която сжществованіе-то не ся изображява въ въображеніе-то на потомство-то, зачто не е имало ни единъ человѣкъ да напише подробно за неж; Русси-ти незнаяхж още да пишжтъ, Бльгаре-ти още ся учяхж.

Доста вече: да ся обрьнемъ къмъ крьщеніе-то на Бльгарско-то Господарство. Колко области, колко языческый народь, колко нужда у опытны-ты и умны-ты учители!! Можемъ ли повѣрва, или дору да помыслимъ, че Борисъ е пустналъ Кирилла и Меѳодія въ това критическо врѣмя, въ което присжтствіе-то имъ е было най нужно? Можялъ ли е Царь-тъ да пустне Меѳодія, кому то царска-та сестра е была весма одлъжена; Меѳодія, казвамъ, отъ ржцѣ-ты на кого то той прія Св. крьщеніе, и стана неговъ ученикъ; Меѳодія, кому то той бяше одлъженъ за прьво-то Христіянско образованіе на сына си, Владиміра, наслѣдника на престола? Можялъ ли е да пустне и Кирилла, който былъ неговъ братъ, и при това мжжь весма ученъ? О, колко трудове имахж наши-ти Апостоли подъ единъ само скиптъръ на Бльгарскый Монархъ.

колко полета за жѧтвѫ, дѣйствія, колко слава, колко безсмьртіе!! Не може да бѫде да сѫ проповѣдовали тіи нѣкога въ Моравіѭ. Нъ ще попытате, ами какъ ся въведе въ Моравіѭ Славянско-то Богослуженіе на Блъгарскый языкъ и по Грьцкый обрядъ? За да отвѣщаѭ, пытамъ вы: да не бѫдѫтъ въвели въ Руссіѭ тоя истый языкъ и обрядъ Кириллъ и Меѳодій?

Второ: съ кой начинъ и съ коѭ правдинѫ сѫ могли Папы-ты да ся мѣсятъ въ работы-ты на независимѫ Дрьжявѫ, която не е имала никаквѫ свръзкѫ съ Римъ нито въ Црьковно, нито въ политическо отношеніе? Съ кой начинъ тіи человѣци, които нѣколко десятинѫ годины напрѣдъ падахѫ на колѣны прѣдъ кральове-ты Франкскы, та гы подбуждахѫ съ лукавщинѫ срѣщу Императоры-ты на Новый Римъ, и имъ прѣдлагахѫ да завладѣѭтъ Италийскы-ты области на Имперіѭ-тѫ, тіи человѣци, които за да избѣгнѫтъ достойно-то си наказаніе, сами ся нахо́ждахѫ подъ покровителство на Франкы-ты, можяхѫ да забраняватъ или да позволяватъ въвожданье-то Славянско-то Богослуженіе въ Дрьжявѫ, съперницѫ на тѣхны-ты покровители, Франкы, въ Дрьжявѫ, къмъ коѭто тіи, като Римскы Епископи, или Патріарси, относяхѫ ся, както напримѣръ сега Грузинскы-ти Католикоси ся относятъ къмъ Австрійскѫ-тѫ Имперіѭ, или Прусіѭ? Каквѫ и отъ дѣ сѫ могли да имѫтъ правдинѫ, да позволяватъ, или да не позволяватъ на Блъгарскы-ты да правятъ това или друго-то въ свое-то отечество? На каквы законы съ силѫ-тѫ сѫ могли да выкатъ за оправданіе Блъгарскы-ты просвѣтители, които бѣхѫ сѫщи подданници на Грьцкѫ-тѫ Имперіѭ, за да отвѣщаѭтъ вушь, зачто то сѫ въвели Богослуженіе-то, кое-то до тѣхно-то врѣмя е было вече на Словенскый языкъ?? Нека сега съгласи, който иска, мыслы-ты на съчинители-ты на легенды-ты съ мысли-ты на здравѫ-тѫ исторіѭ, и на здравый разсѫдъкъ!!

Ако Папы-ты сѫ искали да ся мѣсятъ въ духовны-ты дѣла, то това можяше да стане у Словене-ты прѣзъ Франкско-то Правителство, на което тіи сѫ были подданници, като натоварихѫ на шіѭ-тѫ на Франкы-ты неразбиранѫ-тѫ Латинщинѫ. Кордонъ на Франкскы-ты владѣнія е былъ прѣдѣлъ на власть-тѫ на Римско-то духовно Правителство; и едвамъ ни-

мешь прѣзъ границѫ-тѫ Блъгарскѫ, ето съ всѣмъ друго правленіе друго Богослуженіе, друзи обряди, другъ духъ на Црьквѫ-тѫ; и ако Меѳодій е трѣбвало да дава отвѣтъ за свои-ты дѣйствія, то той трѣбвало да го дава на свой си господарь, или Патріархъ, или на Двора Константинополскый. Явно ся види, че Кириллъ и Меѳодій не сѫ были никога не само въ Моравіѭ, нъ и въ истый Римъ.

И Шлецеръ, на когото проникнуванье-то и авторитета негови-ти ученици толкова величявахѫ, и той можя да утвръдява, че Кириллъ никога не е ходилъ въ Блъгаріѭ! А за Моравіѭ той направи другъ Меѳодія, за да пѫтува чясто въ Римъ и назадъ (естественно е, че Блъгарскый Меѳодія той не е можялъ да кара да ходи та'така), само за това, зачтото намыслили, казва той, че живописецъ Меѳодій, който былъ у Блъгарскый Царь, Бориса, былъ нашъ (сир. Моравскый Папскый Меѳодій), което никакъ не е могло да бѫде. Нъ зачто не може да бѫде, и той самъ не знае; това поне е вѣрно, че Меѳодій не е можялъ да служи заедно на двама или трима господари, и че е служилъ съ славѫ на едно-то си само отечество.

Зачто то трѣбва между естественность-та на събытія-та и свидѣтелства-та на легенды-ты, то не е чюдно, че Шлецеръ, като ся придрьжя твръдо отъ понятія-та на съчинители-ты имъ, раздѣли Меѳодія на два, а на Кирилла забранява да обрьща Блъгаре-ты, зачто той былъ братъ на Меѳодія, и зачто-то иста-та дору легенда го води изъ Хазаріѭ въ Моравіѭ, нъ послѣ, обаче, приплита на това Блъгаре-ты; и истый дору Несторъ го праща изъ Моравіѭ не въ Римъ, а въ Блъгаріѭ!!

Макаръ, обаче, той съвѣтва, да ся потруди нѣкой младъ человѣкъ до двѣ години и да напише до 50 листа обясненія на десятѫ-тѫ главѫ на неговъ Нестора, обаче зачто-то той не смѣя да не повѣрва историческы-ты оказванія на съчинители-ты на легенды-ты, азъ оставямъ неговы-ты тлъкованія безъ обясненіе, зачто тая глава не заключява въ себе си понятія за сѫщинѫ-тѫ на нашѫ-тѫ работѫ, а вмѣсто това, за да ся обясни начяло-то на легенды-ты, на късо щѫ изобразѭ произлязяніе-то на Римскѫ-тѫ Црьквѫ; искамъ прошкѫ и трьпѣніе!

Всякый знае, че Спаситель рода человѣческаго не остави на Свои-ты ученици никаква свѣтскж власть, коѭто Той Самъ нѣмаше. Слѣдъ възнесеніе-то Спасителево, Негови-тѣ ученици дѣйствовахж съобразно на прѣдвѣчно-то си назначеніе, и ученіе-то Христово, което тіи разсаждахж, достигна на Встокъ значителны успѣхы, и число-то на послѣдователи-ты Му начна да ся умножява въ различны мѣста на Римскж-тж Имперіѭ; най выше ся умножи то' въ Антіохыѭ, дѣто вѣрни-ти най напрѣдъ начнахж да ся нарычятъ Христіане; самъ Апостолъ Петръ е былъ тѣхенъ учитель и отецъ на Антіохійскж-тж Црьквж.

Римскы-ти Императори прѣдпріимахж силны мѣркы за да истрѣбятъ Христіанство-то въ исто-то му начяло. Святый Петръ и Павелъ пріяхж въ Римъ мжченическый вѣнецъ. Тѣхна-та смрьть бяше начяло на гоненія-та и на притѣсненія-та Христіане-ты, които, обаче, на Въстокъ отъ день на день ся умножявахж. Въ тыя отдалечены области отъ срѣдоточіе-то на язычество-то и на власть-тж Римскж, Христіане-ти по' спокойно живѣяхж; зачто на Въсточны-ты народы на Имперіѭ-тж бяше останала още слобода, която ся подкрѣпяваше отъ опредѣленны-ты имъ народны законы, и послѣдователи-ти Божественно-то учиніе имахж още свои-ты училища въ Александріѭ, Антиохыѭ и въ нѣкои градове грьцкы.

Обаче и съ това Христіане-ти нахождахж жестокы врагове въ исты-ты си съграждане, които употребявахж оржділе силж-тж на Римскж-тж власть за да истрѣбяватъ истиннж-тж Религыж. Гоненія-та, които послѣдва'хж чясто, распрж'сновахж общества-та Христіанскы; пастыри-ти имъ чясто ся принуждавахж да ся криѭтъ отъ гоненія-та, и като прѣминуваше бура-та, пакъ ся вращахж въ свои-ты мѣста, събирахж и утврьдявахж въ вѣрж-тж разсѣяно-то стадо.

Нъ още по' жестокы врагове въ мирно. врѣмя тіи нахождахж язическы-ты философы, срѣщу които обаче ся въоружявахж съ перо-то, подъ сѣнкж-тж на граждански-ты законы. Нови-ти лаври на юнако-писатели-ти приносяхж на Христіанство-то новы успѣхы въ негово-то распространяванье. Обаче това распространяванье ся усилюваше само на Въстокъ и въ Грьціѭ; колкото повече къмъ Западъ, толкова повече ума-

лявяше число-то на Христіянскы-ты последователи, толкова повече нахождаше то' прѣпъикы и нужны прѣдпазванія въ своето распространеніе. Нъ най враждебна срѣщу него е была столица-та на Имперіѭ-тѫ, престолъ-тъ на язычество-то, источникъ-тъ на всичкы-ты гоненія — Римъ. Силны-ты мѣркы на Правителство-то и внимателно-то дыряние на Римскаѭ-тѫ полиціѭ бѣхѫ страшна прѣпъика на усиліе-то на Христіанскаѭ-тѫ Цръкоѭ въ столицѫ-тѫ.

Весма малко-то число Христіане въ Римъ състояше по' вече отъ человѣци родомъ отъ Встокъ, които дойдохѫ тамъ и ся нахождахѫ на работѫ. Всякый отъ тѣхъ дълбоко излъчалъ за свои-ты мысли, тѣхны-ты събранія за молитвѫ и Богослуженіе были весма тайны и варданье най много конценъ на свѣщи, въ които за по' голѣмѫ прѣдпазливость влизахѫ и правяхѫ извѣстно-то само тѣмъ животворно знаменіе крыстно. Това ся продлъжава' въ теченіе цѣлы три столѣтія, сир. докле Дворъ-тъ ся нахождаше въ Римъ, и докле Хрістіянство-то не възлязе на престола на Имперіѭ-тѫ.

А въ това врѣмя на Встокъ Христіанство-то врьвяше много напрѣдъ. Голѣмо-то множество Христіане, раздѣлени въ различны мѣста, направихѫ много общества, или цръквы, които управлявахѫ Пресвитери и Епископи. Нъ зачто то често ся явявахѫ еретици, и за да ся отмахне съвршенно-то безначаліе, то по естественъ рядъ, по' малкы-ты цръквы начнахѫ да ся покоряватъ на по' силны-ты цръквы, на по' знаменититы, при които имаше по' высокы училища и великы духовни учители, което обыкновенно ся нахождаше въ голѣмы-ты градища.

И така пресвитери-ти на тыя по' голѣмы и силни цръквы въ отношеніе-то къмъ Пресвитеры-ты на малкы-ты областны цръквы начнахѫ да ся нарычатъ Архы-Пресвитери, Архы-іереи, и, по сана на длъжность-тѫ си Епископи (отъ ἐπί надъ, и σκοπέω глѣдамъ, надзирамъ), надзыратели на другы-ты іереи и цръквы. Найзнаменити-ти отъ тыя Епископы ся нахождахѫ въ столици-ты на Сиріѭ и Палестинѫ (сир. въ Антіохыѫ и Іерусалимъ); нъ не' по малко знаменити бяхѫ Епископи-ти Александрійскы, прѣемници-ти на Св. Евангелиста Марка. Александрія тогава бяше срѣдоточіе на Всточнѫ-тѫ

тръговія, стеченіе на учены-ты и философы-ты, и най просвѣщенъ градъ въ цѣлый свѣтъ. Най добры-ты училища Християнскы ся нахождахѫ въ Александріѭ; тамъ, най много, писахѫ безсмрьтни-ти защитници на Хрістіанство-то свои-ты апологіи срѣщу нападенія-та на тамошни-ты и другоградскы софисты. Съ еднѫ думѫ: най просвѣщенно-то духовенство ся нахождаше въ Египетъ; заради това Св. Отци, които ся събрахѫ въ Никеѭ, имахѫ таково высоко понятіе за духовенство-то на тѫѭ странѫ, что то на Александрійскый Архіерей оставихѫ прѣдсѣдателско-то мѣсто на тоя великъ Съборъ. Тій высокы пастыри на Египетскѫ-тѫ странѫ особенно ся нарычяхѫ Папы (*πάπας*), отци.

Въ това врѣмя малко то Христіанско общество въ Римъ ся нахождаше въ критическо положеніе; за да ся не угасять искры-ты, нъ слабы-ты лучи на Христово-то ученіе въ стѣны-ты на гордѫ-тѫ столицѫ, то Въсточни-ти Христіане имъ пращахѫ священници, и не еднѫжъ ся е являвалъ въ Римъ то Сиріецъ, то Грькъ, то Африканецъ. Въ всичко-то врѣмя, доклѣ ся нахождаше Дворъ-тъ въ Римъ, всичка-та Римска Црьква, всичка-та Римска Іерархыя ся заключяваше само въ едно малко общество Христіане въ тоя градъ, което често е можяло да ся нахожда и безъ священникъ, ако не достигаше другъ отъ Въстокъ, или отъ другѫ нѣкаквѫ странѫ.

Нѣма съмнѣніе, че тіи пастыри не сѫ были въ това врѣмя сѫщи Епископи, зачто не сѫ имали нито епархыѭ, нито каѳедрѫ, нъ сѫ были обыкновенни пресвитери. А въ това врѣмя на Въстокъ и Египетъ, великы-ти Христіанскы учители и философи: Аѳинагоръ, Ефремъ, Іустинъ, Тертуліанъ, Климентъ Александрійскый, Оригенъ, Кипріанъ, Ириней, Аѳанасій, Евсевій, Іеронимъ, Августинъ, Іоаннъ Златоустый, Василій Великый, Григорія Назіанзинъ, Григорій Нисскый и проч. плъняхѫ и удивлявахѫ свѣта съ свои-ты съчиненія. А Западни-ти пресвитери въ тишинѫ и въ подземны зимници и въ другы тайны мѣста испълнявахѫ длъжность-тѫ си, и учяхѫ свои-ты приходници истины-ты на религыѭ-тѫ думѫ въ думѫ така, както учяхѫ и доказвахѫ това на Въстокъ, и ни единъ отъ Римскы-ты Іереи не ся показа въ число-то на писатели-ты, поне посрѣдственны, ни единъ отъ тѣхъ въ продлъженіе-то на шесть или

на седямь столѣтія не ся показа Отецъ — учитель; лучи въсточни проникновахѫ и въ подземны-ты мѣста на Римъ. За това Римска-та Црьква въ тѣсенъ смисълъ бяше отъ число-то на тыя малкы, нъ много црьквы въ Имперіѭ-тѫ, които ся въспитвахѫ отъ великы-ты и прьвы-ты каѳедры на Въстокъ.

Най после слѣдъ тристалѣтнѭ-тѫ борбѫ, надви Христіанство-то; Константинъ ся склони на неговѫ-тѫ странѫ; укротихѫ ся язычници-ти отъ нападенія-та; Дворъ-тъ ся прѣнесе на Въстокъ, стана Христіанскый, и на западъ начнахѫ по' слободно да дышѫтъ. Никейскый Съборъ утврьди Іерархыѭ-тѫ.

До това врѣмя Христіанство-то нѣмаше единъ особенъ правитель, или глава; отци-ти на различны-ты црьквы ся грижяхѫ за да пазятъ чистѫ Вѣрѫ-тѫ; въ мѫчны-ты работы ся събирахѫ и ги рѣшявахѫ съ обще съгласіе; единъ духовенъ повелитель не знаяхѫ; единъ само тѣхенъ всегдашенъ невидимъ глава былъ — Спаситель.

Никейскы-ты отци, по желаніе-то на истый Императоръ Константина, опрѣдѣлихѫ нѣкои правила зарадъ Іерархыѭ-тѫ. Христіанство-то съ брьзы стѫпкы ся возвышяваше, и вече стана главно: това само-то стана причина да ся умножятъ Епископскы-ты каѳедры, които ся покорявахѫ на по' знамениты-ты, что ся нахождахѫ по' вече въ важны-ты градове на Имперіѭ-тѫ. Воистина, важность-та на градове-ты въздигаше понятіе-то и за каѳедры-ты, что ся нахождахѫ въ тѣхъ; зачто голѣмо-то число народъ, голѣмый сборъ на образованны-ты человѣцы, висока-та ученость, правяхѫ гы да надминуватъ малкы-ты каѳедры, и т. н.

И така тіи Архіепископи, които ся нахождахѫ въ столичны-ты градове на голѣмы-ты области, или дору и на Имперіѭ-тѫ, за да ся отличятъ отъ другы-ты, наричяхѫ ся Митрополити (отъ *μήτηρ* майка, *πόλις* градъ; *μητρόπολις*, майка на градове-ты, столица; *μητροπολίτης* столичный).

Нъ зачто то число-то на Митрополиты-ты и то' растяше, за това Архіереи-ти на прьвопрестолны-ты столици на Имперіѭ-тѫ, за да ся отличя чинъ-тъ и достоинство-то имъ, пріяхѫ имя-то Патріарси (отъ *πατήρ* — отецъ, и *ἄρχων* — началникъ, сир. началникъ на отци — епископы-ты). Такыви бяхѫ: Александрійскый, който обаче носяше имя-то Папа, Антіохыйскый, Іерусалимскый и Констанги-

Кому бяше подчинено това Епископство отъ время-то на Константина Великый, не е знаино; можемъ поне да мыслимъ, че въ IV и V столѣтіе, въ което Дворъ-тъ повече пробувуваше въ Миланъ, то е зависѣло отъ Въстокъ; онова, което ся рѣшаваше тамъ, него слѣдовахѫ на цѣлъ Западъ.

Въ това врѣмя Готи-тѣ, народъ, който пріи още при Черно море Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ изъ рѫцѣ-ты на Грьци-ты, въ V столѣтіе като станахѫ господари на Италіѭ, поразихѫ съ всѣмъ язычество-то. Прѣобрьщаніе-то на политическы-ты работы въ Галліѭ, Лонбардіѭ и Италіѭ, които ся откѫснахѫ отъ Имперіѭ-тѫ, повлече и прѣобрьщаніе-то въ іерархыѭ-тѫ. Умножи ся Христіанство-то отъ варвары-ты, умножихѫ ся и каѳедры-ты, които, като ся нахождахѫ подъ другы господари, ставахѫ въ нѣкакво отношеніе независимы отъ Въсточнѫ-тѫ, или по́ добрѣ отъ Имперскѫ-тѫ Іерархыѭ.

Каквѫ тяжинѫ имаше Римско-то Епископство въ тѫѭ независимѫ Западнѫ іерархыѭ, всякый може да види, ако само обрьне вниманіе на подробности-ты на Италійскѫ-тѫ историѭ до начяло-то на IX столѣтіе. До врѣмя-то на Карла Великый по́ голѣма-та часть на Италіѭ е была область на Въсточнѫ-тѫ Имперіѭ, а една часть е была въ рѫцѣ-ты на варвары-ты. Южна-та и́ часть Сицилія и Равенскый Ексархатъ ся управлявахѫ отъ Грьцкы Епископы. Въ малкы-ты владѣнія Готскы, а послѣ Лонгобардскы ся нахождахѫ тѣхны Епископства, между които бяше и Миланско-то, кое то отпадна въ свое-то достоинство отъ причины политическы.

Въ това врѣмя Епархыя-та Suburbicaria прѣминуваше ту́ въ рѫцѣ-ты на Грьци-ты, ту́ на варвары-ты, затова доста опасна бяше сѫдба-та на Римскы-ты Епископы. Грьцкы-ты генералъ-губернатори (правители) въ Римъ не ся обхождахѫ весма мягко съ тыя Прѣосвященны, иногда дору изисковахѫ отъ тѣхъ оправданія, ако имахѫ на тѣхъ нѣкакво подозрѣніе, или гы пращахѫ подъ стражѫ въ Константинополь за да ся оправятъ, а императори-ты често бывахѫ къмъ тѣхъ съ всѣмъ немилостиви, и за да гы накажѫтъ, пращахѫ гы въ заточеніе; а въ духовно отношеніе тіи съ всѣмъ зависяхѫ отъ Вселенскы-ты Съборы; онова, което учяхѫ на Въстокъ, него тіи повтаряхѫ душѫ по душѫ на своѭ-тѫ малкѫ паствѫ; за

това тіи пріимахж отъ Грьци-ты и добро-то и лоше-то, сир. че нѣкои отъ тѣхъ ся повреждахж отъ Аріанскж-тж ересь, която на Встокъ толкова распри докара.

Най послѣ кога могущество-то на Въсточнж-тж Импеpiж начна да пада, кога Грьцки-ти Императори въ Италійскы-ты си владѣнія начнахж слабо да ся дрьжять, когато имъ прѣдстояше опасность отъ могущество-то на франкы-ты: тогава Римскы-ти Епископи начнахж да ся обрьщатъ къмъ франкы-ти, къмъ Лонгобарды-ты, или къмъ другы нѣкои; сждба-та на старж-тж столицж на свѣта зависяше отъ теченіе-то на политическы-ты обстоятелства.

Оставеный на самъ себе си Римъ, ся прилѣпяваше ту́ къмъ еднж-тж, ту къмъ другж-тж странж. Ако и да удрьжяваше съ себе си нѣкаквж сѣнкж на стары-ты си правдины, обаче всичко-то негово вліяніе не ся простираше по́ ната́-такъ отъ неговы-ты прѣдѣлы; жители-ти му сами ся грижяхж за сждбж-тж на свой градъ, и Сенаторъ-тъ Римскый нѣмаше по́ голѣмо значеніе и достоинство, отъ колкото има сега нѣкой гражданинъ на Гамбургъ или на Любекъ.

Кога то вече Римъ стана съ всѣмъ Христіанскый, то въ число-то на тыя Сенаторы градскы ся пріимахж и тамошни-ти Епископи. Като засядаше въ събраніе-то, тѣхный духовенъ санъ зафащаше прьво-то мѣсто, кое-то послѣ имаше нѣкакъвъ видъ прѣдсѣдателство. И така не е удивително, че Епископи-ти навыкнахж да ся мѣсятъ и въ политическы-ты работы; като бяхж по́ вече то родомъ отъ Римъ, тіи дѣйствовахж, като патріоти, и подпадахж едно слѣдъ друго на различны господари, за да не принадлежятъ сжще никому.

Между това нѣкои Римскы Епископи, като смыслявж нѣкогашне-то могущество на Римляне-ты, и че Римъ е былъ столица на свѣта, не можяхж да не наплънятъ главы-ты си съ планове за ползж-тж на честолюбіе-то си. Като бяхж подданници на Въсточнж-тж Имперіж, тіи твръдѣ добрѣ знаяхж чинословіе-то на Іерархыж-тж въ Имперіж-тж, чювствовахж доста силж-тж на высоко-то понятіе за патріаршеско-то достоинство, което, като духовно, почиташе ся за най прьво слѣдъ Императорскж-тж власть, и изъ ржцѣ-ты неговы Императори-ти пріимахж Имперскы-ты Короны, (това бяше са-

ю една церемонія, че Патріарси-ти коронувахѫ Императоры-ты). А тіи като Епископи Римскы не можяхѫ да не искатъ да станѫтъ и тіи нѣчто.

Най послѣ послѣдня-та полвина на VIII столѣтіе даде имъ благопріятенъ случяй: Всточна-та Имперія, която ся притѣсняваше отъ Сарацине-ты и Блъгаре-ты, и ся раздираше отъ вътрешни раздори, падаше, а пакъ въ това врѣмя могущество-то на Франкы-ты на Западъ отъ день на день ся въздигаше и бяше страшно за Италійскы-ты владѣнія на Грьци-ты. Между това Римскы-ти Епископи начнахѫ свои-ты тайны сношенія съ Франкы-ты. вака'хѫ гы и имъ прѣдадохѫ Грьцкы-ты и Лонгобардскы-ты владѣнія. Съ еднѫ думѫ: Римскы-ти Епископи, като така скоро надтегнахѫ Франци-ти, къмъ които ся тіи прилѣпихѫ, и на които тіи направихѫ голѣмы услуженія, непрѣмѣнно трѣбваше да ся възвысятъ, сир. като успѣваше орѫжіе-то Франкско, тіи всичко учрѣждавахѫ, както си щяхѫ, работа-та имъ врьвяше добрѣ. На Карла Великый ся поиска да стане Римскый Императоръ, а на Епископъ Льва III да стане Патріархъ; единъ безъ другъ не можяше да ся промине; зачто единый за да възвеличи іерархическый си санъ, и да даде за себе си високо понятіе, трѣбваше да коронува Императора, а той трѣбваше да ся коронува само въ старѫ-тѫ столица на Имперіѭ-тѫ.

Придобывка-та Карлова въ различны отношенія бяше важна, нъ за Римско-то епископство бяше още по' важна: зачто 1-о. Императоръ-тъ за да му заплати за услуженія-та, които показа на Франкы-ты, дари го съ голѣмы помѣстія въ околности-ты на Римъ; и Епископи-ти, който до това врѣмя проминувахѫ съ малкѫ заплатѫ у Римскы-ты жители, отъ тогава станахѫ въ нѣкакво отношеніе и свѣтскы князове; 2-о. Като бяше Епископъ на столицѫ-тѫ, и като коронова' Императора, и като независяше вече отъ Византійскы-ты Императоры, Римскый Епископъ, безъ да го е грижя, можя' да пріемне титлѫ-тѫ Патріархъ; нъ за да ся лѫсне по' вече съ новѫ-тѫ титлѫ, той усвои на себе си и титлѫ-тѫ Папа, коѭто отъ давна восяхѫ Александрійскы-ти Патріарси; 3-о. Съ привзиманія-та на Франкы-ты ся поглъщахѫ различны-ты независимы области и епископства, които

ся нахождахѫ въ тѣхъ, съединихѫ ся въ еднѫ Имперіѭ, и съ това Римскы-ти Епископи, които исти-ти Императори трѣбваше да почитатъ за коронованіе-то си, начнахѫ да имѫтъ на тѣхъ влияніе.

Нъ това вліяніе въ истѫ-тѫ дору Франкскѫ Имперіѭ най напрѣдъ бяше слабо и едвамъ ся виждаше; Львъ III ся обхождаше съ Карла почти като единъ подданникъ съ монарха. Послѣ въ врѣмена-та на наслѣдници-ты Карловы, Папы-ти ся начяхѫ да усилятъ това влияніе, което бяше весма лесно, зачто Императори-ти трѣбваше да ходятъ въ Римъ да ся коронуватъ.

Какъ можяхѫ Римскы-ти Патріарси да удрьжятъ вліяніе-то си на Западны-ты Господарства, на които-ся раздроби Фрякска-та Имперія, и какъ можя Григорій VII да накара, да му ся покоряватъ Императори-ти и Царье-ты Западны, тука не е мѣсто-то му да казваме. Тука щемъ спомянемъ само, че Патріаршество-то на Римскы-ты Епископы ся начина отъ IX столятіе, а власть-та имъ отъ XI.

До IX-то столѣтіе Христіяска-та Црьква въ всичкый свѣтъ не бяше раздѣлена; на всякадѣ бѣхѫ исти-ти обряди, исто-то Богослуженіе, исти-ти догмати на вѣрѫ-тѫ; Патріарси-ти управлявахѫ свои-ты страны, Митрополити-ти, Архіепископи-ти, Епископи-ти свои-ты Епархыи; а цѣло-то управлявахѫ Вселенскы-ти Събори. Още на Никейскый Съборъ ся рѣши да не промѣняватъ нищо, дору ни еднѫ буквѫ, а колко повече да не въвождатъ новины въ догматы-ты на Вѣрѫ-тѫ безъ всеобще-то събраніе и съгласіе на представители-ты на цѣло-то Христіанство. Рѣшенія-та на Съборы-ты, что послѣдовахѫ въ Грьціѭ, бяхѫ рѫководство за учители-ты на всички-ты страны; въ всичко-то продлъженіе на осемтѣхъ вѣкове никому не дохождаше на умъ да усвои титлѫ-тѫ глава на Црьквѫ-ту, непогрѣшимъ и единъ намѣстникъ Христовъ на земѭ-тѫ; най малко-то обясненіе на Символа на вѣрѫ-тѫ неся допущаше инакъ, освянь съ единодушно-то съгласіе на Св. Отци.

Зачто то Грьцкый языкъ бяше общъ на высокы-ты общества не само на Встокъ, нъ и въ Италіѭ, то Богослуженіе-то най напрѣдъ е было на всякадѣ всеобще на Грьцкый

языкъ, а особенно въ Римъ и Италіѫ; весма естественно е, зачто 1-о, не само въ Южнѫ Италіѫ, нѣкога Великѫ Грьціѫ, Богослуженіе-то и послѣ ся произвождаше Грьцкы, нъ и въ Ексархата Равенскый. 2-о. Латяне-ти, като пріимахѫ ученіе-то на Грьцкы-ты Отци, пріяха и тѣхно-то Богослуженіе; това ясно показватъ много-то Грьцкы думы, които ся удрьжяхѫ въ тѣхъ слѣдъ въвожданіе-то Латинско-то Богослуженіе, както: Ecclesia, Baptisma, Paracletus, Liturgia, lytaniae Symbolum, Encharistia, Agape, Epiphania, Episcopus, Archi-episcopus, Presvyter, Diaconus, Papu, Homilia и пр.

Нъ коги именно начнахѫ да употребяватъ въ Италіѫ и Римъ Латинскый прѣводъ отъ Грьцкѫ-тѫ Литургыѫ, не ся знае; поне рѣшително можемъ да кажемъ, че това ся е случило отъ врѣмя-то на Константина В. или по′ добрѣ, отъ тогава, отъ когато въ Латинскый народъ Христіане-ти вдигнахѫ врьхъ надъ язычници-ты, което можемъ да отнесемъ на шесто-то столѣтіе. Отъ тука можемъ да заключимъ, че въ прьвы-ты четыре или пять столѣтія на Христіанство-то, Богослуженіе-то е ставало на Грьцкый и Сирійскый языкъ; послѣ то′ ся е въвело и на Армянскый, Славянскый и Латинскый языкъ.

Ако и да различяхѫ обаче языци-ти, сѫщина-та и Форма-та на Богослуженіе то е было на всякадѣ еднакво. Нъ ако и да е было съ всѣмъ еднакво въ сѫщинѫ-тѫ на вѣрѫ-тѫ и на Богослуженіе-то въ всичко-то Христіанство, обаче въ отношеніе-то къмъ различны-ты языци и народы, у които ся то′ нахождаше, можяше да ся нарече: Славянско, Латинско, Армянско, Коптско и пр.

Нъ понеже тіи видове Богослуженіе послѣ ся распространихѫ далечь между царствующи-ты народы, и излязохѫ изъ прѣдѣлы-ты и изъ непосредственнѫ-тѫ подчинителность на Имперскѫ-тѫ Іерархыѫ, то ся ражда понятіе за Црьквѫ-тѫ Блъгаро-Мораво-Россійскѫ, или съ едно обще названіе, Славянскѫ, Латинскѫ, Армянскѫ, Готскѫ и проч. Всичкы-ты тыя црьквы сѫ, така да речемъ, дъщери и храняници на Грьцкѫ-тѫ. Всякый знае, че една-та отъ тыя, сир. Славянска-та най здраво отъ всичкы-ты другы ся придрьжяше отъ правила-та на своѭ-тѫ майкѫ — наставницѫ; тя съ благодареніе пріи като наслѣдство, и имя-то на своѭ-тѫ учителницѫ; и макаръ да

можемъ да речемъ безъ да сбрькаме: Россійско Вѣроисповѣданіе, обаче и въ най сѣверня-тѫ Россіѭ говорятъ чясто: азъ сьмь Грьцко, Грько-Католическо, Грько-Россійско исповѣданіе. Каква вѣрность? Каква благодарность!

Мы нѣма да издыряме мѣркѫ-тѫ, по коѭто други-ты Христіански Црькви ся отдалечявахѫ отъ Грьцкѫ-тѫ; нъ, като слѣдваме намѣреніе-то на това късо приказванье, щемъ спомянемъ само за Латинскѫ-тѫ. И така:

Имаше законъ да не въвождатъ ничто ново, нито да промѣняватъ ветхо-то въ догматы-ты на вѣрѫ-тѫ безъ обще-то съгласіе на цѣло-то Христіанство. Той законъ ся издаде още тогава, когато Христіанство-то не излазяще още изъ прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ. Воистина, вардянье-то тоя законъ, доклѣ бѣхѫ малко Христіане-ти, бяше лесно. Обаче възставахѫ безпокойни человѣци, които искарвахѫ нѣкои промѣнянія, нъ не́ голѣмы; за това Съборп-ты гы отлѫчяхѫ отъ Православнѫ-тѫ Црьквѫ и гы припознавахѫ за еретици съ всичкы-ты имъ послѣдователи. Всякый, който знае Црьковнѫ-тѫ Историѭ, ще ся смысли за ересы-ты, които ставахѫ до 800 годины.

Най послѣ Западъ-тъ отпадна отъ единство-то на Каѳолическѫ-тѫ Црьквѫ; тамошне-то духовенство ся отдѣли отъ старѫ-тѫ Въсточнѫ Іерархыѭ; а Римскы-ти Епископи, като имъ спомогнахѫ нѣкои обстоятелства, въздигнахѫ ся до стѫпъ Патріаршескый. Нъ никой неможяше да гы отврьжи отъ покореніе-то на горѣреченый законъ да не въвождатъ ничто ново въ догматы-ты на Вѣрѫ-тѫ, ако искахѫ да увардятъ чистотѫ-тѫ на ученіе-то и Православіе-то; и колкото повече ся распростираше Христіанство-то, толкова по́ много трѣбваше да ся варди испълненіе-то тоя законъ.

Нъ опытъ-тъ доказа, че това не можя́ да ся уварди. Римскы-ти Патріарси като чювствовахѫ свое-то достоинство, бяхѫ силни съперници на Константинополскы-ты, и това съперничество още по́ много ся въспаляше и поддрьжяше отъ умразѫ-тѫ имь срѣщу Грьци-ты. Скрьбно-то смышлянье за прѣнасянье-то царскѫ-тѫ власть отъ Италіѭ у Грьци-ты, много ся врѣза въ срьдца-та на Латине-ты, а по́ вече на

Римляне-ты, а надзиранье-то и присутствіе-то на Грьцкы-ты губернаторы и начялства въ Италіѭ възведе тѫж умразѫ до фанатизмъ, инакъ лудѫ нетрьпимость; това чювство одушевлявание Латинско-то духовенство въ всичкы-ты послѣдны врѣмена.

Въ какво може да е състояло това съперничество не могѫ опрѣдѣли, знаѭ само, че отъ врѣмя-то на Фотія и Николая II. родися прѣпираніе за прьвенство, сир. кой отъ тыя Патріарсы трѣбва да ся наричя прьвъ по рида на изброеніе-то. Нъ въ какво може да е състояло това прьвенство, и могли ли сѫ да го искатъ и да го усвояватъ Римляне-ти, незнаѭ.

„Ако кой да е Епископскый Престолъ," казва единъ Френскый писатель, Bourdillon, Професоръ на общи-ты правдины, „трѣбва да има прьвенство надъ другы-ты, то той вѣрно и непрѣмѣнно трѣбва да е Іерусалимскый. Въ Іерусалимъ ся породи най напрѣдъ Христіанство-то; тамъ дѣйствова Основатель-тъ неговъ; тамъ стана спасеніе-то на человѣческый родъ; тамъ бяше възнесеніе-то Спасителево; тамъ успѣніе-то на Пр. Богородицѫ; тамъ пріяхѫ начяло-то всичкы-ты тайны на Христіанство-то." Тамъ, слѣдъ Възнесеніе-то, ся образова съборно Апостолско правленіе на младѫ-тѫ Црьквѫ въ присѫтствіе-то на Божіѭ Матерь и при сшествіе-то на Св. духа; отъ тука най послѣ во всю землю изиде вѣщаніе Апостолъ, и въ концы вселенныя глаголи ихъ. Съ еднѫ думѫ Іерусалимъ е Святъ градъ, който Св. Писаніе и Црьквата толкова въспява. Колко правдины имѫтъ Іерусалимскы-ти Патріарси на прьвенство-то и на надминуванье-то всичкы-ты Епископы на вселенная! Нъ истый Спаситель не позволи на Апостолы-ты да искатъ власть, и Іерусалимскы-ты Священноначялници испълнихѫ това точно.

Ако искаме да отдаме прьвенство-то на който е по старъ, то това ся стои на Грьцкы-ты Патріарси, а Римскый като много по младъ, останува послѣденъ. Ако ли основаваме преимущество-то на вътрешне-то духовно достойнство на просвѣщеніе-то и образованость-тѫ, то това исто-то прьвенство ся стои на Въстока-Наставника. Ами на какви правдины и въ какво отношеніе можемъ да основаваме прьвенство-то на Римскы-ты Патріархы? Да не сѫ за това по достойни отъ Грько-учители-ты си, зачто сѫ были тѣхни ученици? Да

Нъ зачто то това не можяше да ся случи безъ съгласіе-то на Вселенскый Съборъ, и като ученіе на Арія, слѣдъ когото то' ся притури, отвръли ся на Никейскый и на послѣдующи-ты Съборы, затова Львъ III отвръли прѣдложеніе-то на Императора.

Нъ зачто Львъ не събра Съборъ, или не ся отнесе на Въсточны-ты Патріархы, или необяви Францкы-ты и Испанци-ты еретици? За това, че 1-о. той нѣмаше власть надъ духовенство-то въ Франкскѫ-тѫ Имперіѭ. 2-о. че въ исто-то това врѣмя Въсточна-та Имперія ся нахождаше въ най опасно състояніе: на Азійскы-ты области бяхѫ нападнали Сарацине-ти, а Блъгаре-ти обсаждахѫ столицѫ-тѫ, нѣмаше врѣмя да ся мысли за Съборъ срѣщу Императора, когото не трѣбваше да сръди, за да не изгуби Южно-Италійскы-ты владѣнія. 3-о. Истый Львъ не можяше да ся рѣши да оскрьби народъ, у който той ся нахождаше въ покровителство, и Царь, съ милости-ты на кого-то той бяше насыпанъ.

Прѣемници-ти на Льва III въ продлъженіе-то на 250 почти годины, ако и да бяхѫ человѣци неучени и нѣкои отъ тѣхъ не' по' голѣми отъ 18 годины отъ рожденіе-то, свято избѣгнувахѫ отъ пріиманье-то тѫѭ притуркѫ, коѭто най послѣ ся прія въ XI столѣтіе и въ Римъ, нъ не ся знае отъ кого и какъ; нѣкои историци сякатъ да е былъ Венедиктъ, нъ по' вѣроятно можемъ да припишемъ това на изобрѣтателный и смѣлый Григорія VII. И това пріиманѣ ся случи безъ съгласіе-то на Вселенскый Съборъ, и още срѣщу протеста на Въсточны-ты Патріархы, и така тихо, что то не ся знае нито година-та, нито случяй-тъ, кога ся то' случи.

Това бяше пръво-то отстѫпанье на Римскы-ты Епископы и на Западъ отъ православіе-то на Въсточно-то Христіанство. А между това въ варварскы-ты столѣтія, кога Западъ бяше потънѫлъ въ невѣжество, прѣварливи-ти Римскы Епископи отъ день на день повече утвръдявахѫ вліяніе-то и власть-тѫ си надъ Западны-ты Господарства; като ся възвышяваше власть-та имъ, възвышяваше ся и гордость-та и умраза-та имъ къмъ Въсточны-ты Патріархы; и воистина тіи имахѫ причинѫ да ся възгордятъ, когато вѣнчанны-ты главы на цѣлъ Западъ съ покорность цѣловахѫ тѣхны-ты чехлы

(обувкы), а пакъ Антіохыя, Іерусалимъ, Александрія ся нахождахѫ въ ржцѣ-ты на Магометане-ты, а Константинополскый Патріархатъ ся много ущрьби отъ привзиманія-та на Блъгаре-ты, и още постѫпваше, като истиненъ подданникъ на свой господарь.

И така Папы-ти не ся удрьжахѫ подъ законы-ты на Вселенскы-ты Съборы, и Западна-та Црьква, като прія произволно новый догматъ на вѣрѫ-тѫ, продлъжаваше да ся отдалечява отъ Православнѫ-тѫ, която ся бяше распространила по всичкый Встокъ, Египетъ, Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ, Унгаріѭ, Моравіѭ, Богеміѭ, Россіѭ, области кавказскы, Арменіѭ и проч.

Мы само на кѫсо да погляднемъ на нѣкои точкы на това отдалечяванье на Латинскѫ-тѫ Црьквѫ.

Знаяно е, че най ягко-то орѫдіе, съ което ся поддрьжяше власть-та на Папы-ты, е была ексcомуникація-та, сир. отлѫчяніе-то отъ Црьквѫтѫ; съ това заедно Латинскы-ти законоучители ся друдяхѫ да увѣрятъ всичкы-ты и всякаго, че Папата е глава на Црьквѫ-тѫ и Намѣстникъ на Спасителя на землѭ-тѫ. Воистина, тая новина не ся бяще чюла до VII столѣтіе нито на Встокъ нито на Западъ, коѭто обаче ся повѣрва; зачто на всичкый Западъ не ся нахождаше ни една такава глава, съ каквы-то бяше плъна Александріа и друзити градове на Встокъ и Грьція.

Нъ за да докажѫтъ и да защитятъ това поне малко нѣчто срѣщу присмивачи-ты Грьци и невѣрны Протестанты, то весма просто казватъ, че 1-о. Папа-та е человѣкъ безгрѣшенъ infallibilis, и така това свойство, което принадлежи едному Богу, приписватъ на Папѫ-тѫ! 2-о. Спаситель-тъ даде власть на Св. Петра да отпуща и да не отпуща грѣхове-ты (да ѭ не е далъ само на едного Петра!!), Петръ былъ прьвъ Папа въ Римъ, (да не е за това, зачто то го приведохѫ тамъ врьзанъ, за да пріеме мѫченискѫ славѫ?) а Папа е непосрѣдственъ прѣемникъ на Петра (нъ зачто и не на Павла?): ergo, и проч.

За да докажѫтъ, че Папа е непосрѣдственъ прѣемникъ на Св. Петра, то издадохѫ хронологыческы таблици на всичкы-ты Папы, като начнахѫ отъ най новы-ты врѣмена назадъ

до Григорія VII. отъ когото сѫще ся начиня власть-та на Папы-ти; отъ Григорія до 800 годины назадъ, или до Льва III, отъ когото ся начина само една-та титла на Римско-то Патіаршество; отъ Льва, сир. отъ 800 год. до врѣмена-та на Константина В. въ което врѣмя тіи бѣхѫ просто Епископи отъ послѣденъ чинъ; най напоковъ отъ Константина до смрьть-тѫ на Св. Апостола Петра, сир. до това врѣмя, когато въ Римъ бѣхѫ языческы Императори, врѣмя казвамъ, въ което весма малко, или и никакъ ся незнае за състояніето-то на Христіанско общество въ тѫѭ столицѫ. И всичкый той рядъ Папы, прѣдставенъ е въ чюднѫ точность, и дору безпрѣсѣкнѫ то наслѣдованіе, и въ прьвы-ты три столѣтія така, что то не само годины-ты; нъ мѣсяци-ти, недѣли-ты и дни-ти сѫ написани на тѣхно-то правленіе, дни-ти, кога сѫ постављени на каѳедрѫ-тѫ, и дни-ти на смрьть-тѫ имъ. И всичкый той рядъ отъ сегашни-ты врѣмена до Св. Петра е написанъ съ имя-то Папы; съ имято, което заедно съ своѭ-тѫ силѫ е начяло да сѫществува само отъ XI или XII столѣтіе!!

За това на скоро (въ XIX стол.) нѣкой монахъ Францисканъ, на имя Меленбуръ въ Германіѭ, ижчися да докаже, че Св. Апостолъ Петаръ, никакъ не е управлялъ Антіохыйскѫ-тѫ Црьква въ продлъженіе-то на 7 годины, както до него всички мисляхѫ, нъ былъ папствовалъ въ Римъ 15 год. на рядъ!!

На всичкы-ты Вселенскы Съборы ничто не знаяхѫ за человѣка-главѫ на Црьквѫ-тѫ, тамъ всякога повтаряхѫ думы-ты: „во едину, святую, Соборную и Апостолскую Церковь." Западни-ти Христіане, като ся отдѣлихѫ отъ своѭ-тѫ учителницѫ, — Восточнѫ Црьквѫ, развалихѫ това единство, което напрѣдъ ся находжаше въ Христіянство-то, и тоя членъ на Символа на Вѣрѫ-тѫ, ако и да го удрьжяхѫ у себе си, нъ го прѣтлъкувахѫ по тѣхно си: „и въ Папу, главу Церкве, и его непогрѣшителность."

Слѣдъ тыя срѣщузаконны нововъвожданія послѣдовахѫ и другы, както: въведохѫ въ Святѫ-тѫ Тайнѫ на Причащеніе-то, мірскы-ти да ся причащават само съ хлѣбъ; ученіе-то за чистилище-то; духовенство-то да не е женено; въвожданье-то музыкѫ-тѫ въ богослуженіе-то; учрѣжденіе-то мно-

го монашескы ордены, както: Августинци, Бенедиктинци, Космалдулійци, Капуцины, Кармелиты, Бернардины, Крузигери, Домининканци, Францисканы, Реформаты, Минориты, Езуиты, Павлины и другы много.

Тука още можемъ да прибавимъ нѣкои другы промѣненія въ вънкашни-ты формы на Богослуженіе-то. Всичкы-ты тыя промѣненія станахѫ безъ съгласіе-то на другы-ты Христіане. Сега молѭ да помыслите: ако Никейскый Съборъ издаде проклятіе за промѣненіе-то еднѫ само думѫ, то какво можемъ каза' за такыва и толкова произволны промѣненія, които прія Западно-то Христіанство? Воистина, Въсточни-ти Патріарси и учители въставахѫ срѣщу тыя нововъвожданія, поразявахѫ Папы-ты съ анатемѫ, обявявахѫ гы еретици, отлѫчвахѫ гы отъ Црьквѫ-тѫ; нъ всичко това бяше напусто; зачто тіи неможяхѫ да надвіѭтъ цѣлый Западъ, независимый и силный, и съ това по' много дразняхѫ срѣщу себе си Папы-ты и всичко-то Западно духовенство.

Отъ това ясно ся види, че Христіанска-та Црьква на Въстокъ, въ Грьціѭ и въ сичкѫ Въсточнѫ Европѫ произлазя право отъ исты-ты Апостолы и Св. Отци, или по' добрѣ да кажемъ, стои на истѫ-тѫ точкѫ непоклатена, непромѣнена; а Западно-то Христіанство отъ прьвый пѫть Папы-ты отбихѫ въ кривѫ посокѫ на странѫ; а слѣдъ малко врѣмя, по много-то Западно Христіанство още повече ся отби отъ истѫ-тѫ тѫѭ кривѫ линіѭ: товà сѫ Протестанти-ти.

Ами послѣ? тіи исти-ты Латинци обявихѫ Грьци-ты, свои-ты учители, и Славяне-ты и всичкы-ты другы, които пріяхѫ тѣхно-то ученіе, че непринадлежятъ на Христовѫ-тѫ Црьквѫ, (най много за това, че не упознахѫ Папѫ-тѫ безгрѣшенъ и главѫ на Црьквѫ-тѫ), наричятъ гы расколници (schismatici σχισματικοί) и дору еретици!! Молѭ ся само да прочетети тыя хулителны писма и гнусны измышляванія срѣщу Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ, които пишяхѫ въ свои-ты съчиненія Латинскы-ти монаси, а най много Езуити-ти въ срѣдны-ты и дору въ най новы-ты врѣмена.

Непримирима-та умраза на Латине-ты къмъ Въсточнѫ-тѫ Црькѫ показваше ся не само съ думы, нъ още по' силно съ работы. Това Латинско нападанье врьзъ Въсточны-ты ся

начна отъ XI столѣтіе. Григорій VII, за да докаже съ работж, че Папа-та е глава на Црьквж-тж, желаяше да покори на себе си и Въсточны-ты Христіане и тѣхны-ты Патріархы; тая бяше най главна-та мысъль за неговж-тж честолюбивж душж. Тѣхно-то това намѣреніе ся поддрьжяше отъ постжпно-то нападанье на Византійскж-тж Имперіж и отъ покореніе-то три-ты Восточны Патріаршества: Антіохійско-то, Іерусалимско-то и Александрійско-то подъ власть-тж Сарацинскж. Тыя области, които Грьци-ти загубихж, поиска ся на Папы-ты да гы отнемжтъ отъ Сарацине-ты, разумѣва ся, не зарадъ Грьцы-ты, нъ зарадъ себе си, и тогава нѣмаше нищо по' лесно, отъ да направятъ отъ свои-ты послѣдователи покорны на себе си Патріахы. Нъ Григоріи ся бяще заловилъ отъ другы прѣпирни съ Гвелфы-ты и Жибелины-ты, и да утврьдява свож-тж власть на Западъ; като умираше слѣдъ десятилѣтне папствованіе, той остави тжж мысъль въ наслѣдство на свои-ты прѣемници, които незакъсняхж да испълнятъ знаменито-то това прѣдпріиманье.

Ето зачто ся прѣдпріяхж Крьстови-ти воинскы врьвежи: на Западъ свиряхж съ тржбы-ты да врьвятъ на войнж, за да освободятъ Святж-тж земж и Христіане-ты отъ иго-то на Арабы-ты, които обаче бяхж по' просвѣщени и человѣколюбиви отъ Западны-ты тыя варвары; тіи позволихж на Христіане-ты слободно да си врьшятъ Богослуженіе-то, оставихж цѣлы Св. гробъ и каѳедры-ты въ тѣхны-ты ржцѣ; а Патріарси-ти и Епископи-ти, като зависяхж отъ тѣхъ, управлявахж като напрѣдъ свои-ты паствы. Заради това Крьстови-ти воинскы врьвежи приносяхж още по много нещастія на жители-ты Въсточны; защто, освянь че отечество-то имъ трѣбваше да остане въ ржцѣ-ты на чюжды хора, които нѣмахж образованность, отдалечени отъ тѣхны-ты обичаи и языкъ по' вече отъ исты-ты Арабы, тѣхъ гы плашяше още особенна-та власть на Папы-ты и догмати-ти имъ.

Стига: безчисленна-та обкжсана и развратна сгань отъ Западъ, подъ прѣдводителство-то на пустынникъ Петра, нападнахж, като скакалци, прѣзъ Унгаріж на Грьцкж-тж Имперіж, и съ надеждж, че Папа-та имъ отпуща грѣхове-ты, не щадяхж по пжтя нито чюждо-то, нито живота, нито дѣвиче-

скж-тж невиность на жители-ты. Унгарскый Царь бѣше принуденъ да въспира побожны-ты стрѣмленія на тыя юнаци съ силны конны войскы, и да очисти отъ тѣхъ кралевство-то си, като гы пропжди отвждъ Дунава, дѣто тіи изгынахж подъ удары-ты на Блъгарскы-ты саби. Не по мирны отъ тыя бяхж и другы-ты слѣдъ тѣхъ експедиціи на Императоры-ты, Кральеве-ты и Князове-ты и проч. Грьци-ти, като сапикасахж намѣреніе-то на Папыти, и като опитахж лудость-тж на прьвы-ты Крьстоносци, не можяхж да не пріемжтъ нужны-ты мѣркы за пазяніе. Обаче тіи имъ правяхж всякакво снисхожденіе; а Латинци-ти всякый пжть прѣминувахж съ безчинства. И Грьци-ти ако и да прѣтеглихж всичкы-ты тыя оскръбяванія въ истж-тж си Имперіж, Латинскы-ти писательи не ся засрамихж никакъ да укоряватъ исты-ят Грьци, како лукавы и низкы, въ това врѣмя, като подза-та на отечество-то имъ позволяваше да не пустнжтъ ни единъ крьстоносецъ да стжпи въ прѣдѣлы-ты на Имперіж-тж.

Доста: Латине-ти сполучихж да отнемжтъ отъ Сарацине-ты Іерусалимъ и Антіохыж, а Папы-ты да поставятъ въ тыя мѣста Патріархы Латинскы монахы, ако и тамошни-ти Христіане имахж свои-ты си Патріархы, и съ всѣмъ нѣмахж нуждж отъ Латинскы: отъ тука стана, дѣто и въ два-та тыя града ся нахождахж по двама Патріарсы.

Нъ съ това не бяху доволни Папы-ты: оставаше още Патіархъ-тъ Византійскый: той най много трѣбваше да ся усмири. Всякый знае, съ каквж низость и лукавщинж Латинци-ти въ 1204 год. като отхождахж въ Палестинж, показахж че правятъ диверсіж, и тутакси ся обрьнахж врьзъ Константинополь за да го привземжтъ, безъ никаквж политическж причинж отъ странж-тж на Грьци-ты, безъ никаквы прѣговоры; взяхж столицж-тж, обявихж Императоръ Балдуина, едного отъ началници-ты на тжіж Латинскж сгань, и, на мѣсто испжденый Грьцкый Патріархъ, турнахж Латинскый монахъ. Ето сега радость и тръжество на Папы-ты! Запатный и Въсточный Императори, Западни-ти и Въсточни-ти Царье, и трима-та Патріарси, които тіи поставихж, бяхж у подножи-ты на тѣхнж-тж каѳедрж.

Обаче ако и да ся мѫчахѫ Папы-ты да притѣснятъ православнѫ-тѫ Црьквѫ, Христіанство-то остана ней вѣрно както подъ власть-тѫ на Сарацяне-ты, така и подъ иго-то на Латине-ты. Освянь това то и въ това врѣмя бяше славно въ Малкѫ Азіѭ, Блъгаріѭ, Унгаріѭ, Россіѭ и проч.

Като успѣвахѫ още напрѣдъ Латине-ти да распространяватъ Папскѫ-тѫ власть на Востокъ, Папы-ты обрьнахѫ вниманіе-то си на независимы-ты господарства на Въсточнѫ Еврорѫ, въ които господствоваше Славянска-та Црьква: тія бяхѫ Блъгарія, Унгарія, Моравія, Богемія и Польша. Царье-ти на тыя страны ся наслаждавахѫ съ съвршеннѫ независимость, и бяхѫ въ сѫщій смысълъ господари, между това като западни-ти не мо'жяхѫ да ся освобождатъ отъ подъ вліяніе-то на Папы-ты, а господарства-та имъ трѣбваше да плащатъ дань (десятны-ты доходы, decimas etan antas) на Римскый престолъ. Това исто-то чякаше и Славянскы-ты Господарства. Да направятъ това съ войнѫ бяше весма мѫчно и неисплъними мо; зачто нито Нѣмцы-ти, нито Италянци-ти можяхѫ да привзематъ тыя господарства, а Папы-ты не можяхѫ да гы принудятъ на това. За това тіи имахѫ многочисленны монашескы орѫдія, на които употрѣбленіе-то бяше толкова по' много нужно, че срѣдства-та за да приведѫтъ тыя Господарства въ покорность трѣбваше да сѫ исты-ты, съ които Римскый Дворъ приведе въ покорность и Западны-ты, сир. трѣбваше да гы натовари съ догматы-ты на Латинскѫ-тѫ Црьквѫ, съ Латинско-то Богослуженіе, съ Латинско-то суевѣріе, и да изгони Славянско-то Богопочитаніе; и ето привзиманье готово.

И така Латинско-то нападаніе на Славянскѫ-тѫ Црьквѫ стана по всичкѫ-тѫ линіѭ на тѣхно-то сближеніе съ неѭ: нъ по' силно бяше нападаніе-то на Богеміѭ и Моравіѭ, много по' слабо на Унгаріѭ, като по' силнѫ; а Блъгарія си стояше непоклатена.

Въ Унгаріѭ Православно-то Грько-Славянско Богослуженіе бяше господственно до XIV. столѣтіе, сир. доклѣ ся продлъжява царскый домъ на Арпада, който тврьдо послѣдоваше ученіе-то на Въсточнѫ-тѫ Црьквѫ. Въ XI столѣтіе навлязохѫ тайно въ кралевство-то нѣкои Латинци, които обаче

Царь-тъ, Св. Владиславъ съ издаденъ отъ него указъ изпжди изъ царство-то.

Нъ по' много успѣвахж Латински-ты монаси въ Моравіж и Богеміж: като ся укрѣпихж тукъ тамъ въ тыя страны, и като учрѣдявахж монастыри, малко по малко умножявахж свои-ты прозелиты. Покровителство тіи имахж доста; зачто тамошнити Царье и Князове ся женяхж весма често за ближни Латинкы и Нѣмкы, или все едно Западны Славянкы (Поморянкы). Такывы майкы съ помощь-тж на Монахы-ты отъ Вѣрж-тж имъ, лесно можяхж да увѣрятъ свои-ты дѣца; тыя и другы такыва обстоятелства постжпно причинихж това, что Латинци-ти ся усилихж равно съ Грько-Славяне-ты; трѣбваше само да склонятъ Господаря на своіж странж, и ето Латинщина-та стана вече господственна.

Обаче Славянско-то Богослуженіе не можяше изеднжжъ да ся истреби, нъ полегка легка, доклѣ и послѣдня-та му заря угаснѣ. Кога Латинщина-та вдигна врьхъ надъ Грьцизма, и до кое врѣмя тлѣя' Грько-Славянско-то Богослуженіе въ Богеміж и Моравіж, до сега още не можемъ каза утврьдително; зачто това още никой не е испиталъ, което обаче и не можяше нѣкой да ся надѣе, и за това повече, че сегашни-ти Чеси и Моравяне, като сж Католици производятъ всичко изъ Римъ, и неволно упознаватъ истинж-тж за ползж-тж на Грьци-ты, на които тіи сж всегдашни непріятели. Съ достовѣрность поне можемъ да сякаме, че Славянско-то Богослуженіе ся продлъжява, ако и постжпно да ослабяваше, въ тыя страны до XIV столѣтіе.

Каквы мѣркы можяхж да употребятъ Латинци-ти за истрѣбяванье-то Въсточнж-тж Црьквж въ Богеміж и Моравіж, тіи не бѣлежили, зачто това не можяше да послужи за честь-тж имъ; обаче това лесно можемъ да въобразимъ, ако добрѣ вникнемъ въ Црьковнж-тж исторіж на Унгаріж отъ XVI столѣтіе: всякакви притѣсненія, ругателства, хулы на ученіе-то на Въсточнж-тж Црьквж и проч. Да ли не знаете, какво правихж Поляци-ти съ Русскы-ты области, които имъ ся паднахж?

Сжщи-ты обаче мѣркы на Латинци-ты бяхж ново-то ученіе и доказателства-та имъ за ползж-тж на Римъ; и, видися, тамошній необразованъ народъ лесно можяхж да прѣувѣ-

рятъ. Затова трѣбваше да хулятъ и да свалятъ низко всички-ты заслуженія и достоинства на Встокъ, за да възбудятъ высоко понятіе за Римъ, сир. трѣбваше да прибѣгнжтъ на измышленія. лъжж и прѣльщенія; това бяше нужно за успѣваніе-то на тѣхны-ты прѣдпріиманія.

Въ истый тоя духъ е написано въ XIV столѣтіе, или и по́ късно, едно отъ подобны-ты доказателства, сир. Латински-ты легенды за Кирилла и Меѳодія. Народъ-тъ добрѣ помняше знамены-ты тыя мжжи, на които память-тж почитахж не са́мо въ Богеміж и Моравіж, нъ най много въ Блъгаріж, Унгаріж, Срьбіж, Кроаціж и проч. За да успокоятъ народа рѣшихж да гы пріемжтъ и въ Латинскый календарь.

Въ тыя легенды всичко е сплетено така, за да могжтъ да покажжтъ, че Грько-Моравска-та и Ческа-та Црьква и нейно-то Грько-Славянско Богословеніе произлазя отъ Римъ, а съ това исто-то да докажжтъ и утврьдятъ зависимость-тж на тыж страны отъ Папы-ты.

Като представяме на себе си познанія-та и достоинство-то на прьвый съчинитель латинскж-тж легендж. можемъ да забѣлежимъ слѣдующе-то: 1-о. че въ XIV столѣтіе за него сж были изгубены съ всѣмъ сжщи-ты извѣстія за живота и работы-ты Кирилловы и Меѳодіевы, и зарадъ това 2-о. пристрастіе-то и ревность-та за распространеніе-то Латинщинж-тж бяху доволна причина за да сплетжтъ небыванж исторіж.

Съчинитель-тъ на тжж легендж, като незнаяше какъ и отъ кждѣ прѣминахж въ Моравіж прѣводи-ти на Св Писаніе и на Богослужебны-ты книгы, които сжще принадлежятъ на Блъгаре-ты (види ся, че той въ свое-то врѣмя не е ималъ понятіе нито за Блъгарскый языкъ, нито за исторіж-тж Блъгарскж), отдава това на Кирилла и Меѳодія: за това той измышлява, че Славянскы-ты князове пратили посланници на Императора Михаила, да просятъ отъ него учители, и, че той имъ пратилъ отъ Цариградъ Кирилла и Меѳо́дія, и че тіи изнамѣрили Словенскы-ты буквы и прѣвода на Св. Писаніе на языка, който той нари́чя Словенскый.

1-о. Посланничество-то и просянье-то на Князове-ты ся основава предополаганье-то на съчинителя легендж-тж, вушъ

че наши-ти Апостоли сѫ въвели Богослуженіе-то въ Моравіѭ; нъ мы видѣхме вече, че това прѣдположеніе е неоснователно.

2-о. Исто-то посланничество въ Константинополь ся види да не е естественно, зачто Моравія ся нахождаше далечь отъ Имперіѭ-тѫ, зачто ся отдѣляваше отъ неѭ съ пространно-то Господарство Блъгарско; Имперія-та нѣмаше и неможяше да има никакво вліяніе на Моравіѭ това принадлежящѫ на Блъгаріѭ.

3-о. Не можемъ да повѣрваме, че Морави-ти, като Славяне, да сѫ искали за учитель Грькъ, а не нѣкой Блъгаринъ Славянинъ; зачто да не е рѣкълъ по́ добрѣ (ако е щялъ да измышлява това посланничество), че Словенскы-ти Князове сѫ пратили на Царь Бориса (въ крьщеніе-то Михаилъ) Блъгарскый?

4-о. Посланничество-то къмъ Императора Михаила не е могло да ся случи, зачто той не е можялъ да повелява нито на Меѳодія, който още въ царуванье-то на майкѫ му ся прати на Царя Блъгарскый, нито на Кирилла, който заедно съ брата си, ако и малко послѣ, посвяти себеси на ново-то си отечество.

5-о. Нито Св Писаніе, нито Богослужебны-ты книгы сѫ былы прѣведены на Славянско, нъ на Блъгарско нарѣчіе.

Слѣдъ това съчинитель-тъ легендѫ-тѫ обвинява на Папы-ты наши-ты братья, че дрьзнали да въвождатъ Богослуженіе-то на Словенскый языкъ, кара Папѫ-тѫ да гы вы́ка въ Римъ за да ся оправятъ, а наши-ты Апостолы да брьзатъ да испълнятъ повелѣніе-то на Папѫ-тѫ; а той имъ запрѣтява да врьшятъ Богослуженіе-то на Словенскый языкъ, а послѣ изеднѫжь и́мъ позволява (!!), и гы посвящава Епископы въ Моравіѭ. Нъ за да привлече по̀ много Моравіѫ къмъ Римъ, накарва Кирилла да ся постриже тамъ монахъ, да умре и тамъ да ся погребе, а Меѳодія да ся врьне въ опрѣдѣленнѫ-тѫ отъ Папѫ Моравскѫ Епархія и проч.

Това е несмыслено блящуревянье! Какъ можяше Папа да запрѣтява или да не запрѣтява Славянско-то, или по̀ де-

брѣ Българско-то Богослуженіе, което ся употрѣбяваше въ такывы страны, въ които Папска-та власть непроникна?

Обаче съчинитель-тъ легендѫ-тѫ така въображялъ, или искалъ да накара другы-ты така да въображяватъ. Тѫѭ легендѫ Добровскый нарича най старѫ; нъ тѫѭ думѫ трѣбва да разумѣваме, че тя е най стара отъ оныя легенды, които ся послѣ съчиняваxѫ; а въ безусловно отношеніе къмъ врѣмя-то, тя не е по стара отъ това врѣмя, отъ което Латинци-ти пріяхѫ наши-ти Апостолы въ свой мѣсяцословъ.

Послѣ ся яви на свѣтъ втора-та легенда, въ коѭ-то ся повтаря онова, което ся рече въ прьвѫ-тѫ, а притуряно е за останалы-ты дны Меѳодіевы това, за което съчинитель-тъ на прьвѫ-тѫ незнаяше нищо, сир. за двапѫтно-то му ходяньe въ Римъ, и най послѣ за Смрьть-тѫ му и погребеніе-то му въ тоя градъ.

И така съдрьжяніе-то на тыя легенды, така и на другы-ты, които сѫ прѣсъчинены отъ тѣхъ, сѫ едны догадкы и просто измышляванія на пристрастны главы въ край XVI, или въ начяло-то и продлъженіе-то на XV столѣтіе. Неоттричяно и главно доказателство на това е, че на сѫдкованіе-то на свидѣтелства-та на легенды-ты право срѣщудума състояніе-то на отношенія-та между царства-та Европейскы въ XI вѣкъ, а съчинители-ти на легенды-ты съчиняваxѫ гы споредъ политическо-то състояніе на дѣла-та Европейскы въ XIV и въ XV столѣтіе, въ които врѣмена бяше съ всѣмъ другъ видъ-тъ и политическо-то равновѣсіе на власть-тѫ и на сливанье-то между тыя Господарства, въ които ся прѣдполага крѫгъ-тъ на дѣйствія-та на наши-ты Апостоы.

Освянь това, весма е извѣстно, колко много успѣвахѫ въ Римъ да произвождатъ лъжливы актове, и да намышлявать свидѣтелства на всякадѣ, дѣто само е имало интерессъ Папскый. И така, като отврьляме свидѣтелство-то на легенды-ты, като съ всѣмъ противно на исторіѭ-тѫ и на здравый разумъ, рѣшително трѣбва да припознаемъ, че Кириллъ и Меѳодій не сѫ ходили никога нито въ сегашнѭ Моравіѭ, нито въ Римъ, и че всичкый крѫгъ на тѣхны-ты дѣйствія, всичко-то неотлѫчно тѣхно.

поприще ся е заключявало въ прѣдѣлы-ты на сила-тѫ и великѫ-тѫ тогава Блъгарскѫ Дрьжявѫ.

Прилично на това рѣшеніе, азъ оставямъ всичкы-ты догадкы и обясненія за тоя прѣдметъ, които сѫ основаны само на легенды-ты; зачто тыя ся събарятъ наедно съ свое-то основаніе. Наистина, много прѣписи, извличанія, съчиненія бѣхѫ писаны до тогава съ гласно съ мнѣніе-то на съчинители-ты и легенды-ты; зачто стигаше само нѣкой да майстороса нѣчто, и на другы-ты лесно бяше вече, тоя нареченъ така источникъ да прѣписватъ, да умножяватъ, да распространяватъ, колко то щяхѫ; доклѣ най напоконъ нѣкои умни человѣци, като Шлецеръ и Добровскый начнахѫ да уничтожяватъ тыя мнѣнія, вѣрвахѫ обаче и двама-та приказванія-та на прьвы-ты съчинители на легенды-ты, като источници: послѣдній като Латинскый священникъ ex officio, а прьвый за това, зачто вѣрваше историческо-то прѣобращеніе на Блъгаре-ты, и ся отрѣче отъ исторіѭ-тѫ на тоя народъ.

Освянь легенды-ты, Латинци-ти ся потрудихѫ да иматъ още едно доказателство за правдины-ты Папскы на Моравіѭ и Богеміѭ това сѫ сяканы-ти буллы на Папа Іоанна VIII къмъ Меѳодія, Архіепископъ на Латинскѫ-тѫ Црьквѫ, и къмъ нѣкой си Моравскый князъ Тувентара и Свентопулхра!

Тыя буллы окаянно сѫ майсторосаны, както ся види, въ XV столѣтіе, сир. послѣ появяванье-то на легенды-ты; зачто 1-о. въ тѣхъ ся заключяватъ понятія-та на съчинителя на легенды-ты, отъ които сѫ съставены; 2-о. обяснены сѫ въ тѣхъ за ползѫ-тѫ на Римъ по' дрьзновенно и по' обстоятелно.

Произлазянье-то на тыя буллы, ми ся чини, е станало отъ войнѫ-тѫ на Гуситы-ты. Народъ-тъ, когото натоварихѫ съ неразумителнѫ-тѫ Латинщинѫ и съ голѣмы-ты данощи на Папы-ты, не можя да не съпикаса, че го мамятъ. Той помняше кроткый духъ на Славянскѫ-тѫ Црьквѫ, който наскоро бяхѫ изгонили отъ помежду му; неговъ-тъ гнѣвъ ся усиловаше; и много Чеси и Моравяне роптахѫ за въвожданье новы-ты догмати и желаяхѫ да ся врьнѫтъ въ обятія-та на Славянскѫ-тѫ Црьквѫ, нъ нѣмахѫ до тогава начялници, като изеднѫжъ ся показахѫ двама Чеха, **Іоаннъ Гусъ** и **Іеронимъ Пражскый**, подъ предводителство-то на които ся

размири народъ-тъ, и ся подвигнахѫ саби-ты врьху Латинци-ты, и власть-та прѣмина прѣдѣлы-ты Богемскы. Всякый знае, че тутакси възстанахѫ Латинци-ти, да въздигнѫтъ изново въ тѫѭ странѫ свое-то владычество, и за колко много трудове имъ стана това. Констанцкый Съборъ бѣ свиканъ за това нещастіе; въ Римъ мыслахѫ, че всичко-то зло могѫтъ отмахнѫ, ако истрѣбятъ оныя, които причинахѫ това възставанье. За да гы уловятъ, викахѫ гы на тоя Съборъ, като ся обѣщахѫ съ подписи-ты си, че нѣма нищо да имъ сторятъ; нъ измамени и обявени еретици, Гусъ и Іеронимъ свръшихѫ живота си мѫченически отгорѣ на огъня, като поборници на отечественнѫ-тѫ независимость.

Това изгаряньe въспали силнѫ омразѫ въ Чехы-ты срѣщу Католици-ты; планѫ война, която ся нарече Гуситска, въ продлъженіе-то на коѭто Императоръ Сигызмундъ бѣга нѣколко пѫти побѣденъ, доклѣ най напоконъ Богемія припозна власть-тѫ на Императоры-ты и народъ-тъ малко по малко наведе шіѭ-тѫ подъ расѫ-тѫ Капуцинскѫ; нъ и до сега още не е влязълъ цѣлъ въ Латинскѫ-тѫ Црьквѫ.

И така речены-ты буллы ся съчинихѫ и ся употрѣбявахѫ, като историческы доказателства въ тыя критическы врѣмена. Г. Блумбергеръ гы вече отврьли; зачто тѣхна-та лъжливость е твьрдѣ явна, за да можемъ да ся рѣшимъ да закриляме ветхость-тѫ и истинность-тѫ имъ. За това азъ потънко нѣма да гы издырямъ, зачто тука могѫ напълни до десять листа, което много бы мя отвлякло отъ исторіѭ-тѫ Блъгарскѫ. Тыя ся нахождатъ въ Шлецеровъ Нестора въ Русскый прѣводъ. Нека гы прочете който обичя, и всякый проницателенъ и безпристрастенъ критикъ ясно ще види безсмысленность-тѫ и безпрѣдѣлно-то пристрастіе на съчинителя имъ.

Тука принадлежи и біографія-та на Климента Архіепископъ Блъгарскый. Добровскый ясно показа, че тя тамъ, дѣто казва за Кирилла и Меѳодія, е заемана отъ легенды-ты на XIV столѣтіе. Тая рѫконись ся намѣри въ Ватиканъ; ако ѭ е съчинявалъ Грькъ прѣди да ся появятъ легенды-ты, то тя е умножена послѣ съ отдѣленіе-то за Кирилла и Меѳодія отъ нѣкой Латинецъ, или Грькъ подкупенъ; ако ли е съставена

само отъ едного человѣка, то тя е писана отъ XIV столѣтіе.

Като спомянахме за достоинства-та на свидѣтелства-та на Латинскѫ-тѫ Црьквѫ, да ся обрьнемъ сега къмъ свидѣтелства-та на Всточнѫ-тѫ, или по' добрѣ на Славянскѫ-тѫ.

Нъ, като нѣмаме извѣстія или Исторіѭ-тѫ на тѫѭ Црьквѫ въ всичкый нейнъ обемъ, мы да ся ограничимъ тоя пѫть съ свидѣтелства-та на Русскѫ-тѫ Црьквѫ. Тыя свидѣтелства сѫ: 1-о, Несторова-та лѣтопись; 2-о, Русска-та Четья; 3-о, особенни-ти откѫсяци въ нѣкои другы съчиненія.

Несторова-та лѣтопись. Несторъ кѫсо спомяна отъ Византійци-ты за крьщеніе-то на Блъгаре-ты. Разумѣва-ся, че ако да щяше той да простира на длъго тѫѭ работѫ, той непремѣнно трѣбваше да ни даде подробно понятіе за работы-ты Кирилловы и Меѳодіевы, и за прѣвода Св. Писаніе и Богослужебны-ты книгы на Блъгарскый языкъ, или както го наричятъ на Славянскый. Нъ виждъ, че той спомяна за това весма на кѫсо.

По долу въ истѫ-тѫ му лѣтопись, 898 годинѫ, ся нахожда пакъ подробно описаніе за прѣвода Св. Писаніе и Богослуженіе-то въ „Моравѣ“ на нѣкой си Словенскый языкъ, обращеніе-то и ученіе-то Словенскый народъ и пр.

По' ясно отъ полуденный свѣтъ ся види, че това мѣсто въ лѣтопись-тѫ не е Несторово, както отъ давна вече сѫ забѣлежили испытатели-ти; зачто 1-о никакъ не му е тамъ мѣсто-то, и ако Несторъ бы искалъ да поразскаже по' подробно за прѣвода и за Богослуженіе-то, той щяше да го разскаже по' горѣ, дѣто спомянува за крьщеніе-то на Блъгаре-ты; зачто спорядъ естественный рядъ, тамъ трѣбваше да трьси происхожданіе-то на ново-то Богослуженіе. 2-о Ако сѫдимъ по ясность-тѫ и краткость-тѫ на Несторовый слогъ, то това е тврьдѣ тьмно и подробно, за да го отнесемъ на Нестора. 3-о, Несторъ въ извънъ-граничны-ты извѣстія ся е ползовалъ само отъ едны-ты Византійци, нъ нито тіи казватъ за събытія-та, дѣто сѫ въ това мѣсто, нито Латинскы-ти съврѣменни писатели; ами отъ дѣ е можялъ да гы земе Несторъ?

Явно е, че това мѣсто е притурялъ, неизвѣстно кой продлъжятель Несторовъ, като за обясненіе текста на лѣтопись-тѫ. Това вложено мѣсто, колкото могѫ да различѫ отъ свръзкѫ-тѫ на приказваніе-то Несторово, начинася съ тыя думы: „Симъ бо первое преложена книга въ Моравѣ, яже прозвася грамота Словенская“. . . . и ся продлъжява дору до края, и ся свръшва съ думы-ты: „на языкъ Словенскый единъ.“

Сега пытаме: вставникъ-тъ (притурачь-тъ) Несторовъ отъ дѣка е взялъ това мѣсто? Съзрѣтеся хубавичко въ него, сравнете го както съ легенды-ты, така и съ сѫщій смысълъ на Исторіѭ-тѫ на IX вѣкъ, и ще видите, че то не е нищо друго, освянь прѣведена Латинска легенда съ нѣкой промѣненія.

И така, кога ся е притурило това мѣсто, е очевидно, слѣдъ като ся появи легенда-та у Латины-ты, сир. около свръшванье-то на XIV или по добрѣ на XV столѣтіе. Това приказванье притурачь-тъ отъ никадѣ не е можалъ да найде, освянь отъ легенды-ты.

А причинѫ-тѫ, зарадъ коѭто е той вложилъ това, лесно можемъ да познаемъ, сир. Несторъ, като е смышлявалъ крьщеніе-то на Блъгаре-ты, прѣскочилъ е да обясни нарицянѫ-тѫ така Славянскѫ, слѣдователно и Русскѫ грамотѫ. Вставникъ-тъ нашъ патріотъ (въ Кыевъ ли, или въ Волынь, или въ Чрьвенѫ Россіѭ, сир. Галиціѭ, все едно е), който е живялъ, както ся види, въ врѣмя-то на войнѫ-тѫ съ Гуситы-ты, кога Латинщина-та вдигна врьхъ не само въ Богеміѭ и Моравіѭ, нъ, съ успѣхы-ты на Полско-то орѫжіе, начна да проникнува и отъ самъ Вислѫ, въ Россіѭ (Волынь, Галиціѭ) пожелалъ е да дотъкми това мѣсто въ лѣтопись-тѫ за важный тоя пунктъ. Като не е ималъ за това особенны источници, и както е лесно вѣровалъ, пріялъ е отъ свои-ты ближни съсѣди Латины легендѫ-тѫ и ѭ внесълъ въ текста Несторовъ.

Русска-та Четья-Минея. Това отдѣленіе е съмѣстилъ Шлецеръ въ обясненія-та си на Нестора; то е отъ 12 параграфы. „Какъ ще ся зачюдятъ за това нахожданье,“ казва за него Шлецеръ, „чюжденци-ти, които до това врѣмя ся сѫ дръжали само отъ свои-ты легенды! Не могатъ да не

пріемжтъ това съчиненіе: Русска-та Четья-Минея е достойна за почеть не' по' малко отъ Латинскж-тж!“ Послѣ казва за некж: найдены-ты тыя Рускы свидѣтелства искатъ ново прѣглѣдваніе за всичко, что е за това до сега разсказано: явяватъ ся новы показанія, за това и новы срѣщурѣчія, можемъ ли и какъ да съгласимъ всичкы-ты послѣдны, за това нека ся погрижи благоразумна-та критика.“

Г. Добровскый, ако и праведно да иска това Шлецеръ, като начина свои-ты критическы издыряния за Кирилла и Меѳодія, не обрьща вниманіе на тжж Четьж. Той казга: „Въ наше-то критическо издыряніе не влазя нать новс-то Русско животоописаніе за това, че историческы-ты доказателства, на които ся то' основава, не сж извѣстны. Мы не знаемъ, напримѣръ, отъ дѣ е земено това извѣстіе, че бащя-та на двама-та Святы братія былъ отъ воинско званіе, и былъ сотникъ (стоначялникъ); че жена-та му ся наричяла Марія; че Меѳодій былъ по' голѣмъ братъ; че Императоръ-тъ го поставилъ Воеводж на границы-ты на Словенскы-ты земи, дѣто му ся и прилучило да ся научи Словенскый языкъ; че Константинъ разсказвалъ сънъ на родители-ты си за прѣкраснж Софіж; че той ся училъ съ младый Императоръ; че Логотетъ Ѳеоктистъ го направилъ прьвъ доместикъ въ свой домъ; че Константинъ бѣгалъ, като му прѣдставили да ся ужени за прѣкраснж дѣвицж отъ знаменитъ родъ и отишелъ въ монастырь, нъ слѣдъ шесть мѣсяца го намѣрили и го врьнали въ Константинополь; че го опредѣлили библіотекарь при црьквж-тж Св. Софіж и учитель на философіж-тж.“ Тыя пытанія и недоумѣнія на Г. Добровскый имжтъ основаніе; нъ да попытаме мы наопакы: отъ каквы источници сж земены, на каквы доказателства сж основаны негови-ты легенды? Зачто не обрьна почтенный Добровскый таково подозрѣніе и на свои-ты легенды, достоинство-то на които е десять пжти по' съмнително отъ Русскж-тж Четьж? А ако искаме да достигнемъ истинж-тж, то трѣбва да прѣтеглимъ или да сравнимъ двѣ-ты срѣщурѣчны страны. А между това Г. Добровскый критическы издыря двама-та Словенскы прьвоучители, като казва, „повече зарадъ причинж-тж на найденж-тж наскоро Грьцкж біографіж на Блъгарскый Архіепископъ Климента, която е достойна за внима-

ніе"!! Зачто да е достойна за вниманіе? За това, че съчинитель-тъ нейнъ, както и самъ Добровскый доказа това, заелъ е свои-ты извѣстія за наши-ты Апостолы отъ легенды-ты!! Какво и колко непростително пристрастіе къмъ легенды-ты!

Обаче, правдина-та иска да си кажѫ, че азъ не обвинявамъ за това да е пристрастенъ. Г. Добровскый, достойный за всякаквѫ почеть; любитель Славянскѫ-тѫ исторіѭ и словесность-тѫ, и не отврълямъ Латинскы-ты легенды за това, за да покажѫ достовѣрно сказаніе-то, кое-то е смѣстено въ Русскѫ-тѫ Четьѭ-Минеѭ, не, азъ не по малко не вѣрвамъ и неѭ, зачто повтарямъ заедно съ истый Добровскый, че не сѫ знаяни источници-ти, отъ които е тя съставена.

Шлецеръ, който ѭ издаде на свѣтъ, казва, че „твърдѣ добрѣ ся види, съчинитель-тъ и да ѭ е съставилъ съ всѣмъ отъ другы источници, нежели отъ които съчинители-ти сѫ съставили Латинскы-ты; въ забѣлежванія пише той: земено отъ различны рѫкописи. Освянь това, частны-ты извѣстія, анекдоти-ти, които тамъ сѫ много, несравненно сѫ по вѣроятни, нежели въ Acta s. s.; тія сѫ пріятни, имѫтъ вътрешно правдоподобіе, и по вече ся съгласуватъ съ останалѫ-тѫ тогавашнѭ исторіѭ."

Въ това отношеніе надминуваніе-то на Четьѭ-тѫ легенды-ты е право; зачто описва крѫга на дѣйствія-та Меѳодіевы и Кирилловы въ такавѫ странѫ, на коѭто тіи сѫще сѫ принадлежявали, сир. на Вътокъ; нъ съ всичко-то правдоподобіе на описаны-ты въ неѭ събытія, не можемъ ся увѣри въ истинѫ-тѫ имъ до тогава, додѣ ся не увѣримъ въ противно-то съ силны и ясны доказателства. А най мѫчно-то обстоятелство, което е противно на достоинство-то на тѫѭ Четьѭ, е това, че съчинитель-тъ и съ всѣмъ е забравилъ да спомяне за крьщеніе-то на Българскѫ-тѫ Дрьжявѫ, за събытіе, въ което Меѳодій и Кириллъ сѫ были главни дѣятели, и което е было най голѣмо събытіе на тогавашне-то врѣмя.

Каквы сѫ былы тыя рѫкописи, съ които ся е ползовалъ съчинитель-тъ на Четьѭ-тѫ, не ся знае; види ся поне, че той е събралъ всичко въ едно безъ отборъ, что то е мо-

жалъ да найде дѣ да е за наши-ты Апостолы, или по' добрѣ за имена-та на Константина или Меѳодія, което непрѣмѣнно трѣбвало да го направи да сбрька да отдаде тыя работы на другы лица, които сѫ весма много въ Византійскѫ-тѫ исторіѭ подъ имена-та на наши-ты Апостолы, и види ся, че това сбрькванье е было за него неизбѣжно, зачто-то не е имало хронологыя, съ което ся отличятъ Грьцкы-ти писатели.

Промѣнилъ ли е, увеличилъ ли е той смысъла на своиты источници, или измыслилъ ли е нѣчто отъ себе си не можемъ каза', зачто-то нѣма подлинници на неговы-ты доказателства, съ които да можемъ да сравнимъ негово-то съчиненіе.

И така съчинитель-тъ на Четьѭ-тѫ е събиралъ въ едно всичко, что е можялъ да найде, не е оставилъ и Латински-ты легенды и притуряно-то мѣсто у Нестора, което той на мѣста' е прѣписалъ думѫ по думѫ, както бѣлежи Шлецеръ. За това послѣднѭ-тѫ третинѫ на тѫѭ Четьѭ, или параграфы-ты и' 9, 10, 11 и 12 за едно съ мѣсто-то на вставника Несторовъ, трѣбва да отнесемъ на легенды-ты, на които тыя сѫ сѫщій нѣколко промѣненъ прѣводъ. А прьви-ти осямь параграфи, които не ся знае отъ дѣ сѫ земени, описватъ работы-ты на наши-ты Апостолы въ прѣдѣлы-ты на Имперіѭ-тѫ, кога сѫ были Имперскы подданници.

Воистина, че трѣбва да сѫ любопытны за насъ подробности-ты на Имперскый, чястный, младый животъ на тыя великы мѫжи, както ни за това казва (вѣрно ли, или невѣрно, не знаемъ) Русска-та Четья; нъ много по' нуждно е за насъ да знаемъ живота имъ въ ново-то подданство, който принадлежи на Дрьжявѫ-тѫ и на Црьквѫ-тѫ Блъгарскѫ, а съ това и на цѣлѫ-тѫ Славянскѫ, и още да знаемъ тѣхны-ты заслугы въ распространеніе-то свѣта' на ученіе-то Христово, на писменность-тѫ и на просвѣщеніе-то въ тѫѭ Дрьжявѫ, изъ коѭто послѣ то' ся разля по всичкый Въстокъ на Европѫ, за което обаче нѣма ни думѫ въ Четьѭ-тѫ; за това отъ неѭ нѣма да ся надѣемъ да найдемъ нѣчто за Исторіѭ-тѫ на распространеніе-то и Христіанство-то и Славянскѫ-тѫ писменность; тя е съчинена, както ся види въ XV или може и въ XVI столѣтіе; нъ по' вѣроятно е, както ми ся чини, да е

съставена тя отъ вставника Несторовъ, както ся види, че слогъ-тъ и думы-ты сѫ еднаквы въ притуркѫ-тѫ и Четьѭ-тѫ.

Другы-ты Русскы съчиненія за тоя прѣдметъ прѣправяхѫ ся и ся прѣписвахѫ отъ прѣдшественници-ты. И така, зачто-то нито Несторъ, нито Византійци-ти не обяснихѫ тоя за прѣпираніе въпросъ, то всичко, что ся относя до него, право произлазя отъ легенды-ты, и заедно съ тѣхъ ся отврьля.

И така сега не останува намъ другъ пѫть за да найдемъ истинѫ-тѫ, освянь да ся обрьнемъ къмъ забравенѫ-тѫ отъ всичкы-ты Исторіѭ на Блъгаdско-то Господарство и Црьквѫ-тѫ, коѭто трѣбва още да испытаме, да открыемъ, да обяснимъ. Отъ нейно-то обясненіе много повече ще ся пролѣе свѣтъ на Исторіѭ-тѫ на Россійскѫ-тѫ Имперіѭ, на Црьквѫ-тѫ и на Словесность-тѫ, нежели отъ хылядѫ Нормански, Скандинавскы блящеревянія, съ каквы-то е до сега испокривена Русска-та Исторія.

Воистина, весма е мѫчно и съмнително да ся изнамѣри подробна и истинна Исторія Блъгарска, зачто нещастна-та тая страна още отъ 1380 годинѫ ся нахожда подъ власть-тѫ Турскѫ, обаче не трѣбва да ся отчяяваме; може още много работы да ся изнамѣрятъ за обясненіе и обогатяваніе нейно въ Молдавіѭ, Влахыѭ, Трансилваніѭ, Срьбіѭ, Унгаріѭ, нъ по' вече въ страны-ты, които и до сега сѫ населены съ Блъгаре: Блъгаріѭ, Румеліѭ, Македоніѭ, Θессаліѭ, или дору въ Грьцкы-ты монастыри. Тамъ особенно трѣбва да трьсимъ Блъгарскѫ-тѫ Четьѭ за наши-ты Апостолы, да поглѣднемъ между това и въ Грьцкѫ-тѫ Минеѭ; съ еднѫ думѫ да издыриме всичкы-ты съчиненія, които ся относятъ на тоя прѣдметъ.

Воистина за това не стига да е человѣкъ литтераторъ, трѣбва да има Калайдовичи и Строевы; ако азъ не могѫ да ся откѫсна отъ мои-ты обстоятелства за да могѫ да достигнѫ това намѣреніе, което нѣколко годинъ гори въ мое-то срьдце; то поне призовавамъ на това благородно пѫтуваніе всякаго, който желае да обогати отечественнѫ-тѫ исторіѭ съ новы притурнія. Дали неще ся намѣри въ XIX столѣтіе ни-

[illegible]

[illegible] освіти Інсти- [illegible]

[illegible]

[illegible] -то. [illegible]

[illegible]

[illegible] -та [illegible]

[illegible]

бразовахж нейны-ты членове. Ето голѣмы-тѣ имъ услуги! Ɀа ся обрънемъ сега пакъ къмъ работы-ты Борисовы и къмъ Христіанство-то въ Блъгаріж.

Крыщеніе-то на Блъгаріж, отъ 862 слѣдъ 869 или 870 годинж, бяше само обращеніе на господствующій народъ, сир. на Блъгаре-ты въ Блъгаріж и Унгаріж; а крыщеніе-то на другы-ты жители въ тжж Дрьжавж ставаше постжпно послѣ.

Управленіе-то тжж новж Црьквж и грижя-та за нейно-то порастнованье, Царь-тъ безсъмнѣнно прѣдаде на Меѳодія, който, както рекохме, имаше при себе си Главенъ помощникъ брата си Кирилла.

За да образува ревностны пастырн и достойны на себе си преемници, Меѳодій самъ пріуготовляваше за това мнозы-на отъ свои-ты ученици, които дѣйствително зафанахж послѣ Архіерейскы каѳедры, и ся отличихж съ свои-ты съчиненія и святость, както между другы-ты Іоаннъ Екзархъ Блъгарскый и Климентъ Архиепископъ Бѣлградскый (Блъгарскый).

Религіозно то прѣобразованіе на господарство-то непрѣмѣнно повлече слѣдъ себе си ново-то му устройство както въ црьковно, така и въ гражданско отношеніе. Прьва-та грижя на богобоязненный Царь е была да учрѣди Епископы и да задрьжи неослабный Меѳодія. Такыва Епископства сж былы между другы-ты на примѣръ: въ Девелтъ, Ахридж, Тиберіополь или Бѣлградъ, нъ най знаменито-то е было въ Доростолъ (или Дристрь, сега Силистра), което въ царуванье-то на Царя Петра I. възвысися до патріаршеско достоинство.

Сѣдѣлъ ли е всякога Меѳодій въ нѣкож отъ новоучрѣденны-ты Епархыи Блъгарскы, и въ кож имянно, не ся знае; можемъ поне да утврьдяваме, че като ся обрьщахж Блъгаре-ти, и като имахж голѣмж потрѣбж отъ тѣхно-то присжтствіе тукъ тамъ, той не е ималъ и не е можялъ да има постоянно жилище, нъ е забикалялъ като врьховенъ учитель и пастырь непрѣстанно, или тврьдѣ чисто, на всякадѣ, дѣто е было нужно негово-то присжтствіе.

Что е правилъ отъ своѭ странж Константинъ Философъ (послѣ Кириллъ монахъ), лесно можемъ да си прѣдставимъ, зачто напраздно не сж го зыкали отъ Ѳессалоникъ въ Блъгаріж, за да остане тамъ послѣ безъ мѣсто и безъ работж.

Сирѣчь: направены сѫ былы училища, които най напрѣдъ сѫ былы по много духовны, нежели свѣтскы подъ главно настоятелство на Константина, като опитенъ ученъ и Философъ.

Обаче, ако и да не могѫ да потврьдѭ това оффиціално, като ся изгубихѫ всичкы-ты вѣрны историческы доказателства на тѫѭ странѫ, ако и да каже нѣкой, че форма-та на тогавашне-то устройство е стояла много на далечь отъ съвьршенство-то на вътрешне-то образованіе на сегашни-ты просвѣщенны господарства; обаче, не можемъ да не кажемъ право-то, че здравый разумъ человѣческый е былъ сѫщій въ всичкы-ты врѣмена, и че господарства-та въ всичкы-ты врѣмена си сѫ имали свое-то устройство, полза-та на което състои отъ усъвршеніе-то и отъ леснотѫ-тѫ на формѫ-тѫ му. За това ако и да не можемъ да прѣносяме сегашнѭ-тѫ титлѫ назадъ въ IX столѣтіе нъ мене ся тврьдѣ иска, и могѫ да нарекѫ Константина, спорядъ сѫщинѫ-тѫ на работѫ-тѫ му, Министръ на народно-то просвѣщеніе. Разлика-та е само въ имена-та, а не въ сѫщинѫ-тѫ.

Грижя-та Борисова за образованіе-то и за просвѣщеніе-то свой народъ, като имаше миръ съ ближни-ты си Дрьжявы бяше главна негова работа. Иждивенія-та имъ ся не свидяхѫ; помощь имахѫ доста; зачто Блъгарія имаше учены въ Имперскы-ты си единоплеменници, които викаше и пріимаше съ отворены приграждкы; и народно-то образованіе и изученіе-то е имало голѣмѫ прѣднинѫ, зачто тіи человѣци не сѫ были отъ тыя другоплеменны бѣжянци и невѣжды, които интересътъ кара да ходятъ по чюжды-ты господарства да трьсятъ честь-тѫ си; нъ сѫ были такыви человѣци, на които срьдцата, като сѫ былы стѣснены подъ другоплеменно правленіе, и като ся научихѫ да чювствоватъ любовь-тѫ къмъ единоплеменный си народъ и отечественный, съ голѣмѫ радость бръзахѫ да му прѣдлагатъ свои-ты непритворны и ревностны услугы.

Вѣрны доказателства на това сѫ сѣтнины-ты на тыя обстоятелства: Блъгарія слѣдъ годины двайсять начна да има свои писатели.

Водители на тыя заслуженны мѫжи, на които имена-та и подробности-ты за насъ сѫ изгубены, показватся Кириллъ, а най много Меѳодій. Трудолюбивый той прилѣжникъ за до-

а ново-то и истинно-то си отечество начна свой услугы-ты си на Двора още прѣди крьщеніе-то му. не Царскый живописецъ, той воистина бяше духов- сестрж-тж на Царя, който го прія за наставникъ и учитель ѣдника на престола, Великаго Князя, Владимира. Ка- могло да бжде това образованіе, лесно ще разумѣете, прѣдставите на ума си Владимира Юнака — Философа — ель — Великаго Монарха. Біографъ-тъ Климентовъ пра- блежи, че Меѳодій е внушявалъ на Царя и наслѣдника тжж въ къмъ Отечество-то, къмъ отечественный языкъ и про- щеніе-то, съ което той самъ е пламтѣлъ, и която прави вѣщи-ты великы, което дѣйствително ся случи съ Влади-... Великъ въспитаникъ може да ся роди само отъ великъ авникъ; щяше ли да е Александеръ великъ, ако да не бя- Аристотель?

Въ свободно-то врѣмя, Меѳодій е быдъ дѣсна-та ржка Царя въ прѣобразованіе-то, на което отъ напрѣдъ правя- плана, и дору въ другы-ты обстоятелства. Изъ уста-та пріимаше Борисъ наставленіе-то и просвѣщеніе-то, отъ жцѣ-ты му прія крьщеніе-то и миропомазаніе-то. Най по- лѣ дойде часъ-ть да ся начне голѣма-та работа; издаде ся указъ, начнася всеобще-то възмущеніе, и Меѳодій, като ся стигна на работж, и като остави мирный си животъ при Двора, начна да живѣе вече не за Двора, нъ за цѣло-то си отечество, за цѣлый народъ. Ето причины-ты, зарадъ които Монархъ-тъ въ всичкый си животъ показваше голѣмж почеть къмъ достойный, заслуженный тоя мжжь, който стана нужденъ както за него истый, така и за цело-то господарство.

Като ся промѣни толкова много нъравственный животъ на Блъгаре-ты, промѣнися нѣколко и гражданско-то имъ устройство. „Както увѣряватъ Бертиніанскы-ты лѣтописи,“ казва Енгель, „Блъгарія е была раздѣлена на 10 господарства или Намѣстничества,“ отъ които едно е было въ Влахыж, двѣ въ Срьбіж и Кроаціж, едно въ Панноніж (отвждь — Дунавскж Унгарія); а другы-ты сж ся нахождалы въ страны-ты, населены отъ исты-ты Блъгаре, отъ които двѣ сж былы въ Унгаріж, а едно въ Загоріж. Намѣстници-ти ся наричали господари, или, ако сж были отъ Царскж-тж фамиліж, Кня-

Сиръчь:
были и
ятелсти

като
ства
гог:
вр
с
в

и
а най много

ıязе на престола на Империѭ-тѫ. Като бяше добро отъ Владиміра, той, слѣдъ възлазянье-то ла, показа дружбѫ на прѣемника му Бориса, за ѣжлваше благодарность-та и естественно-то влече-ıı-ты едноплеменници. Това обстоятелство и нуж-нинѫ въ врѣмя-то на вътрешне-то прѣобразова-ѫ двамата Царье.

ова врѣмя Царь-тъ прати наслѣдника си Владиміра, образова отъ Меѳодія, въ Константинополь, за да ся въ науки-ты и да изучи грьцкѫ-тѫ Словесность и иность; зачто Меѳодій имаше другы работы, та не мо-сѣди въ Палата и да учи В. Князя. Като отиде въ кый Дворъ, Владиміръ, подъ рѫководство на учены-шеся словесность-тѫ и Философіѭ-тѫ, като четяше она, Сократа, Аристотеля, Демосѳена, ту' Василія Ве-Іоанна Златоустый и другы-ты великы Христіанскы учи-Той доврьши свое-то образованіе, като пѫтува' по -ты области и градове на Империѭ-тѫ.

Като станахѫ тыя взаимны сношенія и дружбѫ, Импе-ъ-тъ подари на Блъгарскы-ты търговци особенны прав-въ Константинополь. За живѣніе имъ ся дадохѫ особе-лици, и, освянь това, даде имъ ся прьво мѣсто прѣдъ кы-ты чюжденци на Црьковны и господарственны празд-ı, на които тіи ся нахождахѫ подъ имя-то Блъгарскы го-ı. Народъ-тъ Блъгарскый весма бяше трудолюбивъ, и Блъ-рска-та търговія цвѣтяше въ мирнѫ-тѫ тишинѫ.

Въ това врѣмя ся потврьдихѫ мирны-ты отношенія и съ наслѣдници-ты на Карла Великый, съ Царье-ты Германскый и Франкскый. Ако и да имахѫ обаче нѣогда прѣпирни Блъгаре-ти и Франци-ти за граници, ако и да желаяхѫ и двѣ-ты страны да привръжѫтъ към себе си, или да примамѫтъ раздѣлены-ты по-между имъ Словене (въ Панноніѭ и Краинѫ); ако и да има-хѫ тайнѫ враждѫ и два-та народа, ако и Византійци-ти, кои-то съ скръбь помняхѫ изгубенѫ-тѫ важнѫ чясть на свои-ты Италіянскы владѣнія, можяхѫ да подкрѣпяватъ у Блъгаре-ты тѫѭ умразѫ към Франкы-ты: нъ сега вътрешни-тѫ работы на Блъгаре-ты искахѫ миръ, а у наслѣдници-ты на Карла В,

исчезна воинственный и прѣварливый духъ, и съгласіе ся уздрави помежду имъ.

Сега да поглѣднемъ, какво отношеніе можаше да има Блъгарія къмъ другы двѣ страны и народы които граничяхѫ съ неѭ отъ другѫ странѫ. Тыя сѫ: а) Велика Моравія съ Богеміѭ; б) Россія.

Азъ смыслихъ по' отгорѣ, че всичкы-ты отношенія Блъгарскы въ старо врѣмя къмъ Сѣверъ сѫ забравены; на врѣмя то на Нестора всичко ся бяше промѣнило, всичко е было инакъ. Политическо-то надтягнуванье, равновѣсіе-то, вліяніе-то ся нахождаше между народы-ты и въ стары-ты врѣмена; нъ тогавашни-ты писатели не умѣяхѫ да чувствоватъ това, не знаяхѫ да го опишѫтъ.

Нъ, ако Блъгаре-ты, като бяхѫ съсѣди на по' образованны и силны народы, сир. на Грьци-ты и Франкы-ты, имахѫ на тѣхъ вліяніе, дѣйствіе, сношеніе; то да ли не ще рѣ нѣкой, че тіи не сѫ имали исто-то и' съ Моравіѭ и Россіѭ, зачто то сѫ были и тѣхни непосрѣдственни съсѣди? За това ли, че на Сѣверъ ся научихѫ да пишѫтъ и да бѣлежятъ едны голы събытія (ако и тыя неясно и побрькано) тврьдѣ кѫсно?

Нъ да ли' за това нѣманье да не обрьщаме вниманіе на тыя понятія, истины? Едно само срѣдство има, сир. да обяснимъ най вѣрны-ты точкы въ общѫ-тѫ исторіѭ, та съ това, така да кажемъ, освѣтяванье, да искараме макаръ и слабѫ, нъ поне вѣрнѫ и естественнѫ лучѫ на зададеный прѣдметъ, и съ това да дадемъ вѣрно за него понятіе. Воистина, имамъ праведнѫ причинѫ да ся оплакувамъ отъ прѣминалы-ты испитатели: весма побрькахѫ начяло-то на Русскѫ-тѫ Исторіѭ, зачто то ѭ разглѣдвахѫ не отъ истиннѫ-тѫ и не отъ надежнѫ-тѫ точкѫ на' глѣдъ.

Зачто то Моравія и Чеси-ти сѫ по' близо къмъ Югъ и къмъ Франкы-ты, то и по' ясно ся види отношеніе-то на Блъгаріѭ къмъ тыя страны. Зачто, както Византійскы-ты лѣтописи бѣлежятъ работы-ты Блъгарскы въ отношеніе-то къмъ Грьци-ты, така Франкскы-ты показватъ дыри-ты имъ въ Германіѭ до истый Рейнъ. Блъгаре-ти отвѣща'вахѫ съ ножеветы си и на Византійци-ты и на Франкы-ты, сир. тіи повтаряхѫ тъкмо работы-ты на великый си праотецъ, Аттилѫ. За

това лесно можемъ си въобрази господство-то или влiянiе-то имъ на Германiѭ, сир. на нейны-ты Славяне и Нѣмци; вѣрно е, че тiи сѫ владѣли Виденско-то Словенско княжество (Австрiѭ), и че на тѫѭ учясть подпаднахѫ напрѣдъ Моравянсти и Чеси-ти.

Между това могущество-то на Франкы-ты растяше; дълговрѣменны-ты и кръвопролитны-ты войны, които имахѫ съ Франкы-ты и Грьци-ты и вътрешни-ти раздори ослабихѫ Блъгаре-ты, които ся принудихѫ да оставятъ Германiѭ на Франкы-ты подъ прѣдводителство на Карла Великый, и бяхѫ принуждени да ся благодарятъ на господство-то си надъ Словене-ты въ Унгарiѭ, Влахыѭ, Трансилванiѭ и проч.

Нѣмци-ти и чясть отъ Словене-ты, като загубихѫ покровителство-то на Блъгаре-ты, покорихѫ ся на Франкы-ты. Нъ много по' силно ся опряхѫ на Франкы-ты силни-ти Балтiйскы Славяне, жители-ти на Германскѫ Украинѫ, Сорби-ти, Чеси-ти и Моравяне-ти. Балтiйци-ти си останахѫ като напрѣдъ съперници на Франкы-ты; нъ по' много усѣщахѫ неприятелскый натискъ Сорби-ти, Чеси-ти и Моравяне-ти, които ся раздѣлихѫ на княжества. Най много отъ всичкы-ты прѣтрьпѣхѫ Сорби-ти, жилища-та на които достигнахѫ до Рейнъ, между двѣ-ты тогавашни Нѣмскы племена, — Бои и Саксы: прьва-та имъ чясть стана поддания на Франкы-ты, а друга-та ся придрьжяше отъ Чехы-ты; доклѣ беше живъ Карлъ Великый, князове-ты на Чехы-ты и Моравяне-ты, ако и да ся опирахѫ обаче искахѫ благоволенiе-то на тоя завоеватель, за да избѣгнѫтъ войнѫ-тѫ и подданство-то. Украинци-ти ся защищавахѫ отъ Балтiйци-ты; а Моравяне-ти тоя пѫть изгубихѫ покровителство-то на Блъгарiѭ, която и сама ся принуди да заключи безполезенъ миръ съ Франкы-ты, споредъ който загуби Виденскѫ-тѫ область.

Нъ съ какво имянно можяхѫ да угодятъ на Карла Моравскы-ты Князове? Съ прiиманье-то Христiанскѫ-тѫ Вѣрѫ отъ рѫцѣ-ты на Франкы-ты, на коѭто не щяхѫ нито да поглѣднѫтъ Балтiйци-ти и Украинци-ти (зачто не пропустнахѫ Франкы-ты отъ самъ Елбѫ) и Блъгаре-ти. За това Карлъ, у когото горяше ревность-та да распространи Црьквѫ-тѫ Ла-

тинскж, успѣ да направи това на мѣсто по' слабо, каква то бяше тогава Моравія.

Нъ скоро слѣдъ това умрѣ Герой — Монархъ: всичката негова Монархія ся раздѣли на три и ослабнѣ; жители-ти Моравскы можяхж по' слободно да дишжтъ, и, види ся, можяхж съ всѣмъ да станжтъ независими; нъ не бяше така работа-та. Франци-ти искахж да гы привземжтъ безъ оржжіе. Нѣмскы-ти и Франкскы-ти монаси ся спустнахж врьзъ тѣхъ на купове, като не знаяхж нито языка имъ, нито обичяи-ты имъ. Тѣхно то пждивеніе, приходи-ти и дань-та на духовенство-то ся възложихж на народа Моравскый. Тіи приповѣдници, по'выше неучени, както казва Шлецеръ, можяхж ли да истрѣбятъ народны-ты сусвѣрства, като не знаяхж народный языкъ? Кривы-ты имъ Ческы думы докарвахж по' много смѣхъ въ народа, нежели наставленіе, за което трѣбва человѣкъ да е ученъ. Тіи миссіонери покорявахж свои-ты прозелиты, които носяхж само имя-то Христіане, на Епископы-ты Баварскы, и съ това ся начна формално-то зависянье на тжж странж отъ Германци-ты. Нѣмаше, что да ся прави; друго вѣроисповѣданіе на близо нѣмаше, зачто Блъгарія бяше още язическа; а да отврьлятъ Латинщинж-тж, сир. да ся врьнжтъ къмъ идолопоклонство-то, съ това щяхж да привлекжтъ войнж на странж-тж си, заради това Князове-ти и' трьпѣхж до врѣмя.

Германскы-ти Господари начнахж да преобрьщатъ духовнж-тж зависимость въ гражданскж; искахж отъ князове-ты Вассалскж покорность; усвояванье-то на Латинци-ты катадневни ся усилюваше; Князове-ти трьпяхж, зачто нѣмахж дрьзновенъ и безстрашенъ человѣкъ.

„Четыредесять годины вися на шіж-тж на Моравяне-ты тая Латинщина и Нѣмци ти, съ които тіи не можяхж да приказватъ,“ — говори Шлецеръ, тогава ся свьрши прѣобразованіе то на Блъгаріж, и порастна младый князъ Святополкъ „единъ отъ малцина-та великы человѣци на IX столѣтіе.“ (Несторъ Шлец. II. стр. 436), на кого то дрьзность-та, мжжество-то, благоразуміе-то и проникнованье-то хвалятъ тогавашни-ти писатели. За такъвъ человѣкъ имаше нуждж Моравія за да ся избави отъ ногтѣ-ты на Латинщинж-тж на Нѣмци-ты. Подаренъ съ таквя свойствѣ, Князь-тъ видя свое-

-то тяжко положеніе; за това не ся забави да употрѣби своиты силы за ползѫ-тѫ на отечество-то си; той ся рѣши да ся избави отъ Латинщинѫ-тѫ, и да іѫ изгони съ всѣмъ изъ своето господарство. „Карломанъ, като имаше подозрѣніе на него, спорядъ прѣдставленія-та на Латинскы-ты Монахы, повелѣ да го задрьжятъ въ 871 годинѫ; нъ като не можя да му найде никаквѫ погрѣшкѫ, то въ истѫ-тѫ годинѫ го пустна въ отечество-то му. Нъ Святополкъ не можя да забрави направено-то му посрамянье, и горяше отъ мьсть.“ (Нест. Шлец. II. стр. 437).

Вовстинѫ, Блъгаре-ти, сявгашии-ти врагове на Франкы-ты, подбуждахѫ и поддрьжяхѫ Святополка въ прѣдпріиманье-то му, и отъ своѭ странѫ Святополкъ за прѣдпазянье-то и за успѣха на свое-то прѣдпріиманье, не можяше да ся не обрьне къмъ Блъгаре-ты, на които интересъ-тъ бяше той, да не пропустнѫтъ Франкы-ты да привземѫтъ тѫѭ странѫ, и да обиколятъ свои-ты владѣнія съ Карпатскы-ты горы. И така младый Святополкъ, като ся подкрѣпи съ съѭза, или по добрѣ съ покровителство-то Блъгарско, тутакси като ся врьна въ свои-ты владѣнія, начна непріятелскы-ты дѣйствія, и истрѣби съ всѣмъ два Франкскы корпуса, които вардяхѫ, заедно съ тѣхны-ты начялници.

Война-та, която ся начна въ Моравіѭ, стана причина на силны непріятелскы отношенія между Блъгаре-ты и Франкы-ты въ Панонію, което улегчяваше военны-ты дѣйствія на Святополка. „Чеси-ти и Сорби-ти пристанахѫ подъ неговѫ-тѫ Дрьжявѫ и опрѣдѣлихѫ да му даватъ дань, съ коѭто гы събличяхѫ Нѣмци-ти. Слѣдъ това врѣмя Моравяне-ти, Чеси-ти и Сорби-ти непрѣстанно ся біѭтъ съ Франко-Нѣмци-ты и чясто весма успѣшно. Въ 874. год. обаче заклюихя миръ“ между Императора Людовика, Бориса и Святополка, спорядъ който Моравія като ся увеличи още, стана господарство самостоятелно, силно, така чтото ся нарече Велика Моравія.

„Людовикъ умрѣ скоро въ 876. год. и Германія ся раздѣли на три части,“ а Велика Моравія вдигна мѫжкы своѭ-тѫ главѫ, и не даваше вече никому отчетъ (хысапъ) за своиты работы. Въ тыя бурны военны врѣмена всичкы-ты Латинскы, Франкскы и Нѣмскы монаси, които бяхѫ отъ странѫ-тѫ не-

пріятелска, принудихѫ ся да оставятъ владѣнія-та Святополковы, и съ тѣхъ ся отпѫди непонятна-та Латинщина и ненужни-ти даноци. „Честь и слава на Славянскый разсѫдъкъ!“ выка Шлецеръ.

И така Святополкъ и въ това отношеніе ся обрьна къмъ Бориса, и искаше отъ него Священници и учители, които да учѫтъ народа и да врьшѫтъ Богослуженіе-то не на Латинскый языкъ, нъ на Славянскый; нічто не бяще по' пріятно за Моравяне-ты, както това прѣобразованіе, Въ това врѣмя ся пріихѫ въ Моравіѭ и Богеніѭ обряди-ти на Въсточнѫ-тѫ Православнѫ Црьквѫ, въ което врѣмя и Блъгарскы-ти Священницы и Богослужебны книгы ся прѣнесохѫ тамъ изъ Блъгаріѭ, и заедно съ тѣхъ и обряди-ти, както си ѧя нахождахѫ въ Блъгаріѭ; и все за това, че никой Моравянинъ нѣмалъ ищахъ нито възможность да го прѣвожда на свой языкъ; за това прьвянь ся пріа всичко Блъгарско, и послѣ ся остави въ тоя истый видъ, и за това по' много, че Блъгарско-то нарѣчіе разумѣваше всякый Моравянинъ. И така Блъгарско-то нарѣчіе сѫще така прѣмина въ Моравіѭ, както послѣ и въ Россіѭ.

Това пріиманье Блъгарско-то Богослуженіе и ученіе стана съ вліяніе-то на Блъгаріѭ, сир. 1-о. като отврьлихѫ Латинско-то, трѣбваше да пріемѫтъ Блъгарско-то; 2-о. Блъгарско-то ся разумѣваше, като Латинщина-та бяше съвсѣмъ невразумителна; 3-о. Блъгаре-ти, като показахѫ на Моравяне-ты своето покровителство, прѣдпочетохѫ ся отъ другы-ты народы; 4-о. Блъгарско-то Богослуженіе не щяше нито данъ, нито зависимость отъ Моравіѭ, и Блъгарско-то Правителство заедно съ Византійско-то пращаше на Моравскый народъ нужно-то число наставници и пастыри; това позволи на Моравяне-ты да си имѫтъ и свои Епископы, което напрѣдъ имъ не позволявахѫ Франци-ти. Види ся, че Василій Императоръ и Борисъ, и двама-та Славяне, не можяхѫ да не желаѭтъ добро на Святополка, който бяше и той Славянинъ.

Така Импер. Василій Македонскый, като пращаше и отъ своѭ странѫ чиновници за мира, който ся заключяваше между Бориса, Людовика и Святополка, проводи на Моравяне-ты Епископъ **Агаѳона**, който ся опрѣдѣли Архыепископъ въ Моравіѭ, и **Сергыя**, за Епископъ въ Велеградъ. Имперскы-ти

Блъгаре сѫ были тіи, или Грьци, все едно; вѣрно е обаче това, че Блъгарска-та Црь-ква ся въдвори въ Моравіѫ и Богеміѫ, и въ едно врѣмя начна да ся образува Іерархыя-та въ тыя страны.

„Срѣщу прьвы-ты тыя двама Іерархы въ Моравіѫ, Римскый Дворъ нападаше съ свои-ты буллы 878 год. Между това Агаѳонъ въ другѫ тѫ 879 годинѫ на събранный отъ Фотія Съборъ, подписася Архыепископъ Моравскый“ (Енгель).

Ето прьви-ти Архыпастыри Моравскы, а не Кириллъ и Меѳодій. Отъ тукъ заключяваше, че ако Моравскы-ти Князове сѫ искали да просятъ учители отъ Константинополь, както ся иска на легенды-ты, то това е могло да ся случи послѣ като ся откъсна Моравія отъ Франкы-ы сир не по напрѣдъ отъ 874 или 875 годинѫ; за то а нито Ростиславъ, нито другъ нѣкой е можялъ да иска това, нъ можяше само единъ Святополкъ, та и то слѣдъ горѣреченѫ-тѫ годинѫ, сир. когато стана Самодрьжецъ на Моравяне-ты, на Чехы-ты и на Срьбы-ты; зачто до тогава негово-то положеніе никакъ не позволяваше това. Освянь това и Франкскы-ты лѣтописи дѣйствително свыдѣтелствуватъ, че Моравяне-ти и Блъгарскы-ти священници (които тіи наричятъ Грьци) изгонили тѣхны-ты монахы отъ тыя страны слѣдъ 875 вече годинѫ. както това ясно показа Шлецеръ. Тогава е была 12-та година на царуванье-то на Импер. Василія: ами как е можялъ Святополкъ да иска учители отъ Императора Михаила, когото отъ давна не е имало? или какъ е можялъ Михаилъ Импер. да праща Меѳодія на Святополка, който въ негово-то царуванье никакъ не е можялъ да го иска? И кой ѣе може позна, че това е глупава прикаска на легенды-ты? И на тыя легенды знаменити-ти критици основахѫ свои-ти разсужданія!!

Като обяснихъ на кѫсо главны-ты поне чрьты отъ картинѫ-тѫ на политическы-ты съотношенія между Блъгаріѫ, Германіѫ и Святополка, сега трѣбваше да ся обрьнѫ къмъ образа на взаимны-ты отношенія, който ся нахождаше между Россіѫ и Блъгаріѫ. Тия точка на политическо-то сближяванье е твърдѣ любопытна; зачто тя така ся относя и на Русскѫ-тѫ Исторіѫ, както и на Блъгарскѫ-тѫ; нъ спорядъ горѣреченыты причины, тя не е по малка мѫчна за обясненіе. То е ка-

макъ за прѣпъванье, прѣзъ който имянно трѣбва да прѣминемъ, нъ който камакъ до сега около забикаляхж. Чини ми ся, че не щж ся спънж' въ него, зачто не поимамъ невъзможно-то, искамъ само естественность-тж; щж опытамъ работж-тж за това по' много, че до сега сж тлъковали само за влияніе-то, което е ималъ чюждъ народъ на сѣверны-ты прѣдѣлы на старж Россіж, и много остана не разяснено. Да обрьнемъ вниманіе-то си на южны-ты прѣдѣлы.

Въ исто-то това врѣмя, сир. въ врѣмя-то Борисово и Святополково, видимъ въ Россіж Рюрика. Отъ това врѣмя ся начина Русска-та Исторія, сир. отъ тоя тъкмо Русскый господаръ. Прьвый Русскый лѣтописецъ, който живя въ начяло-то на XII столѣтіе, начна да бѣлежи събытія-та за свое-то потомство само отъ това врѣмя, зачто по' отнапрѣдъ не можя', и освянь това 250 тѣ годины, които ся изминахж прѣди него, и нѣколко ся обяснихж, доста прѣдставятъ неговы-ты заслугы.

И така Несторъ отъ това врѣмя мож'я да ся улови и да начне да описва събытія-та на свое-то отечесто, състояніе-то на свои-ты съотечественници, на свой народъ. Нъ, какъ той истый народъ, толкова многочисленъ, колкото и Грьци-ти, или Латине-ти, или Готи-ти, сжществовалъ е до това врѣмя, както и Грьци-ты, Латине-ти и Готи-ти, за това може има съмнѣніе само единъ безуменъ.

Какво е было състояніе-то на тоя народъ Русскый, на каквы измѣнявація то' е подпадаяо до това врѣмя, не ся знае сир. Несторъ самъ не е зналъ и мы не знаемъ; нъ това незнаянье не стига; трѣбва да издыримъ, да обяснимъ колкото можемъ. Азъ оставямъ това тука, зачто то' е прѣдметъ на Русскж-тж Исторіж; а щж да обрьнж вниманіе на това исто-то врѣмя, за да обяснж Блъгарскж-тж, съ което и Русска-та става по' ясна.

И така пытаме: какво отношеніе е имала Блъгарія къмъ Сѣверны-ты си съсѣды, Россіяне? Да ли' той Блъгарскый народъ, който отъ свои-ты прѣдѣлы е проникновалъ въ най отдалечниы-ты вътрешности на Грьцкж-тж Имперіж, Италіж, Германіж, Моравіж, да ли', казвамъ, той народъ не е проникновалъ и въ Россіж, или въ тыя нейны мѣста, въ които е

живялъ, и които малко напрѣдъ е оставилъ? Или поне да ли той, като воинственъ, дѣятеленъ, не е ималъ поне влїянїе на нея? Въ какво е състояло това влїянїе, силно ли е было, слабо ли, или какво е было то? Дѣ, на кои мѣста сѫ приходили въ сближенїе двата тїи народа?

Планинисты-ты мѣста на Блъгарїѭ бяхѫ тѣсны за многочисленъ и дѣятеленъ народъ; страна-та отъ самъ Дунавска между Трансилванїѭ и Черно-то море (сега Молдавїя и Влахыя) по добро-то си мѣстоположенїе и по голѣмо-то си плодородїе, не можяше да ся не владѣе отъ тѣхъ. Влахыя и Молдавїя бяше населена съ Блъгаре, и бяше едно отъ тѣхныты господарства — Намѣстничества, което ако и да не бяше всичко-то населено, обаче като весма способно за скотоводство, което бяше чясть на народно-то богатство, и главенъ прѣдметъ на домашнїй животъ на Блъгаре-ты, простираше ся до истый Днѣстръ. И така можемъ съ достовѣрность да кажемъ, че около това мѣсто двата тїи народа сѫ приходили въ сближяванье.

И така да попытаме сега: кой народъ е ималъ влїянїе на южны-ты прѣдѣлы Россїйскы, или на исты-ты Южны Руссы? Чини ми ся, лесно е да разумѣе человѣкъ, и отвѣтъ-тъ не е мѫченъ; нъ да попытаме Нестора; — той казва: „около 859 годинѫ народъ заморскый, Варягы зимахѫ дань отъ Сѣверны-ты жители Россїйскы, Славяне, Чюдь, Меряне и Кривичи; а отъ Южны-ты: Поляне, Сѣверяне и Вятичи зимахѫ Козаре-ти по еднѫ бѣлкѫ отъ куминъ“ (отъ кѫщѫ или Дворъ).

Что е това? Козаре-ти зимали дань отъ Южнѫ Россїѭ! Кой е той народъ? И той народъ ималъ толкова силно влїянїе на Руссы-ты! Ами дѣ Блъгаре-ти, силни-ти тїя Блъгаре, които азъ приготвихъ за отвѣтъ? Да ли Несторъ не е знаялъ ничто за силѫ-тѫ и могущество-то на тѫѭ Дрьжявѫ? На истина; въ негово-то врѣмя това господарство не е сѫществовало вече; то было покорено отъ Грьци-ты около сто годинъ прѣди него! и това, което той рече на кѫсо за Блъгаре-ты, заелъ го е отъ Византїйци-ты.

Ако и да е было това така въ негово-то врѣмя, обаче Блъгарїя е сѫществовала въ всичко-то си величїе и силѫ въ врѣмя-то на Рюрика: отъ прѣдѣлы-ты Моравскы до Черно мо-

ре тя е граничила съ Россіѫ; Карпатскы-ты горы и Днѣстръ сѫ былы тѣхна граница. Явно е, че никой другъ не е можялъ да има на Россіѫ толкова силно влініе, колко то тая Дрьжава. Ами кои сѫ тіи Козаре Несторови? какво е това имя? Естественно е, че отъ Югъ само Блъгаре-ти сѫ могли да имѫтъ толкова силно вліяніе: да не сѫ Козаре-ти Блъгаре-ти? Или тіи сѫ другъ народъ? Въ такъвъ случяй дѣ сѫ тіи живяли, какъвъ языкъ сѫ имали, отъ дѣ сѫ произлязали? Сѫще-то ли имъ имя е было Козаре, или нарицателно-то, или частно-то?

На тыя питанія не можемъ изеднѫжь да отвѣщаемъ; за това трѣбва да испытаме работѫ-тѫ на кѫсо.

Источникъ-тъ на извѣстія-та за произлазянье-то на тоя народъ сѫ Византійци-ти; тіи най напрѣдъ споменуватъ за Козаре-ты около 626 годинѫ, когато Козаре-ти даваxѫ помощь на Импер. Ираклія срѣщу Персы-ты. Дѣ сѫ былы най стары-ты имъ жилища, никой не знае; знаяно е само това, че въ послѣдующи-ты столѣтія тіи живяли около Черно море, сир. въ Таврическѫ-тѫ губерніѫ, Херсонскѫ-тѫ и въ Бессарабіѫ, когато начнъхѫ да имѫтъ работѫ съ Византійци-ты. Тогава единъ отъ Византійци-ты, за да даде понятіе за тѣхно-то произлазянье, безъ да знае нито тыя мѣста, нито народа, каза весма на кѫсо, весма неопрѣдѣленно. Не знаяше дору, на кое врѣмя да отнесе това, че многочисленный народъ Козарскый излязе изъ вътрешности-ты на Берзеліѫ или Бергыліѫ, която е прьва Сармація, въ мѣста-та около Херсонъ и Одессѫ.

Отъ това, че какъ тіи за да дадѫтъ помощь на Ираклія прѣминали прѣзъ Кавказъ въ Грузіѫ срѣщу Персы-ты, заключяватъ, че тіи сѫ живяли въ странѫ отъ самъ Кавказъ, и че нейно-то имя е Берилія. Истина е, че тіи сѫ живяли отъ самъ Кавказъ, нъ че жилища-та имъ былы близо до тыя горы, никакъ не слѣдва да заключяваме: зачто а) и да сѫ живяли по далечь отъ тыя горы, можяхѫ да идѫтъ на помощь на Императора; б) по вѣроятно е, че тіи сѫ живяли въ странѫ по плодороднѫ, по рѣкѫ-тѫ Волгѫ, нежели въ пусты-ты мѣста на сегашнѫ Кавказскѫ губерніѫ; в) Истый Византіецъ казва прьва Сармація, или малка, подъ имя-то на която

въ Константинополь отъ давна сѫ разумявали всичкѫ-тѫ Волжскѫ странѫ и отъ двѣ-ты страны на Волгѫ къмъ Сѣверъ; тая страна е стара-та или велика Блъгарія, и Берилія или Вержелія е искривено имя Блъгарія. Другы жилища Козарскы мы не знаемъ.

Като рѣшихме така мѣсто-то на тѣхно-то отечество, за да имаме опрѣдѣленно понятіе за тѣхъ, трѣбва да издиримъ врѣмя-то кога сѫ дошли на Черно море; нъ това отъ Византійци-ты не можемъ опрѣдѣли, зачто тіи сами за това малко знаѭтъ. Така, на примѣръ, Ѳеофанъ, като приказва за събытія-та, които ся случихѫ въ царуванье-то на Константина II (642 — 668), между другы-ты споменува и за Козаре-ты, като приморскы жители на Черно море, и прилага, че тіи тамъ нападнали на Блъгаре-ты отъ горѣреченѫ-тѫ странѫ, и гы направили свои подданници, нъ кога, не казва. Той поне като пріимаме царуванье-то Констaнтово за сегашно, разумѣва прихожданье-то на Козаре-ты за отколѣ заминѫло. Обаче достоинство-то на свидѣтелство-то Ѳеофаново за събытіе-то. което, както той казва, да ся е случило отъ давна въ странѫ, за коѭто той не еималъ ясно понятіе, весма е неоснователно и маловажно; различны-ты названія на нытый народъ, които той с пріялъ за сѫщи, дадохѫ му причинѫ да казва, че единь народъ привзималъ другый.

Нъ доста! само той единъ могущественный, юнашкый и многочисленный Бл..арскый народъ, частъ отъ неисчетный Славянскый ся подвигна отъ Волгѫ къмъ Дунавъ; тоя народъ Византійци-ти наричихѫ съ обще, чюждо нему имя гунны, които всякый дробеше на много частны, нъ безмысленны названія, доклѣ най напоконъ достигнахѫ до сѫще-то тѣхно имя Блъгаре. Въ число-то на тыя имена е и имя-то Козаре, които дѣйствително сѫ излязали отъ тамъ, отъ дѣто и Блъгаре-ти, и отидохѫ тамъ, дѣто и Блъгаре-ти, сир. пѫтуваніе-то и на два-та народа принадлежи на единъ керванъ, или и двѣ-ты названія знаменуватъ сѫщій прѣдметъ. И зачто то тіи народи, сир. пусты-ты тыя имена умирахѫ и ся прѣраждахѫ въ особенѫ формѫ наедно съ писатели-ты, то весма е неправедно да искарваме Козаре-ты отъ горѣ на землѭ-тѫ само около 626 год. както направи това Stritter въ свои-ты прѣписованія отъ

Византійци-ты: зачто видимъ Козаре-ты, отъ исты-ты Византійци, между 456 — 580 годинѫ около Черно море подъ имена-та Акатири, *Ἀκατίροι*, Акаттири, *Ἀκαττίροι*, Акацири, *Ἀκατσίροι*, Кацири *Κατσίροι*. Тія сѫщи-ты въ VIII и IX столѣтіе ся прѣродихѫ отъ тогавашни-ты или слѣдъ тѣхъ писатели въ Кацаре, *Κατσάροι*, Хазаре, *Χασάροι*. Най послѣ у Нестора сѫ извѣстны подъ имя-то Козаре. И така той народъ, или по' добрѣ това имя е едно отъ видове-ты на общето неопрѣдѣленно имя Гунни.

Ами какво е това имя, сѫще-ли е или нарицателно на тоя народъ, на който ся е то' прилагало! Безъ съмнѣніе е, че то не е было сѫще, сир. народъ-тъ не ся е наричялъ съ него: зачто 1) негова-та ветхость показва, че то' е было само нарицателно, както и всичкы-ты му другы съврѣменны народны названія; 2) изгубванье-то му тутакси ясно показва, че то' имя почти 1000 годины, отъ какъ е прѣстало да го има; а сѫщи-ты имена на народы-ты сѫ дълговѣчны, наедно съ сѫществованіе-то на тыя народы, които, ако и да изгубятъ своето политическо бытіе, обаче не прѣмянуватъ да сѫществуватъ наедно съ свое-то имя и подъ иго-то на другоплеменници-ты, както, напр. Блъгаре-ти и до сега увардихѫ свое-то имя, и проч. Ами зачто и дѣ ся дѣнѫхѫ изеднѫжь силни-ти тія Козаре? За това че съ него имя сѫ гы наричяли само чюжденци-ти, които послѣ начнахѫ да гы наричятъ съ сѫще-то имъ имя, отъ дѣто, и стана това изгубянье не на народа, а само на имя-то.

Ами кое е было истинно-то сѫще-то имя на тоя народъ, или на какъвъ народъ ся е прилагало неприлично-то имя Козаре? На това пытаніе по' добрѣ и по' вѣрно не можемъ отвѣща, освянь да кажемъ, че Козаре ся сѫ наричяли оная чясть Блъгаре, която е живяла въ Молдавіѭ по брѣгове-ты на Черно и Азовско море, и въ исты дору Крымъ. И така Козаре-ти сѫ Блъгаре, а въ отношеніе на свой родъ — Славяне? Истина така.

Да забѣлежимъ тука, че за Козаре-ты е малко испытано: въ различны съчиненія, въ които ся нахожда това имя, споменували сѫ за тѣхъ сѫще така, както и Византійци-ти само отъ горѣ; въ най новы-ты врѣмена, въ които пожелахѫ

по-голѣмж точность и опрѣдѣленность въ историческы-ты и народописны понятія, - появихж ся тукъ тамъ у писатели-ты нѣкои мнѣнія за тоя народъ.

Тіи писатели, като нѣмаше стары свидѣтелства за Козаре-ты, искахж колко годѣ да опрѣдѣлятъ весма поврьхно понятіе за тѣхъ, обявихж гы племя Татарско поколѣніе; нъ ако попытаме, зачто тіи така сакатъ, то сами немогатъ намѣри за това достаточны причины. Нъ ако ся найдохж дору и такыва учени, които и исты-ты Блъгаре нарекохж Татаре по праздны причины, то не е чюдно, че и Козаре-ти подпадвахж на истжтж учясть.

Онова, което рекохъ азъ въ начяло-то на това съчиненіе, можемъ да го сплесемъ и на Козаре-ты; тука прибавямъ, че нападеніе-то Татарско въ XIII столѣтіе весма Монголскы подѣйствова на историческы-ты умове на XVIII и на XIX столѣтіе; за това тіи въображявали, че всичко, что иде отъ брѣгове-ты на Волгж къмъ Дунавъ, е Татарщина, сир. зачто народи-ти, които прихождахж отъ Волгж въ Европж въ XIII столѣтіе бяхж Татаре, то и прѣди тѣхъ които дохождахж въ IV, V и VI столѣтіе, бяхж и тіи Татаре; въ срѣдны-ты и послѣдны-ты столѣтія въ Крымъ живяхж Татаре (които нападнахж тамъ въ XIV столѣтіе); и зачто то въ тжж странж въ VIII столѣтіе живѣяхж Козаре, ergo, (слѣдователно) Козаре-ти сж — Татаре!! Така мыслятъ тіи, които съновахж за Таташизма на Козаре-ты.

Наистина, до сега никой още не е издавалъ за въ работж доказателства за Татарско-то происхожденіе на Козаре-ты, зачто мыслихж весма простодушно, че той народъ, спорядъ горный силлогизмъ, който тіи подразумявахж, были Татаре или Турци (все едно). Обаче, весма е лесно да подава нѣкой свое-то мнѣніе за такъвъ народъ, за народность-тж на който и исти-ти Грьци не казахж нищо опрѣдѣлително. И така по истж-тж правдинж, и исто така лесно, можемъ припозна Козаре-ты за Славяне, но такжв-то правдинж гы наричятъ Татаре; нъ това бива тогава само, кога говорятъ безъ доказателства. Така, напримѣръ, съчинитель-тъ на Русскж-тж Четьж казва, че Кириллъ и Меѳодій живяли нѣколко врѣмя въ Херсонъ, градъ съпрѣдѣлень на Козаре-ты, дѣто научихж Ко-

зарскый языкъ, „бесѣдоваху же языкомъ Словенскымъ Козаре.“ Речено простосрьдечно; нъ на това Шлецеръ отвѣщава: „лъжя“ *) и това ся рече весма простодушно, и работа-та ся съ това сврыши. Болландистъ Геншеній рече: „така,“ а почтенны Добровскый: „не така,“ **) и съ това ся доказа работа-та!

Обаче така всякый единъ може доказва' какво да е нѣчто; така и азъ можяхъ да пріема едно-то или другото; обаче не могѫ да принудѭ себе си да повѣрвамъ това или друго-то, като нѣмамъ за това достаточны и убѣдителны причины. Не щѫ нито едно-то, нито друго-то, искамъ истинѫ-тѫ, искамъ да видѭ онова, което е бы о на истинѫ.

Причины-ты за ползѫ-тѫ на Татаризма Козарскый сѫ малко, та и тія сѫ весма недостаточны и поврьхны, и могѫтъ да сѫ само слабы противурѣчія, които азъ вече изяснихъ, като защищавахъ исты-ты Блъгаре. Напротивъ слѣдующи-ти особенны доказателства мя убѣждаватъ съврьшенно въ положеніе-то, че Козаре-ти сѫ Блъгаре, слѣдователно и Слявяне, а имянно:

1-о. Козаре-ти, спорядъ свидѣтелство-то на исты-ты Византійци, излязли изъ Великѫ Блъгаріѭ; тѣхный врьвежь ся заключя'ва въ обще-то прѣселеніе на цѣлый Блъгарскый народъ.

2-о. Нарицателно-то имъ имя „Козаре“ показва, че тіи сѫще сѫ были и ся наричяли Б р ъ г а р е.

3-о. Тѣсна-та и всегдашня-та свръзка на Козареты съ Блъгаре-ты отъ самъ и отвѫдъ Дунавскы изявява гы, че сѫ единъ народъ или племя. Това убѣдително ся потврьдява и съ това, че кога-то Блъгарія, като ся привзе отъ Византійциты, прѣстана да сѫществува, въ това исто-то врѣмя ся изгуби и имя-то на Козаре-ты около Черно море.

4-о. Самъ Несторъ гы не наричялъ никадѣ другоплеменници, сир. Татаре; между това, като той казва, че Печенѣзи-ты, съсѣденъ тѣмъ народъ, говорятъ съ языкъ не Славянскый.

---

*) Несторъ II стран. 572.
**) Кирил. и Мееод. на Русск. пр. стр. 9.

5-о. Както Грьци-ти, така и Въсточни-ти произвождатъ Козаре-ты отъ Іафета, като общій родоначялникъ на Европейскы-ты народы; между това като произвождатъ многочисленыты Татарскы племена отъ Сима: това е знакъ, че тіи подразумѣвали Козаре-ты, като народъ особенный, който не произлазя отъ Татаре-ты или Турци-ты.

6-о. Споредъ свидѣтелство-то на Арабскы-ты писатели, Козаре-ти сѫ были неприятели на Мусулмане-ты, сир. Татаре-ты въ Персіѭ и Туркестанъ, на които тіи нападали прѣзъ Каспійскы-ты горы. Козаре-ти пріяхѫ вече Христіанство-то почти въ едно врѣмя съ Блъгаріѭ. Ако да бѣхѫ были тіи Татаре, то безъ съмнѣніе, щяхѫ да ся увлекѫтъ съ другы-ты Татарскы племена къмъ Исламизма; а тука ся случи противно-то: тіи слѣдъ Блъгаріѭ пріяхѫ Христіанство-то, отъ което е явно, че языкъ-тъ имъ былъ единъ съ Блъгарскый, и това е было главна-та причина да ся склонятъ тіи къмъ Христіанство-то.

7-о. Сѫщи-ты имена на Козарскы-ты мѫжи, които ся увардихѫ въ Византійскый-ты лѣтописи сѫ Блъгарскы, или поне сѫщи само на Славянскый народъ. Така, между другы-ты, Тудинъ, имя на Козарскый Князь, е имя и на единъ Блъгарскый Князь въ Унгаріѭ. Козарскый Князъ, при когото бѣга Іустиніанъ II, наричяше ся Bussirus Gliabarus. Прьво-то отъ тыя имена ся види, да е искривено Burissus или Burises — Борисъ; нъ Gliabarus е Глѣбарь. Глѣбъ е имя сѫще Блъгарско, въ което, като едносложно, ѣ ся произнося, като я; за това Глѣбъ ся чете за Глябъ. Такыви Глябове Блъгарскы азъ сьмъ срѣщалъ нѣколко у Византійци-ты, *Γλιαβας*, *Γλαβας*. Нашъ-тъ Козарскый Князъ у Византійци-ты *Γλιαβαρος*, е Глѣбарь, произведено отъ Глѣбъ и притурено окончаніе-то арь, което е толкова свойствено на южны-ты Славяне, а по вече на Блъгаре-ты. Чиновници-ты Глѣбаровы, които умрьтви Іустиніанъ, *Παπατζήν*, Papazin, и *Βαλγίτζην*, Valkizin Волкыцинъ (Str. in Chaz. pag. 556), по вече показватъ Славянщинѫ, нежели Татарщинѫ; а ако отврьляме края *ην*, което може да е и окончяніе на винителенъ падежь то, Папачь и Валгычь още по много и още по ясно показватъ родъ Козарскый.

Послѣдній Князь Козарскый бяше Георгія Цулъ или Тцулъ, около 1016 год. (Georgius Tzulus, Γεώργιος Τζῦλος): *) Това имя видимъ и у Блъгаре-ты: на Τζῦλας, Блъгарскый Бояринъ, по повелѣніе-то на Михаила Палеолога издихѫ очи-ты въ 1262 год. Това исто-то имя ся нахожда и въ сложно-то имя Момицилъ (Μομίτζιλος), Блъгаринъ, който, около 1344 годинѫ, былъ възстаналъ срещу Императора (vid. Stritt. in Bulg. pag. 462 и 463).

Нъ зачто-то и Русскы-ты имена сѫ испокривены отъ Византійци-ты, то естественно трѣбва да заключяваме, че и Козарскы-ты и Блъгарскы-ты имена сѫ подпаднали на истѫ-тѫ учясть. Мене ся чини да е явно, че Τζῦλος и Τζυλας е исто-то искривено Блъгарско имя: Золъ или Золанъ, Злованъ, както обыкновенно гы произносяхѫ Блъгаре-ти. Мы видѣхме вече по горѣ, и щое ще видимъ, че послѣдній Блъгарскый господарь въ Унгарія былъ Золанъ; Види ся, че това исто-то имя е ималъ Козаринъ-тъ, който, ся прѣдставя въ Херсонъ около 780 год. въ работы-ты съ Іустиніана II, и ся прѣнарече отъ Грьцкы-ты писатели Зоилъ: така ся наричялъ и силный Козарскый Воевода, който отиде на помощь на Импер. Ираклія въ 626 год. и ся нарича отъ Грьци-ты Ζιεβήλ, или Ζεβέηλ.

Ето колко имена Козарскы можя да искара отъ Византійци-ты трудолюбивый Стриттеръ. Ако бѣхѫ ся увардилы въ Византійскы-ты лѣтописи още по'выше Козарскы имена, то, ми ся чини, никой не щяше вече да ся съмнява, че Козаре-ти сѫ были сѫщи Блъгаре.

8-о. Сѫщи-ты имена на мѣста-та, въ които сѫ живяли Козаре-ти, оставени сѫ намъ всѣма малко. Нѣкои градове въ Крымъ право' носятъ Грьцкы имена, зачто сѫ направены отъ Грьцкы колоніи, както Херсонъ, Θеодосія, Ольвія. Нъ Фанагорія и Пантикапея не сѫ Грьцкы имена; „Фанагорія, казва Goar (in Theophan. pag. 616 apud. Stritt. in Chazariis, pag. 554), е въсточна-та страна на Крымъ; послѣ тамъ подъ това имя станалъ извѣстенъ градъ-тъ.“ Види ся, обаче, че Фанагорія е просто Нагоріе, имя, което Козаре-ти сѫ давали на гористѫ-тѫ чясть на Крымъ. Пантикапея е сѫще, Пя-

*) Stritt. Chaz. pag. 577.

тиконіе: така може да сѫ наричяли мѣсто-то, което имало пять окопа; *) азъ знаѭ у Карпато — Руссы-ты, мѣсто което ся нарича Семиконіе.

Тукъ ся относя и Прѣкопъ, мѣсто-то при тѣсный прѣшіякъ Крымскый; така и въ Бльгаріѭ ся славилъ тѣсный проходъ прѣзъ Балкански-ты горы, и твърдина-та, която ся нахождала тамъ подъ имято-то Прѣкопъ. Ако и да ся споменуватъ обаче тыя мѣста отъ най стары-ты Грьцкы писатели, нъ то' ни не брька да разумѣемъ, че Блъгаре-ти, като сѫ живяли на Волгѫ, могли сѫ да владѣѭтъ Крымъ.

А колко то за града Саркелъ, който ся направи отъ архитектора, кого-то прати Импер. Өеофилъ, че той знаменувалъ на Козарскый языкъ „бѣла гостинница" — това е маловажно и ся основава само на достоинство-то и на непогрѣшимость-тѫ на Грька, кому-то дошло на ума да забѣлежи това. Карамзинъ доказва, че той бѣлъ градъ былъ на рѣкѫ-тѫ Донъ: нека е така; нъ мы знаемъ нѣчто таково отъ Арабскы-ты писатели, които на исто-то мѣсто полагатъ знаменитый Козарскый градъ Беленгьаръ, или Баланrьяръ; както ся види, въ това имя ся нахожда Бѣлоградъ, което злѣ сѫ разумѣли и написали Араби-ти и, може, но' злѣ да сѫ го прочели прѣводители-ти.

И така Козаре-ты сѫ сѫщи Блъгаре, или часть отъ Блъгарскый народъ, които сѫ живели въ Кримъ и около брѣгове-ты на Донъ, на Азовско и на Черно море. Прѣзъ Молдавіѭ тіи сѫ ся продлъжявали отъ истый народъ, който е господствовалъ въ Блъгаріѭ и Унгаріѭ. Не можемъ каза рѣшително въ какво отношеніе сѫ были Таврическы-ти Блъгаре къмъ истѫ-тѫ Блъгаріѭ; зачто за това весма тъмно казватъ Византійци-ти, ако и да можемъ каза съ достовѣрность, че тіи сѫ были часть отъ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, и сѫ зависѣли отъ нейны-ты господари. Арабъ Массуда пише (въ Клапрот. Russland's Vergrösserungen; виж. 90 забѣлежваніе Карамз. на I томъ), че Козаре-ти имали и Царь и Каганъ, сир. Царь на цѣлѫ Блъгарскѫ Дрьжявѫ, а Каганъ (Князь, Намѣстникъ, или госпо-

*) Окопъ, насыпь отъ землѭ, или исконано мѣсто около нѣкоѭ твърдинѫ, Турскы: хендекъ.

дарь) у тѣхъ си, сѫще така, както и Унгарскы-ти Блъгаре сѫ имали такывы Намѣстници. Освянь това че Каганъ-тъ трѣбвало да е отъ Царско поколѣніе, въ това лесно можемъ да ся увѣримъ, ако разглѣдаме съ внимателно око врьвежя на работы-ты Козарскы и Блъгарскы. Така при това, можемъ да видимъ, че Козарскый Князь, Глѣбарь, за дьщерѭ-тѫ за кого то ся уженилъ Іустиніанъ II, былъ роднина на Требеля Царь Блъгарскый, кой-то му прѣдложилъ своето покровителство и помощь, да ся врьне на престола си.

И така отъ къмъ Югъ исключително вліяніе на Россіяне-ты е ималъ Блъгарскый народъ, не само отъ странѫ-тѫ на Унгаріѭ, нъ най много отъ отвѫдъ Днѣстръ и отъ брѣгове-ты на Черно и Азовско море. Дѣятелность-та на тоя народъ имъ отвори пѫтя, за да разширочятъ трьговіѭ-тѫ, на которо Черноморскы-ти градове сѫ одлъжени за свое-то процвѣтаніе. Херсонъ, воленъ и трьговскый градъ, нахождался е подъ покровителство-то или Грьцко или Блъгарско.

Трьговія-та е была главно нѣчто на Блъгарскы-ты Господари; Черноморскы-ты пристанища и градове были за тѣхъ много по′ важны, отъ каквы да сѫ былы области въ Панноніѭ. Ето зачто е было нужно да владѣѭтъ Крымъ и приморскѫ-тѫ странѫ. Импер. Василій Македонскый распространи правдины-ты и прѣимущества-та на Блъгарскы-ты трьговци въ Имперіѭ-тѫ и дору въ истѫ-тѫ столицѫ. Блъгаре-ти пращахѫ въ Цариградъ, колко то нѣчта излизяхѫ отъ Сѣверъ, зачто то владѣяхѫ брѣготе-ты на Черно море; това не стигаше; тіи распространихѫ своѭ-тѫ власть на ближни-ты си Россіяне, отъ които пріимахѫ, спорядъ думы-ты Несторовы, — пары ли? не, стокѫ, по бѣлкѫ отъ всякѫ кѫщѫ; обаче, види ся, че като не е имало бѣлкѫ, земали сѫ, что сѫ могли, или что имъ е по′ износяло.

Не могѫ право да опрѣдѣлѭ, что е знаменовало тая дань; да ли че Блъгаре-ти сѫ были сѫщи владѣтели на Россіѭ, имали сѫ въ неѭ свои начялства, своѭ войскѫ, и сѫдии сѫ сами виновны-ты Руссы? Рѣшително не можемъ да казваме нито че това е така, нито че не е така; знаемъ поне само това, че тіи побудени за трьговскы прѣдпріиманія, ходили сѫ по рѣкы-ты, които сѫ текли у тѣхъ и сѫ си влизалы въ

Черно море, на горѣ къмъ Западъ и Сѣверъ, сир. по рѣкы-ты Днѣстръ, Днѣпръ, Донъ, или както Несторъ казва (което обаче е все едно), къмъ Поляне-ты, Сѣверяне-ты и Вятичи-ты, за да сбиратъ едно друго, и да го спущатъ на каициназадѣ (сир. у дома си), по горѣречены-ты рѣкы.

Ако и да сѫ были Блъгаре-ти жестоци и да сѫ грабили въ военно врѣмя, обаче тіи много по' снисходително сѫ ся обхождали съ ближни-ты народы въ мирно врѣмя; тіи дору гы покровителствовали и ся обращали съ тѣхъ, като съ братья, ако само гы виждали да сѫ прѣдадени на великы-ты господари на Блъгаріѭ. Така мы видѣхме, че тіи сѫ защищавали Кроаты-ты, Словене-ты, Нѣмци-ты и Моравя-ты отъ орѫжіе-то Франкско. Отъ Тука можемъ да заключимъ, че тіи не сѫ проминовали самоволно и съ Руссы-ты; съ Руссы-ты, свои-ты Стары съсѣди и познайници, съ Руссы-ты, казвамъ, които въ противенъ случяй, въ своѭ-тѫ пространнѫ стр: гѫ имахѫ доста мѣсто за да отбѣгнѫтъ отъ своеволство-то на Блъгаре-ты, или можяхѫ да уловятъ ножя „и отъ двѣ-ты страны оcтръ," за да отмахнѫтъ удара.

Между това Блъгаре-ти не можяхѫ да не пущатъ Руссы-ты да имъ ходятъ по Днѣстръ, Днѣпръ и Донъ, ту' въ Крымъ, ту въ другы-ты имъ Черноморскы пристанища съ своѭ-тѫ си доволнѫ облагѫ, за да ѭ промѣняватъ съ каквы-то да сѫ Византійскы работы, които не работяхѫ още въ Россіѭ, и съ които обаче искаше имъ ся да ся поголѣмятъ, сѫще така, както сега и задъ — Каспійскы-ты Ординци, които знаѭтъ само да ловятъ лисици и да доятъ козы и кобылы, обаче съ радость ся увиватъ въ всякаквы пъстры матеріи, или сукна, или въ Персидскы и Турскы шялове, или ся примѣняватъ съ всякаквы Русскы металлическы работы. Обаче, Русси-ти въ това врѣмя имахѫ вече постоянны жилища.

И така Русси-ти отъ старо врѣмя сѫ имали обичяй да плуватъ по рѣкы-ты; нъ отъ кого ся най напрѣдъ начна това? Безъ съмнѣніе, на това сѫ гы научили Блъгаре-ти, а особенно Таврическы-ти Блъгаре; а послѣ, когато тіи Таврическы Блъгаре прѣстанахѫ да ся упражняватъ съ тоя занаятъ, Русси-ти не ся полѣнихѫ да ся заловятъ за тѫѭ полезнѫ работѫ. Замѣчателно е, че около тыя врѣмена ся намѣри въ Кон-

стантинополь единъ любопытенъ человѣкъ (Константинъ Багрянородный), който ся погрижи да ся научи, что става въ Россіѭ, и казва намъ, че въ негово врѣмя, общій пѫть отъ Россіѭ въ Черно море е былъ по Днѣпръ. Не можемъ да не повѣрваме; зачто камани-ти, които ся въздигатъ по рѣкѫ-тѫ Днѣпръ и тѣхны-ты имена не бы гы знаяли, ако да не сѫ плували по рѣкѫ-тѫ; и, напротивъ, ся види, че тыя каманны мѣста, въ които мнозина плавателы сѫ ся спъновали, така лгко ся напечатахѫ въ память-тѫ на народа, что то на весма мнозина сѫ былы извѣстны и въ Россіѭ и въ Блъгаріѭ, което не ся укри и отъ Багрянородный.

И така знаянье-то тыя Днѣпровскы каманы доказва цвѣтѫще-то нѣкого корабоплаваніе, което е было главно условіе на Черноморскѫ-тѫ тръговіѭ и подкрѣпява думы-ты на Багрянородный. Черноморска-та тръговія ни дава да знаемъ, на каквы Блъгарскы тръговци Василій Императоръ даде прѣимущества, като гы почете на общи-ты Цареградскы праздници съ титлѫ-тѫ прьви чюжестранни (Блъгарскы) гости. Нъ Багрянородный пише само за Днѣпръ; нъ какво сѫ возили по Днѣстръ и Донъ въ тыя страны, не знаѭ; нъ не ся съмнявамъ че много добро сѫ возили.

И така това само за промышленность-тѫ и за тръговіѭ-тѫ; нъ колкото за вътрешній животъ на Россіяне-ты, не можемъ каза ничто рѣщително. Като мыслимъ, че Блъгаре-ти весма много бѣхѫ распространили свои-ты владѣнія, можемъ съ достовѣрность да кажемъ, че тіи постоянно не сѫ ся задрьжявали въ Россіѭ; зачто не е было възможно да наплънятъ съ себе си толкова пространство, и за това Блъгаре-ти, въ сѫще знаменованіе, не сѫ были управители на тыя страны, и, както ся види, тіи сѫ были доволни само отъ тыя ползы, които имъ сѫ былы опрѣдѣлены отъ Россіяне-ты. То ся потврьдява съ това, че по смысъла на думы-ты Несторовы, тіи не сѫ притѣснявали Руссыты.

И така Блъгаре-ти не сѫ управлявали сами Руссы-ты; а да утврьдяваме, че у Россіяне-ты е была анархыя, было бы несносно безуміе, зачто тя никога не може да сѫществува; — а че у тѣхъ е было правленіе-то республиканско, пакъ не можемъ да повѣрваме. И така най достовѣрно и най есте-

ственно отъ всичко е, че Блъгаре-ти не сѫ додявали на Россiяне-ты да имѫтъ свои Князове, сѫще така, както позволихѫ това въ Илирикъ на Кроаты-ты, а въ Паннонiѭ на Словене-ты, Ами когато Татаре-ти господствовахѫ въ Россiѭ, Росси-ты нѣмахѫ ли свои Князове?

И така работа-та ся усѣща, че Русскы-ты Князове сѫ были вассали на Блъгаре-ты. Това показва, че Россiя е была слаба, а това пакъ, че тя е была раздѣлена между Князове-ты.

Таково е было състоянiе-то и на Сѣверны-ты Россiяне, както видимъ у Нестора. Обаче съ това не можемъ допустна, че Рюрикъ е былъ прьвъ Русскый Князь.

Работа-та състои въ това, че Несторъ не е можялъ да научи нищо по′ напрѣдъ отъ Рюрика, а Византiйци-ти не само сѫ малко знатни работы-ты на Россiяне-ты, нъ и на силѫ спомянѫхѫ за нѣколко лица отъ исты-ты (Таврическы) Блъгаре.

Нъ да ся врьнемъ на Югъ. Съ какво сѫ могли Блъгаре-ти да спечялятъ толково влiянiе на Россiяне-ты? Разумѣвася, че съ ножь, а не съ поклоны. Что сѫ правили за, да подкрѣпятъ това влiянiе! явно ся види, че поддрьжявали слабость-тѫ на Россiѭ, сир. помогали и′ сѫ да ся раздробява; признавали сѫ тыя за князове, които имъ сѫ обѣщава по′ голѣмѫ прѣданность. Отъ кое врѣмя ся е начяло това влiянiе на Россiѭ? Богъ знае? обаче ако отъ това врѣмя ся врьнемъ назадъ къмъ старинѫ-тѫ, сир. отъ врѣмя-то, кога то ся нахождахѫ Блъгаре-ти на Югъ, да ся спустнемъ да гы посрѣщнемъ, като прѣминувахѫ отъ Волгѫ къмъ Дунава, и най напоконъ като живѣяхѫ при Волгѫ, то ще видимъ, че въ всичкы-ты тыя три перiода, два-та тiя народа, Русси-ти и Блъгаре-ти сѫ были непосрѣдственни съсѣди, и че, отъ Рюрика назадъ въ всичкѫ-тѫ старинѫ е была между тѣхъ взаимно отношенiе, взаимно влiянiе.

Исторiя-та на това взаимно влiянiе и на промѣнявания-тѫ му въ всичкы-ты врѣмена, която ся скри отъ память-тѫ на нашъ лѣтописецъ, за насъ е весма любопытна, нъ, види ся, че вѣчно е загубена.

Като прѣдставяме на себе си Блъгаре-ты въ тѣхны-ты жилища при Волгѫ, лесно можемъ да разумѣемъ, че той юнашкый народъ и тука е цароваlъ въ пространны прѣдѣлы. Като принадлежи на великый родъ на Славянскы-ты народы, и за това и на обще-то поколѣніе на Европейскы-тѣ племена, или, както стари-ти право изговарятъ, на дялбѫ-тѫ яфетовѫ, Блъгаре-ти не е было възможно да ся родятъ вътрѣ въ Азіѭ, между Татарскы-ты племена, които сѫ съвсѣмъ друго происхожденіе отъ человѣческый родъ, нъ всякога сѫ были ближни съ Европейци-ты и съ свои-ты единородны Руссы; за това сѫ живяли отъ двѣ-ты страны на Волгѫ въ най старо-то врѣмя, въ кое то Грьци-ти сѫ разумѣвали всичкы-ты Северны народы съ обще и неразсѫдно и, съ което нищо не знаменува имя, Скыѳи.

Напраздно ся бы нѣкой мѫчилъ да познае, въ каквы прѣдѣлы ся е заключявала стара Блъгарія, зачто не можемъ направи това въ тъмнинѫ-тѫ; можемъ поне да кажемъ, че спорядъ измѣняванный врьвежь на человѣческы-ты работы, тіи му сѫ ся разширочявали, ту сѫ ся стѣснявали; заради това Блъгаре-ти сѫ могли да владѣѭтъ до истый Кавказъ, могли сѫ да имѫтъ подданници и въ вътрешнѭ-тѫ Азіѭ и въ истѫ-тѫ Россіѭ; види ся поне старо-то имъ могущество отъ тука, че отъ Скытскый хаосъ тіи показвахѫ себе си на Грьци-ты подъ особенны имена. Така тіи сѫ ся были въ Грузіѭ (сѫще както и Русси-ти въ най новы-ты врѣмена) съ Персы-ты подъ имя-то Массагети, дѣто царица-та имъ Томира, повелѣла да отрѣжѫтъ главѫ-тѫ на кръвожедный завоеватель, Кира. Александръ Македонскый е ходилъ на Донъ не инакъ, нъ си ималъ работѫ съ тѣхъ.

Въ чтыре-ты слѣдъ него столѣтія, тіи начнахѫ да ставатъ извѣстни на Римляне-ты подъ имя-то Парѳяне; въ четврьто-то и въ послѣдующи-ты столѣтія тіи начнахѫ да ставатъ по чювствителни на Европѫ подъ имя-то Унни или Гунни, и пакъ нѣкадѣ Массагети, и подъ другы частны имена, както мы вече видѣхме. Ето всегдашни-ти съсѣди на Россіяне-ты; какъ тіи сѫ проминовали по между си. това е покрито съ непроникнѫтѫ завѣсѫ; за това не е извѣстно, до кога

ся е распространявало вліяніе-то на Българе-ты, които сѫ живяли още на Волгѫ.

Едно забѣлежваніе ми дойде на умъ, като мыслѭ това; азъ не щѫ да го показвамъ за истинно, макаръ и да е то самo по себе си невѣроятно. Ето го: знаено е, че не само въ Българіѭ, нъ и въ другы-ты Славянскы страны градове-ти пріимахѫ имена-та си отъ тѣхны-ты основатели, на които ку..ы-ты и чифлици-ти имъ дадохѫ начяло. И така тіи градове пріимахѫ имена-та на свои-ты господари, нъ само въ родителенъ падежь, или прилагателно притяжятелно, за да знаменуватъ оногова, на кого-то тіи принадлежяхѫ. Така отъ Ярославъ — Ярославль или Ярославь, Владимиръ трѣбваше да ся нарече Владиміръ Вратиславъ — Вратиславь (сега Breslau), Примиславъ — Примиславь (сега Prenzlow въ Померaніѭ). Така произлязохѫ и имена-та на мѣста-та на овъ и инъ, отъ имя-то: Добрьца — Добрыцинъ (сега Debretzen въ Ѹнгар.), Орада — Орадинъ (сега Арадинъ въ Ѹнгар.), отъ имя-то Буда, братъ на Аттила, Будинъ и проч. Въ Българскы-ты имена, които ся свръшватъ на анъ, той слогъ анъ ся е промѣнявалъ на ань: Боянъ — Боянь (Унг.), Каранъ — Карань (въ Влахыѭ). Не могѫ да ся удрьжѭ да не притурямъ тука и това: отъ Рѣзанъ (имя, което е дадено отъ каквинѫ-тѫ на лице-то, и което е было весма употрѣбително у Българе-ты, и ако е имало Боянъ, Золанъ, Каранъ,*) то видимъ а' priori и а' posteriori, че и Рѣзань е имало), или, както Българе-ти произносятъ, Рязанъ (прирязвамъ), произлязла е Рязань. Ами что да кажемъ за имена-та: Казань, Острохань, или както Карамзинъ е забѣлежилъ (I томъ. забѣл. 90) отъ Едризь, географъ на XII столѣтіе, за Козарскы-ты градове Курань, или по' добрѣ Карань, Гадрань, Сегесань?

Обаче, както и да е, мы да си ся врьнемъ къмъ Козаро-Българе-ты. И така религыозно-то прѣобразованіе на Българскѫ-тѫ Дрьжявѫ въ исто-то врѣмя ся распространи и на

*) Имена-та на това окончяніе и сега сѫ много въ употребленіе у Българе-ты, както: Драганъ, Проданъ, Богданъ, Стоянъ, Миланъ, Златанъ, Грозанъ.

Козаре-ты, сир. на бессарабскы-ты и Таврическы-ты Блъгаре, които принадлежяхѫ ней. За това ако имаме на почеть приказваніе-то на Русскѫ-тѫ Четьѭ, можемъ да фанемъ вѣрѫ, че Кириллъ, и дору и Меѳодій, по порѫчваніе-то на Царя, дохождали сѫ тука, за да увардятъ народа отъ различны-ты вѣроисповѣданія, които ся вкрадювахѫ въ него, а по́ много отъ Магометанско-то и Іудейско-то, зачто Блъгаре-ти сѫ имали тѣсны трьговскы сношенія съ Іудеи-ты и Магометане-ты, като Въсточны свои съсѣды. И ето ново отношеніе на Козаре-ты къмъ Россіяне-ты!

Нъ да ся врьнемъ на наше-то врѣмя. Въ исто-то това врѣмя, кога ся крьсти Борисъ, и ся начна обращеніе-то на Блъгарскый народъ (отъ 862), стана нѣкакво промѣняваніе въ гражданскый животъ на Сѣверны-ты Россіяне, които испѫдихѫ отъ своѭ-тѫ странѫ Варягы-ты, и призвахѫ Князь Рюрика. Были ли сѫ до това врѣмя Русси-ти самостоятеленъ, независимъ народъ, тука не е мѣсто-то да разсѫждаме за това; да кажемъ само, че отъ това врѣмя тіи начнахѫ да сѫ дрьжявенъ народъ. Ами Южни-ти Россіяне? Тіи все ли бяхѫ подъ вліяніе-то на Блъгаре-ты? Не е извѣстно; мы видимъ поне отъ лѣтописи-ты, че въ това исто-то врѣмя, кога Сѣверни-ты ся боряхѫ съ Варягы-тѣ, Южни-ти ся заловихѫ за работѫ много по́ мѫчнѫ, нъ и много по́ величественнѫ, сир. за нападаніе-то на Константинополь.

Нъ отъ дѣ и отъ каквы причины ся намѣрохѫ изеднѫжь у тѣхъ толкова силы? Това Лѣтописецъ-тъ не е забѣлежилъ, а мы трѣбва само да ся усѣщаме.

Азъ не щѫ да глѣдамъ тука приказваніе-то на Исторіографа, зачто той само е прѣвелъ мѣсто-то на лѣтопись-тѫ, затова ся обрьщамъ само къмъ Несторовы-ты думы.

На истина Лѣтописецъ-тъ не е можялъ да знае историческы-ты подробности на това врѣмя, отъ което имянно ся начина Русска-та Исторія; обаче военный врьвежь на Россіяне-ты срѣщу Константинополь е събытіе голѣмо, и Историкъ-тъ не е го написалъ отъ само себе си, а прѣписалъ го е отъ Византійци-ты думѫ по думѫ. Виж. това мѣсто у Стриттера.

Разлика-та между Льва Грамматика, Георгія Монаха и между Нестора е тая, че прьви-ти не споминуватъ въ коѭ

годинѫ на царуванье-то Императорово ся е случило това, и Несторъ относя това събытіе на 14-то столѣтіе; второ, Несторъ съгласно съ Георгыя казва, че Императоръ-тъ, „като достигна Черна рѣкѫ,“ чю, че ся явихѫ Россіяне-ты; А Львъ пише: че Префектъ-тъ Константинополскый извѣсти на Михаила за нападаніе-то на Руссы-ты, когато дошли до Чернѫ рѣкѫ.

Още и Симеонъ Логоөетъ за това истото приказва: „Императоръ-тъ или Царь Михаилъ вдигна войнѫ срѣщу Агаряне-ты, като остави на Орифа да управлява столицѫ-тѫ. Кога достигна до рѣкѫ-тѫ (Мавропотама) Чернѫ, то губернаторъ-тъ му прати извѣстіе, че Россіяне-ти на 200 корабы ся приближяватъ къмъ столицѫ-тѫ. Като чю това, Царь-тъ тутакси ся врьна. Въ 10-тѫ годинѫ на царуванье-то Михаилово, Россіяне-ти, като достигнахѫ въ Іеръ (сир. въ проливъ Константинополскый), направихѫ много убійства, и града обсадихѫ. Императоръ-тъ едвамъ успѣ да влязе въ града, и тутакси съ Патріарха Фотія отиде въ цръквѫ-тѫ Влахернскѫ Прѣсвятія Богородици, дѣто ся молихѫ на Бога. Послѣ, като изнесохѫ съ пѣснопѣніе священнѫ-тѫ ризѫ на Богородицѫ, потопихѫ ѭ въ море-то, и слѣдъ тогавашнѭ-тѫ тишинѫ, тутакси възстанахѫ силни вѣтрове и буря, и начнахѫ да ся біѭтъ вълны-ты така силно, что то Кораби-ти на безбожны-ты Россіяне ся изразбихѫ, и малко отъ тѣхъ ся избавихѫ, и ся врьнахѫ у тѣхъ си.“

Да видимъ сега, какъ е прѣвождалъ това Несторъ: „Царю же отшедшу на Агаряны, дошедшу же ему Черныя рѣкы, вѣсть Епархъ посла къ нему, яко Русь на Царьградъ идетъ, и вратися Царь. Они же внутрь Суду (проливъ Константиноп.) вшедше, много убійство Христіаномъ створиша, и въ двою сотъ корабль Цариградъ оступиша. Царь же едва въ градъ вниде, и съ Патріархомъ Фотіемъ съ сущей церкви святѣй Богородицѣ Влахернѣ всю нощь молитву створиша. Таже божественную Святы Богородици ризу съ пѣсньми изнесше, въ рѣку омочиша: тишинѣ сущи, и морю укротившуся, абіе буря вста съ вѣтромъ, и волнамъ великимъ вставшимъ засобь, безбожныхъ Русси корабли смятени ко брегу приверже, и из-

би я, яко мало ихъ отъ таковыя бѣды избиты и въ своя си возвратишася.“

Явно е, че всичко-то забѣлежено мѣсто у Нестора зе-мено е дума по дума изъ Византійскж-тж Исторіж, а имянно, изъ Симеона Логоѳета, и дума по дума знаменува това, че Несторъ самъ отъ себе си не е зналъ събытіе-то, въ което главны дѣйствующи лица сж былы праотци-ти, зачто това събытіе ся случи прѣди него почти двѣ и полвина столѣтія. Естественно е, че той е внесълъ отъ чюжды-ты лѣтописи въ отечественны-ты онова, което ся е относило до неговы-ты праотци, и забѣлежи за тѣхъ отъ дума до дума онова, което е намѣрилъ въ чюжды-ты извѣстія.

И така за прьвый военный врьвежь на Россіяне-ты срѣщу Царьградъ и Несторъ и мы знаемъ нѣчто отъ Византійскы-ты писатели; нъ каквы сж были между това происшествія-та въ исто-то отечество?

Мы видѣхме, че въ това още врѣмя Южни-ти Русси бяхж подъ вліяніе-то на Блъгаре-ты; поне Несторъ така казва, сир. че имъ плащали дань, и за това сж зависѣли отъ тѣхъ. Ами отъ каквж причинж, почти въ исто-то това врѣмя, въ което Сѣверни-ти Россіяне ся біяхж съ Варягы-ты, и гы изгонихж, и тутакси викахж на престола си отъ прязъ море троица-та братья Варяго-Россы, въ това врѣмя, казвамъ. Южни-ти Россіяне готвяхж голѣмъ флотъ отъ много малкы корабы, както знаемъ, и нападнахж на Цариградъ, ако тіи сж за висѣли отъ Блъгаре-ты (или Козаре-ты), които ся нахождахж въ тѣсенъ миръ съ Грьци-ты? Или тіи никакъ не сж ли зависѣли отъ свои-ты господари? Или ако сж зависѣли, то какъ и кога сж свалили това иго? Или какъ сж могли Козаре-ти да позволятъ, и позволили ли сж на Россіяне-ты да нападатъ на Имперіж-тж, и вообще да запустяватъ Черноморскы-ты градове и пристанища? Каква побудителна причина, каква обида отъ Грьци-ты е дала поводъ на Россіяне-ты да нападатъ? Отъ дѣ ся взя изеднжжь той воинственъ и завоевателенъ духъ у Россіяне-ты, ако тіи сж давали дань на Таврическы-ты Блъгаре, ако сж зависѣли отъ тѣхъ, ако до това врѣмя, като по‘ долни, сж живяли мирно? Съ еднж думж, какво понятіе да имаме за състояніе-то на тогавашній Южній Русскый народъ, и за врьвежя на работы-ты му? Или отъ

дѣка е тая причина, която е подвигнала духа на Россіяне-ты на таково важно прѣдпрінимапье?

Ето какво е речено въ Несторовж-тж лѣтопись: „И бяста у него (у Рюрика) два мужа, (Аскольдъ и Диръ). не племени его. ни Боярина. и та испрошетася ко Царюграду съ родомъ своимъ. И поидоста по Днѣпру. и идучи мимо. узрѣста на горѣ градокъ, и впрошаста рекучи: чій се градокъ? они же рѣгно: были суть три братья, Кій, Щекъ, Хоривъ. иже сдѣлаша градокъ сей. и изгибоша, и мы сѣдимъ платяче дань Козаромъ. Аскольдъ же и Диръ остаста въ градѣ семъ. и многи Варяги съвокуписта, и начаста княжити Польскою землею.“

Ето мѣсто-то на лѣтопись-тж Несторовж. коитто прѣписовачи-ти и тлъкователи-ти и проч. толкова сж испокривили. что то мжчно може позна' нѣкой, что е писалъ Несторъ, и что негови-ти тлъкователи. Да го прѣглѣдаме:

„И были у него (спр. у Рюрика) два мужа, именемъ Аскольдъ и Диръ. не его родственники. но Бояре: а въ другы прѣписи (Арх. Влат. Пол.) казватъ: бывшіе ни Княжескаго. ни Боярскаго роду.“ Кого да повѣрваме? Погрѣшка-та както въ но. така и въ ни. е весма лесно. Обаче, ако сж были тіи дѣйствително Бояре, които Рюрикъ викалъ отъ прявь море. то не е възможно да повѣрваме. че той имъ не е далъ мѣстце въ пространнж-тж толкова Сѣвернж Рускж земж; зачто то и самъ Рюрикъ дойде тамъ въ Новгородъ не съ многочисленнж армія. — зачто него доброволно викахж тамъ. и съ дружинж. която естественно не е была само отъ едны Бояре, нъ и отъ слугы; за това въ тжж дружинж трѣбва да не сж были много Бояре или ближни на Рюрика. И така види ся отъ тука, че тіи не сж были Бояре, зачто то Рюрикъ не имъ прѣдаде ни то градъ, нито село да управляватъ. Ами какви сж были тіи? Прости ли человѣци. слугы ли?

„Они испросилися у него идти съ родомъ своимъ въ Константинополь.“ Да забѣлежимъ тука, что казва Карамзинъ, че тіи начнали тоя пжть въ 864 година,

бир. слѣдъ смрьть-тѫ на двама-та братья Рюриковы. Явно е че ако Рюрикъ е дошелъ въ Новгородъ въ 862 год. то подырня-та 863 и дору 864 сѫ ся прѣминали въ новы распорѣжданія и въвожданія рѣда, който Новгородци-ти развалихѫ съ вътрешни-ты си раздоры; за това Аскольдъ и Диръ, като дойдохѫ въ чюждѫ-тѫ земѭ Новгородскѫ, не сѫ могли тутакси да трьгнѫтъ по чюжды страны, които не знаяхѫ, безъ да испыталъ по' напрѣдъ да ся научятъ въ Новгородъ. Разумѣвася, че доклѣ въ Новгородъ ся турнѫтъ работы-ты на рѣдъ, доклѣ ся раздадѫтъ всичкы-ты мѣста, тіи трѣбвало, като сѫ ся надѣяли да придобіѭтъ нѣкое мѣсто, да изгубятъ поне годины двѣ, което истина слѣдва отъ думы-ты на Исторіографа; нъ, за тѣхно нещастіе, Князъ Рюрикъ имъ не даде нито едно село.

И така, като догнѣвяло на тыя двама мѫжи, измолили сѫ да гы пустне Великый Князь, и трьгнали, казватъ, въ Константинополь.

Въ Константинополь ли? Зачто така далеко? Съ каквы намѣренія и за кои причины ся рѣшихѫ на такъвъ далеченъ и незнаянъ пѫть? Да искатъ щастіе ли? Варвари, които не сѫ были нито Князове, нито Бояре, които не сѫ знаяли нито да читѫтъ, нито да пишѭтъ, които не сѫ разбирали нито языка, нито нъравы-ты на Грьцкѫ-тѫ странѫ, человѣци язычници, безъ никакъвъ занаятъ и познанія, отхождали въ Константинополь, толкова далеко, да трьсятъ щастіе? Тіи нито Князове, нито Бояре, а прости человѣци Рюрикови, какво могли да ся надѣѭтъ въ столицѫ-тѫ на просвѣщеніе-то, на вкуса, на образованность-тѫ, на искуства-та, като на сѣверъ ненайдохѫ ни щастіе, ни залъгъ хлѣбъ? Или ще кажете, тіи отхождали срѣщу Константинополь. — Срѣщу Константинополь ли? Двамина человѣци съ фамиліи-ты си, нито Князове, нито Бояре, на които не дадохѫ въ Новгородъ малко мѣстце, да идѫтъ срѣщу Константинополь??

И така „и двама-та отидохѫ по Днѣпръ (Арх. прѣпись прибавка) прѣзъ Смоленскъ; нъ тука тіи ся не показахѫ, зачто то градъ-тъ бяше голѣмъ и многолюденъ!!“ А Константинополь да не е былъ по малолюденъ отъ Смоленскъ? И така трьгнахѫ пакъ по Днѣпръ,

„Като заминувахѫ, видяхѫ на горѫ-тѫ градецъ (Да не е былъ Кыевъ по' малъкъ отъ Смоленскъ?) и попытахѫ: чій е той градъ? А тіи начнахѫ да отвѣщаватъ: у насъ бяхѫ троица братья, Кый, Щекъ и Хоривъ, които направихѫ тоя градъ.“ Кыевъ беше още въ шестый вѣкъ; Іорнандъ го наричя Бористенидъ (Boristhenidem): и така, ако тіи сѫ направили градъ, то разумявася и тіи сѫ умрѣли, около 300 годины напрѣдъ, ако не' повыше; „а мы сѣдимъ тука безъ князове?? и плащаме дань на Козаре-ты.“ И какво? Аскольдъ и Диръ, тіи нито Князове, нито Бояре, начнахѫ да князуватъ надъ Польскѫ-тѫ земѭ! Колко трѣбвало да ся чюдятъ силни-ти Козаре на чюдны-ты тыя ни Князове ни Бояре! Какво страннопріиманье Кыевско! И така наши-ти пѫтници забравихѫ за Константинополь!

Нъ да попытаме истинно: да ли Кыевляне-ти не сѫ имали свое начялство, свои Князове? Безначяліе не може да бѫде; а по' горѣ мы видѣхме, че Блъгаре-ти не забраняхѫ, нито можяхѫ да забраняватъ на Россіяне-ты да имѫтъ свои Князове. Може ли сяка' нѣкой, че ако да сѫ были дору и Князове Аскольдъ и Диръ, така лесно сѫ могли да сѣднѫтъ на Княжескый престолъ, както пише това лѣтопись-та? Можемъ ли повѣрва, че силни-ти и дѣятелни-ты Козаре безгрижно сѫ глѣдали на дрьзновенны-ты чюжденци, които посвоихѫ власть-тѫ надъ народъ, кой то имъ плащаше дань? Можемъ ли повѣрва, че Кыевляне-ти, които бяхѫ навыкнали да си живуватъ съ Козаре-ты, като разбирахѫ языка имъ, и които трьгувахѫ съ тѣхъ, и имахѫ свое начялство, свои старшины, доброволно и безъ страхъ отъ Козаре-ты ся съгласихѫ да покорятъ себе си на новѫ, незнаянѫ, прязморскѫ дружинѫ и на новѫ дань?

Естественно е, че всичко-то това събытіе, ако и да ся е случило, искало е доста врѣмя: зачто доклѣ ся утврьдятъ тіи на престола, доклѣ да выкатъ другы-ты си еднозенци и да ся борятъ съ Козаре-ты, въистина ся е минѫло много врѣмя, ами какъ е могло да ся случи, въ това врѣмя когато Аскольдъ и Диръ привзяхѫ Кыевскѫ-тѫ горѫ, въ исто-то това врѣмя многочисленъ Русскый флотъ по'вече отъ 200 корабы,

въ 864 и 865 годинѫ ся развяваше вече на Черно море. флотъ, казватъ, за приготовляванье-то и за отрѣжданіе-то на който трѣбваше да ся изгубятъ много иждивенія и врѣмя? Могли ли сѫ и кога сѫ могли да направятъ всичкото това наши-ти искатели щастіе?

Отъ дѣ е земено всичко то това свидѣтелство, той разговоръ съ Кыевляне-ты? Отъ каквы документы. отъ каквы архывы? Не е възможно да е писатъ това Несторъ, то е притурено отъ нѣкакъвъ неговъ тлъкователь, види ся отъ тоя истый. отъ когото е притурена и исторія-та за Кирилла и Меѳодія. Това доказва невѣроятность-та на това свидѣтелство. послѣ измышлена-та исторія Кыя. Щека и Хорива не е по' стара отъ Полскы-ты писатели Кромера и Длугоша. най послѣ начяло-то на наричяніе-то Полша и Полскый е много по' полырне отъ Нестора.

Работа-та е така. че вставникъ-тъ като видя страшны-ты Россіяне подъ стѣны-ты Цареградскы. и като не намѣри въ лѣтопись-тѫ Несторовѫ да е описано. отъ дѣ ся зехѫ тіи тамъ. като желаяше да допълни исторіѭ-тѫ на военны-ты дѣйствія съ пръвѫ-тѫ и' подзя сир. съ пръвы-ты военны движенія срѣщу горделивый Визактъ, описа кратко грознѫ-тѫ тѫѭ експедиціѭ; въ това врѣмя ся случихѫ важны събытія въ Новгородъ. сир. измысли двама Варягы ни Князове ни Бояре. и за да гы принудли да излязѫтъ изъ задъ Именѣ срѣщу Грьци-ты. накаря Рюрика да имъ не даде мѣсто. Тіи съ отчяяніе нъ срьдце-то си съ жены-ты си и дѣца-та си отишли по Днѣпръ и проч.

И така той ся мѫчилъ да допълни щрьбеля на лѣтописьтѫ, коѭ-то. види ся. и самъ Несторъ не е можялъ да допълни. Обаче всякый види, че това допълненіе не струва не' само за исторіѭ, нъ и за романъ, зачто нѣма никаквѫ вѣроятность.

Что е речено тука за тѫѭ исторіѭ на измыслены-тѫ лица Аскольда и Дира. разумѣвася и за другы-ты мѣста. въ които ся споменува за тѣхъ. Така напр. втикнѫто е въ лѣтопись-тѫ Несторовѫ извѣстіе-то съ разговоры-ты за трагыческѫ-тѫ имъ смрьть, гдѣто вставникъ-тъ ся съвсѣмъ забрави, като казва, че Олегъ, разумѣвася. като бяше идолопоклонникъ въ Кыевъ, столицѫ-тѫ на идолопоклонство-то на Южны-ты

Россіяне, въздигналъ на гроба Аскольдовъ Црьква на Св. Никола. Това вече ся не трьпи.

И така всичкѫ-тѫ исторіѭ за Аскольда и Дира, като притуренѫ, измисленѫ, азъ отврьлямъ; зачто Южно-Русскы-ты събытія, които ся случихѫ въ исто-то почти врѣмя, никакъ не зависѣхѫ отъ събытія-та, които ся случихѫ въ Новгородъ.

Състояніе-то въобще на работы-ты на Русскый народъ въ това врѣмя бяше раздѣлено на′ двѣ: Сѣверни-ти Русси бѣхѫ въ тѣснѫ свръзкѫ съ силны-ты моряци — Варягы, а Южни-ти съ голѣмо-то Блъгарско господарство: за това Новгородскы-ты събытія зависѣхѫ отъ Варягы-ты, а Кыевскы-ты и обще Южны-ты отъ Блъгаре-ты, слѣдователно нѣма никаква причина да заключяваме за голѣмо-то прѣдпріиманье на Россіяне-ты срѣщу Константинополь. И така Южни-ти Россіяне безъ никаквы Аскольдове и Дирове, безъ никаквы Варягы, подъ началство-то на сѫщи-ты Воеводы или Князове отидохѫ срѣщу Константинополь.

Ами каква побудителна причина е была на това възставанье? Отъ само себе си ли тіи възстанахѫ? Ако отъ само себе си, то не опряхѫ ли имъ ся Блъгаре ти, за да имъ нерасте сила-та имъ, която можяше да стане за тѣхъ опасна.

Несторъ не спомянува за войнѫ съ Козаре-ты (Блъгаре-ты). И така Блъгаре-ти наедно съ Россіяне-ты ли сѫ были? Не; Блъгаре-ти имахѫ миръ съ Имперіѭ-тѫ. Ами отъ дѣ да обяснимъ това събытіе? Чюдно-то това военно прѣдпріиманье Россійско на какво събытіе стана сѣтнина?

Мы видѣхме по′ отгорѣ. че още въ 862 и 863 год. слѣдъ крьщеніе-то на Блъгарскый Дворъ плана′ въ Блъгаріѭ Седемгодишня-та религыозна междуособна война; *) естествено е, че тая война трѣбваше да искара чювствителнѫ сѣтнинѫ и въ Южнѫ-тѫ Россіѭ, съюзницѫ на Блъгаре-ты. Горди-ти и патріотическы-ти Блъгарскы голѣмци, като бяхѫ твръдо привръзани къмъ религыѭ-тѫ и къмъ стары ти обычяи, въз-

*) Мы забѣлежихме по′ горѣ, че тая война, която ся не касае до Имперіѭ-тѫ, Византійскы-ти лѣтописци не описахѫ, дору и за крьщеніе-то на Царя и на народа само поврьхно спомянѫхѫ.

станахѫ срѣщу благонамѣренный Монахъ, и го обявихѫ отстѫпникъ отъ отечественны-ты богове; фанатызмъ-тъ имъ придаваше силѫ и дрьзновеніе. Царь-тъ, зачто то бяхѫ малко Христіане-ти, можяше да ся нахожда въ тѣсны обстоятелства; Христіане-ти можяхѫ да ся надѣѭтъ на помощь-тѫ на Византійци-ты; и дѣйствително Симеонъ Логотетъ свидѣтелствува, че въ исто-то това врѣмя въ Константинополь ся готвяхѫ на войнѫ срѣщу Блъгаре-ты, сир. мѫтежници-ты, а не срѣщу Царя и Христіане-ты, на които искахѫ да подадѫтъ помощь.

Между това и язычници-ти не бяхѫ мрьзеливи; като видяхѫ рѣшителны-ты приготовянія на Царя, и като ся бояхѫ отъ Византійци-ты, тіи ся обрьнахѫ за помощь къмъ свои-ты единовѣрны, Южны Россіяне. Воистина, извѣстіе-то за истрѣбяванье-то Перуна и Даждбога и другы-ты богове въ великый Прѣславь и въ другы-ты мѣста весма чювствително бяше за Кыевляне-ты, които обожявахѫ тыя идолы. Незабавно начнахѫ да ся готвятъ; съ всичкѫ-тѫ силѫ, прѣзъ есень-тѫ вече въ 865 год. исплувахѫ въ Черно море 200 Русскы варкы и гемійкы; зачто ся слушяше, че и въ Константинополь срѣщу Блъгаріѭ готвяхѫ флотъ; между това можемъ да вѣрваме, че и по сухо Русскы-ты дружины ся съединихѫ съ Блъгарскы-ты. Тогава бяше девята-та година на царуванье то Михаилово, спорядъ Логоѳета. Въ тѫѭ годинѫ Русскый флотъ ся дрьжяше по' много отъ брѣгове-ты, така что-то Грьци-ти го не сапикасахѫ, а по'выше глѣдахѫ войнѫ-тѫ по сухо; нъ въ подырнѭ-тѫ 866 годинѫ нападна на Цареградско-то пристанище и опустоши около нѣкои мѣста, обаче отъ силнѫ бурѭ по' много-то ся истрѣби, а които ся избавихѫ, бѣгахѫ въ Блъгаріѭ.

Най послѣ рѣшителность-та на Царя и на неговы-ты водители, законна-та власть и божественно-то ученіе надвихѫ надъ лудость-тѫ, надъ суевѣріе-то и язычество-то; всичка-та сѫща Блъгарія ся крьсти около 869 и 870 годинѫ; а слѣдъ това врѣмя ся распространяваше само въ нейны-ты области Црьква-та Христова, сир. въ Срьбіѭ, кроаціѭ, Унгаріѭ, Влахыѭ, Молдавіѭ и въ Крымъ. Силны-ты мѣркы Борисовы и дѣятелность-та на духовенство-то, подъ добро-то прилѣжаніе

на Св. Меѳодія въведохѫ покорность-тѫ и тишинѫ-тѫ; и южни-ти Россіяне, като напрѣдъ станахѫ съюзници на Царя Блъгарскый и на неговы-ты Крымскы намѣстници.

Така, поне, можемъ да прѣдполагаме за най вѣроятно; зачто нѣма ничто 'по' естественно отъ това прѣдполаганіе, за вѣрность-тѫ на което силно ся залагатъ тыя: 1) че тыя прѣобрьщанія въ Блъгаріѭ бяхѫ въ едно врѣмя съ прѣдпріиманье-то на Россіяне-ты; 2) че южни-ти Россіяне имахѫ тѣснѫ сврьзкѫ съ Блъгарскый народъ; 3) че лѣтописецъ-тъ никакъ не споменува да е станѫлъ раздоръ между наречены-ты така отъ него Козаре и Россіяне, което е трѣбвало да стане отъ дрьзновенно-то прѣдпріиманье Русско, което е было противно на интересса на Блъгарскый народъ; и най послѣ 4) че Россіяне-ти не сѫ имали още таково силно отношеніе къмъ Имперіѭ-тѫ, та самоволно само за единъ грабежь, както многозина сякатъ, да обявяватъ войнѫ срѣщу Императора; и на противъ, ако трьсимъ побудителнѫ-тѫ причинѫ на това събытіе, то никадѣ не можемъ ѭ намѣри, освянь въ Блъгаріѭ, която е была посрѣдница между Россіѭ и Грьціѭ както въ народнѫ-тѫ дѣятелность (трьговіѭ), така и въ физическо-то между тѣхъ състояніе; напусто на нашъ вложникъ ся прищяло да произвожда тѫѭ работѫ отъ това, че Рюрикъ ся отрѣкълъ да даде нѣкое мѣстце на свои-ты нито Князове нито Бояре, и напусто потомци-ти ягката потврьдявахѫ негово-то измышленіе.

И така отъ горѣречено-то слѣдва: 1) че южни-ти Россіяне не бяхѫ сѫщи подданници на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, както сякатъ, зачто-то сѫ давали данъ на Козаре-ты; нъ сѫ имали свои Князове, Владѣтели, свое правленіе, свои занаяты; което показва, освянь горѣреченѫ-тѫ причинѫ, и Черноморската война; 2) че тая война не бяше право срѣщу Грьци-ты, нъ бяше за помощъ на еднѫ партіѭ отъ Блъгарскый народъ; 3) ако Россіяне-ти излязохѫ по море, то можемъ да повѣрваме, че тіи сѫ пратили и сухопѫтнѫ помощъ, ако и да не споменуватъ за неѭ Грьци-ти.

Отъ тука е явно, че Южни-ти Руси въ това вече врѣмя, сир. въ врѣмя-то Рюриково не сѫ били жълѫдь, и въ вътрешне-то си гражданско устройство и общежитіе, ако и да

[redacted] распространи спорядъ обстоятел-ж-тж у нейны-ты съюзници, слѣ- . И за това и за онова е потрѣб-

...ѣтъ работы-ты на Блъгаріж. Рели-...и на Блъгаріж даде причинж да въ-...само Россіяне-ты, нъ и Срьби-ты. ...ко бѣше начялникъ истый господарь ... Властимиръ. Доклѣ Царь-тъ гоняше ...ж-тж Блъгаріж, работж-тж съ Срьбы-...лъженіе три години, Царевичь-тъ сынъ ... всякога съ щастіе.

...като ся въведе миръ и покорность въ истж-...исъ излязе съ войскж срѣщу Срьбы-ты, въ ...жи другый му сынъ, Владимиръ, който ся ...ъ ученіе и пжтуваніе по Грьціж. Троица-...тимирови, Мутимиръ, Строимиръ и Гойникъ ... ся опиратъ на Царя, който обаче като про-...ж-тж си въ Срьбіж и Кроаціж, принуди гы ...; Мутимира опрѣдѣли да управлява Срьбіж, ...ра — Кроаціж; а братья-та Мутимирови, строи-...никъ съ фамиліы-ты си и съ плѣнены Срьбы за- въ Блъгаріж; Строимиръ и Гойникъ ся отрѣдихж ...гъ въ Сарая, и тамъ сынъ-тъ на Строимира, Клони-...ожени за знаменитж Блъгаркж, отъ кожто му ся ро- Чеславъ или Вячеславъ.

...като успокои така бурж-тж, която възникнж въ оте-...о-то му, и като откри пжтя на Христіанскж-тж Вѣрж ...ичкы-ты страны на своето господарство, Борисъ при ...ошваніе-то на живота си, направи синове-ты си, сътру-...ци на правленіе-то, и посвяти послѣдни-ты си дни на ти-...инж и благочестіе, и прѣкарваше дни-ты си по много въ ...онастыря, който той самъ устрои, дѣто ся мжчяше да утврь-ди свои-ты подданници въ истинно-то ученіе Христово, и да образува достойны пастыри и учители.

Кога ся прѣстави знаменитый той Монархъ не е извѣст-но; той и сестра му бяхж за православнж-тж Славянскж Црь-

не сѫ ся нахождали на по́ высокъ стѫпъ, нъ не сѫ были и на по́ доленъ отъ Западны-ты Европейскы народы. Най тѣсна-та имъ дружба е была съ Блъгаре-ты, като съ старъ съсѣденъ, познайникъ и единоплемененъ народъ; а слѣдъ тѣхъ и чрѣзъ тѣхъ съ Грьци-ты. Азъ съмъ увѣренъ, че не щѫ да сбрькамъ, ако рекѫ, че въ това врѣмя, като Франкъ-тъ, или Нѣмецъ-тъ, или Британецъ-тъ бяхѫ принуждени да ся облачятъ въ звѣрскѫ кожѫ, зачто то бяхѫ отдалечени отъ мануфактурный Въстокъ, тогава Южный Руссъ много́ по скоро е можялъ да ся поголѣми въ сукнены или копринены платове и въ другы работы Цареградскы.

Азъ не щѫ тука да казвамъ на длъго за разсѫжданія-та на послѣдны-ты писатели за Россійскѫ-тѫ тѫѭ войнѫ срѣщу Константинополь и за всичкы-ты имъ отдалечены догадкы за біографіѭ-тѫ на Аскольда и Дира; зачто-то всичкы-ти сѫ пріимали приложено-то мѣсто на Несторова тлъкователь, отъ врѣмена-та Бойерови до сега. Щѫ приложѭ обаче само това, че весма безразсѫдна работа щяше да е да утврьдиваме, че той е былъ прьвъ военный врьвежь Россійскый срѣщу Константинополь Прьвъ е былъ той, въ който Грьци-ти най послѣ ся рѣшихѫ да отврьлятъ нарицателны-ты имена и които ничто не знаменуватъ: Скыѳы, Сарматы, Венеды, Анты, Словы и проч. и да гы нарекѫтъ съ сѫще-то имъ имя Руссы. И така той военный врьвежь само подъ имя-то Русси ѐ прьвъ; ако и воистина тіи исти-ти Русси сѫ могли да нападатъ на Константинополъ много пѫти и въ прѣминалы-ты, столѣтія, нъ подъ друго имя, това ся относя на Критикѫ-тѫ на Исторіѭ-тѫ Русскѫ на столѣтія-та, които сѫ были прѣди това врѣмя.

Ако и безполезна-та тая война на Россіяне-ты и окончяніе-то на безпокойства-та въ Блъгаріѭ дадохѫ имъ причинѫ на мирнѫ тишинѫ, обаче голѣмо-то събытіе въ пріятелскый имъ народъ, сир. обращеніе-то му въ Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ, която отъ 870 год. завладѣ срьдце-то на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, трѣбваше: 1) да събори свои-ты тайны, въ които ся смирихѫ противници въ самѫ-тѫ Блъгаріѭ, 2) да ся распространи въ другы-ты области на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, и още между другоязычны-ты подданници на Блъгаріѭ, а отъ

тамъ малко по малко да ся распространи спорядъ обстоятелства-та и изъ вънъ границж-тж у нейны-ты съжзници, слѣдователно и у Россіяне-ты. И за това и за онова е потрѣбно было врѣмя.

Нъ да ся врьнемъ към работы-ты на Блъгаріж. Религьозна-та вътрешня война на Блъгаріж даде причинж да възстанжтъ срещу нея не само Россіяне-ты, нъ и Срьби-ты. Въ това възстаніе Срьбско бяше начялникъ истый господарь или тѣхенъ намѣстникъ Властимиръ. Доклѣ Царь-тъ гоняше мятежници-ты въ истж-тж Блъгаріж, работж-тж съ Срьбы-ты врьшяше въ продлъженіе три годины, Царевичь-тъ сынъ му Бережянь, нъ не всякога съ щастіе.

Най послѣ, като ся въведе миръ и покорность въ истж-тж Блъгаріж, Борисъ излязе съ войскж срѣщу Срьбы-ты, въ което му придружи другый му сынъ, Владимиръ, който ся бяше врьнжлъ отъ ученіе и пжтуваніе по Грьціж. Троица-та сѣнове Властимирови, Мутимиръ, Строимиръ и Гойникъ продлъжявахж да ся опиратъ на Царя, който обаче като проникнж съ войскж-тж си въ Срьбіж и Кроаціж, принуди гы да ся покорятъ; Мутимира опрѣдѣли да управлява Срьбіж, а Бранимира — Кроаціж; а братья-та Мутимирови, Строимиръ и Гойникъ съ фамиліы-ты си и съ плѣнены Срьбы закарахж ся въ Блъгаріж; Строимиръ и Гойникъ ся отрѣдихж да живѣжтъ въ Сарня, и тамъ сынъ-тъ на Строимира, Клонимиръ ся ожени за знаменитж Блъгаркж, отъ коюто му ся роди сынъ Чеславъ или Вячеславъ.

Като успокои така бурж-тж, която възникнж въ отечество-то му, и като откри пжтя на Христіанскж-тж Вѣрж въ всичкы-ты страны на своето господарство, Борисъ при свршваніе-то на живота си, направи сынове-ты си, сътрудници на правленіе-то, и посвяти послѣдни-ты си дни на тишинж и благочестіе, и прѣкарваше дни-ты си по много въ монастыря, който той самъ устрои, дѣто ся мжчяше да утврьди свои-ты подданници въ истинно-то ученіе Христово, и да образува достойны пастыри и учители.

Кога ся прѣстави знаменитый той Монархъ не е извѣстно; той и сестра му бяхж за православнж-тж Славянскж Црь-

кв‍ѫ исто-то, что то Констанитинъ и Елена бяхѫ за Грьцкѫ-тѫ; а образователи на младѫ-тѫ тѫѭ Црьквѫ бяхѫ Св. Отци Меѳодій и Кириллъ. Да бѫде тѣхна-та память вѣчна и драгоцѣнна за всы-ты вѣрны сынове на православнѫ-тѫ Каѳолическѫ Славянскѫ Црьквѫ! Да послѣдуватъ сегашни-ти пастыри примѣра на святынѭ-тѫ имъ и на ягкость-тѫ въ трудове-ты имъ за распространеніе-то истинно-то Православно-ученіе Христово! Да бѫде любовь-та имъ къмъ отечественно-то слово, къмъ отечество-то и прѣданность-та имъ на прѣстола голѣмъ примѣръ за всичкы-ты сынове на отечество-то!

Конецъ на прьвѫ-тѫ чясть.

КРИТИЧЕСКЫ
ИЗДИРВАНІЯ
ЗА
ИСТОРІЯ-ТЯ БЛЪГАРСКЯ
НА
Ю. И. ВЕНЕЛИНА

От приихождение-то на Блъгаре-ты на Өракыйскый полуостровъ до 968 годинѫ, или до покореніе-то Блъгаріѭ отъ Великый Князь Русскый, Святослава.

ПРѢВЕДЕ ОТЪ РУССКЫЙ

БОТЮ ПЕТКОВЪ.

ЧѦСТЬ ВТОРА.

ВЪ ЗЕМУНЪ,

ВЪ І. К. СОПРОНОВА-ТА КРЪВОТИСНА КНИГОПЕЧАТНИЦА

1853.

СЪДРЬЖАНІЕ.

Стр.

Стр.

КРИТИЧЕСКЫ ИЗДЫРЯНІЯ

ЗА

ИСТОРІѬ-ТѪ БЛЪГАРСКѪ.

ВЛАДИМИРЪ II.

(въ крьщеніе-то Симеонъ).

Прьвы-ты годины на Владимирово-то царуванье бяхѫ мирны отъ вънъ; нъ съ каквы распорѣжданія и устроявапія ся е упражнявалъ той вътрѣ въ господарство-то си, не ся знае зачто отъ никого не е описано; обаче той господарь, като бяше единъ отъ най дѣятелны-ты, разумѣвася, чи ся е трудилъ да устрои добрѣ изъ вътрѣ свое-то отечество, и да доврьшя планове-ты на свой родитель. Види ся, чи въ началото на свое-то правленіе той е гледалъ да угаси послѣдны-ты искры, кои-то останахѫ отъ въспаленни-ты вътрешны раздоры и кои то ся таяхѫ още, като подъ пепель-тѫ, въ зломамѣренны-ты срьдца, зарадъ распространеніе-то слово-то Божіе, и зарадъ израстеніе-то на плодове-ты отъ сѣмя-то. кое-то баща му посѣя.

Грижя-та, коѭ-то Борисъ приложи за негово-то отхраняніе, достоинство-то на прьвый му учитель Св. Меѳодія, слушаніе-то уроцы-ты на най знамениты-ты учены въ Константинополь, сидѣніе-то му при Двора на Императора Василія Македонскый, и най послѣ пѫтуваніе-то му по Имперіѭ-тѫ обѣщавахѫ на Блъгаріѭ най изряденъ Монархъ.

Както ся види, образованіе-то му врьвяше заедно съ образованіе-то на наслѣдника на Имперіѭ-тѫ, Льва Философа; зачто-то знаяше весма добрѣ Грьцкѫ-тѫ Словесность, и изучи както съчиненія-та на Димосѳена, Аристотеля и на другы-ты стары Философы, така и писанія-та на новы-ты црьковны учители, то не е удивително, казва Енгель, че Луитпрандъ го нарича полвина Грькъ.

Съгласіе и доброжелателство господствуваше между Дворове-ты прѣславскый и Константинополскый въ всичко-то царуваніе на Имир. Василія Македонскый, сир. до 889 год

Слѣдъ смрьть-тѫ на Василія Македонскый, сынъ му, Львъ Философъ стѫпи на престоіа; новъ господарь, за това и нова политика, а слѣдъ неѭ и новы послѣднины, а имянно:

Състояніе-то на Блъгарскѫ-тѫ трьговіѭ, кое-то цвѣтяше въ Константинополь, и напрѣшни-ты прѣимущества, кои-то Императори-ти бяхѫ даровали на Блъгаре-ты, спорядъ силѫ-тѫ на трактаты-ты, възбудиха въ Грьцкы-ты трьговци зависть и умразѫ. Партія-та отъ Грьцкы-ты трьговци, глава-та на коѭ-то бяхѫ двама най богати трьговци, Ставракый и Козма, у вуйкѫ-тѫ Императоровъ, Зауца или Заяца, докарахѫ работѫ-тѫ до тамъ, чтото съ съгласіе-то негово и Императорово, Блъгарска-та трьговія ся весма ограничи, мѣсто-то на стоваряніе-то стокы-ты ся прѣнесе въ Ѳессалоникъ, а стокы-ты натоварихѫ съ тяжкы пошлины (чюмрюци). На обще-то това зло, както обыкновенно става, ся притурихѫ и частны обиды.

Блъгарскы-ты трьговци ся обрьнахѫ да искатъ покровителство отъ Владимира. Царь-атъ, като ся научи за това подробно, прѣдстави на Императора, и искаше, спорядъ напрѣшны-ты сговоры, да уздрави Блъгарскѫ-тѫ трьговіѭ: нъ Императоръ-тъ съ всѣмъ ся отрече да испълни желаніе-то на Царя.

Владимиръ, като знаяше лично Императора и неговый характеръ, зачто (като бяхѫ още велици Князове) тіи бяхѫ познайници въ Константинополь, като ся неиспълни исканіе-то му, прѣдпрія непріятелскы движенія.

ВОЙНА СЪ ГРЬЦИ-ТЫ.

Безъ да губи врѣмя, царь-тъ съ войскѫ-тѫ си стѫпи въ прѣдѣлы-ты на Ѳракыѭ, (коѭ-то азъ отъ тука на татакъ щѫ наричямъ Романіѭ, или Румеліѭ, зачто тя сега така ся наричя, а Ѳракыя е старо-то и' названіе). Императоръ-тъ прати срѣщу него Магыстра на Мелиціѭ-тѫ (сега Генералъ на Инфантеріѭ-тѫ сир. на пѣшѭ-тѫ войскѫ), Прокопія Кринитѫ; слѣдъ нѣколко сбиванія въ различны мѣста на Романіѭ, най послѣ Грьци-ти ся разбихѫ съ всѣмъ, въ главно-то сби-

ваніе, въ което и истый Военачялникъ ся уби съ много другы Генералы. На Блъгаре-ты Таврическы и другы-ты, кои-то служяхѫ на Императора, Царь-тъ повелѣ да отсѣкѫтъ носове-ты, и да гы пустнѫтъ на Грьци-ты, и съ това ся надѣяше да уплаши и другы-ты, кои-то ся нахождахѫ въ службѫ у Грьци-ты. А останала-та Грьцка армія ся затвори въ Адріанополь.

Императоръ-тъ, като видя лошій успѣхъ на орѫжіе-то си и силно-то нападаніе на Царя, за да разнесе силы-ты му и да ослаби дѣйствіе-то му срѣщу столицѫ-тѫ, прати Генералъ Склира по море-то съ много дарбы на Мадяре-ты (които Грьци-ти тогава наричяхѫ Турци, а Блъгаре-ти и Россіяне-ти Угре или Унгаре, а сега искривено Венгри), и които като что бяхѫ ся показали около рѣкѫ-тѫ Днѣстрь.

ПРИХОЖДЕНІЕ-ТО НА УНГАРЕ-ТЫ (ВЕНГРЫ-ТЫ, ТУРЦИ-ТЫ, МАДЖЯРЕ-ТЫ); ПОНЯТІЕ ЗА ТѢХНО-ТО ПРОИСХОЖДАНІЕ.

Тука да повъспремъ малко врьвежя на войнѫ-тѫ, за да ся запознаемъ съ тоя народъ, къмъ когото ся обрьна за помощъ Императоръ-тъ, Львъ Философъ. Много сѫ ся прѣпирали за происхожданіе-то на тоя народъ и за стары-ты му жилища, както Унгарскы-ти, така и чюжестранни-ти учени.

За най стары-ты свидѣтелства за тоя народъ мы сме одлъжени на Константина Багрянородный, който е писалъ около 950 год. А вторый источникъ е Русскый лѣтописецъ, който писа около 1110 год. и най послѣ, писаны-ты по кѫсно отъ двама-та горѣречены, сѫще Унгарскы лѣтописи, отъ които найстары почитатъ лѣтописи-ты на безимянный Нотарій на Царя Бѣлѫ II, кой-то царува до 1141 год. Обаче мнозина не безъ основаніе доказватъ лъжливость-тѫ на тыя лѣтописи, между кои-то е и Шлецеръ; обаче и да е писалъ съчинитель-тъ на тѫѫ лѣтопись въ най кѫсны-ты врѣмена, или и въ царуваніе-то на Бѣлѫ II, все едно е, зачто-то и на врѣмя-то на тоя царь той не е можялъ да знае по много за произшествія-та и за излазяніе-то на Унчаре-ты, които ся случихѫ прѣди

него до 300 годины, и повыше, както и най послѣдный писатель; освянь това образъ-тъ на това расказваніе явно сочи на легковѣріе и на измышленіе, ако и да можемъ да повѣрваме расказванія-та му за събытія-та, които сѫ былы близо до него.

И така остануватъ намъ два источника, а имянно: Константинъ Багрянородный и Несторъ. За да искараме отъ тыя двама-та нѣчто достовѣрно, трѣбва да испытаме достоинство-то на тѣхны-ты свидѣтелства.

Константинъ Багрянородный е писалъ около 950 год. сир. тогава, когато вече Унгаре-ти (Маджяре-ти) живѣяхѫ въ Унгаріѭ. Прьвъ пѫть ся спомянува за Угре въ Византійскѫ-тѫ Исторіѭ въ царуваніе-то на Имп. Ѳеофила, или въ врѣмя-то на Владимира I, Царь Блъгарскый. Константинъ Багрян., както и безимянный Нотарій на Царя Бѣлѫ II, не ся полѣнилъ да пораскаже старѫ-тѫ Исторійкѫ на тоя народъ, за стары-ты имъ жилища, за тѣхно-то прихожденіе и проч. Ами отъ дѣ е можялъ да заеме той това? Воистина, че нѣмало отъ дѣ; нъ зачто то е былъ много по́ блызо до това врѣмя, затова и по́ много е за вѣрваніе, и за това повыше, че той изважда Унгаре-ты отъ най ближни-ты имъ жилища извѣстны нему, а не отъ граници-ты Китайскы, или отъ синове-ты на Гога и Магога, както това ся щяло на Безимянный.

И така той говори, като писатель по́ благоразуменъ: „Турскый народъ (сир. Маджяре-ти) живѣяше нѣкога около Козаріѭ (така наричятъ Византійци-ти странѫ-тѫ, която лежи отъ Черно море къмъ Сѣверъ и къмъ Волгѫ), на мѣсто-то, което ся наричя Лебедіосъ, отъ прьвый имъ Воеводѫ Лебедіаса, кой-то, обаче, спорядъ достоинство-то си, наричяше ся Воевода, *Βοεβοδας*; въ това мѣсто, сир. въ Лебедіѭ, има рѣка Хыдмасъ, *Χίδμασ*, коя-то още ся наричя Хынгылъ. Че страна-та, въ коѭ-то сѫ живѣли, ся е наричяла съ имя, на кое-то Константинъ е притурилъ ac (*Λεβεδιας*, Lebedias), можемъ да повѣрваме. Ами какъ ся наричяли това имя не Грьци-ти, нъ исти-ти Угре, или дору и Тѣхни-ти съсѣди, Козаре, сир. Блъгаре? и гдѣ имянно е было това мѣсто? Ако сѫдишъ по останало-то до сега въ двѣ мѣста имя Лебедяна въ Тамбовскѫ губерніѭ и Лебедина въ Укра-

инсія, можемъ да полагаме, че Константинъ разумява една отъ тыя мѣста. Нъ кое имянно? Чини ми ся, че това по-слѣдне-то, зачто 1) то' е было по' близо до Константина; за това може да е зналъ по' добрѣ за него, нежели за по' отдалеченнѫ-тѫ Лебедянѫ; 2) той казва, че въ тѫмъ странѫ има рѣка Хынгылъ; а това е безсъмнѣнно, че тая рѣка е една отъ сегашни-ты Ингулы, отъ кои-то една-та около Черно море ся влива въ Днѣпръ, а друга-та въ Бугъ. Ами какъ да съгласимъ това, че Ингули-ти и отъ Украинскый Лебединъ сѫ много далеко, и зачто имянно Константинъ бѣлежи тыя рѣкы, а по' знамениты-ты, като Бугъ и Днѣпръ остави? За това, 1) че или при Ингулы-ты е имало нѣкога третій Лебединъ, 2) или приказватели-ти сѫ дали на Константина криво понятіе за тѫмъ стрѫнѫ: и едно-то и друго-то весма лесно може да ся случи, нъ, чини ми ся, прьво-то трѣбва да ся разумѣва тука, зачто а) Константинъ имянно опрѣдѣлява мѣсто-то на своѭ Лебедянѫ съ рѣкѫ-тѫ Ингулъ; б) да е имало Украинскый Лебединъ или Лебедянь въ Тамбовскѫ губерніѭ на врѣмя-то на Константина, можемъ нѣкакъ да ся съмняваме, поне Несторъ ни за единъ отъ тѣхъ не спомянува; в) посланничество-то на Льва Философа прѣзъ Черно море къмъ Маджярскый народъ показва, че той е живялъ близо, не далеко отъ Черно море; напротивъ, въ Украйнѫ или въ Тамбовскѫ губерніѭ да отиде нѣкой за помощь, щяше да е и далеко и безполезно, зачто все е имало нѣкакъвъ съсѣденъ народъ на Блъгаріѭ; а за нападаніе на тѫмъ дрьжавѫ, нужденъ е былъ съсѣденъ ней народъ, а не отдалеченъ; г) най послѣ въ Константиново врѣмя. подъ имя-то Козарія сѫ разумѣвали Таврическѫ губерніѭ. А самъ Константинъ приказва, че той народъ ся е прѣносялъ съ свои-ты говеда отъ Ингулъ до истый (Украинскый) Лебединъ.

Отъ тука става явно, колко е мнѣніе-то Шлецерово несправедливо, че вушъ подъ имя-то Lebedias Константинъ разумѣвалъ сегашнѫ-тѫ Лебедянь; зачто Грьцкый посланникъ около 889 годинѫ, въ такыва тѣсны обстоятелства не ходилъ бы толкова далеко, за да подвигне толкова далеченъ народъ, и да го побуди на такъвъ дльгъ пѫть срѣщу Блъгаріѭ. Отъ само себе си слѣдува, че Грьцко-то Правителство ся е от-

несло къмъ ближенъ съсѣденъ народъ на Блъгаре-ты, който дѣйствително е былъ наши-ти Унгаре.

Ами какво е това имя Lebedias у Константина? Той разумѣва мѣсто, или градъ, и види ся, и область, кое-то ся струва, че е не естественно; зачто весма чясто отъ имя-то на важны мѣста, на кои-то принадлежятъ градове-ти, носи названіе-то и область-та, която е около тѣхъ: това можемъ да забѣлежимъ както и сега, така и въ старо врѣмя.

Щж забѣлежж нѣчто тука на думы-ты Константиновы, че 1) Погрьченный Лебединъ е имя Славянско, а не Маджярско, сир. че това имя има начяло-то си отъ Славянскый языкъ, а имянно или отъ Русскый, или отъ Блъгарскый, зачто и до сега има въ Россіж двѣ мѣста подъ това имя. Това подтврьдява думы-ты ми, че Унгаре-ти тогава сж были народъ колибарскый и не сж правили градове.

2) Константинъ несправедливо бѣлежи, че вушъ князове-ти или начялници-ти на Маджяре-ты (Унгаре-ты) ся нарячяли Воеводы; съ имя, кое-то е знаменовало длъжность у Славянскы-ты народы, а най много отъ всичкы-ты е было свойственно у Блъгаре-ты (сир. и у Козаре-ты). За това воеводы сж ся нарычяли тогава Маджярскы-ты Князове само отъ Блъгаре-ты, тѣхны-ты съсѣды, между това като исти-ти Маджяре, както тогава, така и послѣ, своиты врьховны начялницы сж нарячяли vezér (Везейры), отъ Маджярскж-тж думж veзetek, водж, сир. прѣдводители.

Отъ тука слѣдува, че Константинъ е заелъ извѣстіе-то за тжж странж отъ Блъгаре-ты, кои-то сж имали тръговскы сношенія съ тжж странж и съ Цариградъ, и чѐ тій Блъгаре му казали сжщи-ты названія, така, както сж былы тыя на тѣхный языкъ, а не на Маджярскый.

Че мѣсто-то, или градъ-тъ е можялъ да ся нарича, и ся е нарячялъ отъ имя-то на свой строитель, или прьвъ владѣтель, е достовѣрно; и така, ако строитель-тъ ся е нарячялъ Лебедянъ, то притяжателно-то отъ това имя ще бжде Лебедянь, — имя-то на мѣсто-то; ако ли той ся е нарячялъ Лебеда, или Лебедь, то излазя Лебединъ: Явно е, че произлазянье-то на това имя е исто-то, кое-то е и на Рязань, както азъ забѣлежихъ по отгорѣ. И зачто то исти-ти Ун-

гаре сѫ живали не въ градове, нъ подъ колибы, или на кола̀, то слѣдува, че тоя градъ не сѫ направили тіи, а Блъгарскы-ты господаре въ Крымъ, сир. Козаре-ти, кое-то показва Славянско-то имя и на града и на строителя му. Това става явно и отъ тука, че Унгаре-ти, както ще видимъ по̀ надолу, не бяхѫ дошли отъ давна на това мѣсто. За това тіи тука зафанахѫ отъ Лебединъ до Ингулъ Козарскы мѣста, съ съгласіе-то ли на Козаре-ты, или съ силѫ, все едно е намъ да знаемъ сега.

И така около 890 годинѫ Унгаре-ти сѫ живяли при Черно море, на земѭ-тѫ Козарскѫ. Нъ отъ давна ли сѫ тіи дошли тука? Константинъ казва, че „тіи живяли съ Козаре-ты наедно три годины, и были въ войны-ты имъ съѭзници,“ за това тіи на̀скоро сѫ были дошли на това мѣсто. Нъ отъ дѣ и за коѭ причинѫ? Тука Константинъ ся относя въ прѣминало врѣмя, което обаче той неопрѣдѣлява, а разумѣва само во врѣмя оно, и смѣсюва̀ съ него тыя събытія, които сѫ былы слѣдъ 890 годинѫ, сир. прихожданіе-то на Угре-ты въ Унгаріѭ (кое-то е было около 904 год.); всичко-то това той разказва въ нѣколко думы, безъ да опрѣдѣлява хронологыѭ-тѫ и географіѭ-тѫ, двѣ-ты тыя очи на исторіѭ-тѫ, така забрькано, что-то като нѣмашъ тыя органы на историческо-то глѣданіе, нѣма да видишъ въ негова разсказъ, кой-то е подправенъ на разговоры, нищо друго, освянь единъ тъменъ хаосъ. Тукъ ся приказва за войны̀ на Печенѣгы-ты съ Козаре-ты и Унгаре-ты, за раздѣленіе-то на Унгаре-ты на̀ двѣ, отъ кои-то една-та чясть отишла въ Персіѭ, а друга-та въ Европѫ; споменува отъ далечь за прихожданіе-то на Печенѣгы-ты и проч. Отъ всичко-то това ся види само, че Унгаре-ти, доклѣ да дойдатъ тамъ, сѫ живяли въ странѫ, коя-то ся наричяла Ателкузу.

Ами дѣ е сега тая страна, коѭ-то Константинъ наричя Ателкузу. Самъ Константинъ сѫще не знае, дѣ е былъ той Ателкузъ; зачто той весма малко знаялъ страны-ты, отъ Днѣпръ, или Донъ, или отъ Черно море къмъ Сѣверъ.

Ами кой ще ни каже, отъ дѣ ся явихѫ наши-ти Маджяре въ земѭ-тѫ Козарскѫ. Несторъ е вторый источникъ, слѣдъ Грька. Ето что казва той: около 888 годинѫ. „Идоша

Угре мимо Кіева горою, еже нынѣ зовется Угорское; и пришедше къ Днѣпру, сташа вежами, бѣша бо ходяще, яко и Половци. И пришедше отъ Востока, и устремишася чрезъ горы великыя, яже прозвашася горы Угорскыя," и проч.

Нъ дѣ е тая страна на Въстокъ? Константинъ ѭ наричя Ателкузу. За тоя Ателкузу, за кой-то Багрянородный спомянѫ така неопрѣдѣленно, учени-ти испытатели прѣдлагахѫ различны мнѣнія: едни казвахѫ, че подъ това имя Константинъ разумявалъ Молдавіѭ и Влахыѭ; а друзи думахѫ, че то было Украйна, и т. н. были сѫ и такыви, кои-то относи'хѫ това на Донъ и Волгѫ. Това само послѣдне-то можемъ да пріемемъ за истинно, зачто Несторъ явно рече, че тіи дошли къмъ Кыевъ отъ Въстокъ, за това отъ Волгѫ; второ, имя-то Ателкузу знаменува на языка на исты-ты Угре, странѫ Волжскѫ, зачто на тѣхный языкъ, както и у другы-ты Татарскы племена, atel знаменовало Волгѫ, köz на Унгарскый языкъ е прѣдлогъ между или около; затова Atelköz знаменува Приволжіе, или Поволжіе (отъ при Волгѫ и по Волгѫ), сир. страна Волжска, т. е. сѫще стара-та, велика Блъгарія. Това Atelköz (на кое-то произношеніе-то по Френско-то правописаніе трѣбваше да ся пише atelkeuse), подъ Грьцко-то перо, у кое-то нѣма ö или Френско-то eu, прѣобрьналося е на *Ἀτελκουζου*.

И така Atelköz е имя Унгарско, кое-то ще рече Волжска страна, въ коѭ-то нѣкога сѫ живяли Унгаре-ти, и изъ коѭ-то, по неизвѣстны причины сѫ излязли къмъ Днѣпръ и къмъ Черно море, на земѭ-тѫ Козаро-Блъгарскѫ. Така и сега ся още наричятъ Унгарскы нѣкои области на Унгаріѭ Bodroköz, Tiszaköz, сир. область, коя-то ся нахожда до рѣкѫ-тѫ Бодрогъ и Тиссѫ.

И така Маджяре-ти, или Унгре-ти, изъ Великѫ Блъгаріѭ додохѫ въ Юго-Въсточнѫ-тѫ странѫ на европѫ; сѫще-то имъ народно имя е (Magyar) Мадяре, а не Маджяре, както гы наричяхѫ учени-ти Европейскы Историци. А нарицателно-то имя на Мадяре-ты, кое-то употрѣблявать Славянскы-ты племена, сир. тѣхни-ти съсѣди, е Угре, Унгаре. Грьци-тѣ най впрѣдъ сѫ гы наричяли Турци, а послѣ *Οὔγγροι*.

За това, какво принуди Унгаре-ты да оставятъ Блъгарія и да ся отдалечятъ въ Европѫ, каквы събытія ся случихѫ прѣди това излазянье, нито Константинъ, нито другъ нѣкой можя да знае, зачто-то е было далеко мѣсто-то, освянь ако е имало тогава нѣкой очевидецъ, кой-то мѫчно ся нахожда; дору и постоянны-ты жилища на тоя подвижный народъ не могѫтъ да ся опредѣлятъ.

Не щѫ да привождамъ тука всичкы-ты тлъкованія и догадкы за стары-ты жилища на Унгаре-ты; това е много мѫчно, и много ще ны одвлече отъ прѣдмета ни. Шлецеръ доволно вече тлъкова за тоя прѣдметъ въ вторѫ-тѫ часть на свой Нестора (раз. 330 — 406 стран.) и „ето всичко,“ казва той (стр. 358), „что-то благоразумна-та критика може каза опрѣдѣлително за произлазяніе-то на Угре-ты,“ сир. „че Маджяре-ти сѫ дошли отъ дѣсный брѣгъ на горный Уралъ, близо до самы-ты уралскы планины.“

Ето что можя да искара той изъ своѭ-тѫ мѫчнѫ главѫ за Унгаре-ты (коя-то е IX въ II часть на неговъ Нестора). Нъ тутакси въ истѫ-тѫ тѫѭ главѫ ся ражда съмнѣніе; зачто той не знае, какъ да смѣсти на дѣсный брѣгъ на горный Уралъ и Лебедіасъ и Ателкузу Константиновъ въ X столѣтіе; и Башкырію, и Паскатыръ на Латинскы-ты монахы въ XIII столѣтіе, и, най послѣ, великѫ-тѫ, казва той, важнѫ-тѫ старѫ Блъгаріѭ. „Всичко-то това,“ (на стран. 359), „както и много друго, оставя той на другы-ты слѣдъ себеси,“ а самъ прѣминува на другы-ты страници да измре Унгарскы-ты аналисты за тѣхно-то бѫбряніе.

Обаче, по горѣ азъ дадохъ да разумѣѭтъ за Лебедіасъ Константиновъ; показахъ, че Ателкузу и Блъгарія е все едно, само че е на два языка: сега щѫ кажѫ, че тая Блъгарія и той Ателкузу, като излязохѫ отъ тамъ Блъгаре-ти, а слѣдъ това Унгаре-ти, можяше да ся наричя въ XIII столѣтіе съ имя-то на тыя народы, кои-то ся населихѫ; за това може да ся нарича и Башкырія, и Мещера, и Вогулія и проч. Освянь това, Шлецеръ не постѫпи съ всѣмъ критическы, че расположи колибы-ты на Унгаре-ты на дѣсный брѣгъ на горный Уралъ, а послѣ, като гы подвигна отъ тамъ, накара гы съ всичкѫ-тѫ си попатнинѫ да направятъ едно пѫтуванье къмъ

Югъ, къмъ горы-ты Кыевскы, срѣщу думы-ты Несторовы, кой-то гы изкарва отъ Въстокъ.

За това всичко, что може каза благоразумна-та критика, е това, че Унгаре-ти дойдохѫ къмъ Кыевъ, и отъ тамъ къмъ Югъ, изъ странѫ-тѫ Волжскѫ; нъ отъ дѣ бяхѫ дошли на Волгѫ, съ достовѣрность неможемъ да кажемъ.

Ето единъ пѫть, прѣзъ който искахѫ да достигнѫтъ мѣстопроисхожденіе-то на Унгаре-ты; а другый пѫть, прѣзъ кой-то нѣкой врьвяхѫ, е знаяніе-то языка. И по тѫѧ тѣснѫ пѫтечкѫ учени-ти ся раздѣлихѫ на партіи; сирѣчь, искахѫ да найдатъ приликѫ-тѫ на Мадярскый языкъ съ другъ нѣкой языкъ, за да искаратъ послѣ Мадяре-ты изъ него. Разумѣвася, че и това много помага за открываніе-то истинѫ-тѫ, нъ съ тѫѧ помощь трѣбва да постѫпаме пазливо и благоразумно.

Още въ XIII столѣтіе нѣкои Латински монаси ходихѫ на Волгѫ, по тогавашне-то понятіе, въ Татаріѭ, гдѣ-то вушь друзы нахождали истый языкъ, что е въ Унгаріѭ, а друзи весма приличенъ на него; истина ли е това, что говорятъ тіи монаси, кои-то не сѫ знаяли нито Унгарскый, нито Татарскый языкъ, не знаѭ; обаче, ако и да е имало тогава въ Татаріѭ такъвъ народъ, кой-то да е говорилъ Мадярскый языкъ, то сега е мѫчно да го найдемъ, зачто обстоятелства-та на тѫѧ странѫ отъ давна ся вече испромѣнихѫ, и въ Москвѫ, като сѣдишъ въ кабинета, не можешь каза съ достовѣрность, въ какъвъ рожецъ въ Азіѭ е побѣгналъ приличный на Мадяре-ты той народецъ, както го наричятъ Монаси-ти.

Въ най новы-ты врѣмена бѣдни нѣкои филолози, като избрахѫ нѣколко Чюхонскы думы, и като гы сравнихѫ съ Мадярскы-ты, заключихѫ, че наши-ти Мадяре излязли изъ чюдскый хаосъ, сир. изъ Игріѭ. Всеученный Шлецеръ ся склони на странѫ-тѫ на тыя язычници (филологы); нъ за да обясни по добрѣ работѫ-тѫ, и да направи важны свои-ты думы, зачто-то и Несторъ и Константинъ Багрянородный казватъ, че Угре-ти дошли изъ Азіѭ, измысли новъ Чюхонскый міръ, кой-то, по своѭ-тѫ критическѫ силѫ, направи по пространенъ и отъ истый Славянскый. Горкый Генералъ Скляръ

Той былъ принужденъ да отиди на другый край на свѣта да иска помощь срѣщу силный Царь Блъгарскый, Владимира II!

Че всичко това е истина, показва го, въ столицѫ-тѫ на просвѣщеніе-то и на ученность-тѫ, въ Парижъ, Г. Балби (Balby) въ свой народописенъ, великолѣпно изданенъ, Атласъ, въ кой-то сравнява нѣколко весма неприлични думы Унгарскы и Чюхонскы.

Любопытство-то мя завлече въ пѫтекѫ, приличнѫ на пѫтечкѫ-тѫ Шлецеровѫ и Балбева; азъ сравнихъ Мадярскый языкъ не въ праздны думы, нъ въ негово-то устройство, основѫ-тѫ, словосъчиненіе-то и въ граммматикѫ-тѫ съ Турскый и съ нѣколко Татарскы нарѣчія, и найдохъ, че тія сѫ съвсѣмъ еднаквы; а като ся сравни той съ Европейскы-ты, излазя не мнѣніе, нъ очевидна истина, че Унгарскый (Мадярскый) языкъ принадлежи на Татарскы-ты языцы. Въ това може да ся увѣри всякый филологъ — философъ, ако направи и той таково сравненіе, какво-то и азъ. Обаче нѣма тука да говорѭ на дльго за това; зачто таково сравненіе и доказателство щяше да отнеме отъ мене много дни и страницы, и особенно това тука не ся относя; обаче азъ щѫ прѣдставѭ това на свое-то мѣсто и въ свое-то врѣмя. И така ето прьво-то доказателство, че Мадяре-ти сѫ Татаре!

Второ-то доказателство е Несторъ и Константинъ, кои-то явно гы изкарватъ изъ Азіѭ, а послѣдній имянно гы нарича Турци.

Третіе-то е, че Мадяре-ти въ народный духъ и въ гордость-тѫ, въ нравы-ты и характера съвршенно сѫ приличнии на Татаре-ты, а най много на Турци-ты (зачто Татаре-ти отъ время-то на Ермака станахѫ много по' мирни и обходители), а не съ Чюхонци-ты.

Освянь това, ако бы слушяли Шлецеръ и Балби разговори на двама Унгарци и на двама Турци, залагамъ ся, че тѣхни-ти уши не мо'жяхѫ различи' впѣчатлѣнія-та, кои-то щяхѫ да направятъ разговори-ти на два-та языка, тѣмъ неизвѣстны.

Обаче, както Турскый языкъ е сѫще едно отъ Татарскы-ты нарѣчія, така Унгарскый языкъ е сѫщій братъ на Та-

тарскый отдѣлно; а и два-та тіи произлазятъ отъ единъ источникъ, както и Европейскы-ты: Грьцкый, Латино-Латишкый, Славянскый и Нѣмскый.

И така два-та языка Азійскы, кои-то щѫ нарекѫ съ едно обще имя Татарскы, сѫ Татарскый и Унгарскый. Принадлежятъ ли на тыя языци още и друзи нѣкои въ вътрешнѭ Азіѭ, съ достовѣрность не можемъ каза; зачто за тыя народы въ XIX столѣтіе таково понятіе имаше, какво-то въ старо врѣмя сѫ имали за насъ Грьци-ти и Римляне-ти. А, колко-то за Унгарскый языкъ, то Иванъ Семеновичь Орлай ми е казвалъ, че между Кавказкы-ты племена имало и сега едно племя, кое-то говорило языкъ весма приличенъ на Унгарскый. Обаче и за това и за онова сѫ потрѣбны пространны пѫтуванія и основателно грамматическо издыраніе языка, а не праздно сравненіе нѣколко думы.

Разва́лины-ты на града Маджаръ въ околносты-ты Кавказкы сѫ достойны за вниманіе; и зачто-то сѫще Татарскый народѣ е толкова голѣмъ, что-то той цару́ва освянь въ сѫщѫ-тѫ Татаріѭ, нъ и въ Персіѭ, и въ Турціѭ, а Мадярскій е весма малочисленъ (зачто той цялъ въ Унгаріѭ е до девять миліона), то отъ това слѣдува, че и това поколѣніе (Мадяре) произлазя отъ вели́къ и обширенъ народъ, на кой-то обще-то имя не знаемъ, и ако да го наричяме съ чюждо имя Татаре, то трѣбва да има нѣкадѣ голѣмо число свои съплеменници. Кой е той народъ, който ся наричя Манджюре?

Нъ както и да е, вѣрно е поне това, че наши-ти Мадяре принадлежятъ на второ-то (ако земемъ Европейци-ти за прьво) велико поколѣніе на человѣческый родъ, въ кой-то ся види и до сега юнашкый духъ, достоенъ на Чингысхана и Тамерлана.

СЪТНИНА ЗА ПОЛЗѪ НА РОССІЙСКѪ-ТѪ ИСТОРІѬ.

Отъ всичко-то това слѣдува, че най стари-ти, кои-то тъкмо можемъ запомни, Волжскы съсѣди на Русскый народъ,

сѫ были Блъгаре-ти, докле тіи живяли въ старо-то си това отечество, въ тѫѭ старѫ-тѫ, Великѫ Блъгаріѭ; до това врѣмя това знаменито поколѣніе на най пространный Славянскый міръ отдѣляло Россіяне-ты отъ другый міръ, който ся нарича Татарскый. Най послѣ, кога-то Блъгаре-ти, тіи Скыѳи Грьцкы и Римскы, послѣ Сармати, Массагети, послѣ Парѳяне, най послѣ подъ имя-то Гунни и подъ различны имена у различны писатели въ V столѣтіе, подъ прѣдводителство-то на Аттила изляхѫся отъ Волгѫ на Юго-Западнѫ Европѫ, то испразднены-ты имъ жилища зафанахѫ Мадяре-ти, и съ това Россіяне-ти станахѫ съпрѣдѣлни на Татарскый міръ.

Отъ това врѣмя, прѣзъ VI, VII; VIII и IX столѣтія, Мадяре-ти бяхѫ непосрѣдственни съсѣди на Россіяне-ты, нъ не по' малко и съсѣди на Блъгаре-ты около Черно море. Что е ставало въ сичко-то това врѣмя между Руссы-ты и Мадяре-ты, что' въ Россіѭ, что' отвѫдъ странѫ-тѫ на Волгѫ въ Татарскый міръ, не ся знае; всичко ся изгуби за потомство-то както и това щяше да ся изгуби, что ся случи въ X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII и въ подырны-ты столѣтія, ако Провидѣніе-то, ако Великый Борисъ и Великый Меѳодій не бы произвели въ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ онова явленіе, кое-то послѣ освяти и Россіѭ, и съ теплотворны-ты и благотворны-ты си лучи произрасти нашъ безсмрьтный Нестора и неговы-ты послѣдуватели; казвамъ, всичко бы ся изгубило; и тогава умни-ти Байери, проницателни-ти Шлецери щяхѫ да докажѫтъ, че Россія е начнала да сѫществува не' по' напрѣдъ, освянь, на примѣръ, отъ врѣмя-то на Петра Великый.

Най послѣ и тіи Мадяре, по извѣстны причины, начнахѫ да врьвятъ къмъ Югъ; и около 835 годинѫ вече, въ царуваніе-то на Императора Ѳеофила и Владимира I, царь Блъгарскый, нападнахѫ до исты-ты устія Дунавскы, по желаніе-то, или по исканіе-то на единъ Блъгарскый Воеводѫ, за да въспрѫтъ 12,000 Македонскы Блъгаре-Христіяне, кои-то по опрѣдѣленіе-то на Царя Карана, трѣбваше да ся прѣселятъ изъ Македоніѭ въ Влахыѭ, и дрьзнахѫ да навлязѫтъ въ Грьцкы корабы за да отидатъ въ отечество-то си.

Като ся приближявахѫ къмъ Югъ на земѭ-тѫ Козарскѫ, Мадяре-ти трѣбваше да станѫтъ тѣсни съюзници съ Блъ-

таре-ты; нъ тiи нъ вассали ли имъ сѫ были, или само сълзници, както Константинъ сяка, като утврьдява, че тiи имъ были съмзници въ войны-ты (bellarum socii et adjutores), утврьдително не можемъ да кажемъ; можемъ поне да мыслимъ, че като бяхѫ подвиженъ народъ и кой-то любяше свободѫ-тѫ, тiи бяхѫ собственно независими.

Мнѣнiе-то Константиново, че вушь тiи живяли съ Таврическы-ты Блъгаре само три годины, съ достовѣрность не можемъ да подтврьдимъ. Ако да разумѣваме дору това така, че тiи само въ Лебедянь сѫ живяли три годины, то все, и въ това врѣмя, и прѣди него, и послѣ тiи сѫ живяли и въ другы мѣста по' на сѣверъ, или по' на югъ, и много врѣмя сѫ проминовали съ Козаре-ты (Блъгаре-ты), на кои-то сѫ были събѣди. Обаче въ това врѣмя, когато отидохѫ къмъ тѣхъ Грьцкы-ты посланницы, тiи тогава сѫ живяли по' на Югъ, спр. около Одессѫ, зачто Византiйскы-ти Лѣтописци явно говорятъ, че Генералъ Склиръ отишелъ къмъ устье-то на Дунава, къмъ Мадяре-ты.

Нъ между това, като имахѫ тiи Мадяре свое-то отношенiе къмъ Блъгаре-ты, тiи го имахѫ особенно и къмъ Россiяне-ты; зачто собственно по Русскѫ-тѫ землѭ сѫ прѣносили, и съ това исто-то придадоха новъ врьвежь на отношенiе-то на Руссы-ты къмъ Блъгаре-ты, зачто по между тѣхъ сѫ бяхѫ втикнѫли тiи чюжденци-съсѣди. Какви сговори, привѣтливости, или обиды сѫ ставали между Россiяне-ты и Мадяре-ты, не е извѣстно; Несторъ за това нищо не казва, зачто той е былъ доволно отдалеченъ отъ това врѣмя, ако и да е былъ истиненъ правдолюбецъ.

Обаче, както и да е, много-то Русскы думы въ Мадярскый языкъ, кои-то повыше принадлежятъ на земледѣлiе-то, на занаяты-ты и на чинословiе-то, явно доказватъ: 1) че Россiяне-ти тогава сѫ были вече постоянни жители, земледѣлци и не безъ гражданско устройство, какво-то и да е было то; 2) че Мадяре-ти тѣсно и добрѣ живовали съ свои-ты съсѣды Руссы, отъ кои-то много добро заехѫ на едно съ думы-ты. И така сѫ живовали между себе-си, спр. били сѫ ся, и пакъ сѫ живяли като съсѣди, нъ затова сѫ были всегда

близни познайници и тѣсни съсѣди, отъ тогавашне-то врѣмя до сегашній день; зачто ако отидешъ на право отъ Москвѫ въ Унгаріѭ, то ще найдешъ, че истый Русскый народъ ся продлъжава прѣзъ границѫ-тѫ, прѣзъ Галиціѭ, прѣзъ Карпатскы-ты горы въ най вътрешнѭ Унгаріѭ, гдѣто въ Северинѫ-тѫ (Северо-въсточнѫ) сѫ едни Русси, нъ малко къмъ Югъ сѫ вече смѣсени съ Маджяре, и ся свръшватъ въ околности-ты на Дебреценъ. Още въ великый Варадинъ. (Унгар. Надь-Варадъ, Нѣмск. Gross-Wardein) има Русска цръква.

Въ старо врѣмя сѫ былы и кръвны и политическы свръзкы между владѣтели-ты Русскы и Унгарскы. За това, слѣдъ Блъгаре-ты и Варягы-ты, за Русскѫ-тѫ Исторіѭ найдостоенъ за вниманіе народъ сѫ Мадяре-ти или Унгаре-ти; зачто, както ще видимъ по на долу, Россіяне-ти наедно съ Мадяре-ты завладѣхѫ Дакыѭ и Панноніѭ.

Нъ отъ дѣ е нарицателно-то имя Венгри? На отъ дѣ: въ това врѣмя, като Венгри-ти (Унгаре-ти) наричяхѫ себеси Мадяре, Блъгаре-ти гы наричяхѫ нарицателно Угре; отъ Блъгаре-ты ся научихѫ да гы наричятъ така и Русси-ти.

Това имя Угре послѣ прѣзъ Блъгаре-ты прѣмина у Власы-ты и Грьци-ты, а прѣзъ Россіяне-ты у Поляци-ты, Словене-ты, Нѣмци-ты, и най послѣ у цѣлѫ Европѫ. Тіи народи, на кои-то языкъ-тъ не е Славянскый, по свойство-тѫ на свой си языкъ (спорядъ кое-то весма често прѣдъ съгласиѫ-тѫ стои буква-та н,) Угре-ты промѣнихѫ на Унгре, както и исти-ти Грьци гы произносятъ Унгри (Οὔγγροι). Отъ тамъ думѫ послѣ прѣправихѫ Hungri, Ungari, Hungeri, Нѣмскы Ungarn, Hungaria, Ungarn, Френскы Hongrie, Hongrois. А Поляци-ти наши-ты Угре прѣобразовахѫ на Венгры, нето така, както и Русскѫ-тѫ думѫ рѫкѫ искривихѫ на ренка (reka). Руссіяне-ти наричятъ сега Угре-ты Венгры, зачто тіи нѣколко бяхѫ забравили Угре-ты и пріяхѫ познаніе за тѣхъ отъ тѣхны-ты бъсѣды, Поляци, отъ кои-то Русси-ти, освѣнь това, пріяхѫ и друго что да е. Ако и да е сега това така, нъ стари-ти Русси гы наричяхѫ имянно Угре, а нѣкои Русси, кои-то живѣѭтъ въ Унгаріѭ, сир. Карпато-Русси-ти наричятъ гы и до сега съ това имя, а имянно: именит. Угринъ, родит. Угрина, дател. Угрину,

вин. Угрина, и проч. множ. имен. Угре, род. Угоръ, дат. Украмъ, твор. Украми, и проч. земя-тѫ имъ наричятъ не Венгрія, а земя Угорскѫ, или обыкновенно Угорщинѫ.

За това всякый тука ще види, че склоненіе-то Карпато-Русско е склоненіе Русско, зачто, ако не можемъ да речемъ отъ Россіянинъ, Датчянинъ, Россіяны, Датчяны, то според правило-то на тоя истый языкъ, трѣбва отъ Угринъ да ся рѣче Угре; за подтвръденіе на това и Несторъ така пише тѣхно-то имя, и Блъгаре-ти още и до сега гы така наричятъ.

Отъ това ся види, че Исторіографъ-тъ е склонявалъ Татарскы думы-ты: Угры, Угровъ, както и Болгары Болгаровъ.

И така, Велика Блъгарія, послѣ като ся зафана отъ Угре-ты, отъ имя-то на новы-ты си жители въ понятіе-то на Россіяне-ты можяше и трѣбваше да пріеме ново имя, поне само една часть нейна, коя-то ся зафана отъ Угре-ты. Ами что щѐ да рече онова названіе Югра, освянь жилище на Угре-ты? Мене ся чини, че Угре сѫ гы наричяли Малорусси-ти и Блъгаре-ти, а Югре Великороссіяне-ти; ами зачто не така, ако едни Славяне сѫ произносили Утро, а друзи Ютро и пр. Отъ това слѣдва, че речено-то по́ отгорѣ за стары-ти жилища на Угре-ты относя ся и на Югрѫ. Тая Югрѫ, прилично на колибарскый животъ на Мадяре-ты, както ся види, е была подвижна; обаче дѣйствително Югра е была тая страна, въ коѭ-то сѫ ся прѣносяли Мадяре-ти.

Тука, обаче, трѣбва да забѣлежимъ това обстоятелство, сир. че имя-то Югра остана въ тѫѭ странѫ и послѣ като излязохѫ изъ неѭ Мадяре-ты. На питаніе: зачто? можемъ да отговоримъ съ слѣдующѫ-тѫ дилеммѫ: или е останала въ тѫѭ странѫ нѣкоя часть Мадяре, или имя-то Югра, кое-то ся е напечятало отъ много врѣмя въ ума на Россіяне-ты, останало е въ языка имъ, като названіе на странѫ, ако и всичкы-ти Угре сѫ излязли изъ неѭ. Могло е да ся случи и това и онова.

Обаче, както и да е, Югра е Волжско жилище на Мадяре-ты, и е зафащала нѣкоѭ часть на Великѫ Блъгаріѭ. Това имя много врѣмя помнили Россіяне-ти, нъ пространство-то на тѫѭ странѫ е было неопредѣлено; и колкото по́ мно-

го Великж Блъгаріж и Югрж сж населяли нови народи, и сж пріимали новы-ты имъ имена, толкова и Югра ся е изглаждала отъ ума̀ на Россіяне-ты, или по́ добрѣ ся е оттласкала къмъ Сѣверъ, доклѣ найпослѣ ся изглади и изъ память-тж и изъ употрѣбленіе-то, и изъ Географіж-тж, и сега ся съхранява само въ Императорскж-тж титлж.

Обаче, че какъ Югра дѣйствително е была въ Печорж или тамъ, дѣто е показана на образа, кой-то е приложенъ на I томъ на Россійскж-тж Исторіж, съмнявамъ ся и мыслж, че така далечь ж е отнесло едно-то въображеніе на Автора; зачто въ каквы прѣдѣли и на кое мѣсто дѣйствително ся е нахождала нѣкога, сжще никой незнае; и по́ вѣроятно е, че тя е была по́ на Югъ отъ тжж, кожж-то Карамзинъ отнесе на Лѣдовито Море, и сякамъ, че Новгородци-ти не сж ходили така далеко да ся бижтъ съ Угре-ты, ако тіи сж живяли толкова далеко. Както и да е, повтарямъ, че опрѣдѣленно мѣстоположеніе на Югрж не знаемъ; обаче, Югра или Угорщина ся е нахождала дѣда е въ Великж Блъгаріж, сир. была една отъ областы-ты Волжскы.

Това мнѣніе, ми ся чини, подтвърьдяватъ Византійци-тѣ Ако Константинъ въ X столѣтіе наши-ты Мадяре наричя Турци, то това е произлязло само отъ тука, че нему ся е така щяло. Нъ нѣма ли писатели на напрѣжни-ты столѣтія, кои-то сж имали нѣкое понятіе за Волжскы-ты жители на тѣхно врѣмя, и подъ какво имя тіи сжще сж гы разумявали? Има, а имянно: Менандръ Протекторъ, който казва, че Императоръ Іустинъ II, като открылъ войнж съ Перси-ты въ послѣднж-тж половинж на VI столѣтіе (около 578 год.), (тогава, когато Блъгаре-ти бѣхж вече на Дунава подъ имя-то Аваре и безпрѣстанно ся біяхж не само съ Византійци-ты, нъ и съ цѣлъ западъ), пратилъ посланници къмъ жители-ты на отдалеченж Волгж, за да гы подкани да раздѣлятъ силы-ты на Персіж, като нападнжтъ на неж.

Воистинж, това посланничество е приличяло на това, ако на примѣръ, Русси-ти бы пратили посланникъ къмъ нѣкой отдалеченъ народъ на вътрешнж Азіж, за да го подбудятъ да нападне на Въсточны-ты прѣдѣлы на истж-тж Персіж. Дѣйствително е, че въ тоя случай Русскый посланникъ щяше още

за граница-та на Имперія-та да си приготви Татарскы проводници и прѣводители (терджумане), кои-то едни въ тоя случай можахж да му дадкть да разумѣе за тоя народъ, къмъ когото бы отхождалъ. Весма естественно е, че тіи прѣводители или проводници щяхж да дадкть да разумѣе посланникъ-тъ тоя народъ на таково имя, подъ каквото е той былъ извѣстенъ на тѣхный языкъ. Така и ако да въобразимъ, че Бухарскый, или Хывинскый посланникъ прѣминува Германіж, Русскый народъ щяше да му даде да разумѣе Дайчеры-ты, подъ имя-то Нѣмци. Това, что казахъ тука, може да ся покаже нѣкому излишне; обаче то' е нуждно за това понятіе и за обясненіе-то тжы работж.

И така нѣма никакво съмнѣніе и за това, че и Византійскый посланникъ ся нахождаше въ такыва обстоятелства. Като връвяше едно между Българе-ты, а друго между Русси-ты, той трѣбваше да има водители и отъ другы земи; или Българе само были, или Русси, все едно е; зачто и два-та народа бяхж Славянскы.

Това посланничество описа Менандръ Протекторъ въ прѣкрасно-то свое съчиненіе за Посланничества-та; той казва, че „Земархъ, (имя-то на Посланника), като прѣмина рѣкж-тж Гіехъ или Іехъ и Данхъ, отиде на великж-тж рѣкж Аттелъ (Волгж) и у народа Угоре.“ Освянь това и въ исто-то начало на описаніе-то споменува за Угре-ты, кои-то были побѣдени отъ Аваре-ты (сир. отъ Таврическы-ты Българе, или отъ Донскы-ты, сир. Козаре-ты). Отъ това ся види, че тіи сж ся били. Така и Агаѳій споменува за Онгоре-ты, и Симоката за Огре-ты, Огоре-ты.

И какъ явно, какъ прѣкрасно ся подтвръдява това сказаніе за Грьцко-то посланничество отъ тука:

1) Че наши-ти Угре въ Грьцкы-ты исторіи станахж Угоре, Огоре, Онгоре; нъ отъ това ничто: тіи Огори, кои-то Грьци-ти нарекоха така, все си останахж Угре у Българе-ты и у Руссы-ты.

2) Че Угре, или Югра сж были дѣйствително на Востокъ, а не на брѣгове-ты на Ледовито море, както това иноаина сж сякали.

3) Подтвръдявася отъ онова, что рекохъ по отгорѣ, че оставены-ты мѣста отъ Блъгаре-ты ся зафанахж отъ Угре-ты, кои-то отъ това врѣмя бяхж съсѣди на Россіяне-ты и на Блъгаре-ты.

4) Зачто-то дума-та Угре принадлежи само на единъ Славянскый языкъ, отъ който тя има свое-то начяло, а Гръцкы-ты посланници, между едны-ты Блъгаре ли сж прѣминовали отъ Черно море на Донъ и така на татакъ, или и между Руссы-ты, — знаяли сж едно-то само имя Угре; то отъ това явно слѣдува, че тіи народи, проводници, така да речемъ на посланници-ты, не сж были Татаре, както това сякатъ нѣкои Историци на сегашне-то врѣмя; а на противъ сж были тіи Гунни, тіи Аваре, между кои-то е прѣминовалъ посланникъ-тъ, были сж истый той народъ Славянскый, който послѣ ся нарече Блъгаре.

Това исто-то имя Угре, слѣдъ смрьть-тж на горѣреченны-ты писатели, Византійци-ти пакъ забравихж, зачто прѣстанахж да ходятъ на Волгж, и Константинъ, като обрьнж вниманіе на Угре-ты, кои-то ся приближявахж, нарече гы Турци, на кое-то го послѣдовахж и нѣкои друзи, доклѣ най послѣ Блъгаре-ти не накарахж на ума на Грьци-ты, че тіи сж Угре-ти.

Весма е смѣшно тлъкованіе-то на нѣкои Унгарскы писатели за произлазяніе-то дума-та Hungarus. Тіи казватъ, че тя е заемана отъ имена-та на двама Аварскы князове: Хунна и Вара, кои-то споменуватъ Византійскы-ти писатели; друзи думатъ, че тая дума е сложена отъ Гунны и Огоры, като Гунгори, а отъ нея Hungari; нъ това сж прѣдполаганія на такывы историческы мечтатели, кои-то дору не сж знаяли, какъ гы наричятъ Карпато-Русси-ти и Блъгаре-ти, какъ гы е наричялъ Несторъ и Россіяне-ти въ отколѣшно врѣмя. Азъ казахъ произлазянье-то на думж-тж Hungarus; нъ отъ дѣ сж взяли Россіяне-ти свои-ты: Угре, или Угринъ, не щж да дирж едны догадкы.

Нъ още по смѣшно е мнѣніе-то на оныя, кои-то отъ горѣречены-ты свои етимологическы тлъкованія заключихж, че Гунни-ти и Аваре-ти сж были наши-ти Угре, или Мадяре, и че затова Мадяре-ти три пжти сж привзимали Евро-

вѫ, 1) подъ имя-то Угре и подъ прѣдводителство-то на Великый Аттилѫ, 2) подъ имя-то Аваре, и най послѣ подъ имя-то Гунгаре. Явно е, че това блънуванье с произлязло отъ друго, и ся основава само на баснословно-то сказванье, кое-то бѣдно измыслилъ сякавый безимянный Нотарій.

Удивително е, че нѣкои и отъ доста добры-ты Унгарскы историци не на шягѫ подкрѣпявахѫ тыѫ баснѫ, и внушявахѫ на свои-ты ученици, че вуть Аттила былъ Мадяръ, въ кое-то обаче явно имъ ся опира истинна-та исторія. Мы подробно вече видяхме Гунны-ты и Аваре-ты, и всякый, кой-то има поне мѫничко здравъ разумъ, ясно ще види какво е было Мадярство-то на Аттилѫ и на неговы-ты Гунны и Аваре. Всичка-та работа състои въ това, че 1) кога ся роди смѣшно-то това прѣдполаганье, нѣмаше още истинна критика въ исторіѭ-тѫ Унгарскѫ; 2) че всичкы, като че ли сѫ закляхѫ да забравятъ Блъгаре-ты, или поне да не обрынѫтъ на тѣхъ вниманіе; 3) най послѣ народна-та гордость накара неопытны-ты Унгарскы историци да припишѫтъ на свои-ты прaотци имя-то и работы-ты на другъ народъ, на кое-то имъ помагаше: а) тъмнота-та на исторіѭ-тѫ въ тыя врѣмена и побръкваніе-то, кое-то произлязе отъ много-то сѫщи имена на народы-ты, б) презираніе-то Блъгарскѫ-тѫ Исторіѭ, в) гордость-та, и г) слабость-та и легко-вѣрность-та на историци-ты.

Обаче, Унгаре-ти доказахѫ доволно свое-то юначество, въ кое-то всичкы имъ отдаватъ правдинѫ-тѫ; това ся подтвърьдява и съ знаменито-то юначество на единоплеменны-ты имъ народы, на кои-то силѫ-тѫ испыта Европа, Азія и Африка. Нъ за доказателство на това никакъ не е нуждно и позволително да приписватъ на себе-си работы-ты на чюждый народъ; обаче това стана отъ неопытность, а не отъ зло намѣреніе, на кое-то прилично ся случи и въ Германіѭ.

За това не е чюдно, ако и мнозина чюжестранци повѣрвахѫ заключенія-та, кои-то сѫ основаны на приказкы-ты на безимянный Нотарій, или сѫ извлечены отъ неразсѫдени етимологіѭ.

Ето что може каза опрѣдѣлително благоразумна-та критика за происхожданіе-то на Угре-ты. Азъ ся цѣ-

колко распространихъ за произлязаніе-то на тоя народъ; зачто негова-та історія има тѣснѫ свръзкѫ съ історіѭ-тѫ Русскѫ, а още по' много съ Блъгарскѫ-тѫ; и какъ той народъ е достоинъ за особенно вниманіе на Русскы-ты историци, то самъ, Шлецеръ прави одлъженъ Русскый историкъ за издирваніе-то тоя народъ.

Нъ колко испълни това прѣдписаніе Русскый историографъ и какъ обясни недоврьшено-то отъ Шлецера издирванье за Угре-ты, лесно можемъ да разумѣемъ отъ прьвѫ-тѫ главѫ на I томъ за історіѭ-тѫ на Руссійско-то Господарство (изд. втор. стр. 18), дѣто казва: „нъ скоро Угри-ти (!) и Блъгари-ти (!), спорядъ сказваніе-то Грьцко, единоплеменни съ Гунны-ты и до това врѣмя неизвѣстни, като оставихѫ ветхы-ты своя жилища около Волгѫ и горы-ты Уралскы, завладѣхѫ брѣговеты на Азовско и Черно море и Тавридѫ, и отъ 474 годинѫ начнахѫ да опустошяватъ Мизіѭ, Ѳракыѭ, дору и околны-ты мѣста Константинополскы"!!

Рече ся, и доста! Угре-ти единоплеменници съ Блъгареты!!! Угре-ти оставихѫ Волгѫ около 474 год. а тіи около 574 годинѫ бяхѫ още на Волгѫ!! и това ли ще рече, да ся говори историческы?

И така щѫ кажѫ въ заключеніе, че Мадяре-ти, а по насъ Угре-ти, бяхѫ прьвъ народъ отъ Татарскы-ты племена, който въ IX столѣтіе постѫпи въ число-то на Европейскы-ты народы. Львъ философъ ся обрьна къмъ тѣхъ за помощь срѣщу Блъгаріѭ.

Разумѣва ся, че посланничество-то на Генералъ Склира не бяше безуспѣшно. Въ това врѣмя като Угре-ти ся готвяхѫ за военный врьвежь, отъ Цариградско-то пристанище излязе ескадра срѣщу Блъгарскы-ты брѣгове подъ началство-то на Патриціѭ на Имперіѭ-тѫ Евстатія; а пакъ по сухо побрьза да въспре Владимира Никыфоръ Фока.

Въ това врѣмя Императоръ-тъ испрати при Царя, чиновника на финансы-ты, Константикыя, за да прѣдложи миръ; нъ Царь-тъ, като видя движенія-та на Грьци-ты, турна го подъ стражѫ, и побрьза да ся біе съ новый военачялникъ. Грьци-ти мълчятъ за успѣха на орѫжіе-то си; види ся, че той е былъ за тѣхъ непріятенъ.

Въ това врѣмя Угре-ти нападнахѫ нечаянно на областы-ты Бльгарскы, въ Молдавіѭ и Влахыѭ. Царь-тъ побрьза да помогне на свои-ты области съ малко войскѫ; като ся удари съ тѣхъ, не утрьпя и ся принуди да побѣгне прѣзъ Дунавъ въ града Доростолъ (сега Селистря). Императоръ-тъ купи плѣнены-ты Бльгаре отъ Угре-ты, и Византійци-ти, като гы турнахѫ въ свои-ты корабы, отведохѫ гы въ свои-ты владѣнія.

Владимиръ, за да ся избави по напрѣдъ отъ единъ непріятель, рѣшися да направи миръ съ Грьци-ты; начнахѫ ся сговори-ти съ началника на Грьцкѫ-тѫ ескадрѫ, и Львъ Филюсофъ съ радость ся съгласи на условія-та на мира, кои-то обаче Византійци-ти неописватъ, а само казватъ, че Императоръ-тъ, спорядъ желаніе-то на Царя, врьналъ му заробены-ты Бльгаре, кои-то, както казватъ, отпшелъ да пріеме Бояринъ Ѳеодоръ.

ВОЙНА СЪ УГРЕ-ТЫ 890 — 898.

Владимиръ, като заключи миръ съ Грьци-ты, тутакси подвигнѫ войнѫ срѣщу Угре-ты. Византійци-ти не описватъ подробности-ты на тѫѭ войнѫ, и само съ нѣколко думы споменуватъ за сѣтнинѫ-тѫ ѝ, и казватъ, че „Царь-тъ истрѣбилъ всичкы-ты Угре, и землѭ-тѫ опустошилъ.“

Нъ да истрѣби цялъ народъ не е лесно нѣчто, и доклѣ да ся изврьши това, трѣбвало по напрѣдъ да сѫ станалы нѣколко сбиванія: отъ тука ся види, че сѫ былы закачилы упоритѫ войнѫ, коѭ-то Грьци-ти не описватъ по тьнко, зачто до тѣхъ никакъ не ся е докачвала.

Не ся знае, колко врѣмя ся е продлъжавала тая война, знаемъ поне, че Царь-тъ е щялъ да ся біе съ народъ юнашкый (съ народъ, който послѣ злѣ наплащи Германіѭ, Италіѭ и Византійци-ты), и че трѣбвало по напрѣдъ да гы изгони изъ Бльгарскы-ты области (сега Влахыѭ и Молдавіѭ), а послѣ да нападне на тѣхны-ты жилища около Ингулы-ты и Лебединъ, да гы разбіе, да истрѣби цѣлъ народъ, или да гы накара нове да оставятъ свои-ты жилища сир. да гы пропѫди

далече отъ прѣделы-ты на своѭ-тѫ дрьжавѫ, на коѭ-то интерессъ-тъ е искаль да е безопасна отъ юнашкый, нъ безпокойный народъ: за това трѣбва да сікаме, че тая война ся е продлъжявала много врѣмя.

Обаче, можемъ да прѣдполагаме, че Мадяре-ти не сѫ закъснялы да изнамѣрать на себе-си помощници на Волгѫ, или Донъ, или дѣ да е было; зачто трѣбвало тіи да стоятъ срѣщу Θракыйскый побѣдитель. Обаче ако и да е былъ Владимиръ побѣдитель на устроенѫ, изученѫ Грьцкѫ войскѫ, нъ неговата тактика въ войнѫ-тѫ съ Мадяре-ты, кои-то бяхѫ почти всичкы-ти конници и искусни на ѣзденье-то и на ножя, не е чинила, зачто трѣбвало и той съ тоя способъ да ся біе.

Мѣсто-то на войнѫ-тѫ е было на Прутъ, на Днѣстръ и Днѣпръ, или въ сегашнѭ Новороссіѭ и малко въ Малороссіѭ; обаче достовѣрно не можемъ го опрѣдѣли, зачто война-та е могла да плане до истѫ-тѫ Волгѫ. Нъ, както и да е было, мѣсто-то на войнѫ-тѫ е было, така да речемъ, въ Россіѭ, или по добрѣ, нѣколко и на тѣхнѫ-тѫ землѭ.

Ами Россіяне-ти? равнодушно ли сѫ глѣдали крьвопролитнѫ-тѫ тѫѭ войнѫ? Можемъ ли повѣрва, че не сѫ одраскалы и тѣхъ саби-ты, кои-то така близо сѫ ся свѣткалы до тѣхъ? Какво впѣчатлѣніе въ Русскый народъ е могла да направи война-та съ тоя народъ, който е сидялъ на шіѭ-тѫ му подъ имя-то съѭзникъ, и е зималъ данокъ отъ кумина на всякѫ кѫщѫ? Можемъ ли повѣрва, че Россіяне-ти не сѫ ся въсползовали съ тоя случяй да разкѫснѫтъ съѭза, не толкова угоденъ за тѣхъ, съ тоя народъ, и да ся отрекѫтъ отъ данока, исто така, както възстанахѫ срѣщу него, Чеси-ти, Нѣмци-ти, Моравяне-ти, Словени-ти, Срьби-ти, Печенѣзи-ти, кои-то всичкы-ти ся нахождахѫ напрѣдъ въ таково състояніе?

Отъ това врѣмя, отъ какъ ся крьстихѫ Блъгаре-ти, обхожданіе-то имъ съ Русскый народъ ся промѣни, тіи ся обхождахѫ съ Руссы-ты, като съ язычници, съ идолопоклонници; можяхѫ да гы принуждаватъ да пріемѫтъ Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ, или да имъ правятъ различны обиды, зачто dominus habet mille modos vexandi. Ами какъ сѫ глѣдали Россіяне-ти на Блъгаре-ты? Воистинѫ, като на свои притѣснители, отстѫпни-

ци, които потжпкахж отечественны-ты богове и вѣрж-тж; и тыя сж най силны-ты причины да ся роди въ тѣхъ умраза и да ся подбудатъ къмъ юнашкы подвигы.

Щж забѣлежж, обаче, че ако да сж были Русси-ти отъ давна притѣснени отъ Блъгаре-ты, ако и да сж были тѣхни рабы, ако и да е былъ народный имъ духъ натиснатъ къмъ земж-тж, то не можемъ повѣрва, че тіи сж могли да ся рѣшятъ да ся біжтъ съ силнж-тж Блъгаріж. Обаче, азъ забѣлежихъ вече, че Блъгаре-ти не сж притѣснявали свои-ты единоплеменници; и възстаніе-то на Чехы-ты, на Срьбы-ты и пр. показва че народный имъ духъ е былъ събуденъ, зачто не е былъ прикованъ къмъ земж-тж.

Обхождаціе-то Блъгарско съ Руссы-ты можяше да ся промѣни послѣ отъ какъ ся крьстихж Блъгаре-ти; и зачто-то това промѣняванье е было ново, то, вѣроятно, было е и почювствователно за Россіяне-ты. Обаче, може още и въ това врѣмя да е живялъ трудолюбивый Меѳодій, или ако и да ся е прѣставилъ той, нъ е живялъ въ свои-ты трудолюбиви ученици и прѣемници. Христіанска-та Вѣра въ това врѣмя вече бяше проникнала прѣзъ Панонскж Блъгаріж по рѣкж-тж Тиссж и Дунавъ до исты-ты Карпатскы горы, прѣзъ Влахыж и Молдавіж въ Крымъ, и исто-то това Христолюбиво Блъгарско Правителство и дѣятелно-то духовенство, кое-то управи пжтя на Славянскж-тж Црьквж въ Великж Моравіж и Богеміж, трудяше ся да въведе нея и въ Россіж, кое-то, обаче е было мжчно да ся направи; зачто-то не е было възможно да ся накара единъ народъ да отврьли Вѣрж-тж на свои-ты Отци, Вѣрж-тж, която е была толкова пріятна за чювства-та и която е господствовала въ всичкы-ты празднества и народны обыкновенія, и да пріеме тврьдж-тж чюждж-тж, и тая иста-та Вѣра, която изъ отвждъ Вислж, изъ отвждъ Карпатскы-ты горы и изъ Тавридж плашяше да просвѣти Россіж, накара Южно-Руссы-ты да ся обрьнжтъ къмъ свои-ты единовѣрци, къмъ свои-ты Сѣверны единоплеменници, Смоляне, къмъ Новгородци-ты, къмъ Сѣверъ, казвамъ, който ся управляваше отъ Олега, на когото слава-та ся чюяще по всичкж пространнж Россіж.

Какъ да разсѫдимъ за всичко-то това? Угре-ти ся біѭтъ съ Блъгаре-ты, и въ това исто-то врѣмя Южни-ти Россіяне ся освобождаватъ отъ данока и отъ вліяніе-то Блъгарско. Това обстоятелство е весма важно за Русскѫ-тѫ Исторіѭ, зачто тая работа е ставала между Блъгаре-ты, Угре-ты и Россіяне-ты.

За да разврьжѫ това прѣдложеніе, азъ ся мѫчихъ да вникнѫ, колко-то позволява благоразумна-та критика, въ тогавашне-то състояніе на Южны-ты Россіяне; нъ, зачто-то тіи имахѫ сврьзкѫ съ Сѣверны-ты, и тьмно-то имъ спасеніе произлазя отъ Сѣверъ, то историкоиспытатель-тъ, за да изясни тѫѭ работѫ, трѣбва да обрьне вниманіе-то си и на исторіѭ-тѫ на Сѣвернѫ Россіѭ. Разказваніе-то на почтенный исторіографъ ми ся чини весма неудовлетворително. Доклѣ Угре-ти ся біѭтъ съ Блъгаре-ты, нека побрьзамъ азъ да отидѫ на Сѣверъ, за да испытамъ отъ дѣ е произтекло спасеніе-то на Южны-ты Россіяне, спр. да прѣпишѫ тыя мѣста отъ исторіѭ-тѫ Карамзиновѫ за Олега Правителя, за които най много ся съмнявамъ. Молѭ ся, да ся не срьдятъ за това оніи, които силно сѫ привръзани отъ Шлецера и Карамзина; зачто историческо-то достоинство никакъ не виси отъ достоинство-то на лице-то, нъ отъ достоинство-то на мнѣніе-то, и това да бѫде за ползѫ-тѫ на Русскѫ-тѫ исторіѭ. Забѣлежете и това още, че като брькаме, мы ся учимъ. И така да послушаме.

„Рюрикъ, спорядъ думы-ты на лѣтопись-тѫ, прѣдаде на Олега правленіе-то зарадъ малолѣтство-то на сына си. Той попечитель Игоревъ скоро ся прослави съ свои-ты прѣдпріиманія, побѣды, благоразуміе и любовь къмъ подданны-ты.“ Добра работа.

„Варязи-ти, като ся научихѫ за щастливый успѣхъ на Рюрика и на неговы-ты братія, и зачто то желаяхѫ и тіи да имѫтъ прьстъ въ привзиманія-та, и ся надѣяхѫ да ся обогатятъ, дойдохѫ много въ Россіѭ. Князове-ти ся зарадвахѫ на свои-ты съотечественници, които усилювахѫ тѣхнѫ-тѫ вѣрнѫ и безстрашнѫ дружинѫ.“

Какво изражение! Зачто е това? Отъ дѣка е това? Това е само едно прѣдположеніе. А Новгородци-ти не сѫ ли были вѣрни на свой Правитель? Или, ако е щялъ той нѣкадѣ да ся біе, то зачто му сѫ были Варязи-ти, когато той е ималъ свои-ты безстрашливы Новгородци? Горди-ти тіи граждане могли ли сѫ да понесѫтъ равнодушно, тѣхный Князъ да забиколи себе си само съ еднѫ прязь-морскѫ сганъ? И какъвъ сѫ народъ тіи Варязи? Доказано ли е вече, че Варязи-ти сѫ были съотечественници Олегови?

„Олегъ като бяше въспаленъ отъ славолюбіе геройско . . . . .“ Чини ми ся, че не е былъ въспаленъ, зачто не е былъ челъ нито Плутарха, нито Корнелія Непота, нито Квинта Курція; ако ли му ся е искало привзиманія, то той е былъ въспаленъ отъ корыстолюбіе . . . . . „Не былъ доволенъ само отъ тѫѭ войскѫ, която безъ съмнѣніе ся роди отъ прѣдположеніе, чё вушь прязъ-морска-та сганъ прѣминала въ Россіѭ faire sa fortune, сир. да трьси щастіе . . . . . . „Нъ присъедини на неѭ голѣмо число Новгородци . . . . .“ Ако трѣбваше да изброява военны-ты приготовленія, то трѣбвало е да каже съ рядъ по естественъ, че на Новгородскѫ-тѫ войскѫ, която може да е была цѣла армія, присъединилъ Варягы, Кривичи, Веси, Чюди, Мери „и въ 882 (?) годинѫ отиде къмъ страны-ты Днѣпровскы.“

Ами каква е была побудителна-та причина на голѣмѫ-тѫ тѫѭ експедиціѭ? Явно ся рече, че Олегъ пламтяще отъ славолюбіе! Нъ срѣщу кого? кѫдѣто очи-тѣ ли му видятъ? Рече но, къмъ страны-ты Днѣпровскы; нъ мы ще видимъ, че языкъ-тъ ще го доведе до Кыевъ.

И така маршрутъ-тъ стана на „Смоленскъ, градъ на волны-ты Кривичи.“ Ами зачто той славный градъ съ свои-ты волны Кривичи не ся опря на славолюбивый Олега? Кой щяше да ся опира, като и исти-ти Кривичи бяхѫ въ голѣмѫ-тѫ арміѭ Олеговѫ? Смоляне-ти не сѫ имали войнѫ съ Новгородци-ты; зачто ако сѫ имали, то мѫчно може да ся разумѣе, зачто ся чини на историографа, че той „волный градъ ся прѣдаде на Олега безъ опираніе; зачто ся види, че Смоляне-ти сѫ были наедно съ Новгородци-ты.“

„Прьвый успѣхъ былъ залогъ на новы“..... На новы успѣхы, — сир. да привзима безъ опираніе? „Юнакъ-тъ Князь, като прѣдаде Смоленскъ на свой Бояринъ, стжпи въ область-тж на Сѣверяне-ты, и привзя Любечь, старый градъ на Днѣпръ.“ Съ нападеніе ли, или безъ опираніе?

„Нъ желаніе-то на завоевателя (!) ся стрѣмяше но' на далечь: слухъ-тъ за независимж-тж Дрьжявж .....“ За какво е това израженіе, което прилича на простонародни приказкж? Слухъ-тъ за тридесять третіе царство! като че ли Киевъ е былъ отвждъ горы, отвждъ морета!!.... „коижто основа Аскольдъ и Диръ (!!), благословенный климатъ; и другы-ты естественны ползы Малороссійскы, които повече може (!) да сж былы увеличены съразказванія, повлякохж Олега къмъ Кыевъ.“ Ето побудителни-тѣ причини на тоя голѣмъ военный врьвежь! Малороссійскый рай, и разказванія-та!

Вѣроятность-та (вѣроятность ли!), че Аскольдъ и Диръ, като имахж силнж дружинж, не щжтъ доброволно да му ся покорятъ ....“ Какво страхуваніе! зачто' е то? Юнаци-ти страхъ ли е? Нъ ако' и да сж имали дружинж сякани-ти Кыевскы владѣтели, то зачто сж были на Олега толкова много Новгородци, Ворязи, Кривичи, Веси, Чюди, Мери, съ еднж дужж цѣлъ Сѣверъ? Ако Олегъ е былъ въспаленъ отъ геройско славолюбіе, то и страшливъ да е былъ, все е можялъ право да нападне на Кыевъ. Или, какъ е можялъ той дору и да помысли, че владѣтели-ти на тжы независимж Дрьжявж сж могли да ся съгласятъ, спорядъ исканіе-то му, да слязжтъ отъ престола? И неприятна-та мысль да ся біе съ еднуземци-ты“.... Не ся трьпи прѣдположеніе-то! Исторіографъ-тъ на всякадѣ види само Варягы, които той прѣдполага да сж най искусны на ножя. Ако за интересса на Господарство-то е трѣбвало да ся привземе, Кыевъ, то Олегъ трѣбваше да избіе всичкы-ты Варягы, които ся прѣдполагахж въ Кыевъ, зачто той самъ не е былъ Варягъ; второ, ако и да е былъ той Варягъ, то като

[illegible]

нье-то тръговско?) на брѣга (нъ тука нaдaмe тiи въ ра-
з!). Воини-ти Олегови, (които были скрыти на рѣкж-тж
ь канци-ты) тутакси(!) гы забиколихж. (Нека! да не
ж брьзали!) Правитель-тъ (Олегъ) рекълъ: „Вы не
те Князове, и не сте отъ знаменитъ родъ, нъ
зъ съмь Князь.“ Какъ е можялъ той да каже това въ
очи-ты на Владѣтели-ты на независимж-тж Малороссійскж И-
талія? „И като показа Игоря, рече: ето сынъ-тъ
Рюриковъ“ . . . . . Весма лаконическы! Какво можяхж
да разумѣжтъ отъ тыя думы Господаре-ти на независимж-тж
Дрьжявж? Или съ каквж приликж е можялъ Олегъ да каже
тыя думи касателно независимость-тж на Кыевляне-ты? „Съ
тжж думж, като ся осждихж на наказаніе, Аскольдъ
и Диръ . . . . .“ (горкы-ти Господаре! горкы-ти ни Князо-
ве, ни Бояре! горкы-ти Касторъ и Поллуксъ!) „подъ сабі-
ты на убійцы-ты паднахж мрьтви прѣдъ нозе-ты
Олеговы! . . . .“ Весма близо!

Простота-та, която сж имали въ IX вѣкъ, ни
позволява да вѣрваме (!), че мнимы-ти търговци
сж могли съ тоя способъ да выкатъ при себе си
Владѣтели-ты Кыевскы.“

Ето ти и доказателство-то, че тая трагедія е сжще-
ствовала, а именно, че въ старо врѣмя сж правили и говори-
ли sans facons! сир. подъ простотж-тж на нъравы-ты на IX
вѣкъ Историографъ-тъ подразумѣва необразованность-тж на
това врѣмя. Нъ, чини ми ся, че всякый просвѣщенъ испы-
татель ще найде това заключеніе несправедливо; зачто колко-
то по' много сж непросвѣщенни Владѣтели-ти, толкова сж по'
повелителни, по' страшни, и напротивъ, колкото по' много сж
просвѣщенни, толкова сж по' благосклонни, по' снисходителни:
живъ примѣръ на това е, че кой не знае, съ какво снисхож-
деніе и благоволеніе ны пріимать сегашни-ти Господаре, кои-
то истинно отеческы ся грижять за насъ? а въ варварскы-ти
врѣмена, отъ страхъ ся покланяхж дору до земж-тж. Не-
просвѣщенни-ти народи по' выше и по' здраво сж пазили це-
ремоніи-ты, нежели сега. „Нъ исто-то обще варвар-
ство на оныя врѣмена не прощава жестоко-то и
лукаво-то убійство.“ Какво противурѣчіе! По горѣ

Историографъ-тъ искарва Олега страшливъ, мягкосрьдеченъ, а духа му не прощава жестокость-тж и лукавство-то! О юнаци! Вы и слѣдъ смрьть-тж подлежите на сждбж и опасности, и вашa-та тая сждба зависи отъ Историж-тж, която е вольна да вы изображава плашила, ако сте были хубавци, или да вы изображава Ангелы, ако сте были плашила! О Исторія!

Азъ ся мамж и чюдж, какъ е можалъ почтенный Карамзинъ, человѣкъ просвѣщенъ и не безъ критическый умъ, да пріеме майсторосанж-тж отъ вставника приказкж за случкы-ты на двама-та измыслены человѣци, и да ж примѣни съ невѣроятны израженія? Това не чини не само за Исторіж, нъ нито за романъ. Оставямъ на тaтакашне-то приказванье за погребеніе-то на нашъ Кастора и Поллукса, и за Црькваж-тж на Св. Никола, която Олегъ въздигнжлъ надъ гроба имъ, и зрьвж подырь Олега.

Олегъ оскврьненъ отъ кръвь-тж(!) на невинны-ты Князове (Князове! които не были нито Князове, нито Бояре!), знамениты по свое-то юначество (съ кое, и дѣ, и кога?), влязе като побѣдитель(!) въ града имъ (пакъ безъ опираніе!?), и жители-ти, оплашени отъ исто-то му злодѣяніе, и отъ силж-тж му войскж, припознахж го (сир. убійцж-тж на свои-ты Господаре, непріятеля, неизвѣстный чюжденеца, за когото тіи само слушяхж отъ далечь,) свой законный(!) Господарь." Да ли Кыевляне-ти не сж любили свои-ты покойны Господаре, или тѣхны-ты наслѣдници? Какви неблагодарни тія Кыевляне!

Весело-то мѣстоположеніе, сир. на Кыевъ, нека, ако можемъ само назва весело мѣстоположеніе пространны-ты чамовы лѣсове, които ся нахождатъ между тая страна и Днѣпръ, и отъ далечь ся чернѣжтъ, и привождатъ неудоволствіе на душж-тж, безкрайнж-тж голж равнинж отъ къмъ Вътокъ, и обще несявливы-ты и неплодородны-ты околности на тоя градъ; „корабоплувный Днѣпръ, лесното-та да има съобщеніе, трьговіж или войнж съ различны богаты страны — съ Грьцкый Херсонъ, съ Козарскж Тавридж, съ Блъгаріж, съ Константинополь . . . ." Каквы далечны прѣдполаганія

...ска-тѫ горѫ! „привдзахѫ Олега . . . .“ Тука ...предложеніе-то! За какво сѫ былы тыя прѣкрасны и ...прѣдположенія? За да привземжтъ Олега ли? Нъ то ... За да остане въ Кыевъ, „и той Князь рече: да Кыевъ майка на градове-ты Россійскы!“ ре-...стана! Ами что сторихѫ за това Новгородци-ти, на ...мянно е былъ нуженъ Князь-тъ? Да не сѫ ся само ...

...ь зачто Олегъ ся рѣши да обяви столица Кыевъ, ка-... Великый Новгородъ е былъ не по малко знаменитъ, и ...ое-то си мѣстоположеніе по много съотвѣтствоваше на ...-ты прѣдполаганія Олеговы, нежели Кыевъ; зачто него-... съобщеніе ся находяще съ цѣлъ Сѣверъ, и Западъ, и на Европѫ, а Кыевъ нѣмаше тѫѭ ползѫ, зачто-то бя-... далечь отъ морета-та. Да ли полза-та въ Кыевъ е могла бѫде по голѣма отъ ползѫ-тѫ Новгородскѫ? Тіи и на-...дъ сѫ ходили по Днѣпръ, и напрѣдъ сѫ търговали съ ...ымъ, Блъгаріѭ, Цариградъ; ами каквѫ новинѫ прѣдставятъ ... плановe, които Исторіографъ-тъ възбужда въ главѫ-тѫ Олеговѫ?

Нъ ето ново доказателство, зачто Олегъ трѣбваше да остане въ Малороссійскѫ Италіѭ: „Царье-ти на образованцы-ты народы желаѭтъ да имѫтъ столицѫ-тѫ си всрѣдъ Господарство-то, пръво за това, за да настоява по добрѣ надъ обще-то правленіе, а второ и за своѭ-тѫ си безопасность: А Олегъ, като мысляше най много за завоеванія, искаше да живѣе на границѫ, за да напада по лесно на чюжды-ты земи . . . .“ Нъ нима изъ срѣдѫ-тѫ на Господарство-то не може да ся напада на чужды земи? И нима Кыевъ е былъ на границѫ-тѫ на Россіѭ, на коѭто прѣдѣли-ти тогава сѫ были Карпатскы-ты горы и Висла. И нима Новгородъ е въ срѣдѫ-тѫ на Россіѭ.

„Той прѣдаде далечны-ты области (кои?) на велможи-ты; довѣрие имъ да правятъ градове (каквы имянно?) или мѣста, гдѣто да стои войска-та, която трѣбваше да е страшна и на вънкашны-ты непріятели и на вътрешны-ты мятежници, опрѣ-

дѣли общи даноци. Славяне-ти, Кривичи-ти, и други-ти народи (Славяне-ти, Кривичи-ти, и друзи-ти народи бяхѫ истый народъ Русскый; какви сѫ были тіи друзи народи?) трѣбваше да плащатъ данъ на Варягы-ты, които служяхѫ въ Россіѭ" . . . . Что ще да рече да плащатъ дань на Варягы-ты, които служяхѫ въ Россіѭ? Не е ли това, че имъ сѫ давали заплатѫ? и проч.

„Пространны-ты Русскы владѣнія, нѣмахѫ още тврьдѫ сврьзкѫ." Спорядъ както ся види, така; нъ чіи владѣнія? Олеговы ли? Ако сѫ тыя былы неговы, то неможемъ да гы наречемъ владѣнія; зачто можемъ ли да наречемъ независимы-ты области неговы владѣнія? Не е ли было по́ добрѣ да каже: пространны-ты русскы области нѣмахѫ още общѫ сврьзкѫ по между си, сир. още не бяхѫ съединены въ едно тѣло, въ едно цѣло?

„Ильменскы-ти Славяне, (зачто не рече по добрѣ: Новгородци-ти, или Новгородскы-ти Россіяне, или тѣхна-та область?) граничахѫ съ Весь, а Весь съ Мерѭ, а Меря съ Муромѫ и съ Кривичи-ты" . . . . Можяше още да продлъжява: Кривичи-ти съ Полочяне-ты а Полочяне-ты съ Дрѣговичи-ты, Дрѣговичи-ти съ Ради ичи-ты, а Радимичи-ты съ Вятичи-ты, а тіи съ . . . . и така нататакъ до истый Тибетъ. Нъ да ли Исторіографъ-тъ подъ Географическо положеніе разумѣва политическо? Ами что ще излязе, ако речешь: Московска-та Губернія граничи съ Тулскѫ-тѫ, а тя съ Калужскѫ-тѫ, а тая съ Смоленскѫ-тѫ? . . . „Нъ силни-ти независими-ти отъ Россіяне-ты народы живѣяхѫ между Новгородъ и Кыевъ." Нъ нима́ независими-ти тіи народи не сѫ были Россіяне? Зачто не рече по́ добрѣ: независими-ти отъ Олега, или отъ Новгородъ, Русскы племена, области, а не народи? Ами че юнакъ-тъ Князь минѫлъ съ войскѫ-тѫ си прѣзъ тѣхъ отъ Новгородъ къмъ Кыевъ, и Исторіографъ-тъ рече еднѫжь, че той всичко привзя безъ опираніе? „Юнакъ-тъ Князь, като рече да си попочине войска-та (отъ силны-ты ли сбиванія безъ опираніе?), побрьза да отиде къмъ брѣгове-ты на рѣкѫ-тѫ Припеть," зачто до сега той врьвялъ на право по едны-ты брѣгове на рѣкѫ-тѫ Днѣпръ?

„Тамъ между тьмны-ты лѣсове, люти-ти Древляне ся наслаждавахѫ съ слободѫ (каквѫ ли?) и го посрѣщнахѫ съ орѫжіе; нъ Олегъ гы побѣди, и той народъ, който бяше богатъ съ звѣрове (требваше да каже: страна богата съ звѣрове, а не народъ, който бывa богатъ съ добытъкъ) задлъжися да му плаща дань черны куници.*)

„Въ подирны-ты двѣ годины (884 и 885) Россійскый Князь завладѣ землѭ-тѫ на Днѣпрскы-ты Сѣверяне, и на съсѣды-ты имъ Радимичи (пакъ привзиманія, а имянно като ся врьщаше назадъ прѣзъ истый пѫть къмъ Новгородъ!), той побѣди прьвы-ты (сир. Сѣверяне-ты, или Черниговци-ты), освободи гы отъ власть-тѫ Козарскѫ, (сир. сѣче гы, за да ги освободи отъ иго-то Козарско), и рече: азъ сьмь тѣхенъ врагъ, а не вашъ! (нъ все ся би съ тѣхъ, зачто-то имъ нави!), благодари ся съ най лекъ данокъ“ . . . . И тіи Сѣверяне, тіи подданници Козарскы, сѫ силни-ти независими народы, които ся нахождахѫ между Кыевъ и Новгородъ! . . . . „Вѣрность-та и добро-то разположеніе на Сѣверяне-ты бяхѫ нему много нужны за да утврьди съобщеніе-то на Южны-ты области Россійскы съ Сѣверны-ты. Радимичи-ти, жители-ти на брѣгове-ты Сожскы доброволно ся съгласихѫ (пакъ привзиманія безъ опираніе!) да даватъ на Россіяне-ты (а тіи нима сѫ были Евреи?) что-то давахѫ на Козаре-ты.“ Нима власть-та на Козаре-ты ся е простирала толкова далеко на Сѣверъ? Жялно е много, че Исторіографъ-тъ накара Олега да мудрува като военоначялникъ, а пакъ напротивъ, го праща да врьши двапѫ-ти онова, което можяше да завръши въ единъ пѫть, ако, спорядъ думы-ты му, е ималъ той голѣмо желаніе да завладѣе Южно-россійскѫ-тѫ независимѫ дрьжявѫ, ако е усѣщалъ нуждѫ да подкрѣпи съобщеніе-то между тѫмъ Италіѭ и Новгородъ. Можемъ да почитаме за до-

*) На извѣстны звѣрове кожи-ти, които послѣ ся употрѣблявахѫ на мѣсто пары.

стовѣрно това, че Олегъ, ако е ималъ пламенно желаніе да превзима, преди да отиде къмъ Дрьжавѫ, за коѭто само служаше, той трѣбваше да распространи власть-тѫ си на ближни-ты около Новгородъ области, на Кривичи-ты, Радимичи-ты и проч. Ако ли той отиде право срѣщу Кыевъ, безъ да закачи „силны-ты и независимы-ты между Кыевъ и Новгородъ народы," то като завладѣ Кыевъ, каквы „далечны области той прѣдаде на свои-ты велможи? Тыя ли, които той трѣбваше напредъ да завладѣе? Слѣдователно, той былъ прѣдалъ на свои-ты велможи непривзяты още мѣста!

„И така като съедини съ превзиманія-та си Кыевъ съ Новгородъ, Олегъ вдигна господарство-то на Козарскый Ханъ въ Витебскѫ-тѫ и Черниговскѫ-тѫ Губерніѭ." Нима Козаре-ти сѫ владѣли Россіѭ до Черниговъ, или дору до Витебскъ? Ами отъ коѭ причинѫ не сѫ владѣли и Кыевъ, или Могилевскѫ Губерніѭ, ако сѫ владѣли Черниговъ и Витебскъ?

Воистинѫ, да опредѣлимъ сѫщы-ты прѣдѣлы на владѣнія-та Блъгарскы въ Россіѭ, не можемъ, зачто нѣмаме свидѣтельства. Нъ можемъ поне да вѣрваме, че тіи сѫще сѫ владѣли еднѫ часть на Россіѭ най Южнѫ-тѫ, която е была близо до Черно море, а другы-ты области въ Россіѭ, които сѫ имали свои Князове, сѫще така, както и на врѣмя-то на Татаре-ты, и които по положеніе-то си сѫ подлежяли на голѣмо вліяніе на тоя народъ, принуждени сѫ были да плащатъ дань. Обаче, мѫчно е да повѣрваме, че всичка почти Россіѭ до Витебскъ е плащала дань на Козаре-ты, зачто сила-та Блъгарска не е достигнала до тамъ. Освянь това не можемъ и да ся основаваме на думы-ты на лѣтопись-тѫ; зачто тя не само е непокривена отъ притуркы-ты и отъ прѣписванія-та, нъ и истый дору Несторъ е можялъ да ся излъже въ распространеніе-то на Козарскы-ты данъци; и ако распространимъ тыя данъци само до Кыевъ, или до Черниговъ, то доста е была сила-та на Козаре-ты.

Нъ както и да е было, азъ припознавамъ Кыевъ за подданикъ на Блъгаріѭ, както и другы-ты области, които сѫ были близо до неѭ.

„Той Ханъ (Негово Величество Владимиръ II?!), кой-то ся види(!!) бяше заспалъ въ пріятность-тж на въсточнж-тж изобилность и истънченность; изобиліе-то на Тавридж, длъговрѣменна-та свръзка съ Богатый Херсонъ и Константинополь, тръговія-та и мирны-ты искуства Грьцкы приспахж воинскый духъ въ Козаре-ты. . . . .". Какъ да не заспи нѣкой, кога цъвти тръговія-та и искуства-та сир., кога народна-та дѣятельность ся възвыси! Какъ да ся не поуплаши, кога народно-то богатство и образованность-та ся възвысятъ! Народи-ти падахж не отъ изобиліе, не отъ удоволствіе, не отъ тръговіж, а отъ несъгласіе, отъ непокорность, отъ вътрешны раздоры.

Нъ доста! Мы ся научихме вече отъ Исторіографа, че Козаре-ти ся не опряхж на юнакъ Олега, затова, зачтото сж имали изобиліе, свръзкж съ Херсонъ и Константинополь, цвѣтяла тръговія-та имъ, която зависѣла отъ владѣніе-то Русскы-ты области и проч! „и могущество-то имъ вече начинаше да пада!" зачто то тіи не щяхж да ся противятъ на Олега, а не щяли да ся противятъ на Олега за това, зачто-то Несторъ не описалъ военны-ты имъ дѣйствія и біенія съ Россіяне-ты така добрѣ, както описа подобно-то описанье въ 1812 годинж почтенный нашъ Генералъ Бутурлинъ. Нъ тая работа за Нестора е была отколѣшня; той не е можялъ да даде ясно понятіе и описаніе за нея, зачто не е щялъ да лъже; доста е было нему да каже, че Олегъ дошелъ въ Южнж Россіж съ войскж, а сѣтнина-та на това прихождаціе е была, да ж (Россіж) освободи отъ вліяніе-то и отъ данока на Блъгаре-ты. — Нъ, както и да е было, отъ дѣятелность-тж на Козаре-ты и отъ тогавашни-ты обстоятелства явно ся види, че трѣбвало да ся случи ужасенъ сѣчь между Россіяне-ты и Козаре-ты.

„Като покори Сѣверъ, Россійскый Князь обрьна щастливо-то си оржжіе къмъ Югъ." Нима Древляне-ти, Кыевляне-ти не сж на Югъ на Россіж, или на Новгородъ? И това ли ще рече Сѣверъ? И така „къмъ Югъ" щяло да рече: още по' на Югъ отъ Кыевъ!! „Въ дѣвж-тж странж отъ рѣкж-тж Днѣпръ, на брѣго-

ве-ты на р. Сулж живѣяхж Славяне независими още отъ Россійскж-тж Дрьжявж." Какво израженіе! Нима Россійска-та Дрьжява не е была Славянска? А Славяне имало голѣмо число по бѣлый свѣтъ; ами зачто говори съ толкова общъ, неопредѣленъ языкъ? Зачто не рече по добрѣ: на брѣгове-ты на Сулж живѣяхж независими отъ Олега Россіяне, които по жилища-та си ся нарячяхж съ мѣстно имя Суличи? „еднoплеменни съ Черниговци-ты;" нима, освянь Руссы-ты, е имало въ Россіж и друзи видове Славяне? „той привзя тѣхнж-тж странж, още Подолскж-тж и Волынскж-тж губерніж, еднж чясть отъ Херсонскж-тж, може още и Галиціж; зачто лѣтописецъ-тъ въ число-то на неговы-ты поданны нарича Дулѣбы-ты, Тивирци-ты и Хорваты-ты, които живѣяхж тамъ." (разумѣвай дѣто щешь!) Колко независими народи! Както ся види, пакъ ли безъ описаніе? Отъ кого сж зависѣли тіи народи независими отъ Россійскж-тж Дрьжявж? Почтенный Историографъ нищо по выше не каза, зачто и лѣтописецъ-тъ му не каза нищо, и доста! (между това съ каквж опрѣдѣленность ся рече, че ся билъ съ Подолскж и Волынскж губерніж и съ еднж чясть отъ Хирсонскж! Ами какъ да съгласимъ това съ тогавашнето състояніе на работы-ты?). Можемъ ли да прѣдположимъ, че тіи народи, които сж были близо до Черно море, сж были независими поне отъ Козаре-ты, като ся и рече, че вушь Козаре-ти зимали данъ въ Черниговь и Вытебекъ?

Обаче трѣбва да забѣлежимъ, че Лѣтописецъ-тъ не води Олега срѣщу Волынь (имя-то Волынь тогава още не е было извѣстно), нъ го води срѣщу Суличи-ты, послѣ срѣщу Тиверци-ты, които сж были близо до Черно море, и така води го къмъ мѣсто-то на войнж-тж между Българе-ты и Угре-ты; а това что знаменува? и Козаре-ти спятъ ли? и тіи не сж ся били съ Россіяне-ты за това, зачто-то Несторъ не е можялъ да изброи всичкы-ты военны дѣйствія и на двѣ-ты страны, зачто то не е можялъ да знае, гдѣ и колко сж были сбиванія-та, колко и отъ двѣ-ты страны сж были ранени и убити? Да не сяка Историографъ-тъ, че Чеси-ти едно врѣмя ся оттрьвахж лесно отъ Козаре-ты? Нима той не знае с

о кръвь купиха Франци-ти на Карла Великый освобож-е-то Словене-ты на Адріатическа Украйна отъ иста-та ·арска дань? Нима той забрави, колко строго наказаха ·и-ти Козаре възмащеніе-то на Срьбы-ты и Кроаты-ты? ·и отъ коя причина въ лѣто 6406 или около 898 „идо-а Угре мимо Кыева горою,“ като до това врѣмя ся ·ха съ Блъгаре-ты? И почтенный Исторіогра'фъ за това ·что не знае! И на мѣсто това, прѣмѣсти, съ помощь-та · Багрянородный, на Волга нѣкои си Печенѣгы, за да испа-·и отъ тамъ тыя страшливы Мадяре!

ВОЙНА СЪ РОССІЯНЕ-ТЫ.

За да съгласимъ колко годѣ свидѣтелство-то Несторово съ Византійци-ты, тука трѣбва да обрьнемъ вниманіе на несъгласіе-то на негово-то лѣтосчисленіе съ хронологыя-та Византійска, съ коята той често не е съгласенъ. Обаче трѣбва да забѣлежимъ, че Византійци-ти не са съвсѣмъ прави въ свое-то лѣтосчисленіе; нъ то' още по' несъврьшенно е у Нестора, дѣто заминало-то е смѣсено съ сегашне-то и бадно-то.

Почтенный Исторіографъ е приложилъ годины-ты на свой текстъ спорядъ Нестора, по който Олегъ въ 884 и 885 год. имал работа съ Черниговци-ты и Радимичи-ты, вушь като ся врьщалъ слѣдъ свои-ты привзиманія отъ Кыевъ къмъ Новгородъ. Нъ много ли врѣмя промина той въ тыя страны, като ся врьна въ Кыевъ, много ли проживя тамъ, и, най послѣ въ коя година отиде той съ войска-та си отъ Кыевъ къмъ Черно море, и много ли врѣмя стоя тамъ, не ся знае. Обаче азъ никакъ не мога да принудя себе си да повѣрвамъ лѣтосчисленіе-то Несторово, въ което всичкы-ты тыя работы са отнесены въ една-та само 6393 год. (885); зачто той е можялъ весма лесно да ся излъже, и зачто-то е была много от-

колѣшня тая работа, и зачто-то не е ималъ писменны источници. Обаче всякый може да разумѣе, че подъ еднѫ-тѫ тѫы годинѫ ся заключяватъ работы на много подырни годины. Олегъ е управлявалъ Русскый народъ около 33 годины; и зачто да стѣсняваме всичко подъ еднѫ годинѫ? Отъ само себе си ся разумява, че неговы-ты работы сѫ былы раздѣлены на всичко-то това врѣмя, и така за да можемъ да удовлетворимъ и здравѫ-тѫ історіѭ и здравый разумъ, трѣбва да допустнемъ, че прьвы-ты десять чодины на свое-то правленіе Олегъ е прѣкаралъ да устрои работы-ты си на Сѣверъ и да распространи Новгородскы-ты си владѣнія по всичкѫ-тѫ околность, безъ да ся докачя до прѣдѣлы-ты, на които Блъгаре-ти сѫ имали вліяніе; зачто дѣйствително е имало независимы още Русскы области между Козарскы-ты и Новгородскы-ты, като на примѣръ, области-ты на Смоляне-ты, на Псковитяне-ты и другы, които ся относяхѫ, както трѣбва да сякаме, къмъ Юго-Западнѫ Россіѭ. Доста работа е можялъ да има Олегъ за 10 или за 12 годины.

Нъ можемъ да пріемемъ за достовѣрно това, че той до 890 годинѫ, или доклѣ да плани война-та между Мадяре-ты и Блъгаре-ты, никакъ не е докачвалъ Блъгарскѫ-тѫ Россіѭ, и че отъ това врѣмя е закачилъ да врьши свои-ты работы въ Южнѫ Россіѭ; зачто тыя работы сѫ былы голѣмы и не сѫ моглы така лесно да ся исплънятъ, както ся чини на Историографа. И зачто-то сѣтнина-та на войнѫ-тѫ между Блъгаре-ты и Угре-ты бяше тая, че Угре-ти около 6406 годинѫ, сир. 898 год. „идоша мимо Кіева горою,“ то азъ относямъ работы-ты на Олега съ Блъгаре-ты (Козаре-ты) въ праздны-ты у Нестора годины, сир. въ 6398, 6399, 6400, 6401, 6402, 6403, 6404, 6405, сир., отъ 890 до 898 годинѫ. Заради това вторы-ты десять годины на негово-то правленіе той е прѣкаралъ да освободи Южнѫ-тѫ Россіѭ отъ вліяніе-то и, така да речемъ, отъ господство-то на Блъгаре-ты. Така само можемъ да ся приближимъ до историческѫ-тѫ истинѫ, зачто така само може да ся яви естественность-та на събытія-та и врьзежь-тъ на работы-ты, което никакво лично достоинство на Лѣтописеца, нито на Историографа не може да надмине.

И така азъ изложихъ вече на късо вътрешни-ты тыя побудителны причины, които можяхж и трѣбваше да възбудятъ Русскый народъ на възстаніе. Потъпканіе-то отеческж-тж имъ Вѣрж, похуленіе-то и, даноци-ти и, както ся случява, частны-ты обиды, ето силны-ты причины, които никой не може да ся усъмни, че могжтъ да подѣйствуватъ. За възстаніе-то на Россіяне-ты срѣщу Блъгаре-ты благопріятенъ случяй подаде война-та имъ съ Угре-ты на сегашнж Новороссіж, която (война) ся породи отъ политикж-тж на Византійскый Дворъ.

Безсъмнѣнно е, че Угре-ти, народъ малочисленъ, сами не можяхж да ся опрѫтъ на просвѣщенный побѣдитель на Өракыйскж-тж армія. Това можяхж да съпикасатъ и сами-ти Грьци; за това Россіяне-ти можяхж да ся подбудятъ на войнж и отъ Угре-ты и отъ Грьци-ты.

1) Естественно е, че Угре-ти, като по слаби, трѣбваше да ся обрьнжтъ за помощь къмъ Руссы-ты, които весма лесно можяхж да склонятъ. 2) Извѣстно е, че Львъ Философъ, тутакси като стжпи на престола, начна да прави трьговскы спекуляціи, разумѣвася, за ползж на своя-тж Импеpіж, и че отъ това произтече война съ Блъгаріж. Херсонскж-тж му трьговіж, на коя-то той още обрьна вниманіе, весма ж ограничявахж Крымскы-ти и Новороссійскы-ти Блъгаре, отъ които Херсонци-ти купувахж скжпо всичко, съ какво-то бяше богатъ Сѣверъ. Владѣнія-та Блъгарскы въ Россіж вадяхж очи-ты на корыстолюбивы-ты Грьци, на кои-то много по добрѣ и по интересно ся чиняше да купуватъ всичко отъ ржцѣ-ты на самы-ты Россіяне, а не отъ ржцѣ-ты на Блъгаре-ты. 3) Сила-та на Блъгаріж бяше весма опасна за Византійци-ты, на които вѣчна-та стратегыя е была тая, да възмжтяватъ срѣщу свои-ты непріятели тѣхны-ты вассалы, или съсѣды, за да сваляtъ отъ свои-ты рамена нѣколко отъ товара, за да могжтъ по лесно да правятъ войнж. Безпрѣстанны на това примѣры имаме въ войны-ты имъ съ Персіж и Блъгаріж. За това весма е достовѣрно, че Генералъ Склиръ ималъ тайно поржчянье да възбуди на войнж и Россіяне-ты, тайно, казвамъ, сир. за да не знае за това освянъ тѣхъ никой, кому-то трѣбвало да не знае; зачто, прьво, това

не е было никакъ честна работа да възбуждатъ срѣщу господаре-ты народъ, който е зависѣлъ отъ тѣхъ; второ Блъгаре-ти, като ся научихѫ за това, можяхѫ да отмьстятъ на Грьци-ты, като възбудять тыя многочисленны Блъгаре, които живѣяхѫ по различны области на Имперіѭ-тѫ; и зачто-то това бяше тайно, то и Историци-ти за него сѫ малко знаяли. 4) Най послѣ, зачто да не възстанѫть и отъ само себе си недоволни-ти Россіяне, ако възставахѫ и друзи-ти Славянскы народи?

Ами зачто разсрьденый срѣщу Грьци-ты Царь, като орѫжіе-то му имаше съвършенны успѣхы въ Имперіѭ-тѫ, така изеднѫжь заключи миръ съ Императора? Зачто дору той прьвый, чрѣзъ командира на Грьцкѫ-тѫ ескадрѫ, обрьнѫ ся къмъ Императора да прѣдлага миръ и въ исто-то това врѣмя пристѫпи къмъ дѣятелны военны приготовленія и усилянія свои-ты военны силы? Отъ тука е явно безъ всякы лѣтописны свидѣтелства, че отъ Сѣверъ му прѣдстояше голѣма опасность, коѭ-то въистинѫ едни-ти Угре не сѫ могли да съставятъ, (зачто и Блъгаре-ти сѫ были весма искусни на ножя). Въистинѫ имало отъ что да ся бои Владимиръ II; зачто мы оставихме вече Россіяне-ты въ военный врьвежь. Най отдалеченни-ти отъ тѣхъ, Новгородци-ти, на които ся присъединихѫ и Варязи-ти и Чюдь, излязохѫ прѣди всичкы-ты на походъ. Посока-та имъ бяше право къмъ Черно море, сир. прѣзъ Смоленскъ, дѣто ся съединихѫ съ тѣхъ и Кривичи-ти, опльченіе на тоя градъ и область; а отъ тамъ по Днѣпръ на Любечь и Кыевъ. Всичкы-ты тыя градове тіи проминахѫ безъ да найдѫтъ непріятели (което, по израженіе-то на Карамзина, знаменува, привзяхѫ безъ опираніе).

Ами гдѣ срѣщнахѫ Россіяне-ти непріятели? Несторъ явно казва: „и бѣ Олегъ обладая Поляны, и Древляны, и Сѣверяны, и Радимичи" сир. че Кыевляне-ти Волынци-ти и Черниговци-ти были на неговѫ странѫ; доброволно ли му ся покорихѫ, или го выкахѫ на помощь, все едно е. И така въ вътрешнѭ Россіѭ нѣмаше война въ това врѣмя, зачто всичкы бяхѫ наедно; Россіяне-ти ся стрѣмяхѫ да продлъжяватъ пѫтя си отъ Кыевъ по Днѣпръ къмъ Черно море, къмъ жилища-та на Угре-ты и къмъ мѣсто-то на

войнѫ-тѫ. На брѣгове-ты на рѣкѫ-тѫ Сулѫ стана прьво-то силно посрѣщанье съ непріятеля, начнахѫ ся сбиванія-та, и ся продлъжявахѫ по двѣ-ты страны на Днѣпръ, по рѣкы-ты на два-та Ингула, между Угре-ты, които защищавахѫ свои-ты жилища, по Бугъ и Прутъ до исто-то море, въ странѫ-тѫ, която носила имя-то Тиверска. За това Несторъ ся изрази ако и весма кратко и неопредѣлително, нъ доста ясно, и казва: „а съ Суличи и Тиверци имѣяше рать,“ сир. войнѫ. Това обаче не трѣбва да разумѣваме буквално, сир. чѐ войнà е была само, съ жители-ты на брѣгове-ты на Сулѫ и на Чѐрно море, съ жители-ты, които най много при брѣгове-ты на Черно море бѣхѫ исти-ти Блъгаре (Козаре), нъ само трѣбва да разумѣваме това така, че война-та е была въ тыя страны, и участници въ неѭ ся принудихѫ да бѫдѫтъ и исти-ти жители на тыя страны.

Много врѣмя ли ся е продлъжявала тая война не ся зная; нъ зачто-то 1) съ Блъгаре-ты не сѫ могли лесно да ся потъкмятъ, ако война-та е ставала съ равны силы; 2) зачто-то испѫжданіе-то Угре-ты изъ тѣхны-ты жилища произведе тѫѭ войнѫ, и то (ако право казва Лѣтописецъ-тъ) случило ся около 898 годинѫ, то можемъ да вѣрваме, че война-та ся е продлъжила около 5, или 6 годины; зачто, въистинѫ, упиранье-то и отъ двѣ-ты страны ся е подкрѣпявало, отъ Блъгаре-ты, за да не изгубятъ своѭ-тѫ придобывкѫ въ Россіѭ, а отъ Россіяне-ты, за да достигне Южна-та Россія съвършеннѫ независимость.

Нъ зачто Несторъ не спомянува за войнѫ-тѫ, която е ставала сѫще съ Блъгаре-ты? Причина-та на това е тая, чѐ Несторъ не е знаялъ добрѣ политическо-то отношеніе на Россіѭ въ врѣмена-та Олеговы, за това той и не е го изложилъ на всякадѣ ясно, като на примѣръ въ разказваніе-то му за войнѫ-тѫ съ Суличи-ты и Тиверци-ты. Обаче, той дѣйствително говори за войнѫ съ Блъгаре-ты, нъ само подъ друго имя, сир. съ Козаре-ты, което е все едно, както видѣхме и по горѣ.

Нъ зачто Византійци-ты не спомянуватъ за войнѫ на Владимира II съ Россіяне-ты? Вмѣсто да отвѣщаѭ, щѫ попытаѭ: зачто исти-ти тіи Византійци не спомянуватъ за вой-

ци-ты, които станахж въ Унгаріж между Унгаре-ты и Россіяне-ты, между Унгаре-ты и Чехы-ты, и Нѣмци-ты, и Италіанци-ты? Зачто не описахж събытія-та, които ся случихж между тѣхны-ты съсѣды, нъ никакъ не ся касаяхж до тѣхъ? Зачто тія, и за което споменувать, бѣлежять за него весма кратко, неопредѣлено и весма часто неправо? Зачто и заради работж-тж Унгарскж, която нѣколко ся е касала и до тѣхъ, че Унгаре-ти сж были тѣхни съюзници, споменжхж само съ нѣколко думы, весма кратко?

Явно е, че въ това врѣмя Россія е была за тѣхъ Скыѳія; тія споменжхж за Угре-ты, които бяхж тѣхни съюзници, ex officio, нъ, че начята-та Угро-Блъгарска война ся прѣобрьна въ уноритж Руссо-Блъгарскж, това бяше за тѣхъ далечна и нелюбопытна работа, и не тврьдѣ извѣстна, както и всичкы-ты събытія на другы-ты страны на Европж. Обаче да не сяка нѣкой, че тая работа е была съвсѣмъ неизвѣстна на Цареградскый Дворъ, или на другы любопытны; не, тя или е была изоставена и пропустната, зачто не е ся относяла до тѣхъ, или е и забравена отъ граматици-ты, които въ подырни-ты врѣмена ся уловихж за перо-то да описвать нѣчто. За какво имъ было да описвать подробно събытія-та на отдалеченж странж и малко тѣмъ извѣстнж, като тія изоставяхж повече-то и вътрешни-ты събытія на съсѣднж-тж си странж, Блъгаріж, ако имъ не вадяще тя очи-ты? И за това ли не было война между Руссы-ты и Блъгаре-ты, зачто-то имянно не ж описахж Грьцкы-ти монаси?

Най послѣ, слѣдъ тяжкж-тж, дълговрѣменнж-тж войнж послѣдова миръ, (зачто ако сж ся били, то е трѣбвало и да ся помирять) както можемъ да полагаме около 897, или 898 годинж. И така, тукъ ся имянно показа Олегъ истиненъ юнакъ; зачто-то ся би съ Царь юнакъ, проницателенъ, образованъ. Кой не бы пожелалъ да знае нѣчто за тоя миренъ трактатъ? Нъ Несторъ не споменува нищо за него; а пакъ азъ не щж да го изсмуквамъ изъ прьсты-ты си. И обаче мое-то любопытство е нетрьпѣливо, и азъ сьмь принужденъ да въображявамъ, че двама-та знаменити Господаре нѣкадѣ сж ся видяли ли лично, отгорѣ на коньe-ты си ли, или пѣшици, въ нѣкой градъ ли, или на поле, все едно е, и отъ

далечь сѫ были съдружени за своѭ-тѫ безопасность отъ тѣлохранители-ты си. Лично, казвамъ, сѫ ся видяли, зачто и Олегъ и Россіяне-ти тогава още не сѫ знаяли да пишѫтъ, и Господарь-тъ още не е ималь Министръ на иностранны-ты дѣла, за това писменный трактатъ и ратификація-та не е могла да стане и отъ двѣ-ты страны; освянъ това и Царь-тъ, който отъ своѭ си странѫ бяше вече Блъгарскый литтераторъ (непрѣложна истина, че Великы-ти Монарси всегда сѫ любили наукы-ты, и напротивъ, които сѫ любили наукы-ты сѫ были великы) разсѫди по' добрѣ и по' достовѣрно да свръши работѫ-тѫ лично съ истый главѫ на толкова юнашкый народъ, нежели да набива въ главы-ты пунктове-ти на мира на безграмотны-ты му посланници.

Обаче щѫ забѣлѣжѫ още, че Владимиръ е любилъ лично да ся вижда и съ Византійскы-ты Императоры, ами зачто и тука да не е, дѣто нужда-та е искала това. Освянъ това на Царя ся е искало да ся поразговори съ Олега за нѣкаквѫ важнѫ работѫ, както ще видимъ по' надолу. Много врѣмя ли сѫ ся сговоряли тіи между себе си, и какво имянно сѫ говорили, не знаѭ, зачто азъ не сьмь гы слушялъ; знаѭ само това, че Владимиръ е питалъ Блъгарскы, а Олегъ е отвѣщавалъ Русскы, и двама-та сѫ твърдѣ добрѣ разумявали единъ другый, на примѣръ, Владимиръ: Аще хощеши да сътворю съ тобою миръ, азъ въжелахъ и проч. а Олегъ: Ето го инѣ не льзя допустить и проч. а най послѣ кона и двама-та сѫ съгласили; Новгородецъ-тъ: Согласенъ, хорошо, хорошо, а Прѣславецъ-тъ: лѣпо, добрѣ, добрѣ, плеснали си единъ другый рѫце-ты братскы, малко сѫ ся повеселили боярскы, прегрьнали сѫ ся Славянскы, и си ся разишли пріятелскы.

Че Владимиръ, като ся врьнѫ слѣдъ заключеніе-то мира въ своѭ-тѫ армііѫ, е наградилъ отличны-ты си офицеры съ чинове, едны е произвелъ исправници, а началници-ты — Бояре, а тяхъ — Воеводы, че е раздалъ воинско отличіе, което Блъгарскы ся нарича Гривня, златнѫ, или сребрѣннѫ, или окрасенѫ съ драгоцѣнны камены за носенье на шіѭ-тѫ или на грѫди-ты, и че прилично на това е правилъ и истый Олегъ, и е довръшилъ распорѣжданія-та въ свое-то

витель на великъ и богатъ тръговскый народъ. Ами и Олегъ не е ли былъ спекулянтъ? Русско-то море-плаваніе по Черно море отъ това врѣмя не само ся не умали, нъ дору и два пѫти ся усили, така что-то Константинъ Багрянородный, който е живялъ почти въ това врѣмя написа особенно въ свои-ты съчиненія за Русско-то корабоплаваніе, и самъ Несторъ нарича Черно море Русско море, което ще видимъ по ясно на долу. Това ясно показва, че е имало въ Россіѭ велици Руссы человѣци, които сѫ подкрѣпявали това, и че знаменитый Блъгарскый спекулянтъ е трѣбвало да допустне Олега на това въ съвршеннѫ слободѫ. Явно е слѣдъ това, че Черноморека-та Русска тръговія е влизала въ сговора на нашщи-ты Герои.

4) Ако Владимиръ заключи миръ съ Россіяне-ты, то е искалъ да имъ стане пріятель; нъ негова-та ярость срѣщу Грьци-ты все ся продлъжяваше, зачто, като му прѣдстана такава опасность отъ Сѣверъ, той ся принуди да въспре своѭ-тѫ мьсть съ внезапно заключеніе миръ; нъ нима ще помыслите, че той слѣдъ тоя миръ стана къмъ тѣхъ по кроткъ, като тіи докарахѫ на главѫ-тѫ му такѫвѫ Сѣвернѫ Бурѭ? Какъ може?

Владимиръ II или что-то искаше да даде малко почивкѫ на свой народъ, или зачто-то Грьци-ти, като искахѫ да отбѣгнѫтъ войнѫ-тѫ, пазяхѫ условія-та свято, или отъ други нѣкои обстоятельства, които го въспирахѫ слѣдъ заключеніе-то тоя миръ, прѣкара нѣколко врѣмя мирно; нъ скоро умраза-та му ся възбуди, и около 905 годинѫ нападна на Имперіѭ-тѫ.

Нъ отъ коѭ побудителнѫ причинѫ въ исто-то това врѣмя и Олегъ нападна на Имперіѭ-тѫ?? *) Дали веселы-ты

---

*) За нападеніе-то Олегово на Цариградъ Шлецеръ пише това (въ свой Несторъ, ч. II стр. 602, 603): „и коя е быля причина-та на това страшно опдъченіе? — Завоеватели-ти нѣматъ нуждѫ отъ никаквы причины, отъ никаквы расчеты (кипсаны). Нима така? — Дѣйствително и исторія-та не показва тука никаквѫ причинѫ.“

Кыевскы околности престанахѫ вече да го радвать? или той стори намѣреніе да отиде тамъ да трьси щастіе и богатство? Наистинѫ така, казва почтенный Историіографъ!!

Вѣроятно (вѣроятно ли!), че сношеніе-то между Константинополь и Кыевъ не сѫ прѣсѣче отъ врѣмя-то на Аскольда и Дира; вѣроятно е (вѣроятно ли!), че Царье-ти и Патріарси-ти Грьцкы ся мѫчяхѫ да умножяватъ Христіане-ты въ Кыевъ, и да изведѫтъ истый Князъ отъ тьмнотѫ-тѫ на идолопоклонство-то; нъ Олегъ, може (може!), като пріимаше Священници-ты отъ Патріарха и дарове-ты отъ Императора, вѣрваше по выше можя си (зачто е тука това израженіе), благодаряше ся отъ мирный сѫѭзъ съ Грьци-ты (нима той бѣше заключилъ вече сѫѭзъ съ Грьци-ты? кога и срѣщу кого?) и отъ трьпимость-тѫ Христіанство-то." Кой ли е вкарвалъ въ ума му тѫѭ трьпимость?

Ами зачто той нападна на Цариградъ? „Нъ Олегъ, като му омрѫзна тишинѫ-тѫ, която е опасна за

Каква безсмысленность? Да ли е Шлецеръ мыслилъ, че тая война дѣйствително е была безъ причинѫ, зачто-то Историци-ти не сѫ назвали. Халковъ (31) не говори ничто. Ломоносовъ (149) забикаля, че вушь „Олегъ като положи вече надеждѫ-тѫ си на Игоря, за да управлява Господарство-то, стори намѣреніе да отиде срѣщу Грьци-ты." Татищевъ така (18): „Олегъ, като остави Игоря да управлява. . . ." Стриттеръ (27): „Олегъ, като распространи Господарство-то си съ щастливы завоеванія, рѣши ся сега, както напредъ Аскольдъ и Диръ да приведе въ ужасъ силный Константинополь." Само единъ Елагинъ (195, 198) нахожда сѫщѫ-тѫ причинѫ на войнѫ-тѫ: „Олегъ искаше да отмьсти на Грьци-ты, зачто-то съсипахѫ сѫѭзника му Царя Блъгарскый." „Нъ тѫѭ причинѫ е измыслилъ той, казва Шлецеръ: дѣ е написано, че Русси-тѣ

воинскѫ дрьжавѫ, или като завиждаше на богатство-то на Цариградъ, и желаяше да докаже, че хазна-та на страшливы-ты е на безстрашливый, рѣшися да ся біе съ Имперіѭ-тѫ"!! Какво доказателство! Каква безсмысленность!

Олегъ нападналъ на Константинополь, кога ся благодаряше отъ мирный съѭзъ съ Грьци-ты! Той поиска да нападне на Императора и да го съблече, кога отъ него пріимаше дарове! Той начна да ся біе съ Христіане-ты, когато нѣкой си (да не е Историографъ-тъ?) вкара на ума ли трьпимость къмъ Христіане-ты! Той повлече отечество-то на войнѫ, зачто тишина-та е страшна за дрьжавѫ!!

Какви побудителни причини за юнашкы работы, какви доказателства! И всичко за това, зачто-то Несторъ е былъ въ своѭ-тѫ си келіѭ по вече богословъ, нежели тактикъ, политикъ, дипломатикъ, зачто-то не е можялъ да чуе разговора Олеговъ и Владимировъ, зачто не е измышлявалъ това, кое-то не е знаялъ за да доплъне своѭ-тѫ лѣтопись!

и Блъгаре-ти сѫ были тогава познайници, или въ съѭзъ?" — И това пытанье можя Шлецеръ да прѣдлага, който показваше себе си за най првъв критикъ, и натякваше всякому въ очи-ты за историческо-то суевѣріе! Русси-ти и Блъгаре-ти не были ли познайници! И това за тѫѭ причинѫ, че историци-ти му имянно не казахѫ, зачто тіи народи были познайници! Ами отъ дѣ искара той, че Варязи-ти были Норманни, и дѣе това написано?

Шерб. (201) „искарва причинѫ-тѫ по злѣ." Ами коя е была сѫща-та причина на Олегово-то ополчение? дали частни-ти человѣци, или народи-ти правятъ нѣчто безъ побудителнѫ за това причинѫ? Ами зачто самъ Шлецеръ не обяснява сѫщѫ-тѫ причинѫ, ако пріима за лоши обясненія-та на другы-ты? Такава ли е работа-та на критика — да отбѣгнува изясненія-та и доказателства-та, да прѣдлага пытаніе, и да отвѣщава съ безсмысленность, за това, зачто-то не е издырялъ сѫщѫ-тѫ причинѫ?

Обаче, какви-то и да сѫ были измышляванія-та на историци-ты за побудителны-ты причины къмъ войнѫ-тѫ, най достовѣрно е отъ всичко, че Олегъ стана непріятель на Грьци-ты по побужденіе-то на Блъгарскый Царь. Нѣма да продлъжявамъ по натетакъ приказваніе-то на Историографа за тоя военный врьвежь Олеговъ, зачто той на всякадѣ доплъняще Несторовѫ-тѫ лѣтопись по свое-то си щеніе.

ВОЙНА СЪ ГРЬЦИ-ТЫ; РОССІЯНЕ-ТИ ПОМАГАТЪ НА БЛЪГАРЕ-ТЫ ВЪ ВОЙНѪ-ТѪ ИМЪ СРѢЩУ ИМПЕРІѬ-ТѪ. 903 — 907.

Като ся раздохѫ пріятели-ти Господаре, отъ еднѫ странѫ ся упражняваше съ домашне управленіе и отдъхнованіе, а отъ другѫ странѫ ся готвяхѫ да събиратъ войскѫ и да испрявятъ уморенны-ты отъ войнѫ-тѫ силы, зачто трѣбваше да начнѫтъ новѫ войнѫ.

Олегъ, отъ своѭ си странѫ, нѫтъкми голѣмѫ морскѫ и сухопѫтнѫ експедиціѭ. Не знаѭ, наистина ли неговъ-тъ флотъ бѣше 2,000 кораби. Право, не можемъ гы нарѐ нито фрегаты нито бригове; нъ ако на всякый корабъ сѫ были, освянь Матросы-ты и освянь потрѣбный за хранѫ товаръ, още по 40 войни, то види ся, че тіи кораби не сѫ были за исфрьляньe.

Обаче, както и да е, това число е весма увеличено; зачто и най добри-ти едно врѣмя моряци, кареагенця-ти, въ знаменитѫ-тѫ Пуническѫ войнѫ за да забранятъ отечество-то си, не можяхѫ да поставятъ на срѣща по много отъ 300 корабы, и ни една дрьжава въ подирны-ты годины, колко-то и

ріографа: рѣши си да ся біе съ Имперія-та за това, за да докаже, че хазня-та на стран...ы е не благопріятный? Рѣшился да ся біе както ся случи ли? Нъ ако ны увѣрява той въ юнашкѫ-тѫ му силѫ, което можемъ да повѣрваме, то зачто да му отдаваме направилѫ творческѫ силѫ?

Нъ работа-та е така, че Олегъ употрѣбилъ много врѣмя и трудове, за да ся приготви както трѣбва на таково опасно прѣдпрінманье, и за да е готовъ и да чака да ся сбутатъ по между си Бльгарія и Грьція.

Нъ, трѣбвало, както казва почтенный Исторіографъ, да надвіе не само непріятелы-ты, нъ и природѫ-тѫ, съ такывы голѣмы силы, които можяхѫ да уплашятъ и най безстрашливо-то прѣдпрінманье на наше-то врѣмя, и ни ся видятъ едвамъ вѣроятны.“ Нъ все ли трѣбва да вѣрваме? „Днѣпровскы-ти камани и сега брькатъ на корабоплаванье-то, ако и брьзота-та на водѫ-тѫ въ цѣлы столѣтія и най послѣ искуство-то на человѣци-ты развалихѫ нѣкои отъ тыя каменны прѣгради: въ IX и X вѣкъ (зачто не въ VIII, VII, VI, и на т. столѣтія?) тыя трѣбвало да сѫ были още по много страшны. Прьви Варязи-ти (отъ дѣ е това земено?) Кыевскы дрьзнахѫ да преминѫтъ прѣзъ тыя остры скалы и разярены вълны съ 200 кораба: Олегъ ся ... сѧть пѫти по сила... така морска-та сила Олегова порасла вече до 2,000 корабa!!

„Нъ Олегъ водяше още съ себе си сухопѫтнѫ; коннѫ войскѫ (али зачто тая конница е врьвяла по Бльгарія?), жители-ти на Бессарабіѫ и силни-ти Бльгаре дружелюбно ли го пропустнахѫ? лѣтописецъ-тъ не казва за това.“ Нъ зачто не поговори за това истий Исторіографъ? Това е было достойно за голѣмо вниманіе; а той прѣскача съ Олеговѫ-тѫ конницѫ прѣзъ Дунавъ и Бльгаріѫ въ околности-ты на Грьцкѫ-тѫ столицѫ! Нъ доста!

-ты Сѣверны владѣнія, отъ брѣгове-ты на Днѣстръ, или отъ Крымъ. Явно е поне, че ако бы Олегъ нападалъ на Константинополь самъ и кога-то Грьци-ти имахѫ миръ съ Българеты, то Византійци-ти колко годѣ щяхѫ да споменятъ това събытіе. Нъ въ тоя случяй не можемъ повѣрва, Българе-ти да пустнатъ Россіяне-ты прѣзъ свои-ты владѣнія; зачто като Христіане и пріятели на Византійци-ты, тіи не позволили бы на Русскы-ты язычници, да нападатъ на Христіане-ты и на свои-ты пріятели. И това обстоятелство ясно показва, че между Олега и Владимира дѣйствително е былъ нападателенъ съюзъ срѣщу Грьци-ты.

И така, Императоръ-тъ, като не можя да удрьжи Владимира въ миръ, и като видя неговы-ты военны приготовленія, дѣятелно пристѫпи да забрани себе си. Всичкы-ти войскы на Грьціѭ, Өессаліѭ, Македоніѭ и Романіѭ побрьзахѫ да ся найдатъ на предѣлы-ты Българскы; истый дору гарнизонъ Цареградскый заедно съ гвардіѭ-тѫ подъ началство на Мелія, трѣбвало да ся присъедини на арміѭ-тѫ. Въ това врѣмя ся даде повѣленіе на всичкы-ты корпусы, които бѣхѫ распредѣлени по Азійскы-ты области, да прибрьзатъ да прѣминѫтъ въ Европѫ и да ся присъединятъ на Европейскы-ты войскы. Тукъ ся види намѣреніе-то на морско-то нападеніе Олегово, сир. като излязне на Анатолскы-ты брѣгове, да въспре Азійскы-ты военны силы на Имперіѭ-тѫ да не преминѫтъ въ Европѫ, като Владимиръ трѣбваше да ся біе съ събранѫ-тѫ вече арміѭ. Отъ това ся види, че война стана весма жестока.

Византійци-ти, зачто-то имъ не поносяло, не описватъ подробно тѫѭ войнѫ, само съ прискрьбіе споменуватъ за послѣдне-то главно, рѣшително сбиваніе; това какво приказванье направи, дѣто мнозина отъ най новы-ты историци отнесятъ тѫѭ войнѫ, да е станала само въ еднѫ годинѫ; нъ нѣма никаква достаточна причина да относяме тѫѭ борбѫ на тры-ты дрьжавы на едно опредѣлено врѣмя, за това по много, че Византійци-ти приказватъ по вече-то, безъ да опредѣляватъ врѣмя-то. Види ся, че Несторъ безъ причинѫ не относи тѫѭ войнѫ отъ 904 слѣдъ 907. (Виждь Нест. по Кенигсбер. прѣ-

писъ стр. 23). Така и спорядъ Византійци-ты тая война бѣня въ 904 год. (Vid. Stritteri Bulgar. § 89).

И така спорядъ обстоятелства-та, достовѣрно е, че тая война ся е продлъжявала не по малко отъ тры годины, това повече, че Блъгаре-ти часто сѫ правили войны съ Грьци-ты, както видѣхме въ прьвѫ-тѫ часть, весма длъговременны.

Наистинѫ, подробности-ти на тѫѭ войнѫ былй бы любопитни за всякый Россіянинъ; нъ за нещастіе, нито Византійци-ти, нито Несторъ могѫтъ да удовлетворятъ наше-то желаніе, зачто нито отъ прьвы-ты, нито отъ послѣдный можемъ да чакаме правилно мѣсто-описаніе на тыя войны, гдѣ именно изгазе Олегъ на брѣга, гдѣ ся е билъ съ Грьцкы-ты войскы, пристигнали да направи, направи ли, и каквѫ именно направи помощь и облегченіе на нападателнѫ-тѫ Блъгарскѫ армїѭ, не ся знае; както и това, ходилъ ли е той право срѣщу Цариградъ (което е обыкновенно выраженіе и на Лѣтописеца и на Историографа, и знаменува просто начинанье войнѫ съ Грьци-ты, было дѣ было, а не съ столицѫ-тѫ), или напрѣдъ дѣ да е было на другѫ точкѫ. Обаче весма смѣшно было бы да прѣдполагаме, че вущь Олегъ, или кой да е былъ другъ, началъ войнѫ съ Грьци-ты право отъ столицѫ-тѫ, сир. отъ най мѫчнѫ-тѫ точкѫ, и не по малко щяше да е прѣдосѫдителенъ той историкъ, който, като нѣма оффиціалны, сѫщи извѣстія за тѫѭ войнѫ, да ся придрьжя думѫ въ думѫ отъ выраженія-та Несторовы: „и много убійства сътвори Грекомъ около града;“ като че ли всичка-та война ся начна и ся свршши въ околности-ты на тоя градъ.

Азъ не знамъ тука, что да кажѫ, освѣнь това, че Олегъ ся е съвѣтовалъ съ свой си пріятель, Владимира Борисовичь, на кого-то и Топографія-та и Статистика-та на Имперіѭ-тѫ сѫ были лично извѣстны, на кой пунктъ на това царство най добрѣ сѫ могли и трѣбвало да нападнѫтъ, за да улеснѫтъ прьвенья на общѫ-тѫ работѫ, и че работа-та въ околности-ты на Цариградъ е была послѣдне дѣйствіе на тѫѭ бурѭ; въ коѭ-то наши-ти двоюродни братія Славяне бахѫ въвели Льва Философа.

Ами Императоръ-тъ! „Повѣлелъ, казва Историографъ-тъ, да заградятъ пристанище-то съ цѣпь (синджиръ), и далъ волѭ (!!) на Олега да събаря Византійскы-ты околности, да гори села-та, Цръквы-ты, увеселителны-ты домове на Грьцкы-ты Големци." Далъ волѭ ли! Какво израженіе! Ами Азійскы-ти плъкове? Ами многото Анатолскы военни поселѣнія, (които ся наричахѫ themata)? да ли всичкы-ти ся издушихѫ отъ жежко-то лѣто? Или сѫ были дошли въ Константинополь да ся посмѣятъ отъ стѣны-ты му на увеселителный огънь (дуіаниѭ), кой-то правяхѫ Олегови-ти войни, и Императоръ-тъ имъ позволилъ да повеселятъ негови-ты юнаци.

На истинѫ така: „Тіи Грьци," казва Историографъ-тъ, „които все още ся наричали съграждане Сципіонови и Брутови, сидѣли въ стѣны-ты Константинополскы и глѣдали на ужасны-ты опустошаванія около столицѫ-тѫ." (!!).

Россіяне-ти „плували въ крьвь-тѫ на нещастны-ты, убивали плѣнници-ты, хврьляли живи и мрьтвы въ море-то." Какъвъ страхъ! каква жестокость! и Историографъ-тъ за да докаже юначество-то на Россіяне-ты и на Олега, кара Императора да имъ позволява да правятъ таково безчеловѣчіе! Да не е сякалъ Историографъ-тъ, че тіи съграждане Сципіонови и Брутови, тіи потомци Леонидови, Епаминондови, Өемистоклеви, кои-то изгубихѫ свое-то отечество, не зачто-то нѣмахѫ юначество, нъ зачто-то нѣмахѫ благоразуміе и съгласіе, още като цьвтяше състояніе-то на военнѫ-тѫ имъ Дисциплинѫ, были такыва страшливи, что-то не дрьзнали да ся опрѫтъ и да забранятъ поне Божіи-ты храмове. Нъ доста; явно е, че Стратегическы-ти разсѫжденія на Историографа сѫ толкова важны, колко-то и Историческы-ти (достойно е за съжаляванье само, че той като иска да похвали юначество-то Олегово, отнима го отъ него, и че въ войнѫ-тѫ на тоя добродѣтеленъ Господарь, който прослави имя-то Русско, кара го да стане какъвъ да е искатель приключенія и щастія, нежели плъководецъ).

Обаче, както и да е было, сѣтнина-та е явна, че тая работа Олегова срѣщу столицѫ-тѫ е была послѣдня, вѣнчателна, и бяше еднакво успѣшна, както и сухопѫтна-та сила, срѣщу коѭ-то Императо́ръ-тъ бяше събралъ всичкы-ты си военны силы подъ управленіе-то на двама главны военачялници, Леона Катакала и Θеодосія Патриція, отъ които послѣдный бяше врьховенъ начялникъ на всичкы-ты войскы.

Владимиръ съ свои-ты Блъгаре и съ съѭзници-ты Россіяне, продлъжяваше войнѫ-тѫ по Романіѭ и Македоніѭ, нъ съ каквы успѣхы, не ся знае; доклѣ, най послѣ, рѣшително-то обще сбиванье при Блъгарофигъ, въ Романіѭ, не свърши тѫѭ борбѫ. Грьци-ти, както казватъ исти-ти Византійци, по' много-то ся изсякохѫ, а на останалы-ты бѣганье-то бяше страшно и гыбелно. Между убиты-ты ся находяше, освянь много-то Генералы, и истый главнокомандующій. Сѣченье-то ся продлъжяваше дору до прѣдмѣстія-та на столицѫ-тѫ.

Да не сѫ въ тоя случяй плували Россіяне-ти въ крьвь-тѫ на нещастны-ты, убивали плѣнници-ты и пр.? Зачто Блъгарофигъ (*Βουλγαροφύγον*, или по' добрѣ *Βουλγαροφάγον*, Блъгароѣденье) бяше наречена паланка-та при Анхыалъ, дѣто едцѫжь Грьци-ти избихѫ единъ отрядъ войскѫ Карановѫ, и зачто-то това мѣсто ся нахождаше близо до море-то, то можемъ да вѣрваме, че като ся готвяше Владимиръ да направи обще сбиванье, Олегъ по море-то му пристигна на помощь, за това ли, за да забрани и да подкрѣпи съ свой флотъ състояніе-то на съѭзны-ты войскы отъ къмъ море-то и да не пустне Грьцкый флотъ да извади войскы-ты отъ задъ на съѭзнѫ-тѫ арміѭ, или да извади самъ войскѫ-тѫ си на брѣга, за да подкрѣпи своѭ-тѫ странѫ, да учяствува самъ въ сбиванье-то, или ако сухопѫтна-та му войска не сполучи, да ѝ даде прибѣжище на корабы-ты. Нъ каква-то и да е была причина-та, все ся види, че Олегъ тука имянно е извадилъ своѭ-тѫ войскѫ, и имянно ся е намѣсилъ въ сбиванье-то; зачто отъ мѣсто-то на сбиванье-то до самѫ-тѫ столицѫ край морскы-ти брѣгове бѣхѫ зафанати отъ Грьцкы войскы, и не можемъ въобрази, че Грьци-ти не сѫ ся опряли силно на Россіяне-ты, ако тіи сѫ искали нѣкадѣ да излязѫтъ на брѣ-

ги, ъ че можемъ въобрази, какъ Олегъ е можялъ да приведе свой флотъ презъ полета-та въ затворено-то пристанище, и зачто Грьци-ти не ся опряхж на сяканы-ты тыя Механическы работы, и не допущахж Русеы-ты да гы направятъ. Освенъ това не можемъ разумъ какъ Олегъ е можялъ да воюва въ едны-ты само околности на столицж-тж.

Всичко, что може каза на тоя пътъ благоразумна-та критика е това, че това сѣченье, което описва Несторъ, е сжще-то Блъгарофигско съвршенно поразяванье Грьцкы-ты войскы и съсипателно-то имъ гоненье до истж-тж столицж. Ето тука побѣдители-ти, или по' добрѣ, неукротимы-ти войни Русскы и Блъгарскы, дадохж си съврьшеннж волж да опустошяватъ всичкж-тж странж, или чясть на Романіж, коя-то ся находяше до самж-тж столицж; ето что ще' да рече „и много убійства сотвориша около града Грекомъ."

Что направихж Владиміръ и Олегъ слѣдъ толкова знаменитж побѣдж? Историографъ-тъ ны праща на лѣтопись-тж и казва: „Олегъ постави корабы-ты си на Колела (!!), и съ силж-тж на единъ вѣтръ, на распрѣгнаты платна по сухъ пжтъ врьвяше къмъ Константинополь (!!!)? „и Грьци-ти не нападахж ли на Руссы-ты, кога-то тіи извлачяли свой флотъ изъ море-то на брѣга и гы туряли на коля? Зачто е брьзалъ Олегъ да отиде къмъ Константинополь? „Може (може ли! а posse ad esse nulta conclusio), да е искалъ той да направи исто-то, кое-то направи послѣ Магометъ II." Нъ какво различие между обстоятелства-та на Олега и на Магомета II! Когато той послѣдный отиде срѣщу Цариградъ, то всичко-то пространство на Грьцкж-тж Имперіж ся заключяваше само въ едны-ты тврьдины на Цареградъ, около който е было все Турція, ако извадимъ само Мореж. Магометъ, като человѣкъ проницателенъ, ученъ (той ся роди отъ Грькынж отъ царскый корень, весма добрѣ отхраненъ, знаялъ освянь свой языкъ и Арабскый, весма добрѣ Грьцкый и Латинскый языкъ), ималъ нуждж отъ послѣдне-то това мѣсто на Грьцко царство; обстоятелства-та му позволявахж да подвигне къмъ стѣны-тѣ на града по' выше отъ 300,000 сухопжтнж об адна войскж;

нъ за да отсѣсии града и отъ нимъ море-то, и да се… за-дрьжи отъ вериги-ты, съ кои-то было затворе… пристанище-то, той дѣйствително отъ нуждѫ нака… да привлекѫтъ нѣколко легкы корабы на гряды въ прис…нище-то, за да нападне на Грьцкѫ-тѫ тамъ затворенѫ ескадрѫ, която брькаше съвсѣмъ да ся забиколи и стѣ… градъ-тъ. Обаче, ако и да е было състояніе-то на Грьци-ты най плачевно, обаче мѫчно-то това по сухо прѣвирванье нѣколко Турскы корабы заплатихѫ Турци-ти съ много трудъ и кръвь.

Ами какъ е можялъ Олегъ да ся рѣши да обсади градъ, толкова голѣмъ и укрѣпленъ, и отъ природѫ-тѫ и отъ искуство-то, като нѣмаше нито 300.000 войны нито стѣнобытны машины, нито обсаднѫ Артилерія, и като нѣмаше, както Магометъ е ималъ, намѣреніе да го направи своѭ столицѫ, и още въ таково врѣмя, въ което Имперія-та още много цьвтяше? Ами зачто да повтаряме, да ся съглашяваме и дору да обясняваме думы-ты, отъ които бы ся отрекълъ и истый Несторъ, и които, както ся види, сѫ приложены отъ прѣписачи-ты, които сѫ чели Славянско-то съчинение за привзиманіе-то Константинополь отъ Магомета II? Да не е сякалъ Карамзинъ, съ събытія-та трѣбвало имянно така да ся случятъ, както ся е щяло на въображеніе-то на закасныи-ты писачи. Нима той не е зналъ, че лѣтопись-тѫ преди да ѭ внесе въ текста на съчинение-то си, трѣбвало да ѭ съгласи съ здравый разумъ и съ естественность-тѫ на събытіе-то?

„Грьци-ти като ся уплашихѫ отъ това намѣреніе“... Нима тіи знайли и намѣреніе-то Олегово? Ето още едно генерално качество Олегово, че той расказалъ свое-то намѣреніе. Какъ той не е умѣлъ да пази тайно-то? Нъ ако е тва така, зачто не е рекълъ подобрѣ, уплашени отъ това движеніе Россійско, побрьзахѫ да прѣдложятъ на Олега миръ и данокъ! Нема, това е сѣтнина на Грьцкый страхъ. „Тіи пратихѫ на войскѫ-тѫ му храна и вино:“ обсадени-ти да пращятъ храна на обсадители-ты! Каквѫ нуждѫ е ималъ Олегъ отъ храна, като е былъ воленъ въ Грьцкѫ-тѫ странѫ? Нима Императоръ-тъ ся е боялъ, че Россіяне-ти щатъ измрѫтъ отъ гладъ, а какъ сами нищо не щатъ найдатъ въ

Грьцкы-ты села и монастыры и нивы, отъ които имяние ся е хранилъ и Константинополь? Или нима Леонъ Философъ не ся е боялъ, че обсада-та може да ся продльжи, и че той може да остане безъ храны? Но: „Князь-тъ ся отрѣкълъ и отъ двѣ-ты, зачто то ся боялъ отъ Отровѫ;" Ето най послѣ дѣ е поставено началническо-то проникованье Олегово! „Зачто то юнакъ-тъ почита малодушный лукавъ!" И ето ти доказателство! „Ако подозрѣніе-то Олегово, както казва Несторъ, было истинно, то не Россіяне-ти," които нападнахѫ на Грьціѭ, спорядъ думы-ты на Исторіографа, за да докажѫтъ на Императора, че хазна-та была тѣхна, които плувахѫ, пакъ спорядъ неговы-ты думы, въ кръвь-тѫ на нещастны-ты, които убивахѫ плѣнницы-ты, които ся ярахѫ не само надъ живи-ты, нъ и надъ мрьтвы-ты, които запустявахѫ всичко, палятѫ села-та и црькви-ты, съ еднѫ думѫ, на които „жестокость-тѫ и безчеловѣчіе-то Несторъ изображава съ най черны образы," не тыя Россіяне, а Грьци-ты, сир. Императора Льва Философа, съ всичкы-ты му Философы, които пращахѫ на Олега още въ Кыевъ дарове; и ся мѫчихѫ да изведѫтъ истый Князь изъ тьмнотѫ-тѫ на идолопоклонство-то, които бяхѫ толкова гостолюбни, что то позволихѫ на благонравны-ты странници да истрѣбяватъ всичко, и да приплуватъ по сухъ пѫть подъ стѣны-ты Цареградскы, тыя „Грьци трѣбва да наречемъ сѫщи варвары на Х. вѣкъ (!!!)."

Обаче пращали ли сѫ съ граждане-ти на Сципіоны-ты и Бруты-ты хранѫ и вино, и обѣщавали ли сѫ прѣди сговори да плащатъ дань на всякый Русскый Матросъ, това Византійци-ти не знаѭтъ. Само ся догаждатъ, че наши-ти юнаци сѫ гонили останалы-ты Грьцкы войскы до истѫ-тѫ столицѫ; нъ имали ли сѫ намѣреніе да ѭ обсаждатъ, не знаѭ; нъ това знаѭ, че за обсадѫ-тѫ на тоя градъ сѫ были потрѣбни голѣмы приготовленія, силы и мъчнотіи, и тоя пѫтъ наши-ти юнаци не сѫ имали надеждѫ, да изврьшятъ тѫѭ обсадѫ, зачто каквѫ ползѫ сѫ могли да имѫтъ Русси-ти отъ тѫѭ обсадѫ? На истинѫ, че Владимиръ нѣчто е тъкмилъ на ума си;

нъ сега той е оставилъ свое-то намѣреніе за другъ пжть, зачто или не ся е надѣялъ сега на съвршенъ успѣхъ, или нѣкакви другы работи не сж го допущали. Достовѣрно е само това, че Константинополь не ся е обсаждалъ, ако и да сж достигали наши-ти сължзници до стѣны-ты на града, за да уплашятъ съграждане-ты Сципіоновы и Брутовы.

Най послѣ Императоръ-тъ, щялъ не щялъ трѣбвало да проси миръ; Владимиръ ся съгласилъ на миръ, зачто пакъ ся случило нѣчто на Сѣверо-Западъ на дрьжявж-тж му, а Олегъ трѣбвало да ся врьне въ отечество-то си. Весма любопитни сж были тука условія-та на мира; нъ, за нещастіе, Грьцкы-ти писатели и тука, както и всегда, не споменуватъ за тѣхъ; нъ види ся, че тыя никакъ не сж износяли на Имперіж-тж, и Владимиръ ся е подрѣдилъ съ тѣхны-ты Романскы и Македонскы владѣнія, както ся види това отъ тука, че Блъгаре-ти въ бждны-ты войны въ двѣ или въ три прѣхожданія ся найдохж подъ стѣны-ты Цареградскы. Както ся види Романія до Адріанополь и по' голѣма-та чясть на Македонія, чясть, отъ които отъ давна вече е была на Блъгаріж, станахж Владимировы, и ся поврьнахж на Блъгарскж-тж трьговіж всичкы-ти правдини и преимжщества. Нъ и на Россіяне-ты ся подтврьди съврьшенни трьговска правдина въ престанища-та на Имперіж тж.

Обаче нѣма да говорж на длъго за мира на Олега съ Грьци-ты; зачто той доволно достовѣрно е уварденъ у Нестора. Нъ какъ и отъ дѣ Несторъ прѣписалъ тыя условія на мира? Зачто-то Владимиръ е заключилъ свой сговоръ съ Имперіж-тж писменно, то както ся види, и Олегъ е поискалъ, или по съвѣта на Царя, или по свое-то желаніе, да има тоя сговоръ писменно. Въ тоя случяй писалъ го е за Россіяне-ты нѣкой Блъгарскый чиновникъ, единъ за Олега, другъ за Царя, а може другъ за Императора. Несторъ може да е ималъ прѣдъ себеси или подлинника, или прѣписа му, или дору може и да го е превелъ отъ Грьцкый подлинникъ; а инакъ не можемъ прѣдстави, какъ е можялъ той отъ едно-то преданіе да намысли така право всичкы-ты му пунктове.

И така слѣдъ заключеніе-то мира, нашы-ти юнаци ся врьнахѫ у дума си; Олегъ зачто-то не умѣлъ още да пише съ буквы, за память окачи свой си щитъ на врата-та градскы. Не знаѭ, да ли е послѣдовалъ примѣра му въ това нѣкои отъ достойны-ты неговы потомци до днесъ. Обаче въ сегашнѭ-тѫ 1818-тѫ годинѫ жители-ти на Новгородъ подъ Сѣнкѫ-тѫ на великаго своего Генія Новаго Олега, спустнахѫ ся прьво на Смоляне-ты, а отъ тамъ на Кыевъ, на поляне-ты, съ които като ся съединихѫ, подвигнахѫ ся право къмъ Черно Море, и така на татакъ. Ами кадѣ? Да ли пакъ на помощъ на стары-ты си съѭзници, съсѣды Блъгаре? Или за да погляднѫтъ само на врата-та градскы Олегова щитъ?

Горкы-ти, горкы-ти Блъгаре! Блъгаре-ти, отъ които и до сега е още плъна Блъгарія, Румелія, Македонія, часть на Өессаліѭ, на Албаніѭ, които сѫ главно-то населеніе на Европейскѫ Турціѭ, които сѫ много по выше отъ Грьци-ты — горкы-ти Блъгаре! нѣмѫтъ вече Аттила, нѣмѫтъ Великаго Бояна, нѣмѫтъ Карана, нѣмѫтъ Владимира II; горкы-ти стари пріятели, наставници, и просвѣтители Россійскы! тіи нѣмѫтъ вече Св. Кирилла, нѣмѫтъ Св. Меѳодія! Кой да приглѣда горкы-ты Сираци?

Что ся е случило въ Россіѭ послѣ отхожданіе-то Олегово, независимо отъ Блъгарскѫ-тѫ дрьжавѫ, то сѫще тука не принадлежи; нъ това принадлежи, което близо ся е относило до Блъгаре-ты.

Азъ още не дадохъ да разумѣѭтъ, всичкы-ти ли Россіяне ся покорихѫ отъ Олега, или не, обаче истинно и достовѣрно е, че не всичкы-ти; зачто тая слава беше прѣдоставена на Великы-ты неговы наслѣдници, Святослава и Владимира, както това ясно ся види отъ лѣтопись-тѫ. Война-та съ Блъгаре-ты беше обща народна, коѭ то прѣди да начне Олегъ, беше само Князъ на най добры-ты Россіяне, Новгородци-ты. Въ тѫѭ войнѫ сѫ участвовали и друзи Русскы

Князове; Нъ исторія-та е увардила имя-то само на Новгородскый, като най мъжествен, най знаменитъ.

Той действително е можалъ и трѣбовалъ да стане Правитель на освободения-тѫ отъ него Малороссіѭ, и Любечяне-ти и Смоляне-ти, сѫ могли, като сѣленъ, да го пріемѫтъ за свой Князь, или дору исти-ти имъ Князове сѫ могли добреволно да подпаднѫтъ подъ зависимость на знаменитый Олега. Несторъ ясно казва, че Рссіяне-ти заключихѫ миренъ сговоръ съ Грьци-ты, спорядъ който Грьци-ти трѣбвало да плащатъ на различны-ты Русскы градове, а имянно: напрѣдъ на Кыевъ, който стана Олеговъ, послѣ на Черниговъ, на Переяславль на Полтескъ, на Ростовъ, на Любечь и на другы-ты градове, на които владѣли „велвціи Князи, подъ Олегомъ суще." И така ся види, че толкова сѫ были Русскы Удѣлны княжества, между които е былъ прьвъ Олегъ, прьви сѫ были Новгородци-ти. Обаче, тая дань на градове-ты показва, че сребро-то е ходило не сами въ хазнѫ-тѫ Олеговѫ, нъ и на другы-ты Князове.

Обаче, види ся, че съединеніе-то ся е начнало въ срѣдѫ-тѫ на Русско-то Княжество, и че сили-ти му начнахѫ да растѫтъ спорядъ колкото ся присъединявахѫ на тѫѫ массѫ и околни-ти му части. И така Олегъ е былъ Великый Князь; обаче въ тоя Россійскый съюзъ, на който той бяше глава, не сѫ были още влязли тогава нѣкои Русскы области, и щѫ кажѫ, срѣщу Исторіографовѫ-тѫ думѫ може да бѫде, че Древляне-ти, и всичка Чрьвена Россія, която отъ еднѫ странѫ ся е свршвала съ Карпатскы-ты горы и съ владѣнія-та Блъгарскы (Унгаріѭ) а отъ другѫ странѫ съ Вислѫ и Поляци-ты (зачто Висла е раздѣляла Россіяне-ты и Поляци-ты), сѫ были съвсѣмъ отъ Олега независими. Игоръ има работѫ съ Древляне-ты и ся уби.

И така въ тѫѫ Чрьвено-Россіѭ наши-ти Унгаре найдохѫ прибѣжище; не знаѭ, какъ сѫ тамъ проминали съ Руссы-ты, не знаѭ, че не сѫ живяли много врѣмя.

РОССІЯНЕ-ТИ ЗАЕДНО СЪ УНГАРЕ-ТЫ НАВЛЯЗОХѪ ПРѢЗЪ КАРПАТСКЫ-ТЫ ГОРЫ ВЪ УНГАРІѬ, НАПАДАТЪ НА БЛЪГАРСКЫ-ТЫ ВЛАДѢНІЯ, И СЯ ПОСЕЛЯВАТЪ ВЪ ТѢХЪ.

908 — 955.

Унгарскы-ти лѣтописци спомянуватъ, че Чрьвено-Русси-ти пріяли Унгаре-ты пріятелскы, побратимили ся съ тѣхъ, и нѣкои заедно съ тѣхъ отишли въ желаннѫ-тѫ имъ земѭ. Двама Блъгарскы Воеводи, или господаре, управлявали тогава странѫ-тѫ, коѭто сега наричяме Унгаріѭ, Южнѫ-тѫ Менуморотъ, а Сѣвернѫ-тѫ Золанъ. Блъгаре-ти, като Господствующій народъ, зафащали срѣдѫ-тѫ на тѫѭ странѫ; а Славенскѫ-тѫ странѫ отвѫдъ Дунава, управлявалъ Словенскый Князь, който былъ вассалъ на Царя; а другъ не Славянскый народъ, който наплънялъ Трансилваніѭ, сир. Власи-ти, управлявался сѫще съ свои Князове, които до тогава всегда сѫ были съѭзници, или вассали на Блъгаре-ты; а Сѣверо-Западна-та чясть на Унгаріѭ отъ Карпатскы-ты горы до Дунава и до Блъгарскѫ-тѫ тврьдинѫ Будинъ, была на Великѫ Моравіѭ.

Мѫчно е человѣкъ да познае сѫщѫ-тѫ побудителнѫ причинѫ, която накара не само Унгаре-ты, послѣ като прѣминахѫ нѣколко врѣмя между Руссы-ты, нъ и доста много Россіяне, да ся пресѣлятъ отвѫдъ Карпатскы-ты планины. Въ какво отношеніе сѫ ся нахождали Чрьвено-Русси-ти къмъ отвѫдъ — Карпатскы-ты Блъгаре, не ся знае; отъ лѣтописеца знаемъ само това, че Блъгаре-ти, които бяхѫ извѣстни още подъ имя-то Аваре, (Абаре Обре), весма жестоко сѫ обхождали съ жены-ты у Дулѣбы-ты, зачто „насиліе имъ творяху.“ И така тія проникнахѫ ли прѣзъ Карпаты-ты, не само въ Моравіѭ и Богеміѭ, нъ и на Россіѭ? Както ся види така; зачто нѣма ни една достаточна причина, да ся съмнѣваме въ възможность-тѫ на тѫѭ работѫ. Нъ то е было напрѣдъ, али какъ въ това врѣмя? Не ся знае.

Искали ли сѫ Унгаре-ти да отмьстятъ на Блъгаре-ты, или, може, война-та на Россіяне-ты съ Блъгаре-ты да е по-

чество, и да гы проводимъ да ся съединятъ съ Блъгаре-ты. И така

КАКЪВЪ СѪ НАРОДЪ ПЕЧЕНѢЗИ-ТИ?

Ето тьмно пытанье, на което изеднѫжь не можемъ да отвѣщаемъ; зачто, въ противенъ случяй и сѫща-та истина ще ся покаже смѣшна, особенно въ такова врѣмя, когато Историци-ти сѫ увѣрени, че точно сѫ проникнали и открыли происхожденіе-то на тоя народъ.

Почтенный Историографъ на късо спомянѫ за военны-ты ходенія на тоя народъ отъ стары-ты врѣмена, до сегашнѫ-тѫ 915 годинѫ; и наистинѫ, тая работа не е была мѫчна, зачто, весма лесно е было до си прѣдставимъ на ума какъвъ да е Татарскый хаосъ, изъ кого-то пакъ е лесно было да изважданe єдинъ слѣдъ другъ различны народы и различны разсѫжданія заради происхожданіе-то на много Историческы народы. Обаче при тѫѩ метода на обяснeнія-та ся раждатъ такывы питанія, на които никой не ще умѣе да отвѣщае.

За да не сьмь принужденъ да отвѣщаѫ на тыя пытанія, и азъ така избрахъ лесный пѫть, нъ не отъ Татарскый хаосъ, нъ отъ Историческый.

Всичко, что знаемъ за вѣтхости-ты на Печенѣзи-ты, за войны-ты имъ съ Узы-ты и Мазаре-ты. (Мадяре-ты сир. Унгаре-ты), за тѣхно-то прихожданіе и проч. пръвъ описа на късо, както и заради Унгаре-ты, Константинъ Багрянородный. Когато той е писаль (около 950 год.), тогава Печенѣзи сѫ живяли въ Трансилваніѫ, тамъ пакъ ся живяли и въ това (905) военно врѣмя, въ което трѣбваше да излязатъ на войнѫ срѣщу Унгаре-ты и Россіяне-ты, които нападнахѫ отъ Сѣверъ.

Спорядъ приказванiе-то на Багрянородный, Печенѣзи-ти испѫдили Унгаре-ты отъ тѣхны-ты жилища въ сегашнѫ Унгаріѫ; нъ мы пакъ отъ Византійци-ты видѣхме, че не Пече-

ты, да отидатъ на Волгѫ, и да гонятъ Унгаре-ты прѣдъ себе си изъ Молдавіѭ и Трансилваніѭ въ Унгаріѭ.

Заради това понятіе-то за стары-ты жилища на Печенѣзы-ты на Волгѫ, или отвѫдъ Волгѫ, произлази само отъ доброволнѫ-тѫ мысль на Багрянородный, на когото слободно не можемъ ся увѣри, зачто той е можялъ да сбрька въ своиты сѫжденія за сѫщи-ты стары жилища на тоя народъ, освянъ това той и не е можялъ да дознае сѫщи-ты събытія, които сѫ ставали много врѣмя прѣди него, ако и да сѫ дошли дору Печенѣзи-ти на истинѫ отъ Волгѫ. И така мнѣніе-то Константиново за стары-ты жилища на Печенѣгы-ты е едно само прѣдполаганье, което не можемъ още пріе за сѫщѫ истинѫ. Когато Историческый свѣтъ начна малко да освѣтява Скыѳскый хаосъ, то мы прьвъ пѫтъ видимъ Печенѣзи-ты въ Трансилваніѭ; нъ отъ кое врѣмя и отъ дѣ ся дошли тія тамо, това е покрыто съ тьмнотѫ. Това е за начяло-то на Печенѣгы-ты.

И така достовѣрна-та исторія на тоя народъ ся начина отъ 900 год. Отъ 915 до 945 тія начнахѫ да ставатъ съѭзници на Грьци-ты срѣщу Блъгаре-ты, отъ 967 до 1036 тія ся бихѫ съ Грьци-ты, напрѣдъ за да помогнатъ на Россіянеты, послѣ сами отъ себе си; въ останало-то врѣмя на XI. столѣтіе тія весма чясто и съ успѣхъ прѣзъ Дунава нападахѫ на Грьцкѫ-тѫ Имперіѭ. Нъ въ послѣднѫ-тѫ половинѫ на това столѣтіе Грьцкы-ти писателе пакъ бяхѫ начнали да въвождатъ имя-то Скыѳи, така чтото тіи наричяхѫ Печенѣзы-ти; които нападахѫ на тѣхъ, то Скыѳы, то Печенѣзы, доклѣ най послѣ въ царуванье-то на Іоанна и Мануила Комнины, въ прьвѫ-тѫ половинѫ XII столѣтіе, съ всѣмъ изчасня имя-то Печенѣзи, и намѣсто това имя ся врьна старо-то безсмысленно-то названіе Скыѳи.

Молѭ ся сега да ми отвѣщаете: дѣ ся дѣнахѫ сички-ти тія Печенѣзи? — У тѣхъ си ли отишли? Кадѣ? Нито Русскы-ти, нито Унгарскы-ти, нито Грьцкы-ти, нито Иллирійскы-ты Лѣтописци не споменуватъ за прѣхожденіе-то имъ прѣзъ землѭ-тѫ въ каквѫ дае другѫ странѫ. И

така, да не бѫдатъ потънали всичкы-ти въ Дунава? Или ще-те прибѣгнете на метамормозѫ (преобразяванье) и ще гы накарате да ся прѣобрьнатъ въ другъ народъ? Ами кадѣ ся е дѣналъ тоя народъ, ако съвремении-ти и съсѣдни-ти му Унгаре ся не изгубихѫ, нъ още и до сега гы има прѣдъ насъ?

Нъ скоро пакъ трѣбваше да ся загуби и името Скыеи, заедно съ писатели-ты, които го употрѣбявахѫ; и отъ Скыеска-тѫ тамъ мыглѫ, която за малко врѣмя ся появи начнахѫ около 1160 год. да ся появляватъ въ исты-ты жилища на Печенѣгы-ты Власи-ти, нъ пакъ прѣстанахѫ, зачто то живѣяхѫ покойно, доклѣ най послѣ силни-ти промѣненія прѣобрьщанія между народы-ты на Юго-Въсточнѫ Европѫ не гы поразклатихѫ въ тѣхны-ты сѫщи жилища, и не гы направихѫ да станѫтъ извѣстни на свѣта около 1394 годинѫ.

Тоя народъ зафаща сега доста голѣмо пространство, Въсточнѫ Унгаріѭ; една чясть е смѣсенъ съ Карпато-Росситы, Унгаре-ты, Срьбы-ты; а една чясть е чистъ, напльня трансилваніѭ, нѣколко Буковинѫ, Бессарабіѭ и Херсонскѫ губерніѭ; населява исключително Молдавіѭ и Влахыѭ; живѣе въ Темешскый Банатъ, и дору въ нѣкой мѣста отвѫдъ Дунава. На всякадѣ на това пространство е истый народъ, истый языкъ; и тоя народъ два пѫти и три пѫти по многочисленъ отъ Унгаре-ты.

Молѭ ся сега да ми отвѣщаете: отъ дѣ ся взя около 1394 годинѫ многочисленный тоя народъ и на толкова вече пространство, или дору когато най напрѣдъ спомянѫхѫ за него Византійци-ти около 1160 годинѫ? Какъвъ лѣтописецъ и отъ какъвъ народъ спомянува за прихожденіе-то на Власиты въ тѫѭ странѫ отъ 1160 слѣдъ 1394 год.? Никой, никой не знае за дохожданіе-то на Власы-ты тука. Отъ дѣ ся взяхѫ тія? Нима израстохѫ изъ землѭ-тѫ наедно съ тревѫ-тѫ? Или пакъ да ся обрьнемъ къмъ Овидіевы-ты преобрьщенія и чюдеса?

Дали и Власи-ти не щѫтъ да сѫ толкова стари, както и Унгаре-ти, тѣхни-ти съсѣди? Ако Унгаре-ти сѫ были око-

до 900 год. (да не казваме за по' напрѣжны-ты имъ врѣмена), то зачто и Власи-ти, два пѫти и три пѫти по' многочисленни отъ тѣхъ, да не сѫ были около исто-то това врѣмя 900 годинѫ? Дѣ сѫ тія были около това врѣмя? Или, зачто то прьва-та имъ память ся нахожда въ сегашны-ты имъ жилища, а лѣтописци-ти отъ всичкы-ты народы не знаѭтъ нищо за дохожданіе-то имъ тука отъ другы страны, то отъ дѣ сѫ ся взяли тія тука.

Нъ зачто да пытаме, отъ дѣ сѫ ся взяли тука, ако никой не може отвѣща на това? Зачто да не речемъ по добрѣ че Власи-ти сѫ были стари жителе на тѫѭ странѫ, и съ това да ся уничтожи историческо-то затрудняванье? зачто да не речемъ, че имя-то Власи, доклѣ да стане напрѣдъ извѣстно, покрыто е было съ Скыѳскѫ мъглѫ.

Освѣнъ това, мы не знаемъ дѣ ся дѣнѫхѫ силни-ти Печенѣзи; знаемъ само, че тія ся изгубихѫ въ истѫ-тѫ тѫѭ Скыѳскѫ мъглѫ, отъ коѭто ся начнахѫ Власи-ти. Нъ нима прѣстанахѫ Печенѣзи-ти (Зачто никой не казва, за да сѫ отишли тія нѣкадѣ) да сѫществуватъ, или ся прѣобрьнахѫ въ другъ народъ за това, че въ въображенье-то на Грьцкы-ти писатели нападна на тоя народъ Скыѳска мъгла? Дали не можахѫ и тія да сѫ толкова дльговѣчни, както и тѣхни-ти съсѣди, Унгаре-ти?

Ето мѫчнотіи-ти, които ся раждатъ въ тоя случай, като начнемъ да тлъкуваме свидѣтелства-та на Византійци-ты буквално, и които мѫчнотіи не можемъ истрѣби до тогава, доклѣ пріимаме различны-ты имена на истый народъ за имена на различны народы.

Нъ както и да е, достовѣрно е поне само това, че Власи-ти, като народъ, были сѫ въ Трансилваніѭ, и прѣди да стане извѣстно имя-то имъ Власи. Нъ да ли тоя народъ не е былъ знаенъ на Византійци-ты? или ако дае былъ знаенъ, то подъ какво сѫще имя? Отъ само себе си ся види, че той е истый оный народъ, който Византійци-ти отъ 1394 годинѫ наричяхѫ Власи, въ XIII и нѣколко въ XII столѣтіе наричяхѫ

Скиоы, а въ XI и въ X наричахѫ Печенѣгы. Така ся увѣряваме, че Печенѣзи-ти сѫ още и сега на лице, както и съсѣди-ти имъ Унгаре, и съ това ся истрѣбяватъ всичкы-ты исторически мѫчнотіи.

И така всичкы-ти мѫчнотіи произлязохѫ просто отъ недоумѣніе-то, което докара различіе-то въ имя-то, а не дѣйствително; нъ и това не отъ друго, само, че Византійци-ти си щяхѫ да наричятъ тоя народъ, едни Печенѣгы, друзи Скыоы, а друзи пакъ Власи. За това, ако Печенѣзи-ти ся изгубихѫ, то ся изгуби имя-то имъ, а не народъ-тъ; отъ тука ся види, че имя Печенѣзи е было просто нарицателно, а не сѫще на народа, на който го прилагахѫ Византійци-ти. И така всичко това направихѫ Византійци-ти.

Спорядъ Византійци-ты Унгаре-ти нападнахѫ на Блъгарскы-ты владѣнія; на Блъгаре-ты трѣбвало да помогнѫтъ, по желаніе-то на царя Владимира, и Печенѣзи-ти; за това Унгаре-ти и Россіяне-ти трѣбвало да ся біѭтъ въ Унгаріѭ съ Блъгаре-ты и Печенѣгы-ти около 904 год. Унгарскы-ти лѣтописи не знаѭтъ нищо за Печенѣгы-ты; защо тія гы наричятъ Власи, и казватъ, че Унгаре-ти, кога влизали въ Унгаріѭ, трѣбвало да ся біѭтъ съ Блъгаре-ты и Власи-ты. Тія исти-ти лѣтописи и послѣ наричятъ Власи тоя истый народъ, който Византійци-ти наричятъ Печенѣзи. Явно е, че двѣ-ты тыя имена, сами по себе си нарицателны, Печенѣзи и Власи, сѫ имена на единъ сѫщій народъ.

Ами что казватъ Русскы-ты? „Въ 6406 (898) лѣто идоша Угре мимо Кіева горою, и устремишеся чрѣзъ горы великія (прѣзъ Карпатскы-ты), яже прозваша ся горы Угорскія (сир. Послѣ), и начаша воевати на живущія ту Волохи и Словяне.“ Не е ли ясно? Нима ще кажете, че Несторъ е сбрькалъ?

Въ Трансилваніѭ не сѫ живяли нито Блъгаре, нито Россіяне, които сѫ были около неѭ; за това въ неѭ е живялъ, и трѣбвало е да живѣе, особенъ народъ отъ Блъгаре-ты и Россіяне-ты. Какъвъ е былъ тоя народъ? Въ най новы-ты

врѣмена ся наричя той Власи, а отъ напрѣдъ Скыѳи, а още по отъ напрѣдъ Печенѣзи.

Мы видѣхме, че предположеніе-то Константиново за мнимо-то прихожданіе на Печенѣ-гы-ты отъ Волгѫ е неосновательно; това ще ся подтвръди още по надолу.

Нъ ако Печенѣзи-ти дошли около 900 година отъ Волгѫ, то какъвъ народъ е живялъ въ Трансилваніѭ прѣди да дойдатъ тія тамъ? Зачто нито Русси, нито Блъгаре сѫ населяли тѫѭ странѫ. Ами дѣ сѫ дѣнялъ тоя народъ? Пакъ мѫчнотія.

Да забѣлѣжимъ обаче, че нѣкои и отъ иностранны-ты лѣтописатели, които ся ползовахѫ отъ Византійци-ты, внесохѫ въ свои-ты лѣтописи имято на Печенѣгы-ты, както и Несторъ и нѣкои Унгарскы историци, които писахѫ още по кѫсно отъ него.

Отъ обстоятелства-та на това врѣмя ся види, че едны-ты само силны потрясенія и военны-ты събытія, които ставахѫ около Трансилваніѭ, покътнахѫ спокойны-ты жители на горы-ты Трансилванскы, искарахѫ гы на мѣсто-то на войнѫ-тѫ, и съ това гы направихѫ знаяны на свѣта подъ имя-то Печенѣгы. До това врѣмя, въ продлъженіе почти на цѣло столѣтіе, въ което Блъгаре-ти имахѫ миръ съ Грьци-ты, той народъ е живялъ спокойно въ свои-ты жилища, което можемъ да вѣрваме отъ мълчаніе-то на лѣтописи-ты.

Въ VIII-то столѣтіе, като начнемъ отъ половинѫ-тѫ на VII (сир. отъ 641 год.) Византійци-ти начнахѫ вече да неупотрѣбяватъ имя-то Аваре, и да въвождатъ въ исторіѭ-тѫ народно-то имя Блъгаре. Нъ зачто то Блъгаре-ти отъ напрѣдъ живѣяхѫ повечето отъ — самъ Дунава, то често сѫ были смѣсени съ тѣхъ и жители-ти на Трансилваніѭ. Пространство-то отъ врѣмя-то на Великый Бояна до 640 или 650 годинѫ е епоха на незнаянье; раздори-ти обслабихѫ силы-ты на Блъгаре-ты, които зарадъ това ся принудихѫ да не нападатъ вече на Имперіѭ-тѫ.

Нъ въ тяжкѫ-тѫ и длъговрѣменнѫ-тѫ войнѫ Бояновѫ съ Имперіѭ-тѫ, подъ пряпорци-ты на тоя великъ Господарь — Полководецъ, освянъ Словене-ты, біяше ся още единъ особенъ народъ, който бяше извѣстенъ у Византійци-ты подъ имя-то Гепиды, които живѣяхѫ въ Трансилваніѭ. Това имя Византійци-ти начнахѫ да употрѣбяватъ около 400 годины и ся продлъжава до начяло-то на VII (626) столѣтіе, сир. до сиртъ-тѫ Бояновѫ, или до това врѣмя, въ което имя-то Аваре трѣбваше да умрѣ заедно съ Византійскы-ты писатели. Явно е, че съ подобнѫ сирьть умряхѫ и Гепиди-ти. Въ половинѫ-тѫ на VI столѣтіе Іорнандъ описа прѣдѣлы-ты на Гепидіѭ, която е иста-та Трансилванія.

Обаче, ако и да умряхѫ Гепиди-ти заедно съ Аваре-ты, нъ политическо-то и физическо-то имъ положеніе бяше причина, что то тіи много по' късно пакъ въскрьснахѫ, нежели юнаци-ти и опасни-ти съсѣди на Грьци-ты, Блъгаре-ти.

Нъ отъ дѣ ся взяхѫ въ Трансилваніѭ и Дакыѭ тіи Гепиди около 390 год.? Никой достовѣрно не зная. Готскый писатель Іорнандъ, който писа около 550 годинѫ и смѣсюваше отколѣ заминало-то съ сегашне-то, мысляше, че Гепиди-ти дошли въ Трансилваніѭ тогава отъ Балтійско-то море, а имянно отъ Пруссіѭ. Нъ това е просто догажданье, и что даде на Іорнанда причинѫ за това, ще ся усѣтимъ по' долу.

Като не знаемъ сѫще, отъ дѣ сѫ дошли въ Дакыѭ тіи Гепиди, нѣма повече да издыряме жители-ты на тѫѭ странѫ. Стари-ти гы нари'чяхѫ Дакы отъ имя-то на странѫ-тѫ Дакыѭ, въ коѭ то живѣяхѫ; какъвъ народъ сѫ были Даци-ти, не ся знае, както и това ся не знае, прѣобрьщали ли сѫ ся нѣкога Даци-ти на Гепиды.

Да забѣлежимъ, обаче, че и послѣ като ся изгуби имя-то Гепиди, Византійци-ти и Латинци-ти, съсѣди-ти Блъгарскы, чисто наричяхѫ жители-ты на Трансилваніѭ съ нейны-ты околности Даци.

И така, мы видяхме на късо, че въ Трансилваніѭ и въ нейны-ты околности отъ 390 до 1390 год. сир. доклѣ съврь-

щенно да ся въведе имя-то Власи, или до 1160 год. спр. доклѣ да ся спомяне прьвъ пѫть за нихъ, различни народи за голѣмо удивленіе на здравый разумъ и на историѭ-тѫ, показвахѫ ся, кой знае отъ кѫдѣ, и ся изгубвахѫ, Богъ знае на кѫдѣ. Дири-ти на Готы-ты, които нѣкога живѣяхѫ въ Молдавіѭ и Влахыѭ, явни сѫ по цѣлѫ Европѫ; не по малко сѫ извѣстни и пресѣленія-та на другы-ты народы. Нъ надъ тыя народы на Трансилваніѭ лѣжи голѣмо прѣдложеніе за рѣшеніе; всичко-то горѣречено пространство на врѣмя-то е покрыто съ покрывкѫ на неизвѣстность и сѫмнѣніе. Обаче тія сѫмнѣнія и мѫчнотіи произлазятъ само отъ буквално-то тълкованіе на лѣтописи-ты, или по добрѣ, отъ нарицателны-ты народны имена.

Азъ ся мѫчихъ да проникнѫ прѣзъ тѫѭ покрывкѫ, и да врьвѭ по сѫщѫ-тѫ историческѫ нишкѫ, като начнѫ отъ Власы-ты до начяло-то на Гепиды-ты, мѫчихъ ся да унищожѭ ненадвиты-ты мѫчнотіи, и съ сичко-то това, не знаѭ повече, что да измысля, освянь да фанѫ тѫѭ нишкѫ отъ двата и края, и да ѭ напрѣгнѫ съ пытанія: може съ това да излязе истина-та на вънъ; молѭ ся да послушате!

ВЛАСИ-ТИ.

Той народъ отъ какъ начна да става извѣстенъ подъ това имя, дялъ-тъ му не бяше тврьдѣ добъръ, зачто стана подданникъ на свои-ты си сѫсѣды. (Тая е послѣдня-та чрьта отъ неговѫ-тѫ Исторіѭ). Европейскы-ти учени го заправихѫ, зачто а) той една чясть ся падна на Турци-ты, а една чясть потѫна, така да речемъ, въ горы-ты Трансилвански. Европейци-ти не бяхѫ открыли още Турскы-ты владѣнія въ Европѫ; всичкы-ти статистическы познанія за тѫѭ дрьжавѫ състояхѫ въ нѣколко анекдоты. За това не е чюдно, что Власи-ти подпаднахѫ на истѫ-тѫ неизвѣстность, на коѭто подпаднахѫ и Блъгаре-ти.

б) Не можяхж да сж извѣстни, зачто-то нѣмахж особенно Господарство. Нъ зачто-то Влахыя бяше особенно Княжество, то на всякадѣ знаяхж, че има Влахыя, и че живѣе въ нея особенъ народъ, който ся наричя Власи, нъ какъвъ е той народъ, и отъ кой классъ на человѣческый родъ е, не казвахж.

Обаче, тѣхни-ти съсѣди, Унгаре-ти, които знаяхж да говорятъ Латински, знаяхж, какъвъ сж народъ Власи-ти; зачто говоряхж нѣколко языка имъ. Въ това тіи ся никакъ не съмнявахж; зачто доказателство-то бяше живо, народъ-тъ бяше на лице, за това работа-та бяше явна. Нъ, за нещастіе, като незнаяхж, че учени-ти тлъкователи на Западнж Европж щжтъ начнжтъ да отврьлятъ и да ся съмняватъ въ тѣхно-то мнѣніе (зачто тіи ся научихж на историческы-ты издырянія отъ Овидіево-то прѣобрьщанье, на усердны-ты имъ читатели дадохж имъ съврьшеннж правдинж да ся ползуватъ въ живот-тъ си съ тоя способъ), удрьжяхж тжя работж въ шапкж-тж си.

Заради това начнахж да излизатъ на Западъ и на Сѣверъ особенны тлъкованія и обясненія за тоя народъ.

в) Нѣманье-то писменность много помогна на неизвѣстность-тж на Власи-ты. Той народъ, който прія крьщеніе-то и буквы-ты отъ ржцѣ-ты на Блъгаре-ты, до само-то начяло на XVIII столѣтіе нѣмаше на свой языкъ и Богослуженіе-то, което тіи врьшяхж на Блъгарскый. Придворенъ и писменъ языкъ въ Влахыж е былъ нѣкога Блъгарскый языкъ, а въ Молдавіж Малороссійскый.

На край послѣднѣ-то само столѣтіе, начна да излязя Азбукы на Влашкый языкъ, а въ XIX то вече и граммативы и Риторикы, които обаче нѣмаше кой да издыри, а освянъ това бяхж писани съ такывы Варварскы буквы, что то почтенни-ти учени испитатели, като гы поглядняхж, падахж въ Нормандскж ипохондріж; а пакъ да гы учятъ, това не бяше съобразно съ тѣхно-то учено достоинство, какво то ся случи единжжь и съ ученный испытатель Руско-то произхожде-

ніе, Байера. За това инородни-ти олдодом — историци не разумѣвахѫ Влашкы-ты думы, писаны напримѣръ, пѫне, вмѣсто pane, хлѣбъ (panis Лат., il pane Итал.) мѫна, вмѣсто mana, рѫка (manus Лат., mano Итал.) пърeнте, вмѣсто parente отецъ, (parens, parentes, Лат., il parente Ит.) фемея вмѣсто femeja (femina, femilla), жена.

Еуам авут	вмѣсто	ham havut.
туій авут	„	ai havut.
Еліу авут	„	au havu.
нойавем авут	„	Noi avem avut.
войавец авут	„	Voi avets avut
Еуму авут	„	jeu au avut. etc.

Или щи Руманеще? вмѣсто Seis Romanice, сир. знаешь ли Римскы, сир. Влашкы? и проч.

Нѣма повече да говорѭ за Влашкый языкъ; нъ щѫ кажѫ това, че таково успорядно сравненіе Влашкый языкъ съ Латинскый и Италіянскый можемъ да направимъ въ цѣлый языкъ, отъ което можемъ да познаемъ по ясно отъ слънце-то, че той языкъ е отъ тамъ, отъ дѣто е и Италіянскый, Французскый и Испанскый. То е такава истина, такава аксіома, каквѫ-то ни едно историческо мѫдрованіе не може да надвіе. Азъ оставямъ още нѣкои ничтожны догатки, споредъ които нѣкакви народи Татарскы ли или Нѣмскы трѣбвало да ся прѣобрьнѫтъ на Власи, или че вушъ Власи-ти произлязали отъ нѣкое си смѣшеніе на нѣкаквы народы. И така всичка-та работа е тая, че до сега не сѫ обращали прилично-то вниманіе на тоя народъ, отъ което произлязохѫ различни криви изясненія. И не е чюдно, че наскоро единъ ученъ пѫтователь казваше, че нѣкадѣ въ Унгарія ся спънѫлъ у единъ народъ, който говорилъ почти Латинскый языкъ, и наричалъ себе си Римляне; че той разказалъ това за чюдо, и че ся прѣвело и пріяло и въ Европѫ за чюдо. Нъ доста!

РИМСКЫ ПРѢСЕЛЕНИЯ.

Римляни-ти изваждали излишны-ты Италянскы жители и гы населявали въ по' плодородны-ты завладѣны отъ тѣхъ области. Много Римскы прѣселенія станахѫ въ Францѫ, Испаніѭ, Паннонніѭ и Дакыѭ. Сѫдба-та на Римскѫ-тѫ Имперіѭ е извѣстна отъ Исторіѭ-тѫ; подыръ нейно-то паденіе тыя колоніи си останахѫ на произволеніе-то на сѫдбѫ-тѫ.

Никой още не е описвалъ исторіѭ-тѫ на тыя колоніи; казватъ, че Варвари-ти привзяли тукъ тамъ Римскы области; основали въ тѣхъ особенны господарства, и повече — нищо! Още нѣмаме вѣрно описаніе на тыя колоніи, като сѫ подпадвали подъ иго-то на новы-ты завоеватели, или господаре. Стара-та Исторія на Францiѭ и Испаніѭ е весма тъмна, весма побрькана.

Можемъ поне каза' за достовѣрно, че учясть-та на тыя колоніи въ Францѫ и Испаніѭ не е была весма плачевна; зачто языкъ-тъ на тыя колоніи надви на языка на свои-ты завоеватели, спр. истый колоніалный Италянскый народъ надви въ ново-то си общество свои-ты господаре, нъ кога и какъ, тука не му е мѣсто-то (товя иска издыряніе, за което Французи-ти до сега е мрьзяло). И така сегашній Французскый языкъ е сѫщо колоніаленъ Италянскый, който ся възвыси надъ языка на завоеватели-ти на Галліѭ, Вандалы-ты (Франци-ты); за това той ся употрѣбява въ всичкы-ты высокы и срѣдны общества, като инородный языкъ е потъпканъ, и ся употрѣбява отъ най простый народъ, и исти-ти Французи го не разумѣватъ. Зачто Италянскы-ти тіи колонисти, които вдигнахѫ връхъ, пріяхѫ на себе си имя-то на Франкы-ты, и начнахѫ да ся наричятъ по свое-то си нарѣчіе Français, (което сѫще нещо рече Франкъ, а Франкскый), тука не е мѣсто-то да приказвамъ.

Исто-то можемъ каза иза Испанци-ты, — нъ доста; щѫ приложѫ само, че Римскы-ти колоніи въ Галліѭ и Испаніѭ още и до сега сѫ прѣдъ насъ. Сега да кажемъ нѣчто за Римскы-ты колоніи на Востокъ на Европѫ.

Тыя бяхѫ поселены въ Паннонїѭ, и още повече въ Дакыѭ. Паннонїя нарѣчяхѫ Римляне-ти гладкѫ-тѫ часть на Адрїатическѫ Украйнѫ, сир. Австрїѭ, Унгарїѭ отвѫдъ странѫ-тѫ на Дунава, и отъ части странѫ-тѫ между Савѫ и Дравѫ. Дакыя ся нарѣчяше всичка-та страна отъ Дунава до Черно море. Тя была раздѣлена, по мѣстоположенїе-то си, на тры: отъ Дунава до границѫ-тѫ на Трансилванїѭ сѫ нарѣчяла Дакыя отсамъ горы-ты (разумѣва ся Трансилванскы), Dacia Cisalpina. Трансилванїя ся нарѣчяла гориста или лѣсиста (тя и сега е покрыта съ лѣсове), Dacia Älpestris, Dacia Sylvana, или просто Sylvania. Влахыя съ часть отъ Молдавїѭ ся нарычяла Дакыя Загорска, или отвѫдъ странѫ-тѫ на горы-ты, Dacia Transalpina или Transylvania (Загорье Залѣсье). Въ тоя смысълъ Унгаре-ти още и до сега нарычятъ Влахыѭ Havas Alföld, а Трансилванїѭ Erdely (Хавашъ Олфолдъ, Ердейль, сир. лѣсїе). Не знаѭ, зачто послѣ ся нарече Седмиградска-та земя Трансилванїя.

Зачто-то Дакыя Cisalpina и Transalpina сѫ были най идолородни области, какви-то рѣдко ся нахождатъ въ Европѫ, то Римляне-ти особенно завъждахѫ въ тѣхъ свои колонїи, ако и да бяхѫ обаче нѣкои посѣлены въ Трансилванїѭ. Исторїя-та на тыя колонїи не ся нахожда въ никаквѫ свръзкѫ съ исторїѭ-тѫ на колонїи-ты въ Францїѭ и Испанїѭ: тя има свои-ты особенны обстоятелства; нъ още по много е забравена и прѣзрѣна нежели исторїя-та на Французскы-ты и Испанскы поселенци, и на нейно мѣсто ся появихѫ различны историческы бълнуванїя и привидѣнїя.

Сега молѭ да отвѣщаете: 1) дѣ ся дѣнѫхѫ Римскы-ти Панно-Дакыйскы колонїи? 2) отъ дѣ ся взяхѫ многочисленны-ти братїя на Италянци-ты, Власи-ти, около 1160 годинѫ?

Ето начяло-то и конецъ-тъ, ето Алфа и Омега на Исторїѭ-тѫ на Панно-Дакыйскы-ты Римскы поселенци. Нъ още не е конецъ-тъ на всичко-то това: интересъ-тъ, както на рѫдѫ-тѫ Исторїѭ на тоя народъ, така и на Исторїѭ-тѫ

Бльгарскѫ и Россійскѫ искѫ да прѣкараме всичкый му алфавитъ, всичкы-ты тыя безтълковны буквы, съ които сѫ драскали иностранци-ты, нъ най много Грьци-ты, измысленно-то нарицателно имя на тоя народъ.

Обаче, трѣбва да спомянемъ, че наистинѫ сѫ были нѣкои азбучници, които, като тлъкувахѫ буквално народны-ты имена, изтлъкувахѫ отъ свои-ты силлогызмы, че вушь нѣкогы Дайчери-ти, подъ имя-то Гепиды, ѣли жыждъ въ горы-ты Трансилвански наедно съ коры-ты, отъ които вушь послѣ израсли Власи-ти, а нѣкои дору сакатъ, че тіи сѫ прѣсадени отъ брѣгове-ты на Иртышь и Тоболъ и проч.

Нъ още ли щѫтъ бълнуватъ за Татарщинѫ-тѫ и за Нѣмщинѫ-тѫ на Панно-Дакыйскы-ты колоніи? Още ли щѫтъ играѭтъ съ ображеніе-то си? Зачто и отъ коѭ причинѫ да въвождатъ въ Трансилваніѭ и въ нейны-ты околности народы, които брькатъ да ся обясни происхожденіе-то на Власи-ты, и сѫдбѫ-тѫ на Римскы-ты колонисты на тѫѭ странѫ? Зачто да въвождатъ тука особенны народы, които никакъ не можемъ да помѣстимъ тука? Зачто да въвождатъ народы Азіятскы само за това, за да гы накаратъ послѣ да исчезнѫтъ врьхестественно? Зачто да въвождатъ народы, за прихожданіе-то на които съвсѣмъ млъчи здрава-та Историія? Зачто да прѣдполагатъ, че имало особенни народи въ тѫѭ странѫ, които не оставихѫ никаквѫ дырѭ на свое-то сѫществованіе, освянь едно, или двѣ имена, които сѫще тѣмъ не принадлежяхѫ (за Гепиды-ты казвамъ и за Печенѣгы-ты)? Да ли́ потомство-то на 2828 годинѫ трѣбва да вѣрва, че имена-та: Нѣмци, Дайчери, les Allemands, i Tedeschi, Germani, сѫ знаменовали толкова особенны народы, и че Германія, Богъ знае какъ, е побирала всичкы-ты въ себе си? Да ли́ трѣбва слѣпо да вѣрваме, че въ Трансилваніѭ сѫ были нѣкога особенни народи: Дакыяне, Гепиди, Печенѣзи, Власи, отъ които на правы-ты не можемъ обясни нито начяло-то, нито конеца, неможемъ дору допустна да сѫ сѫществовали тія особенно нито по смысла на здравѫ-тѫ Историіѫ, нито по здравый разумъ? Ако Галло-Испанскы-ти колоніи ся удръжахѫ прѣдъ

нась и до сега, то зачто да не е сѫществовалъ и Панно-Дакыйскый поселенъ народъ?

На истинѫ, той не е погынѫлъ, той е былъ, той е и сега прѣдъ насъ; нъ надъ неговѫ-тѫ Исторіѭ ся врьти още мъгла, която ся види, да е произлязла повече отъ историческы-ты привидѣнія, нежели отъ сѫще-то стичянье на обстоятелства-та.

Тука не е мѣсто-то да приказвамъ на длъго исторіѭ-тѫ на тоя народъ; нъ зачто-то трѣбва да доврьшѫ тѫѭ работѫ, то щѫ зафанѫ само най главны-ты нейны чрьты.

Благоденствіе-то и безопасность-та на Римскы-ты колоніи зависяхѫ отъ доволны-ты военны силы на Римляне-ты. Римскы-ти плъкове безпрѣстанно трѣбваше да сѫ готови, за да гы упазятъ, въ Францiѭ — отъ народы-ты на Германiѭ а въ Паннонiѭ и Дакыѭ — отъ народы-ты на пространнѫ Россiѭ. И въ двѣ-ты точкы постьпенно ся усилюваше натискъ-тъ на Варвары-ты, на който лоше-то управленіе на Римскы-ты начялници, безпорядкы-ти и паданье-то на военны-ты силы начнахѫ да устѫпятъ по стьпно. Вандали-ти, народъ силенъ, който излязе изъ Балтiйскѫ Славонiѭ, или изъ сѫще така наричянѫ Вандалiѭ, напа́днахѫ въ Галлiѭ и постьпенно ѭ отняхѫ отъ Римляне-ты. Слѣдъ Вандалы-ты ѭ наводнихѫ и друзи народи. Отъ това врѣмя ся носяхѫ надъ Галлiѭ само едни имена на народы, които дойдохѫ, ако и да остана обаче въ неѭ и колоніалний Латинскый народъ, който и до сега е скрытъ подъ чюждо имя.

На истѫ-тѫ учясть трѣбваше да подпаднѫтъ и Панно-Дакыйскы-ты колоніи. Готи-ти, народъ войнственъ, около 250 годины вече произведохѫ силенъ натискъ, който ся продлъжява́ до Константина Великаго, отъ кого-то силно бъсипани, удрьжяхѫ ся отъ нападенія-та почти 40 годины нарядъ; нъ пакъ около 367 год. така силно нападнахѫ на Въсточнѫ Имперiѭ, что то, като съсипахѫ Римскѫ-тѫ войскѫ при Адріанополь, (дѣто ся уби и Императоръ Валентинъ 378 год.), колонiѭ-тѫ почти запустихѫ. За това Панно-Дакыйскы-ти ко-

лонисти ся оставихѫ на производеніе-то на сѫдбѫ-тѫ, и отъ това врѣмя съвсѣмъ ся откъснахѫ отъ Римскѫ-тѫ Имперіѭ.

Около това врѣмя, силенъ Волжскый народъ, Блъгаре-ти, като ся подвигнахѫ отъ свои-ты жилища, въ понятіе-то на Европейскы-ты писатели подъ имя-то Унны, или Гунни, приближявахѫ ся къмъ Югъ на Европѫ.

Готи-ти, поразени отъ тѣхъ, като нѣмахѫ силѫ да имъ ся опрѫтъ, искахѫ прибѣжище отъ Θеодосія Великый, който по много-то отъ своѭ-тѫ Имперіѭ бяше очистилъ отъ тѣхъ. По дозволеніе-то на Императора, много ся прѣселихѫ отвѫдъ странѫ-тѫ на Дунава, въ Мизіѭ и въ нѣкои другы области.

Между това Блъгаре-ти отъ 377 годинѫ зафанѫхѫ цѣлѫ Дакыѭ, всичкѫ-тѫ при-Дунавскѫ странѫ, гдѣто ся твърдо закрѣпихѫ; отъ 400 годины той народъ, подъ прѣдводителство на свой Господарь Атилѫ, стапа бичь на Европѫ.

Готи-ти, като не могохѫ да проминѫтъ съ Грьци-ты и като ся гонѧхѫ въ истѫ-тѫ Мизіѭ отъ Блъгаре-ты, рѣшихѫ ся да ся отдалечятъ отъ опасно-то си положеніе въ Италіѭ, а на мѣсто-то имъ начнахѫ да ся прѣселяватъ отвѫдъ Дунава Блъгаре-ти.

Въ цѣлѫ Дакыѭ Блъгаре-ты зафанахѫ най добры-ты, плодородны-ты мѣста: освянъ Новороссіѭ, коя-то вече бяше тѣхна, и Молдавіѭ, Влахыѭ и повечето Унгаріѭ; горкы-ти Римляне колонисти, като бяхѫ извѫнъ прѣдѣлы-ты на Римскѫ-тѫ Имперіѭ, чтомъ влязохѫ нови завоеватели, принудихѫ ся да ся отдалечятъ въ Горы-ты Трансилванскы, като въ мѣсто безопасно, при такошны-ты колонисты. И така Трансилванскы-ти колоніи поглъщахѫ Римскы-ты изъ тѣхны-ты околности, които зафанахѫ Блъгаре-ти.

За това Римскы-ти колонисти бяхѫ, така да речемъ, погребены въ горы-ты на Дакыѭ; тіи много бяхѫ отдалечени отъ Италіѭ, между които и между тѣхны-ты жилища ся на-

ходяхж отъ това врѣмя друзи иноплеменни народи. Италія бяше подъ власть-тж на Херулы-ты; Византійци-ти бяхж вече Грьци, а не Римляне; Колонисти-ти, които ся избавихж въ горы-ты Трансилвански, изгубихж граждавскж-тж си образованность, и станахж вече неизвѣстни, както на Италійци-ты, така и на иноплеменници-ты Византійци.

Можахж Италянци-ти да оставятъ намъ по много извѣстія за Трансилвански-ты си единоплеменници, нъ мятни-ти врѣмена на Италіж не позволявахж да има свои писатели. Византійскы-ти Грьци, които станахж чюжды за тыя колонисты, ако и да писахж что годѣ, нъ писахж кратко и недостаточно. Обаче, като нарычяхж Блъгаре-ты Гунны, а послѣ Авары, тіи отдѣлявахж отъ тѣхъ тоя Трансилванскый несъплеменен тѣмъ народъ. Тіи начнахж да гы нарычятъ, не извѣстно зачто, Гепиды, или просто Дакыяне, жители на Дакыж. Весма е естественно, чё писатели-ти, които дадохж на себе си правдинж да нарычятъ Блъгаре-ты по волжтж си, произволно пакъ нарекохж и колонисты-ты Гепиды; или просто Дакыяне.

Обаче, Блъгаре-ти като обняхж отъ всякадѣ Трансилваніж, то и проникнахж въ нея; съ единъ духъ, Гепиди-ти или Дакыяне-ти подпаднахж подъ власть-тж на Блъгаре-ты, и служихж на Аттилж, така и на Боянa, за това учясть-та на тыя Гепиды бяше иста-та, каква-то бяше и на другы-ты народы, съсѣдны на Блъгаріж.

Явно ся заключява отъ тука, че Византійци-ти, които весма на късо описвахж работы-ты на Господаре-ты Блъгаре, още по на късо и отъ горѣ само споменахж за Гепиды-ты. Най послѣ, като ся промѣни имя-то на Авары-ты на Блъгаре, промѣни ся и имя-то на Гепиды-ты на Печенѣгы, а отъ Печенѣгы на Власи.

Грькъ-тъ Багрянородный нѣмалъ понятіе за языка на тыя Печенѣгы, зачто за това трѣбвало той да знае поне Латинскый языкъ, който обаче, около 900 год. нито Грьци-ти, нито Блъгаре-ти сиыслихж. Като знаяше поне, че потомци-ти

на Римскы-ты колонисты, които ся прѣнарекоха Гепиди, и послѣ Печенѣгы, съ различенъ отъ Блъгаре-ты народъ, побуденъ отъ свое-то любопытство, Багрянородный обрьна на тѣхъ вниманіе, и, като желаяше да обясни начяло-то на тоя народъ, нъ незнаяше отъ гдѣ да го произведе, той ся рѣши да го изведе изъ-отзадъ Меотическо-то езеро, което, по мысль-тѫ на Византійци-ты, е обыкновенно отечество на безчисленни народы; въ това прѣдполаганье ся увѣри той отъ дѣйствително-то прихождаиье на Унгаро-Татаре-ты.

Той искара причинѫ-тѫ на прихожданіе-то на Унгаре-ты отъ войнѫ-тѫ на Блъгаре-ты съ Унгаре-ты и Россіяне-ты, което и баше сѫща-та причина на прѣселеніе-то на Унгаре-ты. Както ся види, Багрянородный, като казваше, че Печенѣзи-ти испѫдили Унгаре-ты отъ Ингулъ, той пріи Блъгарскѫ-тѫ войнѫ за Печенѣжскѫ, сир. Блъгаре-ты пріи за Печенѣгы. Обаче, възможно е было, или трѣбва дору и да допустнемъ, че на тѫѭ работѫ сѫ были и Печенѣзи-тѣ; зачто явно ся види, че Владимиръ, като ся приготви да истрѣби, или да испѫди Унгаре-ты и да ся біе съ страшно-то силъненіе Россійско, той даде повѣленіе и на жители-ты на Трансилваніѭ, на Печенѣгы-ты, сир. на Власи-ты да излезнѫтъ и да ся присъединятъ съ неговѫ-тѫ арміѭ.

И така въ това отношеніе можемъ да съгласимъ изражeнія-та Константиновы съ здравѫ-тѫ Исторіѭ, обаче съ тѫѭ разликѫ, че Печенѣзи-ти сѫ врьвяли отъ Югъ към Сѣверъ, срѣщу Унгары-ты, а не отъ Сѣверъ сѫ врьвяли Власи-ти към Югъ, както той е мыслилъ и всички-ти негови послѣдователи. Отъ тука сега по ясно ся види, зачто Унгаре-ти, като ся гонихѫ отъ нивы-ты Печенѣгы, като влязохѫ въ Унгаріѭ и Трансилваніѭ, найдохѫ вече тамъ тоя народъ.

Ето что може каза благоразумна-та критика; щѫ прибавимъ само това, че нашъ почтенный Исторіографъ весма неразумно и непочтно постѫпи съ высокородны-ты тыя Римляне, сродници на Марка Туллія Цицерона, като гы посѣли на своѭ-тѫ историческѫ картѫ, която е прилѣпена на прьвый томъ на исторіѭ-тѫ Россійскаго Господарства, на голи-ты

Астраханскы полета. O tempora, o mores! което Блъгарскы ще рече: О времена, о Историци!

И така Гепиди-ти, и Дакыяне-ты и Печенѣзи-ти сѫ различни имена, които сѫ употрѣблявали различни писатели въ различны времена, нъ сѫ на единъ народъ, който сега е намъ извѣстенъ подъ имя-то Власи, и който самъ себе си наричя Румане, сир. Римляне; и тіи Румане сѫ потомци на Римскы-ты Иавно-Дакыйскы колонисты.

И така Власи-ти сѫ стари васали на Блъгаре-ты, а послѣ на Турци-ты, и сѫ съсѣди на Россіяне-ты, като начнемъ отъ 400 годины, ако не обичяте но отъ напрѣдъ. Другъ народъ не е имало тука до прихожданье-то на Унгаре-ты.

Щѫ забѣлежѫ още тука, че като ся съобразимъ съ тыя понятія, весма чюдно ще ни ся покаже приказваніе-то за Князь Игоря, въ второ-то изданіе на Исторіѭ-тѫ Россійскаго Господарства на 144, 145, 146 и 147 страници; и на противъ, на оныя, които сѫ ся напоили съ четенье-то на тыя страници, и мои-ти понятія щѫтъ имъ ся покажѫтъ чюдны. Обаче нека имъ ся покажѫтъ както щѫтъ, зачто всякый може да глѣда само съ свои-ты умственны очи. Обаче ако нѣкой поглѣдне малко прѣзъ чисты очела, то тая работа не ще му ся покаже толкова чюдна; зачто-то по' чюдно щяше да е, ако допустнемъ израженіе-то на Исторіографа, че сѫ были Татарскы народи: Гунни-ти, Унгаре-ти, Авари-ти, Турци-ти, Узи-ти, Печенѣзи-ти, и че всичкы-ти тіи ся изгубихѫ въ Европѫ, освѣнь Унгаре-ты и Турци-ти, нежели да кажѫ спорядъ мое-то мнѣніе: че Гунни-ти и Авари-ти сѫ нарицателни имена на Блъгаре-ты; Турци-ти, Унгаре-ти сѫ нарицателни на Мадяре-ты, Печенѣзи-ти е нарицателно на Власи-ты, които и всичкы-ти не сѫ изгубени, нъ си гы има и до днесъ.

Макаръ и Исторіѭ-та на Россійско-то Господарство е придобила толкова послѣдователи, обаче азъ казвамъ на здраво, че текстъ-тъ Карамзиновъ не е Алкоранъ, а пакъ азъ не сымь Мусулманинъ. Нека Мусулмане-ти вѣрватъ, което обы-

щатъ; тіи имать волж да направжтъ не само Саратовскж-тж Губернія, нъ и цѣлъ свѣтъ Татарщинж; нъ тіи сж литтературна сганъ. За гяуръ-ли мя имжтъ, или не, все едно е; нъ азъ забѣлежихъ това, което рано или късно трѣбваше да забѣлежж.

Отъ тукж ся ясно види, че сждба-та на нашы-ты Римляне — Печенѣгы е была иста-та, каква-то е и на отрядъ Дунавскы-ты Словене, които обыкновенно Блъгаре-ти гы употрѣбявахж въ войны-ты си, като вспомогателна войска. Ако и чясть на Россія бише подпадвала подъ вліяніе-то на Блъгарія, то Трансилванія с была сжще тѣхно владѣніе, и нейни-ти Власи, които сж служили на Аттилж, на Боина и на Карана, трѣбва да сж служили и на Владимира I.

БЛЪГАРЕ-ТИ И ВЛАСИ-ТИ ОТМАХНУВАТЪ НАПАДЕНІЕ-ТО НА УНГАРЕТЫ И РОССІЯНЕ-ТЫ.

И така Печенѣзи-Власи-ти, както по горѣ видѣхме, по повѣленіе-то на Царя побрьзахж да помогнжтъ на Блъгарскый Воеводж. Случи имъ ся да отмахнжтъ нападеніе-то на Унгаре-ты и Россіяне-ты, нъ неможяхж да гы изгонятъ надыря задъ горы-ты Карпатскы; защо-то нашы-ти сжюзници слѣдъ несполучно-то нападеніе на Блъгарскы-ты владѣнія, обрьнахж ся къмъ Западъ, въ раскжсанж-тж Великж Моравіж, на кожто отняхж отъ нейны-ты Господаре тажж часть, която е сега сѣверозападна Унгарія; и като ся поселихж за нѣколко врѣмя въ нея, съ това станахж непосрѣдственни съсѣди на Панно-Дакыйскы-ты Блъгарскы владѣнія.

И защо-то за това малко споменахж Византійци-ти и западни-ти Историци, то не можемъ разумѣ ясно, въ какво

положеніе ся поселихѫ тука наши-ти сѫкязници. Като ся удрьжяхѫ еднѫжь въ отвѫдъ Карпатскѫ-тѫ странѫ Унгаре-ти, за да ся нѣ изгонять пакъ отъ тамъ, тіи ся пазяхѫ отъ да нападать на Блъгарскы-ты владѣнія; тѣхный Князь (Vezer), Арпадъ, начяше ся да преминува добрѣ съ Воеводѫ-тѫ Золана, кому-то, освянь другы-ты дарове, както казвать Унгарскы-ти Лѣтописи, пратилъ и 12 Русски дѣвойкы, и още нѣколко отборны конье; тіи дору казвать, че Золанъ имъ позволилъ да ся поселять на праздно мѣстце, което было на Блъгаре-ты. Така ся помирихѫ съ Воеводѫ-тѫ и Россіяне-ты.

ПРОМѢНЕНІЕ ВЪ ПРАВИТЕЛСТВО-ТО ГРЪЦКО И РОССІЙСКО 912 Г.; СѢТНИНЫ-ТЫ, КОИТО ТОВА ПРОМѢНЕНІЕ ДОКАРА; ВОЙНА СЪ ВИЗАНТІЙЦИ-ТЫ И РОССІЯНЕ-ТЫ.

Между това въ 911 годинѫ умрѣ Императоръ Леонъ, а въ истѫ-тѫ, или и подырнѫ-тѫ, умрѣ и Олегъ, Князь Россійскый. Тука наслѣдова престола Игорь, а тамъ Александръ.

Владимиръ, спорядъ политикѫ-тѫ, или обыкновеніе-то, проводи посланницы въ Константинополь за да подновять трактата, който бяше заключенъ съ покойный Императоръ. Александръ, който былъ глава по выше безстрашлива, нъ, както ся види, по малко далековидна, искало му ся, както казвать, нѣкаквы присвояванія; отъ това проистекахѫ несъгласія и неудоволствія между посланници-ты и Византійскый Дворъ. Сѫщѫ-тѫ причинѫ на това явленіе Византійци-ти не описвать, обаче единодушно си обаждать, че при Двора весма грубо пріяхѫ и отпустнахѫ Блъгарскый посланникъ. И така работата достигна до това, что-то отъ двѣ-ты страны побрьзахѫ да точять сабы-ты си.

Между това Владимиръ трѣбваше да обрьне вниманіе и на промѣненіе-то на Руско-то Правителство; зачто и тука трѣбваще да иска подтврьденіе на Олеговы-ты условія.

Нъ вія ще кажете, че азъ измыслювамъ нечювено Бльгарско посланство къмъ Игоря? Ако е така, то кажете ми причинж-тж, отъ кож-то не е могло да ся случи подобно посланство; и нима не е очевидно, че като ся появихж тыя нови обстоятелства, това прѣобрьщанье на работы-ты, Владимиръ непрѣмѣнно е трѣбвало да прати посланници къмъ Игоря, дору казвамъ и въ тоя случяй, ако и да не е имало никакво промѣненіе въ Россійско-то Правителство, само за това, ако да стане война съ Византійци-ты, да привлече къмъ себе си Россіяне-ты, или да не допустне да ся съединятъ Грьци-ти съ тѣхъ?

Или ще кажете: Несторъ не споменува за това посланство: ergo (слѣдователно) то не е сжществовало?

Ergo не сжществовало ли? Колко, колко събытія сж были, за които Несторъ не е спомянжлъ! Ergo всичкы-ти тыя събытія не сж ли сжществовали?

Всичко, что Несторъ е спомянжлъ за Бльгаре-ты, то сжще е приплѣтено на Рускж-тж Исторіж, на кож-то то не принадлежи, зачто ся относя на работы-ты, които сж имали Бльгаре-ти съ Грьци-ты, та и той е взялъ това отъ Византійци-ты. Ами зачто той тогава, когато обрьщаше вниманіе на работы-ты на Бльгаріж съ Грьціж, не каза за сношенія-та на тжж истж-тж Бльгаріж съ Россіж? Безъ съмнѣніе е, че сношеніе-то на Бльгаріж съ Россіж два пжти или три пжти е было по' силно и по' чясто, нежели съ Грьціж. Ами зачто той не спомянж за това? Зачто тыя работы за него сж были отколѣ заминалы; Бльгарія отъ давна вече не сжществуваше, когато той е писалъ, за това тя е была забравена, енр. Несторъ отъ самосебеси малко е знаялъ, или почти нищо не е знаялъ на отношенія-та на Бльгаріж съ Россіж; а зарадъ нѣколко-то извѣстія за работы-ты на Бльгаре-ты съ Грьціж и съ Унгаре-ты, мы сме одлъжени сжще на' Византійци-ты, отъ които имянно той гы е прѣписалъ. И така не само едно-то това посланство, нъ и двайсять другы да сж были съ много другы събытія, сж умлъчены. Тука е най

голѣмый шрьбелъ въ Русска-тѫ Лѣтопись: обаче той недостатокъ не трѣбва да отдадемъ на Нестора, (зачто той е направилъ, что-то е можялъ, а да лъже не е щялъ), нъ на сѫдбѫ-тѫ на просвѣщеніе-то.

Обаче мы не трѣбва да ся отчяюваме въ поясненіе-то Русскѫ-тѫ Исторіѭ. Ако силни-ти Южни съсѣди Россійскы сѫ были весма извѣстни на Византійци-ты подъ имя-то Блъгаре; то подъ какво имя сѫ производили тіи свое-то вліяніе на Россіѭ? Мы гы видѣхме подъ имя-то Козаре: нъ Несторъ ся отдалечи вече отъ това имя. Ами что ще да рече: Печенѣзи-ти нападнахѫ на Россіѭ въ сѫще-то начяло на царуванье-то Игорево? Какъ да обяснимъ обстоятелства-та: Блъгаре-ти и Печенѣзи-ти отмахнуватъ нападеніе-то на Унгаре-ты и Россіяне-ты; слѣдъ това слѣдова размиръ-тъ между Блъгаріѭ и Грьціѭ; Печенѣзи-ти нападатъ на истѫ-тѫ Россіѭ? Да ли подъ нападеніе-то Печенѣзи-ти на Россіѭ не ся открыва интерессъ на Блъгаріѭ? Не подразумѣва ли ся тука подъ имя-то на Печенѣгы-ты Блъгарскый народъ, или поне военны-ты силы на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ? Нима е мъчно да съгласимъ това, особенно въ такывы обстоятелства, които обыкновенно влекѫтъ слѣдъ себе си новы сѣтнины? Нима не е явно, че Владимиръ е былъ принужденъ, ако и да не е имало промѣненіе нито въ Русско-то нито въ Грьцко-то Правителство, да пріеме обясненіе отъ Владѣтеля Россійскый зá нападеніе-то Чрьвено-Русси-ти и Унгаре-ты на Дакыйскы-ты му владѣнія, и за това да прати посланници въ Кыевъ? Что́ даде причинѫ на Печенѣгы-ты да нападнѫтъ на Россіѭ? Не е ли было произлязло това нападеніе Печенѣжско отъ отпѫдително-то опиранье на Россо-Унгарскы-ты силы въ Унгаріѭ? Весма ѐ вѣроятно, че нападеніе-то на Унгаро-Россы-ты на прѣдѣлы-ты Блъгарскы докара неудоволствіе и прѣговоры между Кыевъ и Великый Прѣславъ, които можяхѫ да́ ся свръшятъ и, както ся види отъ нападеніе-то Печенѣжско, свръшихѫ ся въистинѫ съ скараніе на двѣ-ты Господарства. На това помогна промѣненіе-то на Кыевско-то Правителство и ново-то обрьщанье на политическы-ты работы на Югъ. Разумѣва ся, че Олегъ е ималъ своѭ-тѫ си главѫ, както и

Игорь своя-тж, и отъ тука ся доказва, че духъ-тъ на Кыевскый съвѣтъ е можялъ да тръгне по другж посокж.

Между това въ Царьградъ ся случи нещастіе. Императоръ Александръ, като стана отъ послѣ обѣденъ сънъ, слязе на Сарайскый Дворъ, дѣто обыкновенно играяхж на балонъ. Отъ силно-то движеніе като ся испоти, напи ся студено піенье, и изеднажь начна да храчи кръвь, и скоро отиде на оный свѣтъ (912 год.) и остави Господарство-то и войнж-тж на шіж-тж на малолѣтный сынъ на свой прѣдшественникъ и братъ, Константина Львовичя, а инакъ Багрянородный.

Докдѣ седмилѣтный Константинъ стане съвршеннолѣтенъ, до тогава, подъ прѣдсѣдателство-то на Патріарха, спорядъ волж-тж на умирающій Александра, опрѣдѣли ся надзирателскый комитетъ отъ седемь Сенаторы, за да управлявать Господарство-то за малолѣтній Господарь, и въ число-то имъ командиръ на гвардіж-тж и на другы-ты войскы въ столицж-тж бяше Константинъ Дука.

Състояніе-то на Византійци-ты, което тоя пжть не бяше твръдѣ добро, още по' много испадна отъ раздоры-ты между исты-ты надзиратели. Образовахж ся двѣ партіи, отъ които въ еднж-тж бяше и Патріархъ-тъ, а въ другж-тж Дука, и докарахж работж-тж до явно възмущеніе, въ което ся уби и истый Дука; а мнозина другы ся наказахж съ смрьть, дору и нѣкои отъ Сенаторы-ты испытахж ярость-тж на надзиратели-ты.

Въ това врѣмя Българска-та армія бяше вече въ военный врьвежь и стжпи въ прѣдѣлы-ты на Имперіж-тж; квартира-та Владимирова бяше при арміж-тж.

Али какъ ся свьрши работа-та на Българіж съ Россіяне-ты? Както ся види, Царь-тъ, като пристжпи къмъ рѣшителнж войнж съ Византійци-ты, примири ся съ Игоря, като заключи съ него трактатъ за пять години, и войскы-ты му, които нападнахж на Россіж (Българе-ти и Печенѣзи-ти), врьнахж ся назадъ къмъ Дунава. Мы поне така знаемъ това отъ

Нестора; нъ не можемъ да рѣшимъ, да ли е было това нападеніе открита и рѣшителна война, или е было само начяло на нея, слѣдъ кое-то скоро послѣдова миръ. Обаче Несторъ като заключяваше миръ-тъ съ тѣхъ около 914 годинѫ, то можемъ да прѣдположимъ, че тая работа съ Печенѣгы-ты ся е продлъжавала, поне двѣ годины, 913 и 914 год. а е планѫла, както ся види, отъ 912 годинѫ, въ коѭ-то Игоръ прія на себе си правленіе-то.

Обаче, може да ся е случило и това, че Несторъ е надчелъ единѫ годинѫ, и работа-та е свършена въ 913 годинѫ; може да е и това, че той подъ 914 годинѫ е заключилъ работы-ты на 912, 913 и 914 годинѫ. Нъ както и да е было, достовѣрно е това, че важны-ты политическы събытія въ Россіѭ, Блъгаріѭ и Грьціѭ, както видѣхме, докарахѫ Россіѭ и Блъгаріѭ да начнѫтъ неприятелскы дѣйствія, които обаче скоро ся изгасихѫ, зачто сили-ти Блъгарскы ся отвличяхѫ въ другѫ странѫ отъ произлязлѫ войнѫ.

Зачто-по Владимиръ излязе на войнѫ въ Августъ мѣсяцъ 913 годинѫ, то можемъ да прѣдположимъ, че той е заключилъ миръ съ Игоря прѣзъ Есень-тѫ на истѫ-тѫ годинѫ, слѣдъ което и неговы-ты военны силы ся обрьнѫхѫ назадъ въ истѫ-тѫ годинѫ, или и прѣзъ зимѫ-тѫ въ 914 годинѫ.

Обаче, зачто-то вражда-та на Блъгаріѭ съ Грьціѭ възникна още въ 911 годинѫ, то ся види, че Царь-тъ зачто-то имаше работѫ съ Игоря, въспря ся отъ рѣшителенъ военный врьвежь срѣщу Цариградъ. Какво е было съдрьжяніе-то на трактата Владимировъ, не ся знае, — да ли въ него сѫ подтврьдени были и напрежни-ти условія на Олега, Россіяне-ти да бѫдѫтъ неутрални въ тѫѭ войнѫ на Блъгаріѭ съ Имперіѭ-тѫ, или въ него е было още и друго нѣчто.

Като оздрави северни-ты си владѣнія, Владимиръ съ многочисленнѫ армиѭ, въ мѣсяцъ Августъ достигнѫ стѣны-ты Цареградски. За да обсади столицѫ-тѫ, той начна обсадны-ты работы, които ся връшяхѫ всема успѣшно отъ Златны-ти Враты, до истѫ-тѫ Влахернѫ. Уплашени-ти Грьци, които едвамъ ся съвзехѫ отъ вътрешны-ты смутны, тоя пътъ не

мыслях за войнѫ. Надзирателскый комитетъ, който повече любяше да заповѣдва въ миръ, нежели да командова пълкове войскѫ, помѫчи ся всякакъ да ся избави отъ Блъгарско-то това нападеніе, нъ за да отмахне тяжкы-ты стѣнобытны непріятелскы машины, трѣбвало да обѣщае златны горы чрѣзъ пратены-ты депутаты въ лагера на Царя.

Царь-тъ, като разглѣда добрѣ градскы-ты крѣпости, увѣрися, че градъ-тъ ся защищава отъ многочисленъ гарнизонъ, и като прѣдвидя мѫчнотіѭ-тѫ и ненадежный успѣхъ, показа ся благосклоненъ на прѣдлаганія-та на Грыцы-ти депутаты; и така ся начнахѫ мирни-ти прѣговори.

Владимиръ, като въспря обсадны-ты си работы, прѣнесе ся въ извѫнъ — градскый увеселителенъ Императорскый Сарай Евдомъ (Hevdomus). Послѣ испрати въ града Воеводѫ Өеодора и двама-та си млады сынове и съ много дружинѫ. У Влахернскѫ-тѫ стражѫ посрѣщнахѫ госты-ты младыя Императоръ, Константинъ Багрянородный (тогава девятгодишенъ), Прѣдсѣдатель-тъ на Правителственный комитетъ, Патріархъ-тъ Николай, Генерали-ти (Magistri militiae), Стефанъ и Іоаннъ и проч.

Сынове-ти на Блъгарскый Царь, отидохѫ наедно съ Императора въ града, послѣдовани отъ Императорскѫ-тѫ и Блъгарскѫ-тѫ дружинѫ, и тамъ въ Сарая Императоръ-тъ гы богато угости и обдари. А Патріархъ-тъ съ свои-ты нужны съчленове, слѣдъ прѣговоры-ты си съ Воеводѫ-тѫ отиде при Царя.

Владимиръ весма благосклонно прія негово Прьвосвященство, което Византійскы-ти Лѣтописци въ тыя обстоятелства пріяхѫ за голѣмѫ честь; зачто-то бѣлежятъ, че Царь-тъ ся поклонилъ на Патріарха (ipse Symeon caput inflexit), и че Патріархъ-тъ отъ своѭ странѫ снялъ коронѫ-тѫ отъ главѫ-тѫ си, и ѭ възложилъ на главѫ-тѫ на Царя; и това отъ странѫ-тѫ на Патріарха было голѣма почеть, зачто Патріарси-ти възлагахѫ коронѫ-тѫ само на главѫ-тѫ на едны-ты Императоры, като Кесари-ти просто ся провъзглашавахѫ отъ Импе-

раторы-ты въ той чинъ. Види ся, че Патріархъ-тъ съ това постжпванье е припозналъ правдинж-тж на Царя да има титлж-тж Августѣйшій; обаче това е могло да стане и просто отъ едно намѣреніе да поугоди на самолюбіе-то на Царя.

Слѣдъ пръво-то това поздравленіе Патріархъ-тъ произнесе на Царя длъгж, убѣдителнж рѣчь, и, за да и' придаде по много силж и тяжинж, приложи и драгоцѣнны дарове. Станж ли миръ и подписали ся, не ся знае; едни казвать, че pacis conditionibus compositis, като утврьдихж условія-та на мира, разидохж ся; а други казвать, че миръ-тъ ся не свръши, зачто Царь-тъ поискалъ невъзможно нѣчто; и това е по' вѣроятно, зачто-то война-та и послѣ ся продлъжава'. Както ся види, Грьци-ти тука испросихж за нѣколко врѣмя миръ; за това и отстжпихж Блъгарскы-ти войскы отъ града.

Ако и да да'де Царь-тъ малко отдихъ на Византійци-ты, въ работа-та си крьвяше, зачто войски-ти му не оставихж Грьцкы-ти владѣнія въ Романіж и Македоніж, които, ако извадимъ нѣкои крѣпости и градове, что-то бяхж заловени отъ Грьци, управлявахж ся отъ Блъгаре.

Като ся свръши прѣмиріе-то, Царь-тъ начна да напада на Адріанополь, който най послѣ комендантъ-тъ му, Панкрутука прѣдаде на капитуляціж 915 год. Грьци-ти казвать, че вуйнъ Царь-тъ го подкупилъ; обаче това не е извѣстно.

Между това въ Цариградъ станахж новы промѣненія въ управленіе-то: Александръ бѣше отдалечилъ Императрицж-тж Зоіж, майкж-тж на малолѣтній Императоръ, въ Монастырь, въ който тя' бяше проминала до това врѣмя. Естественно-то побужденіе накара малолѣтній Константина да иска често и силно да си врьне майка му. Любимци-ти нейни при Сарая, докаракж работж-тж до тука, что-то Сенатъ-тъ ся принуди да я врьне въ Сарая. Като стана попечителница на свой синъ, Императрица-та прія рѣшителенъ духъ, уничтожи надзирателный комитетъ, отдалечи отъ Сарая, които бяхж любимци на Александра, отъ които повече състояше комитетъ-тъ; повече

на Патріарха Николая, кого-то Александръ бяше продавелъ на Цареградскж-тж каѳедрж на мѣсто сваленый Евѳимія, да ся упражнява само съ духовны-ты си работы, а по добры-ты чинове раздаде на человѣци, които тя избра, като удрьжя скыптра въ ржцѣ-ты си.

Благоразумна-та тая Господарыня одушеви много отечество-то си, коехо ся давяше отъ Блъгаре-ты и Сарацине-ты. Като желаяше да събере силы-ты му, погрижися да повтори и да утврьди прѣмиріе-то съ Владимира, на кого-то съ това намѣреніе прати съ богаты дарове Пера на Имперіж-тж Василія, и Каникла и Никытж, Протоспаѳарія на Елладж; слѣдъ това Адріанополь ся възврьнж на Грьци-ты.

Обаче прѣтесненіе-то Владимирово докара Грьци-ты до отчаянны мѣркы. Като желаяше Императрица-та да обрьне всичкы-ты си силы срѣщу Блъгаре-ты, побрьза да заключи миръ съ Сарацине-ты, за да подвигне всичкы-ты Въсточны войскы срѣщу Блъгаре-ты. За това прати въ Сиріж Пера на Имперіж-тж Ивана Радина. Като ся заключи миръ-тъ, пріяхж повѣленіе войскы-ти да побрьзать въ Европж подъ предводителство-то на Генерала, Михаилл Токсарж. Между това въ Константинополь ставахж дѣятелно военны-ты приготовленія (917). Като дойдохж Азійскы-ти войскы, и като ся приготвихж Европейскы-ти на военный врьвежь, като ся събрахж всичкы-ты войскы, изнесе ся Священно-то дрьво на Животворящій Крьстъ отъ придворный Священникъ, Константина Кефала и Константина Малалейскый, и прѣдъ него защитници-ти на Отечество-то паднахж на колѣны, и ся заклехж да ся біять до послѣднж крайность, или да умрять за отечество-то.

На гвардіж-тж бяше началникъ Іоаннъ Грапсонъ, а на плъка на Иканаты-ты Олвіанецъ Маруда; на армянскы-ты войскы командоваше Генералъ Мелій; военны-ты ополченія прѣдводителствовахж тѣхни-ти началници. На въсточны-ты, които ся бихж въ Сиріж съ Сарацине-ты, командоваше Михаилъ Токсара; а на Европейскы-ты корпусы Романъ Аргиръ и братъ му Львъ, и Варда Фока,

Главенъ команда на всичкы-ты военны силы ся опрѣдѣли Леонъ Фока, а помощникъ негоаъ Константинъ Либійскый.

Между това съ врѣмя ся проводи нѣкой си Іоаннъ Богасъ или Богачь (Ioannes Bogas, Bogatzes) къмъ жители-ты на горы-ты Трансилвански, Печенѣгы-ты, съ голѣмѫ суммѫ пары и дарове, за да гы възмѫти срѣщу Блъгаріѭ. Той народъ ако и да бѣше подъ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ, обаче, зачто-то ся управляваше отъ свои-ты си капитаны, и ся затуляше отъ горы-ты, усвоилъ си бяше правдинѫ-тѫ да служи на Блъгаріѭ и срѣщу Блъгаріѭ; азъ разумѣвамъ това само за Влахо-горци-ты. Отношеніе-то тѣхно къмъ Блъгаріѭ бяше сѫще-то, какво-то е отношеніе-то и на Албанци-ты къмъ Турци-ты.

Блъгаре-ти, които не можяхѫ да дрьжятъ гарнизоны въ най отдалеченны-ты горскы мѣста, принудявахѫ ся да упознаватъ тѣхны-ты начялници за свои пріятели, нъ които ставахѫ тѣхни съ особенно-то Царско благоволеніе и съ дарове.

Въ Тыя военны обстоятелства, успѣ въистинѫ Грьцкый агентъ да възмѫти нѣкои Печенѣгы, които той, спорядъ плана на Цареградци-ты, трѣбвало да прѣведе прѣзъ Дунава за да нападнѫтъ на истѫ-тѫ Блъгаріѭ; за това ся испрати въ Дунава ескадрѫ подъ командѫ-тѫ на Адмирала, Романа Лакапина.

АХЕЛОЙСКЫЙ БОЙ.

Между това двѣ-ты непріятелскы арміи ся приближявахѫ едно до другѫ. Византійскы-ти Генерали, все стари и опытни, рѣшихѫ ся да врьвятъ нападателно. Като станахѫ нѣколко

малкы нападанія, най послѣ на 20 число на Августа, при рѣкѫ-тѫ Ахелоя, Владимиръ ся рѣши да направи Генерално сбиваніе. Византійска-та армія ся съвсѣмъ поразила до толкова, что-то никога това не ставало (eaque strages hominum edita, qualis a saeculo nunquam audita est), бѣганье-то и выкове-ти на останалы-ты были ужясни, казватъ Византійци-ти. Главнокомандующій нараненъ едвамъ побѣгналъ отъ сирьть-тѫ въ Мезембріѭ; между много-то убиты Генералы, Велможи, Перы и Трибуны ся нахождали юнашкы-ти и храбри-ти другаре на Главнокомандующій, Константинъ Либійскый и Іоаннъ Грапсонъ.

Между това на Дунава ся скарахѫ Богасъ и Адмиралъ-тъ за прѣкарванье-то Печенѣгы-ты прѣзъ Дунава, които обаче като не щяхѫ да бунтуватъ, отидохѫ си; както ся види нѣкой Блъгарскый Воевода е въспрялъ тѣхъ и Адмирала. Обаче Богасъ обвиняваше Адмирала, че ся бави и лѣни. Като ся врьнахѫ въ столицѫ-тѫ, и двама-та ся дадохѫ на сѫдъ, и въ Сената рѣшихѫ, на Адмирала Романа да извадятъ очи-ты, които обаче ся не извадихѫ, зарадъ погрижяніе-то на Константина Конгылѫ и на Генералъ Стефана, и зарадъ особенно-то расположеніе на Императрицѫ-тѫ.

Като ставахѫ тыя работы около Черно море, Царь-тъ повелѣ да нападне на западны-ты области Петръ, Намѣстникъ-тъ, или Господарь-тъ въ Сербіѭ, съ кого-то Византійско-то Правителство бяше опрѣдѣлило да ся біе Дирахыйскый (сега Дураццо) Военный Губернаторъ Львъ Рабдухъ. Блъгарско-то оржжіе и тука ся увѣнча съ побѣдѫ, зачто Петръ изгна Византійци-ты изъ Иллирійскѫ-тѫ область Паганіѭ. Стѣснены-ты и въ тѫѭ странѫ работы на Имперіѭ-тѫ, принудихѫ Императора на подкупуванье; и така прѣдписахѫ на Рабдуха да не жяли нито златны горы, за да склони Воеводѫ-тѫ на своѭ странѫ, и Рабдухъ дѣйствително ся видя съ него и му прѣдложи дарове-ты на Императора, за да ся отложи Воевода-та отъ Блъгаріѭ и да вика на помощь Унгаре-ты и проч.

Като ся научи за това Блъгарскый намѣстникъ на Захлъмскѫ-тѫ область (Zachlumiae), Михаилъ, извѣсти на Царя

Владимиръ прати тамъ Воеводы-ты, Павла Бранковапа, Мамара и Θеодора Сигрича, които, като взяхѫ Петра подъ стражѭ, и като го врьзахѫ съ веригы, испратихѫ го въ Прѣславь, гдѣ-то той умря въ тьмницѫ-тѫ, а на негово мѣсто Царь-тъ направи управитель на Срьбіѭ Бранкована.

БОЙ ПРИ КАТАСИРТЪ.

Слѣдъ Ахелойскѫ-тѫ побѣдѫ Царь-тъ ся спустна на столицѫ-тѫ слѣдъ оныя, които бѣгахѫ. Главнокомандующій, Леонъ Фока, набрьзѣ събра что остана отъ арміѭ-тѫ, като съедини съ неѭ разервы и новы отряды, които излязохѫ изъ столицѫ-тѫ; и, за да удобри своѭ-тѫ честь, и да защити отечество-то си, излязе още еднѫжь на сценѫ. Между другы-ты военачялници бяхѫ Іоаннъ Естеріархъ и Николай, сынъ-тъ на Константина Дука. Леонъ, като употрѣбяваше само бранително дѣйствіе, за да покрые столицѫ-тѫ, расположи арміѭ-тѫ на мѣсто-то, което ся нарычя Катасиртъ. Царь-тъ, или нѣкой неговъ Воевода, нападна на расположеніѭ-тѫ Грьцкѫ войскѫ прѣди да ся разсъмне и ѭ разпрьснѫ. Главнокомандующій бѣга въ столицѫ-тѫ; между убиты-ты бяше и юнакъ-тъ Николай Дука.

Вътрешни-ти Грьцкы раздори (918) оставихѫ на волѭ-тѫ на Блъгарско-то орѫжіе цѣлѫ Романіѭ и Македоніѭ. Адмиралъ-тъ, който отъ давна имаше враждѫ срѣщу Главнокомандующій, сега намѣри врѣмя да подкопае него и всичкѫ-тѫ му партіѭ. Константинъ Фока, Министръ на Императорскый Дворъ, роднина на Главнокомандующій, управляваше не само Дома, нъ и истый Императоръ. Наставникъ-тъ на Императо-

ра, Өеодоръ, пріятель на Адмирала, докара свой въспитанникъ до тука, что-то всичкы-ти Фокы ся отдалечихѫ отъ Двора, а на тѣхно-то мѣсто ся въведе Адмиралъ-тъ, Романъ Лакапинъ, и стана командиръ на гвардіѭ-тѫ; Главнокомандующій, и Министръ-тъ на Императорскый Домъ, и всичкы-ти имъ пріятели и любимци пріяхѫ отставкѫ; а на мѣсто-то имъ ся въведохѫ пріятели-ти Адмиралови, между които бяше и Патріархъ-тъ, който сега прія напрежнѭ-тѫ силѫ въ Сената.

Нъ Адмиралъ-тъ бяше доволенъ съ това тръжество; той начна да има силно вліяніе на младый Императоръ, и докара работѫ-тѫ до това, что-то му даде за женѫ, дъщерѭ-тѫ си, Еленѫ. Между това противници-ти му непрѣставахѫ да правятъ тайны сговоры срѣщу него, нъ той гы откри и гы наказа. Императрица-та, майка-та Императорова, като видя себе си весма ограниченѫ отъ тоя человѣкъ, къмъ когото тя бяше благосклонна, поиска да го отдалечи отъ Двора, и отъ Правителство-то; нъ Романъ напротивъ докара до тука работѫ-тѫ, что-то въ подырнѭ-тѫ годинѫ (919) зять му го провъзгласи Съимператоръ, и повелѣ да го коронуватъ, а Императрица-та ся принуди да остави сына си и Двора и да ся затвори пакъ въ монастыря.

Новый Главнокомандующій, Потъ начна своѭ-тѫ работѫ (920); нъ войскы-ты му ся избихѫ отъ Блъгаре-ты въ сбиванье-то при Термополь, дѣто силно ся нарани единъ отъ военачялници-ты, Михаилъ, сынъ-тъ на Мороледона, на Губернатора Адріанопольскый.

Нъ между това война-та ся все продлъжяваше (921); зачто-то Царь-тъ не щяше да врьне привзяты-ты области, Романіѭ и Македоніѭ; а Византійци-ти искахѫ да го искаратъ отъ тамъ; за това война-та ставаше само съ едны, тѫй даречешъ, избѣгнуванія отъ Константинополь, които за да прѣкрати Владиміръ, повелѣ на свои-ты Воеводы, Кахана и Минича (Chaganus, Cancanus, Ménices, Minitzes), силно да блокыруватъ столицѫ-тѫ. Съ това повѣленіе Блъгарскы-ти

войскы зафанахѫ околности-ты на столицѫ-тѫ, Маглавѫ, и извънъ-градскы-ты великолѣпны Палаты на полета-та Пегыйскы.

СБИВАНІЕ ПРИ МАГЛАВѪ И ПЕГЫ.

Романъ, като прія на себе си правленіе-то, дожалѣ му за Пегыйскѫ-тѫ долинѫ, и за палаты-ты, които бяхѫ зафанали Блъгаре-ти, и да го не притисне най послѣ Владимиръ, приготви ся на силенъ излазъ; за това ся събрахѫ войскы-ты: Императорска-та гвардія (ἐκ τῶν βασιλικῶν гарнизонъ-тъ на столицѫ-тѫ (καὶ τῶν τῆς ἑταιρίας) и регулярни-ти полскы плъкове (καὶ τῶν ταγματικῶν) подъ началство-то на Леона и Пота Аргыровъ, Алексія Патрикыя, и подъ главно-то прѣдводителство на Іоанна. Въ това исто-то врѣмя Адмиралъ Музелай трѣбваше съ своѭ-тѫ ескадрѫ да подрьжѭ нападеніе-то отъ странѫ-тѫ на море-то. Византійци-ти нападахѫ на колонны; сбиванье-то бяше упорито; най послѣ Блъгарскы-ти Воеводы побѣдихѫ съврьшенно: Главнокомандующій и Алексій Патрикый не видяхѫ какъ бѣгахѫ въ столицѫ-тѫ; Генералъ Фотинъ съ множина другы (cum aliis quam plurimis) паднахѫ убити, Адмиралъ Музелай, като ся нарани, принуди ся наедно съ свой отрядъ да ся фрьли въ море-то, нъ неможя да достигне корабы-ты и съ повече-то войны потънѫ. А два-та Аргыри, които защищавахѫ палатны-ты крѣпости, като ся стѣснихѫ, послѣ давахѫ примѣры на Главнокомандующій. Блъгарскы-ты Воеводы, като разсѫдихѫ, че Пегыйскы-ти Палати и укрѣпленія при градскы-ты стѣны весма много защищавахѫ Византійци-ты (922) повелѣхѫ да гы изгорятъ и изрыѭтъ. Това ся случи прѣди пятѫ-тѫ недѣлѭ на великы посты.

Между това Царь-тъ обсаждаше Адріанополь, който ся силно защищаваше отъ тамошній Генералъ-Губернаторъ Мо-

ра, Θеодоръ,
до тука, чт
а на тѣхно-
пинъ, и ст
и Минист
пріятели
възведох
Патріар
ната.

начи
раб
Е.
п

блокырувать

бачe това не уплаши Византійци-ты отъ далечны-ты
ѣдпріиманія, тіи безпрестанно побуждахѫ Срьбскый и
ный народъ на възстаніе, което, като ся подкрѣпяваше
Византійскы-ты Генералы, стана толкова силно, что-то
ъ ся не испѫдихѫ Блъгаре-ти изъ Срьбіѭ, Кроаціѭ и
ціѭ. Въ тоя случай, казватъ, че были убити Манаръ и
ичь; а Бранкованъ былъ принужденъ да бяга. Въ това
аніе, отъ странѫ-тѫ на бунтовници-ты, главенъ былъ
ой си Срьбъ Захарій, партизанъ на Цареградскый Дворъ,
еславъ, който бяше бѣгалъ отъ Прѣславъ въ Констан-
поль и былъ сынъ на Клонимира, кого-то Борисъ още
ле фанѫлъ и го дрьжяше въ Прѣславъ.

Това принуди Царя да пріеме дѣятелны мѣркы: той про-
ди доста значителнѫ войскѫ, подъ началство на Воеводы-
Коняна (Conenus Cnenus), Емника, (Hemnecus) и Ецбе-
ія (Etzboclia; какво е това имя въ Грьцкы-ты уста!) Захарій
аряза Чеслава и бѣга въ Кроаціѭ. Воеводы-ти, като нака-
захѫ бунтовници-ты, и като уловихѫ оныя, что начнахѫ въз-
станіе-то, и истый Чеслава, и мнозина другы, съ стражѭ гы
испратихѫ въ Блъгаріѭ за въ темницѫ (populumque omnem a
minimo ad maximum in Bulgarium avduxerunt). Като усми-
рихѫ тѫѭ странѫ, Воеводи-ти побрьзахѫ слѣдъ останалы-ты
бунтовници, что бѣгахѫ въ Кроаціѭ, която безъ опираніе ся
обьрнѫ къмъ напрѣжнѭ-тѫ си покорность.

Кедринъ пише, че вушь Царь-тъ былъ разбитъ отъ
Кроаты-ты; нъ зачто Кединъ е единъ отъ подырны-ты пи-
сатели, и чясто говори противно на съврѣменны-ты писатели
и свидѣтели, то и тука не можемъ го повѣрва. Зачто той
прави Царя побѣденъ тамъ, дѣто ближни-ти писатели на тѫѭ
работѫ го правятъ побѣдитель. Царь-тъ, както ся види, не
е командовалъ лично нито въ Срьбіѭ, нито въ Кроаціѭ, нъ
командовали сѫ негови-ти Воеводи. Както ся види, Кедринъ
е сякалъ, че вмѣсто Манара и Сигрича былъ разбитъ
Царь-тъ, и приписалъ това само на Кроаты-ты (Византійци-
ти много пѫти съ това имя сѫ наричяли и Срьбы-ты).

Обаче, както и да е было, Срьбія и Кроація въ сичкото царуванье Владимирово сѫ были подъ Блъгарскѫ власть, и сѫ ся управлявали отъ Блъгарскы Намѣстници; за това Блъгарска-та Дрьжява отъ къмъ Западъ е имала прѣдѣлъ Адріатическо море, а тамъ на татакъ е имала прѣдѣлы Крайнѫ, Штиріѭ и Австріѭ.

Не ся знае, до гдѣ сѫ ся простирали Блъгарскы-ти владѣнія къмъ Югъ; обаче, види ся, че чясть отъ Өессаліѭ и Албаніѭ е принадлежяла тѣмъ, зачто тыя страны, както по долу ще видимъ Византійци-ти сѫ гы отнимали отъ Блъгаре-ты.

Между това обсада-та на Константинополь все ся продлъжяваше (927) и въ нѣколко годины Грьци-ти само ся бранях въ стѣны-ты на столицѫ-тѫ. Най послѣ Царь-тъ, като събра всичкы-ты си военны силы и обсадны машины, пристѫпи къмъ столицѫ-тѫ съ арміѭ-тѫ си съ твърдо намѣреніе да ѭ привземе, или само да поуплаши Грьци-ты. Като обсади отъ къмъ сушѭ-тѫ града около, начна нападеніе-то.

Императоръ-тъ, кому-то ся не щяло да защищава столицѫ-тѫ, като ся не знаяше, дѣ ще излезе сѣтнина-та на това нападеніе, обрьнѫ ся къмъ Царя съ молбѫ за миръ. Съ това намѣреніе той прати въ лагеря на непріятели-ты Патріарха Николая. Патріархъ-тъ ся врьна, както ся види, безъ успѣхъ, и на негово мѣсто отидохѫ двама прьви Господарственни Сановници, Михаилъ Стипіотъ, Перъ на Имперіѭ-тѫ, и Іоаннъ Мастикъ, вторый, както казватъ, слѣдъ Императора (qui secundus ad Imperatore tenebat); и двама-та искахѫ да ся разговорятъ за миръ, а Царь-тъ гы испрати назадъ, и искаше да ся види лично съ Императора.

Всичко въ столицѫ-тѫ ся нахождаше въ отчяяніе и страхъ; почти всичкы-ти мѫжи ся нахождахѫ подъ орѫжіе; жени-ти и дѣца-та ся готвяхѫ да прѣминѫтъ въ Анатоліѭ; плъкове-ти стояхѫ и нощя и деня на крака въ мѣста-та, които бяхѫ назначены за защищеніе стѣны-ты, враты-ты и кулы-ты. Императоръ-тъ самъ ся уплаши; зачто Владимиръ,

пріѧ Ститона и Мистика весма гордо, отпустна гы
ъ, безъ да прѣговори съ тѣхъ. Обаче трѣбвало да ся
ъряватъ на исканіе-то на гордый Царь. За това опрѣдѣ-
ѫ да ся видятъ извънъ града, на бряга на море-то, който
нарычяше Космидіевъ брягъ, дѣто Императоръ-тъ
ри намѣреніе да отиде по море. За това тамъ на водѫ-тѫ
пе направена прилична-та на това вижданье палатка, зачто
ичка-та суша бяше зафаната отъ Блъгаре; а пакъ Импера-
ръ-тъ ся бояше да ся найде между непріятели-ты.

Между това въ всичкы-ты црьквы Константинополскы
гавахѫ катадневно молебни, заради дано помогне Богъ да
аключятъ спасителенъ миръ. А пакъ въ Влахернѫ ся продлъ-
жяваше деня и нощя молебно Бдѣніе; тамъ ся моляше самъ Патріархъ, Николай. Императоръ Романъ прѣскрьбенъ отъ критическо-то положеніе на Господарство-то и Столицѫ-тѫ, и самъ отиде на това Священно мѣсто, дѣто облянъ съ слъзы, падаше на земѭ-тѫ (ad preces manus extendit, deinde, pronus in terram cadens, sacrum lacrimis pavimentum irrigavit, сир. моляше ся, като вдигаше къмъ небе-то рѫцѣ, падаше на земѭ-тѫ и ѭ мокряше съ слъзы); като нѣмаше доста земны силы, просяше небеснѫ помощь, и послѣ като отвори Священный кывотъ, и като извади изъ него ризѫ-тѫ на Божіѭ Матерь, турнѫ ѭ отгорѣ на главѫ-тѫ си.

Най послѣ настана день-тъ да ся видятъ. Императоръ-тъ, като ся прѣдаде на явнѫ, спорядъ мнѣніе-то му, опасность, повелѣ да натъкмѫтъ за всякый случяй всичкый флотъ съ войскѫ, подъ защитѫ-тѫ, на коѭ-то, като го испратихѫ членове-ти на Сената, отплува изъ пристанище-то на опредѣленно-то мѣсто. Тамъ распрѣдѣли латкѫ, чякаше да дойде Царь-тъ изъ лагеря. Чяканіе мѫчително; зачто Самодрьжецъ-тъ Римскый бяше принуденъ да проси милость отъ владѣтеля Блъгарскый. А Царь-тъ ся маяше съ прихожданіе-то като Аттила, като Каранъ. Това было на 9-ый на Септемврія.

Най послѣ въ четыре часа слѣдъ пладнѣ, сапикасахѫ отъ корабы-ты, че ся показахѫ длъгы-ти рядове на Блъгарскѫ-тѫ войскѫ. Това былъ Владимиръ съдруженъ съ единѫ

чясть отъ обсаднѫ-тѫ арміѭ (im mensa exercitus plebe sireumstipatus), която, като дойде на бряга, распрѣдѣлися на рядове на длъжь по бряга.

Които сѫ видѣли Блъгарскы-ти войници казватъ, че едни отъ тѣхъ были украшени съ златны щитове и съ позлатены копіи; у другы сѫ свѣткали сребряни щитове и посребряни копіи; друзи украшени съ всякаквы орѫжія, и че всичкы-ти до единъ были покрыти съ плъно въурѫженіе.

(Militum alii avreis clureis et deauratis hastis, alii argenteis clupeis et hastis argento rutilantibus, alii quoque omni armorum genere ornati, cuneti autem ferrocircumcincti).

Ахъ, тыя сѫ были златны-ты врѣмена Блъгарскы!

Между това Императоръ-тъ, като слязе отъ кораба, стѫпи на приготвено-то мѣсто, влязе въ откры-тѫ-тѫ палаткѫ, и чякаше да дойде Царь-тъ. Византійци-ти хвалятъ тврьдый духъ на Императора и казватъ, че врьвялъ съ тврьды стѫпкы. Въ това врѣмя Блъгарскы-ты офицери, като придырихѫ всичкѫ-тѫ машинѫ, на коѭ-то ся нахождаше палатката, и като ся мѣнихѫ съ залогы, врьнахѫ ся при свой Господарь. Царь-тъ, забиколенъ отъ свои-ты Воеводы и Офицеры, слушя тѣхно-то донесеніе, и, като слязе отъ коня, побрьза да отиде по направеный мостъ въ палаткѫ-тѫ.

Въ исто-то това врѣмя Сенатори-ти и много любопитни человѣци възлязохѫ на стѣны-ты на града и глѣдахѫ на това блистателно зрѣлище.

Слѣдъ обыкновенны-ты поздравленія, Господаре-ти начнахѫ договора.

Казватъ, че вушь Императоръ-тъ, слѣдъ поздравленіе-то, произнесе на Владимира тѫѭ рѣчь: „Азъ чюхъ, че ты си „истиненъ почитатель на Бога и си Христіанинъ, обаче твои-„ты работы съ това никакъ ся не съгласуватъ; зачто Божіи-„ти почитатели и истинни-ти Христіане любятъ миръ и друж-„бѫ; а само невѣрни-ти и язычници-ти проливатъ невиннѫ

„кръвь. И така ако си ты истиненъ Христіанинъ, а то прѣ-
„стани да проливашъ невиннѫ кръвь, прѣкрати неправедны-ты
„убійства, направи съ насъ, Христіане-ты миръ и дружбѫ, и
„не давай, Христіанскы рѫцѣ да ся окрьсяватъ въ кръвь-тѫ
„на едновѣрны-ты тебе Христіане. Ако ли това правишъ, че
„си гладенъ за богатство, то азъ сьмь готовъ да тя насытѫ
„съ всичко, что желаешъ; само удрьжь десницѫ-тѫ си, пріи-
„ми миръ, поддрьжай съгласіе-то, та и ты да живѣешъ спо-
„койно, и нашы-ти Христіане (Грьци) да могѫтъ нѣколко да
„ся поуправятъ отъ нещастія-та, что гы постигнахѫ; зачто-то
„не е простено тебѣ да ся біешъ съ твои-ты единовѣрци."
Като рекълъ това Императоръ-тъ млъкнѫлъ.

Да ли Императоръ-тъ не е можялъ да произнесе по' до-
брѫ рѣчь? Да ли не е знаялъ сѫщѫ-тѫ причинѫ, коя-то
побудила Царя на дълговрѣменнѫ войнѫ, ами сега начна да
го пыта, какво желае?

Явно е, че нѣкой Византійскый лѣтописецъ е майсторо-
салъ тѫѧ рѣчь отъ мисли-ты извѣстны всякому, и накаралъ
Императора въ своѭ-тѫ лѣтописъ да ѭ повтори на Царя. А
при това, той лѣтописецъ, който ся потруди да съчини както
да е рѣчь на Господаря отъ общи мѣста, пропустна и сега
както и всегда условія-та на трактата или заключеніе-то на
мира. Знаемъ, че въ това врѣмя, като ся видяхѫ два-та Мо-
нарха, дѣйствително ся заключи миръ между двѣ-ты враж-
дебны Дрьжявы, нъ кои сѫ били пунктове-ти му, не знаемъ.

Види ся отъ състояніе-то, въ което сѫ ся нахождали
Византійци-ти, че той миръ за тѣхъ е былъ вреденъ; зачто-
то най послѣ тіи ся принудили да испълнятъ исканія-та на
Царя, които напрѣдъ отврьляхѫ. Каквы сѫ были тыя иска-
нія, Византійци-ти не пишѫтъ; можемъ поне да пріемемъ, че
едно отъ прьвы-ты исканія е было, ако и да не ся распро-
странятъ, а то да ся врьнѫтъ правдины-ты и прѣимущества-
та на Блъгарскѫ-тѫ търговіѭ въ всичкы-ты точкы и приста-
нища на Имперіѭ-тѫ, както видимъ, че слѣдъ тоя миръ, Блъ-
гарска-та търговія достигна цвѣтнало състояніе въ Имперіѭ-
тѫ, а най много въ Константинополь.

Второ условіе е было оставянье на Царя завладѣны-ты отъ него области; Романія, Ѳракыя и Македонія сѫ были населѣны сѫще съ Блъгаре, а Грьци-ти сѫ живяли само по градове-ты и по южнѫ-тѫ чясть на тыя области. Естественно-то побужденіе подканяше Владимира да присъедини тыя свои единоплеменници на своѭ-тѫ Дрьжявѫ. Не ся знае, колко земя отъ завладѣнѫ-тѫ отъ Блъгарскы-ты войскы ся поврьна на Грьци-ты; можемъ обаче да вѣрваме, че имъ была оставена страна-та около Адріанополь на едно съ тоя градъ, за който Грьци-ти спомянуватъ, че Блъгаре-ти го поврьнали на Императора. Чини ми ся, че и приморскы-ти мѣста между столицѫ-тѫ и Ѳессалоникъ былы оставени на Грьци-ты. Обаче, послѣ щемъ видимъ, че Грьци-ти щѫтъ обсаждатъ Блъгарскы-ты крѣпости въ Романіѭ, а най много въ Македоніѭ и Ѳессаліѭ, до самѫ-тѫ Ларіссѫ и Янинѫ. Може да сѫ были и другы условія на мира, сир. да въздадѫтъ на Блъгаріѭ пары или издѣлія, или драгоцѣнны стокы и пр.

Ето Картина-та на тѫѭ войнѫ коѭ-то Цареградскы-ти монаси описахѫ весма кратко и недостаточно; тѫѭ войнѫ можемъ да сравнимъ съ писанъ образъ (кадро) нъ недоврьшенъ, на който по' много-то чрьты така ся затриты, что-то едвамъ можемъ отъ тѣхъ да достигнемъ взаимно-то имъ отношеніе и види на цѣло-то. За това можемъ само да прибавимъ, че тогава само можемъ видя славѫ-тѫ и могущество-то на Владимира и на неговы-ты Блъгаре въ всичко-то имъ величіе, ако да бяше уварде́на тая Картина, на тогавашны-ты събытія вѣрна, цѣла, и плъна и съ всичкы-ты и' сѣнкы.

ПОСЛѢДНИ-ТЫ ГОДИНЫ НА ЦАРУВАНІЕ-ТО НА ВЛАДИМИРА II. 928 — 931.

И така Владимиръ надтегнѫлъ съ лавры, съ славѫ, съ трудове и съ годины, слѣдъ заключеніе-то мира, врьнѫ ся

въ своѭ-тѫ столицѫ. На какво ся е упражнявалъ той въ послѣдны-ты годины на своя животъ, не ся знае; знаемъ вьобще само, че той ся погрижи да укрѣпи вътрешне-то благосъстояніе на свое-то Господарство.

Между това, той непрѣмѣнно ся е грижилъ и за просвѣщеніе-то на свое-то Господарство, и наистинѫ просвѣщенъ Господаръ това не ще ли да желае? Патріотизмъ-тъ, който побуждава къмъ юначество, безъ причина на това, че Владимиръ много любилъ свой отечественный языкъ.

ПОНЯТІЕ ЗА БЛЪГАРСКѪ-ТѪ ПИСМЕННОСТЬ.

Блъгарска-та писменность въ това врѣмя ся токо начинаше; до това врѣмя тя ся опрѣдѣляваше само въ Священно-то Писаніе и въ Богослужебны-ты книгы; мы поне така мыслимъ, зачто нѣмаме памятници на другы-ты отрасли на Блъгарскѫ-тѫ писменность до врѣмя-то Владимирово.

Той Господарь самъ принуждаваше свои-ты учены да прѣвождатъ различны съчиненія отъ Грьцкый на Блъгарскый языкъ, които той съ наслажденіе читяше на отечественный си языкъ. По негово внушеніе, Іоаннъ, Ексархъ Блъгарскый, достойный ученикъ и прѣемникъ на Святаго Меѳодія, написа съчиненіе за шесто-дневно-то твореніе на Свѣта, което той нарече Шестодневъ, и кое-то избра отъ съчиненія-та, по негово свидѣтелство, на Василія Великый, на Іоанна Златоустый, на Северіана, на Аристотеля и на другы-ты Философы, и го поднесе на своя Монархъ. Освянь това, той преведе Богословіѭ-тѫ и Философіѭ-тѫ на Св. Іоанна Дамаскына, и остави намъ слово на Вознесеніе Господне. Да забѣлежимъ и това, че Ексархъ написа краткѫ Граматикѫ на Блъгарскый языкъ.

По волж-тж на тоя истый Господарь, „казва Г. Калай-„довичь, „Епископъ Константинъ прѣведе слова-та на Св. А-„танасія Александрійскаго срѣщу Аріане-ты; а Григорій Пре-„свитеръ на Блъгарскы-ты Црькви, по повѣленіе-то на тоя „истый книголюбивъ Господарь, състави Црьковнж и Граж-„данскж Исторіж.“

Между това и истый Господарь ся упражняваше съ прѣводы и съ извлеченія; той избра и прѣведе отлични мѣ-ста отъ съчиненія-та Златоустовы, и тыя извлеченія нарече Златоструй.

Ето памятници-ти на Блъгарскж-тж Словесность на край IX и въ начяло-то на X-то столѣтіе. Сами тіи ли сж? Тыя само любопытство-то откры на' скоро, изведе гы на свѣта отъ забравянье-то и отъ библіотечный прахъ въ странж да-лечнж (въ Москвж) отъ тѣхно-то отечество. Та и тыя ся види, да сж изгнили въ праха, ако не бяше гы намѣрилъ К. Ѳ. Калайдовичь. Да ли нѣкой може заключи, че въ отече-ство-то имъ не е имало друзи памятници, зачто-то само тыя ся изнамѣрихж тоя пъть въ Москвж, и зачто-то мы не зна-емъ имена-та или заглавія-та, за това и съдрьжаніе-то на другы-ты, подобны на тыя памятници?

Много, много още памятници е имало на Блъгарскж-тж Словесность и трѣбвало да има въ тыя и въ подырны-ты го-дины; нъ врѣмя-то и запустителный бичь, на владѣтели-ты на тжж странж гы изгладихж отъ лице-то на земж-тж. Ако и да сж ся увардили нѣкои отъ тѣхъ, то трѣбва да гы трь-симъ въ различны страны въ Блъгаріж, Македоніж, въ Грьц-кы-ты монастыры, въ Трансилваніж, Срьбіж, Влахыж, Молда-віж и Россіж, сир. на всичко-то пространство на Славянскж-тж Црьквж, коя-то е нѣкога цвѣтяла.

Нѣкои отъ тѣхъ ся паднахж случяйно и въ отдалечен-ны-ты извънъ-гранични библіотекы, както въ Віенскж-тж, Ви-танскж-тж, Парижскж-тж и пр.

Отъ всичкы-ты страны най богата-та сега съ такывы ржкописи е Россія. Така казватъ, които издадохж описаніе-

то на ржкописнж-тж библіотекж на Графа Ѳ. Анд. Толстова: „По много-то Славянскы памятници на Славянскж-тж Словесность ся нахождатъ въ ржкописи: зачто отъ какъ ся въведе типографіж-тж въ Россіж (1564 год.) до края на XVII вѣкъ, на печятаніе ся давахж само богослужебны и весма малко богословсконравственны книгы. Въ всичкы-ты врѣмена Россіяне-ти, а повече иноци-ти и служители-ти Црьковни ревностно ся упражнявахж съ прѣписваніе, едни отъ свое любознаніе, а едни по волж-тж на Правителство-то и отъ вричяніе, а нѣкои съ това ся прѣхраняхж. Това ся доказва отъ много-то ржкописны памятници въ сегашны-ты монастырски библіотекы, а още повече отъ достигнжлы-ты до насъ прѣписи на нѣкой въ XVI и XVII столѣтія. Ако притуримъ на това: развалж-тж въ Господарство-то, чясты-ты нападенія не неприятели-ты и станалы-ты въ това врѣмя пожяры и запустяванія, — особенно въ епохж-тж на Батыя и на Лъжедимитріевци-ты, то можемъ обще да заключимъ, че число-то на писаны-ты памятници, както на които ся нахождатъ сега, така и на погыналы-ты въ злополучны-ты врѣмена, е было весма голѣмо. И сегашни-ти, спорядъ напрѣжне-то число, оскудни памятници на нашж-тж писменность, които сж разсѣяни по цѣло-то пространство на Россіж въ особенны-ты монастырскы библіотекы, въ нѣкои общественны и въ нѣкои чястны, има до десять хыляды ржкописи.“

Нъ зачто-то всичкы-ты рѣчи тыя ржкописи сж писаны не на Русскый языкъ а на Црьковный (сжще Блъгарскый), или на подражяніе негово, то весма е явно, че не сж всичкы-ты тыя ржкописи съчинени само отъ Руссы. Достовѣрно е, че отъ тамъ сж дошли въ Россіж и различны ржкописи, отъ дѣто е дошло и исто-то Св. Писаніе, и че тыя ржкописи сж прѣписованы отъ книголюбивы Россіяне.

Всичкы-ты ржкописи въ Россіж раздѣлямъ на двѣ отдѣленія: 1) на ржкописи, които никакъ не сж писаны на Русскый языкъ, нъ на сжщій Блъгарскый, сир. на съчиненія, писаны отъ сжщи Блъгаре. 2) На съчиненія, писаны отъ Россіяне на Блъгарскый пакъ языкъ, или по подражяніе него,

Различіе-то между тыя два-та рода е това, че ржкописи-ти на Россіяне-ты сж плъны съ Россизмы, и сж смѣшеніе отъ Русскый и Блъгарскый языкъ, и грамматическы-ты формы на тоя языкъ сж Блъгарскы, нъ весма чясто съ погрѣшкы, като вътрешни-ты му свойства сж Русскы.

Това зачто ся е случило така, ще видимъ на друго мѣсто.

И така отдѣленіе-то на не Русскы-ты съчиненія принадлежи на Блъгаре-ты. За да познава нѣкой това различіе въ ржкописный языкъ, трѣбва да знае съвршенно свойства-та на Русскый и Блъгарскый языкъ, или по добрѣ, трѣбва да е и Россіянинъ и Блъгаринъ. Колко Блъгарскы съчиненія ся нахождатъ още въ число-то на Русскы-ты ржкописи, врѣмя-то ще го покаже.

И така като ся опишжтъ тыя Блъгарскы ржкописи, които сж изнайдены въ Россіж, и още тыя, които трѣбва да ся открыжтъ въ другы-ты страны на Европж, и като ся приведжтъ въ хронологыческый рядъ, ще стане Исторія-та на Блъгарскж-тж Литтературж. Тая Исторія трѣбва да рѣши, колко още съчиненія ся относятъ на вѣка на Владимира II. Тіи трудове сж на Блъгаре-ты; обаче тіи сж занимателни и за Россіяне-ты, които не щжтъ да позволятъ на себе си да усвояватъ онова, което не е тѣхно.

И така мы видѣхме на кжсо, че Владимиръ II ся отличяше не само на войнско-то поле, нъ и на литтературно-то. Това е обыкновенно явленіе въ Исторіж-тж, че велици-ти Монарси сж любили наукы-ты, или по добрѣ, които сж любили наукы-ты и отечественнж-тж Словесность сж были велици Монарси. Това е условіе, sine qua non. Съ това само качество Владимиръ възлезе на толкъвъ высокъ стжпъ могущество и славж; той и съ работж показа, че е былъ достоинъ въспитанникъ на Великый Меѳодія. Величіе-то и процвѣтаніе-то на Блъгаріж, както въ политическо, така и въ умственно отношеніе, сж были най ближни плодове на трудове-ты на тоя Апостолъ, на Славянскж-тж Црьквж,

Владимиръ остави на наслѣдника си Дрьжавѫ, която ся ·простираше отъ Термопилы до брѣгове-ты на Донъ, отъ А-·ріанополь до прѣдѣлы-ты на Штиріѭ и Австріѭ, която ся ·аключяваше отъ Черно и Адріатическо море и отъ горы-ты ·арпатскы. Тя е была тогава най голѣма, прьва и най сил-·а Дрьжява въ Европѫ; а отъ брьзы-ты успѣхы въ образо-·анность-тѫ, въ отечественнѫ-тѫ Словесность и въ наукы-ты ·я скоро стана и най просвѣщенна. Ако ли искаме да най-·емъ въ онова врѣмя великы человѣци въ Европѫ, то прьвъ отъ тѣхъ ще бѫде незабравенный той Монархъ Блъгарскый, достоинъ за имя-то Великъ; зачто и Италія въ това врѣмя бяше достигнала въ таково невѣжество, что-то ся научи пакъ, че имало Омиръ или Гомеръ само отъ XIII столѣтіе. Аристотель, прьвъ отъ Грьцкы-ты классици, стана знаянъ въ Европѫ отъ недостаточный прѣводъ на книгѫ-тѫ му: Organon, която ся прѣведе по повелѣніе-то на Карла Великый; съчиненія-та на списатели-ты на классическѫ Грьціѭ, както на языческѫ-тѫ, така и на Христіанскѫ-тѫ, начнахѫ да ставатъ извѣстны на Западнѫ Европѫ само отъ края на XV столѣтіе, сирѣчь, когато, слѣдъ паданье-то на Константинополь, множество Грьци бѣгахѫ съ свои-ты рѫкописи на Западъ, гдѣ-то искахѫ да ся прѣхранятъ съ учителско званіе, нъ Блъгаре-ти ся ползовахѫ съ тыя съчиненія още отъ IX, X, XI столѣтія. Освянь това, достойно за забѣлежваніе е и това, че Блъгаре-ти още отъ 900 год. сѫ имали краткѫ Грамматикѫ на свой языкъ, а сегашни-ти просвѣщенни Европейскы народи много по' кѫсно ся фанахѫ да образуватъ отечественный си языкъ.

И така азъ почитамъ Блъгаре-ты за классическый народъ. На истинѫ това не можемъ каза' въ отношеніе къмъ цѣлѫ Европѫ; нъ трѣбва имянно да кажемъ това въ отношеніе-то къмъ Россіяне-ты, Срьбы-ты, Кроаты-ты, Моравяне-ты, или обще къмъ всичкѫ-тѫ Славянскѫ Цръквѫ, ако и литтературна-та слава на тоя народъ е забравена заедно съ Исторіѭ-тѫ му.

Заради това ся уничтожява вече клевета-та срѣщу стары-ты Россіяне, коиж то измыслихѫ историческы-ти испытате-

ли, като гы правяхж подданны на Козаре-ты, които тiи производждахж отъ Татаре-ты, или дору и отъ Чюхоны-ты, и заключявахж всичкж-тж имъ Монархыж въ Крымъ и въ ближни-ты при него околности.

Не, не! стари-ти Россiяне ако и да сж были подъ влiянiе или дору и подъ господство на чюждый народъ, те сж были подъ влiянiе-то на Блъгаре-ты, на народъ Славянскый, еднопламяненъ съ тѣхъ, могущественъ, на тоя истый, удары-ты на кого-то испытахж Грьци-ти, Римляне-ти, послѣ Италянци-ти, Срьби-ти, Нѣмци-ти, Франци-ти и Славяне-ти, жители на пространнж Германiж.

Не можемъ каза вѣрно, кога е умрялъ Владимиръ: едни казватъ, че въ 928, а друзи въ 948; нъ, както ся види, нито това, нито онова е вѣрно; зачто въ 928 год. той още си имаше работж съ Империж-тж, а въ 948 год. трѣбвало да е прѣстарѣлъ; освянь това Грьцкы-ти писатели нищо достовѣрно не казватъ за това, зачто брькатъ въ приказванiе-то си заминжло-то съ сегашне-то. Можемъ да положимъ, че той ся е скончялъ не по късно отъ 931 год. на Маiя на 17 число.

Отъ двѣ-ты си жены той остави четыре сынове: Петра, Iоанна, Михаила и Бояна. Колко дъщери остави, не ся знае.

ПЕТРЪ I.

Слѣдъ смрьть-тж на Владимира II, казва Енгель, Блъгарска-та Дрьжява ся нахождаше въ таково състоянiе, въ какво-то бяше Францiя слѣдъ смрьть-тж на Лудовика XIV.

Слѣдъ смрьть-тж на Царя, прьво-то явленiе въ Государство-то бяхж раздори и смутни за наслѣдство-то на пре-

стола. Владимиръ имаше двѣ жены, спорядъ тогавашній обычяй, Блъгаркы, неговы подданны. Имя-то на прьвж-тж, отъ кож-то ся родихж Іоаннъ, Михаилъ и Боянъ, не ся знае; а за вторж-тж, отъ кож-то ся роди Петръ, знаемъ само това, че тя была сестра на единъ знаменитъ и весма богатъ Блъгарскый Воеводж, кого-то Византійци-ти наричятъ *Γεώργιος Σουρσούβουλος*; като не знаемъ сжщій прякоръ на имя-то му, мы го наричяме по Грьцкы Юрій Сурсувулъ.

Спорядъ естественный рядъ трѣбвало, слѣдъ сирьть-тж на Царя да възлязе на престола единъ отъ голѣмы-ты му сынове, и за това повече, че Петръ былъ още несъвршеннолѣтенъ. Нъ не знаж за кож причинж, въ Великый Прѣславъ възврьнахж работж-тж наопакы, зачто-то възведохж на престола Петра, и отдалечихж отъ трона другы-ты Князове, братья-та неговы. Това ся види, че е было отъ хытрость-тж на Юрія Сурсувула, който ся нахождаше на най прьвъ Господарственный чинъ, и имаше голѣмы богатства. Несъмнѣнно е, че му ся е искало да ся наричя вуйка на Царя, или дору и да управлява Господарство-то.

Ами какъ сж глядали на това по' голѣми-ти братья Петрови? Какъ сж глядали братья-та и роднины-ты на покойнж-тж Царицж, майкж на по' голѣмы-ты Князове, какъ сж глядали, казвамъ, на властолюбивы-ты постжпванія Юріевы? Да ли' не сж му завиждали, и не сж ли желали да го подкопажтъ, или да прѣдварятъ неговы-ты желанія? Подробности за тыя обстоятелства никой не е оставилъ намъ; знаемъ само, че слѣдъ сирьть-тж Владимировж Дворъ-тъ ся раздѣли на' двѣ, и станахж въ Господарство-то двѣ силны партіи; всичкы пріяхж еднж-тж или другж-тж странж, отъ тука ся родихж вражди и зложеланія. Най послѣ раздори-ти ся свршихж, зачто-то Юрій Сурсувулъ надви на противници-ты си: Петръ ся обяви Царь, а Юрій Регентъ на Господарство-то и попечитель на Царя.

Какъ сж глядали Византійци-ти на тыя раздоры? Колко сж ся радовали Грьци-ти, като сж чюли, че Владимиръ умрялъ? Тіи чякахж неговж-тж сирьть съ нетрьпѣніе; раз-

личны думы ставахѫ между Грьци-ты, доклѣ бѣше живъ още той Монархъ, за неговѫ-тѫ смрьть; дору и истый Императоръ съ удоволствіе слушаше прѣдказванія-та на нѣкой си звѣздоброецъ Іоанна, за скорѫ-тѫ смрьть на Царя; съ еднѫ думѫ, всичкы-ти виждахѫ въ тѫѧ смрьть спасеніе и конецъ на бѣдствія-та, които трьпяше Имперія-та въ продлъженіе-то на негово-то царуванье. И така Византійци-ти пріимахѫ живо участіе въ промѣненіе-то на Блъгарско-то Правителство; зачто-то тіи чювствовахѫ, че опасность-та отъ съсѣднѭ Дрьжявѫ най много ся усилюва тогава, когато тая Дрьжява ся управлява отъ мѫжъ проницателенъ, мѫдръ, юнакъ, за това тѣхный интересъ е былъ да ослабятъ Блъгаріѭ, (макаръ кой не знае, че агнета-та ставатъ на львове, ако гы командова львъ? И могѫтъ ли направи нѣкоѭ голѣмѫ работѫ, ако гы командова агне?); и така тѣхный интересъ стана единъ съ интереса на властолюбивый Сурсувула. Неговы-ты тайны сношенія съ Византійско-то Правителство отвориха му пѫтя да надвіе; зачто Императоръ-тъ съ всичкы-ты си Патриціи отъ все срьдце желаяхѫ да видятъ на Блъгарскый престолъ недораслый Петра, нежели едного отъ юнашкы-ты му братія.

Трѣбва да полагаме, че въ това врѣмя е живяла още увдовяла-та Царица, майка-та Петрова и мащиха на обидены-ты Князове. Всичко, както ся видяше, ся склоняваше на странѫ-тѫ Петровѫ; да ли можемъ сяка, че Царица-та не е покровителствовала планове-ты на свой братъ и работѫ-тѫ на свой сынъ?

И така работа-та достигна до тука, че на Петра ся закля Царство-то, а Князове-ти трѣбваше да постѫпятъ въ Царскѫ службѫ; а имянно: Иванъ и Михаилъ станали Господари на нѣкои области, а на кои имянно, Грьци-ти ни не доказахѫ. А Боянъ, по малкый отъ тѣхъ, прѣдпочете да живѣе, като чястный человѣкъ. Като пріимаше колко-то доходы му ся падахѫ, той ся прѣдаде на своѭ-тѫ склонность (въ коѭ-то той подражаваше покойный си баща) къмъ наукы-ты и Словесность-тѫ, а най много на поезіѭ-тѫ и на музикѫ-тѫ.

Явно ся види, че Владимиръ, като бяше самъ отлично въспитанъ и образованъ, и весма добрѣ знаяше не само отечественнж-тж, нъ и Грьцкж-тж Словесность, той ся погрижи да даде сжще-то въспитаніе и на свои-ты сынове, и така чюдно е, че Боянъ е былъ на Блъгаре-ты отечественъ поетъ, на когото слава-та така ся прочю, что-то той ся прослави у простый народъ магесникъ, който прѣобращалъ влъци-ты на человѣци, и на противъ. Не ся знае, зачто му е была приписана такава сила, — отъ чюдно-то ли съдрьжаніе на неговы-ты пѣсни, или отъ другж нѣкож причинж; можемъ поне да сякаме, че той е нареченъ врачебникъ въ метафорическый тъкмо смысълъ.

Да ли за тоя Боянъ казва пѣвецъ-тъ за плъка Игоревъ: „Начати же ся той пѣсни по былинамъ сего времени, а не по замышленію Бояню; Боянъ бо вѣщій, аще кому хотяше пѣснь творити, то растекашеся мыслію по древу, сѣрымъ волкомъ по земли, сизымъ орломъ подъ облака; помняше бо рѣчь первыхъ временъ усобицѣ; тогда пущаше 10 соколовъ на стадо лебедей.“

По долу: „О Бояне, славію стараго времене! Абы ты сія полки ущекоталъ, скача, славію, по мыслену древу, летая умомъ подъ облака, свивая славы оба полы сего времени, рища по трону Трояню чрезъ поля на горы, пѣти было пѣснь Игоревы, того Ольга внуку.“

Достовѣрно е, че Боянъ Владимировичь е можялъ да припуска по пжтекж-тж Трояновж, зачто тя ся е нахождала въ Блъгарскж-тж Дрьжявж; былъ ли е някой Боянъ пѣвецъ въ Россіж, не знаж; ако е былъ, и него подразумѣва пѣвецъ-тъ Игоревъ, то не могж да разумѣж, зачто го той кара да припка въ Блъгаріж по пжтекж-тж Трояновж, на горы-ты Балкански.

Освѣнь това, той го нарычя пѣвецъ на старо врѣмя; а това старо врѣмя, въ отношеніе-то на Игорева пѣвецъ,

право врѣмя-то на Бояна Владимировичя. Той го нарича вѣщій, което ще рече прѣдказователь, врачь, — магесникъ, което сжще ся отдава на Блъгарскый Бояна, който, казвать, знаялъ силно-то искуство на Цирцея. Съгласно на тѣва свидѣтелствува за него пѣвецъ-тъ за плъка Игоревъ, дѣто казва: „растекашеся мыслію по древу, сѣрымъ волкомъ по земли, сизимъ орломъ подъ облака.“

Още, старо́-то врѣмя за пѣвеца Игоревъ е това, въ което Русси-ти тогава не сж могли да имжтъ свой пѣвецъ: Игоревъ-тъ пѣвецъ е доста старъ Русскый пѣснопоецъ; нъ Боянъ, великый прѣдшественникъ на Русскый пѣснопоецъ, не може да бжде отъ другъ Славянскый народъ, освянъ тоя който много по́ напрѣдъ отъ Руссы-ты вкуси плодове-ты на, образованность-тж и на просвѣщеніе-то, сирѣчь отъ Блъгаре-ты. Както ся види нашъ-тъ пѣвецъ е челъ пѣснопѣнія-та Бояновы, зачто той на кжсо описа характера на неговы-ты съчиненія, и казва, че той съ въображеніе-то си леталъ по дрьвы-ты, или пълзалъ на сывъ влъкъ по земж-тж, и фръкалъ на орелъ подъ облаци-ты, сир. въображеніе-то Бояново было много пламенно, живо, което увличяло и замаявало слушатели-ты, или читатели-ты, и че Боянъ е употрѣблявалъ израженія метафорически и неговъ-тъ слогъ былъ обиленъ, въсточенъ. Отъ едно само прѣданіе нашъ-тъ пѣвецъ не е можялъ да сжди съ таквж рѣшителность за пѣснопѣнія-та Бояновы.

И така Боянъ, кого-то Византійци-ты наричятъ и Веніаминъ, малко ся е грижилъ за политическы-ты събытія, и ся е благодарилъ на лирж-тж (цигулж) и на тишинж-тж, въ кожто той прославляваше вѣка на свой Отецъ, а братья-та му въ това врѣмя не сж были поети, нъ воини. Тіи все още имали партія, и колко-то по́ выше Регентъ-тъ показваше силж-тж на господство-то си, толкова по́ выше растяше тѣхна-та умраза. Страшно е было за междуособнж войнж, която за да ся прѣдвари, трѣбваше да има на престола чёловѣкъ мжжественъ, прѣдварливъ, или, ако Петръ не е можялъ отъ малолѣтство-то си да зафани мѣсто-то на Влади-

мира II, то трѣбвало ново-то Правителство да е събудено, и между това да отхранятъ младый Монархъ съотвѣтственно на ползы-ты на Господарство-то.

За нещастіе, той падна на ржцѣ на властолюбивъ человѣкъ, който, както и всичкы-ти подобни на него человѣци, за да удръжи власть-тж, увеселяваше Царя съ игры, съ ловъ, съ еднж думж, той вдигнж надеждж-тж отъ отечество-то да има добръ Господарь; а негова-та надутость възбуди срѣщу него другы-ты Блъгарскы Воеводы, знамениты-ты съслужители Владимировы. На това помагахж много, както частны, така и общественны причины. Нъ гнѣвъ-тъ на неговы-ты неприятели най много ся усили отъ честолюбивы-ты му планове; като ся научихж, че той искалъ да ся свати съ Императора, стана всеобща мльва. Мнозина пакъ пріяхж странж-тж на Князове-ты.

И така Блъгарія намѣри сама въ себе си неприятели: Правителство-то, което още не бяше ся утвърдило, побръза да ся укрѣпи съ съюзъ съ Византійци-ты.

Ами дѣ сж были въ това врѣмя Князове-ти. Византійци-ти не ни' оставихж подробности за това. Отъ тѣхъ само знаемъ, че Князове-ти мыслили зло, и най послѣ направили бунтъ, ка'кто по' долу ще видимъ: достовѣрно е, поне, че тіи сж были въ царскж службж; зачто не можяхж да и'мъ не дадж̃тъ воеводство; нъ дѣ сж были воеводы, не ся знае; зачто Византійци-ти говоряхж за събытія-та, безъ да опрѣдѣлятъ мѣсто-то, или говоряхж весма неопредѣленно, и това ще рече, че тіи сж писали само отъ единъ слухъ, (на прим., in arce quadam, въ нѣкаквж твърдинж, и проч.)

Обаче зачто-то Византійци-ти въ тжж работж забръкватъ Скыѳы-ты, които, както казватъ, откъснали ся отъ поданство-то на Петра, то ся види, че Блъгарска-та Държава цѣла начнала да ся клати, че различны нейны области начнахж да мыслятъ за възстаніе. Види ся още, че на Князове-ты былы дадены нѣкои области за управленіе,

Мы знаемъ, че Крымъ наедно съ Молдавіѭ и Южнѫ Россіѭ ся управляваше отъ особенъ Господаръ отъ Царскѫ-тѫ кръвь; отъ това можемъ да заключимъ, че това Господарство е было дадено сега на едного отъ Князове-ты, това трѣбва да ся разумѣе и за Българско-то Господарство въ Унгаріѭ.

Между това Суроувулъ, за да утврьди себе си и сестриника си на прѣстола, стори намѣреніе да направи новъ тѣсенъ съѭзъ съ Византійци-ты. Той проводи тайно въ Константинополь двама монахи, Стефана и Георгыя, и скоро самъ отиде тамъ. Весма ся радовалъ Императоръ-тъ на тоя гость; тіи наедно сготвихѫ тамъ едно ястіе (какъ имъ не присѣднѫ!) което было и по вкуса на Регента въ критическы-ты му обстоятелства и по вкуса на Императора, кому-то много ся искало да управи работы-ты си въ Романіѭ. Съгласили ся онучка-та Императорова, дъщеря-та на Кесаря Христофора, Марія, да ся ужени за младый Царь Българскый. Като ся врьна Регентъ-тъ въ Българіѭ, опрѣдѣли ся да отидѫтъ за сватяванье посланници, подъ прѣдводителство-то на истый Регентъ, съ кого-то бяхѫ наедно Воеводы-ты и Бояре-ти: Симеонъ Калутеркан, Узампсъ (Usampsus!), Семенъ и Стефанъ (прякори-ти имъ не сѫ казани), Велможи, Воеводи-ти: Маготинъ, Каронъ (Cranus, Cronus), и Мѣникъ, или Мъникъ, или Миничь (Menicus, Menitzes, Minitzes, Manitzes).

Като ся сватихѫ, най послѣ и истый Царь отиде съ доста дружинѫ въ Константинополь. Императоръ-тъ излѣзе да посрѣщне Царя до Влахернѫ, дѣто, като ся видяхѫ, Петръ трѣбваше да подпише прѣдложенія-та на Цареградскый Дворъ, отъ които съюзници-ти отъ Владимира Грьци нѣколко ся поуправихѫ, послѣ начнахѫ свадбарскый сговоръ.

Опрѣдѣлися да ся вѣнчаѫтъ на 8 число на Октоврія въ новьгь-градскѫ-тѫ Пегыйскѫ Палатнѫ Црьквѫ. Въ деня на тѫѭ церемоніѭ отидохѫ на опрѣдѣленно-то мѣсто, прьвенъ Патріархъ, Стефанъ, съдруженъ отъ Θеофана Протовестіарія и отъ другый клиръ, и слѣдъ малко врѣме и Княгиня Марія,

съдружена отъ всичкый Сенатъ и отъ други-ты военны и граждански Господарственни чинове.

Като ся сврьши вѣнчяніе-то, направихѫ богатъ и великолѣпенъ пиръ, слѣдъ който новобрачна-та, съдружена отъ нѣколко Зосты (свр. палатны дамы) и отъ Өеофана Протовестіарія, въ сѫщій день отидѫ въ града. На третій день, тамъ дѣто ся вѣнчяхѫ (въ Пегыйскый палатъ), приготвихѫ пакъ богатъ и великолѣпенъ пиръ, на който ся врьна Маріѧ, съдружена одъ Императоры-ты Романа и Константина Багрянородный, отъ баща си Кесаря Христофора, отъ цѣлый Дворъ, отъ Сената и вр.

Тука е было веселіе Славянско и Грьцко. Най послѣ начнахѫ да піѭтъ за здравіе, прьвянь за многолѣтіе-то на Высокы-ты младоженици, послѣ за здравіе-то на Императора Романа, вуйка Маріинъ, нъ слѣдъ това изедижъ ся раздаде выкъ, крясакъ . . . . трѣбвало да піѭтъ за здравіе-то на Императора Константина, така е было прилика-та, нъ Блъгаре-ти искахѫ да піѭтъ по напрѣдъ за здравіе-то на Христофора; Романъ не можяше да допустне това, безъ да не обиди сѫщій Господарь и свой благодѣтель, нъ припираніе-то и исканіе-то на Блъгаре-ты ся усили, и Императоръ-тъ не можя да запрѣти на Блъгаре-ты (зачто той не можя да имъ ся противи въ всичкый си прѣминѫлъ животъ) да не излѣѭтъ добро-то Кыпърско вино въ уста-та си за здравіе-то на оный, за кого-то си поискахѫ.

Най послѣ, като ся сврьшихѫ всичкы-ты свадбарскы веселбы, младоженици-ти си отидохѫ въ Великый Прѣславъ.

Между това партіи-ты ся силно ядосахѫ въ Блъгаріѭ; Михаилъ Владимировичь ся провъзгласи Царь. Възстаніе ся начна въ Унгарско-то Господарство, и повлече възмущеніе-то и въ Срьбіѭ и Македоніѭ; войскы-ты Михаиловы бяхѫ завладѣлы цѣлѫ западнѫ Блъгаріѭ до Никополь; на негова странѫ пристана Македонія и всичка-та страна Блъгарска до петѫ-тѫ Аттикѫ. Не ся знае, много ли ся продлъжава тая

междуособна война, зачто тукъ Византійци-тѣ пишять вѣсма лаконически: „Michael, ipse Petri frater, Bulgarici imperii cupidus, seorsum in Bulgariae quadam arce rebellavit, multusque Scythas, qui a Petri principatu desciverant, ad se pertraxit.“

Нъ дума-та: „rebellavit,“ не е описаніе, нито е исторія на сѫще-то възмущеніе, на което описаніе-то е пропустнѫто; така на кратко можемъ спомянѫ, че Али-Паша Янински rebellavit срѣщу Портѫ-тѫ, ако и да ся продлъжява обаче негово-то възмущеніе нѣколко години, и за това е трѣбвало да има свое-то описаніе, или своѭ-тѫ исторіѭ.

И така, ако и да не сѫ описали Византійци-ти подробно междуособнѫ-тѫ войнѫ въ Блъгаріѭ, обаче не можемъ каза, че тая ра'бота между Царя и Князя, който имаше силнѫ партіѭ и войскѫ, могла е да ся свръши въ нѣколко недѣли. Като не могохъ да издырѭ подробности-ты на тѫѭ войнѫ, азъ обрьнахъ поне вниманіе на неѭ; зачто отъ тьмнѫ-тѫ тѫѭ епохѫ произлязохѫ голѣмы влиянія и политическы прѣобрьщанія на Въсточнѫ Европѫ.

На истинѫ, това събытіе не е было благопріятно за Блъгаріѭ, която отъ само-себе си начна да спада отъ свое-то могущество. Правителство-то е было слабо, а отъ това Византійци-ти ся въздигахѫ въ политическо-то отношеніе и начнахѫ малко по малко да пріимать пакъ напрѣжній тонъ.

Между това Чеславъ и много друзи Срьбскы плѣнници, при тыя мѫтны обстоятелства Блъгарскы, бѣгахѫ съ много другы едноземци въ Срьбіѭ. Испустнахѫ врабче-то, което послѣ стана орелъ.

Не знаѭ, какъ бы ся свръшило възмущеніе-то на Кралевичя, ако най послѣ не бы ся прѣсѣкло съ нечяяннѫ смрьть.

Като ся минѫ малко врѣмя, послѣдова друго възмущеніе, което направи другый братъ на Царя. Дѣ ся начна то,

не можемъ каза' утвърдително; извѣстно е обаче, че то е было при Черно море. Іоаннъ Владимировичъ въстана срѣщу Царя и, както ся види, искаше да отдѣли прѣдадена-тѫ му область отъ Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ.

Нъ врѣмя е сега да ся врьнемъ пакъ къмъ Сѣверны-ты прѣдѣлы на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ.

Пытаніе-то: това промѣненіе на Блъгарско-то Правителство какво дѣйствіе произведе между Блъгаріѭ и Россіѭ? Нима' партіи-ты и преобрьщанія-та на Блъгаріѭ не произведохѫ никакво вліяніе на расположенія-та на Русскы-ты Удѣлны Князове, или по' добрѣ на тѣхный Правитель — Игоря? Явно е, че това ся е случило: зачто Блъгаре-ти и Русси-ти сѫ былп тѣсни съсѣди: тіи помежду си врьшяхѫ трьговскы и другы работы; тіи трѣбваше да си живуватъ добрѣ. Блъгарско-то Правителство, освянь, че бяше въведено това обыкновеніе, непрѣмѣнно трѣбваше да обяви на Русскый Владѣтель, че е възлязалъ на престола новый Краль.

Нъ зачто-то Блъгарія ся раздѣли на' двѣ, то пытаме: на коѭ странѫ пристана Игорь? Или коя страна ся е мѫчила по' силно да припечяли негово-то пріятелство? Зачто Игорь все' е приставалъ на еднѫ отъ двѣ-ты страны; зачто-то, ако Византійци-ти, като съсѣди, начнахѫ да ся брькатъ въ работы-ты Блъгарскы, а то зачто и Русско-то Правителство, и то' като съсѣдственно, да не е искало да ся въсползува съ политическы-ты обстоятелства на Блъгаріѭ?

Като ся е прилѣпявала Царска-та партія къмъ Византійци-ты, Княжеска-та да ли' не е искала да задане дружбѫ съ другый си съсѣдъ? Господарство-то на двама-та Князове ся нахождаше въ области-ты на Дрьжавѫ-тѫ, които бяхѫ отъ самъ Дунава (зачто бура-та на въстаніе-то, която нападна на наричянѫ-тѫ така сѫщѫ Блъгаріѭ, бухнѫ отъ тѫѭ странѫ на Дунава), и това обстоятелство показва, че Игорь е можалъ и трѣбвало да е склоненъ на Молдавскый Царь, вир. на Козарскый Господарь, зачто Господарь-тъ или Регентъ-тъ

на Блъгарім направи тѣсенъ съюзъ съ Византійци-ты. Той съюзъ, или това особенно пріятелство, е было основа сближавание на Блъгарім съ Грьцім, съ което тя ся отдалечяваше отъ Россіяне-ты; нъ за това пакъ Князь-тъ Юаннъ Владимировичь, който отпадна отъ Царя, склони ся на срѣщуположнжтж странж.

Весма е естественно, че той, като управляваше странжтж, която ся прѣдѣляще съ Россім, и като желаяше да възлязе на престола бащиный си, принуди ся да иска дружбжтж Игоревж.

Нъ могжтъ да кажжтъ историческы-ти азбучници, че това сж мои праздны измышлявания, неоснователны догадкы. Измышлявания, догадкы ли! Ако е така, то нека ми кажжтъ, отъ кож причинж развалихж мира Грьци-ти и Россіяне-ти, зачто Игорь отиде да ся біе съ Грьци-ты въ това исто-то врѣмя, кога-то Иванъ Владимировичь подвигнж оржжіе-то срѣщу Царя Блъгарскый, зятя на Грьцкый Императоръ? За това, казва Историіографъ-тъ, че „той Князь (Игорь, като Олега) искалъ да прослави съ нея (сир. съ тжж войнж) своіж-та старость а), като живя до това врѣмя пріятелскы съ Имперіж-тж б).

а) Нъ това да не бжде оффиціално извѣстіе? естественно доказателство? Игорь былъ намислилъ да прѣкъсне своіж-тж дружбж съ Византійци-ты за това, че му ся поискало въ старость-тж да добіе славж! Каквж славж? Да не е искалъ той, да ся зачюди цѣла Европа на неговы-ти работы въ военны-ты журналы, които тогава още не е имало? Или да не е искалъ, неговъ-тъ біографъ, който още не былъ знаялъ и азбукы, да напише исторіж-тж му по изрядно? или боялъ ли ся е той, да не бы негово-то Княженіе, както казва нашъ Историіографъ, не остави въ память-тж народнж никакво велико произшествіе?

Нъ, ако той е искалъ славж, то не е ли можалъ да прослави себе си по близо? Зачто Россія е была обширна-

на отъ народы, на нападенія-та на конто тя често подпадаше! Козаре-ти, на примѣръ които господствовахѫ надъ Южны-ты Россы, бяхѫ още на свое-то си мѣсто, още не бяхѫ ся освободили всичкы-ти подвластны-тѣмъ Россіяне; имало добру още особенны Русскы области, които не бяхѫ подъ неговѫ власть. Тука той е можалъ да придобіе славѫ! Не е ли по' износяло за славѫ-тѫ му, и не е ли было по' лесно да ы причечяли въ съсѣды-ты си, нежели прязь море, сь земѭ утвърдена, съ народъ хитъръ, образованъ? Да ли е по' износяло на Россіѭ война-та съ Византійци-ты, нежели, на примѣръ, завладѣніе-то Печенѣгы-ты, Древляне-ты, Литовци-ты и проч.? Да ли Игорь е былъ увѣренъ, че негово-то прѣдпріниманьe срѣщу неприступный Константинополь щяло да ся свръщи благополучно? Каквѫ ползѫ е можалъ той да придобіе отъ войнѫ-тѫ съ Константинополь, като Россія е была съ всѣмъ отдѣлена отъ Грьціѭ съ Блъгарскы-ты владѣнія? И той повелъ много Россіяне къмъ Черно море, да гы потопятъ Грьци-ти, само за това, зачто-то искалъ да прослави своѭ-тѫ старость? Ами какъ прослави той себе си? Той отишелъ съ 10,000 корабы, а пакъ ся врьнѫлъ речи пѣшь! Добрѣ го прослави Историографъ-тъ! Зачто му бяше да привожда тажѫ Рудбековскѫ докадкѫ?

Нъ нека кажемъ, че Игорь искалъ да ся прослави, и ся рѣшилъ да отиде право срѣщу Цариградъ; обаче той безъ причинѫ не е можалъ да начне войнѫ-тѫ, като живѣяше пріятелскы съ Императора: зачто-то Россіяне-ти въ това врѣмя сѫ были вече народъ кѫщенъ, земледѣлческый, търговскый, който имало свои-ты законы, свое-то правленіе, и, ако и да не е былъ просвѣщенъ, обаче не е былъ безъ правъ разсѫдъкъ и безъ чювство на честь-тѫ, а не е былъ разбойнический. Императоръ-тъ е трѣбвало да ся научи, зачто е щялъ да прѣкрати дружбѫ-тѫ си съ Игоря; той е трѣбвалъ да ся научи за голѣмы-ты приготовленія Игоревы срѣщу него. Имперія-та и безъ това ся бяше уморила отъ безпрѣстанны войны ту' тука, ту' тамъ; война-та имъ ся още продължаваше срѣщу Сарацине-ты въ Сиріѭ. За да избави Го-

господарство-то си още отъ единъ въ това врѣмя войнѫ, Императоръ-тъ незабавно бы ся потрудилъ да ѭ отмахне; той вѣроятно бы пратилъ на брѣгове-ты Россійскы едного или двама патриціи, за да науча причинѫ-тѫ на тыя военны приготовленія Русскы, и да ся потруди да докара работѫ-тѫ пакъ на напрѣжній редъ. Ако въ Кыевъ сѫ ся сръдили на Гръци-ты за каквѫ да е была обидѫ, то Императоръ-тъ незабавно е щялъ да ся управи прѣдъ Русско-то Правителство: зачто Имперія-та никакъ не е имала на ума-си да прави съ Россіѭ войнѫ, коя-то не е могла да и' принесе никаквѫ придобывкѫ.

И така, прѣди да ся начне войнѫ-тѫ, непрѣмѣнно е трѣбвало да стане и отъ двѣ-ты страны обясненіе. Зачто-то нападателна-та страна сѫ были Россіяне-ти, то безъ съмнѣніе бранителна-та, сир. Правителство-то на Имперіѭ-тѫ е трѣбвало да иска отвѣтъ: зачто? И да ли' Русси-ти непрѣмѣнно трѣбвало да начнѫтъ войнѫ-тѫ само за това, че на тѣхный Господарь Игоря „сѫ поискало да прослави своѭ-тѫ старость?"

б) „Като живя до това врѣмя дружелюбно съ Имперіѭ-тѫ." Ами какъ е живялъ той до това врѣмя съ съсѣдницѫ-тѫ си Блъгаріѭ? Да ли' той не е живялъ какъ да е было съ Блъгаріѭ? Да ли' всичкы-ты отношенія на Россіѭ сѫ были само къмъ еднѫ-тѫ прязь-морскѫ Имперіѭ? Ами зачто Историографъ-тъ умлъчава и происшествія-та въ Блъгаріѭ и прибѣгнува къмъ таково чюдно доказателство? Какъ е глядало Блъгарско-то Правителство, което бяше заключило съ Императора тѣсенъ съюзъ, на голѣмѫ-тѫ експедиціѭ Игоревѫ, която была по' рече вредна на Блъгарскы-ты владѣнія, нежели опасна на отдалеченѫ-тѫ Имперіѭ?

Явно е, че всичко-то това прѣдпріятіе е было не' право срѣщу Константинополь, нъ имянно срѣщу Блъгаріѭ, ако и на Гръци-ты дойде до главѫ-тѫ, като съюзници на Царя.

Что ще да рече: „Игорь совокупи вои многи, Варяги, и Русь, и Поляны, и Словены, и Кривичи

(и Русь, и Поляны, и Слоцены, и Кривичи сѫ той истый народъ Русскый; подъ това имя лѣтописецъ-тъ разумѣва различны-ты области, конто е населявалъ Русскый народъ), и (или по' добрѣ:) Тиверци и Печенѣги ная?“ Зачто Тиверци-ти и Печенѣзи-ти зависѣхѫ не отъ Россіѭ, нъ отъ Блъгаріѭ; Лѣтописецъ-тъ ся отдалечилъ отъ имя-то Козаре, и ги нарѝчя Тиверци и Печенѣгы, конто сѫ были Козарско-то или Крымо-Молдавско-то Блъгарско Господарство. И така това Блъгарско Господарство не остана вѣрно на Блъгаріѭ, възстана срѣщу неѭ. Инакъ не е могло да бѫде; зачто то' ся присъедини на Російскѫ-тѫ армiѭ, или по' добрѣ ѭ' прѣдвождаше. Господарство-то възстана срѣщу Блъгаріѭ за това, зачто-то и истый Господарь Князь Іоаннъ Владимировичь възстана срѣщу Царя Блъгарскый.

Ами что ще да рече пакъ това: „и повелѣ Игорь Печенѣгомъ Болгарскую землю воевати“? Не е ли явно, че той военный ходъ е былъ сѫще срѣщу Блъгаріѭ, а не срѣщу Грьци-ты?

И така всичка-та работа е была така, че Господарь-тъ Козарскый, Князь Іоаннъ Владимировичь, като имаше зло намѣреніе срѣщу по' малкый си братъ, който ся възведе на престола на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ, склони на своѭ-тѫ си странѫ Игоря. На истинѫ политико-свадбарскый Цареградскый съѭзъ ускори съѭза Кыево-Козарскый, доклѣ най послѣ ся откри война-та.

За това планове-ти Игореви, въ прѣдпріиманье-то тѫѭ войнѫ, бехѫ друзи, а не да прослави старость-тѫ си, и дѣйствително, тіи сѫ были за ползѫ-тѫ на Россіяне-ты, и той за ползѫ-тѫ на отечество-то, за каквѫ-то и да е было, а не за славѫ, рѣши ся да подведе старость-тѫ си на военны опасности; слѣдователно, съ това ся уничтожява понятіе-то на Исторіографа за него, като за „безрѧзѫденъ славолюбецъ.“

Игорь ималь на ума си друго много по' важно намѣреніе, а имянно: 1) да принесе ползѫ на свой народъ, 2) да

[illegible]

кривени, то лесно можемъ да разумѣемъ, че и прѣводъ-тъ му на Византіискы-ты извѣстія е нѣколко промѣненъ. Трѣбва да познаемъ, отъ кой Византійскый писатель е заималъ Несторъ, и кой прѣпись най чисто е увардилъ това извѣстіе. Зачто-то азъ на тоя пѫтъ нѣмамъ всичкы-ты прѣписи, то ся опрѣдѣлявамъ отъ Кенигсберскый прѣпись что ся находжда у мене, стр. 35: „И Судъ весь пожгоша; ихже емше овѣхъ распинаху, инѣхъ же въ землю присѣцаху, другія же, аки стража поставляюще, стрѣляху въ ня, и изымавше опаки рудѣ связываху, и гвозди железны по среди главы вбиваху имъ, много же святыхъ церквей огневи предаша, монастыри пожгоша и проч.“ Сбрькаиы сказванія; то е расирьсната мльва за число-то на Русскы-ты корабы. Кой може повѣрва, че Игорь е ималъ 10,000 корабы? Ако пріемемъ дору и десятѫ-тѫ часть на това баснословно число, то и 1000 корабн не щатъ ли сѫ прѣзмѣрно много? Да не сѫ поискали Византійци-ти да направятъ Игоря на Ксеркса, а свой Протовестіарія Ѳеофана — на Леонида? И Грьцка-та ескадра, която ся прати срѣщу Русскы-ты корабы, и която, вѣроятно, не е имала повече отъ 40 или 50 корабы, (зачто-то другы-ты Грьцкы ескадри ся нахождахѫ въ Срѣдиземно море и въ пристанища-та на Востокъ, и имахѫ силны боюве съ Сарацине-ты, които бяхѫ искусни морици) могла ли да разбіе десятьтысящный флотъ Игоревъ?

Начало-то на тѫѧ приказкѫ, вѣроятно, е произлязла отъ тука, че Офицери-ти или корабелници-ти на Грьцкѫ-тѫ ескадрѫ като ся врьнахѫ въ града, отъ прѣвъзносяние расирьстнахѫ, че вушь Русскый флотъ былъ толкова и толкова хыляды корабы, а Грьцкы-ти монаси написахѫ тыя извѣстія въ свои-ты лѣтописи, и казахѫ едни 10,000, а друзи 15,000, което и тогава было бы несмысленно, ако и истый Адмиралъ бы извѣстилъ Императора за това число, че и той самъ не е можялъ да прѣброи таково число корабы.

За това заключяваме, че Несторъ самъ е малко зналъ за подробности-ти на морскѫ-тѫ експедиціѭ: а что-то остѫ-

ви нам въ лѣтопись-тѫ, то го е прѣписалъ отъ приказванія-та на тамошни-ты свидѣтели, и не е промѣнилъ нищичко, дору и цѣло-то число 10 хыляды.

Ако ли искаме да опредѣлимъ число-то на Русскы-ты корабы близо до истинѫ-тѫ, то можемъ да гы кажемъ отъ 300 до 350, или нека и 400; нъ и тіи сѫ весма много, за да може да гы потопи Грьцка-та ескадра. — Че Несторъ написа въ своѭ-тѫ лѣтопись 10,000 кораба, е простително нему; зачто той не е щялъ да промѣни чюждо-то, и въ това той постѫпи, като честенъ Историкъ; нъ не е простително на Историографа, който, като не е зналъ да вѣрва ли, или да не вѣрва извѣстіе-то, което бяхѫ прьстнѫли Грьцкы-ти корабелници, написа въ своѭ-тѫ Исторіѭ всичкы-ты 10,000 корабы.

И така ако на всякы 400 корабы сѫ ся нахождали по 100 человѣци, то излазатъ на лице 40,000 морска войска, и тіи сѫ вече доста, и за повече не можемъ ся надѣя въ тогавашне-то врѣмя.

б) Сухопѫтна експедиція. Въ това врѣмя, като Русси-ти ся въорѫжихѫ на море, то тіи воистинѫ много по-силно сѫ приготвили свои-ты сухопѫтны силы. Съ тыя силы не сѫ ся били Грьцкы-ты корабелници, или етеристи, или тагматици; зачто отъ тѫѭ опасность гы прѣграждаше силна стѣна-Блъгарія: за това тыя силы не само ся не увеличихѫ, като морска-та, до 1,000,000, нъ дору и никакъ не сѫ смыслены: всичкы-ты тыя, както и войска-та на Іоанна Владиміровича могѫтъ да сѫ подведѫтъ подъ едно обще заглавіе, сир. Князь Іоаннъ направи бунтъ съ намѣреніе да възлезе на Блъгарскый престолъ; а отъ Нестора знаемъ само това, че Россіяне-ти отидохѫ слѣдъ Тиверци-ты и Печенѣгы-ты къмъ Дунава. Ами срѣщу кого? Срѣщу съѭзника и зятя на Грьцкый Императоръ!

Азъ не щѫ да умножавамъ Русскѫ-тѫ армія до 1,000,000, нито щѫ кажѫ 100,000; нъ просто щѫ кажѫ, че тя е была

доволна и силна, спорядъ обстоятелства-та на тогавашне-то врѣмя: зачто ся види отъ области-ты, които Несторъ изброява: Русь, Словене, Поляне, Кривичи, които дадохѫ своѭ войскѫ, че Игорь излязе на войнѫ, ако и не като Ксеркса или Дарія, обаче като Господарь на многочисленъ народъ, като прѣемникъ Олеговъ.

Какво промѣняванье въ политическо-то равновѣсіе между Блъгаріѭ и Россіѭ! Около 50 годины напрѣдъ Блъгаре-ти имахѫ още силно вліяніе на Россіѭ; а сега Россіяне-ти двигнахѫ врьхъ надъ тѣхъ, и начнахѫ да ся мѣсятъ въ вътрешни-ты имъ работы.

Ако разсѫждаме, като ся съобразуваме буквално съ краткы-ты думы на нашъ лѣтописецъ, то малко, или и ничто не можемъ открп повече за събытія-та на старо-то врѣмя, и тогава критикъ-тъ трѣбва да каже: Oleum et operam perdidi."

Изражевіе-то Несторово: „и пойде на Греки въ лядьяхъ и на конехъ," знаменува и двѣ-ты експедиціи, и сухопѫтнѫ-тѫ, и морскѫ-тѫ. „На конехъ," знаменува въобще сухопѫтнѫ-тѫ войскѫ, пѣша ли, или конния, все едно; Несторъ за това е реклъ така, зачто-то конница-та въ старо врѣмя е была повече-то въ употрѣбленіе, а най много въ плоскы-ты страны, каква-то е Россія. Освянь това Игорь дѣйствително е трѣбвалъ да има много конницѫ, зачто той ималъ войнѫ съ народъ Блъгарскый, на когото конница-та не ся е нахождала въ цѣлѫ Европѫ. Блъгаре-ти ся славяхѫ съ такавѫ войскѫ не само тогава, когато гы наричяхѫ Гунны, нъ и въ XIII още столѣтіе. Обаче не можемъ да речемъ че Игорь е взялъ съ себе си само еднѫ конницѫ, нему е была нужна още и пѣша войска.

„И пойде на Греки." Зачто-то тая война ся завръшила между тры Господарства, то Несторъ не е знаялъ, срѣщу кого имянно была прѣдпріята тая Русска експедиція. Като найде нѣколко извѣстія за военны-ты дѣйствія на Россіяне-ты

по тжж странж, гдѣто тіи дразнихж Грьци-ти, той ся рѣши въ ума си, че Игорь пойде на Греки, които въ това врѣмя бяхж само помощници на Петра Владимировичя, както Россіяне-ти бѣхж съжзници на Ивана Владимировичя.

И така за дѣйствія-та на Русскый флотъ спомянахж сжщо Византійци-ти, а не Несторъ; който само повтори онова, което рекохж Византіици-ти. Нъ да речемъ, че Византійци-ти бы умлъчяли съ всѣмъ военны-ты дѣйствія на излязлатж отъ море-то Русскж войскж, и за морскы-ты имъ сбивания, что бы сторилъ тогава Несторъ? Той така на късо щяше да гы опише, както описа и военны-ты дѣйствія на Россіяне-ты въ Блъгаріж, сир. загакна само съ еднж или съ двѣ думы. Отъ тука ся види, че Историја-та е пропустнала опорито сѣченье вътрѣ въ прѣдѣлы-ты на Блъгаріж. Причина-та на тоя историческый щрьбялъ не е Несторъ, нъ сждба-та на просвѣщеніе-то. Тая война была жестока и ся продлъжявала отъ 940 до 944 год. Всичкы-ты събытія, въ продлъженіе-то на четыре-ты годины, които ставахж по различны точкы на войнж-тж, напльнили бы четыре тома, както и събытія-та на всякж такавж войнж, въ какво-то врѣмя и да е ставала тя, въ старо ли или въ ново. Ами какъ трѣбва да пріемемъ мы лаконическж-тж полу-страничкж на лѣтопись-тж въ отношеніе-то на два-томно-то обстоятелно описаніе на Игоревж-тж войнж? Мжчно можемъ да прѣдставимъ на себе си отъ тжж полу-страницж всичкый врьвежь на четыре-лѣтнж-тж войнж въ доста голѣмо-то пространство.

Както и да е было, трѣбва обаче да допустнемъ, че непріятелскы-ты дѣйствія начна Блъгарскый Царевичь; зачто тая работа сжще е была негова. Слѣдъ него послѣдовахж Россіяне-ти, както и Олегови-ти, пакъ къмъ Дунава.

Ами съ какво намѣреніе, спорядъ Византійскы-ты извѣстія, ся рѣши Игорь да прѣнесе театра на войнж-тж въ околности-ты на Константинополь, или по́ добрѣ да кажж, въ Анатоліж? Какви военни планове и съ каквы имянно движенія можяхж да го побудятъ да ся біе той въ отдалеченж

странѫ, въ третье Господарство, безъ всяко сухопѫтно съобщеніе съ Россіѭ? Кто питаніа, на който и истый тълкователь Несторовъ, Шлецеръ, който ся обѣща да разрѣши всяко недоумѣніе, което ся нахожда у Лѣтописеца, не смѣя да освѣщае, нъ на които непрѣмѣнно трѣбва да ся отвѣщае; зачто ущрьбено-то мѣсто у лѣтописци-ты за велико-то това събытіе, което дѣйствително е имало свое-то начяло и свой врьвежь, който ся управяше отъ обстоятелства-та, за издыряніе-то цѣло-то съ всичкы-ты му подробности, е весма недостаточно.

И така, срѣщу надуты-ты доказателства на Шлецера, който всичко прѣдпріимаше, нъ малко рѣшяваше, необходимо трѣбва да издыримъ подробно тѫѭ войнѫ, за да прѣдставимъ на себе си тѫѭ работѫ по ясна и по естественнѫ; въ противенъ случай тя ще си остане неясна и непонятна, и съ това ся губи картина-та на политическо-то отношеніе на това врѣмя между тры-ты Дрьжявы: Россіѭ, Блъгаріѭ и Грьціѭ.

И така, като допустнемъ, че той военный врьвежь на Россіяне-ты стана имянно за ползѫ-тѫ на Блъгарскый Царевичь срѣщу брата му, трѣбва да пріемемъ, че военны-ты дѣйствія ся начнахѫ сѫще съ Блъгаре-ты. Съгласно на това трѣбва да пріемемъ още и това положеніе: че морска-та експедиція на Россіяне-ты была проводена не за главно-то намѣреніе, което ся нахождало въ Блъгаріѭ, и не въ Анатоліѭ, нъ само за подкрѣпленіе сухопѫтнѫ-тѫ, която е была много по силна. Нужда-та за прѣкарваніе-то Русскѫ-тѫ арміѭ прѣзъ Дунава показва, че е была нужна Русска-та флотилія, както за прѣкарваніе-то войскы-ты, така и за забранѫ, и покрываніе прѣминуванье-то. Нъ какъ да кажемъ, молимъ вы, за военны-ты дѣйствія на Россіяне-ты отвѫдъ Дунава въ вътрешнѭ Блъгаріѭ, кои-то лѣтописци-ти не описватъ подробно? За мълчаніе-то на лѣтописеца азъ вече споманѫхъ по отгорѣ: а сега, вмѣсто далеченъ отвѣтъ щѫ попытамъ: 1) отъ коѭ причинѫ, какъ, и отъ каквы обстоя-

телство ся случи, Българска-та Държава, която до това врѣмя бѣше една отъ най силны-тѣ държавы въ Европѫ, отъ това врѣмя, сир. отъ 940 — 944, году рѣчи, отъ всякадѣ околко половинѫ-тѫ си обрязана, смалена? И зачто отъ това именно врѣмя Византійци-ти прiяхѫ дѣйствително надмогнуваніе? Зачто на земли-тѣ на тѫя Държава отъ това именно врѣмя прiимать начяло-то си Унгарія, Срьбія, Кроація? Могли ли сѫ Българе-ти, народъ царствующій, ако рѫцѣ-ты имъ сѫ быль свободны отъ всякѫ работѫ на странѫ, да допуснѫть да ся възмѫтять и да ся откѫснѫть такыви малкы и слаби народи? Могли ли сѫ Срьби-ти и Кроати-ти да свалять отъ себе си иго-то, ако Българе-ти не сѫ имали раздоръ по между си и война съ нѣкакъвъ чюждий народъ-съсѣдъ? Тая епохѫ докара съсипителенъ ударъ на Българіѫ; тогъмы-ти события на това врѣмя, споредъ свойства-та и врѣмѣ-на на свое-то происхожденіе, сочятъ на жестоко-то прѣобрьщеніе, на борбѫ-тѫ на тѫя Държавѫ въ исто-то ѝ срьдце.

2) Отъ дѣ по' добрѣ да обяснимъ дѣйствіе-то на Русскый флотъ, или по' добрѣ на излязлѫ-тѫ Русскѫ войскѫ въ Анатолія, освѣнь отъ стичяніе-то на обстоятелства-та, които докачять Българіѭ? Можялъ ли е Игоръ, или кой да е быль другъ командиръ на Русскѫ-тѫ ескадрѫ, да е быль толкова неразсѫденъ, толкова непроницателенъ, та, безъ никаквѫ ползѫ и намѣреніе за Россіѭ, да ся прѣдаде на такъвъ военний врьвежъ, на който успѣхъ-тъ е былъ съмнителенъ, и сѫтина-та на истинѫ безполезна? Ако не е былъ непосрѣдственъ интересъ причина на излазянье-то на Россіяне-ты въ Анатолія, то коя е была най ближня-та причина на това военно дѣйствіе на Россіяне-ты? Явно е, че най ближня-та причина на това дѣйствіе е была нужда-та на военнѫ-тѫ даверсіѭ за подкрѣпленіе себе си, която нужда ся причини' отъ военны-ты съображенія на Іоанно-Игоревѫ-тѫ странѫ; и на противъ ся види, че дѣйствіе-то срѣщу Анатолскы-ты брѣгове не е могло инакъ да стане, освѣнъ съ съгласіе-то на Българіѭ, или споредъ исканіе-то на работы-ты и споредъ обстоятелства-та ѝ, сир. Анатолско-то дѣйствіе сочи на друго мно-

го на военно въ Българіѭ. Ами какъ да не разумѣемъ то-ва сега, като е весма ясно, че не всичкы-ты Русскы сухопжтны силы, въ които имаше и многочисленна кавалерія, сѣдяхѫ на Русскы-ты корабы, които низахѫ повече на варкы (кайци), нежели на фрегаты? Ами кѫдѣ отиде тая конница, ако не обрънемъ вниманіе на пѣшк-тѫ войскѫ?

3) Ами зачто да доказваме така пламенно, че тая работа Игорева е была сѫще съ Българіѭ, като самъ Несторъ явно и открыто казва, че по повелѣніе-то Игорево, прѣминахѫ Печенѣзи-ти (само един-ти Печенѣзи ли?) въ Българіѭ за да ѭ завладѣѭтъ?

Нъ сега ся раждатъ новы пытанія: 1) Да ли това военно дѣйствіе ся начна отъ брѣгове-ты на Анатоліѭ, или отъ околности-ты Цареградскы? По каквы правила на военнѫ-тѫ наукѫ, която най много ся основава на здравый разумъ и на опитность-тѫ, можяхѫ Россіяне-ти да ся рѣшѫтъ да започнѫтъ войнѫ съ отдалеченнѫ и най опаснѫ точкѫ, за да продлъжаватъ послѣ тѫѭ войнѫ задъ себе си, назадъ къмъ свое-то отечество?

Отъ порѣченото-то сега ся види явно, че явленіе-то на Русскый флотъ у брѣгове-ты Цареградскы и Анатолскы не е начало на това военно дѣйствіе, нъ е продлъженіе; и така война-та ся е начала именно отъ Българіѭ.

2) Ами кога ся е начала тая войнѫ? — Зачто-то всичкы-ти Византійци полагатъ, че Россіяне-ти сѫ ся показали подъ Константинополь въ 941 годинѫ, и това показваніе е было само продлъженіе на войнѫ-тѫ; то непремѣнно трѣбва да положимъ, че тя ся е начала не въ 941, нъ въ 940 год., или по добрѣ да кажемъ, че правилни неприятелски дѣйствія отъ един-тѫ само Българіѭ ся открыхѫ около 938 + 939 годинѫ.

3) Да ся е находилъ самъ Игорь въ Българіѭ, и всрядъ свои-ты сухопѫтны силы, или на море-то, при флоте

та? Ето важенъ въпросъ, на който е мячно да отвѣщаешъ, обаче трѣбва.

Былъ ли е той при флота? 1) Всичкы-ти Византійци не знаѭтъ нищо за това: види ся, че не е былъ. Азъ не могѫ си прѣдстави на ума, че Византійци-ти, като разказватъ за распаленѫ-тѫ така работѫ съ Россіяне-ты въ Анатоліѭ, можяхѫ да не смыслятъ за тѣхный Господарь, ако той наистинѫ ся е тамъ нахождалъ. Зачто Грьци-ти трѣбвало да имѫтъ съ Руссы-ты нѣкаквы сношенія, или прѣговоры. Като сѫ искали да очистятъ Анатолскы-ты области, какъ сѫ могли тіи да не забѣлежятъ имя-то на тоя Русскый Началникъ, по смиганье-то на когото трѣбвало да трьгнова всичкый михинизмъ на тѫѭ войнѫ, ако той наистинѫ е былъ излязълъ на брѣга на Анатоліѭ, или Романіѭ? И така Игорь не е былъ при флота.

2) Несторъ казва: „Иде Игорь на Греки.“ Отъ това изговаряніе не можемъ никакъ да заключимъ, че Игорь ся е нахождалъ на флота, или самъ е командовалъ. „Иде на Греки,“ друго нищо не знаменува, освянь обявилъ войнѫ, и закачилъ военный врьвежь. А думѫ-тѫ: „на Греки,“ той е притурилъ само за това, че по' много-то военны извѣстія, които сѫ забѣлежили Византійци-ти, казватъ да е станала тая работа на земѭ-тѫ Грьцкѫ: и така отъ по' много-то упазены извѣстія, Несторъ е заключилъ, че Игорь е отишелъ срѣщу Грьци-ты, като е трѣбвало да каже: „Игорь отиде срѣщу Блъгаре-ты.“ И така отъ неправо-то изговаряніе на Лѣтописеца: „на Греки,“ не бива никакъ да заключимъ, че вушь Игорь е лично командовалъ на корабы-ты срѣщу Константинополь.

3) Морска-та експедиція не е была главно прѣдпрімманье Игорево: что му трѣбвало да ходи да ся захваща за отстраненѫ работѫ, отъ коѭто той не е можялъ да ся надѣе нито отличны успѣхы, нито славѫ? Прѣдметъ на неговы-ты прѣдпрімманія е была Блъгаріѭ, была е корона-та на тѫѭ Дрьжявѫ.

4) Игорь не е былъ Адмиралъ, и до това врѣмя не е былъ ни еднѫжь на море-то: зачто да не рекѫтъ по' добрѣ, ако сѫ искали да го каратъ да командова лично, че той е командовалъ отъ главно-то си прѣбываніе на сушѫ-тѫ, дѣ да е было.

Само единъ Луітпрандъ, който е былъ въ Константинополь около 946 год. сирѣчь слѣдъ окончяніе-то на тѫѭ войнѫ, смышлява за Игоря, като за главенъ распорядитель на морско-то приготовленіе. Може да ся е случило, та Игорь самъ да е дошелъ на това морско сбиваніе, което е трѣбвало да рѣши тѫѭ войнѫ; може, обаче, и това да ся е случило, Луітпрандъ да е прiялъ нѣкого си Русскый Адмирала на флота, или Военачялника за сѫщій Игоря, зачто лесно е можалъ да ся излъже да помысли, че при Русскы-ты морскы силы ся е нахождалъ и истый имъ Царь. Обаче, не могѫ да разумѣѭ, зачто и Грьци-ти не забѣлежихѫ Игоря, като Луітпрандъ, ако той на истинѫ е былъ на корабы-ты.

Обаче както и да е было, ако и да е управлявалъ Игорь въ 941 годинѫ морско-то сбиваніе, обаче ничто ни не брька да вѣрваме, че личный военный ходъ Игоревъ е былъ по' вече сухопѫтенъ, нежели морскый.

5) Какъ да прѣдставимъ на себе си по' естественный и по' вѣроятный врьвежь на тѫѭ войнѫ?

Отъ безсвязный и неравный разсказъ и на Византійцины и на Нестора мѫчно е да искараме нѣчто поучително за сегашни-ты Русскы военачялници. Ако приведемъ что ся нахождатъ извѣстія-та въ нѣкакъвъ рядъ, то тыя, спорядъ цѣлѫ-тѫ работѫ, щѫтъ ся покажѫтъ само малкы острови, а пространны-ты между тѣхъ праздны мѣста, за да дойдѫтъ въ свръзкѫ, трѣбва да ся допълнятъ съ догадкы, издыранія, обясненія. И така:

Война-та най напрѣдъ плана между Господаря, Княза Іоанна Владимировичя и между Царя Блъгарскый, Петра,

Россія, побудена отъ партіѩ-тѫ на Князя Іоанна, не щя да упознае за Царь Блъгарскый Петра Владимировича, сир. тя по' много желаяше да види на Блъгарскый престолъ по' голѣмый му братъ. Мы видѣхме вече, че лукавый Регентъ и Цареградскый Дворъ прѣва'рихѫ Іоанна и Россіѭ съ свои-ты лукавства, и че Грьція ся рѣши да пріемне живо участіе въ работы-ты Блъгарскы. Причина-та на войнѫ-тѫ бяше силна и естественна.

Ами какво участіе сѫ пріимали Грьци-ти въ само-то начяло на тѫѩ войнѫ? истъкмено не можемъ опрѣдѣли; нъ кодко-то поне можемъ сѫди отъ млъчяніе-то на лѣтописи-ты и отъ тогавашне-то състояніе на Имперіѩ-тѫ, види ся, това участіе да не е было съвсѣмъ живо, зачто:

Имперія-та слѣдъ смрьть-тѫ на Великый Владимира II, не е могла още съвсѣмъ да ся управи. Пакъ ся начна войва-та въ Азіѩ съ Сарацине-ты и ся продлъжяваше; тѫѩ работѫ на Имперіѩ-тѫ весма добрѣ ѭ врьшяше на Вьстокъ мѫжественный Генералъ, Іоаннъ Курква или Куркуа, който отня на Имперіѩ-тѫ много области и градове, по рѣкы-ты Тибръ и Ефратъ: Продлъжятель-тъ го сравнява съ едного само Велизарія. И безъ това, необходимо нужно бяше да ся нахожда той военачялникъ на прѣдѣлы-ты на Имперіѩ-тѫ, кои-то никогда не можяхѫ да бѫдѫтъ безопасни отъ безпокойны-ты Магометане.

Морска-та сила на Имперіѩ-тѫ трѣбваше безпрѣстанно да крейсерува край островы-ты и брѣгове-ты на Вьстокъ за да гы упазюва отъ Арабскы-ты ескадры; които, като плуваха по това исто-то море, готовы бяхѫ всегда да нападатъ на Грьцкы-ты островы и на сухѫ-тѫ земѩ, и ся упражнявахѫ съ морско разбойничество за Сарацинскы-ты Емиры, Бееове и за исты-ты Калифы.

Византійци-ти, види ся, не обрьщахѫ никакво вниманіе на Черно море; зачто нито Блъгаре-ти, нито Россіяне-ти ся упражнявахѫ съ той пиратскый занаятъ, нъ ся ползовахѫ съ

мореплаваніе-то за трьговіж-тж си, колко-то позволявахж трактати-ти между три-ты тыя народа. Обаче Черно море по вече е было на ржцѣ-ты на Россіяне-ты и Блъгаре-ты, както и Черноморска-та тръговія; Грьци-ти, които не можяхж да зафанжтъ всичко съ себе-си, не щяше имъ ся и да опрѣдѣлятъ, или и да распространятъ своіж-тж погранична линіж, която Владимиръ II съ всѣмъ махнж. Надминуванье-то на Блъгарскж-тж и Русскж тръговіж въ Константинополь явно показва, колко незначителна е была власть-та на Византійци-ты надъ Черно море.

Срядно-то дору опираніе Грьцко на военно-то това прѣдпріиманье Русско трѣбваше да напрѣгне много силы-ты имъ, което наистинж ся види отъ това прѣдпріиманье Русско, на което Грьци-ти начнахж да ся опиратъ само тогава, когато опасность-та плашяше истж-тж имъ столицж. Въистинж, и Грьци-ти имахж всегда своіж-тж ескадрж на Черно море; нъ тя не бяше тръговска, нъ императорска, военна, за да варди Анатолскы-ты и Ѳракыйскы-ты брѣгове. Обаче, зачто-то въ това море нѣмаше толкова дѣятелни пирати, и зачто-то Имперскы-ти му брѣгове бяхж по спокойни, то Грьцко-то Адмиралтейство дрьжяше въ Черно море изслужени корабы, които догнавахж въ Босфорскый проливъ и у другы-ты Черноморскы брѣгове. Лоше-то надзирателство надъ морскы-ты силы на Имперіж-тж бяше причина, та Грьцко-то Правителство въ продлъженіе-то на това столѣтіе, както ще видимъ по надолу, принуждаваше ся да призовава и да пріима въ службж малкы Русскы ескадры.

Още друга мжчнотія; въ исто-то това врѣмя, въ което Грьція поиска да пріеме живо участіе въ политическо-то тѣло съ Блъгаріж и Россіж, тя закачe да страдае отъ вътрещни раздоры. Освянь вътрешни-ты смутны, Константинъ Дука въ Анатоліж, въ военно-то поселеніе на гвардіж-тж (Thema obsequianorum, или Obsicianorum) произведе силно възмущеніе. И така Грьція, срѣщу нейны-ты властолюбивы желанія, не можя [illegible] да покаже силж-тж

ѭй въ нѣкоя мѣркѫ; рѫцѣ-ты и' бяхѫ врьзаны; трѣбваше по' напрѣдъ да докара на рядъ домашни-ты си работы.

Освянь това, тая работа ся докачяше сѫще отъ Блъгаріѭ, която трѣбвало да посрѣщне прьвы-ты движенія на войнѫ-тѫ. Най послѣ, може, Грьція и да ся не е надѣяла отъ таково дрьзко настѫпателно движеніе на Россіяне-ты.

Както и да е было, види ся обаче, че на прѣминуваніе-то на Россіяне-ты прѣзъ Дунава Грьци-ты не брькахѫ, които ся извѣстихѫ за това тогава вече, кога това прѣминуваніе ся съвсѣмъ свьрши.

Не могѫ да ся усѣтя, какъвъ е былъ планъ-тъ на Россійскы-ты дѣйствія; нъ планъ все е имало. Ако и Россіяне-ти не обявлява'хѫ войнѫ на Имперіѭ-тѫ формално, обаче могли сѫ да прѣдвидятъ, че Императоръ-тъ не ще да отстѫпи отъ свой съѭзъ съ Царя, и че, ако успѣѭтъ въ Блъгаріѭ, работа-та ще достигне да ся ударятъ грѫди съ грѫди съ Грьци-ты.

Ако Игорь е ималъ нуждѫ отъ военный съвѣтъ, то главни негови рѫководители може да сѫ были Князь Іоаннъ и негова-та партія, въ коѭто ся нахождахѫ мнозина Велможи и Воеводы Блъгарскы, които нѣкога заедно сѫ служили на Владимира, и станали врагове и на Регента, и на слабый Царь. И така Игорь е ималъ доста человѣци, които твьрдѣ добрѣ сѫ знаяли слабо-то мѣсто на Грьци-ты, на което спорядъ нуждѫ-тѫ трѣбвало да ся обрьнѫтъ.

Затова, прѣди да ся прѣнесе театръ-тъ на войнѫ-тѫ въ Имперіѭ-тѫ, Русси-ти и които бяхѫ прѣдадени на Князя Іоанна Владимировичя, като прѣминахѫ Дунава, побрьзахѫ да извьршятъ плана си, да привземѫтъ, сирѣчь, Блъгаріѭ, и да възведѫтъ Царевичя на престола. Разумявася, че и Блъгарско-то Правителство не е дрѣмало, и дѣятелно ся е забраняло.

Каквы успѣхы е имало орѫжіе-то на Руссы-ты и на

Князя Іоанна Владимировичя въ Блъгарія, подробно не ся знае можемъ поне да полагаме, че работы-ты на Блъгарскы-ты роялисты тръгнахѫ много злѣ, така что-то Грьци-ти сѫ были принуждени да прибрьзатъ съ свои-ты военны приготовленія, и да отидѫтъ на помощь на Царя. Блъгарія, че е прѣтрьпѣла тогава силны потрясенія, съсипванія и промѣненія, види ся отъ тука явно, че тая Дрьжява никога отъ послѣ не можя' да излѣкува раны-ты, които бяше пріяла.

Тыя бѣдствія ся продлъжявали отъ 938 до слѣдъ 941 годинѫ: обаче привзиманіе-то Блъгаріѭ, която бяше посѣяна съ изрядны крѣпости, было е весма мѫчно и съмнително; зачто ако и да сѫ отстѫповали дору на всякадѣ Царскы-ты войскы (което обаче не можемъ каза' рѣшително), то и въ тоя случяй сѫ могли да прибѣгнуватъ въ укрѣпены-ты мѣста, които ся вардяхѫ отъ гарнизоны, и съ това исто-то да спомагатъ на Царскѫ-тѫ работѫ; за да привземѫтъ всичкы-ты тврьдины съ рѣшително нападаніе, не сѫ имали силѫ нито Россіяне-ти, нито дружина-та на Царевичя: и така работа-та ся продлъжяваше. а Царь-тъ ся защищаваше дѣто можяше, и както можяше.

Въ това врѣмя Царица-та Марія, при такыва критическы обстоятелства, побрьза да отиде въ Константинополь къмъ свой Императоръ Романа, помощь ли да испроси, или да ся види съ него, или да избѣгне военны-ты бѣдствія.

Какъ-то и да е было, вѣрно е поне, че Византійскый Дворъ, ако и да имаше войнѫ съ Сарацине-ты и възмущеніе въ Анатоліѭ, трѣбваше обаче да пристѫпи къмъ рѣшителны мѣркы: зачто Царь-тъ ако и силно да ся защищаваше, обаче не можяше да оттика Русскы-ты силы, които ся подкрѣпявахѫ отъ Блъгарскы-ты бунтовници.

Въ Цареградско-то пристанище побрьзахѫ да натъкмѫтъ флота: зачто-то нѣмаше доволно морскы силы, казва Луітпрандъ, Императоръ-тъ за да усили своѭ-тѫ ескадрѫ, повелѣ да стегнѫтъ още 15 повредены кораба, които ся нахож-

дахѫ въ пристанище-то, и нѣколко брандеры, Vid. Шлецеръ, Несторъ, III. 44.

Зачто Россiяне-ти излязохѫ на брѣгове-ты на Анатолiѭ? Какъвъ е былъ планъ-тъ на тѫѭ диверсiѭ? Това е едно прѣдложеніе, което мѫчно може да ся разрѣши, Причинѫ-тѫ на това движеніе може нѣкой усѣти достовѣрно, като съобрази общiй ходъ на работы-ты, и като разглѣда добрѣ обстоятелства-та, които сѫ станалы прѣди това движеніе; нъ зачто-то всичко-то това е зарадъ насъ изгубено, сирѣчь зачто-то работы-ты и събытiя-та на това врѣмя вътрѣ въ Блъгарiѭ мы не знаемъ, то не щемъ и да знаемъ и сѫщѫ-тѫ причинѫ на Россiйскѫ-тѫ диверсiѭ на Анатолiѭ. Обаче достовѣрно е поне това, че излазянье-то на Россiяне-ты на брѣга е было сѣтнина на военнѫ-тѫ нуждѫ, коѭ-то сѫ опрѣдѣлилы обстоятелства-та, и на стратегiѭ-тѫ, коѭто произведохѫ политическы-ты смутны на три-ты враждебны Дръжавы. И така излазянье-то на Россiяне-ты въ Анатолiѭ, отъ каквѫ-то ближнѭ причинѫ и да е станало-то, друго нищо не щѫ да е, освѣнь само диверсiя, за да подкрѣпятъ работы-ты Блъгарскы, като Грьци-ти имахѫ намѣрѣніе, както ся види, да излязѫтъ отъ свои-ты Анатолскы владѣнiя на Блъгарскы-ты брѣгове, да съединятъ свои-ты войскы съ Царскы-ты, да зафанатъ Дунавъ съ своѭ-тѫ флотилiѭ и да прѣсѣкатъ съобщеніе-то съ Россiѭ.

Нъ още едно ново обстоятелство ни дава причинѫ за догадкы, мнѣніе: Константинъ Дука въстана въ Анатолiѭ, или другъ нѣкой, който е показалъ себе си за него. Това възмущеніе ся начна около 936 година, а въ подирнѫ-тѫ ся нагаси; нъ, като ся начна тая война и като ся приближихѫ Россiяне-ти, пакъ ся въсплами по съ голѣмѫ ярость. Что знаменува това?

Това възмущеніе, както ся види, е произведено отъ Блъгарскы-ты военны поселенія, които Императоръ Юстиніанъ II 200 годины напрѣдъ бяше прѣвелъ изъ Ѳракыѭ и Македонiѭ въ Анатолiѭ. Тыя военны поселенія тогава дѣвахѫ на

служба на Имперіѭ-тѫ готовѫ войскѫ до 30,000 человѣци. На тыя поселенія (Themata) бяхѫ дадены особенны областны названія, подъ които тіи Блъгаре ся бяхѫ прочули въ Византійскѫ-тѫ Исторіѭ. Тіи Славяне-Блъгаре, които Имперія-та употрѣбляваше въ частны-ты си войны на Востокъ, проливахѫ кръвь-тѫ си за Имперіѭ-тѫ на брѣгове-ты на Тигръ и Евфратъ, въ Сиріѭ, Месопотаміѭ и въ всичкѫ Малѫ Азіѭ.

Какво отношеніе е имало това излазяніе на Россіяне-ты къмъ това възмущеніе? Да ли не сѫ имали и двѣ-ты страны какво да е сношеніе? Что е было причина-та на това възстаніе? Какво участіе сѫ принимали въ това събытіе Россіяне-ти, а най много Блъгарскы-ти бунтовници? За да обяснимъ тѫѭ работѫ, трѣбва да обрьнемъ вниманіе на умоветы въ Имперіѭ-тѫ.

Извѣстно е, че слѣдъ раннѫ-тѫ смрьть на Императора Льва Философа наслѣдникъ на Имперіѭ-тѫ стана малолѣтній неговъ сынъ, Константинъ. Императрица-та, майка му, която стана попечителница и намѣстница на малолѣтній си сынъ, не можя за много врѣмя да стои срѣщу бурны-ты обстоятелства, които поразявахѫ тогава Имперіѭ-тѫ. Въ критическото това положеніе на работы-ты и', трѣбваше да има на престола тврьдъ, рѣшителенъ мѫжь; и Византійци-ти начнахѫ да ся оглѣдоватъ, за да изберѫтъ такъвъ дрьзновенъ человѣкъ; и макаръ истый Императоръ излязе вече отъ малолѣтство-то, и спорядъ годины-ты си можяше да управлява Имперіѭ-тѫ, нъ тихый му нъравъ и мягкосрьдечіе-то му помагахѫ на смутители-ты да мыслятъ за новъ Правитель. Образовася партія, на коѭто глава-та бяше Адмиралъ Лакапинъ, тая партія сполучи да помогне на Лакапина да достигне при младый Императоръ най прьвѫ-тѫ властъ (Domesticus Scholarum), коѭ-то можемъ да сравнимъ съ силѫ-тѫ на Великый Везиръ. Като ся отдалени Императрица-та отъ Двора и като ся отнѧхѫ длъжности-ты отъ чиновници-ты на партіѭ-тѫ и', това помогна на властолюбеца да крои новы планове. Като управляваше Имперіѭ-тѫ отъ имя-то Константиново, той ста-

на страшенъ дору и на боязливый Императоръ, за кого-то той успѣ да ужени дъщерѭ си. Като стана тьсть на Императора и Цезарь, той пожела да стане и съ-Императоръ, равенъ на зятя си, а най послѣ прьвъ и высочайшій Господарь, сир. Августъ. И така прьвный Адмиралъ, Романъ Лакапинъ, всичко правяше по свое-то произволеніе, и всичко самъ единъ управляваше; а Константинъ, като изгуби постѫпно власть-тѫ си, носяше само имя-то Императоръ, и не излазяше никадѣ изъ свое-то усамотено жилище, като ся прѣдаде на наукы-ты и на Словесность-тѫ.

Между това гордость-та Романова отъ день на день умножяваше число-то на врагове-ты му; естественно е, че мнозына, кои-то бяхѫ недоволни отъ него, желаяхѫ по́ добрѣ да ся управляватъ отъ сѫщій Императоръ, отъ кроткый Константина; мысль-та, че незаконно усвои Романъ власть-тѫ, или по́ добрѣ насилно-то усвоеніе, подбуждаше дрьзность-тѫ на неговы-ты недоброжелатели; самъ Константинъ зарадъ обиды-ты, които струвахѫ на чина му както Романъ, така и сынове-ти му, Кесари, които бяхѫ нѣколцина, принудися да глѣда прѣзъ прьсты-ты си, като виждаше себе си въ рѫцѣ-ты на Романиды-ты, на които той толкова добро стори. Нъ когато добрый Императоръ трьпяше това съ млъчяніе, народъ-тъ роптаяше; а най много отъ всичкы-ты бяхѫ прилѣпени къмъ Константина Имперскы-ти Блъгаре и Славяне-ти, които ся нахождахѫ въ службѫ. Често ся открывахѫ тайны (заговори) срѣщу Романа дору и между неговы-ты прилѣпены и жестоко ся наказвахѫ; нѣкои отъ тыя заговоры ся прѣобрьщахѫ въ възмущеніе. Едно отъ такывы бяше възмущеніе-то на Анатолскы-ты Блъгаре за да свалятъ Романа, и да утврьдятъ единодрьжявіе на едного Константина Багрянородный, който родомъ бяше сѫщій Блъгаринъ-Славянинъ.

И така и въ Имперіѭ-тѫ умове-ти бяхѫ раздѣлени на двѣ партіи, както и въ Блъгаріѭ, и така ся готвяхѫ на междуособнѫ войнѫ. Императоръ Константинъ до това врѣмя съ трьпѣніе носяше гордость-тѫ на Романа и на неговы-ты синове; нъ, колко-то му растяхѫ годины-ты, толкова и трьпѣ-

ніе-то му ослабяваше; видяше ся, че трѣбвало да го е стражъ за бѫдность-тѫ, зачто той имаше вече сынъ, за сѫдбѫ-тѫ на кого-то трѣбвало е той необходимо да ся погрижe, и да пріеме рѣшителны мѣркы, за да уздрави неговѫ-тѫ учисть, и за това най много, че той бяше разумѣлъ тайны-ты намѣрѣнія Романовы за да утврьди наслѣдство-то на престола въ свой родъ. Обаче Константинъ самъ нѣмаше за това толкъ тврьдъ духъ: съ своѭ-тѫ нерѣшимость, той отъ день на день отлагаше тѫѭ работѫ, като ся основаваше на тайны-ты радѣнія на свои-ты любимци, ако и да можяше да ся страхува изгнаніе и съврьшенно отврьлянье отъ наслѣдство-то на престола; зачто Романъ всичкы-ты тыя мѣста, на които ся врьтяше цѣла машина-та зафана съ свои-ты твари, сир. съ прѣдадены-ты нему любимци. Между това той съ свои-ты лукавщины можя' да удрьжи Константина въ съгласіе съ себе си; като ся показваше миролюбивъ и прѣдаденъ, той го обезорѫжяваше и го дрьжяше много врѣмя въ свои-ты рѫцѣ.

Между това духъ-тъ на жители-ты Имперскы отъ день на день ся по' развояваше: Славяне-ти ся противяхѫ на Грьци-ты; между два-та тыя народа сѫществуваше тайна умраза. Правленіе-то Романово ся прѣдпочиташе отъ Грьци-ты; той ся мѫчяше да распространи Грецизма между Славяне-ты, и да промѣни природны-ты имъ начялници съ Грьци. Отъ това ставахѫ чисти бунтове отъ Славяне-ты по всичкы-ты краища на Имперіѭ-тѫ. Така ся възмутихѫ въ Сѣвернѫ Италіѭ (in Themate Longobardiae), въ Лонгобардскѫ-тѫ Имперскѫ область, сѫще наричяни-ти Словене, срѣщу пратеный Грьцкый стратигъ за да гы управлява, нъ ся приведохѫ пакъ въ покорность, и доволно число отъ тѣхъ, съ трима тѣхны начялници ся прѣведохѫ въ военны-ты поселенія, които ся нахождахѫ въ Анатоліѭ и граничяхѫ съ Българскы-ты. Капитани-ти имъ или Главы-ты (Κεφαλαί) пріимахѫ мѣсячнѫ заплатѫ само по пять златны монеты, а другы-ти по три.

Исто таково възмущеніе направихѫ и Морейскы-ти Славяне, Езеряне и Миленци, които подбуди на това Преторъ на Мореѭ, Іоаннъ Протоспатарій. Морея тогава бяше населена най много отъ Славяне; повече-то ся покорявахѫ на

Императора, само едни-ти Езсряне и Миленци, жители на Лакедемонія, на Еладж и на горы-ты, които нѣкога ся наричахж Пентадактилосъ, а сега Майнотскы, и ся продлъжавать на пять отдѣленія къмъ море-то (Vid. Memor. Pop. in Slav. pag. 94) бяхж нѣколко независими. Императоръ-тъ промѣни Претора съ другъ, Кринитъ на имя, който трѣбваше да усмири тыя грабители: военны-ты дѣйствія ся начнахж въ Мартъ мѣсяць и ся свръшихж въ Ноемврія, така что-то тіи Славяне ся одлъжихж да плащатъ дань на Императора (pag. 98).

Анатолія отъ силны-ты прѣселенія на Блъгаре-ты и на другы-ты Славяне, бяше много послaвянена; зачто освянь реченны-ты прѣселенія, въ царуванье-то на Константина Копронима, прѣминжхж тамъ 208,000 Блъгаре, на които Императоръ-тъ даде жилища по рѣкж-тж Артанъ (Vid. Memor. Pop. Pag. 80).

Обще, Въсточна-та Имперія бяше полу-Славянска и полу-Грьцка. Два народа на едно и два Императора отъ различны нація! Не е было възможно, въ такыва обстоятелства, да нѣма расколъ въ духа на цѣлж-тж массж. Дѣйствія-та Романовы вадяхж очи-ты на Константина. Кръвна-та свръзка, която Романъ заключи съ Прѣславскый Дворъ, можяше да го плаши за бждность-тж; и иста-та тая свръзка Романова съ Царя Блъгарскый отдѣляше Константина отъ интересы-ты на тоя послѣдній, не само отъ политическж причинж, нъ и отъ исто-то вече събытіе на свадбарскы-ты пиршества, за което мы по' горѣ спомянжхме. Съ еднж душж, Петръ не е можялъ да има Константина доброжелатель.

Истый той духъ ржководяше ненавистници-ты Романовы и пріятели-ты Константиновы въ тѣхно-то обхожданіе, зачто ясно глѣдахж, че Романъ въ свое-то родство съ Блъгарскый Дворъ намѣри ново утврьденіе на престола.

Въ исто-то това врѣмя, като ся готвяше въ Блъгарія бунтъ срѣщу Петра, такъвъ бунтъ начна да ся показва и въ

Имперіѭ-тѫ срѣщу Романа. Намѣреніе-то и отъ двѣ-ты страны бяше едно. Искатель-тъ Блъгарскѫ-тѫ коронѫ въ исто-то това врѣмя, като имаше Романа непріятель, Константина намѣри таенъ доброжелатель. И така Іоаннъ Владимировичь имаше на своѭ странѫ и Игоря и Константина.

Прѣдвиждаше ся обаче, че Романъ ще пріеме участіе въ работы-ты на Блъгарскый Царь, и че двама-та съюзни Монарха щѫтъ дадѫтъ единъ на другъ помощь. Явно е, че възстаніе-то въ Анатоліѭ е было тѣсно съединено съ движенія-та на размирители-ты въ Блъгаріѭ.

И така, когато бунтъ-тъ ся начна въ Блъгаріѭ и нѣкои области въ Анатоліѭ бяхѫ вече готовы да двигнѫтъ орѫжіе-то, въ исто-то това врѣмя възстанахѫ и Езеряне-ти и Миленци-ти въ Мореѭ. Успѣхъ-тъ на всякадѣ бяше съмнителенъ; зачто претендентъ-тъ безъ чюждѫ помощь не можяше да сѣдне на престола Блъгарскый, и военны-ты силы на Имперіѭ-тѫ въ Азіѭ бяхѫ въ това врѣмя още въ доста цвѣтѫще състояніе. За това всичка-та надежда бяше възложена на Россіяне-ты.

И така Россіяне-ты излязохѫ на брѣгове-ты Анатолскы за да подкрѣпятъ Азійско-то възстаніе. Тука Россіяне-ти трѣбвало да ся закачятъ съ Византійци-ты, и това само тѣхно закачянье, а не всичкы-ты имъ дѣянія сѫ внесены въ лѣтопись-тѫ.

Нъ какъ сѫ внесены! Всичко, что казахѫ Византійци-ти, а отъ тѣхъ и Несторъ за излазянье-то на Россіяне-ты въ Анатоліѭ, за различны-ты имъ тамъ движенія и сбиванія въ продлъженіе-то на цѣлѫ годинѫ, е речено весма касо; не сѫ забѣлежены нито мѣста-та на сбиванія-та, нито числа-та и мѣсяци-ти, нито силы-ты на двѣ-ты страны, нито избиваніе-то, нито сѣтнины-ты на тыя събытія, и всичко-то разказваніе състои въ нѣколко думы, които не стигатъ и за заглавія на отдѣленія-та на тѫѭ подробнѫ исторіѭ на тѫѭ войнѫ.

приписватъ Византійци-ти нѣкоѭ побѣдѫ. Обаче тая побѣда на Вардѫ е была частна, сирѣчь не е надвилъ всичкы-ты Русскы силы, нъ само единъ корпусъ, както това ся види отъ неизвѣстный Продлъжятель. Симеонъ Логотетъ имянно казва, че Варда навилъ корпуса, който былъ пратенъ да отнеме хранѫ за коньe-ты (manipulum necessarii pabuli et annonarum causa missum); исто-то казва и Георгый монахъ, това исто-то и Кедринъ, исто-то и Зонара.

Кедринъ ясно казва, че Россіяне-ти, прѣди да ся надвіѭтъ съ всѣмъ, сторили много злины. Това исто-то приказватъ и друзи-ти. Россіяне-ти, въ продлъженіе цѣлѫ годинѫ, ся удрьжяхѫ въ Анатоліѭ и на Европейскы-ты брѣгове на Воспора. Отъ това ся види, че излазяніе-то на Русскѫ-тѫ войскѫ на брѣга было весма силно.

За това Императоръ-тъ ся принуди да въспре свои-ты побѣды въ Сиріѭ срѣщу Сарацине-ты, и да повелѣе на побѣдоноснѫ-тѫ си Въсточнѫ войскѫ да побрьза къмъ Черно море (Incertus Bontinuator: „sed et sapientissimus solertissimusque Ioannes Curcuas, scholarum Domesticus cum Asietico omni exercitu praesto fuit.“ Sym. Logoth: „sed et Curcuas cum Asiaticis cunctis copiis,“ etc.).

И така ся види, че на столицѫ-тѫ прѣдстояла голѣма опасность, и че силы-ты на Россіяне-ты сѫ былы значителны, които за да могѫтъ Грьци-ти да надвіѭтъ и да избавятъ столицѫ-тѫ, трѣбвало да выкатъ Въсточнѫ-тѫ арміѭ съ знаменитый нейнъ военачялникъ. Колко имянно воини сѫ были въ тѫѭ армія, Византійци-ти не казватъ, нъ говорятъ явно за нейнѫ-тѫ многочисленность. Несторъ ѭ казва, да е была 40,000, което доближява истинѫ-тѫ и ся съгласява съ „cum omni exercitu Asiatico, cum Asiaticis copiis cunctis“ на Византійци-ты. Като ся присъедини Въсточна-та армія съ Анатолскый корпусъ, Россіяне-ти трѣбвало да ся не опиратъ вече на непріятеля въ неговѫ-тѫ земѭ, която имъ была малко извѣстна, гориста, весма мѫчна за засадѫ и за стратигыческы прѣдпріиманія, съ които Грьци-ти

ся всегда отличяхж. Тіи прѣтрьпяхж голѣмж повредж въ различны мѣста, на което много причины може да сж былы. Най послѣ ся принудихж да оставятъ тжж странж и да сѣднжтъ на свои-ты корабы.

Въ това врѣмя като ставаше това на тврьдж-тж земж, на море-то работа-та ся прѣдаде на Өеофана Протовестіорія, сир. на той истый, който заключи мирный трактатъ и свадбарскы условія между царе-ты Грьцкый и Блъгарскый. Отъ единогласно-то свидѣтелство както на Нестора, така и на Византійци-ты, „весь Судъ пожгоша," види ся, че Русскы-ты кораби наистинж влязли въ пролива и съ свой натискъ запустили брѣгове-ты му.

И така намѣрѣніе-то на флота е было да ся приближи до столицж-тж; нъ, като госрѣщна силно опиранье, принуди ся да излязе изъ пролива назадъ въ открыто-то море, като постави блокадж на устіе-то му.

Наистинж Грьци-ти сж ся мжчили да отбіжтъ блокаджтж отъ мѣсто-то; това е было нужно въ всякакво отношеніе. Тѣхна-та ескадра, която имала Грьцкый огнь, подъ началство-то на Өеофана Протовестіарія, нападвала на Русскы-ты корабы, които сж были расположени прѣдъ влазянье-то въ пролива; наистинж, прьгавина-та и прѣварливость-та на Грьцкы-ты моряци, която прѣминуваше опытность-тж на Россіяне-ты, още и Грьцкый огнь, обѣщавахж успѣхъ на тѣхното прѣдпріиманіе; и наистинж, Россіяне-ти, като изгубихж нѣколко корабы, принудихж-ся да ся отдалечятъ отъ мѣсто-то и да фрьлятъ желѣзо по' близо до брѣгове-ты на Виөиніж, за да подкрѣпятъ съобщеніе-то съ сухопжтны-ты войскы въ Анатоліж.

Грьци-ти, за да прѣсѣкжтъ съобщеніе-то на тыя войскы съ Блъгаріж, рѣшихж ся да истрѣбятъ Русскый флотъ; скоро слѣдъ това морскы-ты нападенія, които послѣдовахж едно слѣдъ друго, много злѣ го развалихж,

...ва Іоаннъ Курква, като ся съедини съ ... като спечяли нѣколко побѣды, на всякадѣ ...е-ты, които ся отдалечихѫ къмъ брѣгове-ты ... корабы-ты, които въ своѭ странѫ отстѫпя-...ся приближихѫ до Азійскы-ты брѣгове тъкмо ...пріемѫтъ на себе-си Русскы-ты дружины, что

...приближеніе-то на Русскы-ты корабы подъ ...спорядъ Византійци-ты, ся случило на 21 ... да допустнемъ, че излазянье-то на брѣго-... ся е случило още по' напрѣдъ, сир. въ ... или въ начяло-то на Іюнія. Врьщаніе-то на ...ужины на корабы-ты ся е случило вече въ

...е-ти обаче още сѫ ся удрьжявали на море-то, ...ъ исти-ти Византійци, и зачто-то имъ ся свръши ... ся приближи зима-тѫ, най послѣ ся отдалечихѫ ...и (у дома си). Нъ кѫдѣ во своя си? Аии че ...я е продлъжявала въ 942 и 943 год. . И така ...нѫ сѫ приплували на брѣгове-ты Блъгарскы, или ...ъ устіе-то на Дунавъ.

...зачто-то Септемврій тогава е былъ начяло на новѫ го-...то очищеніе-то Анатоліѭ отъ Россіяне-ты въ Септем-...и послѣ Грьцкы-ты воды въ Октоврія или Ноемврія, ...ва да гы считаме за събытія на 942 годинѫ.

Обаче пагуба-та на Россіяне-ты не бяше толкова ужя-...на, както ѭ прѣдставляватъ мирни-ти Византійскы лѣтописци; ...ъ все трѣбва да кажемъ, че тя е была значителна.

Не ся знае, колко силно е было излазяніе-то на Рос-сіяне-ты на брѣгове-ты Анатолскы; обаче, можемъ да пола-гаме, че Россіяне-ти въ тѫѭ непріятелскѫ земѭ сами не сѫ могли да направятъ толкова смяшеніе, което за да може да го истрѣби Имперія-та, принудила ся бяше да събере всич-

ся всегда отличяхѫ. Тіи прѣтрьпяхѫ голѣмѫ повредѫ въ различны мѣста, на което много причины може да сѫ былы. Най послѣ ся принудихѫ да оставятъ тѫѭ странѫ и да сѣднѫтъ на свои-ты корабы.

Въ това врѣмя като ставаше това на тврьдѫ-тѫ земѭ, на море-то работа-та ся прѣдаде на Θеофана Протовестіорія, сир. на той истый, който заключи мирный трактатъ и свадбарскы условія между царе-ты Грьцкый и Блъгарскый. Отъ единогласно-то свидѣтелство както на Нестора, така и на Византійци-ты, „весь Судъ пожгоша,“ види ся, че Русскы-ты кораби наистинѫ влязли въ пролива и съ свой натискъ запустили брѣгове-ты му.

И така намѣрѣніе-то на флота е было да ся приближи до столицѫ-тѫ; нъ, като посрѣщна силно опиранье, принуди ся да излязе изъ пролива назадъ въ открыто-то море, като постави блокадѫ на устіе-то му.

Наистинѫ Грьци-ти сѫ ся мѫчили да отбіѭтъ блокадѫ-тѫ отъ мѣсто-то; това е было нужно въ всякакво отношеніе. Тѣхна-та ескадра, която имала Грьцкый огнь, подъ началство-то на Θеофана Протовестіарія, нападнала на Русскы-ты корабы, които сѫ были расположени прѣдъ влазянье-то въ пролива; наистинѫ, прьгавина-та и прѣварливость-та на Грьцкы-ты моряци, която прѣминуваше опытность-тѫ на Россіяне-ты, още и Грьцкый огнь, обѣщавахѫ успѣхъ на тѣхното прѣдпріиманіе; и наистинѫ, Россіяне-ти, като изгубихѫ нѣколко корабы, принудихѫ-ся да ся отдалечятъ отъ мѣсто-то и да фрьлятъ желѣзо по близо до брѣгове-ты на Виѳиніѭ, за да подкрѣпятъ съобщеніе-то съ сухопѫтны-ты войскы въ Анатоліѭ.

Грьци-ти, за да прѣсѣкѫтъ съобщеніе-то на тыя войскы съ Блъгаріѭ, рѣшихѫ ся да истрѣбятъ Русскый флотъ; скоро слѣдъ това морскы-ты нападенія, които послѣдовахѫ едно слѣдъ друго, много злѣ го развалихѫ,

Между това Іоаннъ Курква, като ся съедини съ Вардж Фокж, и като спечяли нѣколко побѣды, на всякадѣ гоняше Россіяне-ты, които ся отдалечихж къмъ брѣгове-ты и бѣгахж къмъ корабы-ты, които въ своѭ странж отстжпяхж и вѣроятно ся приближихж до Азійскы-ты брѣгове тъкмо за това, за да пріемжтъ на себе-си Русскы-ты дружины, что отстжпяхж.

Зачто-то приближеніе-то на Русскы-ты корабы подъ Константинополь, спорядъ Византійци-ты, ся случило на 21 Іюнія, то трѣбва да допустнемъ, че излазянье-то на брѣгове-ты Анатолскы ся е случило още по' напрѣдъ, сир. въ конеца на Маія, или въ начяло-то на Іюнія. Връщаніе-то на Русскы-ты дружины на корабы-ты ся е случило вече въ Септемврія.

Россіяне-ти обаче още сж ся удръжявали на море-то, както казватъ исти-ти Византійци, и зачто-то имъ ся свръши храна-та и ся приближи зима-тж, най послѣ ся отдалечихж во своя си (у дома си). Нъ кждѣ во своя си? Ами че война-та ся е продлъжявала въ 942 и 943 год.. И така тіи наистинж сж приплували на брѣгове-ты Блъгарскы, или дору и въ устіе-то на Дунавъ.

Зачто-то Септемврій тогава е былъ начяло на новж годинж, то очищеніе-то Анатоліѭ отъ Россіяне-ты въ Септемврія, и послѣ Грьцкы-ты воды въ Октоврія или Ноемврія, трѣбва да гы считаме за събытія на 942 годинж.

Обаче пагуба-та на Россіяне-ты не бяше толкова ужясна, както ѭ прѣдставляватъ мирни-ти Византійскы лѣтописци; нъ все трѣбва да кажемъ, че тя е была значителна.

Не ся знае, колко силно е было излазяніе-то на Россіяне-ты на брѣгове-ты Анатолскы; обаче, можемъ да полагаме, че Россіяне-ти въ тжѭ непріятелскж земѭ сами не сж могли да направятъ толкова смяшеніе, което за да може да го истрѣби Имперія-та, принудила ся бяше да събере всич-

кы-ты си силы. Имянно ся знае, че Россіяне-ты подкрѣпяваха Анатолскы-ти бунтовници.

Той бунтъ, успѣси-ти на кого-то зависѣхѫ отъ вънкашне-то спомаганье, като ся очисти Анатолія отъ Россіянеты, трѣбваше да ся распрьсне; зачто войскы-ты, които отпѫдихѫ Руссы-ты, обрьнахѫ ся към възмутители-ты. Които закачихѫ тоя бунтъ ся уловихѫ и ся наказахѫ; а главный виновникъ на него, Константинъ Дука, ся наказа въ Константинополь.

Межху това тая 942 година е замѣчятелна съ свои-ты събытія въ истѫ-тѫ Блъгаріѭ. Византійци-ти не бяхѫ възможни да продлъжяватъ свои-ты побѣды отъ вътрещны-ты си безпокойства. Военны-ты събытія въ Блъгаріѭ ся още продлъжявахѫ, ако и да ся не знае съ какъвъ успѣхъ.

Най послѣ, Византійско-то Правителство вдигнѫ врьхъ въ тыя критическы обстоятелства; начна да обрьща вниманіе да гони непріятели-ты и вътрѣ въ Блъгаріѭ. За това Грьцка флотилія отиде да гони Русскы-ты корабы къмъ Анхиалъ и Мезембріѭ; отдѣто обаче Русскы-ти кораби за да ся избавятъ отъ Грьцкы-ты брандеры, побрьзахѫ въ устіе-то на Дунавъ, за да помогнѫтъ, ако стане нужда, на прѣминуванье-то на Русскы-ты дружины прѣзъ него назадъ, и да подкрѣпятъ съобщеніе-то съ Влахыѭ, Молдавіѭ и Россіѭ.

Между това Царь-тъ, за да ослаби оныя, които послѣдовахѫ отнимателя престола, можяше всичко да направи за да гы привлече къмъ себе си; и на истинѫ, въ тыя обстоятелства можяше да дѣйствува нѣкой не само съ орѫжіе, нъ и съ политикѫ. Лесно можемъ да си въобразимъ, че и на двѣ-ты съѭзны Правителства стигаше имъ толкова на умъ, че, за да прѣкратятъ зло-то, трѣбвало да ся избавятъ отъ главный неговъ виновникъ, сирѣчь, да турнѫтъ на рѫкѫ истый отниматель, и работа-та е свършена.

Не знаѭ каквы хытрости сѫ употрѣбили высокы-ты съѭзници за да достигнѫтъ свое-то намѣрѣніе; обаче извѣ-

ѣстно е, че Іоаннъ Владимировичь ся улови, турна ся тутакси на Грьцкѫ-тѫ флотиліѭ, която бяше дошла въ Анхыалъ и ся прати въ Константинополь.

Това рѣшително постѫпанье на сѫѭзни-ты Дворове обезсилили съ всѣмъ Блъгарскы-ты бунтовници, на които нищо вече не остана да правятъ: по много-то послѣдователи на Іоанна Владимировичя ся примирихѫ съ Царя, а закоравѣли-ти негови врагове по силно ся прилѣпихѫ къмъ Россіяне-ты.

Това събытіе и, може, още другы много твьрдѣ раз-срьдихѫ Игоря; незабавно ся издаде повелѣніе, въ Россіѭ да ся приготвятъ новы и най силны опльченія, които тутакси трѣбвало да ся подвигнѫтъ къмъ Дунавъ; зачто намѣреніе-то още не было достигнѫто: трѣбвало да уварди Княжескѫ-тѫ си думѫ, трѣбвало да спасѩ честь-тѫ на Русско-то орѫжіе, трѣбвало да отмьсти на Грьци-ты и Блъгаре-ты, трѣбвало да защити свой сѫѭзникъ, Тавро-Дакыйскый Господарь; и така ся подвигна още по силна буря отъ Сѣверъ на Югъ, опльченія и на Сѣвернѫ и Южнѫ Россіѭ, и освянь това, Блъгаре и Власи, които ся управлявахѫ напрѣдъ отъ искателя на тыя области, зачто бѣхѫ вѣрни къмъ него; всичко това станѫ за да ся подкрѣпятъ силы-ты, които отстѫпяхѫ задъ Дунавъ. Пакъ начнахѫ да прѣминуватъ новы войскы прѣзъ Дунавъ, пакъ начна да ся усилюва нова борба въ Блъгаріѭ.

Между това въ Константинополь вардяхѫ искателя на престола, Императоръ ся показа посрѣдникъ между двама-та братья; начнахѫ-ся сговори-ти. Нъ Князь-тъ, който нѣмаше свободѫ, нѣма что да стори, освянь да ся съгласи на всичко, что-то поиска Блъгарско-то Правителство. И така Царевичь-тъ по ряда ся отрече не само отъ Блъгарскѫ-тѫ коронѫ, нъ и отъ исто-то Господарство и на вѣчно изгнаніе изъ свое-то отечество; нъ за това му ся дадохѫ въ Анатоліѭ въ вѣчно и потомственно владѣніе голѣмы помѣстія. Грьцкый Дворъ, за да го привлече повече къмъ себе си, ужени го за еднѫ знаменитѫ подданницѫ на Имперіѭ-тѫ,

Като ставахѫ тыя работы въ Константинополь, съѭзны-ты Правителства ся мѫчяхѫ всякакъ да ся примирятъ съ Россіѭ; рядовно-то отричяніе на Царевичя ся прѣдстави по формѫ-тѫ на Игоря, който, като ся прѣвърши главна-та причина на тѫѧ война, нѣмаше вече нищо что да стори, освянь да измышлява новы причины. Съѭзни-ти Дворове, за да ся свръшатъ бѣдствія-та и да ся излѣкуватъ раны-ты, които пріяхѫ отъ двѣ-ты Дръжявы, чювствително желаяхѫ да ся примирятъ съ Россіѭ, която, ако и да и' стана нѣкоя повреда въ войскы-ты и', въ землѭ отдалеченнѫ, непріятелскѫ, обыколенѫ съ врагове, нъ която никакъ не ослабнѫ въ вътрешни-ты си силы, въ тыя обстоятелства нейна-та сила бяше славна и повелителна; и азъ си въображявамъ, че тя не е просила миръ, нъ къмъ неѭ сѫ прибѣгнали пълномощни-ти посланници и на двѣ-ты Дръжявы, и сѫ желали искренно добро-то расположеніе на Русскый Господарь.

Азъ не могѫ да постигнѫ, что сѫ искали тіи въ Кыевъ (944); зачто Царевичь-тъ бяше изигралъ вече своѭ-тѫ драмѫ, като ѭ свръши съ богатѫ женидбѫ; а пакъ отдалечении-ти планове Игореви, които едвамъ бяхѫ начнали да ся блескатъ, изгаснахѫ, като нѣкое привидѣніе; трѣбвало да ся съобразява съ новы-ты обстоятелства; съѭзны-ты Дръжявы прѣдлагахѫ интересны условія: ами что' повече? Условія-та на мира ся заключихѫ и съ два-та Двора особенно; трактата съ Грьци-ты уварди нашъ лѣтописецъ; и да ли' съ Блъгаріѭ не е имало трактатъ само за това, че Несторъ не е ималъ отъ дѣ да го прѣпише? Зачто обстоятелства-та на Блъгаріѭ и нейно-то сближеніе съ Россіѭ сѫ былы много по' важны, и сѫ имали потрѣбѫ отъ тоя миренъ трактатъ повече, нежели работы-ты на Имперіѭ-тѫ. Зачто Русскы-ти войскы сѫ зафащали области на Блъгарскѫ-тѫ Дръжявѫ, които трѣбвало да очистятъ. И да ли' не е имало никакъвъ трактатъ между Россіѭ и Блъгаріѭ? Ако не е сѫществовало всичко това, что-то не сѫ знаяли лѣтописци-ти, то трѣбва да повѣрваме че и Русскый народъ прѣди Рюрика не е сѫществовалъ, или въ 862 годинѫ на широко-то простран-

ство на Скиѳіѫ и Сармаціѫ той падналъ съ дъжда отъ небо-то, или израсъдъ изъ земѭ-тѫ като трева, или излязълъ изъ Скандинавскы-ты пещеры.

И така Игорь, като заключи миръ, изведе свои-ты войскы изъ землѭ-тѫ, пріятелскѫ вече нему, назадъ въ отечество-то си. Весма любопытно щяше да е да знаемъ что е съдрьжявалъ трактатъ-тъ на Россіѭ съ Блъгаріѭ. Всичко, что можемъ каза' съ нѣкоѭ достовѣрность, е това, че Блъгарія остави послѣднѭ-тѫ чясть на Южнѫ Россіѭ, която до това врѣмя біше още нейна; отстѫпаніе-то на Суличи-ты или Угличи-ты отъ Днѣпръ отвѫдъ Днѣстръ подтврьдява това положеніе. Отстѫпаніе-то на Суличи-ты е отстѫпаніе на Блъгарскый народъ който владѣяше тука; зачто Суличи е мѣстно названіе на народа отъ рѣкѫ-тѫ Сулѫ: нъ были ли сѫ тіи на истинѫ Россіяне, не ся знае; поне отъ тыя причины можемъ ся усѣти, че тіи сѫ были Блъгаре: 1) тіи во врѣмя-то Олегово ся бихѫ имянно съ Россіяне-ты, и подъ тѣхно-то имя Несторъ имянно разумѣва Блъгаро-Козаре-ты, отъ владычество-то на които Олегъ освобождава Южнѫ Россіѭ. 2) Въ това врѣмя (сир. Игорево), кога Россія ся избави отъ вліяніе-то на чюжестранци-ты и отъ населеніе-то на Суличи-ты, ако тіи сѫ были дѣйствително Россіяне, то, по естественно побужданіе, трѣбвало да прѣминѫтъ къмъ Россіяне-ты; нъ напротивъ мы гы видимъ отъ лѣтопись-тѫ, че тіи сѫ покорили на Игоря, и ся отдалечили къмъ Югъ, като народъ, отъ когото Россія трѣбвало да ся очисти. Види ся, че Суличи-ти сѫ были вече Христіане, и не сѫ щяли да останѫтъ подъ владычество-то на идолопоклонници-ты Россіяне. 3) Градъ-тъ имъ былъ Прѣсѣченъ. Шлецеръ ся отчяя да найде мѣсто-то на той градъ; и затова дору ся сумнява, да нѣма погрѣшка въ лѣтопись-тѫ. Нъ зачто-то още и сега нахождаме таково имя на едно мѣсто и монастырь въ Влахыѭ: Персиченъ (което сѫще е Прѣсѣченъ), което има свое-то начяло отъ Блъгаре-ты, напрѣжни-ты владѣтели на тѫѭ странѫ, то отъ тѫѭ аналогыѭ ся види, че е имало нѣкога и друго мѣсто или градъ Блъгарскый подъ това имя въ Южнѫ Россіѭ,

до Черно море, която е была много врѣмя въ тѣхно-то владѣніе, сир. отъ имя-то на града Прѣсѣчень, можемъ да заключимъ, че Суличи-ти, жители-ти на тоя градъ, поне, които сѫ владѣли, были сѫ Блъгаре.

Както и да е, по казваніе-то на Лѣтописеца, Суличи-ти, които сѫ ся притѣснявали отъ Игоревы-ты Россіяне, принудили ся да оставятъ Днѣпръ и да ся отдалечятъ отвѫдъ Днѣстръ, сир. въ Молдавіѭ, или Бессарабіѭ.

Освянь това отъ 10-тый членъ на трактата между Россіѭ и Грьци-ты, въ който Русскый Великый Князь ся одлъжява да не пуща Черны-ты Блъгаре да воюватъ срѣщу Херсонскы-ты въ Крымъ Грьцкы владѣнія, види ся, че тая страна, която ся нарiчяла, на Суличи-ты, и чясть на Тиверци-ты, дадена была на Россіяне-ты, сир. Россіяне-ти сѫ приближили къмъ Черно море.

На истинѫ, въ Высокѫ-тѫ Свѣтлицѫ весма живо усѣщали, колко было безполезно да прѣкарватъ чясто корабы отъ Россіѭ въ Черно море прѣзъ Блъгарскы-ты владѣнія, въ които, и когато дору имахѫ миръ съ Царя Блъгарскый, все ся нахождахѫ морскы разбойническы дружины, срѣщу които Днѣпровскы-ти и Днѣстровскы-ты Русскы матроси трѣбвало всегда да сѫ готови да гы отпѫждѫтъ.

И така Россіяне-ти удрьжяхѫ тыя мѣста, както ся види отъ мирный сговоръ, до само-то море.

Обаче, явно ся види, че Россіяне-ти, които ся бяхѫ приготвили да продлъжяватъ войнѫ-тѫ, не сѫ щяли да пропустнѫтъ той случяй, сирѣчь, кога заключявахѫ миръ, да искаратъ военны-ты си иждивенія, да удрьжятъ сир. нѣкоѭ чясть отъ напрѣжны-ты на Сѣверъ Блъгарскы владѣнія.

Въ IX членъ ся запрѣщава на Россіяне-ты да зимуватъ около Бѣловежье (а не Бѣлобрежье) или Бѣлградъ, а сега Аккерманъ; зачто тыя мѣста сѫ былы на Блъгаріѭ: и така Днѣстръ дѣлилъ Блъгаріѭ отъ Россіѭ.

Обаче, Крымъ, съ прибрѣжнж-тж му чясть на Ново-Россіж, бяше още на Блъгаре-ты, а Херсонъ съ свои-ты околности на Грьци-ты. На истинж, въ трактата Грьци-ти искахж съ особенъ членъ да уздравятъ свое-то владѣніе въ Крымъ отъ Россіяне-ты; отъ това може человѣкъ да заключи, че Россія была завладѣла и Блъгарскы-ты владѣнія въ Кримъ, и ся докачила съ Херсонскж-тж область, зачто въ сговоря не ся споменува за Блъгарскы владѣнія, а само за Грьцкы, отъ които Россіяне-ти трѣбвало да ся удрьжават. Нъ зачто-то Грьци-ти сж имали особенный сговоръ, то естественно е, че тіи сж ся грижили да уздравятъ само свои-ты владѣнія; за това въ него не ся говори за работы-ты на Блъгаріж, съ коихто Россія имала особенъ трактатъ.

На истинж, ако бяше ся уварделъ трактатъ-тъ Игоревъ и съ Блъгарскый Дворъ, то тая работа щяще да обясни всичкый конецъ на тжж войнж.

Не е тука мѣсто-то да обясняваме подробно Игоревый трактатъ, и мы го оставяме на Русскж-тж Исторіж.

И така отъ това врѣмя Россіяне-ти начнахж да вдигатъ врьхъ надъ Блъгаре-ты; и въобще Россія въ това врѣмя начина да има силно вліяніе на равновѣсіе-то на Господарствата на Въсточнж Европж. Това отвори очи-ты на Грьци-ты, които обрьнахж вниманіе на Россіж: това бяше причина-та, дѣто Грьци-ти най послѣ въведохж въ свои-ты лѣтописи сжще-то имя на народа.

Изгуба-та на Блъгаріж въ тжж войнж бяше, че тя изгуби Южно-Русскы-ты области. Нъ тая изгуба бяше само една чясть на онова ущрьбяванье, което Блъгарія прѣтрьпѣ въ това врѣмя отъ всякж странж.

НАЧЯЛО НА СРЬБІѬ.

Въ това врѣмя, като Руссо-Блъгарска-та война раздираше вътрешности-ты на Блъгаріѭ, Чеславъ, който побѣгна отъ Прѣславскый Дворъ, подвигна бунтъ въ Срьбіѭ и Кроаціѭ. Възмущеніе-то на два-та тыя народа за свободѫ-тѫ, при бурны-ты обстоятелства на Блъгаріѭ, имаше желаемый успѣхъ. Въ Константинополь врагове-ти на Царя тайно подкрѣпяваха това възмущеніе. Освянь това възмутители-ти найдохѫ за себе си якѫ помощь у Унгаре-ти и Руссы-ты, които наскоро ся бяхѫ поселили въ Сѣвернѫ Унгаріѭ.

Начяло-то на това възстаніе въ западны-ты области на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжавѫ направи, както знаемъ, вторый искатель на Блъгарскѫ-тѫ коронѫ, вторый братъ на Петра I, Михаилъ Владимировичь. Скора-та негова смрьть, срѣдъ успѣхы-ты на орѫжіе-то му, не прѣсѣче военно-то движеніе на племена-та, които той възбуди; зачто-то мѣсто-то на Михаила зафана Срьбинъ-тъ Чеславъ.

Въ това врѣмя като ся продлъжяваше война-та около Черно море, бой планѫ на цѣло-то западно пространство на Блъгарско-то Господарство, отъ Унгаріѭ дору до Ѳессаліѭ, и проникнѫ до южны-ты брѣгове на Мореѭ; читатель-тъ нека смысли горѣрѣченый бунтъ на Славяне-ты Езеряне и Миленци.

Като ся плѣни Іоаннъ Владимировичь (943), и като Блъгарія заключи миръ съ Россіѭ, видяшеся, че придоби нѣколко силѫ Блъгарско-то Правителство за да може да изгаси пламака и въ Унгаріѭ, Срьбіѭ, Кроаціѭ, Албаніѭ, и чясть въ Македоніѭ и Ѳессаліѭ. На това Царь-тъ можяше да ся надѣе и отъ помощь-тѫ на Императора Романа; нъ, за нещастіе, ново съвытіе му причини прѣпятствіе на това.

Влъненіе-то между Императорскы-ты партіи още не бяше ся свршило; въ истѫ-тѫ годинѫ, кога ся заключи миръ съ

Россіѭ, любимци-ти на страшливый Багрянородный принудихѫ го най послѣ да пристѫпи към рѣшителны мѣрки. Цѣлъ Константинополь бяше уплетенъ въ смутны, въ които Грьцити сѫ искусни майстори; най напрѣдъ всички бяхѫ въстанали срѣщу Романа, дору и сѫщи-ти му сынове, Кесари-ти Стефанъ и Константинъ; сѣтнина-та на това бяше, дѣто Романъ ся принуди да снеме отъ себе си коронѫ-тѫ, и да отиде въ заточеніе на опредѣленно-то за това мѣсто, островъ Протосъ. Слѣдъ това ся уловихѫ и двама-та Кесари: Стефанъ, който ся прѣдаде безъ опираніе, и ся прати на островъ Лезбосъ, дѣто промина останало-то врѣмя на живота си; а Константинъ (Романовичь), който ся опира, уби ся на мѣсто-то. Михаилъ Христофоровичь, братъ на Блъгарскѫ-тѫ Царицѫ, ся пострига монахъ, и ся дрьжяше подъ стражѫ, а Василій Романовичь, който ся роди отъ тайнѫ любовь на Романа съ еднѫ Блъгаркѫ, стана евнухъ.

И ето най послѣ Константинъ Багрянородный остана самъ на бащиный си престолъ, по прѣдстояніе-то на вѣрны-ты си подданници. Той Господарь, ако и да не бяше воинственъ, обаче бяше изряденъ политикъ, както ся види ясно отъ неговы-ты политически съчиненія. Като постѫпи да управлява самъ Имперіѭ-тѫ, духъ-тъ на Цареградскый Дворъ ся промѣни; а особенно ся промѣни тѣсна-та дружба съ Блъгаріѭ, въ отношеніе-то на коѭто най напрѣдъ ся прія видъ непріятелскый; трѣбвало да подновятъ сговоры-ты, или да изискатъ подтврьденіе-то Константиново. На' зачто, послѣ като заключихѫ миръ съ Россіѭ, пакъ ся испратихѫ въ Высокѫ-тѫ Свѣтлицѫ Императорскы посланници съ дарове, за да ся подтврьдятъ подписанни-ти вече членове.

Нъ не бяше така работа-та и съ Блъгаріѭ. Чеславъ имаше свои-ты повѣренны въ Константинополь, дѣто и самъ еднѫжь ходи'; Срьбія и Кроація стояхѫ още на срѣща: Константинъ прія тѣхнѫ-тѫ странѫ, припозна гы независимы, и за това, тіи отъ тогава начнахѫ да припознаватъ покровителство-то на Имперіѭ-тѫ, а тѣхни-ти Правители да сѫ вассали,

Нѣмало что да ся чини; зачто Блъгарія не можаше изеднѫжъ да постѫпа друго яче и да начне войнѫ съ Империѭ-тѫ, и реченыты области начнахѫ да ставатъ независимы отъ неѭ.

И така и отъ тѫѭ странѫ ся откѫснахѫ много Блъгарскы владѣнія. Македонія, чясть отъ Романіѭ, отъ Өессаліѭ и Албаніѭ останахѫ на Петра I. Въ Дураццо ся нахождаше Губернаторъ на Грьцкы-ты приморскы владѣнія, които граничяхѫ съ Епиръ.

НАЧЯЛО НА УНГАРІѬ.

Въ това врѣмя Сѣверни-ти пришлеци Унгаре и Русси, които ся укрѣпихѫ въ Сѣвернѫ Унгаріѭ, като станахѫ тіи раздори въ Блъгаріѭ, имахѫ прѣкрасенъ случяй да заврьшятъ своѭ-тѫ работѫ. Като възстана Михаилъ, тіи, като негови сѫюзници, постѫпихѫ въ походъ, приближихѫ-ся къмъ Дукавъ, а отъ тамъ прѣзъ Срьбіѭ, въ Македоніѭ и Романіѭ, сир. въ Имперскы-ты владѣнія, и като свръшихѫ той походъ, врьнѫхѫ ся въ Унгаріѭ.

Неблагопріятны-ты обстоятелства не позволихѫ на Блъгаріѭ да оздрави свои-ты Унгарскы владѣнія отъ тыя безпокойны съсѣды. Като ся утврьдихѫ въ Сѣвернѫ Унгаріѭ, едно на земѭ-тѫ, която отнятахѫ отъ Моравяне-ты, а друго на земи-ты, които пріяхѫ отъ Блъгарскы-ты Господаре, Унгаре-ти умяхѫ да ся въсползуватъ отъ вѫтрешни-ты раздоры на Блъгаріѭ, и постѫпно начнахѫ да натискатъ Унгарскы-ты Блъгаре, които, като нѣмахѫ подпоркѫ, принудихѫ ся да ся покорятъ, и постѫпно ся прѣселявахѫ къмъ Югъ на Унгаріѭ.

Обаче Унгаре-ти нападахѫ на всичкы-ты страны; а най много тіи нападахѫ на Блатенско-то Словенско Княже-

ство, кое-то до това врѣмя бяше подъ власть-тѫ на Царье-ты Блъгарскы. Между това като Срьби-ти ся біяхѫ за своѭ-тѫ независимость, тіи Словене паднахѫ въ рѫцѣ на Унгаре-ты, на които гая земя ся показа угодна съ плодородіе-то. Една часть отъ Унгаре-ты, като прѣминахѫ Дунавъ въ Западнѭ Унгаріѭ, поселихѫ ся въ тѫѭ земѭ за всегда.

И така най напрѣдъ Унгаре-ти ся заселихѫ въ Унгаріѭ въ западнѫ-тѫ й часть. Отъ тука тіи често нападахѫ на Каринтіѭ, Штиріѭ, Австріѭ, и въ вѫтрешнѭ Нѣмціѭ, подъ началство-то на юнашкы-ты си Визиры, Солтана и Токса, и всегда ся врьщахѫ у тѣхъ си съ грабежь.

Простый Блъгарскый народъ, който ся нахождаше между Трансилваніѭ, Тисеѫ и Дунавъ, прѣселяваше ся отъ день на день, като бѣгаше отъ съсѣды-ты си Унгаре, които бяхѫ още идолопоклонници, живѣяхѫ чергарскый животъ, проминувахѫ съ грабежь, и освянь това, бяхѫ много прьгави наѣздници и не знаяхѫ да употрѣбляватъ дипломатическы трактаты. За това и Въсточна-та (между Дунавъ и Трансилваніѭ) Унгарія при тыя потрясенія ся прѣдаваше на Унгаре-ты.

Обаче Унгаре-ти, които проникновахѫ кѫмъ Югъ не изгонявахѫ всичкы-ты Блъгаре изъ области-ты, что захващахѫ, това поне можемъ да видимъ въ Унгарскы-ты лѣтописи, които свидѣтелствуватъ, че Унгаре-ти оставили помежду си много Блъгаре Христіяне съ тѣхны-ты црькви и монастыри въ села-та имъ, за да копаѭтъ земѭ-тѫ, съ което тіи сами не ся упражнявали. Освянь това Унгаре-ти не сѫ были народъ многочисленъ; като ся прѣдводителствовахѫ отъ седемь началници, тіи можяхѫ да сѫ до нѣколко стотины хыляды мѫжи, жены и дѣца. Ако сравнимъ сега жители-ты на цѣлѫ Унгаріѭ, и видимъ, че отъ всичко-то народонаселеніе, Унгаре-ти не сѫ по́ выше отъ 2 миліона и полвинѫ, то отъ това ся увѣряваме колко сѫ напрѣдъ были многочисленни. Освянь това още и сега има пусты ненаселены мѣста въ Южнѫ Унгаріѭ. И така Унгаре-ти не сѫ имали тогава нуждѫ за голѣмо пространство. За това тѣхни-ти военни врьвежи срѣщу

Блъгарія, Грьція и срѣщу области-ты Германскы не ставахѫ отъ нуждѫ за привзиманія, а само отъ корыстолюбіе, и отъ любовь къмъ веселъ, подвиженъ животъ, и отъ гордо юначество. Като възсѣднехѫ свои-ты враньи конье, тіи ся пущахѫ на далечны нападенія, и често имъ ся случяваше да размѫтятъ цѣлѫ Германіѭ, доклѣ най послѣ ся събрахѫ всичкы-ти Нѣмци, подъ началство-то на Императора Генриха Птицелова, и като забиколихѫ тыя юнаци подъ Авибургъ въ Баваріѭ, поблъскахѫ гы добрѣ, и гы принудихѫ за врѣмя да не закачятъ Германіѭ.

На истинѫ, Блъгаре-ти, като имъ бяше още цѣла Дрьжява-та, и като имахѫ тишинѫ и рядъ на общи-ты си работы, могли сѫ да въспрѫтъ успѣхы-ты на Унгаре-ты; нъ, за щастіе-то на Унгаре-ты, възстанѫда-та Срьбія имъ бяше голѣма прѣграда, и работы-ты имъ ся съгласувахѫ съ интереса на Срьбы-ты, така что-то тіи пакъ въ 943 годинѫ нападнахѫ силно на Македоніѭ.

За по' голѣмо нещастіе на Блъгаре-ты, въ Южнѫ Унгаріѭ двама Блъгарскы Князове, които, както ся види, были сѫ отъ партіѭ-тѫ на искатели-ты на престола, обявихѫ себе си независимы отъ Петра I. Единый отъ тѣхъ, кого-то Унгарскы-ты лѣтописи наричятъ Менуміородъ, живялъ въ Блъгарско-то Графство, въ Великый Варадинъ, и управлявалъ околнѫ-тѫ странѫ; а другый, сынъ на Золана живялъ въ Сегединъ. Тіи най напрѣдъ ся посбутали съ главны-ты повелители Унгарскы, послѣ ся и поскарали, доклѣ най послѣ и изгубихѫ живота си, а земи-ты имъ, спорядъ военнѫ-тѫ правдинѫ, прѣминахѫ въ наслѣдство на Унгаре-ты. А третій, Владъ, управлявалъ Темешко-то Жюпанство, вѣроятно отъ имя-то Царско.

Въ това врѣмя, като Унгаре-ти ся поселихѫ тукъ тамъ въ срѣднѭ-тѫ чясть на Унгаріѭ, тѣхни-ти сподвижници, Руси, засѣднахѫ въ Сѣверны-ты мѣста. Главно-то имъ сѣдалище бяше около Прѣсбургъ или Погонь; тука тіи си направихѫ нѣколко крѣпости; главна-та е была градъ-тъ съ крѣ-

пость-тѫ, коѭто нѣкога Унгаре-тѣ сѫ наричяли Русскѫ крѣпость (О-Россъ-варъ; O-Rosz-var- Русска крѣпость-). Тѣи Русси като ся смѣсихѫ послѣ съ ближни-ты си Моравитяне, не изгубихѫ свое-то, весма прилично съ Моравско-то, нарѣчіе. Това ся види още и сега у жители-ты на Графства-та Сепешско, Шарошско и Земплинско, които и до сега наричятъ себе си Руссы, ако и нарѣчіе-то имъ прѣмина отъ Малороссійско-то къмъ Моравско-то.

Обаче тѣи Русси ся поселихѫ и въ други мѣста на Унгаріѭ, като прѣминувахѫ послѣ, при различны-ты прѣвратности на Унгаріѭ, отъ едно мѣсто на друго. Жилище-то имъ можемъ да издиримъ отъ уцѣлѣлы-ты и до сега названія на мѣста-та: О-Россвейгъ, О-Россфалу, О-Россгаза, О-Росскö (Oroszveg, Oroszfalu, Oroszhaza, Oroszkö), сир. Русско село, Русска паланка, Русскый домъ, Русскый камикъ и пр. Исторія-та на тыя Россіяне, като ся сливаше съ историѭ-тѫ на другы-ты племена, които населявахѫ Унгаріѭ, скрыта е въ историѭ-тѫ на тѫѭ странѫ, сир. на Унгаріѭ.

И така Блъгарско-то Господарство, не само ся прѣсѣче нѣколко отъ Россіяне-ты, нъ дору и въ извѣстны области ся образовахѫ особенны, независимы Княжества. Една-та само юговъсточна чясть на Унгаріѭ остана на Блъгарскый Царь, като что принадлежяше на воеводства-та му въ Влахыѭ, Трансилваніѭ и Молдавіѭ. Още Романъ Императоръ бяше пріялъ назадъ нѣкои чясти на Романіѭ.

Останалы-ты обаче владѣнія Блъгарскы съставлявахѫ доста значително цѣло: сир. Молдавія съ Бессарабіѭ, Влахыя, Трансилванія, чясть отъ Романіѭ, по голѣма-та чясть на Македоніѭ, владѣнія-та въ Өессаліѭ и Албаніѭ, Темешскый Банатъ, и Крымъ съ околности-ты на Прѣкопъ и устія-та на Днѣпръ, дѣто, спорядъ силѫ-тѫ на трактата съ Грьци-ты, не бѣ позволено да минуватъ Россіяне-ти. Всичко-то това заедно е могло да има доста значително политическо тегло между Въсточны-ты Господарства на Европѫ. Обаче това всичко-то е имало нуждѫ за правленіе тврьдо, мѫдро, дѣятелно, рѣшително; нъ Петръ, за нещастіе, нѣмалъ ни едно отъ тыя качества, които сѫ нужны за таково правленіе. Имало е още

надежда да ся възвыси и распространи пакъ Дрьжава-та, нъ нѣмало правитель воинственъ.

Имперія-та е могла да ся въсползова съ неблагопріятното положеніе на своѭ-тѫ съперницѫ; нъ и истый Багрянородный былъ весма страшливъ и кротъкъ; за това той ся съгласи по́ добрѣ да заключи и поддрьжѭ здраво мира съ това Царство. Въобще Имперія-та въ царуваніе-то на тоя Императоръ ся нахождаше въ едно бранително положеніе, и всичкы-ты нейны движенія бяхѫ да отпѫжда нападенія-та на Аравитяне-ты, ако и не сполучваше въ това всегда. Всичкый духъ Константиновъ ся вижда въ това: да поучява сир. сына си́ какъ да управлява Господарство-то, и въ чюжестранны-ты работы му прѣдлага весма пазливы мѣркы.

И така, ако и да не баше Петръ Господарь воинственъ, обаче отъ странѫ-тѫ на Имперіѭ-тѫ той нѣмаше за что́ да ся страхува въ царуваніе-то Константиново. Срьби-ти и Кроати-ти бяхѫ доволни отъ свободѫ-тѫ си, която скоро бяхѫ пріяли, и освянь, че не баше благоразумно да ѭ прѣдадѫтъ пакъ на произволеніе-то на ненадежнѫ-тѫ сѫдбѫ, тіи бяхѫ подъ покровителство на Императора, и безъ негово одобреніе не можяхѫ ничто да начнѫтъ съ Блъгаріѭ.

Въ това врѣмя и въ Россіѭ ся случи промѣненіе: Игорь въ 946 годинѫ умрѣ, или, както лѣтописи-ты казватъ, убій ся отъ Древляне-ты; наслѣдникъ-тъ му, Святославъ, баше още малолѣтенъ, и правленіе-то ся падна на майкѫ му, Ольгѫ.

Въ тогавашни-ты обстоятелства Россія, която причини́ толкова силно притѣсненіе на Блъгаріѭ, направи голѣмо впечатлѣніе на Прѣславскый Дворъ. Нѣма никакво съмнѣніе, ако и да нѣма Блъгарскы лѣтописи, а Русскы-ты млъчятъ, че Петръ ся е обрьналъ къмъ новѫ-тѫ Правителницѫ да подтврьди заключенный миръ. Посланничество въ Кыевъ и пращаніе дарове, спорядъ тогавашній обычай, е работа весма вѣроятна, что-то прилича на достовѣрность. Отъ това слѣдува, че и благодарни-ти Кыевляне подарихѫ взаимно Блъгарскый Царь, и отъ това врѣмя Россія живяла пріятелскы съ Блъгаріѭ.

И така Блъгарскы-ты владѣнія трѣбвало да станжтъ безопасны отъ дрьзость-тж на безпокойны-ты Унгаре.

ОБЩЕ СНОШЕНІЕ НА ТРИ-ТЫ НАРОДА МЕЖДУ СЕБЕ: СИР. НА РОССІЯНЕ-ТЫ, БЛЪГАРЕ-ТЫ, ГРЬЦИ-ТЫ. 946 — 970.

I. НА РОССІЯНЕ-ТЫ СЪ ГРЬЦИ-ТЫ.

Нѣма никакво съмнѣніе че Россіяне-ти сж имали съ Имперіж-тж силно народно сношеніе. Ако бяхме имали Робертсона на онова врѣмя, то той ни бы написалъ плънж, живж картинж на него врѣмя съ всичкы-ты му тънкотіи. Нъ, за нещастіе, намъ останахж въ лѣтописи-ты само едны отдѣлны чрьты на картинж-тж, само едни откжсляци. Азъ щж приведж тука тыя отткжсляци: исписвамъ гы така, както гы е събралъ Стриттеръ (Vid. Mem. Popul in Russ. pag. 972).

902 година. „Въ царуваніе-то на Императора Льва Философа бяше приготвена морска експедиція срѣщу островъ Критъ, подъ началство на Логоѳета и Пера на Имперіж-тж, Имерія. Излязна войска на Имперскый флотъ ся нахождаше 12,000 человѣци и 700 Россіяне.“

„Заплата-та на 700 Россіяне обще бяше единъ центенарій (сир. 100 фунта); заплата-та на цѣлый флотъ и на Россіяне-ты заедно е 17 центенарій 59 литры и 42 номизмы.“

935 година. „Въ царуваніе-то на Константина Багрянороднаго и Романа Лакапина Императорска Ескадра, подъ началство на Протоспотарія, Епифанія, която достигна Лонгобардіж (Италіж), на осмый Индикта, състояше отъ 11 хеландіи; а прѣди неж ескадра-та, подъ началство на Пера Козмж, която вече на седмый индикта бяше достигнала тамъ (въ Италіж), была отъ толкова хеландіи и седемь Русскы корабы, *Ρῶς καράβια*, на които ся нахождахж 415 человѣци Россіяне.“

949 годинѫ. (Во врѣмя-то на военный врьвежь срѣщу Критъ) „Императорскы-ты морскы силы състояхѫ отъ 150 корабы, въ число-то на които ся нахождахѫ 7 Русскы, които стояхѫ у брѣгове-ты Далматскы и около Дураццо.“

Ескадра-та, която ся проводи срѣщу Критъ състояше отъ 7 памфилы (голѣмы корабы), 33 хеландіи, 20 дромоны (легкы корабы) и при всякый отъ тѣхъ по двѣ узіи (малкы корабы), слѣдователно всичкы-ты узіи былы 40. Россіяне при флота ся нахождахѫ 584 человѣци, на които ако приброимъ 45 момчета или слугы, които слугувахѫ въ лагера, ще излязе число-то на всичкы-ты Россіяне 629 человѣци, толмачи (прѣводници) 368, плѣнны 700.

Пакъ другъ пѫть: „Въ четыре-ты Императорскы плъкове, както на офицеры-ты, така и на просты-ты воины, на Императорскы-ты Коммисіонеры и на воѐнны-ты лѣкари, на плѣнны-ты, както на началници-ты имъ, така и на просты-ты воины, на прѣводници-ты (Tulmatzis) и на Россіяне-ты, на воины-ты, дадены-ты отъ црькви-ты, на работници-ты и на правители-ты на военны-ты машины, дадеся ѣдрѫ монетѫ: 1691 литрѫ и 53 номизмы: а милліарезіи, сир. дрѣбнѫ монетѫ; 73 литры, 62 номизмы и 4 милліарезіи.“

Пакъ: „Отъ хазнѫ-тѫ ся дадохѫ 21 литры злато за да ся купятъ различны вещи, нужны за експедиціѭ-тѫ срѣщу Критъ и за въорѫженіе 9 Россійскы корабы (τῶν 9 καραβίων τῶν Ῥῶς), и два едногребны кораба за плѣнны-ты и за всичко что-то было нужно да ся раздаде на флота споредъ Высочайше-то повелѣніе.“

„За купуваніе дебело платно за платна-та на 9 корабы, на които были Россіяне, всяко платно по 30 лакты, и за два едногребны кораба по 18 лакты, дадохѫ ся 1154 номизмы, като притуряме и платно-то, което ся раздаде обилно на Россіяне-ты.“

962 година. Въ царуваніе-то на Романа младый:

„На пятый Индикта, въ мѣсяцъ Іюлія, Никыфоръ Фока, като дойде въ Критъ и като обсади града Кантакыѭ, научися, че непріятелскы-ты войскы, като не пристигнахѫ да навлязѫтъ въ града, отдалечили ся въ скрышны мѣста и горы, и отрѣди

една часть отъ пѣшия-тѫ войскѫ и отъ конницѫ-тѫ, Россіяне и Анатолци, за да гы гонятъ."

963 година. „Като сидя' 18 мѣсяца подъ стѣны-ты на града, военачялникъ-тъ, въ мѣсяцъ Мартъ, направи нападеніе (штурмъ). Всичкы-ти ся спустнахѫ на стѣны-ты на града, плъкови'-ти, Армяне-ти, Россіяне-ти, Славяне-ти (*Σλαβησιανῶν*) *) и Θракыйци-ти, и скоро завладѣхѫ града."

1037 година. Конецъ-тъ на царуваніе-то на Михаила Стратіотика.

„Въ врѣмя-то на възмущеніе-то срѣщу Императора Исаакыя Комнина (на Встокъ) зимовахѫ два Франкскы плъкове**) а единъ Русскый, отъ които много ся страхуваше Амбустъ (единъ отъ съумышленници-ты, който ся бояше, да не ся научятъ войскы-ты за това възмущеніе, и да го уловятъ и да го прѣдадѫтъ на Императора)."

1077 година. Въ царуваніе-то на Михаила Дукѫ. „Въ врѣмя-то кога ся възмѫти Никыфоръ Бріенній, опрѣдѣлихѫ ся срѣщу него Генерали-ти, Руселій и Алексій Комнинъ; въ исто-то врѣмя ся проводихѫ тамъ (къмъ Аθирѫ) Русскы корабѝ и пѣшя войскѫ."

---

*) Съ това имя ся наричяло военно-то поселеніе (или область-та) въ Анатоліѭ, което състояше една часть отъ Блъгаре, които не влязохѫ въ Опсиціанско поселеніе, и една часть отъ Славяне, които ся прѣселихѫ тамъ отъ сѣвернѫ Италіѭ, Далмаціѭ и Мореѭ.

**) *Φραγγικά*. Франкскы. Да забѣлежимъ, че дума-та Франкскы не знаменува тука народность, сир. наричяны-ты сѫще така Франкы. Византійци-ти, отъ врѣмя-то на Карла Великый, Франкыѭ наричяхѫ неговѫ-тѫ монархыѭ, а послѣ и части-ты нейны, а жители-ты имъ наричяхѫ Франкы. За това и Константинъ Багрянородный Германіѭ и Адріатическѫ Украинѫ (сир.: земѭ-тѫ на Словене-ты) нарочя всегда Франкыѭ, а жители-ты Франкы, спорядъ имя-то на народа, който владѣяше; отъ тука стана, дѣто и Славяне-ти и Нѣмци-ти ся нарекохѫ

Ето само нѣколко точкы отъ безпрѣстанный връвежь на врѣмя-то, на 902, 935, 949, 962, 963, 1057, 1077 годины, които случяйно ся хванаты. Да ли нѣкой може да казва, че Россіяне-ти сѫ были между Грьци-ты само тогава, само въ тыя годины, въ които сѫ спомянѫли за тѣхъ лѣтописци-ти? Отъ само себе си е явно, че Россіяне-ти сѫ служили всегда на Имперіѭ-тѫ; зачто нѣма ни една достаточна причина да заключимъ, че Россіяне-ти не сѫ служили на Имперіѭ-тѫ и между годины-ты, на примѣръ, 902 — 935, зарадъ които ся случи да спомянѫхѫ. Така Русскый плъкъ, който ся нахождалъ въ 1057 годинѫ на Востокъ, той и прѣди тѫѭ годинѫ е былъ въ службѫ на Имперіѭ-тѫ; възмущеніе-то, което тѫѭ годинѫ ся прилучи даде причинѫ, та лѣтописецъ-тъ спомянѫ за тоя плъкъ, който обаче и слѣдъ тѫѭ годинѫ не е прѣстановалъ да служи или на Востокъ, или въ истѫ-тѫ дору Анатоліѭ, или было дѣ было въ Имперіѭ-тѫ.

Ако седемь Русскы кораби и 415 человѣци въ 934 годинѫ бяхѫ пратени въ Италіѭ, то вѣрно и прѣди тѫѭ годинѫ сѫ были на службѫ, и слѣдъ неѭ сѫ правили услугы на Имперіѭ-тѫ въ Италіѭ. Въ 949 годинѫ, Русска-та ескадра отъ седемъ корабы, която крейсерова у брѣгове-ты на Дураццо и Далмаціѭ, въ 934 годинѫ вече ся нахождаше въ срѣдиземно море, и можемъ да мыслимъ, че и послѣ не е

съ чюждо имя, като принадлежяхѫ на завладѣнія-та Франкскы. Извѣстно е, че и Далмація, коѭто нѣколко врѣмя владѣхѫ Франкы-ти, наричяше ся въ Константинополь Франкохоріонъ. Слѣдователно: два-та Франкскы плъкове, които лѣтопись-та спомянува тука, най вѣроятно отъ всичко сѫ были Словене отъ Истріѭ, или отъ Краинѫ, или отъ друго какво да е мѣсто, което е влязало подъ имя-то на Франкыѭ; зачто отъ всичкы-ты подданны, или жители на странѫ-тѫ Франкыѭ, най близо до Грьци-ти сѫ были Славяне-ти; тія наплънихѫ въсточнѫ-тѫ часть на Франкыѭ, сир. нахождахѫ ся близо до Адріатическо-то море, и отсичяхѫ Нѣмци-ты отъ непосрѣдственно-то познайнство съ Имперіѭ. И наистинѫ, ако жители-ти на Франкыѭ сѫ поступали въ службѫ на Имперіѭ-тѫ, то тія сѫ были Славяне, а

прѣстановала да дохожда на помощь на Императоры-ты Византійскы.

И така, въ отношеніе-то на народнѫ-тѫ сврьзкѫ, службѫ-тѫ на Россіяне-ты въобще въ Имперіѭ-тѫ, както сухопѫтнѫ-тѫ, така и морскѫ-тѫ, можемъ да вѣрваме че ся е продлъжявала, сир. не трѣбва да ѭ разумѣваме само въ 902, 935, 949, 962, 1057, 1077 годины, нъ отъ 902, или по' добрѣ да кажемъ, още по' отъ напрѣжне врѣмя, слѣдъ годины-ты 935 — 949 — 962 — 1057 — 1077, и така нататакъ, доклѣ това ся не прѣсѣче отъ особенны обстоятелства. Това е было въ военно отношеніе.

Ами каква е могла да бѫде мирна-та или трьговска-та сврьзка между Россіяне-ты и Имперіѭ-тѫ? Нѣма никакво съмнѣніе, че така силно сѫ посѣщали Имперіѭ-тѫ и Константинополь и мирни-ти искатели богатство-то, както и военни-ти. Това можемъ и безъ всяко свидѣтелство да заключимъ; нъ особенно това ся види отъ мирный договоръ Игоревъ съ Грьци-ты, въ който имянно было обрьнато вниманіе и условіе и на Русскы-ты трьговци, които дохождали въ Цариградъ, и на които бяхѫ опрѣдѣлены жилища и мѣсто на стоваряньe стокы-ты въ приморско-то прѣдмѣстіе на Святаго Мамѫ. Кога-то Ольга посѣти Константинополь, то ся прѣд-

---

имянно за това, че 1) тіи сѫ были ближни съсѣди на Грьцкы-ты владѣнія, както въ Иллирикъ, така и въ Италіѭ, слѣдователно были сѫ съ тѣхъ познайници, и можяхѫ да ся надѣѭтъ отъ това познайнство различны ползы; 2) тіи сѫ были едноплеменници съ Славяне-ты, отъ които бяше плъна Имперія-та, и весма естественно можяхѫ да умножятъ тѣхно-то число, и за това повече, че 3) въ родственнѫ-тѫ имъ земѭ Нѣмци-ти имъ отняхѫ всичкы-ты правдины и прѣимущества, и за това тіи ся принуждавахѫ да оставятъ отечество-то си, въ което оніи другоплеменници захванахѫ всичкы-ты высокы мѣста, и да трьсятъ честь-тѫ си въ такавѫ Дрьжявѫ, въ коѭ-то на Славяне-ты пѫть-тъ бяше открытъ не само къмъ Генералъ-Губернаторско-то или Сенаторско-то достоинство, нъ дору и къмъ престола,

ставлявахѫ прѣдъ неѭ Цареградскы-ти Русскы трьговци. Колко сѫ были още такыви Русси, коитѣ не сѫ ся упражнявали нито съ войнѫ, нито съ тръговіѭ, нъ были дошли тамъ отъ различны обстоятелства, и ходили по Имперіѭ-тѫ да гонятъ честь-тѫ си! И воистинѫ, частны-ты Русскы лица, или трьговци, съ свои-ты продавалничкы и стокы были сѫ нѣчто отстранено за Византійскы-ты лѣтописци, които всегда обрьщахѫ вниманіе на едны-ты само голы военны събытія и на придворны възмущенія.

И отъ тука излазя за Русскѫ-тѫ исторіѭ благопріятно слѣдствіе, което показва тогавашне-то вътрешне достоинство на Россіяне-ты. Ако сравнимъ тѣхно-то състояніе съ състояніе-то на едноврѣменны-ты имъ Западны народы, то това сравненіе ще открые надминуваніе-то на образованность-тѫ на Россіяне-ты въ това врѣмя надъ всичкы-ты другы народи на западъ, които тогава още бяхѫ потънѫли въ невѣжество и варварство; и иста-та дору Италія, отъ коѭто сѫ произлизали нѣкои лучи на просвѣщеніе-то, като ся оварвари въ продлъженіе-то на послѣдны-ты двѣ столѣтія, покри ся съ невѣжество, което бяше покрыло цѣлъ Западъ.

Въ XII само столѣтіе Французи-ти и Германци-ти, отъ причинѫ-тѫ на Крьстовы-ты военны врьвежи, като ся запознахѫ съ Константинополь и съ просвѣщенны-ты Аравитяне, прѣнесохѫ на Западъ нѣколко познанія, искуства и способы за да управятъ както общественный, така и частный животъ. Нѣмци-ти и Французи-ти наимахѫ корабы отъ Венеціяне-ты за да прѣминуватъ въ Палестинѫ, зачто сами ся не упражнявахѫ съ море-то. И така Россіяне-ти имахѫ познайнство съ просвѣщеннѫ-тѫ странѫ още отъ 800 или 900 годины, между това като Западъ начна да ся ползува съ него тъкмо отъ 1160 год. Нъ за това мы щемъ найдемъ случяй да поговоримъ по' долу; тука азъ само искахъ да обрьна вниманіе на благотворны-ты познанія въ Русскый народъ, които станахѫ отъ познайнство-то и отъ сношеніе-то съ Грьціѭ.

II, СНОШЕНІЕ НА БЛЪГАРЕ-ТЫ СЪ ГРЬЦИ-ТЫ.

Нъ толкова по' силны бяхѫ сношенія-та на Блъгаре-ты съ Имперіѭ-тѫ. Той народъ, при всичкы-ты си политическы повреды, остана на истѫ-тѫ народнѫ дѣятелность, съ коѭто ся отличаше и въ напрѣжни-ты врѣмена. Блъгарія бяше още силна съсѣдница на Грьци-ты; тя въ това врѣмя при Византійскый Дворъ ся почиташе най много отъ всичкы-ты Господарства на земѭ-тѫ. Константинъ поддрьжяше миролюбіе-то съ тѫѭ Дрьжявѫ. Правдины-ты на Блъгарскѫ-тѫ трьговіѭ въ Имперіѭ-тѫ, които напрѣжни-ти Блъгарскы Царье насилно взяхѫ, имахѫ още съврьшеннѫ силѫ и бяхѫ станалы законъ. За съжялѣніе е, че нито Блъгарско-то, нито Византійско-то Министерство на финансы-ты не остави намъ подробны извѣстія, въ кои-то мы можяхме да видимъ всичкый крѫгъ на Блъгарскѫ-тѫ дѣятелность.

Константинъ Багрянородный остави намъ нѣкои любопытны извѣстія, за Блъгаріѭ; азъ щѫ гы приведѫ тука думѫ въ думѫ.

Етикетъ на Блъгарско-то посланничество при Цареградскый Дворъ. Какъ сѫ поздравяли Блъгарскы-ти посланници Императора при Двора: „Какъ е здравіе-то на Боговѣчнынный Императора, на духовный нашъ отецъ, Божію милостію на Господаря Блъгарскый? Какъ е здравіе-то на Августѣйшѫ Императрицѫ, на тѣхны Императорскы Высочества, Господари-ти сынове-ти Имъ и другы-ты чяда? Здравъ ли е Святѣйшій и Вселенскый Патріархъ? Здрави ли сѫ два-та Магыстра? Здравъ ли е всичкый Сенатъ? четырма-та Логоѳети?"

„Слѣдъ това Великый Церемонійнейстеръ отъ своѭ странѫ пыташе: „Въ добро ли е здравіе духовный внукъ на нашія Императора, Божію милостію, Царь-тъ Блъгарскый? Въ добро ли е здравіе Царыца-та, Негова-та супруга? Въ добро ли сѫ здравіе Коняртикынъ, и Великый Тарканъ, сынове, Божію милостію, на Царя Блъгарскый, и другы-ты Негови чяда? Въ добро ли сѫ здравіе шесть-тѣ Велици Воеводи (Βοϊλάδες)? Здрави ли сѫ друзи-ти, които сѫ

находятъ както при Двора, така и въ стана, Бояре (Βοϊλάδες)? Здравъ ли е всичкый народъ?“

Писмо-то къмъ Архонта Българскый така ся надписоваше: „Во имя Отца и Сына и Святаго Духа, единаго истиннаго Бога нашего, Константинъ и Романъ, Божiею милостiю, Римски Императори, любезнѣйшему и духовному нашему сыну, Божiею воспѣшествующею милостiю, Архонту (Царю) Христiаннѣйшаго народа Българскаго.“ Така писали напрѣдъ, нова Константинъ; а сега така ся пише: „Константинъ и Романъ въ Бозѣ Императори. Царье Римскы, любезнѣйшему нашему въ Бозѣ сыну, Господарю Царю (*Βασιλεῖ Βουλγαρίας*) Българiя.“

Отъ описанiе-то църковны-ты праздници, които ся празднували съ голѣмы церемонiи при Двора, любопытно е това:

„Въ праздника на *Рождество Христово* — за Священна-тѫ трапезѫ, за *19 приборы* (*приготовленiя* за трапезѫ-тѫ) трѣбвало да выкать: двама-ти Магыстры,*) Перове и Проконсолы на Имперiѭ-тѫ-шесть, Българскы госты или Посланници двама, най послѣ отъ Генералы-ты, или другы чиновници двама, за да ся находятъ при трапезѫ-тѫ на истый Императора 12 гости, за подражанiе 12 тѣ Апостолы, които вечеряхѫ съ Христа Спасителя. А на трапезы-ты отъ двѣ-тѣ страни (отъ дѣснѫ-тѫ и лѣвѫ-тѫ) да выкать всички-ты Сенатори, и най почетни-ты отъ всички-ты Государственни Чинове, на брой до 168: Българскы гости 12,“ и проч.

„Въ праздника на Великдень: на златнѫ-тѫ трапезѫ коя-то ся находила на великолѣпнѫ-тѫ златнѫ палатѫ (in splendido Chrysotriclino), трѣбвало да приглашатъ — (освѣнь най първи-тѣ чинове на Имперiѭ-тѫ) — и двама Българскы Велможи, [illegible] до 30 души. А на четыре-ты трапезы, коя-то ся [illegible] въ четыре [illegible], [illegible] Императорски [illegible] и проч. А Българскы гости 12 [illegible].“

---

*) Тия сѫ *были* най първи достоинства въ Имперiѭ-тѫ.

„Гости-ти на священный златный столъ влазятъ въ своиты праздничны кафтаны, Блъгаре-ти влазятъ слѣдъ Воеводиты (post classem Strategorum), и сядатъ на лѣвж-тж странж на священнж-тж трапезж, на пято-то, или на шесто-то мѣсто," сирѣчь като начнешь отъ Августѣйшж-тж Особж.

„А на послѣдни-ты двѣ трапезы, на трапезж-тж на лѣвж-тж странж, сядатъ плѣненни-ти Сарацине, а на дѣснж-тж — всичкы-ти Блъгаре. Всичкы-ти гости влазятъ и излазятъ: Сенатори-ти и Генерали-ти въ свои-ты мундиры; Сарацине-ти въ бѣло облѣкло безъ поясы; а Блъгаре-ти въ своиж-тж народнж примянж."

„Въ шестый день на Свѣтлж-тж недѣлж става кръстовый ходъ вътрѣ въ Двореца, и ся дава аудіенціж на Блъгарскы-ты посланници, които принесохж дарове отъ Блъгарскый Царь; и става обѣдъ на священнж златнж трапезж, на който ся призоваватъ Блъгарскы-ты посланници и най прьви-ти чинове на Имперіж-тж. А на другы-ты трапезы ся призоваватъ 54 лица отъ Графско достоинство на Имперіж-тж (de ordine comitum), а Блъгарскы госты 18 человѣци, които сядали на послѣдній столъ, въ тѣхно-то народно одѣяніе." (in suis scaramangiis).

„Въ третій день на Ѳоминж недѣлж става (на Ипподромъ) конска прѣпусканица, игра́, съ коиж-то ся заключява празднованіе-то на Свѣтло-то Въскрьсеніе. Тогава ся отпущатъ Блъгарскы-ти посланници." (Vid. Const. Porphyr. apud. Stritt. in Bulg. pag. 604 — 608.)

Удивително е, въ какво почитаніе сж ся нахождали въ Константинополь Блъгаре-ти. Вѣроятно е, че 12, или 18 тѣхъ Блъгаре, които ся призовавахж на Императорскж-тж трапезж, не сж были посланници на Блъгарскый Царь, нъ сж ся избырали, като най почетни отъ многочисленно-то съсловіе на Блъгаре-ты, поддании на Петра I, които ся живяли въ Константинополь. Сжще Блъгарскы-ти посланници сж ѣли на еднж трапезж заедно съ Императора, и обыкновенно сж были или единъ или двама; ако ли не е имало Посланници, призовавали сж ся на знатнж-тж трапезж най почтенни-ти Блъгарскы Велможи, които ся нахождахж въ столицж-тж.

Отъ тука ся види, че работы-ты Българскы въ Императ-тѫ, въ правленіе-то на Багрянородный, сѫ былы въ най цвѣтаще състояніе. Отъ число-то на почетны-ты Българскы госты, които ся призовавахѫ въ Двора, види ся, че Българскы поддании въ Цареградъ сѫ были весма много; ако ли приложимъ още и Българе-ты, които сѫ были поддании на Имперіѭ-тѫ, и много-то Россіяне, то можемъ да кажемъ безъ дà ся свиняваме, че Константинополь, въ правленіе-то на Багрянородный, е былъ градъ почти полу-Славявскый, както това е было въ царуваніе-то на Славяне-ты: Іустина I, Іустиніана Великый и на неговы-ты племянници.

Тука можемъ да прѣдложимъ въпросъ: да ли' ся служили и Българе-ти на Имперіѭ-тѫ, като Россіяне-ти? Естественно е, че Българе-ти, които сѫ были поддании на Имперіѭ-тѫ, служили сѫ ней; а поддании-ти на Българіѭ сѫ служили на свое-то отечество. Ами зачто Византійци-ти не споманувать за службѫ-тѫ на Българе-ты въ Имперіѭ-тѫ? За това, че като сѫ были поддании на Имперіѭ-тѫ, тіи, както и Грьци-ти, сѫ ся наричяли Римляне; ако ли чястны лица, подданы на Българіѭ, сѫ ся опрѣдѣлявалы въ службѫ на Императора, то тіи не сѫ былы тврьдѣ забѣлежены и сѫ ся изгубовали, така да кажемъ, въ голѣмо-то число на свои-ты единоплеменници, подданы на Имперіѭ-тѫ.

Обаче, Българе-ти, които весма много сѫ ся опрѣдѣлявали въ службѫ на Византійци-ты, наричяхѫ сѫ ся сорадь имя-то на тыя области на Българскѫ-тѫ Дрьжявѫ, на които тыя ся относялы; така можемъ да видимъ въ лѣтописи-ты цѣлы плъкове Козаре и Печенѣгы, съ заплатѫ у Кесары-ты. Достовѣрно е поне, че живуваніе-то на Българе-ты, като Христіане и ближни съсѣди на Имперіѭ-тѫ, было' е много по' силно и живо, нежели на исты-ты Россіяне.

III. СНОШЕНІЕ НА РОССІЯНЕ-ТЫ СЪ БЪЛГАРЕ-ТЫ.

Като спомянахме на късо за двѣ-ты линіи на предан-ти сношенія на Россіяне-ты и Българе-ты, които линіи со-

чятъ към една точкж, къмъ Имперіж-тж, за да довршимъ треѫгълника, трѣба да обрънемъ вниманіе на съобщеніе-то на Россіяне-ты съ народъ ближенъ съсѣденъ, съ Блъгаріж, на съобщеніе-то на Блъгаре-ты съ Сѣверны-ты тѣхны съсѣды-Россіяне.

Ами каквы отжсяци отъ лѣтописи-ты, или свидѣтелства да приведж вамъ, читатели, за да оживимъ картинж-тж на дѣятелность-тж и на взаимны-ты сношенія на двѣ-ты тыя Славянскы Господарства! Несторъ не спомянува за това, ами отъ Византійци-ты что можемъ ся надѣя, като тіи не изобразихж подробно Блъгарскы-ты сношенія дору и съ Имперіж-тж? Шлецеръ нѣколко пжти повтаря, че работы-ты Блъгарскы никакъ не принадлежятъ на Русскж-тж Исторіж! Блъгарскы-ты лѣтописи сж изгубены за насъ, или поне още не сж изнамѣрены.

О безцѣнный Константине Багрянородный! и въ това недоумѣніе той ни дава ржкж помощи; ако и съ слабж, обаче съ весма яснж чрътж той изображява посокж-тж на съврѣменнж-тж народнж дѣятелность на Россіяне-ты, а особенно на Южны-ты. Той е съврѣмененъ неотричянъ свидѣтель. Да послушаме, что казва той.

„Варкы-ты (каици-ти), които достигатъ въ Константинополь отъ отдалеченнж (вътрешнж) Россіж, тръгуватъ отъ Немогардъ (Новгородъ), дѣто живялъ Святославъ, синъ-тъ на Русскый Господарь Игоря. Още тръгуватъ отъ градове-ты Милинискж (Смоленскъ), Телюцж (Полтецкъ), Чернигогж (Черниговъ) и Вышеграда. Всичко това ся спуща по рѣкж-тж Днѣпръ и ся съсрѣдоточява въ Кыевъ.“

„А Славяне-ти, тѣхни-ти (сир. Россійскы) подданни, които ся наричятъ Кривичи и Лензани (Поляци ли?) и друзи-ти Славяне въ горы-ты (Константинъ, както ся види е сякалъ, че и Россія е така гориста, както и негова Өракыя; по вѣрно е было да каже: въ лѣсове-ты) въ зимно врѣмя сѣкжтъ баркы, или малки корабы, и като гы докаратъ въ извѣстнж формж, като имъ ся сполучи врѣмя-то, послѣ като ся изразвалятъ ледове-ти, свалятъ гы въ ближни-ты езера, а изъ

тѣхъ въ Днѣпръ, по който гы привождатъ въ Кыевъ, тамъ гы въспиратъ и гы продаватъ на Россіяне-ты."

Тука бы произлязло недоумѣніе отъ думы-ты Константиновы зарадъ сѫщи-ты имена на Русскы-ты племена. Той наричя Кривичи-ты и Поляне-ты съ тыя чястны областны имена; нъ не знаемъ по каква причина той гы наричя Славяне, като тіи никогда не наричяли себе си така. Обаче отъ текста неговъ ся види, че това имя той имъ притурилъ отъ волѭ-тѫ си, и имянно, зачто-то Кривичи-ти и Поляне-ти принадлежятъ на общій родъ на тыя племена, които носятъ обще-то имя Славяне. Така не само той, нъ и друзи-ти Византійци наричятъ иногда и Блъгаре-ты, и Срьбы-ты, и Кроаты-ты съ това имя Славяне, ако и тіи да не сѫ наричяли себе си така.

Нѣма никакво съмнѣніе, че областны-ты имена на Русскый народъ, които сѫ земены отъ рѣкы, или отъ каквинѫ-тѫ на мѣсто-то, покрывали сѫ части-ты на истый Русскый народъ, и че сѫще-то народно имя на всичкы-ты областны племена е было Росси.

Отъ текста му ся види, че той не е ималъ опрѣдѣленно понятіе за всичкый объемъ на Русскый народъ, и че имя-то Росси той е пріялъ за чястно областно знаменованіе, сир. рода е пріялъ за видъ. За това, като относялъ родово-то имя къмъ чястны-ты племена, той го замѣнилъ съ извѣстно-то вече, Славянско.

Отъ думы-ты му е явно, че той подъ имя-то Росси е разумявалъ чясть отъ Русскый народъ, който ся е нахождалъ близо при Черно море, сир. живялъ е въ юго-въсточнѫ-тѫ чясть на Россіѭ, като най ближнѭ до Имперіѭ-тѫ, зачто той за това е станалъ извѣстенъ на Грьци-ты подъ свое-то сѫще имя.

Обаче, Константинъ, като е наричялъ Россіѭ, или отдалеченѫ Россіѭ (ἀπὸ τῆς ἔξω Ῥωσσίας вънкашнѭ Россіѭ), всичкѫ-тѫ населенѫ странѫ съ племена, които той сѫще не наричя Россы, нъ Славяне, докарва ни на ума, че имя-то Росси е было тогава обще народно на всичкы-ты племена.

За това трѣбва да разумѣваме, че Кривичи-ти, или Поляне-ти, които продавали свои-ты корабы, и Росси-ти, които гы куповали были истый народъ Русскый, само отъ различны области.

Колко-то за търговіѭ-тѫ корабскѫ между исты-ты Россіяне, то не трѣбва да тлъкуваме думы-ты Константиновы буквално, сир. че само тіи сѫ ся прѣдавали на корабоплаваніе, които сѫ куповали готовы вече корабы, и че тіи които сѫ гы правили, или продавали никакъ не сѫ ся упражнявали съ корабоплаваніе. Дума-та ми е тука, че господаре-ти на корабы-ты, или които сѫ ся упражнявали съ корабоплаваніе по Днѣпръ въ Черно море, може да сѫ были исто така Новгородци и Смоляне, сир. исти-ти Кривичи, както Черниговци и Кыевляне. Весма е естественно, че Кривичи-ти, както Константинъ казва, докарвали свои-ты корабы за да гы продаватъ въ Кыевъ, зачто тіи сѫ живяли на горѣ по Днѣпръ и по другы-ты рѣкы, които ся вливатъ въ Днѣпръ; нъ съ това тіи сѫ были сѫще такыви Росси, какви-то сѫ были и които имъ сѫ куповали корабы-ты. Да послушаме по' на долу:

„Россіяне-ти, като гы купятъ, приготвятъ гы, или гы правятъ способны за корабоплаваніе, като имъ натъкмятъ всичкы-ты нужны работы за това употрѣбленіе; а иногда гы дору допълнятъ съ корабскы работы отъ стары корабы."

„Обыкновенно тіи трьгнуватъ въ мѣсяцъ Іюнія по Днѣпръ, да достигатъ до истый подвластенъ тѣмъ градъ, Вытечевъ. При тоя градъ ся запиратъ за два, или три дена, и като ся съединятъ всичкы-ты баркы, трьгнуватъ по тѫѭ рѣкѫ на по' далеченъ пѫть."

Слѣдъ това той описва опасный пѫть прѣзъ Днѣпровскы-ты прагове; най послѣ като прѣминнатъ послѣдній, „приближяватся до прѣминуванье (гечидъ) Краріево, прѣзъ което Херсонци-ти изъ Россіѭ прѣминуватъ назадъ, а Печенѣзи-ти въ Херсонъ. Това прѣминуванье не е по' широко отъ ипподрома (главна-та поляна въ Константинополь, на което сѫ ставалы конскы-ты прѣпусканици, атъ мегданъ); нъ толкова е дълга, до колко-то достига стрѣла). Въ това мѣсто доходятъ

Печенѣзи-ти (Печенѣжскы-ты разбойническы дружины) и нападатъ на Россіяне-ты."

„Като замина̑тъ това мѣсто Россіяне-ти, пристануватъ на островъ Св. Григорія, на който подъ весма высокый да̑бъ приносятъ въ жрьтва̑ живы птици. Втикатъ около въ земя̑-та̑ стрѣлы, друзи оставятъ хлѣбъ, мясо, или кой какво има, спорядъ обыкновеніе-то. Послѣ врьлятъ жребій за птици-ты, трѣбва ли да гы заколятъ и изяда̑тъ, или живы да гы пустна̑тъ. Па̑тъ-тъ отъ тоя островъ до сама̑-та̑ рѣка̑ Селина̑ за Руссы-ты е безопасенъ отъ Печенѣгы-ты."

„Отъ тука (отъ острова Св. Григорія) плуватъ нататакъ въ продлъженіе четыре дена; като достигна̑тъ най послѣ Лимана, или устіе-то на рѣка̑-та̑ (не казва коя̑), гдѣ-то ся вижда островъ-тъ Св. Єѳирія, на тоя островъ почиватъ два, три дена, и приготвятъ за корабы-ты си всичко-то нужно за да продлъжяватъ па̑тя, както: платна, дирецы, лопаты. Устіе-то на та̑я рѣка̑ е лиманъ, който ся продлъжява до открыто-то море, гдѣто ся види островъ-тъ Св. Єѳирія."

. Подъ имя-то лиманъ (*λίμνη*) Константинъ подразумѣва тука длъго и широко устіе на рѣка̑, което не прилича нито на море, нито на рѣка̑, зачто теченіе-то му ся не познава, а повече прилича на-заливъ. Въ такывы лиманы, както знаемъ, прѣди да достигна̑тъ море-то, влазятъ Днѣпръ, Ингулъ и Бугъ, и още двѣ рѣкы между послѣдны̑-та̑ и Днѣстра, и, най послѣ, Днѣстръ.

И така отъ думы-ты Константиновы ся види, че Россіяне-ти влизали въ Днѣпровскый лиманъ, и послѣ прѣминовали край устія-та на другы-ты лиманы; за морскы имъ пристануванія той опредѣлява островы-ты, които ся находятъ на па̑тя имъ, или лиманы-ты, които ся находятъ наредъ по дѣсна̑-та̑ страна̑, или рѣкы-ты, които ся вливатъ въ тыя лиманы. Какъ ся е наричяла тая рѣка, при устіе-то или при лимана на коя̑то ся е видялъ островъ-тъ Св. Єѳирія, не ся знае. Обаче ако той е былъ въ лимана на Днѣстръ и Бугъ, то Константинъ е щялъ да имъ каже имя-то, което вече е было нему извѣстно. И така подъ безимянна̑-та̑ та̑я рѣка̑

трѣбва да разумѣваме еднѫ отъ малкы-ты рѣчици, които между Бугъ и Днѣстръ ся вливатъ въ Черно море, и образуватъ доста голѣмы лиманы. Тука още трѣбва отъ здраво-то съображеніе на мѣста-та да опрѣдѣлимъ мѣсто-то на острова, или може и на полуострова, Св. Еѳирія.

„Отъ това мѣсто," продлъжява Багрянородный, „Россіяне-ти отхождатъ къмъ Днѣстръ" (а не къмъ Днѣпръ, не ad Da naprim, както е сбрькано у Стриттера, Memor. Popul. p. 985. нъ ad Danastrim), дѣто си почиватъ." Сирѣчь: влазятъ и въ лимана Днѣстровскый. Нъ зачто тіи на всякѫ стѫпкѫ си почиватъ? Можялъ ли е Константинъ да опрѣдѣлява, че въ речены-ты мѣста тіи сѫ ся въспирали два или три дена? Наистинѫ, не можемъ каза за работы-ты и обстоятелства-та на Русскы-ты корабоплаватели че сѫ ся нахождали въ постояннѫ опрѣдѣленность; въ едно врѣмя, въ еднѫ годинѫ тіи сѫ могли да попразднуватъ тукъ тамъ, два три дена; въ друго врѣмя двѣ, три недѣли, а въ друго никакъ, или на едно мѣсто никакъ, а на друго повече; или въ исто-то врѣмя една Русска компанія само на едно мѣсто ся е въспирала, а на друго никакъ. Обще движеніе-то на Русскы-ты корабоплаватели ся е управяло отъ стичяніе-то на обстоятелства-та, които толкова моглы да сѫ неопредѣленны, и непостоянны, колко-то и морскы-ты влъны.

„Като излязахѫ отъ тука (отъ Днѣстровскый лиманъ), съ хубаво врѣмя, Россіяне-ти сѫ отхождали къмъ рѣкѫ-тѫ Бѣлѫ (Album fluvium)," сир. по море къмъ устіе-то на рѣкѫ-тѫ Бѣлѫ. Тая рѣка е една отъ сегашни-ты малкы рѣкы, что ся вливатъ въ Черно море между Дунавъ и Днѣстръ; близо до нея ся е нахождалъ приморскый Блъгарскый градъ, Бѣлградъ, или Бѣлоградъ; въ него е направилъ твърдинѫ още около 835 год. Грьцкый архитекторъ, Петрона, съ иждивеніе-то на Блъгаро-Крымскый (Казарскый) Господарь, за да ся удрьжятъ разбойническы-ты дружины, които бяхѫ извѣстни подъ имя-то Саркелъ, което казватъ щяло да рече Бѣлый домъ. Не знаѭ, отъ коѭ причинѫ прѣселихѫ тоя градъ на Донъ.

Аккерманъ още и сега ся чюе подъ имя-то Бѣлградъ; обаче не можемъ каза, че той стои на мѣсто-то на старый

Бѣлградъ; поне можемъ да речемъ, че той е наслѣдіе на Бѣлградъ, ако и да е промѣнилъ нѣколко мѣсто-то си, като ся прѣсели отъ лимана на Бѣлж-тж рѣчицж на ново мѣсто, не на далечь отъ южный брѣгъ на Днѣстровскый лиманъ.

„Тука като посѣдятъ малко врѣмя," сир. въ лимана на Бѣлж-тж рѣчицж, или въ пристанище-то на Бѣлоградъ, „Россіяне-ти отхождатъ по нататакъ къмъ Югъ и приплуватъ въ рѣкж-тж Селинж, която ся наричя Прѣкладъ на Дунава (Selinam, Danubii fluminis, ut vocant Paractadium."

Тая е втора-та рѣчица на Бессарабіж, която ся влива въ море-то между Днѣстръ и Дунавъ. По край лимана на тжж рѣчицж заминовали Русскы-ти корабы. „Тогава," казва Константинъ, тичятъ по брѣга Печенѣзи-ти и ся мжчятъ да нападнжтъ на Россіяне-ты, или да грабнжтъ нѣчто отъ морскый керванъ; нъ Россіяне-ти, ако вѣтъръ-тъ накара нѣкои корабы къмъ брѣга, всичкы-ти ся събиратъ да ся защищаватъ отъ хищны-ты Печенѣгы."

И така Россіяне-ти наричяли устіе-то на тжж рѣкж, което е было весма близо до устіе-то на Дунавъ, Прѣкладъ, прѣдмѣстіе на истый Дунавъ.

„Като прѣминжтъ Селинж, Россіяне-ти не ся страхуватъ отъ никого, и като достигнжтъ брѣгове-ты на Блъгаріж (сир. сжще нарычянж-тж така странж), влизатъ въ устіе-то на Дунавъ."

На всякадѣ въ устіе-то на рѣкы-ты! Много ли сж ся бавили въ устіе-то на Дунавъ, Константинъ не отвѣщава на това, нъ продлъжява:

„Послѣ отъ Дунавъ трьгнуватъ къмъ Конопж" (приморскый Блъгарскый градъ), отъ тамъ къмъ Констанціж" (Кюстенджи) „и къмъ рѣкж-тж Варнж; а отъ рѣкж-тж Варнж къмъ рѣкж-тж Дичинж, които принадлежятъ на Блъгаріж; а отъ Дичинж приплувуватъ къмъ Мезембріж," въ пристанище-то на тоя знаменитъ тръговскый градъ.

„И така тука," заключява Багрянородный, „ся свръшва мжчно-то, плъно съ бѣдствія и опасности, корабоплаваніе на Россіяне-ты."

Мезембрія — главна-та точка, главно-то мѣсто на стоваряніе-то Блъгарскы-ты стокы, и Мезембрія — послѣдня-та цѣль на Русско-то корабоплаваніе! Константинъ, съврѣменекъ писатель казва това и съ прьста си сочи на Блъгаріѭ, като на главно мѣсто на Русско-то плаваніе, на Русскѫ-тѫ чюжестраннѫ тръговіѭ. О Шлецере, Шлецере! и ты можя́ да напишешь, че Блъгарія никакъ не принадлежи на Русскѫ-тѫ Исторіѭ?

Весма ясно можемъ да разумѣемъ отъ краткы-ты думы Константиновы колко е цвѣтяло Русско-то корабоплаваніе и каквы благодѣтелны сѫ былы неговы-ты сѣтнины. Зачто Русскы-ти кораби така чясто сѫ влизали въ всичкы-ты дору пристанища? Всичкы-ти брягове на Черно море сѫ были посѣяни съ градове, съ паланкы и съ заливы; народонаселеніе-то е цвѣтяло у морскы-ты брягове, отъ заливы-ты сѫ ходили на пристанища-та, а на брягове-ты сѫ были сборове и панаири. Всичкы-ты тыя мѣста отъ послѣ запустѣхѫ, корабоплаваніе-то ся прѣсѣче, градове-ти и села-та ся изразвалихѫ то́ отъ Татаре-ты, то́ отъ Турци-ты, малко отъ тѣхъ ся помнятъ, а другы-ты исчезнахѫ. За да ся поясни исторія-та на Черноморскѫ-тѫ тръговіѭ, много може да помогне критическо-то издыряніе географіѭ-тѫ на тѫѭ приморскѫ странѫ. Много открыты развалины и памятници въ Крымъ, още въ Херсонскѫ-тѫ и Бессарабскѫ-тѫ приморскѫ область даватъ надеждѫ и на бѫдны-ты открыванія не само въ тыя области, нъ и въ Молдавіѭ, Влахыѭ и Блъгаріѭ. Не можемъ да ся съмняваме въ успѣха на важны-ты открыванія; трѣбва само да обрьнемъ внимателно ако и да употрѣбимъ человѣци опытны въ тѫѭ работѫ.

И така Россіяне-ти сѫ влизали на корабы въ пристанища-та на Блъгарскы-ты владѣнія, и въ пристанища-та на сѫще наричянѫ-тѫ така Блъгаріѭ: въ Дунавъ, въ Конопѫ, въ Варнѫ, а отъ тамъ и въ Мезембріѭ. Ами зачто сѫ влизали тамъ Русскы-ти кораби? Чюдно питаніе! Зачто сега тръговскы-ти кораби на различны націи влизатъ и сега въ заливы-ты Рижскый, Ревелскый и Невскый?

Да забѣлежимъ обаче още, че не трѣбва да тлъкуваме думы-ты Константиновы буквално, сирѣчь, че вушь исти-ти

кораби, като излязали изъ Днѣпровскый лиманъ, трѣбвало да посѣщаватъ непрѣмѣнно всичкы-ты пристанища едно слѣдъ друго на рядъ; зачто той казва за пѫтя на Русскы-ты трьговскы корабы и за мѣста-та, конто ся въобще навиждали, кога-то и да е было и съ какви-то корабы и да е было, и какви-то и да сѫ были человѣци-ти, конто сѫ правили това пѫтуваніе. За това трѣбва да забѣлежимъ, че едни кораби сѫ были опрѣдѣлени за Николаевскый заливъ, друзи за Днѣстровскый, а друзи за Бѣлоградскый, а друзи трѣбвало да влезѫтъ въ Дунавъ; друзи сѫ носили товары имянно въ Конопѫ, или въ Варнѫ, или въ Мезембріѭ, или въ Анхыалъ, или въ Констанціѭ, или дору и въ Константинополь; всичкы-ти сѫ ходили на опрѣдѣленне-то си мѣсто. Освянь това, въ подырнѭ-тѫ годинѫ, или годины, кораби-ти, конто сѫ были у Бѣлоградъ, може да сѫ ходили и въ Мезембріѭ, или и въ другы какви да сѫ пристанища. Сирѣчь всичко си е врьвяло по ряда, спорядъ обстоятелства-та, спорядъ нужды-ты, спорядъ планове-ты на господаре-ты, трьговци-ты.

„А прѣзъ зимѫ-тѫ (продлъжява Константинъ) животъ-тъ на Россіяне-ты е былъ такъвъ: въ начяло-то на Ноемврія мѣсяца тѣхни-ти Князове съ всичкый (?) Русскый народъ отъ Кыевъ ся расхождатъ по различны малкы градове, или по Славянскы-ты области на свои-ты подданници, Древляне, Драговичи, Кривичи, Сѣверяне и другы Славяне. Като прѣкарвахѫ зимѫ-тѫ тамъ, прѣзъ пролѣть-тѫ, като ся открые рѣка-та Днѣпръ, пакъ ся събиратъ въ Кыевъ, и пакъ като приготвятъ всичкы-ты потрѣбности на корабы-ты си, както по′ отъ горѣ рекохме, тръгуватъ въ пѫтя си по Днѣпръ въ пристанища-та на Романіѭ.“

Ами что сѫ правили прѣзъ зимѫ-тѫ наши-ти Росси? Не сѫ стояли праздни, ами сѫ ходили на всякадѣ, работили сѫ, събирали сѫ, куповали сѫ, продавали сѫ, съ еднѫ думѫ готвили сѫ ся на ново плуваніе, сирѣчь народъ-тъ е былъ дѣятеленъ и зимѫ и лѣтя. Лѣтя-тая дѣятелность ся показваше въ сношенія-та на народа съ Блъгаріѭ и Гриціѭ. За това ли сѫ пристановали Русскы-ти сребролюбци въ Блъгарскы-ты пристанища, за да зяпатъ само на брѣгове-ты имъ?

Тыя Русскы експедиціи въ Черноморскы-ты пристанищâ ставахѫ всякѫ годинѫ. Ами за това какво познайнство и сношеніе сѫ могли да имѫтъ Русси-ти съ Блъгаре-ты? Тврьдѣ ближне, тврьдѣ силно. Нъ ако и да нѣмаше съврѣменно свидѣтелство Константиново, то отъ пѫтуванія-та на Россіяне-ты въ Имперіѭ-тѫ весма чяста, явно е вече a priori, че въ съсѣднѭ-тѫ имъ Блъгаріѭ, тіи много повече сѫ искали щастіе, нежели въ Имперіѭ-тѫ, и че за това Русскый народъ много повече е былъ познаенъ съ Блъгаре-ты, нежели Грьци-ты. Да ли Русси-ти не сѫ знаяли добрѣ Блъгаро-Козаре-ты, които сѫ были въ Россіѭ? Да ли Блъгаре-ти не сѫ знаяли Руссы-ты, които сѫ дохождали въ тѣхнѫ-тѫ странѫ то' съ орѫжіе-то въ рѫцѣ-ты, то' съ стокѫ? О Шлецере!

И така не можемъ да ся съмняваме, че Русскы-ти тръговци, Русскы-ти искатели щастіе ходили на горѣ на долу и живяли въ различны области, въ различны градове на Блъгарскѫ-тѫ Дрьжявѫ. Ако Россіяне-ти сѫ служили въ Имперіѭ-тѫ по стотины, по батаіоны, по цѣлы плъковс; ако тіи сѫ тръговали въ Цариградъ: да ли' не трѣбва да допустнемъ, ако и да млъчи Лѣтописецъ-тъ, че тіи сѫ странствовали въ градове-ты на ближнѭ-тѫ имъ Блъгаріѭ, ако не по стотины, а то' поне по десятины? Зачто да не допустнемъ, че десятина Русскы тръговци сѫ живяли и въ столицѫ-тѫ Блъгарскѫ, Великый Прѣславъ, или въ Доростолъ (Селистрѫ), или въ Търново, или въ Видинъ, или въ Прѣславецъ, или въ Бориславъ, или въ Тріадицѫ (Софіѭ) и проч. като тіи въ това исто-то врѣмя, споредъ свидѣтелство-то не само на Грьци-ты, нъ и на Арабы-ты сѫ ходили въ Грузіѭ, Персіѭ, отвѫдъ Каспійско море, и дору въ Сиріѭ? И на противъ: зачто да не допустнемъ, че и Блъгаре-ти, отъ своѭ странѫ, сѫ ходили не само по Грьціѭ, нъ и по Россіѭ?

СѢТНИНА НА ТѢСНЫ-ТЫ СНОШЕНІЯ НА РОССІЯНЕ-ТЫ СЪ БЛЪГАРЕ-ТЫ.

Каква е могла да бѫде сѣтнина-та отъ това познайнство на Россіяне-ты съ Хри[illegible]скый народъ? То-

ва, че като ся нахождахѫ въ земѭ Христіанскѫ, Русскый народъ ся запозна̀, ако не съ всичкы-ты, а то поне съ най главны-ты догматы на Христово-то ученіе. Мнозина Россіяне, като ся нахождахѫ много врѣмя въ тыя страны, вѣроятно сѫ пріяли Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ; а друзи, ако и да ѭ́ не пріимахѫ, нъ врьщахѫ ся поне у дома си съ съмнѣніе за достоинство-то на Перуна, Ладѫ, Купала, и на много още злы богове и духове, въпыре, самодивы и др. т. сирѣчь, малко по малко, като имъ помогняше случяй-тъ, начнахѫ да си отварятъ очи-ти на народа и да виждатъ свое-то заблужденіе.

Ако обрьнемъ добро вниманіе на важны-ты заслуженія на Грьцкый и Блъгарскый народъ отдѣлно, колко-то за вліяніе-то на умове-ты Россійскы, то трѣбва да си обадемъ право, че това заслуженіе по́ много-то е на Блъгаре-ты, сирѣчь зарадъ по́ ближне-та съсѣдство, за по́ силны-ты сношенія и едноплеменность, макаръ и Имперія-та е показовала нѣкакво вліяніе на народный духъ на Россіяне-ты.

Еднаквый языкъ, или съплемянность-та е могла да бѫде най главно срѣдство за распространеніе-то и пріиманіе-то ново-то ученіе. Блъгарскый народъ повече отъ 450 годины ся нахожда̀ въ съсѣдство съ Грьци-ты, доклѣ най послѣ прія̀ негово-то вѣроисповѣданіе; причина-та на това бяше, че мѫчно ся прѣдавахѫ народны-ты понятія между два-та другоязычны народы, Грьцкый и Блъгарскый. Нъ отъ какъ тая Дрьжява стана Христіанска, обращеніе-то между другы-ты Славянскы племена начна да ся распространява съ исполинскы стѫпкы, и ся въспре само на прѣдѣлы-ты на Славянскый міръ (азъ казвамъ само за Славянскѫ-тѫ Црьквѫ). Причина на това е было, че естественно лесно сѫ ся съобщавали мысли-ты, зарадъ сродство-то на Славянскы-ты нарѣчія, които сѫ разумявали всичкы-ты племена на Славянско-то происхожденіе.

И така, ако Россіяне-ти ся скоро крьстихѫ, то това стана зачто-то по́ напрѣдъ ся крьсти Блъгарскый народъ. Ако той народъ ся бяше крьстилъ още около 600 годинѫ, то и крьщеніе-то на Россіѭ можяше да стане прѣди́ двѣ или три столѣтія до Владиміра Великый; и напротивъ, ако бяхѫ

ся крьстили Блъгаре-ти около 1,100 год., то и крьщеніе-то на Россіж щяше да закъснѣе вѣроятно до начяло-то на XIII то столѣтіе.

Русскы-ти Князове мжчно бы могли да въведжтъ сами новж-тж Вѣрж, ако бяше была далеко отъ прѣдѣлы-ты на отечество-то имъ и никакъ неизвѣстна на Россіяне-ты. Народъ-тъ отъ напрѣдъ трѣбваше да ся приготви на това велико религыозно промѣненіе съ познайнство-то и съ сношенія-та съ Блъгарскж-тж Дрьжявж; трѣбваше напрѣдъ сами да познажтъ, колко да е, свое-то заблужденіе; въ противенъ случяй владѣтель-тъ не моглъ бы да принуди цѣлый народъ да остави свож-тж вѣрж.

Нъ както и да е, Россіяне-ти ся крьстихж, слѣдователно имахж сношеніе съ Блъгаре-ты. Въ това вече врѣмя Христіанска-та Вѣра имаше въ Россіж свои послѣдователи, а имянно Блъгаре, что живѣяхж тамъ и Русскы прозелиты, и готвяше ся вече да завладѣе и самый престолъ.

ПОЛОЖЕНІЕ-ТО НА БЛЪГАРІЖ.

Блъгарія имаше голѣмж нуждж за съгласіе съ Въсточнж-тж Имперіж и съ Россіж; зачто изеднжжь не можяше да излѣкува раны-ты, които пріяотъ междуособнж-тж войнж. Цвѣтжще-то нейно вліяніе начна да вяхне, особенно отъ това врѣмя, отъ както Южна Россія ся освободи отъ непосрѣдственно-то нейно вліяніе, и ся улови за дѣятелность. Слабо-то правленіе на Петра I угаси въ народа, който бяше навыкнжлъ на дѣятелны Монархы, надеждж-тж да ся управи отечество-то имъ.

Като ся ужени за Грьцкж Царевнж, Петръ стана толкова слабъ, что-то безъ опираніе ся покоряваше на нейны-ты своеволства. Горделива и тврьдѣ прилѣпена къмъ свои-ты Грьци, тя и на престола Блъгарскый, гдѣ-то трѣбваше да бжде Блъгарка, не прѣстановаше да бжде ревностна Грькыня. Тя въ много дору случяи ставаше орждіе на Императора въ неговы-ты интерессы въ Блъгаріж. На народа не бяше угодна такава Царица, и за това повече, че тѣхны-ты Царици, ако и Блъгарскы, не ся мѣсяхж въ политическы работи,

Между това на Царя ся добихѫ двама сынове. Народъ-тъ можяше да ся лъже съ надеждѫ-тѫ; той желаяше да въскреси въ тѣхъ духа на Владиміра II. Трѣбваше единый отъ тѣхъ да ся нарече съ това драгоцѣнно за Блъгаре-ты имя: нъ работа-та зависѣла отъ Царицѫ-тѫ; ней непріятно бяше да даде на сына си имя-то на тогова, който направи толкова да треперятъ Грьци-ты; и така по нейнѫ-тѫ волѭ, единый ся нарече съ имя-то на Царскый дѣдъ, пріятель на Имперіѭ-тѫ, Бориса I, а другый ся нарече съ имя-то на вуйкѫ-тѫ на Царицѫ-тѫ, Императора Романа.

Нъ едвамъ малкы-ты тыя двѣ Царчета, Борисъ и Романъ, оставихѫ пелены-ты, и майка имъ прія въ свои-ты рѫцѣ тѣхно-то въспитаніе; Царь-тъ ся съгласи на това, зачто-то властолюбива-та му супруга господствоваше надъ него жестоко и въ другы отношенія. Отъ това свое самовластіе Царица-та проводи Царчета-та въ Константинополь, дѣто, съ причинѫ да гы навиждa, ходяше почти всякѫ годинѫ, и много врѣмя ся веселяше тамъ съ счетъ на Блъгарскѫ-тѫ казнѫ.

Между това на 9-й Ноемврія, въ 959 годинѫ умрѣ Императоръ Константинъ Багрянородный, и на престола възлязе сынъ му, Романъ, нареченъ Малкый. Това промѣненіе на Византійско-то Правителство не докара никакво измѣненіе въ пріятелско-то отношеніе на Имперіѭ-тѫ съ Блъгаріѭ.

Младый Императоръ (на 21 годинѫ) почти никакъ не бяше по' дѣятеленъ отъ свой баща; отхраненъ нѣжно, той не нахождаше удоволствіе въ стана, и въ Сената попоглѣдноваше весма рѣдко. Любимецъ-тъ неговъ Іосифъ, който напрѣдъ бяше Вице-Адмиралъ, а сега стана Магыстръ на Императорскый Дворъ, той врьтяше най голѣмы-ты работы. Сисиній управляваще столицѫ-тѫ, а двама-та братья, Никыфоръ и Львъ Фокы, бяхѫ началници надъ арміѭ-тѫ срѣшу Сарацине-ты, и весма успѣшно.

Той славный Никыфоръ Фока, прѣдводитель, ако и още младъ, нъ юнакъ и благоразуменъ, начна да докарва военны-ты силы на Имперіѭ-тѫ въ по' добро състояніе, като въведе строгѫ дисциплинѫ, и като набра новѫ войскѫ и испълни плъкове-ты. Той ся опрѣдѣли да завладѣе Кандіѭ (Критъ); подъ негово началство служи' и отрядъ-тъ Россійскый

доклѣ съвършенно да ся завладѣе островъ Кандія, 960 — 963 година. Слѣдъ това завладѣніе той отиде да пріемне командѫ-тѫ на сухый пѫть въ Азіѭ.

И така Блъгарія отъ странѫ-тѫ на Имперіѭ-тѫ и Россіѭ бяше спокойна; нъ не бяше така спокойна и отъ странѫ-тѫ на младѫ Унгаріѭ. Безпокойни-тѣ Унгаре, както видѣхме по' горѣ, распространихѫ своѭ-тѫ власть до Темешскый Банатъ; тіи сега ся вече врьнахѫ въ Трансилваніѭ, и отъ тамъ нападахѫ на Блъгарско-то Воеводство въ Влахыѭ. Страшливый Царь, за да гы успокои, заключи съ тѣхъ условія, не съ всѣмъ славны за Блъгаріѭ; извѣстно е поне, че отъ това врѣмя едно Унгарско колѣно остана за всегда въ еднѫ чясть на Трансилваніѭ, отъ 950 годинѫ.

Обаче това колѣно имаше свой Князь, и не зависяше отъ другы-ты, които ся поселихѫ въ Унгаріѭ. Тіи Унгаре най напрѣдъ отъ всичкы-ты пріяхѫ Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ; Князь-тъ Дюла (Qyula), или спорядъ Византійци-ты Гылаcъ, около 955 год. съ другъ Унгарскый Князь, Волосудъ, крьстися въ Константинополь и заведе съ себе си Монаха Іероѳея, посвятенъ въ Епископъ Трансилванскый, който, като отиде на мѣсто-то си, крьсти всичкый домъ на тоя Князь, по' много-то Унгаре и Трансилванскы-ты Влахы.

Види ся, Петръ малко е жалѣлъ за Трансилваніѭ; другы-ты и' части още оставалы на Блъгаріѭ, които ся управлявахѫ отъ особенны Воеводы. Между това въ отдѣленнѫ-тѫ отъ неѭ чясть ся образова независимо Унгарско Княжество, съ което трѣбваше да правятъ мирны прѣговоры.

Нъ още по' безпокойны бяхѫ Унгарскы-ты колѣна въ Унгаріѭ: тіи нападахѫ на съсѣдны-ты си страны; и на тоя пѫть, около 960 годинѫ, прѣминахѫ прѣзъ Срьбіѭ и чясть прѣзъ Блъгаріѭ, до самѫ-тѫ Ѳракыѭ, отъ дѣто обаче тутакси трѣбвало да побѣгнѫтъ, като ся погнахѫ отъ корпуса на Генералъ Маріана. Тіи не открывахѫ войнѫ, а когато щяхѫ, правяхѫ нападенія, което още по' вредно баше за Блъгаріѭ, зачто безпрѣстанно трѣбваше да сѫ готови срѣщу тѣхъ обаче тіи наѣздници не завладявахѫ за себе си страны, нъ грабяхѫ и откаровахѫ всякаквы нѣща.

Между това Императоръ Романъ царова три години и полвина, и умря на 24, или на 25 годинѫ отъ рожденіе-то си, и остави два сына, Василія и Константина, въ пелены, и двѣ дъщери, Θеофанѫ и Аннѫ. Това обстоятелство размѫти умове-ты въ Цариградъ; прѣдвиждахѫ, че правленіе-то на Господарство-то пада на рѫцѣ-ты на едного отъ велможи-ты до съвршеннолѣтіе-то на наслѣдници-ты.

Любимецъ-тъ на покойный Господарь, Іосифъ Врингасъ, ся надѣяше всичко да поеме той; нъ Императрица-та умѣяше да отврътне тоя умразенъ ней человѣкъ. Тя обрьна очиты си на Воеводѫ-тѫ, Никыфора Фокѫ. Той юнакъ, като завладѣ Кандіѭ, бяше дошелъ въ столицѫ-тѫ; нъ като съпикаса Романъ, че Императрица-та го весма покровителствоваше, той го испрати при Азійскѫ-тѫ арміѭ, на коѭ-то бяхѫ прѣдводители храбри-ти Генерали, Иванъ Цимисхій, и Романъ Курква, сынъ, или роднина на безсмрьтный Ивана Курква.

Токо като Императоръ-тъ умря, Императрица-та прати извѣстіе на любимеца си, и Никыфоръ побрьза въ столицѫ-тѫ съ войскѫ. Наистинѫ не бяше на рѫцѣ на Императрицѫ-тѫ да избере него Регентъ; това трѣбваше да бѫде съ съгласіе-то на цѣлый Сенатъ; а Никыфоръ имаше непріятели, между които най силенъ бяше любимецъ-тъ на покойный Императора. Обаче, при Двора работа-та ся завръши за ползѫ-тѫ на младый Воеводѫ Никыфора, който, като ся пустна нечаянно въ града, повелѣ да исколятъ всичкы-ты, что ся противяхѫ на негово-то избраніе, и най послѣ, на 16-й Августа, въ 963 годинѫ, ся коронова' отъ Патріарха Поліевкта. При това новый той Императоръ произведе баща си Вардѫ Кесарь, а на 20-й Септемврія стана и бракосъчетаніе-то му съ Императрицѫ-тѫ.

И така на престола на Имперіѭ-тѫ ся являва воинъ юнакъ, младъ, дѣятеленъ, прѣварливъ; той направи доста завоеванія, приведе въ добро състояніе военнѫ-тѫ и гражданскѫ-тѫ чясть. Това промѣненіе въ Константинополь стана много опасно за Бльгаріѭ: тука сега бяше нуженъ Каранъ, или Владимиръ II; нъ Петръ былъ съвсѣмъ другъ. Обаче Никыфоръ като имаше тоя пѫть другы войны, както на Въстокъ,

така и въ Сицилія (и тукъ сѫ ся били Россіяне-ти подъ пряпорци-ты Византійскы срѣщу Сарацине-ты), подтврьди мира съ Прѣславскый Дворъ.

Освянь това, състояніе-то на Блъгарія ставаше опасно и отъ странѫ-тѫ на Россія. Святославъ вече достигна на възрастъ, и устарѣла-та Ольга му остави правленіе-то на Господарство-то. Младый Святославъ бяше юнакъ, дѣятеленъ, прѣварливъ, проницателенъ, и начна да ся води съ всѣмъ съ другѫ политикѫ, която ся скла́няше на завоеванія. Той най напрѣдъ упыта свое-то юначество въ Россія срѣщу Вятичи-ты.

Нъ още по́ опасны ставахѫ работы-ты на Блъгарія отъ вътрешни-ты и́ раздоры. Слабо-то и недѣятелно-то Петрово правленіе подвигна умраза срѣщу него; непріятели-ти му още повече ся раздразнихѫ; нъ освянь неговы-ты слабости, още повече непріятели му направи властолюбива-та Царица. Царчета-та, Борисъ и Романъ, отхранены въ Константинополь, харчяхѫ тамъ врѣмя-то си и хазнѫ-тѫ на отечество-то, въ распусъ и раскошь. Блъгаре-ти, като глѣдахѫ свои-ты Князове погрьчены и разгалены, изгубихѫ надеждѫ-тѫ си да придобіѭтъ добръ Господарь; на Князове-ты ся не щяше да ся врьнѫтъ въ Блъгарія на службѫ; народъ-тъ гы укоряваше, че сѫ прилѣпени къмъ Грьци-ты, и мысляше, че като възлязѫтъ на престола, не щѫтъ вѣрно да пазятъ своѭ-тѫ землѭ, нъ щѫтъ да станѫтъ вассали на Грьци-ты, и измѣнници на отечество-то. Ако и да сѫ любили дѣйствително Князове-ти свое-то отечество, обаче тѣхни-ти непрѣдпазени поступоци причинихѫ съ всѣмъ кривы понятія въ народа, които всегда желаяхѫ да видятъ свои-ты си Господары добры патріоты.

Нъ може и истый Петръ да е ималъ много погрѣшкы които Византійци-ти не сѫ забѣлежили, и тыя погрѣшкы раздразнихѫ народа срѣщу него; и така всичко си готвяло на възстаніе, на крайне-то това зло, което то́ само не достигаше за да падне съвршенно знаменито-то това Господарство.

ВЪЗМЖЩЕНІЕ-ТО НА БЛЪГАРЕ-ТЫ.

Византійци-ти, както и всегда мадко споменуватъ за чюжды-ты работы, не оставихж намъ описаніе-то на това възмжщеніе, нъ просто казватъ, че станало възмжщеніе срѣщу Царя. Прьвъ на това възмжщеніе былъ богатъ нѣкой си Воевода, на имя Чижманъ, или както Грьци-ти го произносятъ Сизманъ, и четырма-та негови сынове: Ааронъ, Самуилъ, Давидъ и Моисей.

Не знаемъ, что ся щяли да правятъ Блъгарскы-ти бунтовници; да не сж желали да выкатъ отъ Имперіж-тж заточенный тамъ свой Царевичь, Іоанна Владимировичя? За неговж ли ползж бяше станало това възстаніе? да не ся е явилъ той тайно въ Блъгаріж? Отъ кож причинж Россія промѣни свое-то пріятелство съ Прѣславскый Дворъ? На тыя пытанія не може нѣкой да отвѣщае нито изеднжжь, нито рѣшително.

По напрѣдъ отъ всичко да забѣлежимъ, че това възмжщеніе поведе слѣдъ себе си новы великы събитія между три-ты Дрьжавы; за това причина-та, отъ кожто и Россія и Имперія-та ся уловихж за оржжіе-то, заключява ся само въ Блъгарско-то възстаніе.

Причина-та, кожто Кедринъ привожда за развалж-тж мира между Россіж и Блъгаріж, така е странна, както и неудовлетворителна за ясно понятіе.

„Въ четврътж годинж (967) на свое-то царуваніе," казва той, „въ Іюній мѣсяцъ, Императоръ-тъ излязе изъ столицж-тж, за да отиде да приглѣда Θракыйскы-ты градове, и като достигна до великый Судъ, прати писмо на Блъгарскый Царь Петра, въ което му пишяше да не пуща Унгаре-ты да прѣминуватъ прѣзъ Дунавъ и да нападатъ на Имперскы-ты области. Нъ Царь-тъ като ся не покоряваше на Императора, нъ ся извиняваше съ различны причины, то Императоръ-тъ проводи къмъ Святослава Калокира, сына на Херсонскый Губернаторъ, да го побуди да подвигне войнж на Блъгаріж и да ж завладѣе."

Чюдна причина: зачто 1-о, спорядъ думы-ты на истый Кедрина, тутакси като възлязе Никыфоръ на престола, под-

търьди тръжественно мира съ Българіѭ, и въ залогъ на тоя миръ, ся нахождахѫ въ Цариградъ двама Българскы Царевичи, Борисъ и Романъ. Тоя миръ Никыфоръ вардише въ всичко-то си царуваніе.

2), Никыфоръ не е можялъ да прѣдписва на съюзный си Господарь ничто въ такъвъ тонъ, въ какъвъ-то си прѣдставя Кедринъ; зачто Петръ по достоинство-то си, като Монархъ, былъ равенъ на Никыфора.

3), Освянь това Унгаре-ти сѫ были народъ независимъ, не подчиненъ на волѭ-тѫ Петровѫ.

4), Ако на Никыфора ся е искало на удрьжи нападенія-та на Унгаре-ты, то за това е имало на Сѣверны-ты границы на Имперіѭ-тѫ пѣшя и конна войска; въ противенъ случяй той е трѣбвало да ся обрьне къмъ тѣхны-ты прѣдводители, а не къмъ Българскый Царь.

5), Владѣнія-та на Царя трьпяхѫ не малко отъ тыя хыщница, както и владѣнія-та на Императора; за това Императоръ-тъ не е ималь никаквѫ побудителнѫ причинѫ за да ся скара съ Българіѭ, което той и действително доказа съ мирно-то си поведеніе въ отношеніе-то къмъ Българіѭ.

6), Ако Царь-тъ е обяснилъ свои-ты причины, спорядъ които той не е щялъ да прави войнѫ съ Унгаре-ты, то Императоръ-тъ не е ималъ причинѫ да начини враждѫ съ Българіѭ, която въ работѫ-тѫ на Имперіѭ-тѫ съ Унгаре-ты съ това ставаше неутрална.

7) Да речемъ, че Императоръ-тъ е искалъ да отмъсти на Царя, нъ въ такъвъ случяй зачто той да не възстане самъ срѣщу него, а не противъ да възбужда Россіяне-ты? А възбужданіе-то Россіяне-ты отъ Императора а) щяше да бѫде най несмысленъ и низъкъ постѫпокъ; б) не щяше да принесе никаквѫ ползѫ на Имперіѭ-тѫ, зачто 1) Българія не бяше вече опасна за Имперіѭ-тѫ; 2) завладѣніе-то ѝ отъ Святослава щяше да бѫде за ползѫ-тѫ на Россіѭ, а не на Имперіѭ-тѫ; 3) сѫществованіе-то на Българіѭ щяше да е нужно за Имперіѭ-тѫ, като прѣграда срѣщу Россіяне-ты.

8) Способъ-тъ на изговаряніе-то и изложеніе-то на Кедрина и на Зонарѫ показува [illegible] сѫ были тіи неискусни

въ обясненіе-то тайны-ты причины на политическы-ты събитій. Ако и не можемъ ся съмнѣва въ това, че Императорътъ е проводилъ посланници къмъ Святослава, нъ Кедринъ го прія въ тоя смысълъ, въ който и не мысляше Императоръ-тъ.

9) Най послѣ, ако да бяхѫ Византійци-ти побудили Россіяне-ты срѣщу Блъгаріѭ, то зачто тіи така силно защищавахѫ неѭ?

И така не можемъ допустиа, Някыфоръ да е побуждалъ Россіяне-ты на войнѫ, това побужденіе произлязе не отъ Византійци-ты, нъ, както по ясно ще видимъ, отъ истѫ-тѫ Блъгаріѭ, или отъ Блъгарскый бунтъ.

На истинѫ, това събитіе обрьна вниманіе-то както на Россіяне-ты, така и на Грьци-ты. Както ся види, Блъгарскы-ти бунтовници желаяхѫ да имѫтъ другый Царь; не ся знае, за кого сѫ имали тіи намѣреніе; обаче, както става въ такывы безпорядкы, едни може да сѫ искали едного, а други другиго; може да сѫ искали тіи да выкатъ Іоанна Владимировичя, или Бояна Владимировичя, или, ако да не сѫ были тіи вече живи, то тѣхны-ты синове, ако сѫ имали. Нъ зачто-то съ Царскый Домъ сѫ имали сродство и още другы знамениты Блъгарскы фамиліи, то може да ся е случило, че безпокойны и мечтателны нѣкои главы, като привлякохѫ къмъ себе си множина, начнахѫ да посягатъ и на престола. На такавѫ дрьзость можяхѫ да придадѫтъ силѫ весма чясти подобни примѣри въ Византійско-то Правленіе.

Както и да е было, извѣстно е, че пламакъ-тъ на бунта ся распростряни по цѣлѫ Блъгаріѭ; Византійци-ти ни забѣлежихѫ само имена-та на най главны-ты му прѣдводители, на които азъ горѣ казахъ имена-та.

ВОЙНА СЪ РОССІѬ; ПЕЧЯЛНЫЙ КОНЕЦЪ НА ЦАРУВАНІЕ-ТО НА ПЕТРА I. 967 — 968.

На истинѫ бунтовници-ти съ едны-ты свои силы не сполучили бы желаемый успѣхъ; зачто, като ся нахождаще

Дворъ-тъ въ съгласіе съ Имперіѭ-тѫ, а наслѣдници-ти бяхѫ въ Константинополь, то бунтовници-ти можяхѫ да прѣдвиждатъ, че Императоръ-тъ, ако ся случи да умре Царь-тъ, за да ся намѣси въ работы-ты на Бѫлгаріѭ, ще прієме странѫ-тѫ на наслѣдници-ты на престола, за да защити правдинѫ-тѫ на наслѣдіе-то имъ. За това тіи начнахѫ да ся оглѣдоватъ, отъ кѫдѣ да найдѫтъ чюждѫ помощь; зачто тіи инакъ не можяхѫ да свръшѫтъ работѫ, освянь да подновѫтъ събытія-та на Игорево-то врѣмя.

И така тіи ся обрьнахѫ къмъ Святослава, неизвѣстно съ каквы прѣдложенія, или условія. На истинѫ, събытія-та въ Бѫлгаріѭ обрьнахѫ вниманіе-то на Грьцко-то Правителство, което незабавно трѣбваше да ся отнесе къмъ Русско-то (за това повече, че Ольга остави вече правленіе-то, та го прѣдаде на Святослава), за да познае намѣреніе-то му въ тоя случяй. Заради това посланничество-то на Никыфора къмъ Святослава е весма естественно, и то' е станало, както ся види, не спорядъ смысъла на Кедрина, за да гы възбуди на войнѫ, нъ само зарадъ ставаны-ты Бѫлгарскы събытія.

Свидѣтелство-то на Льва Діакона, че вушь Императоръ-тъ пратилъ на Святослава 15 центнеры, сирѣчь, около 500 окы злато, е невѣроятно, и приличя повече на приказкѫ, или на измышленіе; зачто Императоръ-тъ, ако е искалъ да отмъсти на Бѫлгаріѭ, то съ това злато е можялъ да подвигне доволнѫ войскѫ. Обаче, зачто-то посланници-ти отхождахѫ въ Кыевъ, то спорядъ тогавашній обычяй, Императоръ-тъ наистинѫ е пратилъ доста значителны дарове, които Діаконъ-тъ е прѣобрьналъ на 500 окы злато.

Не можемъ никакъ повѣрва, Императоръ-тъ да е проводилъ отъ Имперіѭ-тѫ на чюждый край толкова голѣмѫ массѫ благороденъ металлъ; види ся обаче, че нашъ Діаконъ съ това изговаряніе е искалъ да уцѣни дарове-ты, които състояли въ другы вещи. Нъ както и да е было, извѣстно е, че Господаре-ти на Въсточнѫ Европѫ, кога ся провождали посланници, давали сѫ дарове, и той обычяй и до сега ся е удрьжялъ у Въсточны-ты народы. За това не можемъ да ся съмняваме и тука, че Никыфоръ е пратилъ дарове на Святослава, зачто това е было принадлежность на посланничество-

то. Нъ какво е было прѣдписаніе-то на Грьцкый посланникъ, можемъ да ся догадимъ отъ тогавашни-ты отношенія между три-ты Дрьжавы. Обаче да е пратенъ посланникъ-тъ за обявленіе войнѫ на Блъгаріѭ, това не можемъ допу'стна.

Зачто-то Блъгарія ся раздѣли на двѣ партіи, на Царскѫ, и на възмѫтителскѫ, то тука е сега питаніе-то, на коѭ странѫ ще пристане Россіѭ. Въ Константинополь прѣдвиждахѫ, че бунтовници-ти щѫтъ ся обрьнѫтъ къмъ Святослава, и това толкова по' ясно е было, че исто-то ся случи' и на врѣмя-то на Игоря. На истинѫ, Византійскый Дворъ прія живо участіе да защити' наслѣдство-то на млады-ты Блъгарскы Князове, за да може съ това да гы докара до стѫпъ вассалскый; освянь това исти-ти Князове бяхѫ сродници на Византійскый Дворъ.

Доклѣ бяше управителница Ольга, Россія ся нахождаше въ съврьшеннѫ дружбѫ съ Прѣславскый Дворъ; нъ като възлязе Святославъ на престола, тая дружба ся промѣни. Както ся види недоброжелатели-ти Петрови съ врѣмя сѫ склонили на своѭ странѫ Святослава; и воистинѫ, не е было мѫчно на бунтовници-ти да обрьнѫтъ въ своѭ ползѫ такъвъ характеръ, какъвъ-то ималъ Святославъ; едно-то само смышляваніе за неуспѣшный военемъ ходъ на баща му можяше да възбуди въ него умразѫ къмъ Петра I и желаніе да му отмьсти.

Че Святославъ имянно е пристаналъ къмъ странѫ-тѫ на бунтовници-ты, явно ся види отъ тука:

1) Въ описаніе-то Святославовѫ-тѫ войнѫ, видимъ, че той, като ся біяше съ Блъгаре-ты (Царскы), ималъ въ своѭ-тѫ войскѫ пакъ Блъгаре, сирѣчь бунтовници.

2) Лесно-то привзиманіе въ малко врѣмя цѣлѫ Блъгаріѭ явно показва, че на Россіяне-ты въ тѫѭ работѫ на всякадѣ сѫ помагали Блъгарскы-ти бунтовници. Имперія-та за да завладѣе тѫѭ странѫ трѣбвало да ся біе 30 годины, да положи прѣголѣмы трудове и да пролѣе рѣкы кръвь; нъ и съ това, половина-та дору Блъгарскы тврьдины ся удрьжяхѫ, и ся прѣдадохѫ само доброволно. За това Святославъ инакъ не можяше завладѣ 80 градове, сир. най добры-ты мѣста, и

цѣлѫ Блъгаріѭ въ еднѫ или въ еднѫ и полвинѫ годинѫ, ако му не помагахѫ на това исти-ти Блъгаре.

И така исто-то събытіе показва, че Святославъ ся е склонилъ на странѫ-тѫ на бунтовници-ты, или по' добрѣ да кажемъ, е выканъ отъ бунтовници-ты.

Ето, както азъ мыслѭ, политическа-та причина на войнѫ-тѫ на Россіѭ съ Блъгаріѭ. Нъ ако вникнемъ въ най скрышны-ты извивкы на срьдце-то на такывы человѣци, които врьтятъ цѣлѫ-тѫ машинѫ на Господарство-то, ако испытаме тѫѭ вътрешнѭ причинѫ, която е побудила Святослава на войнѫ срѣщу Блъгаріѭ, то можемъ да забѣлежимъ и това още: Извѣстно е, че Святославъ силно е былъ привръзанъ къмъ вѣрѫ-тѫ на свои-ты отцы, както и друзи-ты юнаци на стары-ты и новы-ты врѣмена, и за това не е живялъ въ съгласіе съ Ольгѫ, която прія умразнѫ-тѫ нему Вѣрѫ; а той не е можялъ да не знае грижяніе-то на Блъгарско-то Духовенство и Правителство да распространи Христіанскѫ-тѫ Вѣрѫ и въ всичкѫ Россіѭ.

Както и да е было, Святославъ като събра значителнѫ войскѫ, начна свои-ты непріятелскы движенія. Карамзинъ, спорядъ лѣтопись-тѫ, полага тѫѭ армiѭ, цѣло число 60,000. Обаче можемъ да кажемъ, че това не бива да пріемемъ за оффиціално извѣстіе; нъ военны-ты силы на Святослава трѣбва да сѫ былы доста много; а 60,000 въ тогавашне-то врѣмя е было весма силна армія.

Както Несторъ, така и Византійци-ти относятъ начяло-то на войнѫ-тѫ съ Блъгаріѭ въ 967 годинѫ; нъ исто-то това начяло и описаніе-то обстоятелства-та му ся струва нѣколко тьмно. Святославъ начна свои-ты военны подвигы отъ 964 годинѫ, отъ коѭ-то годинѫ до 967, спорядъ лѣтописеца, той ся е былъ съ Вятичи-ты, Козаре-ты, Ясы-ты и Касогы-ты, и тутакси, въ 967 год. начна войнѫ-тѫ съ Блъгаріѭ. Това е мѫчно да обяснимъ, ако заедно съ Карамзина допустнемъ, че Яси-ти и Касогы-ти сѫ живяли всрѣдъ Кавказскы-ты горы у брѣгове-ты на Каспійско море, и че всичкы-ты тыя имена сѫ былы на особенны независимы народы. Не можемъ прѣдстави, какъ е можялъ Святославъ, въ тыя двѣ и полвинѫ, или тры, годины, да прави войнѫ съ тыя

както прѣдположихме отдѣлны страны, и при това на толкова разстояніе. Какъ е можялъ Святославъ да опрѣдѣли мѣсто-то на войнж-тж, въ странж отдалеченж, на брѣгове-ты на Каспійско море, и отдѣленж отъ Россіж съ много другы народы, и въ толкова късо врѣмя да начне и да свърши войнж-тж съ Вятичи-ты, Козаре-ты, Ясы-ты и Касогы-ты! На что́ прилича такава война? Не прили́чя ли просто на нечаянны нападенія? Ако ли тіи народи сж были отдѣлни, то зачто́ гы е сръдилъ Святославъ, ако е имялъ намѣрѣніе да ся біе съ Блъгаріж?

Географическы-ты познанія на това врѣмя сж весма тъмны, краткы, неопрѣдѣленны; за това и историческы-ты понятія, които той или другъ писатель пріима, сж съмнителны; зачто наистинж ся подкрѣпятъ на прѣдположенія, зачто-то нѣма народописателны извѣстія на това врѣмя. Азъ самъ могж да сбрькамъ, нъ . . . . . . errando discimus.

Като видж, че не е было възможно да ся біе Святославъ въ толкова късо врѣмя съ Вятичи-ты, Яссы-ты, Касогы-ты, Блъгаре-ты, азъ мыслж, че тіи народи не сж были особенны Господарства, нъ сж были едно цѣло, безъ Вятичи-ты само.

Работа-та Святославова съ Вятичи-ты е принадлежяла на еднж работж съ другы-ты; зачто, спорядъ свидѣтелство-то на лѣтописеца, тіи сж были още подвластни на Козаре-ты, които въ това врѣмя още господствовахж по Волгж.

Като отня тыя подданници отъ Козаре-ты, Святославъ съ това имъ обяви войнж; това той доказа, че послѣ нападна и на самы-ты Козаре. Кои сж были тіи Козаре, мы казахме вече; тука това само щж спомянж, че нападеніе-то Святославово на Козаре-ты, сир. на Крымъ, бяше начяло на войнж-тж съ Блъгаріж; като стжпи въ прѣдѣлы-ты на нейны-ты феодалны владѣнія, то́й завладѣ приморскый градъ, Бѣлградъ, или Бѣлж Вежж; тука на пжтя той побѣди и Ясы-ты и Касогы-ты.

Азъ мыслж, че по́ добрѣ е да търсимъ имя-то на Ясы-ты и Касогы-ты между Днѣпръ и Дунавъ, нежели на брѣгове-ты на Каспійско море. Несторови-ти Яси не сж друго нищо, освянь Iasyges на иностранны-ты писатели. Това имя не е сжще народно, нъ областно мѣстно, съ което народъ-тъ ся е наричялъ отъ мѣсто-то, на което е живялъ. Не

може опрѣдѣли рѣшително, на какъвъ родъ сѫ принадлежавали тіи Яси, на Славяне-ты ли, сир. на Блъгаре-ты, на Влахы-ты ли, или на Унгаре-ты. Зачто-то сѫ извѣстни само отъ имя-то мѣстно и не сѫ были многочисленни, за това все сѫ принадлежавали на какъвъ да е отъ речены-ты три рода или племена. Тіи Яси останахѫ въ Молдавіѭ до прьво-то появленіе на Татаре-ты, които като ся приближихѫ, Яси-ти бѣгахѫ въ Унгаріѭ. Унгарско-то Правителство имъ даде мѣсто за живѣяніе отвъдъ Дунавъ, около Пещѫ и Будинъ, на незаселены равнины. Тіи нови поселенци бяхѫ единоплеменници на Унгаре-ты, или Маджаре-ты; тіи всегда ся наричяхѫ въ Унгаріѭ съ мѣстно-то си имя Яси (на Унгарскы Jaszok, Яссокъ, сир. Ясси — на Латинскы Iazyges), и до сега тѣхны-ты жилища въ Унгаріѭ ся наричятъ Iaszsag: Яссшагъ, сирѣчь Ясскы жилища, Ясска страна; обаче, тіи сега, отъ еднаквый си языкъ съ Маджярскый и отъ ново-то отечество, наричятъ себе си Маджяре, сир. Унгаре.

И така Яси-ти Несторови сѫ малко колѣно Унгаре, пропадени, по случай на военны обстоятелства, отъ Владимира II изъ Лебедіанѫ въ околности-ты на града Яссы и Сучявѫ и часть въ близо-лежящи-ты Карпатскы горы.

Тіи Яси послѣ станахѫ извѣстни на Нестора подъ имя-то Половци, наедно съ друго единоплемянно тѣмъ колѣно, наричяно Кумане, на Латинскы Cumani, на Унгарскы Kunok. Тіи послѣдни-ти, въ едно речи врѣмя съ Ясы-ты, ся прѣселихѫ въ Унгаріѭ, и ся поселихѫ близо до тѣхъ; и до сега стары-ты имъ жилища въ Унгаріѭ ся наричятъ Kunsag, Куманска, или Кунска область (Coloniae Cumanorum, Cumani).

На истинѫ, имя-то Половци влязе послѣ въ употрѣбленіе въ Русскѫ-тѫ лѣтопись; нъ въ Святославово-то врѣмя, то ся е наричяло съ двѣ имена Яси и Касогы; послѣ начнахѫ да наричятъ Касогы-ты Половци, и това имя зима свое-то начяло сѫще отъ Русскый языкъ. И наистинѫ, въ исто-то това врѣмя, въ което Половци-ти ся изгубватъ изъ Русскѫ-тѫ лѣтопись, Яси-ти и Кумани-ти проникнуватъ въ Унгаріѭ и ся поселяватъ въ неѭ, сирѣчь, народъ-тъ, като остави съсѣдство-то и караніа-та съ Россіяне-ты, отдалечявася отъ съобщеніе-то съ тѣхъ, и за това Русско-то имъ имя исчезнува изъ Русскы-ты лѣтописи.

И така мыслѭ, че Карамзинъ не ся съпикаса, като прѣнесе Ясы-ты и Касогы-ты Несторовы, и останалѫ-тѫ чясть Унгарскый народъ съсѣденъ на Руссы-ты, въ Кавказскы-ты горы, на брѣгове-ты на Каспійско море, и като накара Святослава да ходи тамъ, ако и за това да нѣмаше никакъ врѣмя. Види ся, че той отдалечи тѣхъ отъ мѣста-та имъ, както и Печенѣгы-ты, което още по' вече е чюдно, че на неговѫ-тѫ картѫ на старѫ Россіѭ, както по' горѣ забѣлежихъ, всичка-та пространна страна между Карпатскы-ты горы, между Прутъ и Дунавъ, сирѣчь, Унгарія, Молдавія, Влахыя и Трансилванія, не е отъ никого заселена. Историческы-ты дыри, естественность-та и съображеніе-то военны-ты работы Святославовы, искатъ да опрѣдѣлимъ едно мѣстце за Ясы-ты и Касогы-ты имянно на това Европейско пространство, което още повече доближява до истинѫ-тѫ. Между това военна-та слава на Святослава нѣма нищо да пострадае, ако опрѣдѣлимъ жилища-та на Ясы-ты и Касогы-ты много по' близо до прѣдѣлы-ты Русскы, нъ още по' вече съ това ще ся увеличи, че съ това даваме на военны-ты неговы работы общѫ свръзкѫ и видъ на правѫ и на по' дльговрѣменнѫ войнѫ, отъ колкото бѫде отдалечено и кратко-то негово нападеніе на странѫ отдалеченѫ, което ся прѣдполага безъ всяко явно доказателство, и не прѣдставлява нито отличнѫ ползѫ на народа, нито знаяніе благоразумнѫ стратегыѭ.

И така Яси-ти, или Ясси-ти и Касогы-ти сѫ чясть отъ Унгарско племя, която остана вътрѣ въ Блъгарскы-ты владѣнія, и както ся види още отъ Владимира II ся принуди, или ся съгласи да ся нахожда въ вассалство, или да зависи отъ тоя Монархъ, и, видися, че и друзи-ти Унгаре ся отдалечихѫ отъ тамъ и прѣминахѫ мимо Кыева горою, за това имянно, че не сѫ щяли да загубятъ своѭ-тѫ независимость.*)

Какво сѫ правили Ясси-ти въ врѣмя-то на военный врьвежь на Игоря, не ся знае; извѣстно е поне това, че като заключихѫ миръ-тъ, тіи останахѫ на Блъгаріѭ. Отъ тука ся види, че непрѣмѣнно напрѣдъ трѣбвало да покори Свято-

*) За да докаже Несторъ, че сѫ едно племя, говори: „бѣша бо ходяще, яко Половци.“

славъ жители-ты между Днѣпръ и Дунавъ, та чи послѣ да нападне на Блъгаріѭ, зачто трѣбвало да ся спъне на Ясы-ты и Касогы-ты.

Понятія-та, които азъ по' горѣ изложихъ за жители-ты между Днѣпръ и Дунавъ, показватъ, че нападеніе-то на Россіяне-ты на тыя области бяше вече начяло на войнѫ-тѫ съ Блъгаріѭ, прѣди още Россіяне-ти да прѣминатъ Дунавъ, сирѣчь, до 967 годинѫ, въ коѭто вече Русско-то орѫжіе проникна и въ сѫщѫ Блъгаріѭ. Изговаряніе-то на Русскѫ-тѫ лѣтопись, която опрѣдѣлява нападеніе-то Святославово на Блъгаріѭ тъкмо отъ 968 годинѫ, никакъ не е противно на това положеніе. Азъ показахъ вече по' отгорѣ, что знаменуватъ думы-ты Блъгарія и Блъгаре както у Нестора, така и у Византійци-ты.

Военный врьвежь Святославовъ на Блъгаре-ты, спорядъ Несторовый смысълъ, знаменува борба въ такавѫ странѫ, която ся е наричяла сѫща Блъгарія, а не знаменува това, че той тъкмо отъ Дунавъ начна да ся біе съ Блъгарскый народъ, който не малко ся е нахождалъ и въ странѫ-тѫ между Днѣстръ и Дунавъ, извѣстнѫ у лѣтописци-ты подъ особенно, сирѣчь подъ мѣстно само названіе, съ народъ казванъ, който ако и да не е принадлежялъ къмъ Блъгарско-то Господарство. То сѫ были Печенѣзи-ти — Блъгаре.

Ами зачто Несторъ не спомянѫ за Печенѣгы-ты, като казва за Козаре-ты, Ясы-ты и Касогы-ты, прѣди да достигне Русско-то орѫжіе въ прѣдѣлы-ты на истѫ-тѫ Блъгаріѭ? Не е възможно, Русска-та войска, като отхождаше къмъ Дунавъ, да не е имала работѫ и съ Печенѣгы-ты; — или да не сѫ участвовали и тіи въ бунта на Блъгаріѭ? Ами зачто въ подырнѭ-тѫ годинѫ, като ся нахождаше Святославъ въ Блъгаріѭ, тіи отидохѫ срѣщу Кыевъ? Както ся види, лѣтописецъ-тъ гы забрави; освянь това лѣтопись-та въобще споменува за военны-ты работы Святославовы около Крымъ и на всичко-то пространство между Днѣстръ и Дунавъ и гы изображява въ такыва краткы откѫсяци и безъ связкѫ, что-то мѫчно нѣкой може искара нѣчто цѣло, обще теченіе на неговы-ты подвигы.

Нъ, както и да е было, вѣрно е поне това, че, прѣди

да сполучи Святославъ да отиде на Дунавъ и срѣщу Блъгаре-ты въ 968 годинѫ, въ по' напрѣжни-ты той посрѣщна голѣмѫ мѫчнотіѭ въ отвъдъ Днѣстровскѫ-тѫ странѫ, която, зачто-то е една отъ най плодоносны-ты страны въ Европѫ, отъ незапамятны врѣмена е всегда была населена, и тоя пѫть не е была праздна, и не е поне пущала безъ заплатѫ такывы госты, какви-то сѫ были Руссаци-ти Святославови, които не само исти-ти жители сѫ могли да позабавятъ, нъ дору и приморскы-ты укрѣплены мѣста.

Блъгарско-то Правителство, като изгуби воинственный си духъ, и като отслабноваше отъ вътрешни-ты смутни, нѣма' толкавѫ силѫ, за да въспре на'тыска на Россійскѫ-тѫ войскѫ, която, най послѣ, въ мѣсяцъ Августъ, 968 год. като прѣмина прѣзъ Дунавъ, зафана въ кѫсо врѣмя, спорядъ Нестора, до 80 градове, а спорядъ Византійци-ты, множество градове и крѣпости, между които были и такывы, които Византійци-ти никогда не могли да привземѫтъ съ приступъ и обсадны машины. Надъ повече-то отъ тыя градове и крѣпости не ся пролія тврьдѣ много кръвь; зачто нѣкои ся прѣдадохѫ на Россіяне-ты отъ бунтовници-ты.

Нъ по' голѣмѫ мѫчнотіѭ е могла да причини' на завоеватели-ты столица-та на Господарство-то. Царь-тъ, като ся стѣсни отъ всякѫ странѫ, затворися въ неѭ съ свои-ты вѣрны любимци. Великый Прѣславь, освянь свои-ты градскы стѣны, защищаваше ся още съ еднѫ особеннѫ вътрешнѭ тврьдинѫ на нѣколко высоко мѣсто, въ коѭ-то ся е нахождалъ Царскый Палатъ. Подвигна ся обсада-та; — Царь-тъ ся защищаваше до послѣднѭ силѫ, нъ градъ-тъ и Палатъ-тъ ся привзя съ приступъ, въ който падна и истый той нещастный Монархъ; нъ какъ, не ся знае, поне слѣдъ тоя приступъ, нигдѣ ся не споминува за него, и Святославъ пріи бразды-ты на правленіе-то на тѫѭ Дрьжявѫ.

Азъ го причислихъ на ряда на Блъгарскы-ты Царье, зачто той ако и не' много врѣмя, нъ дѣйствително управлява това Господарство. Доказателства на това щѫ приведѫ въ негово-то царуваніе.

Конецъ на вторѫ-тѫ чясть.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Гвардія. Отборъ войска, което е стражя на царье-ты, и има нѣкои правдины повече отъ армейскы-ты войскы. I 22

Гарнизонъ. Войска, която ся нахожда въ градъ или въ твърдинѫ да ѭ защищава въ военно врѣмя отъ непріятеля, а въ мирно врѣмя да варди общій порядокъ. I 26. 56.

Генералитетъ. Съсловіе на Генералы.

Герой. (ἥρως). Въ Грьцкѫ-тѫ митологыѭ: воинственный юнакъ: **герой Гомерови.** — Человѣкъ, който ся отличя съ голѣмы подвигы или съ самоотвърженіе. I 144.

Гыгантъ. Человѣкъ необыкновенно высокъ; исполинъ, великанъ. **Гыгантскы,** исполинскы.

Грамота. Писменно повелѣніе, указъ. — Писменно свидѣтелство, което ся дава отъ Царя или отъ Правителство-то за правдины, прѣимущества, или за высоко званіе. I. 91.

Диверсія. Развлеченіе на непріятелскы-ты силы.

Демаркація. Опрѣдѣленіе границы-ты, прѣдѣлы-ты.

Демаркаціонна линія. Която ся относя до опрѣдѣленіе-то границы-ты.

Дилемма. Силлогызмъ, сложенъ отъ двѣ или отъ три условны прѣдложенія съ заключеніе-то. I 35.

Діалектика. Наука за това, какъ да разсѫждаме правилно; логыка, умословіе.

Династія. Поколѣніе на царье, които произлазятъ отъ единъ родоначялникъ, и царуватъ единъ слѣдъ другый. I 34.

Директоръ на учебны заведенія. Управитель на училищата, назначенъ отъ Правителство-то. I 40.

Документъ. Ученый актъ, който служи за доказателство или свидѣтелство на нѣчто.

Експедиція. Пращаніе или отхожданіе (на войскѫ) въ отдалечено мѣсто за испълніе какво да е порѫчяніе. I 15. 15.

Епоха. Достопамятно събытіе, отъ което ся начина новъ періодъ въ Исторіѭ-тѫ. I 45.

Ескадра. Нѣколко военни кораби, отдѣлени отъ флота.

Енциклопедія. Съчиненіе, въ кое-то ся заключяватъ кратко всичкы-ты познанія человѣческы. **Енциклопедическа глава,** въ коѭто ся нахождатъ всичкы-ты познанія человѣческы. I 50.

Засада. 1) Скрыто мѣсто. 2) Дѣйствіе на единѫ войскѫ,

скрытж да чяка неприятеля, за да нападне на него нечаянно. I 16. Отрядъ войска, скрыта въ лѣса или въ друго какво да е мѣсто, за да нападне на неприятеля.

Кабинетъ. 1) Стая, опрѣдѣлена за уединенны домашни занимания II. 2) Дворъ и Министерство: Кабинетъ Петербургскый, Лондонскый. 3) Събрание рѣдкы нѣща, что ся относятъ до наукы-ты и искуства-та: Кабинетъ физическый, машинскый и пр.

Канонизация. Съпричитание към лика на святии-ты въ Римско-Католическж-тж Црьквж I. 94. 96.

Кандидатъ. 1) Който е назначенъ да ся залови за каквж да е длъжность. 2) ученый стжпъ, който дава чинъ отъ 10 классъ.

Картина. 1) Живописно изображение, напр. картина Рафаелюва. 2) Ясно и разително изображение на какъвъ да е прѣдметъ изустно или писменно. I 32.

Капитуляция. Условия за прѣдавание твърдинж, които заключява комендантъ-тъ на войскж-тж, что е обсадила твърдинж-тж, съ коменданта на обсаденж-тж войскж. I 21.

Колония. Прѣселение, което е отъ прѣселенци. I 55.

Консистория. Духовно сждилищно мѣсто въ еднж епархыж, което ся нахожда подъ начялство на мѣстный архыерей. I 30.

Корпусъ. Войска, която състои въ сегашне врѣмя отъ нѣколко конны и пѣши дивизии и артилерии. Дивизия-та състои отъ нѣколко бригады, а бригада-та състои отъ два или три полка. I 13.

Крѣйсерувамь. Плувамь назадъ и напрѣдъ по море-то, за да сапикасвамь неприятелскы-ты корабы, и да пазж пристанища-та.

Критическый. 1) Основанъ на издирвания и доказателства: критическа История. 2) Способенъ да обсжди учены-ты, литературны-ты и художественны произведения: критическый умъ. 3) Мжчныи или опасный: критическо положение. I 106.

Категория. Рядъ, въ който ся помѣстювать еднородни прѣдмети. I 82.

Категорическы. Въ опрѣдѣленъ и ясенъ рядъ. I 79.

Крѣпостный житель. Който ся относя къмъ укрѣплено мѣсто. I 57.

Лагеръ. Воинскый станъ. I 27.

Марштрутъ. 1) Расписаніе на мѣста-та, гдѣто войска-та трѣбва да ся въсире нѣколко врѣмя. II. . . 2) Расписъ на мѣста, прѣзъ които нѣкой ще прѣмине, и гдѣто ще промѣнява коніе-ты, да обѣдва, да вечеря и да нощува.

Министръ. Уплъномощенъ отъ Царя началникъ на каква да е часть на Господарственно-то управленіе: Министръ на финансы-ты. I 19.

Миссіонеръ. Проповѣдникъ, който ся праща да обрьща невѣрны-ты и друговѣрци-ты. I 144.

Мундиръ. Дрѣха, която става спорядъ опрѣдѣленный примѣръ отъ правителство-то за военны-ты и гражданскы чинове или за въспитанници-ты на учебны-ты заведенія.

Нотарій. Заклятъ чиновникъ, който свидѣтелствува сговоры, контракты, записи между частны человѣцы.

Обсидіанскый. Обсадный.

Отрядъ. Часть войскѫ, или часть отъ военны или другы корабы, отдѣлена за нѣкакво назначеніе. I 14.

Организація. Устроеніе, расположеніе на органы-ты. I 108.

Оффиціално. Което става спорядъ хорнѫ-тѫ, узаконенѫ въ царскы-ты работы. I 138.

Патріотъ. Който люби отечество-то си, ревнитель за добро-то и ползѫ-тѫ му. I 110.

Пиратъ. Морскый разбойникъ.

Полиція. Една часть отъ управленіе-то, която ся грижи за общѫ-тѫ безопасность, рядъ и благоустройство.

Приступъ. Рѣшително нападеніе връху крѣпость, твърдинѫ; штурмъ.

Провинціализмъ. Нарѣчіе, което произлязя отъ единъ языкъ, и което въ всякѫ еднѫ провинціѭ (епархіѭ) подпада на различны измѣненія. I 71.

Прозелитъ, който прихожда къмъ друго вѣроисповѣданіе. I 144.

Подлинникъ. Произведеніе, съчиненіе, което не е прѣписано отъ друго: оригиналъ. I 80.

Пропаганда. Духовно общество основано въ Римъ за ра-

спространеніе Римско-Католическо-то исповѣданіе. — Ра-спространеніе ново ученіе. I 28. 30.

Протѣстъ. 1) Обявленіе несогласіе I 207. 2) Прѣдявленіе Полицѫ на канцелярія-та слѣдъ истеченіе-то на срока ѝ.

Процессъ. Караніе на двѣ лица прѣдъ сѫдника. Давія. I 45.

Професоръ. Единъ отъ голѣмы-ты прѣподаватели на които да е наукѫ въ Академіи-ты, Университеты-ты и другы высокы заведенія.

Почеркъ. Образъ на писмо-то, или на начъртаніе-то на буквы-ты: Почеркъ добъръ, лошъ и пр. I 75.

Помѣстіе. Населена земя, която ся даруваше отъ царье-ты нѣкому на всегдашне или врѣменно владѣніе. I 41.

Прѣдмѣстіе. Село близо до града, прѣдградіе. I 53.

Публично. Явно, при всичкы-ты. I 41.

Развалины. Громады или части, останалы отъ развалено зданіе. II.

Ратификація. Утврьдителна Грамота.

Регентъ. Който управлява Господарство-то, доклѣ е малолѣтенъ Господарь-тъ, управитель-тъ. Отъ тамъ.

Регентство. Управленіе Господарство-то въ малолѣтство-то на Господаря. I 17.

Ректоръ. Началникъ по духовно управленіе въ университеты-ты, нѣкои академіи и духовны училища.

Религыя. Богопочитаніе, вѣра въ Бога. I 71.

Секта. Особенно за вѣрѫ ученіе; ересь расколъ. I. 116.

Силлогызмъ. Умствованіе, съставено отъ тры прѣдложенія, отъ които двѣ-ты прьвы ся наричятъ посылкы, а третіе-то заключеніе.

Силлогыстическа форма. Образъ, примѣръ, съставенъ по силлогызмъ. I 50.

Статскый чинъ. Гражданскый. Статска служба, гражданска. I 13.

Стратегыя. Наука, която учи срѣдства-та, за да достигне война-та прѣдположенія-тѫ цѣль; обще военна хытрость.

Текстъ. Сѫщи-ты думы на кой да е съчинитель. II Стихъ земенъ отъ Священно-то писаніе.

Трагедія. Высоко, скрьбно, жялостно съчинение или случвание. I. 45.

Трагически. Който ся относя до трагедіж-тж; Трагическа сцена, печялно, жялостно прѣдставленіе. I. 43.

Трактатъ. Сговоръ, условіе между Дрьжявы-ты. I. 36.

Фактъ. Произшествіе, събытіе; което нѣчто истинж ся е случило. I. 88.

Финансы. Всичко, что ся относя до Царскы-ты доходы и расходы. I. 19.

Флотъ. Нѣколко въоржженни кораби, които отхождатъ или стоятъ на едно.

Флотилія. Ополчение, което състои отъ малко военны корабы.

Фоліантъ. Печятана книга, или ржкопись на листъ. I. 53.

Форма. 1) Образъ, примѣръ. 2) Опрѣдѣленъ образъ, рядъ, какъ да ся прави нѣчто. I. 138.

Формално. Спорядъ формж-тж, по законенъ рядъ. I. 144.

Хаосъ. Безрѣдность, неустройство.

ПОГРѢШКЫ

въ прьвж-тж часть.

Страи.	рядъ		чети
3	14	тя	тіи
12	35	нейж-тж	нейнж-тж
17	6	поглъная	поглънася
25	36	прьвостины	прьвостьпны.
30	10	гдѣдахж	глѣдахж.
37	4	Ейзантійци-ты	Византійци-ты
39	37	свяка	всяка
40	6	кртость	кротость
41	1	неграничны	пограничны
46	34	имаше	имаме
—	36	вепе	вече
52	16	достигаше	достигаме
53	17	съвѣтуватъ	съвѣтувамь
57	26	укози	указн
62	22	нетьмната	неотьмната
76	5	Гвьцкы	Грьцкы
—	27	Тораздъ	Гораздъ
77	19	конты	Копты
78	18	тожс	може
80	28	потжпна	постжпно
89	24	Въсточнж-тж	на Въсточнж-тж
—	36	пакъ язычество-то	пакъ къмъ язычество-то
—	37	дума-та	душя-та
90	31	прѣписанъ	былъ прѣписанъ
96	3	честьи-ты	четьи-ты
—	15	на Въсточж тж	на Въсточнж-тж
100	21	да Имперіж	Имперіж
—	22	стжпватъ	да стжпватъ
—	28	Те взайины дѣствія	Че взаимны дѣйствія
103	20	трѣбва между	трѣбва да ся скжсатъ врьзкы-ты между
104	22	учиніе	ученіе
106	6	правилество-то	Правителство-то
103	13	да назятъ	да пазятъ
113	7	въвовданіе	въвожданіе
115	30	да отдаде	да отдадемѐ

Стран.	рядъ		чети
117	7	Францкы-ты	Франкы-ты
118	18	друдяхж.	трудяхж
—	33	мжченискж	мжченическж
120	37	Црькж	Црьквж
121	13	Патріахы	Патріархы
124	25	Ботослуженіе	Богослуженіе
125	38	предополанье-то	на прѣдполаганье-то
140	38	пріяохж	пріяхж
144	27	катадневни	катадневно
145	25	на Слятополка	на Святополка
147	10	заключяваше	заключяваме
—	15	едиъ	единъ
149	6	тѣскы	тѣсны
151	11	на Константина II	на Константа II
151	16	прінмаме	пріимаше
155	27	Тлѣбъ ся чете за Тлѣбъ	Тлѣбъ ся чете за Тлябъ
156	4	издихж	и избихж
161	23	обѣщава	обѣщавали
162	4	мринадлежи	принадлежи
—	18	тіи му	тіи ту
168	8	да испытамъ	испытатъ
170	19	ползж	полвинж
—	33	друлы-ты	другы-ты
172	1	Монахъ	Монархъ
—	25	дрьжяніе	дрьжяше

въ вторж-тж чясть.

3	5	знае	знае,
4	14	(чюмруци).	(гюмруци).
—	33	войскж),	(войскж.),
5	15	Прихажденіе-то	Прихожданіе-то
—	20	Много сж ся въ 21-й	Много сж ся
—	35	Унчаре-ты,	Унгаре-ты,
6	17	прихожденіе	прихожданіе
11	12	(раз.	(pag. 330—406 ст.)
—	38	попатниж	попжтниж
12	14	цомощь	помощь
13	19	особепно	особенно
16	3	(heltarum	(heltarum
20	8	Германіж,	Германіж,
22	7	подкрѣпявахж	подкрѣпявахж

Стран.	рядъ		чети
27	11	историконспыта-теь-тъ,	историко-испыта-тель-тъ,
28	27	Речено,	Рече ся,
29	24	Ворязи,	Варязи,
—	35	привземе, Кыевъ,	привземе Кыевъ,
34	21	Ради мчи-ты,	Радимичи-ты,
36	8	нрѣдаде	прѣдаде
27	8	искуства-та	искусгва-та
47	2	типографически.	топографически.
50	19	познайпици,	познайници,
55	6	нустнатъ	пустнатъ
58	37	Рассіяне-ты,	Россіяне-ты,
59	37	об адня	обсадня,
61	15	всиско,	всичко,
62	22	па	на
64	8	Рссіяне-ты	Россіяне-ты
—	17	сами	само
67	12	до	да
69	21	пом огнатъ	помогнатъ
—	35		прихожданье-то 70—28
70	2	пакарате	накарате
108	35	ржкоцисн	ржкописи
122	26	И анъ	Иванъ

Любородни-ти Спомоществователи.

КАЛОФЕРЪ.

Г. Недѣлко Х. Д. Баркаловъ 1
„ Ѳеодоръ Х. Д. Баркаловъ 1
„ Х. Недѣлче Х. Димовъ . 1
„ Х. Гендо Х. Димовъ . . 1
„ Димитрій Х. Несторовъ 1
„ Христьо Д. Тошковичь 1
„ Георгый Комсій 1
„ Ѳеодоръ Комсій 1
„ Раше Драгановъ 1
„ Митко Стояновъ 1
„ Генко Мирчевъ Тошковъ 1
„ Христьо С. Брадиновъ . 1
„ Иванъ Павловъ 1
„ Никола Павловъ 1
Священници: Димитріи Стоиловъ 1
„ Крьсте Банковъ 1
„ Николай Х. Балтаджи . . 1
„ Пенко П. Стояновъ . . . 1
Игуменъ на Калофер. Монастырь Венедиктъ монахъ 1
Іеромонахъ Герасимъ отъ Сопотъ 1
Іеродіаконъ Іосифъ 1
Іеромонахъ Кесарій 1
Б. Б. Н. М. Н. К. 3
Г. Недьо Начевъ 1
„ Христьо М. Пиронковъ . 1
„ Иванъ Діамантіевъ 1
„ Стойко Мирчевъ 1
„ Стойко Комсій 1
„ Недѣлче Николовъ отъ Сахране 1
„ Недѣлче Богдановъ отъ Иканлій 1
„ Никола Ивановъ отъ Маглишь 1

Г. Георгый Дончевъ . . . 1
„ Димо С. Рашка 1
„ Ѳеодоръ Блѫсковъ . . 1
„ Витанъ Наньовъ 1
„ Георгій Ивановъ Поповъ 1
„ Банко П. Братановъ . . 1
„ Наче Дойновъ 1
„ Х. Теодоръ Ивановъ . 1
„ Теодоръ Коювъ . . . 1
„ Гѫче М. Пиронковъ . . 1
„ Драгой Ив. Боцовъ . . 1
„ Михаилъ Т. Ташакмановъ 1
„ Христьо П. Чорея . . 1
„ Іаковъ Дим. лѣкарь . . 1
„ Костаки Стергіевъ лѣкарь 1
„ Теодоръ Костовъ . . 1
„ Симеонъ Романовъ отъ Тетевень 1
„ Станче Д. Уваліевъ . . 1
„ Теодоръ В. Баркаловъ . 1
„ Никола С. Брадина . . 1
„ Атанасъ Спасовъ . . . 1
„ Лазаръ Н. Топаловъ . . 1
„ Захаріа Иліевъ отъ Самоковъ 1
„ Бенче Енювъ Балтаджи 1
„ Вълко Маттеевъ . . . 1
„ Петъръ Недѣлчевъ . . 1
„ Димче Х. Ивановъ . . 1
„ Христьо Груевъ . . . 1
„ Димитрій Паничка пѣвецъ 1
„ Антоній Хр. Живописецъ 1
„ Иванъ Іовчевъ 1
„ Иванъ Кировъ Тончевъ . 1
„ Никола Авраамовъ . . 1
„ Иванъ Стоиновъ . . . 1
„ Драганъ Недѣлчевъ . . 1

Г Цвѣтко Хр. Илійчевъ . 1
„ Христьо Коювъ Добревъ 1
„ Тонко Стойновъ Богоевъ 1
„ Максимъ Георгіевъ монахъ 1
„ Стефанъ Николаевъ отъ Чирпанъ 1
„ Иванъ Взаимноучителъ отъ Пещерѫ 1
„ Минко Витановъ Топозанъ 1
„ Стоянъ Денювъ отъ Арманлій 1
„ Иванъ Мирчевъ . . . 1
„ Х. Христьо Мирчевъ . 1
„ Христьо Ганчевъ Взаимноучитель 1
„ Іеромонахъ Хрисантъ Новаковъ 1
„ Х. Станю Станчевъ отъ Тетевень 1
„ Х. Иванъ Станчевъ отъ Тетевень 1
„ Таисія Монахиня Учителн. 1
„ Евдокія Монахиня Учит. 1
„ Анна Петровна учителн. 1
„ Екатерина Недюва М. Учителница 1
„ Х. Захарія П. княжескій отъ Ески-Заарѫ . . . 1
„ Иванче Х. Анастасовъ отъ Ески-Заарѫ . . . 1
„ Іеромонахъ Іоанникій отъ Сопотъ 1
„ Калоферско-то обще Училище 5

94

КАРЛОВО.

Г. Георгій И...ономовъ за Дупн...чянско-то Училище 1
Вс...преп. Отецъ Г. Кириллъ Протосинг. 1
Г. Николай Т. Пульевъ . 2
„ Евлогій Георгіевъ . . 2
Г. Николай Хр. Пульевъ . 1
„ Райно Поповичь Учитель 1
„ Димитрій Николаевъ . . 1
„ Иванъ Х. Димитріевъ . 1
„ Василъ Х. Вълкоглу . . 1
„ Кирко Марковъ . . . 1
„ Раче Вълковъ Трантеевъ 1
„ Боче Дочевъ 1
„ Священникъ Г. Христьо П. Василіевъ 1
„ Свящ. Г. Брайко Х. Геновъ 1

16

СОПОТЪ.

Іеродіаконъ Г. Аверкій Петровъ 1
Священникъ Г. Спасъ Вълковъ 1
Братія ГГ. Райче и Петракій Х. Киркови 2
Г. Теодоръ И. Бенчевъ . 1
„ Никола И. Х. Никитовичь 1
„ Донче Н. Бричярь . . 1
„ Иванъ К. Коджя ага . 1
„ Братія Л. Хамамджіеви . 2
„ Иванъ Х. Минчевъ . . 1
„ Кирко Петровъ Х. К. . 1
„ Иванъ П. Моръ Бояджи 1
„ Братія Шишеджиски . . 2
„ Даміянъ Николаевъ . . 1
„ Братія И. Хайвазови . 2
„ Енче Несторовъ . . . 1
„ Христьо Василіевъ Караивановъ 1
„ Братьо Василъ . . . 1

21

КОПРИВЩИЦА.

Благогов. Отецъ Попъ Марко 1
Почт. Г. Павелъ И. Гирджикъ 1
„ Лулче Д. Каблишковъ . 1
„ Георгій Петровъ . . . 1
„ Іоакимъ Груевъ Учитель 2

6

ПАНАГЮРИЩЕ.

Г. Антимъ Нончевъ Синаитецъ отъ Сопотъ . . . 1
„ Хрисантъ Т. Урум. отъ Сопотъ 1
„ Іеродіаконъ Нефталимъ Рилецъ 1
„ Каллистратъ Г. Гулякъ . 1
„ Симеонъ П. Славчевъ . 1
„ Серафимъ Г. 1
„ Власакій Ст Балабанъ . 1
„ Неше П. Ха. Деяновъ . 1
„ Нено Д. Кърпарскій . . 1
„ Братія Цвѣтко и Тассе Дончеви 1
„ Стоянче Х. Манчевъ . . 1
„ Стоянче Х. Крьстьевъ . 1
„ Димитрій Р. Белонитъ . 1
„ Стефанъ Л. Таджевъ . . 1
„ Теодоръ Х. Пеювъ . . 1
„ Пантели Кара Петровъ . 1
Х. Попъ Евстатій Поповъ отъ Стрѣлча 1
Іеродіаконъ Поликарпъ . . 1

19

ТАТАРЪ ПАЗАРДЖИКЪ.

Г. Христьо Х. Тоновъ Кафтанджи 1
„ Никола Ангеловъ . . . 1
„ Георгій Гюровъ Санджкъ имени 1
„ Михаилъ Иліевичь . . 1
„ Константинъ Василіевъ Учитель 1
„ Сотиръ Зафировъ Учитель 1
„ Георгій Райковъ Учитель 1
„ Стойко Стефановъ Даскалъ 1
„ Х. Радъ Х. Иліевъ . . 1
„ Х. Георгій Х. Атанасовъ 1
„ Х. Цаню Стоювъ . . . 1
„ Спасъ Петровъ Чарчи . 1
„ Константинъ Иван. Пеновъ 1
Г. Георгій Петровъ . . . 1
„ Иванче П. Захаріевъ шикерджи 1

15

ПЕЩЕРА.

Г. Атанасъ Ивановъ М. Епитропъ Училищній . . . 1
„ Христоско А. Попче . 1
„ Х. Георгій 1
„ Илія Вълчевъ 1
„ Никола Х. Димитровъ Пѣвецъ 1
„ Никола Гажевъ . . . 1
„ Симеонъ Георгіевъ . . 1
„ Петръ Ставракіевъ . . 1
„ Константинъ Георгіевъ Паларасъ 1
„ Търпо Апостоловъ . . 1
„ Димитрій Триндафиловъ 1
„ Маргаритъ Кюрчи . . 1
„ Михаилъ Петковъ Учитель отъ Еленж . . . 1
Ученици: Іосифъ Козмовъ 1
„ Георгій Теохаровъ . . 1
„ Никола Николовъ . . . 1
„ Христодулъ Димитровъ 1
„ Христодулъ Георгіевъ Маджярче 1
„ Димитрій Христосковъ . 1
„ Анна Молинова . . . 1
„ Христодулъ Анастасовъ 1
„ Димитрій Теохаріевъ . 1
„ Софійка Янкова . . . 1
„ Смарагда Штерюва . . 1
„ Димитрій Стоиловъ . . 1

26

ХАДЖЯРЬ.

Священникъ Петръ П. Стояновъ 1
Г. Спасъ Руссіевичь Прьвомайсторъ 1
„ Руссій Николаевичь . . 1

Г. Иванче Николаевичь . 1
„ Георгій Х. Серафимовъ Учитель 1
„ Спиридовъ Христювъ лѣкарь 1
„ Георгій Радовичь . . . 1
„ Спасъ Вълковъ . . . 1
„ Николай Василіевъ Кафтанджи 1
„ Георгій Пейчевъ . . . 1
„ Радъ С. Тафровичь . . 1
„ Станю Марковъ . . . 1
„ Енче Тафровичь . . . 1

13

КАЗАНЛѪКЪ.

За Обще-то Училище . . 3
Любород. Г. Стоянче Груевъ 5
Г. Филиппъ Вельевъ Учит. 2
„ Теодоръ Манювичь . . 2
„ Стоянче Кировичь . . 1
„ Иванче Христ. . . . 1
„ Константинъ Х. Коюглу 1
„ Доче Минчевъ Сандѫкъ имени 1
„ Дойче П. Митовъ . . . 1
„ Христьо П. Митовъ . . 1
Ученици: Василъ Михаиловъ отъ Габарево 1
„ Иванъ Вълчевъ . . . 1
„ Петръ Иванчевъ . . . 1
„ Савче Цвятковъ . . . 1
„ Костакій Иванчевъ . . 1
„ Добрій Ганчевъ . . . 1
„ Иванъ Становичь . . . 1
„ Іонко Савчевъ отъ Габрово 1
„ Кинче Конст. Кутоглу . 1
Учителница Стефанка Тачева 1
„ Уч. Парашкева Петкова . 1
„ Марія Павлова . . . 1
„ Савва Георгіевъ . . . 1
„ Пенко Тоновъ Кафтанджи 1
Пред. Неофитъ Г. Сокодскій 1

33

ЦАРИГРАДЪ.

Г. Христьо П. Тапчилеща . 5
„ Николай П. Тапчилеща 5
„ Кентинтеноглу Моровенови и съд. 5
„ Братія Ив. Гешеви . . 5
„ Александръ С. Б. Ексархъ 6
„ Димитрій М. Тошковичь 5
„ Георгій С. Тошковъ . . 5
„ Георгій Золотовичь . . 1
„ Стоянъ Д. Караминковъ . 1
„ Иванъ Д. Бацовъ . . 1
„ Христьо Г. Симовъ . . 1
„ Тоно С. Симовъ . . . 1
„ Бенче П. Ласковъ . . 1
„ Панагіотъ Павловъ . . 1
„ Константинъ В. Славчевъ отъ Едрене 1
„ Георгій М. Царювъ . . 1
„ Братія Р. Аджярови . . 2
„ Х. Маттея Х Божиловъ отъ Котель 2
„ Николай Хр. Поповъ отъ Свищовъ 1
„ Константинъ Мариновичь отъ Русчюкъ 1
„ Христьо Сѫбчевъ Дундювъ 1
„ Антоній І. Добровичь отъ Сливень 1
„ Х. Георгій П. Х. Райновичь отъ Сливень . . 1
„ Ненко Пендювъ отъ Котель 1
„ Варбанъ Димовъ отъ Кот. 1
„ Иванъ Петровъ отъ Котель 1
„ Тодоръ М. Барзалещку 1
„ Василій П. Стоянчевъ отъ Сливень 1
„ Г. Дончевичь отъ Сливень 1
„ Василій Черга-Аджій отъ Сливень 1
„ Петръ И. Табаковъ Словослагатель на Цариградскій Вѣстникъ отъ Габрово 1

Г. Антонъ П. Заровъ отъ Шюмянь 1
„ Ненче Копчевъ отъ Клисурж 1
„ П. Петровичь отъ Търн. 1

65

ОДЕССА.

Г. Стефанъ Д. Тошковичь 4
„ Анна Христофоровна Тошковичь 1
„ Христю С. Тошковичь . 1
„ Николай С. Тошковичь . 1
„ Димитрій С. Мутьевъ . 2
„ Елена С. Мутьева . . 1
„ Кристьо С. Мутьевъ . 1
„ Николай Палаузовъ . . 1
„ Василій Рашеевъ . . . 1
„ Николай Мировичь Тошковъ 2
„ Елена Димитріевна Тошковъ 1
„ Николай Христовичь Палаузовъ 2
„ Іеромонахъ Натанаилъ С. Студентъ Кіевской Духовной Академій 1
„ Димитрій К. Кокалановъ 2
„ Симо Андреевичь . . . 1
„ Даміянъ Пападопуло . . 1
„ Петръ Ст. Стойковъ . . 1
„ Михаилъ Ильичь Димовъ 1
„ Маринъ Палазовъ отъ Катарджіи 1
„ Николай Димитріевъ Ник. 1
„ Димитрій Вальяно отъ Шюмянь 1
„ Калчо Бошнаковъ отъ Казанлжкъ 2
„ Николай П. Палаузовъ . 1
„ Братія Петръ и Николай Ивановы отъ Хаджярь . 1
„ Анастасій Діамантіевъ Ивановъ отъ Сливянь . . 1
„ Иванъ Попъ Иліевичь отъ Казанлжкъ 1

Г. Лазаръ Петровичь Стойловъ 4
„ Стефанъ Христофоровичь Дипчевъ 1
„ Савва Иліевъ 1
„ Савва Вълчевъ Филаретовъ 1
„ Лазаръ Ив. Топаловъ . 2
„ Стефанъ С. Дрянка . . 1

44

ГАЛАЦЪ.

Архимандритъ от. Поликарпъ Казановскій 1
Архим. от. Максимъ Райковичь 1
Г. Антакій Іордакій Комис. 1
„ Іанко Антакій 1
„ Андрей Н. Недѣлковъ . 1
„ Пантели Авраамовичь . 1
„ Хараламбъ Х. Ивановъ . 1
„ Х. Иванъ Василіевъ . . 1
„ Георгій Димитріевъ отъ Карлово 1
„ Петракій Цановичь . . 1
„ Никола Грозювъ отъ Карлово 1
„ Георгій Х. Николовъ отъ Сопотъ 1
„ Атанасъ Генчевъ отъ Сопотъ 1
„ Иванче Димитріевъ отъ Ловечь 1
„ Николай Георгіевъ отъ Търново 1
„ Евстатій Мавроди . . 1
„ Георгій Тодоровъ отъ Карлово 1
„ Петръ Георгіевъ отъ Карлово 1
„ Антоній Георгіевъ отъ Карлово 1
„ Х. Никола Х. Костовъ отъ Търново 1
„ Димче Л. Хамамджіоглу отъ Сопотъ 1

Г. Димитрій Петровъ отъ Карлово 1
„ Антоній Василіевъ отъ Карлово 1
„ Донко Милчевъ отъ Габрово 1
„ Досю Іончевъ отъ Габр. 1
„ Лазаръ П. Пульевъ отъ Карлово 1
„ Димитрій В. Пульевъ отъ Карлово 1
„ Николай Стояновъ отъ Шюмянь 1
„ Христьо Саввовъ отъ Казанлжкъ 1
„ Стати Атанасіевъ отъ Тетевень 1
„ Параскева Димитріевъ отъ Лясковецъ 1
„ Донко Георгіевъ отъ Карлово 1
„ Донко Милчевъ отъ Габрово 1
„ Иванъ Симеоновъ отъ Габрово 1
„ Х. Никола Х. Иванчевъ 1
„ Николай Кузмановъ отъ Карлово . . . , . 1
„ Николай Касировъ отъ Филибе 1
„ Христьо Ив. Дугаринъ отъ Едрене 1
„ Теодоръ Ст. Дугаринъ отъ Попово село 1
„ Теодоръ Дим. Милидовъ отъ Ески заарж . . . 1
„ Х. Атанасъ Георгіевъ отъ Сопотъ 1
„ Атанасъ Георгіевъ отъ Едрене 1
„ Георгій Димитріевъ отъ Плевень 1
„ Георгій Адамиди . . . 1
„ Рашко Петровъ отъ Ряховицж 1

Г Анастасъ Дукіади . . 1
„ Георгій Захаріевъ отъ Сливянь 1
„ Михаилъ Димитр. отъ Карнабатъ 1
„ Х. Никола Петровъ отъ Русчюкъ 1
„ Константинъ Захаріевъ отъ Сливянь 1
„ Христьо Ив. Чапжровъ отъ Ямболъ 2
„ Х. Никола Костовъ отъ Сливянь 1
„ Никола Минчевъ отъ Карлово 1
„ Иванъ С. Куліянъ отъ Шюмянь 1
„ Георгій Василіевъ . . 1
„ Енче Ивановъ Дугаринъ 1
„ Христьо Стефановъ отъ Русчюкъ 1
„ Коста Василіевъ Дугаринъ 1

59

БУКУРЕЩЪ.

Г. Николай и Тома Зарафи 2
„ Христофоръ Соколовичь отъ Габрово 2
„ Стефанъ Іоанновичь . . 2
„ Петръ Іоновъ 2
„ Василій Недѣлковичь . 2
„ Іорданъ Іоанновъ Деблевъ 2
„ Христьо Георгіевъ . . 2
„ Прокопій Балановъ . . 1
„ Рали П. Казасіевичь . . 1
„ Сжщій за Трявнянско-то Училище 1
„ Иванъ Х. Димитріевъ отъ Сопотъ 1
„ Василій Х. Райковъ отъ Габрово 1
„ Кузманъ Тричковъ отъ Врацж 1
„ Иванъ Минчевъ Карловецъ 1
„ П. Г. Пиперовъ 1

„ Атанасъ Поповичь отъ Карлово 1
„ Пасхалъ Д. Кантарджіевъ Търновецъ 1
„ Стати Іоан. Станковичь отъ Търново 1
„ Михаилъ Х. Кирковъ отъ Сопотъ 1
„ Х. Александеръ Х. Т. Живковъ отъ Плевянь . 1
„ Иванъ М. Балканскій . 1
„ Петръ Х. Задушевъ отъ Шюмянь 1
„ Атанасъ Стояновичь . . 1
„ Теодосій Н. Драгановъ отъ Габрово 1
„ Иванъ П. В. Грудовъ . 1
„ Цоче Русевичь отъ Троянъ 1
„ Теодоръ и Петръ Н. Гиргински 2
„ Илія Стояновъ отъ Търново 1
„ Иванче Хр. Шійтанче . 1
„ Георгій Димитріевъ Бомб. отъ Габрово 1
„ Стефанъ Поповичь отъ Габрово 1
„ Никола Цанковъ отъ Трявнж 1
„ Христьо Велковъ отъ Котелъ 1
„ Константинъ Ивановичь Търновецъ 1
„ Димитрій Минковъ . . 1
„ Докторъ Атанасіевичь . 1
„ Димитрій Е. Даниловскій отъ Свищовъ 1
„ Костакій Г. Лазаревичь отъ Свищовъ 1
„ Т. Теодоровъ Х. Денковъ отъ Свищовъ 1
„ Антоній Киріакъ отъ Свищовъ 1
„ Статакій Киріакъ отъ Свищовъ 1
„ Константинъ Х. Пантели . 1

Г. Х. Тонче Христевъ . . 1
„ Анастасъ Пасхаліевъ отъ Търново 1
„ Пенче Ралчевъ отъ Габрово 1
„ Петръ Станимиръ отъ Габрово 1
„ Иванъ Денковъ отъ Габр. 1
„ Недѣлко Иван. отъ Сливянь 1
„ Петръ Кутю отъ Габрово 1
„ Іоаннъ Константинъ Чоліа 1
„ Зане Роловичь Карнабатскій 1
„ Маринъ Іоан. Макриновъ отъ Свищовъ 1
„ Григоръ Драгановъ отъ Ловечь 1
„ Георгій Кипріанскій отъ Сливянь 1
„ Тодораки Ганевичь . . 1
„ Стоянъ Хр. Касабоглу . 1
„ Петръ К. Бояджи Стойноглу отъ Ловечь . . 1
„ Вълко Михаиловичь отъ Карлово 1
„ СтанеЦочевъ отъ Ловечь 1
„ Атанасъ Симеонъ . . . 1
„ Стефанъ Димитріевъ . . 1
„ Іонко Атанасіевъ отъ Търново 1
„ Минче и Кирко Вазоглу отъ Сопотъ 1
„ Димитръ С. Котелнакій отъ Габрово 1
„ Ратко Ивановичь отъ Троянъ 1

73

БЕЧЪ.

Высокородный Г. Александръ Димитріевичь Кавалеръ Султанскаго нишанъ ефтихара 3
Почтенород. Г. Антонъ Цанковъ отъ Свищовъ . . . 2
„ Анастасъ Сиббо отъ Слив. 1

Г. Стати Х. Н. Селвели отъ Търново 2
„ Ганчу Петковъ от Търново 1
„ Христо Д. Гешовъ отъ Карлово 2
„ Докторъ Василь Баронъ отъ Котелъ 2
„ Евстатій П. Сакелариъ отъ Рухщукъ 1
Кос. П. Павловъ Ловчаліи. 1
Рашко Петровъ изъ Копр.
16

КАРЛОВЦЫ.

Г. Савва И. Доброплодный Професоръ староеллинскаго езыка въ Карловачкій Лицеумъ (Вишой Гимназій Ноемвр. 8) изъ Болгаріа 10

ЗЕМУНЪ.

Поштенороднія Г. Стефанъ С. Андреевичь Трьговецъ, кой-то е предстоялъ за печатаніе-то на тая книгѫ и е издьржавалъ надзерателя доклѣ да ся свьрши книга-та отъ печатаніе-то. . 2
П. Пенчо Радовъ Карловицъ, Надзиратель на Историѫтѫ Блъгарскѫ Ю. И. Венелина. 20
и наслѣдници его Радославъ, Минѫ, Иванъ и Георгій Пенчови 10
32

БѢЛГРАДЪ.

Словеснѣйшій и родолюбивій и тепліи желатель Болгарскаго Просвѣщенія, и книгопродавца по цѣла Славено-Болгаріа и Тракіа Македонія, Г. Найденъ Іовановичь поклонникъ; родомъ изъ Татаръ Пазарџікъ; отъ великата ревность и любовѣ що има за своите единородни Братія и за Просвѣщеніето нихно, писа книг. 10
Г. Михаилъ Н. Х. Стоило и за брата Стефанъ Разлокli 4
„ Златинъ Т. Арселовъ изъ Разлокъ 1
„ Стефанъ П. Іов. Колювъ изъ Ескизаара . . . 1
„ Арсеніа Я. Дукоски дюлгеринъ изъ Деборска . 1

Ученици изъ Болгаріа.

„ Димитр. Х. Павловъ . . 1
„ Іованчо Х. Тодоровъ . 1
„ Іованъ Христовъ . . . 1
„ Павле Тодоровъ . . . 1
21

ВИДИНЪ.

Ο Ιερολογιώτατος Κύριος Ματθαῖος Πετρίδης Ἀρχιδιάκονος τῦ ἁγίυ Βιδύνης . . . 1
Ο της αὐτῦ Πανιερότητος τῦ ἁγίυ Βιδύνης Ιεροδιάκονος Ιγνάτιος Μιτυληναῖος . . 1
Г. Севастаки и братія Іовановичь Ганзовянъ . . 1
„ Теодоръ Стояновичь бакалъ Варнаия 1
„ Ставрю Геновичь терзи 1
„ Христо І. Банкеръ . . 1
„ Димитръ Е. Шишмановичь 1
„ Иліа Х. Т. Х. Цановичь 1
„ Гавріилъ Г. Авраамовичь 1
„ Александръ Николчовичь 1
10

ТУЛЧЯ.

Откупчикъ Георгіевскихъ рибнихъ ловель Г. Владимиръ П. Стойковъ . . 6
Г. Василій Іереміевъ Карловецъ 4
Братія Джамбазови ГГ. Петръ и Киро отъ Карлово 4

Братія Г. Димитрій и Стефанъ Теодоровичи . . 2
Г. Стоянче Желѣзовъ отъ Шюмянь 1
„ Іеромон. Отецъ Симеонъ 1
ГГ. Вълчю и Стоянчю Владимировичи 2
Г. Теодоръ Димитріевъ отъ Жеравнѫ 1
„ Даніилъ П. Ивановъ отъ Котель 1
„ Димитрій П. Пиронковъ отъ Карлово 1
„ Стоянъ Томовъ отъ Тър. 1
„ Петръ Грозіевъ отъ Карл. 1
„ Іордакій Петровичь отъ Свищовъ 1
„ Иванче П. Селовъ Карло. 1
„ Костакій Даніиловъ отъ Русчюкъ 1
„ Никола Славчевъ отъ Карлово 1
„ Георгій Нешевъ отъ Сопотъ 1
„ Вълко Х. Колювъ Кишя отъ Карлово 1
„ Никола Л. Карагіозъ отъ Карлово 1
„ Петръ С. отъ Карлово . 1
„ Христьо Г. Карловецъ . 1
„ Ныкола Минчевъ отъ Габрово 1
„ Стоянъ Пенювъ отъ Карлово 1
„ Захарій Петровичь Ж. . 1
„ Иванче Георгіевъ отъ Свищовъ 1
„ Никола Стойковъ отъ Карлово 1
„ Іуда А. Калнабаіотскій отъ Исмаилъ 1

40

СВИЩОВЪ.

Г. Христьо Поповъ . . . 1
„ Д. Иванче Б. Поповъ . 1
Г. Д. Александру Шишмановичь 1
„ Сакеларій Попъ Алексій Поповичь 1
„ Константинъ Я. Станчюглу 1
„ Апостолъ Алексіевичь . 1
„ Атанасъ Статіоглу . . 1
„ Илія А. Икономовичь . 1
„ Алексій Х. Константиновичь 1
„ Димитрій А. Авраамовичь 1
„ Иваница Алексіевичь . 1
„ Атанасъ Н. Каракашъ . 1
„ Киріакъ Атанасіевичь . 1
„ Никола Д. Ценовичь и синове 1
„ Иванъ Д. Тешовичь . . 1
„ Христаки Ив. Сакеловичь 1
„ Гиргица Ивановичь . . 1
„ Димитрій Начевичь . . 1
„ Димитрій Ив. Челжковъ 1
„ Кирилъ Д. Руссовичь отъ Арбанаси 1
„ Димитрій Х. Ивановичь 1
„ Іоаннъ Алтжновичь . . 1
„ Іоаннъ Д. Станчевичь . 1
„ Сотиръ Икономовичь . 1
„ Х. Теодоръ Димитріевичь Пѣвецъ 1
„ Атанасъ Теодоровичь . 1
„ Мануилъ Іоанновичь . . 1
„ Димитрій Дащевичь . . 1
„ Божинъ Тоновичь . . . 1
„ Гавріилъ Хр. Х. Денковичь и братія 1
„ Атанасъ С. Поповичь . 1
„ Ангелъ Іоанновичь . . 1
„ Димитрій Папвановичь . 1
„ Іоакимъ П. Георгіевичь 1
„ Александръ Алтжновичь 1
„ Костаки Георгіевичь . 1
„ Іоаннъ Д. Паченовичь . 1
„ Панагіотъ Х. Н. Кереме. 1
„ Димитрій Н. Х. Вачевичь 1
„ Іоаннъ Стояновичь . . 1

Г. Симеонъ С. Золотовичь Русчюклiецъ 1
„ Алексiй Константиновичь Секретарь на Соляннѫ-тѫ Конторѫ 1
„ Евстаѳiй И. Алтѫновичь. 1
„ Ангелъ Петровичь. . . 1
„ Стоянъ Дончевичь Рульевскый 1
„ Крьстьо Амаджи . . . 1
„ Кунiй Димитрiевъ Кабакчи 1
„ Ѳеодоръ Данчевичь Бакал. 1
„ Петръ Начевъ Касабовъ 1
„ Христакы Геновичь . . 1
„ Иванъ Илiевъ Кабакчiоглу 1
„ Николай Ванковичь . . 1
„ Илiя Гешевичь 1
„ Петръ Минковъ . . . 1
„ Такый Цанковичь . . . 1
„ Фичю Панагыотовъ . . 1
„ Iордакый Ганевичь . . 1

57

СЕЛИСТРА.

Г. Братiя Димитрiй П. Куюмджiи 1
„ Иванъ Христьовъ отъ Писанецъ 1
„ Коста Цанювъ отъ Красникъ 1
„ Бошко Яначковъ отъ Кара Умуръ 1
„ Iорданъ Пеновъ отъ Свищовъ 1
„ Петро Димитровъ отъ Врацѫ. 1
„ Х. Алексiй Х. Петровъ отъ Афлатаръ 1
„ Х. Иванче Друмекъ отъ Алатаръ 1
„ Стоянъ Костовъ отъ Котель 1
„ Матю Николаевъ . . . 1

„ Учитель Ѳеодоръ Панагыотовъ 1
„ Русси Стояновъ отъ Вол. 1

12

РУСЧЮКЪ.

Г. Братiя Х. Петковичи. . . 1
„ Х. Иванъ Х. Великовъ . 1
„ Петръ П. Сакеларiевъ . 1
„ Михаилъ Анастасiевъ. . 1
„ П. Дамiановичь Учитель. 1

5

ГЕЛИНДЖИКЪ.

Г. Благог. Попъ Паскалъ . 1
„ Цанко Учитель отъ Трявнѫ 2
„ Злати Чорбаджи. . . . 1
„ Ѳеодоръ Учитель въ Юшенлiя 1

5

КАЛИПЕТРА.

Г. Священникъ Стефанъ П. Михаиловъ 1
„ Цоню Цоневъ отъ Дрян. 1
„ Варбанъ Кыровъ Крѫчмар. 1
„ Добрый Нонювъ Камзам. 1
„ Братiя Павелъ и Василъ Белберс 1
„ Станко Липко 1
„ Райко Илiевъ отъ Клисурѫ Взаимноучитель . . 3
„ Сынове негови: Илiя, Димитрiй и Георгiи . . . 3
Ученици: Христьо Вълчевъ. 1
„ Недю Димовъ. . 1
„ Христю Мариновъ 1
„ Константи Жечковъ. 1
„ Желѣско Радоловъ 1
„ Велико Малчевъ . 1
„ Жечю Петковъ . 1
„ Цонко Хр. отъ . 1
Кайнарджи . . 1
„ Русси Стояновъ отъ Селистрѫ . 1

„ Захарій П. Филаретъ 1
„ Димо Нейковъ . 1
„ Чяко Великовъ . 1
„ Янко Жечковъ . 1
„ Стайко Гергыевъ 1
Г. Василъ Берберъ 1

26

КЮЙЛЕРИ.

Г. Георгіи Ивановъ отъ Афлатарь 1
„ Священникъ Атанасъ Никол. отъ Равнѫ . . . 1
„ Братія Николче и Θеодоръ Златіеви 1
„ Лазаръ Георгыевъ Семооглу 1
„ Лилче Недювъ 1
„ Желѣско Терзи Димовъ . 1
„ Вълче Кырчовъ отъ Черковнѫ 1
„ Иванъ Кыріаковъ . . . 1
„ Желѣско Лазаровъ . . 1
„ Священникъ Димо отъ Косовецъ 1
„ Священ. Георгій Райчевъ отъ Кривнѫ . . . 1
„ Георгіи Танчевъ отъ Клисурѫ Свящ. въ Кюлевчѫ 1
„ Димитръ Кара Ив. отъ Провадѫ 1
„ Павелъ Кюркчи. . . . 1

14

ДЕВНЯ.

„ Константинъ Драгановъ Учитель отъ Еленѫ . . 2
„ Дука чорбаджи за училище-то 1
„ Братія Георгіи и Лазаръ Дукови 1

4

ДРЯНОВО.

Священници: Василій Икономъ . . . 1
„ П. Сѫбе Сакеларій . . . 1
„ П. Христьо . 1
„ П. Минче . . 1
„ П. Никола - П. Стояновъ . . 1
„ П. Лазаръ. . 1
„ П. Трифонъ . 1
Г. Х. Пенчю Х. Пенювъ . 1
„ Никола Х. Христьовъ . 1
„ Рачо Пеше-то 1
„ Ганчо Минювичь . . . 1
„ Генго Добринъ. . . . 1
„ Ганчо Рачовъ 1
„ Черню Христювъ . . . 1
Слов. Г. Иванчо Учитель . 1
„ Стоянъ П. Ивановъ Учитель 1
„ Денчо Учитель . . . 1
Ученици: Трифонъ Ивановъ 1
„ Даміянъ отъ Пиперко 1
„ Димитрій отъ Троянъ 1
„ Нено Сѫбевъ Кюсе-то 1
„ Меню Иліевъ . . 1
„ Маню Белчовъ . . 1
„ Величко Колювъ . 1
Г. Ганчо Шюмель . . . 1
Іеромон. Кирилъ отъ Дряновск. мон. 1
Іеродіаконъ Викентій . . . 1

27

ХАДЖИОГЛУ ПАЗАРДЖИКЪ.

Родолюб. Г. Х. Іоаннъ Х. Ваковъ 4
Сынове негови: Х. Василъ, Х. Іорданъ 3
Священникъ Петръ Ив. отъ Еленѫ. 1 1
Г. Георгіи Параскевовъ Абаджи 2 1
„ Иванчо Учитель . . . 1

„ Священникъ Никифоръ П. Софроніевъ 1
„ Никола Ѳеодоровъ Дулапчи 1
„ Дипко Субаши. . . . 1
„ Гено Драгановъ Кожюхар. 1
„ Яни Фурнаджи 1
„ Белчо Марииновъ Абаджи. 1
„ Захарій Златіевъ . . . 1
„ Петко Николовъ Кундур. 1
„ Стоянъ Белювъ отъ Кюпрю-кюі. 1
„ Симеонъ Хр. Абаджи . 1
„ Петко Пенювъ Куюмджи. 1
„ Статіи Димовъ Абаджи . 1
„ Иванъ Продановъ Терзій. 1
„ Стойчо Витанъ Терзій . 1
„ Пенчо Ивановъ 1
„ Стойчо Убрѣтиовъ Чохаджи 1
„ Мони Георгіевъ Терзій . 1
Мусикослов. Г. Никола Нѣйковъ 2

30

АЛМАЛИ.

Священникъ Г. Драганъ . . 1
Г. Симеонъ Вжчевъ Учит. 1
За Училище-то обще . . 5

7

ТРЯВНА.

Священници: Димо П. Алекса Епитропъ 1
„ Николай П. Константиновъ 1
„ Константинъ Витановъ . .
„ Николай Икономовъ . . . 1
„ Петръ Кжнювъ 1
Г. Ангелчо Х. Тахо . . . 1
„ Николай Ѳеодоръ Б. . 1
„ Стойно Михаило Бою . 1
„ Алексѣй Анастасъ Лѣкар. 1
„ Петко Р. Славейскый Учитель 1
„ Николай Коювъ Учитель 1

11

СЛИВЯНЬ.

Г. Іоаннъ Добрювъ Ж. . . 1
Преп. Іеромонахъ Исаія . 1
Благог. Попъ Станчо И. . 1
Г. Иванъ Чинтуловъ. . . 1
„ Димитрій Костовъ отъ Градецъ 1
„ Димитрій Марковъ отъ Еленж Учитель Критохор. 1
„ Никола Пановъ Абаджи. 1
„ Х. Янакы Янаковъ . . 1
„ Кыро Андреевъ . . . 1
„ Димитрій Стефановъ . . 1
„ Гавріилъ Божиловъ. . . 1
„ Иванъ Сотировъ . . . 1
„ Марко Стеф. Лѣкарь отъ Димотикж 1
„ Ѳеодоръ Авраамовъ . . 1
„ Димитрій Сипшный . . 1
„ Сотиръ Стефановъ . . 1

16

ЛОВЕЧЬ.

Г. Ѳеодоръ Іоанновъ Куйчоглу 1
„ Ѳома Михаиловъ 1
„ Гечю Симеонъ Касабоглу 1
„ Маноланый Лазар. отъ Софіж Учитель 1
„ Михаилъ П. Павлевъ . . . 1
За Училище-то Горне-Сарайско 1
Г. Георгіи Дунковичь . . . 1
Священници: Коста Икономъ 1
„ Павелъ Христовичъ . . . 1
„ Захарія . . . 1
Г. Ѳома Станювъ Терзіевъ 1

11

ЕТРОПОЛЬ.

Іером. Г. Поликарпъ Рылецъ 1

Г. Димитрій Ивановъ учитель 1
„ Симеонъ Лазаровъ . . 1
„ Христьо Мяцовъ . . . 1
Іеромонахъ Г, Іеронимъ Рылецъ 1
5

ЛЮДБРОДЪ.

Г. Милю Геновъ 1
„ Теодоръ Димитріевъ . . 1
„ Минчо Вутовъ 1
„ Теодоръ Димитрієвъ . . 1
„ Григорій Димитріевъ . . 1
„ Христю Коцовъ . . . 1
„ Вуто Недѣлковъ . . . 1
„ Петко Нецовъ 1
„ Вулчо Петковъ 1
„ Цѣно Цвѣтковъ . . . 1
10

БОЖНИЦА.

Г. Стоянъ Петровъ 1
„ Тоту Теодоровъ . . . 1
Іеромонахъ Серапіонъ Игуменъ на Карлоковскый монастырь 1
3

МОНАСТЫРЬ ЧЕРЕПЫЩЬ.

Игуменъ Отецъ Савва Архымандритъ 1
Епитропъ Мон. Г. Іосифъ Монахъ 1
Іеромонахъ От. Теодосій . 1
Монахъ От. Дамаскынъ . . 1
Монахъ „ Іоанникый . . 1
Монахъ „ Іоасафъ . . . 1
Іеромонахъ Отецъ Пахомій 1
7

ЧИРПАНЪ.

Всепреп. Отецъ Х. Агапій Рылецъ. 1
Благ. Священн. Теодосій Епитропъ 1

Г. Х. Стамо 1
„ Наню Бакалъ 1
„ Х. Д. Иларіонъ Учитель 1
„ Никола Констан. Взаим. Учитель 1
„ Ангелъ Петровъ Пѣвецъ 1
„ Ангелъ Колювъ Каржиларскый 1
„ Видю Колювъ 1
„ Запрянъ Георгіевъ . . 1
„ Кыро Димитровъ . . . 1
„ Х. Мирчо Славовъ . . 1
Благог. Священникъ Панаретъ 1
Г. Велко Сѫбовъ Пан. . . 1
„ Стоянъ Прам. 1
15

МАГЛИШЬ.

Іеромонахъ Каллиникъ Игуменъ 1
Г. Стефанъ Тошевъ . . . 1
„ Тоню Черневъ 1
3

ГАБАРЕВО.

Г. Михаилъ П. Василіевъ Учитель 1
„ Братія Георгіи и Тотю . 1
Священникъ Славый отъ Сахране 1
3

„ Стефанъ И. Поповъ Учитель Блъгарскій въ Рѣховица 1
„ Стоянъ Сторвичь отъ Филибе чарчи 1
Г. Браћа Михалковићъ отъ Нишъ 1
„ Георгіи Симеоновићъ. . 1
„ Сотиръ А. Тотовъ . . 1
„ Х. Анђелко отъ Маноловъ 1